תלמוד בבלי · אחרונים · ערוך לנר

ערוך לנר על סנהדרין

רבי יעקב אטלינגר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ערוך לנר על סנהדרין

רבי יעקב אטלינגר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ערוך-לנר-על-סנהדרין/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 7
דף ג. 8
דף ג: 8
דף ד. 9
דף ד: 9
דף ה. 9
דף ה: 10
דף ו. 11
דף ו: 11
דף ז. 12
דף ח. 13
דף ט: 13
דף י. 14
דף י: 15
דף יא. 15
דף יא: 17
דף יב. 18
דף יב: 20
דף יג. 21
דף יג: 22
דף יד. 23
דף יד: 24
דף טו. 24
דף טו: 26
דף טז. 28
דף טז: 29
דף יז. 30
דף יח: 32
דף יט. 34
דף יט: 37
דף כ. 37
דף כ: 38
דף כא. 39
דף כא: 41
דף כב. 46
דף כב: 49
דף כג. 55
דף כג: 57
דף כד. 58
דף כד: 59
דף כה. 62
דף כה: 63
דף כו. 64
דף כו: 65
דף כז. 66
דף כז: 68
דף כח. 69
דף כח: 70
דף כט. 71
דף כט: 71
דף ל. 73
דף ל: 75
דף לא. 76
דף לא: 78
דף לב. 80
דף לב: 82
דף לג. 84
דף לג: 86
דף לד. 92
דף לד: 97
דף לה. 101
דף לה: 104

דף לו. 106
דף לו: 110
דף לז. 111
דף לז: 112
דף לח. 114
דף לח: 114
דף לט: 115
דף מ. 116
דף מ: 119
דף מא. 122
דף מא: 126
דף מב. 128
דף מב: 130
דף מג. 132
דף מג: 133
דף מד. 134
דף מה. 135
דף מה: 138
דף מו. 142
דף מו: 145
דף מז. 148
דף מז: 151
דף מח. 152
דף מח: 155
דף מט. 157
דף מט: 158
דף נ. 158
דף נ: 160
דף נא. 162
דף נא: 164
דף נב. 165
דף נב: 166
דף נג. 169
דף נג: 173
דף נד. 173
דף נד: 178
דף נה. 181
דף נה: 184
דף נו. 186
דף נו: 188
דף נז. 190
דף נז: 193
דף נח. 197
דף נח: 198
דף נט. 201
דף נט: 205
דף ס. 209
דף ס: 212
דף סא. 214
דף סא: 216
דף סב. 219
דף סב: 221
דף סג. 224
דף סג: 226
דף סד. 227
דף סד: 230
דף סה. 232
דף סה: 233
דף סו. 235
דף סו: 241
דף סז. 248
דף סז: 251
דף סח. 253
דף סח: 255

דף סט. 258
דף סט: 261
דף ע. 263
דף ע: 264
דף עא. 265
דף עא: 267
דף עב. 270
דף עב: 272
דף עג. 275
דף עג: 278
דף עד. 282
דף עד: 284
דף עה. 287
דף עה: 288
דף עו. 290
דף עו: 294
דף עז. 297
דף עז: 300
דף עח. 303
דף עח: 311
דף עט. 312
דף עט: 315
דף פ. 322
דף פ: 323
דף פא. 327
דף פא: 330
דף פב. 333
דף פב: 336
דף פג. 341
דף פג: 344
דף פד. 349
דף פד: 352
דף פה. 356
דף פה: 360
דף פו. 364
דף פו: 367
דף פז. 371
דף פז: 374
דף פח. 379
דף פח: 380
דף פט. 384
דף פט: 388
דף צ. 392
דף צ: 395
דף צא. 396
דף צא: 396
דף צב. 396
דף צג. 397
דף צד: 398
דף צה. 399
דף צה: 399
דף צו: 400
דף צז: 401
דף צח. 401
דף צט. 402
דף ק: 402
דף קא. 403
דף קא: 404
דף קב. 404
דף קג: 405
דף קד. 406
דף קה: 407
דף קו. 408
דף קז. 409

דף קח. 412
דף קט: 413
דף קי. 413
דף קיא: 414
דף קיב. 418
דף קיב: 423
דף קיג. 426

דף ב.

ברש"י ד"ה גזילות. דמששלח בו יד: ק"ל דכפר בפקדון אמאי לא מקרי גזלן אפילו עדיין לא שלח בו יד שהרי אמרינן ב"ק (דף ק"ה) הכופר בפקדון פסול לעדות מטעם גזלן ולא בעינן שכבר שלח בו יד ומה שכתב רש"י לקמן (ע"ב) ד"ה ונקרב וזה טוענו ששלח יד בפקדונו דהיינו גזילות עכ"ל זה איירי בשומר חנם שפוטר עצמו במה שנגנב ממנו והאמת כן אבל מ"מ חייב לשלם כיון ששלח בו יד נעשה גזלן עליו וחייב לשלם אע"פ שאינו ברשותו אבל כשהוא ברשותו וכופר שאינו ברשותו למה לא יקרא גזלן אפילו עדיין לא שלח בו יד ולולא דמסתפינא היה נ"ל שנפל טעות בהעתקת רש"י ומה שכתב דמששלח צ"ל או ששלח ונקט רש"י תרי מיני גזילות בפקדון. שוב ראיתי בחידושי הר"ן שכתב וז"ל ולשון גזילות כולל כל מה שאדם זוכה לעצמו משל חבירו וכו' הן שחטף איזה חפץ או שלח יד או כפר בפקדון עכ"ל וזה כדברינו ולכן נלע"ד גם ברש"י יש להגיה כן או ששלח בה יד:

ד"ה מיאונין. כעין דאורייתא תקון: בשו"ת נודע ביהודה מת' חלק אה"ע (סימן קי"ד) מפרש דברי רש"י דכעין דאורייתא היינו דמיאון הוי דומיא דגט ושדעת רש"י דגט צריך ג"כ ב"ד של שלשה והקשה עליו דמגמרא לא משמע כן. אמנם לא ראה שכבר קדמו בזה המהר"ם שיף שהקשה כן ולכן מפרש דברי רש"י דכעין דאורייתא הוי דומיא דחליצה שהיא באמירה לא חפצתי לקחתה וכל מיאון הוא באמירה אי אפשי בפלוני אבל גט ל"צ ב"ד:

ד"ה ואין דנין. רובו של שבט: המהרש"ל תימה על זה דזה לא כמקשן ולא כתרצן לקמן (דף ט"ו:) והמהרש"א תירץ דמה שכתב רש"י רובו היינו כולו דרובו ככולו ע"ש ולענ"ד זה דוחק אבל לענ"ד דרש"י בדיוק כתב כן רובו של שבט דלקמן (שם) אמרינן ר' יונתן אמר ממאה ועד רובו של שבט והנה מדברי הרמב"ם שהביא המהרש"א נראה דס"ל דמה שנאמר ועד רובו עד ולא עד בכלל דאם הוא רובו נדונים כיחידים ולא כאנשי עיר הנידחת אבל מרש"י נראה דס"ל דעד ועד בכלל שעל מה דקאמר ר' יאשיה מעשרה ועד מאה פירש"י וטפי ממאה נפקי מתורת עיר והוי להו צבור עכ"ל ומדכתב וטפי ממאה משמע הא מאה דינו כפחות ממאה וא"כ לר' יאשיה דקאמר ועד מאה עד ועד בכלל ולפ"ז גם מה דקאמר ר' יונתן ועד רובו של שבט הוי עד ועד בכלל ולכן מה שכתב רש"י רובו של שבט הוא כר' יונתן דהלכה כמותו כמו שפסק גם הרמב"ם ומה שכתב רובו של שבט הוא בדיוק ולאפוקי יותר מרובו דנדונין כיחידים:

ד"ה במלחמת לבד ממלחמת יהושע: ק"ק למה לא מחשב גם מלחמת עמלק מלחמת חובה. והרמב"ם והברטנורא באמת נקטו גם מלחמת עמלק. והנה בסוטה (דף מ"ד) אמר רבא מלחמת יהושע לכבש ד"ה חובה כו' הרי דלא נקט ג"כ רק מלחמת יהושע והרמב"ם גם שם נקט מלחמת עמלק בהדי. אכן י"ל דנקט מלחמת יהושע נגד מלחמת בית דוד לרווחה דתרוייהו הוי לכבש ולהרחיב גבול הארץ אבל הלשון לבד ממלחמת יהושע ודאי צ"ע. ואולי דעת רש"י דלמלחמת עמלק אין צריך הסכמת ב"ד של ע"א כיון דהציוי מפורש בפסוק לכל עת אבל מלחמת א"י לא היה בכל עת דהא כתיב מעט מעט אגרשנו מלפניך והיה צריך הסכמת פי סנהדרין מתי יעשו מלחמה:

דף ג.

בתוס' ד"ה אלא מעתה אינו מתישב: לענ"ד יש לומר דהכי קאמר אם אתה חושש לנעילת דלת כשמצריך מומחים כל שכן שיש לחוש לזה כשלא יצרכו לשלם בשטעו דלזה ודאי המלוה חושש יותר אבל כפירש התוס' לא רצה רש"י לפרש דקשיא ליה מה שהקשו הא לא מחייב רק כשנשא ונתן ביד ותירוצו היה נראה לו דוחק דאיך יקשה לר' אבוה מהך מ"ד דמחייב בלא נתן ביד דלמא ר' אבוה לא ס"ל כוותיה כיון דפלוגתא דאמוראי היא: **ד"ה ומדאורייתא. עירוב פרשיות קאמר**: לענ"ד הוצרך רש"י לפרש דלית ליה עירוב פרשיות דאם אית ליה עירוב פרשיות בעינן מומחים כדמוכח בסוגין וא"כ אף דגלי קרא בצדק תשפוט דבחד סגי אכתי יצטרך להיות חד מומחה והרי מה דקאמר אי אפשר דליכא חד דגמיר משמע האשהה.האה שאינו מומחה:

דף ג:

בגמרא אלא ה"ט דרבי: בהגהות ר"ע הקשה ל"ל טעמא דילפינן למעלה מלמטה תיפוק ליה דירשיעון משמע שנים ואין ב"ד שקול הרי ג' וכי כתיב שוב אלהים הוי ד' ואין ב"ד שקול הוי ה' והניח בקושיא. ולענ"ד י"ל דבאמת אם היה כתיב ירשיעון למעלה ואלהים למטה היה אפשר לומר כן אבל השתא דכתיב אלהים ברישא דמשמע אחד ושוב כתיב ירשיעון לא הוי מרבינן מירשיעון רק שנים דהוי עם אלהים דרישא ג' ולא הוי ב"ד שקול וממילא לא ידענו רק ג' ולא ה' ולכן צריך לומר דטעם דרבי דילפינן למעלה מלמטה:

דף ד.

בגמרא לאחר שיצאו יצא ומחזיר אחריהן: י"ל וכי לא ידע ר' יהודה בן רועץ מתחלה שיש אם למקרא ולמה לא השיב להם מיד כן ושהה עד אחר שיצאו. ויש לומר דהתוס' בזבחים (דף ל"ח) העירו למה לא השיב ר' יהודה בן רועץ כדאמרינן שם כנדתה כתיב. ולענ"ד י"ל דרק התם דפריך שנדרוש מקרא ומסורת שייך למילף מכנדתה דלא אמרינן כן שתהא טמאה חצי שבעים שאין זה כנדתה אבל הכא שהקשו דלא נדרוש רק המסורת דתהא טמאה שבעים זה לא ממועט מכנדתה דיש לפרש שתהא טמאה שבעים פעמים כנדתה דהיינו שבעים שבועות ולכן הוצרך ריב"ר להשיב דילפינן מהיקש דזכר וחשב אולי ישאלו דאכתי נדרוש תרוייהו מקרא ומסורת כהקושיא בזבחים ואז היה משיב מכנדתה אבל כשראה שיצאו ולא הקשו כן אז החזיר אותם ואמר אם קושיתכם שנדרוש רק ממסורה לזה אין צריך דרשה דודאי יש אם למקרא יותר מלמסורה:

בתוס' ד"ה ורבנן נפשת כתיב. ל"ל תרי קראי: לענ"ד אולי י"ל דר' ישמעאל באמת ס"ל ג"כ כר"ע דמשני מתים מטמא באהל רק שר"ע יליף כן מדס"ל יש אם למקרא ור' ישמעאל יליף כן מאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דכיון דס"ל יש אם למסורת א"כ נפשת ממעט מב' מתים והנוגע במת בנפש ג"כ ממעט ולכן מרבינן דמשני מתים ג"כ מטמא ומה דאמרינן בחולין (דף ע"ב) ר"ע לטעמיה כו' היינו דאזיל לטעמיה דיליף דמשני מתים מטמא מיש אם למקרא ולא צריך לזה קרא דבמת בנפש:

דף ד:

בתוספת ד"ה כדרך. דשכינה תמיד בבית המקדש: לענ"ד אין זה קושיא על פירש רש"י דממה דאמרינן סוכה (דף נ"ב) שאמר הלל בשמחת בית השואבה אם אתה תבא אל ביתי וכו' שנאמר בכל מקום אשר אזכיר שמי אבא אליך וברכתיך משמע שהשכינה היה בא בעת עליית השבטים בהשפעה יותר לבית המקדש ועיין מה שפירשתי שם בספרי ע"ל:

דף ה.

בגמרא וכן אמר ר' חייא. קשה דקחשיב רב נחמן קודם ר' חייא דקשיש מיניה טובא ולכאורה היה אפשר לומר דמה דאמר וכן אמר ר' חייא הוא מדברי רב נחמן גופא שהביא ראיה מר' חייא דאמר ג"כ הכי אבל מדברי התוס' דכתבו דלא אדברי רב נחמן אלא אדברי ר' חייא קאי משמע דמימרות חלוקות הם. ולכן נלע"ד דהך ר' חייא דהכא אינו ר' חייא הגדול תלמיד רבי אלא מאמוראים שהיו בימיו או אחר רב נחמן ואולי הוא ר' חייא בר

אבא. ובזה יתיישב מה שהקשה המהר"ם שיף למה לא פשיט מה דמבעי' ליה אליבא דר' חייא אי דלא נקיט רשותא דיני' דינא אי לא מדברי ר' חייא גופא דאמר לקמן לרבה בר חנא זיל שלים דמהכא להתם לא מהני רשותא אלמא דדינא דינא דאי הדר דינא למה ישלם אבל לפ"ז דזה ר' חייא אחר הוי לק"מ:

דף ה:

בגמרא והאמר רב י"ח חדשים: ק"ק דלמא היה זה אחר שנסמך מרבי וכיון דלא נתן לו רבי רשות להתיר בכורות מדלא בקיאי במומי הלך אצל הרועה. וי"ל דמדקאמר גדלתי אצל הרועה ולא אמר ישבתי או שהיתי משמע שאז עדיין קטן היה שעליו שייך לשון גידול:

וטעו נמי בהא: ק"ק למה צריך לזה וכי לא מיושב טעותם במה שאמר התלמיד ועוד דזה סתירה למה דקאמר דלכך תקנו דצריך ליטול רשות להורות למען ידקדק בלשונו משום מעשה שהיה שהרי לא משום דקדוק הלשון לבד טעו. ויש לומר דבזה רצה הגמרא לתרץ מה שהקשו התוס' תימה היאך טעו בין ביצים לבצעים לכן אמר שטעו נמי בהא. פרוש דבאמת אם לא שטעו נמי מכח דברי המשנה לא היו טועים ע"י דברי התלמיד אעפ"י שלא דייק בלשונו כ"כ דמהיכי תיתי לומר דמי בצעים לא יכשירו אבל אחר שהתלמיד לא דייק לומר בבירור לשון ביצים סברו דודאי בצעים רצה לומר כיון דמצאנו גם במשנה דלא נחשבו כמים אבל לתירוץ ר"ת קשה שאם טעו בין ביצים לבצעים היאך שייך שטעו נמי בהא שהרי במתניתן מי בצעים כתיב ומה ענין ביצים לבצעים:

ברש"י ד"ה כנגד מחנה ישראל. אע"ג דהמחנה ג' פרסאות הוי: א"ל הרי משה חנה במחנה לויה שהיה באמצע מחנה ישראל וא"כ מכל צד לא היה רק פרסה וחצי אל משה ולמה צריך לומר רבותא דמשה שאני די"ל שהרי הפסוק והיה כל מבקש ה' כתיב כשנטה משה אהלו הרחק מן המחנה. אבל אכתי צ"ע שהרי הרחק מן המחנה לא היה רק אלפים אמה כמש"כ רש"י בחומש שהוא שיעור מיל וא"כ כל מחנה ישראל היה תוך ג' פרסאות לאוהל משה חוץ מאשר חנו במיל האחרון והיו צריכים לבא למשה ומה קושיא ממשה ואולי דלרש"י הוקשה מדכתיב והיה כל מבקש ה' כל דייקא דמשמע כל מבקש מכל ישראל וגם הדרים במיל האחרון בכלל:

דף ו.

בגמרא דיינת לן דין תורה: המהר"ם פירוש דאמרו ליה וכי דיינת לן ד"ת בלשון בתמיה דהיינו לאחר שפסקו דין אומרים להם כן ובאמת משמע כן מלשון דיינת לשון עבר דאם מקמיה שדנו הו"ל למימר דונו לן דין תורה וכמ"ש התוס' לעיל ד"ה יפה אבל ק"ק דאחר גמר דין ודאי לא שואל כן רק מי שנתחייב בדין דמי שיצא זכאי לא ישאל כן וא"כ למה נקט לשון רבים דאמרו ליה דיינת לן הל"ל דאמר ליה דיינת לי והנה מדברי רש"י לעיל (דף ה' ע"א) ד"ה ואי לא נראה דמפרש דיינת לן ד"ת שקודם שפסקו אמרו כן. אבל ברא"ש הביאו המהרש"ל נראה דמפרש כמהר"ם ע"ש. שוב ראיתי בירושלמי מפורש דאיירי שאמרו לו כן קודם פסק דין וכפירש רש"י ויש נפקותא לדינא דאם לא אמרו לו קודם פסק דין אם צריך לשלם דעפ"י פירוש הרא"ש ומהר"ם צריך לשלם דאומרים לו כוונתינו היה כן שתדון לנו דין תורה אף שלא אמרנו לך בפירוש כן. אבל לפירש רש"י וכפי הנראה מירושלמי לא צריך לשלם רק בשאמרו ליה קודם פס"ד:

אמר לו רב ספרא לרבי אבא. ק"ק היאך שייך קושיא. לכאן שהוא על מתניתן דבכורות. בסוגיא דשם הו"ל לסדר קושיא זו. וי"ל כיון דרבי אבא הקשה לר' אבהו ממתניתן זו ותירץ לו דאיירי בקבלו עלויה ואעפ"כ חייב לשלם דאמרו ליה דיינת לן דין תורה ומשמע דרבי אבא קבל תירוץ זה מדלא השיב וע"ז הקשה לו רב ספרא תירוץ זה מי ניחא דאי טעו בדבר משנה הרי חוזר ולא צריכים לומר שלא דן דין תורה ואי טעה בשיקול הדעת היאך יכולים לומר לו שלא דן דין תורה כיון דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר הרי יכול להשיב שדן דין תורה וזהו כוונת רב ספרא שהקשה כאן לרב אבא אבל באמת צ"ל דאעפ"כ יכול לומר לו שע"מ כן לא קבלוהו שידון נגד סוגיא דעלמא:

בתוס' ד"ה בצוע. עד דאמרו בי תלתא: לא ידעתי מאין פשיטא להו להתוס' דפשרה דמי לאמרי בי תלתא ולא לדכשיימי בי תלתא:

דף ו:

בגמרא שנאמר פוטר מים: ק"ק שהרי זה יש לדרוש מסיפא דקרא דלפני התגלע לחוד או מפוטר מים לחוד ותרתי ל"ל וכבר העיר גם המהרש"א ע"ז. ולענ"ד י"ל דלכך נקט ר"ש בן מנסיא תרתי עד שלא תשמע דבריהם או משתשמע דבריהם כו' והיה די לומר עד שאי אינו יודע להיכן הדין נוטה כו'. אבל י"ל דרצה לפרש בזה הפסוק פוטר מים וגו' דרצה לומר דמן המובחר הוא בראשית מדון דהיינו מיד כשבאו לדין תהיה פוטר מים ע"י פשרה ואם לא עשית כן ועכ"פ יהיה זה לפני התגלע הריב קודם שתדע להיכן

הדין נוטה וגם אידך דרשה דר"י בן לקיש דדרש על הדיין שיכול לומר איני נזקק לכם ג"כ דרש מפוטר מים ראשית מדון דהיינו בתחלה קודם שהתחיל הריב מיד כשבאו לדין תוכל להיות פוטר מים שתפטור עצמך מן הדין ואם לא עשית כן יהיה עכ"פ לפני התגלע הריב דהיינו קודם שתדע להיכן הדין נוטה דאח"כ לא תוכל לומר כן דכתיב לא תגורו מפני איש ולכן נקט גם הך תנא תרתי עד שלא תשמע דבריהם או משתשמע דבריהם ואי אתה יודע כו' ובזה מתורץ מה שהקשה בתורת חיים היאך משמע מלא תגורו דוקא קודם שתדע להיכן הדין נוטה דזה לא מלא תגורו יליף אלא מקרא דפוטר מים:

זכות לעני וחובה לעשיר: ודאי גם ברואה חובה לעני וזכות לעשיר לא ישתוק והא דנקט זכות לעני משום דרצה לדרוש קרא דלא תגורו דע"כ לא כתיב אלא בהא דרואה חוב לעשיר שלא יתירא מפני העשיר אבל ברואה חוב לעני לא צריך הכתוב להזהיר דמפני העני בלאו הכי לא יתיירא:

בתוספת ד"ה נגמר: לענ"ד י"ל עפ"י מה שכתבו התוס' ב"ק (דף ס"ט) ד"ה חייב דבאמירה איש פלוני אתה חייב עדיין אינו חייב לשלם עד שיאמרו לו ב"ד צא ותן לו ולכן אכתי שייך פשרה דמתירא הזוכה שמא לא יאמרו לו הב"ד תן לו:

דף ז:

בגמרא אם ברור לך הדבר כאחותך: מה דנקט כאחותך דוקא יש לבאר עפ"י מה דאמרינן במכות (דף ה' ע"ב) אין לי אלא אחותו בת אביו שלא בת אמו וכו' עד שלא יאמר יש לי מן הדין כו' הא למדת שאין מזהירין מן הדין ע"ש והטעם שאין מזהירין ואין עונשין מן הדין כתב הר"ש בספר כריתות דלמא טעה בשכלו והק"ו אית ליה פירכא הרי שגילה הכתוב ע"י שכתב אחותך יתירה לבת אביו ובת אמו שלא נסמוך על שכלנו וזהו שאמר אם ברור לך הדבר כאחותך שנסמוך על הפסוק ולא על השכל אמרהו ואם לאו אל תאמרהו ולא תסמוך על שכלך:

קולר תלוי בצואר כולן פשיטא: ק"ק דאדרבה יקשה מה יעשה המיעוט שדן כראוי אם הרוב לא דנו כן ויצא הפסק אחר הרוב. וי"ל דזה פשיטא דבזה אין קולר תלוי בצוארם דמה להם לעשות וע"כ איירי שכולם הסכימו בהטיה ולכן פריך פשיטא דהי מינייהו מפקת:

כאלו נוטע אשרה בישראל: הדמיון הזה דאיסור נטיעת אשרה הוא אפילו קודם שעבדה כמו שפירש רש"י בחומש ע"פ לא תטע לך עפ"י הספרי וכן המעמיד דיין על הציבור אפילו אם עדיין לא דן שלא כראוי מ"מ הוי החטא משעת מינוי:

בשבתא דריגלא: רש"י פירש שבת ששואלין בו בהלכות הרגל והיינו שלשים יום קודם הרגל עכ"ל וצ"ע בסוכה (דף כ"ו ע"א) מוכח דשבתא דריגלא נקרא השבת שבתוך הרגל דמייתא התם על מה דגנו חוץ לסוכה:

דף ח.

בתוספת ד"ה פסילנא. צנא דפירא: מה דפשיטא להתוס' כן הוא ממה דאמרינן מכות (דף כ"ד ע"א) ושוחד על נקי לא לקח כגון ר' ישמעאל בר' יוסי וכן פירש הריב"ן שם אפילו שוחד שהיה רשאי ליקח:

ד"ה מפיקנא. אינו מנודה לרב: לא הבנתי מאי קשיא להו דהא לפי המבואר במ"ק שם דוקא לרב אינו מנודה אבל לכ"ע מנודה וא"כ אפילו אינו מנודה לרב מ"מ יענש במה שמנודה לכ"ע וא"ל שאז היה בוטח שרב יתיר לו לו הנידוי דז"א דא"כ אפילו מנודה לרב ואפילו גדול אחר שאינו רבו ג"כ יכול להתיר הנידוי ועוד דעל זה לא שייך תירוץ התוס' דאפילו מנודה מתלמיד לשם שמים ג"כ יכול הרב להתיר:

ד"ה מוציא. דמוכחי מלתא דאסהדי שיקרא מהדר הבעל: כן כתבו התוס' גם לקמן ד"ה והביא. דאם הביא הבעל עדים והוזמו לא מקבלינן עוד עדים כיון שראינו שמהדר אסהדי שיקרא וכן כתב גם רש"י לקמן ד"ה ובמקום ע"ש. ולענ"ד צ"ע ממה דאמרינן במכות (דף ה' ע"ב) ההיא אתתא וכו' כל ישראל מי הוחזקו ע"ש הרי דלר' יוחנן דהלכה כוותיה לגבי ר"ל ס"ל דמקבלין עדות אחר הזמה ולא זו בלבד אלא דמשמע התם דגם לר"ל רק אחר שהביאה האשה ב' כתות והוזמו לא רצה לקבל כת שלישי דס"ל דבתרי זימני הוי חזקה אבל אחר שהוזמו כת אחת גם לר"ל מקבלין שניה שהרי שם קיבל ר"ל כת שניה וא"כ למה לא שייך כאן לעז אחר הזמה:

דף ט:

בתוס' ד"ה לרצונו לא דנו ולא מעידו: הנה לפי תירוץ אי נמי התם כשר, וכו' ס"ל התוספות דחשוד על העריות הוא יותר לתיאבון מאוכל נבילות וכשר מטעם אונס אבל נרבע לרצונו דומה לאוכל לתיאבון ולתירוץ אי נמי ה"נ יצרו תקפו וכו' גם נרבע לרצונו הוא אנוס יותר מאוכל נבילות לתיאבון ואעפ"כ אינו נאמן על רביעה מטעם חשוד על הדבר וא"כ כש"כ באוכל נבילות לתיאבון מקרי חשוד ואינו נאמן להעיד על אותו דבר שחשוד עליו ולכן ק"ל על מה שפסק הרמ"א בי"ד (סימן קי"ט ס' ב') דעובר עבירה לתיאבון לא מקרי חשוד ע"ש שכתב בשם הרשב"א והט"ז הקשה עליו שאין

ראיה מהרשב"א. ולענ"ד ביותר קשה מהתוס' דהכא דמוכח דעובר עבירה לתיאבון מקרי חשוד לאותו דבר. והנה לכאורה מוכח מהתוס' שמי שאנסו נכרי לאכול נבילות נקרא חשוד ולא נאמן עוד על אותו דבר שאכל באונס. אכן יש לחלק שאף שס"ל שיצרו תוקפו מקרי אונס מ"מ לא מקרי כ"כ כאונס גמור שהרי בא על הערוה ונרבע ברצון חייב מיתה ואם נאנס לזה פטור אלא ודאי שהתוס' לא דמו אותן לאונס רק נגד אוכל נבילות לתיאבון שאין זה אונס כ"כ ולכן שפיר יש לומר דאונס ממש לא מקרי חשוד לאותו דבר אבל ודאי מוכח מדבריהם דעובר במזיד לתיאבון מקרי חשוד לאותו דבר ולכן פסק רמ"א צ"ע:

דף י.

בגמרא פלוני בא על נערה המאורסה: נקט נערה המאורסה ולא על אשת איש דא"כ לא הוי שייך בסיפא בהעידו על בתו של פלוני דמשלמין ממון דכיון דנשואה כתובתה שלה הוי מיתה וממון בשבילה דלא מחייבי אבל כשהיא נערה המאורסה כתובתה של אביה כמו שכתב רש"י ואע"ג דאם נגמר דין בועל תחלה והוזמו העדים חייבים מיתה בשבילו ולא בשבילה מכל מקום כיון שנגמר גם דינה אח"כ על עדותם מקרי מיתה ותשלומין בשבילה ולכן נקט נערה המאורסה. אבל יש להסתפק אם העידו פלוני בא על אשת איש פלונית והיא בת כהן והוזמו דאמרינן לקמן (דף צ') שחייבים מיתת הבועל חנק ולא מיתתה שרפה אם נימא גם בזה דהוי מיתה וממון לחד ולא משלמין או נימא כיון דהכא חיובם מיתה רק בשביל הבועל ולא בשבילה הוי גם באשת איש מיתה לזה וממון לזה ולפ"ז לא הוי לרבא למינקט דינו בנערה המאורסה דלא שייך רק למ"ד ארוסה יש לה כתובה אלא בבת כהן דשייך לכ"ע ולכאורה יהיה קצת ראיה מזה דגם בכה"ג מקרי ממון לזה ומיתה לזה וצ"ע:

בתוספת ד"ה וכל לאו. ואי לאו והיה אם בין: הקשה בחידושי ר' עקיבא איגר דמכל מקום גם אם לא כתיב והצדיקו והרשיעו מכל מקום מוהיה אם בין הכות ילפינן בין מבן דמיירי במלקות וילפינן מוציא שם רע מן ויסרו דהוי במלקות וידעינן דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו ושפיר ילפינן ממוציא ש"ר דלוקין על טענה והניח בצ"ע ולא הבנתי דהרי במכות (דף ד') מסקינן דמן מש"ר לחוד ליכא למילף דיש לפרוך שכן לוקה ומשלם ועל זה השיב עדים זוממין יוכיח ואי לאו הוי כתיב והצדיקו והרשיעו דמיניה ילפינן דאיירי קרא בעדים זוממים הוי אמינא דאיירי במוציא שם רע ואשמעינן קרא איך וכמה מלקין אותו ואכתי לא הוי ידעינן דגם עדים זוממין לוקין על לאו שאין בו מעשה:

דף י:

בגמרא בין בזמנו בין שלא בזמנו אין מקדשין אותו שנאמר וקדשתם כו': וכתב הר"ן דמהא דהחמישים דריש כן וצ"ע דבר"ה (דף ח' ע"ב) משמע דמעיקר קרא קא דריש ע"ש:
ברש"י ד"ה שלשה. ועיבור שנה מטכסיסי מלכות שמים: לענ"ד י"ל דסמכו במנין המעברים על מספר רואי פני המלך כיון דניסן ר"ה למלכים כדאמרינן ריש ר"ה לכן עיבור שנה הוא דבר שנוגע למלכות דאם אין מעברין אז החודש שאחר אדר הוא למלך שנה אחרת אבל אם מעברין הוא לו שנה זו שעומד בה.
בתוספת ד"ה חישוב. משמע דחד תנא תני תרווייהו: לענ"ד י"ל דממה דקתני במתניתן עיבור החדש בשלשה ובברייתא קתני קידוש החדש ועיבור השנה בשלשה דברי ר"מ משמע דר"מ לא חייש למיתני עיבור החודש איידי עיבור השנה וא"כ מה דקאמר איידי דקבעי למיתני עיבור שנה כו' לא על ר"מ קאי אלא על ת"ק דמתניתן או על רבי שסידר המשנה דנקט לשון עיבור החדש איידי דבעי למיתני אחר זה עיבור שנה ומה דכתיב במתניתן דברי ר"מ לא קאי רק על עיבור שנה דר"מ לא ס"ל כר"א אלא ס"ל דמקדשין החדש:

דף יא.

בגמרא אני הוא שעליתי שלא ברשות: הקשה המהרש"א בח"א איך אמר שמואל הקטן כן ורצה לירד הלא עי"ז ימנה העולה באמת שלא ברשות עם השבעה ויתעבר השנה שלא במזומנים ולענ"ד י"ל דשמואל הקטן ידע שאם יאמר כן גם העולה באמת שלא ברשות אלא ללמוד הלכה ג"כ יאמר אני עליתי שלא ברשות שלא לבייש שמואל הקטן או שכולם יאמרו כן וכמעשה של ר"מ לקמן ועי"ז יבטל הזימון של אותו יום. שוב ראיתי בירושלמי שכתוב כן ואפילו כן לא עברוה בהאי יומא ואפלגינהו במילי דאורייתא ועברוה ביומא דבתרא עכ"ל ולא מפרש למה לא עברוה ומסתמא היה מטעם זה מפני שלא ידעו מי נזמן או י"ל דר"ג בעצמו לא רצה לעבר כי לא האמין לשמואל הקטן שלא היה מן המזומנים וא"כ יש כאן שאינו מזומן ומה שלא שאל לשלוחו שזימן את הז' את מי זימן היה שלא לבייש את מי שעלה שלא ברשות ולא ירד כששאל מי הוא שעלה שלא ברשות שאם ענה מיד כמו שענה שמואל הקטן ללמוד תורה באתי אין זה ביוש אבל כשלא ענה כן ולא ירד ורצה להחזיק כאלו הוא מן המזומנים יהיה נתפס על דבר שקר ולא רצה ר"ג לביישו ולכן ביטל העיבור באותו יום והזמין ז' ליום אחר. וביותר י"ל כן לפי דעת הי"מ שהביא הר"ן שר"ג בעצמו זימנם וידע מי שעלה שלא ברשות ורק שלא לביישו אמר כן

שירד מעצמו ע"ש ולכן כיון שלא ירד בעל כרחו היה צריך לבטל עיבור של אותו יום ומתורץ קושית המהרש"א:

אתה הוא שצערת את אבא. המהרש"א הקשה היאך חשדו ר"ש בכך מאחר שיצאו כולם. ולענ"ד י"ל דלעולם סבר דר"ח היה באמת מדיצא תחלה ומה שיצאו האחרים סבר שעשו כן מפני כבודו של ר"ח שלא יחשדוהו שהוא היה ממה שיצא לבדו:

ור"ח היכי גמיר לה מר"מ. עיין במהרש"ל ומהרש"א ולענ"ד י"ל דלכאורה יש סברא שלא להעיר חשד אחרים שיכשול אותם להיות חושד בכשרים ולזה קאמר דר"ח עשה כן דגמר מר"מ דאע"ג דהיה יכול לברר מי הוא שריחו נודף ע"י שיריחו בפיו עכ"ז יצא שהיה מובטח שעי"ז יצאו גם הבלתי נחשדים ולא יבויש אדם שהרי ר"מ ג"כ לא היה בכלל החשד שהרי אמרה אחד מכם קדשני בביאה ולא אמרה אתה ואעפ"כ הכניס ר"מ עצמו בחשד ע"י שכתב גט אכן גם מר"מ לא היה ברור כ"כ שלא נחשד כיון דעכ"פ אמרה אחד מכם אבל למד משמואל הקטן שזה ודאי לא היה בכלל חשד לר"ג לא בלבד לפירש הי"מ שר"ג עצמו זימנם הרי ידע שזימן לשמואל הקטן ואפילו לפירוש הר"ן שהשליח זימנם הרי ידע שיש להתברר ע"י שליח ואעפ"כ ירד וגם משמואל הקטן אין ראיה כ"כ דעכ"פ היה נחשד לשאר המזומנים אבל ביותר ראיה מיהושע שודאי בא לידי בירור ע"י גורל אעפ"כ לא רצה הקב"ה לגלות:

שמעון וישמעאל לחרבא: מזה מוכח דר"ג דלעיל שהיה המעשה דשמואל הקטן בימיו אין זה ר"ג דיבנה כמו במעשים דר"ג שמביא לקמן כמ"ש הר"ן אלא ר"ג זה היה ר"ג הזקן שהרי שמואל הקטן שהיה בימיו ניבא בשעת מיתתו על רשב"ג שיהרג וזה היה אביו של ר"ג דיבנה והיה נשיא לפניו ואיך אפשר שר"ג בנו עיבר השנה בימיו והוא היה הנשיא אע"כ ר"ג זה הוא ר"ג הזקן אביו של רשב"ג הנהרג ומזה ראיה למה שפירש הרשב"ם נדה (דף ו' ע"ב) במעשה בשפחתו של ר"ג שהוא ר"ג הזקן והתוס' השיגו עליו שהיכא שנזכר סתם ר"ג הוא ר"ג דיבנה והרי הכא מוכח דגם סתם ר"ג לפעמים הוא ר"ג הזקן:

כמה עיבור השנה ל' יום רשב"ג אמר חודש לכאורה יש לדקדק דעיקר פלוגתא חסר מן הספר דה"ל לומר כ"ט יום דהא גם לת"ק הוי חדש. ומה גם שהקשו התוס' דחדש משמע ל' יום. ועוד י"ל הא אמרינן בר"ה (דף י"ט) אדר הסמוך לניסן לעולם חסר. ודוחק לומר דהת"ק יפלוג על זה. ונ"ל דחדא מתורץ בחבירו דודאי גם ת"ק סבר דאין עושין את חדש עבור רק כ"ט יום כיון דהוא סמוך לניסן. ומ"מ סבר דמעברין ל' יום דמשום דמוסיפין גם באדר ראשון עוד יום א' דאי אין מעברין הוי אדר ראשון סמוך לניסן ולא יהיה רק כ"ט יום והשתא ה"ל ל' יום. אבל השתא עכ"פ חדש העבור אינו רק כ"ט יום. ואפ"ה

פליג רשב"ג וסבר דאין מעברין אלא חדש דהיינו חדש אדר שני ולא ג"כ עוד יום א' בתוך אדר ראשון וכיון דאדר הסמוך לניסן לעולם חסר ממילא הוי חדש זה רק כ"ט יום. אבל לא שיהיה במשמעות חדש כ"ט יום דוקא דזה לא רצה רשב"ג למימר. ומתורץ קושית התוס' גם שאר קושית הנ"ל:

דף יא:

בגמרא דזמן ביעורא מטא: המהרש"א ח"א הקשה וכי לא ידע ר"ג וז' לשמיטה היה ותירץ בדוחק. ולא הבנתי מאי הקושיא הרי היינו הך דתנן (בפ' בתרא) דמ"ש בתחלה היו שולחין אצל בעה"ב וכו' כמו שהביאו התוס' דאע"ג שהיו יודעים איזה שנה בשמיטה היה מ"מ לא נזכרו שצריכים לבער:

ברש"י ד"ה על האביב. וקשה לי דאמרינן לקמן: לענ"ד י"ל דמה דאמרינן על שתים מעברין היינו אם פירות האילן לא נתבשלו בשתים מהם אף שביהודה נתבשלו או אם האביב לא בא ביהודה ובגליל אף שבעבר הירדן נתבשל אבל אם האביב בא ביהודה לבד אפשר שבאמת מעברין. שוב ראיתי ברמב"ם (ה' קידוש החדש פ"ד) שפי' על האביב מפני העומר כפי' הי"מ ובשלש ארצות או שתים מהן מעברין דייק בלשונו הטהור אם פירות האילן לא באו והיינו לתרץ קושית רש"י:

בתוס' ד"ה או דלמא. וקשה דאביב נמי דאורייתא: לענ"ד י"ל דחג האסיף תקופת השנה דדרשינן מניה שתהא התקופה בחג זה כתיב בפי' אבל שיהיה התבואה מתבשלת בתחלת ניסן זה לא כתוב בפירוש דגם אם בסוף החדש בא האביב נקרא ניסן חודש האביב ומה דדרשינן לקמן (דף י"ג) שמור את חודש האביב שיהיה אביב של תקופה בחודש ניסן דהיינו בחצי חודש הראשון זה באמת בכלל תקופה שזה כולל שניהם תקופת ניסן ותקופת תשרי ומה שהקשו התוס' דגם פירות האילן הוא דאורייתא מדכתיב וחג הקציר בכורי מעשיך לא הבנתי דהרי בזה לא גילה קרא רק שיהיה שתי הלחם מבכורים אבל שיבכרו גם פירות האילן לא מרומז בזה ומה שמעברין משום פירות האילן היינו שלא יצטרכו לעלות פעם שנית להביא בכורי האילן וזה ודאי לאו דאורייתא:

ד"ה אין מעברין. וקשה קצת דבברכות: לענ"ד י"ל דיש להבין דמקשה מ"ט דחנניא איש אונו ומתרץ מלשכנו תדרשו והרי הפלוגתא שבין ת"ק וחנניא אינה רק אם בדיעבד אם עברה בגליל מעובר או לא אבל לכתחלה גם ת"ק ס"ל דאין מעברין רק ביהודה וא"כ היאך מייתי טעם לחנניא מלשכנו תדרשו שהרי זה ע"כ גם ת"ק ס"ל דאל"כ מנ"ל דלכתחלה אין מעברין אלא ביהודה אכן י"ל דודאי אם אתי הדרשה מלשכנו תדרשו מעכב דכל

מה שצוה הכתוב מעכב דרק בקדשים בעינן שינה עליו הכתוב לעכב ולכן שפיר מייתי מקרא זה טעם לעכב לחנניא אבל ת"ק י"ל דלא דרש לשכנו לדרשה זו אלא לדרשה דספרי שהביא רש"י בחומש ומה שלכתחלה אין מעברין אלא ביהודה יליף מציון תצא תורה דמזה ליכא למילף עיכוב כיון דלא כתוב בתורה ולכן בברכות אזיל אליבא דת"ק ומייתי קרא דמציון תצא תורה אבל צ"ע על הרמב"ם דפסק ה' קה"ח פ"ד כת"ק ומייתי קרא דלשכנו תדרשו:

דף יב.

בגמרא ומפני מה לא עברה אלישע ששנת בצורת היתה: הקשה מהרש"א דלמא שביעית או מוצאי שביעית היתה שאין מעברין בו והנה לענין מו"ש י"ל דסבר רבי כבית ר"ג שהיו מעברין במו"ש. אבל לענין שביעית לכאורה קשה וי"ל ע"פ מה דאמרינן בכתובות (דף ק"ה ע"ב) וכי אלישע אוכל בכורים היה אלא כל המביא דורן לת"ח כו' ע"ש דמתיבת בכורים דריש כן. ולפ"ז ע"כ מוכח דלא שביעית היה דאי היה שביעית לא שייך מביא דורן כיון דהפקר הוא. ועוד לפי מה דאמרינן במסכת שביעית דאין אוכלין פירות שביעית בטובה ולר' יהודה שם אפילו ב"ה סובר כן. וא"כ איך מחזיקין טובה להמביא כאלו הקריב בכורים אע"כ דלאו שביעית היה ולענין קושיתו ממוצאי שביעית י"ל עוד דהא מ"ד אין מעברין ה"ט דלא יוכל להביא מחוץ לארץ מפני הגושים וע"ז ודאי באותו פעם עדיין לא גזרו דגזירה דרבנן הוא:

ששנת בצורת היתה: הרמב"ם ה' קה"ח (פ"ד) כתב יראה לי שזה שאמרו חכמים אין מעברין בשנת רעבון כו' מפני תקופה ומפני האביב ופירות האילן מעברין לעולם ע"ש והרמ"ה השיג עליו מסוגיא זו שהרי באלישע היה ראוי להתעבר מפני האביב ופירות האילן ואעפ"כ לא עבר ולענ"ד לא קשה על הרמב"ם שהרי מה דתניא דעל האביב מעברין פירש הרמב"ם שם (פ"ג) כדי שיהא האביב מצוי להקריב ממנו עומר התנופה וכפי' אית דמפרשי שהביא רש"י לעיל והלא באלישע הקריבו העומר כדאמר בגמרא וא"כ לא היו צריך לעבר מפני האביב:

ברש"י ד"ה לא בשביעית. איסור עבודת קרקע: הרמב"ם (פ"ד מה' קה"ח) כתב הטעם שע"י שמאריכין חודש אחד יאכלו הספיחים ולא יהיה להם להקריב עומר ושתי הלחם ע"ש. ולענ"ד קשה שהרי תנן בשקלים שומרי ספיחים בשביעית היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה וא"כ הרי לא היה להם לירא על זה שלא ימצאו עוד כיון שאפשר לשמור ע"י שומרים:

ד"ה שעיבר. שנטמאו בימי אחז מע"ז שלא חששו לתורה: הלשון קשה דפשיטא אם עבדו ע"ז שלא חששו לתורה ועוד קשה אם מטומאת ע"ז למה צריך לפרש שנטמאו בימי אחז תיפוק ליה דהיה הע"ז במקדש ולא יכלו להוציאם עד יום ט"ז בניסן כדכתיב בפסוק בד"ה. ולכן לענ"ד התיבה מע"ז הוא ט"ס ומה שהיו טמאים היינו שבימי אחז נטמאו שלא חששו לתורה לטהר עצמם מטומאת מת וגם הר"ן הביא לשון רש"י כן שנטמאו בימי אחז שלא חששו לתורה ולא הזכיר מע"ז וכן נראה מדברי רש"י בפסחים (דף נ"ו ע"א) ד"ה עובר שכתב לא הוטהרו עדיין מטומאות שהחזיקו בהן בימי אביו אחז הרשע עכ"ל ולא הזכיר שם מטומאת ע"ז וא"כ י"ל דגם רש"י ס"ל דטומאת ע"ז לא נהג אז דעדיין לא גזרו ומתורץ קושית התוס' על רש"י. והר"ן שהביא בשם ר"נ גאון שהיה שם טומאת ע"ז באמת לא כתב שנטמאו בימי אחז אלא שהיה ע"ז במקדש ולא יכלו לטהר קודם הפסח ולכן גם התוס' לא הקשו קושיתם שהרי בט"ו יום היו יכולים לטהר רק על הירושלמי שהטומאה היתה טומאת מת דגלגולת ארונה. אבל לפירושם הראשון שהיה מפני טומאת ע"ז ושכבר גזרו אז לא קשה שיכולים לטהר שהרי העיד הכתוב שלא כלו עד יום ט"ז בניסן ואפשר לומר ג"כ שחסר ברש"י תיבת או וצריך להיות שנטמאו בימי אחז אביו מע"ז או שלא חששו לתורה ולפ"ז שניהם אמת מה שכתבו התוס' בשם רש"י ומה שכתב הר"ן בשמו אבל ביותר נראה שתיבת מע"ז מיותר:

בתוספת ד"ה ולא שלש. ולפי' זה לא יתכן: המהרש"א הקשה הרי לפירושם דאין מחשבין משנה לחברתה לסמוך על אותו חשבון לת"ק גם פירוש רש"י הראשון לא יתכן שהרי השיבו רבנן דהיינו ת"ק ב"ד ישבו וקבעו כל אחד בזמנו משמע שסמכו על אותו חשבון אפילו לג' שנים. ולענ"ד י"ל דמה שסמכו על החשבון של ר"ע היינו מפני שחכם גדול היה ושעת הדחק היה כמ"ש רש"י דבשעת הדחק חשובי מחשבינן ומה דאמרינן ולא משנה לחברתה היינו שלא בשעת הדחק:

ד"ה שעיבר. ובירושלמי אמר: כן איתא בירושלמי סנהדרין אבל בירושלמי סוטה פ"ה נאמר דבימי חגי הנביא נמצא גולגולת של ארונה וכבר העיר המפרש שם על סתירה זו אכן בלא"ה צ"ע איך אפשר שנקברה גולגולת זו תחת המזבח שהרי דוד קנה הגורן זו בחייו ממנו והקים שם מזבח ומאז לא פסקה הקדושה משם ששם נבנה המקדש ובודאי נשמרו מכל טומאה ואפילו נדחוק שאין זה גולגולת של ארונה שקנה דוד ממנו הגורן אלא של ארונה אחד מאבותיו של זה מ"מ קשה לומר שמאז נבנה בהמ"ק הקריבו בטומאה עד חזקיהו ונלע"ד שבימי אחז שסגר בית ה' ולא השגיחו עליו אז יורשי ארונה קברו גלגלתו תחת המזבח ונמצאה מיד בימי חזקיהו:

דף יב:

בגמרא היינו ת"ק: המהרש"א הקשה לס"ד דמקשן דר"ש דס"ל אין מעברין אמאי הרי ס"ל טומאה דחויא בצבור. ותירץ די"ל דר"ש ס"ל טומאה הותרה בצבור ע"ש ודבריו תמוהים דבפסחים (דף ע"ז ע"א) אמרינן בפירוש דר"ש ס"ל טומאה דחויא הוא בצבור. אכן לענ"ד מלבד מה שי"ל בישוב קושיתו דהגמרא בלא"ה פריך שפיר דהיינו ת"ק יש לומר ג"כ דממה דפשיטא להגמרא מדס"ל ר' יהודה מעברין ס"ל טומאה דחויא היא בצבור אכתי לא מוכח דנימא ג"כ איפכא דמ"ד דס"ל טומאה דחויא ס"ל ג"כ דמעברין על הטומאה די"ל דיותר קשה לעבר ולדחות כל המועדות מלהקריב פסח בטומאה אף שטומאה דחויא בצבור ולא הותרה:

בתוספת ד"ה שטומאה. וחגיגה דקרבן צבור הם: מה שקראו התוס' לחגיגה קרבן צבור הוא עפ"י הגמרא פסחים (דף ע') וכבר העירו התוס' שם על הסתירה דבחגיגה (דף ו') קרו ליה קרבן יחיד ואין להקשות הרי מה דקרי לחגיגה קרבן צבור היינו משום דאתי בכינופיא כמ"ש התוס' שם וא"כ איך כתבו דפסח קרבן יחיד הוא הרי ג"כ אתי בכינופיא די"ל דכוונתם על פסח שני דלא אתי בכינופיא כדאמרינן ביומא (דף נ"א) אבל ק"ק איך כתבו דדוחין שבת וטומאה הרי פסח שני לא דחה טומאה וצ"ל דהך וטומאה לא קאי רק אפר וחביתין:

ד"ה ונשים. וה"מ לשנויי: דבריהם צריכים ביאור דאם היה טענת חזקיה שדבר בתחלה נשים בראשון א"כ לא צרפם לטהורים והיו טמאים הרוב. וע"כ דהורה להם שכולם יעשו פסח ראשון בטומאה וא"כ איך אפשר לאוקמיה בזה מה שאמר ר"ש שטעה על שהשיא את ישראל לעשות פסח שני. ולכאורה היה אפשר לפרש דבריהם דהוי מצי לאוקמיה שהיו הנשים משלימות לטמאים ועודפות עליהם ומעיקרא סבר נשים בראשון רשות ולא צרפם לטמאים והיו הטהורים רוב ודחה הטמאים לפסח שני ולבסוף סבר נשים בראשון חובה והיה לו לצרפם על המיעוט טמאים והיה להם לעשות פסח ראשון בטומאה ובזה לכל האוקימתות אתי שפיר. אבל לפ"ז לא מובן מה שכתבו התוס' בפסחים (דף ע"ט ע"ב) בישוב קושיא זו דניחא ליה לאוקמא שגם מה שלא עשו הראשון היה שלא כדין ע"ש והרי לפי אוקימתא זו ג"כ מה שלא עשו הראשון היה שלא כדין שהרי עם הנשים היו רובן טמאים והיה להם לעשות הראשון עם רוב הנשים בטומאה ועיין מה שכתבתי בזה בשו"ת בנין ציון (סי' קפ"ד):

בתוספת ד"ה מכדי. הוי מצי לאקשויי: ונלע"ד לתרץ דודאי אמתניתן דשם לא היה יכול להקשות דלמה לא יאמינו הגולה לשלוחים הא גם הם יודעים שמדינא מעברין עד כ"ט

אדר ואף שכבר התחילו לדרוש בה' פסח מה בכך כשהתחילו לדרוש עדיין לא היו יודעים דמעובר. אבל לר"נ דאמר דבעבר ועברו ביום ל' ג"כ מעובר מקשה שפיר דזה לא יאמינו בגולה שעברו הב"ד על הדין שלא לעבר ביום ל' והם עברו וע"ז מתרץ דאמרינן דלא עלה לב"ד החשבון עד יום ל' ולכך הוצרכו לעבר גם ביום ל' דזה הוי כדיעבד. ולכן רבא לר"נ רק אמימרא דעולא פריך ולא אמתניתן דעדיות:

דף יג.

בגמרא רבי יוסי אומר אחד ועשרים יום: לא ראיתי להרמב"ם שהביא דמעברין מפני תקופת תשרי ולא הזכיר אם פוסק כר' יהודה או כרבי יוסי ומה שמצויין בעין משפט שפסק כר' יהודה הוא טעות (שבפ' ד' ה' קה"ח ה"ב) לא הזכיר רק תקופת ניסן שאם חל בט"ז בניסן מעברין וזהו כאחרים לקמן (ע"ב) שמור את חודש האביב שמור אביב של תקופה שיהי' בחודש ניסן אבל תקופת תשרי לא הזכיר ונלענ"ד שע"פ של התקופה שהוא צ"א יום מיום תקופת ניסן עד יום תקופת תשרי הם קפ"ב יום כמו שכתב רש"י לקמן והימים של ששה חדשים כסידרן אחד מלא ואחד חסר הם קע"ז יום ולפ"ז אם חל תקופת ניסן ביום ט"ו של חדש חל תקופת תשרי בעשרים לחודש וכיון דקיימא לן ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי כדאמרינן בערובין ועוד דאחר דסליק שמואל בקשיא גם ר' יהודה ס"ל כן. ממילא לא משכחת כלל דצריך לעבר מפני תקופת תשרי דאם תחול תקופת ניסן בט"ז או משם ואילך כבר מעברין מפני תקופת ניסן ואם חל תקופת ניסן בט"ו תחול תקופת תשרי בך' ולא צריך לעבר וכל שכן אם תחול קודם ט"ו ור' יוסי דהוצרך להשמיענו דאם תחול תקופת תשרי בכ"ד מעברין היינו משום דלא ס"ל דרשה דאחרים דבעינן תקופת ניסן בחדוש חודש ניסן כדמוכח ממה דקאמר לקמן ט"ז לפני הפסח מעברין אבל ט"ו לא אבל הרמב"ם דפסק כאחרים לא הוצרך להביא רק דמעברין מפני תקופת ניסן וממילא ליכא נפקותא בתקופת תשרי כיון דפסק כר' יוסי ור"י דרק מקצת חג בעינן בתקופה חדשה וזה הוי לעולם כשחל תקופת ניסן קודם ט"ז בניסן:

בתוס' ד"ה ורבי יוסי סבר. וכן למ"ד שלשים יום לחסר חד מירחי קייטא: צ"ע דזה שייך רק אם בלא יעבור היה חל ר"ח אדר ביום ו' דאם אין מעברין חל ר"ח ניסן ביום שבת דאדר הסמוך לניסן לעולם חסר ואז יחול ר"ה ביום ב' שיכול לחול בו אבל ע"י שמוסיפין חדש אדר שני בשלשים יום חל ר"ח ניסן ב' ימים אחר קביעתו הראשון דהיינו ביום ב'. ואז חל ר"ה ביום ד'. ולכן צריך לחסר יום א' שיחול ביום ג' אבל אי יחול ר"ה בלא עיבור בימי גה"ז גם לאחר עבור לא מצרכינן לחסר חד חדש כיון דקביעות ר"ח ניסן

יאוחר ב' ימים. גם ר"ה יחול מג' על ה' ומה' על ז' ומז' על ב' ואדרבה אי מחסרינן יחול בימי אד"ו ולכן צ"ע דהא התוס' לא איירי כאן רק אם חל ר"ה בא' מימי גה"ז בלא עבור ולא בחל ביום ב' דבחל ביום ב' בלא"ה לא מקשו התוס' מידי למ"ד דחדש העיבור כ"ט יום דלא צריכין לחסורי דגם אי נדחה הא לא נדחה רק יום א' ונדחה מיום ב' על יום ג' ושפיר יכול לחול בו. וצ"ל דהתוס' לצדדין קאמרי למ"ד כ"ט יום בחל ר"ה בימי גה"ז צריכים למלאותם יום א' ובחל ביום ב' לא צריכים לכלום ולמ"ד שלשים יום בחל ביום ב' צריכים לחסר יום א' ובחל בימי גה"ז אין צריכים לכלום:

דף יג:

בגמרא חג הבא בזמן אסיפה. קשה לפי מה דאמרינן בחגיגה (דף י"ח ע"א) אלא חג הבא בזמן אסיפה כו' ע"ש ובתוס' הרי דמוכח דהשתא דכתיב באספך ליכא למימר עוד חג הבא בזמן אסיפה והאי באספך ע"כ דרשה גמורה היא אליבא דכ"ע דאל"כ גם התוס' לא מקשו שם מידי כמובן. וא"כ איך סברי אחרים דהאי חג האסיף פירושו חג הבא בזמן אסיפה וצ"ע:

מאי על בסמוך. ור"י גמר ראש ראש מעולה ע"ש: ולכאורה קשה ע"פ מה דאמרינן במנחות (דף צ"ו ע"א) אבא שאול אומר שם היו נותנים כו' אמרו לו והרי כבר נאמר כו' ע"ש. והאי אמרו לו הם ר' יהודה דתנינא שם במתניתן הרי דר' יהודה סבר דעל הוא על ממש ולא בסמוך וכן כתבו התוס' בפי' בסוטה (דף ל"ז ע"א) גבי הר גריזים ע"ש. וא"כ ל"ל לר' יהודה הגז"ש דראש ראש. הא גם לר"ש הי' וסמכו מיותר גם בלא גז"ש אי לאו דאמרינן על בסמוך וכיון דר' יהודה בכ"מ סובר דעל ממש שפיר מיותר וסמכו לדרשה גם בלא גז"ש. דא"ל דלמא מהכא יליף ר' יהודה דעל ממש מדדרשינן גז"ש דראש. דל"ל דרשה לזה והא ודאי גם למ"ד על בסמוך איכא על דפירושו על ממש. כדמוכח מהא דאמרינן במנחות (דף כ"ו ע"ב) אברים שסדרן בצדי המערכה מהו. ומה עדיף על דוסמכו מעל המזבח דדוקא מעל דוסמכו נילף דבעלמא ג"כ על ממש. ולא נילף כן מעל המזבח וצ"ע:

בתוספת בד"ה ולעברי' לאדר. ותימה מאי קושיא: דוקא לפי' ר"ת הקשו כן אבל לרש"י אף דלדידיה קושית הגמרא ג"כ אליבא דאחרים קאי מ"מ לא קשה כן כיון דפי' דמעברינן בקייטא חד ירחא א"כ לא נשארים רק ד' ימים בין ר"ה לר"ה אבל לפי פי' ר"ת דקאי קושית הגמרא גם אשאר תנאי ולית להו דאין ר"ה חל באד"ו א"כ לדידיה לא מעברינן בקייטא. דלפי שאר תנאי לא מהני זה כלל. ומלשון הגמרא מוכח דקושיא ולעברי' לאדר

גם אליבי' דאחרים לכן שפיר הקשו אחרים אהדדי דאחרים בכל הש"ס הם אחד. דר"מ הוא כדאמרינן בהוריות (דף י"ג ע"ב) ע"ש כן נלענ"ד כוונת התוס' והמשך דבריהם:

דף יד.

בגמרא אין סמיכה בח"ל והא דאמרינן לעיל (דף ה' ע"א) מהכא להתם נמי מהני היינו כשסמכו ריש גלותא בארץ ישראל וכן נמי מהכא להכא דקתני התם:

אלא מעתה ויצאו שנים: צ"ע איך שייך קושיא לכאן דלא דרשי ר"י ור"ש רק זקנך ושופטיך ולא שכתוב המצוה בלשון רבים הלא על דרשה דלעיל וסמכו שנים הל"ל להקשות כן ואיך שייך הכא אלא מעתה:

אלא מעתה ויצאו שנים ומדדו שנים. קשה ממאי פריך אי מעיקר קרא דויצאו ומדדו אלו ודאי לא מיותרין דמצרכינן אלגופא. וכדאמרינן לעיל לענין וסמכו זקני העדה ואי פריך מיתורא דוי"ו קמא דומדדו ומצאו דהמ"ל בלא ו' כמו דדריש ו' דושופטיך. אכתי מאי פריך לר"ש שבעה. הא אמרינן דר"ש וי"ו לא דריש ואי חשיב וי"ו בתרא ליתורא דהמ"ל ויצא ומדד בלא וי"ו וסבר דוי"ו זו גם ר"ש דריש א"כ גם לעיל גבי וסמכו האי וי"ו מיותר דהמ"ל וסמך ואכתי יקשה לר"ש למה לא דריש עוד שנים וצ"ע:

הן ולא שלוחן. עיין מש"כ התוס' בזה ר"פ מצות חליצה (דף ק"א ע"ב) ומה שכתבתי בספרי ע"ל שם בשיטת הרמב"ם:

בתוספת ד"ה ור"ש. לאו משום דלא דרשי לי' כלל: לכאורה יש להעיר דא"כ מי הכריח התוס' לעיל (דף ד' ע"ב) בד"ה לטטפת לומר וז"ל ואע"ג דר"ש לא דריש וי"ו כו' י"ל דריש הא בפשטות ס"ל דלעניו טטפת דריש אכן בלא"ה דעת התוס' שם צ"ע דאי כוונתם להקשות דלפר"ת דר"ש לא דריש ו' מנ"ל ד' פרשיות הא י"ל דסבר כר"ע דפליג אל ישמעאל ודרש מדרשה אחרינא שם. ואי כוונתם כיון דר"ש לא דריש וי"ו איך י"ל דר' ישמעאל דריש וי"ו. גם זה אינו דלא זו בלבד דכבר מצינו פלוגתא בזה אשר ע"כ י"ל דר' ישמעאל סבר כמ"ד דדריש וי"ו אלא אפילו הגמרא לקמן (דף נ"א ע"ב) קאמרה בפירוש דר' ישמעאל דריש וי"ו וצ"ע:

ולא שלוחן. אין לומר דא"כ גם וסמכו צריך להן ולא שלוחן די"ל דממה דכתיב ידיהם ג"כ ממועט שלוחן כדדרשינן במנחות (דף צ"ג) ידו ולא יד שלוחו:

דף יד:

בגמרא אלימא מקצתן דלמא הנך דאיכא גוואי קיימי כוותי: לכאורה יש להבין דאימא שיצאו רוב סנהדרין לדבר הרשות באופן שנשארו עוד כ"ג במקומו. וכיון דהם הורו לו כן מה מהני לו אם האחרים שנשארו בלשכ' יסכימו עמו הא מכ"מ הוא זקן ממרא כיון דהולכין אחר רבים. וא"ל דמכ"מ לא מקרי זקן ממרא כל זמן שלא המרה על הב"ד כשהם כולם ביחד. א"כ מי דחיק הגמרא לומר דלמא הנך דאיכא גוואי קיימי כוותיה וצ"ל עפמש"כ התוס' בד"ה אלימא דלא מתרמי שימצאו כולן ביחד א"כ ה"ה י"ל ג"כ דלא מתרמי שימצאו הרוב ביחד:

בתוספת ד"ה מתניתן. למיתני בהדיי: לענ"ד תירוץ זה אינו מספיק דגם בעריפה י"ל דמתניתן לא איירי רק מדיינים ולא מה שצריך לעריפה ולולא דבריהם היה נלענ"ד לתרץ קושיתם דעכ"פ מתניתן דלא כראב"י מדלא חשיב ליה הכא ולא בסוטה מלך וכה"ג אבל דמוסיפין הרי חשיב שם בשבועות וכן מוציאין למלחמת הרשות דנפקי דבעי מלך וכה"ג וסנהדרין ממה דכתיב באורים ותומים ולפני אלעזר הכהן יעמוד כדאמרינן לקמן (דף ט"ז) והרי זה נשנה במתניתן סוף פ"ז דיומא אבל לענין מדידה לא נשנה בשום מקום ולכן מוכח דמתניתן לא ס"ל כראב"י:

ד"ה בשלשה. יש מפרשים: הר"ן מסכים עם פי' זה אכן לענ"ד קשה מאי אפילו עכו"ם אפילו בעלים מאי אפילו שייך זה דמה לי אם עכו"ם או בעלים או ישראל הוא הנותן וביותר קשה מה דקאמר ואפילו בעלים אדרבה הבעלים יותר סברא דהא אמרינן בערכין דבפדיי' שדה מקנה פותחין בבעלים תחלה דרוצה אדם בקב שלו:

בא"ד. ופי' הקונטרס עיקר דאיש וב' נשיו: והר"ן הביא ראיה לפי' הי"מ משלשה מטילין לתוך כיס א'. דלפי' הקונטרס מ"ש שותפין משאינו שותפין. אכן גם לפי' הי"מ צ"ע. דמה השיב דלמא כגון רב פפא ובית אבא סוראה דמה בכך הא מ"מ נפשטה האיבעי' דאי איש ואשתו פודין כל אחד משלו ולא חיישינן שיעשו טובה זו לזו כש"כ שותפין דהא לפי פי' הי"מ ג' ומטילין לתוך כיס א' ע"כ הפי' דפודין כל אחד ממון שלו ועיין במהרש"א:

דף טו.

בגמרא רב חסדא אמר אבימי לכאורה יש להעיר למה לא קיים רב חסדא תירוץ רב דהא לדידי' צריך לסרס דברי המתניתן מטלטלין של ערכין וגם להוסיף של ולתירץ רב דברי המתניתן כדקיימי קיימי ואין מוסיפין רק של וי"ל לפי מה שכ' התוס' דרב סבר כר"מ.

א"כ כפי תירץ רב אתיא מתניתן כר"מ ולא כרבנן ולכן שפיר מייתי רב חסדא בתירוצו לאוקמא מתניתן כדברי הכל:

הנך הוו מיעוט אחר מיעוט: לכאורה קשה לפי מש"כ רש"י בהוריות (דף ג' ע"א) בשם הירושלמי דכללא דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות לא אמרינן רק בב' מיעוטים. אבל בג' מיעוטים אמרינן כולהו למיעוטו. א"כ היאך אמרינן הכא דהוי מיעוט אחר מיעוט ואף אם תאמר דרש"י לא מיירי התם אלא היכי דכתיבי ג' מיעוטים בחד קרא אכתי לחשבי' ג' הכהן דכתיבי גבי ערכין למיעוט דתלתא בחד קרא כתיבי וצ"ע וא"ע ראיתי שבתוס' בהוריות שם הקשו כן:

דאפילו תשעה ישראל ואחד כהן: לכאורה קשה לפי מה דאמרינן בחולין (דף קל"ב ע"א) תנא כהן ואפילו כהנת הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות וא"כ מ"ש התם דמרבינן כהנת ומ"ש הכא דמרבינן ישראל נימא גם שם ואפילו ישראל או גם הכא כהנת דוקא. ונלענ"ד דודאי מכהן ממעטינן תרווייהו כהנת וישראל וכי כתיב מיעוט אחר לרבות מרבינן ג"כ תרווייהו. ולכן א"ש דאמרינן הכא ואפילו ישראל. אבל התם ודאי ליכא למימר דמרבינן ג"כ ישראל דא"כ לא לכתוב כהנים כלל באותה פרשה אבל הכא ליכא למימר כן דהא ע"כ צריך למכתב חד כהן אלגופא. ולכן הוצרך לכתוב באחריתי ג"כ כהן למהוי מיעוט אחר מיעוט כי היכי דלא נימא אי הוי כתיב איש תחת כהן דכולהו אכהן קמא קאי ועשרה כהנים בעינן:

תשעה ישראל ואחד כהן: במגילה (דף כ"ג ע"ב) הקשו התוס' דהא בכל דבר שתלוי בשיקול הדעת אין ב"ד שקול ואיך סגי הכא בעשרה ליבעי יא' והניחו בקושיא. ונלענ"ד דהנה לעיל אמרינן דמעשר שני פודין אותו בג' לקוחות. והקשה הר"ן דבשלמא בערכין והקדשות ג' כתיבי בפרשה אבל במעשר שני ג' מנלן ותירץ דמעשר שני כתיב בפ' דהקדש וילפינן מהקדש. ולפ"ז כיון דמ"ש מהקדש ילפינן. ואמרינן דפודין אותו בג' לקוחות א"כ גבי הקדש ג"כ לקוחות בעינן דאל"כ עדיף מעשר מהקדש ואי בהקדש לא בעינן במעשר מנ"ל וא"כ התשעה וכהן גבי קרקעות ג"כ לקוחות בעינן דהא בהם נכללו הג' דהקדש ואי התם פירושו לקוחות א"כ ה"ה ג"כ גבי קרקעות. וכיון דבלקוחות פירשו הי"מ לעיל בתוס' ד"ה בג' לקוחות דיקח מי שיתן יותר א"כ לא שייך בזה שיקול הדעת וא"ש דלא בעינן י"א. ולכאורה ראיה מזה לפי' הי"מ:

בשערו העומד לגזוז פליגי: לכאורה לרשב"ג גם לענין שבת לא לחייב אם גזז שערות העומדות לגזוז וזה תימא דלא מצינו פלוגתא בזה בשום מקום אכן זה א"ש עפמ"ש התוס' בשבועות (דף מ"ב ע"א) ע"ש אבל אכתי לענין גלוח נזיר צ"ע בזה ואין להאריך:

דף טו:

בגמרא קטל איהו בסייף ממונו בסקילה: לכאורה קשה לפי מה דאמרינן לקמן (דף נ"ב ע"ב) אלא רוצח מנ"ל כו' ע"ש עד סוף הסוגיא א"כ ל"ל קרא דואתה תבער דרוצח בהרג ולא בחנק הא בלא"ה ע"כ מוכח כן דאל"כ ל"ל הכא קרא דרוצח הוא דאינו נהרג על רציחת שורו הא בלא"ה ע"כ מוכח כן דאל"כ לכתוב וגם בעליו ולא בעי יומת דלאפוקי מסייף לחנק ליכא למימר מהיכי תיתי סייף אי כל רוצח בחנק אע"כ מדאצטריך רוצח הוא דאינו נהרג ע"כ מוכח דמאצטריך יומת לא הוי מצי למידק דאינן במיתה דה"א דקרא אתי לאפוקי מסייף לחנק וא"כ הרי ע"כ מוכח דרוצח בסייף וא"כ קרא דואתה תבער ל"ל. אכן באמת זה אינו דהא קרא דואתה תבער לא מצרכינן התם רק למ"ד חנק חמור כמבואר. ומ"ד דחנק קל ע"כ דריש אלגופא (ועיין בר"ן) והרי למ"ד חנק חמור באמת לא ממעטינן כאן מרוצח הוא דלא מצרכינן כן רק למ"ד חנק קל כמבואר בסוגיא. אכן אכתי יש להעיר ל"ל לקמן ק"ו קטל עבדא בסייף בר חורין בחנק וכיון דזה לא קאי רק למ"ד חנק קל ולדידי' בלא"ה מוכח דרוצח בסייף מדאצטריך רוצח הוא. וא"ל דמזה לא הי' יכול להוכיח דלעולם ה"א דבעלים במיתה והא דכתיב יומת להוציא מסייף לחנק ואעפ"כ לא היה מוכח דרוצח בסייף דה"א דאתי לאפוקי היכי דקטיל השור עבד דבזה הבעלים בסייף דזה אינו דהא קרא לא איירי כלל בעבד דלאחר כן כתיב דין עבד אם עבד יגח השור או אמה וגו' וי"ל דלעולם שפיר מצרכינן ק"ו להורות דרוצח בסייף דאי מדאצטריך רוצח הוא לא הוי מוכח מידי דלעולם ה"א דהבעלים נהרגין וא"ל דא"כ לא לכתוב לא רוצח הוא ולא יומת דזה אינו דאי תרווייהו לא הוי כתיבי הוי טעינן איפכא דהוי דייקינן מדאצטריך יומת דרוצח בסייף וקרא אתי לאפוקי מסייף לחנק אבל לעולם ה"א דהבעלים במיתה ולכן אצטריך רוצח הוא דאינם במיתה וכיון דע"כ מצרכינן רוצח הוא שפיר יש לטעות איפכא דרוצח בחנק לכן שפיר מצרכינן ק"ו:

מי גמר שעה מדורות או לא: לפי מה שפשט מקרא דאם בהמה אם איש ע"כ מוכח דלא גמרינן שעה מדורות דאל"כ קרא זה ל"ל לילף משור הנסקל ואי ל"ל קרא דגם בעליו יומת גבי שור הנסקל נילף מסיני אע"כ דלא ילפינן שעה מדורות ולא דורות משעה ובזה מובן כוונת התוס' במנחות (דף י"ט ע"ב) דכתבו דלמ"ד ילפינן דורות משעה דרשה דהכא אסמכתא בעלמא הוא והשתא א"ש דכוונתם על דרשה דאם בהמה אם איש:

מה איש בכ"ג: לפי מה שכ' התוס' לעיל בד"ה אימא דלא דרשינן מיתה וגם הקישא רק היכי דכתיב איש ברישא כמו גבי והרגת או היכי דמיותר קרא כמו גבי שור הנסקל דיומת מיותר הוא וא"כ הכא דכתיב ברישא בהמה ואח"כ איש וגם לא מיותר קרא איך

דריש הקישא מיניה וי"ל דשפיר גם הכא מיותר קרא דלגבי מיתת אדם כבר כתיב ברישא דקרא סקול יסקל דקאי אתרווייהו ואם כן לא יחיה מיותר הוא להקישא ואין להקשות דא"כ מאן דיליף שעה מדורות קרא דלא יחיה מאי עביד ליה דלא מצריך ליה להקישא די"ל במכילתא דריש ליה ר"ע לגז"ש ללמד על מכשפה לא תחיה שהיא בסקילה וכן איתא ג"כ בגמרא לקמן (דף ס"ז ע"א) אמנם שם עוד שאר תנאי איכא דילפי כן ממקום אחר ולכן י"ל דרמי בר יחזקאל כאן תני אליבא דשאר תנאי חוץ מר"ע ומ"ד ילפינן דורות משעה דריש ליה קרא זה דלא יחיה כר"ע:

ברש"י ד"ה מה איש. מיתרו ואילך: ק"ק הרי כשנצטוו אם בהמה וגו' לא יחיה עדיין לא היו סנהדרין לא מבעי' למ"ד בפ' י"ד דזבחים דיתרו אחר מ"ת בא אלא אפילו למ"ד קודם מ"ת בא לא נתמנו סנהדרין אלא לאחר שירד משה מן ההר כדכתיב ויהי ממחרת יוה"כ כדאיתא במכילתא הובאה ברש"י:

בתוספת ד"ה אימא לקטלא. וכ"ת משום דחדא מיתה כתיב אתרווייהו: לא הבנתי איך יתורץ בזה קושיתם דאכתי לפ"ז מה מתרץ בש"ס לכתוב וגם בעליו ולשתוק דכש"כ דיקשה כן. דאי הוי כתיב כן הוי דרשינן מיתה והיקש כמו גבי והרגת לכן כתיב מיתה בכל חד באפי נפשא להורות דרק לקטלא הוא ולא להיקש:

בא"ד. וי"ל דהתם בהמה כתיב בתריה: לכאורה בשבועות (דף כ"א ע"ב) ובשאר מקומות בש"ס כתבו התוס' איפכא מזה דכתבו דסברא הוא למדרש קרא מסיפא לרישא וי"ל דהחילוק הוא בין דרכי הדרשה דההיקש דודאי אי דרשינן ההיקש מה שיש בזה יש בזה כמו כאן בזה ודאי סברא דהראשון עיקר ומהשני נקיש לו. אבל אי הפי' הוא דנקיש ב' הדברים דבמקום שדבר זה נוהג גם דבר זה נוהג כמו בהנדונים שהביאו התוס' שם בזה סברא לומר דסיפא פירושא דרישא הוא לומר לך במה אמרתי לא תלבש שעטנז במה שאמרתי לך גדילים תעשה או לא אמרתי לא תאכל חמץ אלא במי שאני מצוה שיאכל מצות ולכן סברא שם לדרוש קרא מסיפא לרישא:

ד"ה שור סיני בכמה. מאי נפקא מיניה מאי דהוי הוי: הר"ן בחידושיו תירץ על קושית התוס' דנפקא מיניה לענין נודר בנזיר אם יהיה בכך אך בזה צ"ע דא"כ גם ביומא (דף ה' ע"ב) ובחגיגה (דף ו' ע"ב) לא מקשה הגמרא וכן בכל מקום דמקשה בש"ס הלכתא למשיחא ואי אמרת דבכ"מ לא מקשה בש"ס רק היכי שיש לה לתרץ אחר יותר טוב מזה א"כ מתורץ תמיהת התוס' במנחות (דף נ"ב ע"ב) ד"ה הלכה דעכ"פ לענין נודר אם הלכה כן. והנה בחגיגה שם תירצו התוס' עוד תירוץ אחר דלכך לא פריך הכא כן משום דבעי לאלופי דורות משעה וכוונתם נראה כיון דהאיבעי הוא אי ילפינן שעה מדורות

וא"כ ה"ה ג"כ איפכא אי ילפינן דורות משעה ובזה שפיר יש נפקא מיניה גם לדידן כגון לענין קמיצת מנחה במנחות (דף י"ט ע"ב):

ד"ה ור"י אמר אעפ"י. ושמא יש לחלק: במה שכתבו התוס' ושמא יש לחלק כו' גם קושיתם הראשונה מתורצת ולא מצרכינן לגרוס ר"א. אכן הר"ת שגרס ר"א לשיטתו אזיל דלא ס"ל לחלק בין כל הקודם להרגו ולענין נזקי שלם דהא מתרץ גם אקושיא שני' תירוץ אחר ולכן א"ש ג"כ למה דלא תירצו התוס' אקושיתם הראשונה דתרבות דהתם איירי בקשורים בשלשלאות והכא שגדלם בביתו דכיון שהתוס' אזלו אליבא דר"ת וא"כ ע"כ ליכא לתרוצי אקושיא קמא כן דא"כ קושיא השני' במקומה עומדת ולכן א"ש ג"כ למה דלא הקשו התוס' דרבנן אדרבנן וכמו שהקשה הר"ן דבזה שפיר יש לחלק כיון דהתם איירי שגדלם בביתו והכא איירי בקשורים בשלשלאות וכמו שתירץ ר"ת על קושיא שני'. אכן רש"י נראה שרצה לתרץ קושיית התוס' שניה במה שכתב בד"ה א"ב נחש בר מנחש כדאמרינן נחש מועד לעולם דברי הכל וכיון דלא אמרינן בפירוש שם בב"ק דדברי הכל היא רק כתוב שם סתם במתניתן הנחש מועד לעולם דמשמע דמודו ביה כ"ע וא"כ י"ל דהאי תנא שם ר"ע הוא דפליג גם הכא לענין נחש את"ק אבל ת"ק באמת ס"ל דנחש אינו מועד. ובזה יש ליתן טעם למה דהרמב"ם פסק כר"ע בה' סנהדרין אשר הראב"ד השיג עליו ע"ש:

דף טז.

בגמרא שורו של כה"ג בכמה: י"ל למה מבעיא ליה דוקא לענין שורו של כה"ג ולא ג"כ לענין בהמה שנרבעה מכה"ג דהא גם נרבעת ילפינן דהיא בכ"ג מהקישא דואיש אשר יתן שכבתו כו' ואת הבהמה תהרוגו כדאמרינן לעיל (דף ט"ו ע"א) מה שוכב הוא ובהמתו בכ"ג וכו'. וי"ל דלכאורה יש לדקדק מאי קא מבעיא ליה אי למיתת בעלים דידיה מדמינן ליה אי למיתת בעלים דעלמא פשיטא דלמיתת בעלים דידיה מדמינן ליה דהא כתיב וגם בעליו ואי לבעלים דעלמא לכתוב בעלים. אבל נראה דשפיר קא מב"ל ע"פ מה שכתבו התוס' לעיל (דף ט"ו ע"ב) בד"ה אימא דעיקר קרא דוגם בעליו יומת אתיא למיתה בידי שמים והקישא אתי מדכתיב יומת ולכן א"ש דצריך לכתוב בעליו משום מיתה בידי שמים אבל לעולם לענין הקישא י"ל דלבעלים דעלמא מדמינן ליה או אי נימא מדכתיב בעליו דדוקא לבעלים דידיה מ"ל והיינו דקא מבעיא ליה ולכן א"ש דלענין נרבעת כיון דלא כתיב בפירוש דאתקשה לרובעה לא קא מבעיא ליה כלל דודאי לאיש אחר מדמה לה ולא לרובעה דגם לענין שוה"נ לא קא מבעיא ליה אלא מדכתיב בעליו:

דף טז:

בגמרא כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשן: לכאורה יש לדקדק למה קא חשיב דוקא משיחה ולא ג"כ מלך וכה"ג ונביא ואו"ת כמו במשכן דבעי כל הני ועל זה לא שייכי תירוצי הגמרא ואי נימא דמשיחתן לאו דוקא אלא ה"ה כל הני ולא חש להזכירן א"כ גם לענין עבודתן מחנכתן נימא הכי. ומה הקשו התוס' בד"ה את תבנית וא"ת וכלים נמי נבעי ע"א. דאימא ה"נ דבעי הכי ולא הזכירן כמו שלא הזכירן בכלים שעשה משה. וי"ל דהתוס' דייקי שפיר דע"כ לא בעי ע"א מדלא הזכירן המשנה גבי אין מוסיפין על העיר והעזרות. אבל לענין כלים שעשה משה לא שייך דיחשבם מתניתן דלא חשיב רק מה שנוהג לדורות:

בתוספת ד"ה את תבנית. מה"ט נמי ניבעי מלך ונביא בהעמדת סנהדראות: המהרש"א הקשה בזה ב' קושות. הא' דלמא באמת בעי הכי ולא הזכירן כמו שלא הזכירן גבי מוסיפין על העיר. ועוד למה מקשה התוס' דוקא אסנהדרין ולא אמינוי כה"ג דמוקדם במתניתן ותירץ בדוחק. ונראה דחדא קשיא מתורצת בחברתה דהתוס' בשבועות (דף ט"ו) כתבו דלכך לא תני במתניתן דהכא לענין מוסיפין על העיר ולענין יוצאין למלחמת הרשות רק דיני דסנהדרין ולא ג"כ דבעי מלך וכה"ג משום דמסכתא דהכא לא איירי רק בדיני דסנהדרין. ולפ"ז א"ש דודאי אכה"ג לא היו התוס' יכולים להקשות די"ל דבאמת בעי והא דלא תנא ליה במתניתן משום דלא איירי רק בדיני דסנהדרין אבל אי בסנהדרין בעי שפיר הוי צריך למיתני כיון דמתניתן איירי בסנהדרין וא"כ זהו מקומו אע"כ מדלא תנא ליה ע"כ דלא בעי ושפיר הקשו התוס':

בא"ד. ועוד קשה: בשבועות (שם) הקשו התוספות עוד קושיא אחת דהא במשכן עדיין לא היה כהן ולא אורים ותומים דלא נתחנכו עדיין. אכן נראה עפמ"ש התוס' בע"ז (דף ל"ד ע"א) דמשה שימש בימי המלואים בלא בגדי כהונה כיון שהיה מעמיד המשכן ומפרקו לא היה לו עדיין דין משכן רק דין במה. ועוד דעדיין היה טעון הזיה כל ז' הימים וא"כ לא נתחנך המשכן בקדושתו עד יום ח' למלואים שעבד אהרן בבגדי כהונה גדולה וא"כ שפיר הו' כה"ג ואורים ותומים. עוד הקשו שם התוס' דליבעי משכן ג"כ משיחה מכן תעשו ע"ש. אכן לפי מה דאמרינן בשבועות (דף י"ז) אם נאמר משכן ולא מקדש ה"א משכן שנמצא בשמן המשחה חייב מקדש שאינו נמשח בשמן המשחה לא חייב לכך נאמר מקדש ע"ש. וא"כ מדאצטריך קרא דמקדש י"ל דמוכח דלא בעי משיחה:

ד"ה שופטים. אם יש בעיר אחת מב' שפטים: א"כ לר"ל דס"ל לקמן (דף ק"א ע"ב) דאין חולקים מעיר א' לב' שבטים וגם מברייתא זו המ"ל. אכן בתירוץ הגמרא שם מתורץ גם זה:

ד"ה אחת או ב'. פירוש אחת בב"ד אחת או ב' בב' בתי דינין: המהרש"א דייק מנ"ל כן דבב' בתי דינין דוקא הא כתיב סתם ערים. י"ל דאתיא כן מדכתיב אחת דמיותר הוא אלא ע"כ דאתי לאשמועינן דאחת דוקא בב"ד אחד ושנים דאתיא מעריך בב' בתי דינין. ובזה מתורץ קושית התוס' בד"ה אחת ולא שלש:

דף יז.

בגמרא עמך משום שכינה: כאן פירש רש"י ז"ל ב' פירושים ובהוריות (דף ד' ע"ב) פירש עוד פירש ג' וז"ל עמך משום שכינה כלומר בדור צדיקים גמורים שאני רוצה להשרות שכינה עליהם עכ"ל ובסנהדרין (דף ל"ו ע"ב) פירש עוד פירש אחר ע"ש היטיב ובמהרש"א:

לא סיימו קמיה: לכאורה צריך ביאור דהא ודאי האי משה מת לא הוי ניחא ליה יותר מיהושע מכניס את ישראל לארץ ומה בכך דלא סיימו קמיה דהא ההתחלה קשה יותר מן הסוף. ונ"ל על פי מה דאמר בסוטה פ"א למה נתאוה משה ליכנס לארץ ישראל וכי מפריה היה מתאוה לאכול אלא לקיים מצות התלוים בארץ ע"ש. והשתא א"ש דודאי כאשר נתנבאו משה מת לא חרה לו כי ודאי משה לא חפץ בחיים כהמון העם שמתיראים מן המיתה וכמו דמקשה גם הגמרא שם למה נתאוה משה ליכנס לא"י ולא מתרץ שרצה לחיות עוד זמן מה עד שיהיה בא"י וינחלו אותו ולכן חשב משה דכל נבואתם הוא שתשלוט בו מיתה ולא יעלה חי לשמים כאליהו וריב"ל וכדומה ולכן לא חרה לו אבל אי הוי סיימי קמיה דיהושע מכניס את ישראל לארץ והיה ידוע לו דאין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא וכדאמרינן בסוטה לענין משה ויהושע וא"כ ע"כ דימות קודם שיכנסו לארץ ולא יוכל לקיים מצות התלויות בארץ זה ודאי היטב חרה לו ולכן משני דלא סיימו קמיה לומר גם הנבואה דיהושע מכניס את העם לארץ:

ברש"י ד"ה בדומין לך. מיוחסין ומנוקין ממום: י"ל דהא בהוריות (דף ד') יליף מבדומין לך שצריכים שיהיו בעלי הוראה כמשה ואיך כתב רש"י פירוש אחר דהיינו מיוחסים ומנוקין ממום. וי"ל דרש"י ז"ל כאן פירש עפ"י גמרא דסנהדרין (דף ל"ו) דילפינן שם כן הכי. אכן בעלי הוראה ממילא מוכח ג"כ מניה דהא בעינן שידמו לו בכולו. אכן אכתי י"ל איך כתב מיוחסין ומנוקין ממום הא בגמרא (שם) משמע דדוקא מנוקין מכל מום

אתיא מניה ומיוחסין אתיא ממום אין בך. ונ"ל דבלא"ה י"ל שם בדברי רש"י דפירש בד"ה מכל מום פגם משפחה עכ"ל הרי דפירש אדרשת ר' יוסף דפגם משפחה רצה לילף וא"כ כי מקשה התם ודלמא מום ממש הפירוש ומנ"ל אכתי פגם משפחה וע"ז תירץ ראב"י דמום אתיא מעמך בדומה לך וכי מקשה דלמא התם משום שכינה פירש רש"י דלמא משום שכינה בעינן מיוחסים. וזה צ"ב לכאורה דהא לפי פירושו פגם משפחה מדתני ר' יוסף ורק מום ממש רצה לילף מעמך ואי נימא דהפירוש הוא דראב"י חזר בו מתירוץ אמימר וסבר דמום אין בך באמת אתיא למום ממש ופגם משפחה אתיא מעמך. אכתי קשה הא ביבמות (דף ק"א) מייתי הא דתני ר"י לענין לפסול סומא לדון הרי לענין מום ממש. ובקדושין (דף ע"ו) מייתי ליה לענין ממזר דהיינו פגם משפחה הרי דתרתי אתיא מניה ומדברי התוספות ביבמות באמת נראה שהם פירשו כנ"ל ואעפ"י שראב"י לא אמר אלא מכ"מ חזר מתירוץ אמימר. אכן דעת רש"י נלענ"ד שפירש מדאמר מנוקים מכל מום היינו בין מום ממש ובין פגם משפחה ולכן פירש אמכל מום פגם משפחה ופשיטא ג"כ מום ממש דהא אין דבר יוצא מידי פשוטו ואמימר רצה להביא סמך לזה ממום אין בך וע"ז הקשה כיון דלא כתיב כל מום אין בך דלמא דוקא מום ממש קאמר וע"ז תירץ ראב"י דע"כ מוכח דמנוקים מתרתי בעינן מדכתיב עמך בדומין לך הרי דבכולו בעינן שידמו לו לכן שפיר מסמכינן גם תרתי אקרא דמום אין בך אכן על זה הקשה אכתי גם מקרא זה מנ"ל פגם משפחה דלמא דוקא התם משום שכינה ומתרץ דמונשאו אתך נפקא וא"כ באמת דתרתי אתיא ממום אין בך לענין אסמכתא ומבדומין לך לענין דרשה גמורה. ובזה מתורץ מה שהקשו התוס' שם בד"ה אתך בדומין לך ולכן א"ש למה דפירש רש"י כאן דמאתך מיוחסים ומנוקים ממום אתיא. ועיין עוד מש"כ בספרי ע"ל ביבמות (שם):

ד"ה על עסקי שליו. צורך שעה היתה: נ"ל די"ל דכיון דבגמרא יהיב טעמא למ"ד על עסקי גוג מנ"ל כן וגם למ"ד דמשה מת כדאמר בשלמא למ"ד משה מת היינו דכתיב אדוני משה כלאם ולא יהיב טעמא למ"ד על עסקי שליו ולכן פירש רש"י טעמו פשוט דצורך שעה היה נבואה זאת דהא תיכף אח"כ הוזכרו עניני שליו לכן לא הוצרכה הגמרא לפרש טעם מ"ד זה:

בתוספת ד"ה שיודע לטהר: וקשה לר"ת דמה לנו בחריפות של הבל לטהר שרץ שהתורה טמאתו: ובערובין פרק קמא (דף י"ג) הקשו התוספות גם כן קושיא זו וביארו יותר דעתם בהוספות תיבת טמאתו בהדיא ועיין בכל דברי התוס' דלאחר שדחו פירוש ר"ת א"כ נשארה קושיתו בתימה. ולענד"נ לתרץ דודאי לא לטהר שרץ שהתורה טמאתו בהדיא

אתי למילף בק"ו אלא דבר אחר ע"פ מה שי"ל דהא הק"ו מנחש פריכא הוא דבהמה תוכיח שאינה ממיתה ומרבה טומאה ואעפ"כ טמאה משום נבלה. אכן נראה דלכאורה יש להבין אהא דקאמר ומה נחש כו' טהור דהא גם נחש טמא הוא משום נבלה לשיטת התוס' אפילו במשא מטמא ולר"ת עכ"פ במגע ואיך רצה לילף לענין שרצים שמטהרו לגמרי. אבל נראה דודאי לא לטהר לגמרי רצה לילף שרץ מנחש אלא לענין שיעורא דהא שרץ מטמא בכעדשה כדאמרינן בנזיר בפרק כה"ג ובכמה דוכתי ונבילה אינה מטמאה אלא בכזית והיינו דרצה לילף מנחש דטהר בשיעור כעדשה וכש"כ שרץ שיטהר בשיעור כזה ולכן לא שייך למימר בהמה תוכיח דהא גם נבלת בהמה אינו מטמא בכעדשה רק בכזית וכמו כן יטמא באמת ג"כ שרץ. והנה בחגיגה (דף י"א ע"א) אמרינן טמאות מכתב כתיבן לא נצרכה אלא לכעדשה מן השרץ דלא כתיבן ע"ש ובהכי נלענ"ד דא"ש מה שי"ל לכאורה עוד בגמרא דקאמר אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר שרץ מן התורה ויליף לה רב בק"ו וזה לכאורה תמוה מה רצה לדייק בזה לימא בקיצור מי שיודע לדון בק"ו ועוד וכי מפני זה שיודע לדון ק"ו חכם גדול יקרא וראוי להשיבו בסנהדרין הא אדם דן ק"ו מעצמו וגם מה רצה לדייק בזה שיודע לטהר שרץ מן התורה לימא בקיצור שיודע לטהר שרץ. ונלענ"ד ע"פ גמרא דחגיגה שם הא דשרץ מטמא בכעדשה לא כתיבא ולא אתי רק מסמך דמהם ובהם וא"כ אם יש לנו ק"ו לטהר כעדשה יש לבעל הדין לחלוק ולומר דמי עדיפא סמך זה מק"ו שהוא עקרו של תורה וכמו דכתיבא בהדיא דמי דכל דבר הנלמד בי"ג מדות נחשב כמו דכתוב בפירוש בהתורה כמבואר באריכות בספר המצות שרש א' והיינו דקאמר אם יודע לטהר שרץ מן התורה דייקי פירוש ע"י ק"ו דנחשב מן התורה וגם לטהר שרץ דהיינו כעדשה ממנו דלא כתיבא בהדיא ואעפ"כ אינו סומך על דעתו נגד קבלת החכמים זהו ראוי להושיבו בסנהדרין ונקט לטהר שרץ דוקא דהוא הוא מה דאמרה הגמרא בחגיגה שם דהם גופי תורה ואין להם רק סמך ובזה מתורצים כל הקושיות וברור הוא לפענ"ד:

דף יח:

בגמרא אימא לא ליגלי קמ"ל: לכאורה יש להבין לפי מה דאמרינן בברכות (דף כ"ב) דכהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו דכתיב ידיכם דמים מלאו והיינו אפילו בשוגג כמבואר בש"ע א"ח (סי' קכ"ח) וכש"כ דפסול לעבודה דמי ס"ד דכה"ג יעמוד ביה"כ לפני ולפנים ולא יוכשר לישא כפיו וכיון דכן ע"כ צריך למנות כה"ג אחר במקומו של זה ואיך ס"ד דלא ליגלי הא אם אחר כך נתמנה כה"ג אחר במקומו יהא ראוי ליצא במיתתו

ויהיה לו תקנה בחזרה אע"כ יהיה מוכח כדעת הריטב"א במכות שם דפליג אשיטת התוספת דכאן בד"ה אינו יוצא ואשיטת רש"י שם וסובר דגם אם מינו אחר קודם שנגמר דינו אינו יוצא במיתתו. וי"ל דה"א דב"ד יתנו וישאו בדינו תיכף וכיון דעתה אין לו תקנה בחזרה בעוד שלא נתמנה כה"ג אחר יפטרו אותו מגלות וא"כ אף שאח"כ יתמנה כה"ג ויהיה לו תקנה בחזרה מ"מ יפטר מגלות כיון שכבר יצא זכאי מב"ד לכך קמ"ל דגם באין לו תקנה בחזרה גולה. ועיין במ"ל סוף ה' ביאת מקדש אי כהן שהרג כשר לעבודה:

אם עבר על עשה ול"ת: האי עשה לכאורה קשה דמה עונש ב"ד שייך לענין עשה ואף אם תאמר לענין שמכין אותו עד שתצא נפשו היינו לענין שיקיים אותה בעוד שיש בידו לקיים אבל בברייתא דקתני אם עבר לא שייך עונש גבי עשה וצ"ל דאגב ל"ת נקט נמי עשה:

כהדיוט לכל דבריו פשיטא: לכאורה הוי מצי למימר דאצטריך לר' ישמעאל דיליף לעיל (דף י' ע"א) מלקות מדיני נפשות דליהוי בכ"ג וא"כ ה"א דבכה"ג דדיני נפשות שלו בע"א גם במלקות ע"א בעינן לכן קמ"ל בברייתא דאינו רק בכ"ג כבהדיוט והא דלא קאמר כן משום דרצה לאוקמא ברייתא אפילו כרבנן. או אפשר דלר' ישמעאל באמת ע"א בעינן לענין מלקות כיון דיליף לעיל בגז"ש מלקות מדנ"פ:

מעיד למלך: הרמב"ם ה' כלי מקדש פסק כן דמעיד למלך ישראל והכ"מ הקשה עליו דהרי זה נגד מסקנת הסוגיא דהכא ע"ש שנדחק בישובו. ולענ"ד לק"מ שהרי על מה דמקשה הכא על תירוץ זה והתנן לא דן ולא דנין אותו הקשו התוס' דלמא מיירי במלכי ב"ד דדן ודנין אותו ותרצו דמתניתן איירי במלכי ישראל והרי ידוע דהרמב"ם לא מביא דינים רק שיתנהגו לעתיד כשיבוא משיח צדקנו ולעתיד ניבא הנביא שלא יהיו עוד ב' ממלכות כ"א מלכים מבית דוד וכיון שדן ודנין אותם שפיר כתב הרמב"ם דמעיד למלך. ומה שכתב הרמב"ם מעיד למלך ישראל כוונתו ע"כ המלך שימלוך על ישראל שהרי לע"ל לא יהיה רק מלך מבית דוד:

חולץ וחולצין קא פסיק ותני כו': מה שי"ל בסוגיא זו ובפרט בדברי הר"ן כתבתי בספרי ע"ל יבמות דף כ':

ברש"י ד"ה והא לא דנין אותו. מאי סהדותא בעי: ק הא דלא פירש בקיצור דקושית הגמרא מולא מעידין אותו משום דהא י"ל כיון דהטעם דאין מעידין אותו משום כבודו של מלך א"כ זה לא שייך רק כשמעיד נגדו דבזה פוגם כבודו וכן משמע לשון מעידין אותו אבל שפיר היה יכול לומר דמעיד דמתניתן מיירי שמעיד לטובת המלך דכן פירש

ג"כ רש"י בדבור הקדום וכה"ג יודע לו עדות עכ"ל דמשמע לו לטובתו לכן פירש דהקושיא היא מאין דנין אותו ולכן אפילו עדות של טובה אינו צריך:

בתוס' ד"ה מעיד. ה"מ ממונא אבל במידי דאיסורא לא: הכי אמרינן שם בברכות (דף י"ט) דליכא למילף כלאים מוהתעלמות דאסורא מממונא לא ילפינן. אכן קשה לכאורה דהא שם מקשה ג"כ דנילף מולאחותו ומתרץ שב ואל תעשה שאני וכלאים קום ועשה הוא ע"ש וא"כ שלא להעיד דשב ואל תעשה הוא שפיר יש לילף מולאחותו. וי"ל לפי מה שכתבו התוס' בב"מ (דף ל' ע"ב) דכבוד הבריות דמת מצוה גדול מהא דוהתעלמת ורק הא דכלאים שוה לו ע"ש א"כ דוקא לענין כלאים מקשה התם ולגמר מיניה אבל לענין מעיד ליכא למילף ממת מצוה ורק מוהתעלמת יש ללמוד כן דלא שוה בענין כבוד הבריות וע"ז שפיר הקשו התוספת דאיסורא מממונא לא ילפינן ואפשר דלזה כוונו התוספת בתיבת כדפרישׁ':

ד"ה והא אין מושיבין מלך. וי"ל דהא דאין מלך דן ה"מ לבדו: ולקמן (דף י"ט ע"א) בד"ה אבל מלכי ב"ד כתבו התוס' דהא דאין מושיבין מלך היינו דוקא בדיני נפשות אבל בדיני ממונות מושיבין ולפ"ז בדיני ממונות לדון עם אחרים גם מלך ישראל דן דהא לא משום לא דן איכא ולא משום אין מושיבין איכא וא"כ י"ל לכאורה מי דחק הגמרא למימר מקבלי ניהלי' לסהדותא קאי הוא ואזיל לימא דאיירי בדיני ממונות והמלך גופא דן עמהם. וי"ל עפ"מ שכתב רש"י וכן סברו גם התוס' דגם לפי מה שמתרץ אלא מעיד בפני מלך איירי ג"כ בבן מלך וטעמם נראה כיון דבגמרא קאמר דהמלך בא משום יקרא דכה"ג לדון שיעיד כה"ג בפניו אבל אי לאו משום יקרא דמלך גם כה"ג אינו צריך להעיד א"כ למה בא מלך כלל לא יבא הוא ולא יוצרך הכה"ג לבא לכן פירשו דאיירי בבן מלך והמלך רצה להוציא משפט בנו לאור לכן בא בשביל כבוד הכה"ג שיבא גם הוא להעיד ולכן צריך הגמרא ג"כ לומר דקאי הוא ואזיל דהא ל אין לו לדון בדין בנו:

בא"ד. ובהכי ניחא דלא פריך: גם קושיתם ועוד מה קמ"ל מתניתן היא הנ"ל בהכי ניחא:

דף יט.

בגמרא שפיר קאמר ר"י וכו' דלמא מקרי ואתי ונגע עיין שם: לכאורה י"ל דלר"י דקאמר במתניתן אינו יוצא מן המקדש משום שנאמר ומן המקדש לא יצא וא"כ קשה כדקאמר ר"מ אי הכי לביתו נמי לא. ועוד היכי קאמר ור"י אגב מרריה דלמא מקרי ואתי ונגע הא לר"י יש טעם פשוט כיון דסבר דמקדש ממש הוא וכי בגמרא טעמא דקרא אתי לפרושי ועוד הקשה הר"ן הביאו הרמב"ן דאיך יליף ר"י מקרא זה דמן המקדש לא יצא

הא מצרכינן קרא זה לענין שמקריב אונן. ונלענ"ד דודאי גם ר"י סובר דהאי מן המקדש לא יצא פירוש מקדושתו לא יצא כר"מ דאל"כ יקשה אפילו לביתו נמי לא וגם דאין לפרש קרא כפשוטו דהא מצרכינן לענין שמקריב אונן דהיינו ג"כ דרשה דמקדושתו לא יצא כדמוכח מדברי הרמב"ן דלא כתב דהוי אסמכתא רק לר' יהודה ולא לר"מ ע"ש והא דקאמר ר' יהודה במתניתן דאינו יוצא מן המקדש אינו מדאורייתא רק מדרבנן משום דלמא מקרי ואתי ונגע והא דקאמר טעמא דכתיב ומן המקדש לא יצא ה"פ דכתיב מן המקדש לא יצא מקדושתו לא יצא כר"מ ואי יצא מן המקדש אגב מרריה אתי לנגוע אפילו היכי דאית ליה הכירא לכן לא יצא מן המקדש כלל ללכת אחרי המטה אבל לביתו ודאי יכול לילך דהא קרא לא קאמר שלא יצא מן המקדש ולפ"ז הא דכתב רש"י במתניתן בד"ה ר' יהודה דריש מן המקדש דוקא לפי הס"ד פירש כן דודאי בתחלת הגמרא ה"א דטעמא דר"י כן מדקאמר אמר לך ר' מאיר אי הכי לביתו נמי לא:

סגן ומשוח שעבר בימינו: סגן הוא אותו שעובד תחת כה"ג ביוה"כ כשאירע בו פסול כדאמרינן ביומא ריש פרק טרף בקלפי ומשוח שעבר הוא שכבר שימש תחתיו כמו שפרש"י וכשימות כה"ג יכנס זה תחתיו לשמש בכה"ג כמו שכתב הרמב"ם (פ"א מהל' עבודת יה"כ) וא"כ הכהן משוח שעבר הוא בעצמו הסגן לכה"ג דהא אם אירע עוד פעם אחר פסול משמש עוד תחתיו ואיך משכחת שיהיו סגן ומשוח שעבר וא"ל דהסגן הוא אותו שהיה סגן לכהן משוח שעבר בשעה שעבד א"כ השתא כששב כה"ג לעבודתו המשוח שעבר חזר להיות סגן והסגן שהיה לו חזר להיות עבר וה"ל למיתני הסגן והמשוח שעברו דהא גם הסגן עבר הוא ואפשר לומר כיון דמשוח שעבר כל מצות כה"ג עליו א"כ גנאי הוא לו לשמש שמוש הסגן כגון להטיל פייסות בכל יום במקדש כדאמרינן פ"ב דיומא דממונה הוא הסגן כדאמרינן בשמעתין לכן גם כה"ג זה צריך לסגן אחר והיינו הסגן דתני כאן:

שיהיו נשים מספרות בבית הכסא משום יחוד: לשון נשים מספרות לשון רבים פירש"י זו עם זו ולא נשים דעלמא. אך לכאורה צ"ע דהא חשש יחוד שייך גם באשה אחת ותשמיע קולה שלא תביא לידי יחוד וי"ל:

תנו עיניכם בו ונדוננו: י"ל הא אמרינן בפרק שלשה שאכלו דאשת ינאי המלך היתה אחות שמעון בן שטח ואיך אמר ונדוננו הא בעל אחותו הוא מן הקרובים דקתני לקמן (דף כ"ז) במתניתן. ולפירוש התוס' לעיל (דף ט"ז ע"ב) בד"ה אחד ממונה דאחד ממונה הוא מופלא שבב"ד והוא לא היה מחשבון הסנהדרין א"כ י"ל דשמעון בן שטח שהיה ראש ב"ד כדאמרינן בחגיגה דנשנה עם הזוגות שם דלשם מופלא היה עם הב"ד ואמר

ונדוננו ולא שהיה דן עמהם אבל לפירוש רש"י שם קשה וצ"ל דבאותה שעה שדנו לינאי המלך אכתי לא היה נשוי אחות שמעון בן שטח:

בתוספת ד"ה היינו סגן. וליכא למימר דהיינו משוח שעבר: עוד יש לומר דלכאורה יש להבין דבברייתא קתני סגן ומשוח שעבר ובמתניתן לא קתני משוח שעבר. אבל י"ל כיון דמשוח שעבר אינו בכל עת רק אם אירע פסול בכה"ג לכן לא קתני במתניתן רק סגן דהוא בכל עת דמוכרח להיות סגן ולא מוכרח להיות משוח שעבר אבל בברייתא קתני אם יש כאן ג"כ משוח שעבר אז הוא ג"כ מימין הכה"ג אכן זה שייך דוקא אם ממונה דמתניתן הוא סגן אבל אם הוא משוח שעבר ודאי דה"ל למיתני גם סגן דהוא בכל גוונא ולכן שפיר מוכיח בש"ס דהיינו סגן היינו ממונה: והא דלא קתני במתניתן ג"כ ראש בית אב משום דלא דייק במתניתן סדר הליכתן רק שהכה"ג הוא באמצע בין סגן והעם אבל אי גם משוח שעבר הוי בהדייהו ודאי דה"ל למיתני ג"כ:

ד"ה ושמע מינה. פירוש דתנן ממצעו בינו לבין העם: הא דלא פירשו כפירוש רש"י דהראיה היא מדקאי האבל לשמאלו של כה"ג שהוא מן המנחמים די"ל דהיינו משום כבודו של כה"ג שיהיו האבלים וכל העם לשמאל דהא גם השתא דאמרינן לשמאל המנחמים הם עומדים אכתי צ"ל כן דכשהוא מתנחם מאחרים קתני שכל העם משמאלו אף שהוא האבל וראוי להיות לשמאל העם אע"כ דמשום כבודו הוא בימין וה"נ צ"ל לענין כשהוא מנחם אחרים אע"כ פירשו התוס' דאתיא מהא דתנן ממצעו בינו לבין העם:

ד"ה אבל מלכי בית דוד. וא"ת וכי איך יכול לדון: לפי מה שכתב הר"ן לעיל אהא דאמרינן דאין מושיבין מלך בסנהדרין משום לא תענה על ריב דהפירוש הוא אם יאמר המלך דעתו לא יוכלו לחלוק עליו הסנהדרין אבל אם הוא ממנין הסנהדרין כגון מלכי בית דוד ודאי הוא יודע שבדיני נפשות מתחילין מן הצד והוא לא מגלה דעתו עד שיאמרו כולן וזהו כבודו כי כך הוא הדין אבל כשאינו מן המנין פעמים ירצה לחלוק עם אחד מן הסנהדרין ואיכא משום לא תענה על ריב עכ"ל. ובודאי שכן מוכרח דאל"כ מ"ש מלך דלא דן בסנהדרין ומ"ש שאם מופלא שבב"ד דדן ואומר דעתו באחרונה כמו כן מלך ידון אע"כ דלא אייריי הכא אלא לענין שלא ידון עמהם ובזה מתורץ קושית התוס' כאן דודאי מלכי בית דוד דנין שפיר בסנהדרין וגם דוד דן שפיר כיון דדן עם הסנהדרין ועל זה לא קאמר דאין מושיבין מלך בסנהדרין:

בא"ד. וי"ל דהכא מיירי דוקא לדון דיני ממונות: לכאורה י"ל דא"כ לקמן (דף ל"ו ע"ב) דתני עשרה דברים יש בין דיני ממונות לדיני נפשות ע"ש ליתני נמי הא ולהוי י"א ותני ושייר ליכא למימר דהא עשרה קתני וכדאמרינן בקדושין (דף ט"ז) והא ארבעה קתני.

וי"ל דהא אמרינן שם דאין הכל כשרים ועשרים ושלשה חדא היא משום דחדא טעמא לשניהם וכיון דטעמא הוא דאין מושיבין מלך בסנהדרין בדיני נפשות משום לא תענה על ריב ומה"ט נמי מתחילין בדיני נפשות מן הצד וכיון דזה תני ליה במתניתן התם לא חשיב הא דאין מושיבין מלך בסנהדרין:

דף יט:

בגמרא באותו שעה אמרו: י"ל בשלמא לא דן א"ש דגזרו מטעם זה כיון דלא דנין אותו ג"כ אינו דן משום התקוששו וקושו והא דאין מעידין אותו הוא ג"כ מטעם זה כיון דאין דנין אותו עדות זה למאי אהני. אבל הא דאין מעיד לכאורה קשה דאיך שייך למעשה שהיה ואי הטעם משום כבודו של מלך ואפילו להעיד לכה"ג אין זה כבודו אף שכה"ג מעיד לו כדמשמע לעיל א"כ אף בלא אותו מעשה שייך טעם זה וי"ל דודאי בדבר מצוה היה לו למלך להעיד דאין חכמה לנגד ה' והיכי דנוגע לכבוד ה' אין כבוד המלך נחשב לכלום וכמו שכתבו התוס' לעיל בד"ה ינאי. ועיין בר"ן שביאר זה ביותר וגם הריטב"א בשבועות רק כיון שהוצרכו לגזור משום מעשה שהיה שלא לדון את המלך ממילא הוצרכו ג"כ לגזור דאין מעיד וכיון דאם הוזם לא נוכל לקיים בו דין הזמה דאין דנין אותו וא"כ ה"ל עדות שאי אתה יכול להזימו דלאו שמה עדות:

מצוה שאני: הר"ן הקשה בזה מ"ש גבי פרשת המלך בסוטה סברו גם רבנן הכי והכא פליגי ותירץ דדוקא כבודו יכול למחול גבי מצוה לרבנן ולא בזיון וחליצה בזיון הוא אבל לעמוד ולקחת אינו בזיון ועוד כיון דהוא עצמו נוהג בזיון זה בעצמו ואין אחר מבזה אותו זה מותר במקום מצוה לרבנן אבל לא חליצה ע"ש. אך דלכאורה קשה אכתי למה פליגי רבנן לקמן במתניתן לר' יהודה וסברו דאין המלך רשאי לצאת אחר המטה הא גם הלוית המת מצוה היא ואינו רק מחילת כבוד ולא בזיון. אכן לענ"ד י"ל בישוב קושיות האלה דשאני מצוה דהכא שאינה מצוה המוטל על המלך אלא שהיבמה לא תנשא לשוק בלא יבום או חליצה אבל עליו אינו מוטל לחלוץ לה ולכן לא מקרי זה לרבנן מצוה אבל במצוה גמורה י"ל דגם רבנן מודו:

דף כ.

במתניתן וכשמברין אותו: יש שינוי פירושים בסוגיא זו בנדרים (דף נ"ו) ומ"ק (דף כ"ז) גם נפלאתי שם ארש"י ורא"ש ור"ן ז"ל בפירושיהם בנדרים דכולם ענו כאחד אהא דכשמברין אותו גבי כה"ג תניא והרי בפירוש דגבי מלך תני כן וגבי כה"ג תני במתניתן

קמייתא ספסל ולא תני דרגש וזה ודאי ג"כ א"ל שגרסו גם גבי כה"ג דרגש ופירשו כן הסוגיא אכה"ג דהא במ"ק שם אמרינן בפירוש והא תנן גבי מלך וכשמברין אותו כו' לכן דעתם צ"ע:

בגמרא ערסא דגדא: לפי מה שפירש הר"ן שהוא סימן עשירות למי שיש לו מטה שאין צריך לה וזה אינו שייך לכאורה גבי מלך שאינו מדרכו להראות עשירות במטה מוצעת וא"כ האי מטה דגדא דגבי מלך יהיה הפירוש כמו מטה דגדא דיש לאנשי דעלמא כגון על זה ישב המלך כשמברין אותו. אך דלפ"ז לא יקשה הגמרא מידי מי איכא מידי דעד האידנא לא מותבינן כו' דהא לפ"ז שפיר הוא מושב המלך גם מלפנים. וצ"ל דהגמרא סברה מדקרי ליה הגמרא ערסא דגדא גבי מלך ע"כ גם לגביה הוא ערסא דגדא אכן זה יהיה ראיה לפירוש רש"י דלפירוש הר"ן זה דחוק כאשר ביארנו:

ערסא דגדא קרביטין מי אית ליה: הא דפשיטא ליה כל כך דלית ליה קרביטין פירש רש"י בנדרים דהכי קים להו דלית ליה קרביטין והר"ן פירש כאן דמדקאמר מתיר את הקרביטין משמע דלא סגי בלאו הכי וליתא דבכל מיני מטה עושין עד"ג כפי רצון הבעה"ב ומש"ה מקשה מי אית ליה קרביטין דוקא עכ"ל. אכן דעת רש"י דכאן נראה שפירש בדרך יותר פשוט דהגמרא מקשה דע"כ דרגש צורה מיוחדת אית ליה דאי הוא מטה כשאר המטות א"כ מ"ש דקאמר מתיר את הקרביטין הלא הוא מטה כשאר מטות ולימא דרגש צריך כפיה ואי רצה לאשמעינן דמטה של קרביטין מתיר את החבלים לימא זה באנפי נפשא בכל המטות מ"ש דוקא גבי דרגש דנקט כן אלא ע"כ דלא שייך זה רק גבי דרגש וכדמתרץ רבנן דדרגש הוא ערסא דצלא:

ברש"י ד"ה מכדי מחויי. כאדם חשוב: זה מחוסר פירוש ולכן מגיה הב"ח דצ"ל כאדם שאינו חשוב והמהרש"א מגיה באופן אחר שתיבת אלא מיותר עיין שם. ולענ"ד יש להגיה בפשטות שאין כאן רק עירוב אותיות חשוב צ"ל חבוש ור"ל שרש"י מפרש ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחושתים הוגשו שלא נהגת עצמך כאדם חבוש בידיו וברגליו אלא בכל כחך גלית דעתך:

דף כ:

בגמרא תנינא חדא זימנא: ודאי הא דמלך מוציא למלחמת הרשות אכתי לא תנינא ולכן פירש הר"ן דכל הקושיא היא דעל פי ב"ד של ע"א לא ליתני אך דלפי זה צ"ב מאי מתרץ בש"ס איידי דתני כל מילי דמלך:

תניא ר"א אמר זקנים שבדור כהוגן שאלו: צ"ב דהא הם אמרו ככל הגוים ודבריהם נרעו בעיני שמואל וגם דבר ה' היה לו לא אותך מאסו כי אם אותי כמבואר בכתוב ואיך אמר ר"א ששאלו כהוגן:

בתוס' ד"ה מלך מותר. ועוד דבפרק הכונס קאמר דדוד שאל: אי כוונת קושית התוספות דלמה הוצרך דוד לשאול כיון דמדיני מלכות הוא על זה יקשה הא ודאי ליכא מדיני מלכות רק לקחת שדות וכרמים ולא הגדישים דמזה לא הוזכר בפרשת מלך ואדרבה כתיב זרעכם וכרמיכם יעשור אבל לא ליקח כל הגדיש ועוד דזה לא יתורץ בכל תירוצי התוס' דתירוץ הראשון לא שייך דהא לא רצה להדליקם להנאתו רק להציל את ישראל מיד פלשתים הנחבאים שם ואין לך צורך צבור גדול מזה. גם תירוץ השני לא שייך אף שהיה דוד רצה לשלם מגרנות פלשתים ודאכתי יקשה קושית התוס' ללישנא קמא דב"ק דדוד רצה להדליקם ולא לשלמם ושאר תירוצי התוס' פשיטא דלא שייכי כמובן ועוד מה יקשה מדוד הא הסנהדרין באמת השיבו לו דמותר לו לעשות כן דמלך פורץ גדר ואין מוחין בידו. ולכן נראה דכוונת קושית התוס' היא להקשות גם מהא דשאל דוד שם ותשובת סנהדרין אאחאב דנענש על נבות הא גם מהתם מוכח דלמלך יש רשות להפסיד שדה חבירו ואין מוחין בידו ואם כן היה נבות מורד במלכות ולמה נענש אחאב על הריגתו:

בא"ד. אי נמי דפרשת המלך לא נאמרה רק על מלך שנמלך כו': עיין בר"ן שחולק על זה. וכוונת התוס' ודאי אינו דכיון דלא מלך מאת המקום על יהודה לא היה לו דין מלך דהא אליהו שרץ לפני אחאב אמרינן במכילתא שחלק כבוד למלכות ומייתי ראיה ממשה שחלק כבוד לפרעה ע"פ הדבור הרי דהיה לו דין מלך. ועוד אמרינן בהוריות (דף י"א ע"ב) דמלכי ישראל ומלכי בית דוד אלו מביאין לעצמן כו' ואמרינן שם (דף י') במתניתן דאיזהו נשיא זה מלך הרי דגם למלכי ישראל בעת מלוך מלכי בית דוד היה להם דין מלך. וע"כ צ"ל דכוונת התוס' היא דדוקא דינא דפרשת המלך לא שייכי רק במי שנמלך על כל ישראל ומאת המקום אבל לא שלא יהיה לו דין מלך בלא כן. ובעיקר קושית התוס' עיין בזוהר סוף פרשה וישב שכתב שם יישוב לזה:

דף כא.

בגמרא וצדוק גופיה מנלן: ביומא (דף י"ז) פליגי רבנן עלי' דרבי ומדסבר סתם מתניתן דהכא דהמלך נוטל חלק בראש והיינו המחצה כמו שמפרש בברייתא וזה אתיא מדרבי

ע"כ דהלכה כרבי וזה ראיה לפסק הרמב"ם (ספ"ד מה' תמידין) שפסק כרבי נגד רבנן וע"ש בלח"מ:

במתניתן לא ירבה לו נשים אלא שמונה עשרה: אי הת"ק הוא דעה ג' היא פלוגתא בין הראשונים הביאם הר"ן ודעת הרמב"ם נראה שהיא דעה שלישית אכן לא כן דעת התוס' בפסחים ובערובין כאשר כבר הארכתי במקום אחר:

בגמרא כהנה שית: אף דהיה לו באותה שעה ג"כ בת שבע מ"מ לא חשיב אותה כיון דעליה הוכיח אותו הנביא למה לקח אשת אורי' הלא היה ביד ה' להוסיף עוד לו נשים כהנה וכהנה וא"כ ודאי א"א למנות ג"כ בת שבע ומהרש"א בח"א לא תירץ כן:

דהוו להו תמני סרי: לכאורה קשה לר' יהודה דסבר אינן מסירות מותר להוסיף על י"ח א"כ למה דוקא כהנה וכהנה הא נשי דוד ודאי צדקניות היו וא"כ מותר להוסיף רבות כהנה. וצ"ל דקרא זה רק אסמכתא הוא להוציא ממנו מנין י"ח:

ד' מאות ילדים היו לו לדוד כו': לכאורה תמוה דאיך אפשר שיהיו לו מח"י נשים אשר לא היו כולם אשת יפת תואר שיהיו לו מנשיו יפ"ת ד' מאות ילדים וראיתי ברש"י בקדושין (דף ע"ו) שנשמר מזה וכתב דלאו בני דוד אלא בני שאר אנשי ישראל היו ע"ש. אכן התוס' רי"ד בקדושין (דף כ"ב) הביא בשם א' מגדולי הראשונים פי' אחר דודאי בני דוד היו מאותן יפ"ת שבא עליהן במלחמה ולא לקחם לנשים והם לא היו בכלל י"ח והותרו לו ע"ש:

ועשאתו כרות שפכה: צריך טעם תמר ודאי שבת דוד וצדקת היתה כדאמרינן גדר גדול גדרה תמר מה ראתה לעשותו כרות שפכה וכי לנקום ממנו עשתה כן והא אדרבה רצתה להיות אצלו כנראה מהכתובים שהתחננה ממנו לבל ישלחנה. ונלענ"ד דכל מגמת תמר היה להיות תחתיו דהיינו שיקיים מצות ולו תהיה לאשה כדין אנוסה אך יראה שלא ירצה לקיים בה מצוה זו ולקחתה לאשה משום דהוי בן מלך ובודאי לא ירצה ליקח גיורת אלא אשה ממשפחה מיוחסת מישראל כאשר כבר הראה דעתו שלא הטה אזנו אל אשר בקשה ממנו לדבר אודותה אל המלך ולא אבה ולכן התחכמה ועשאתו כרות שפכה ולא יהיה מותר עוד בבת ישראל כמצות הכתוב אבל בה יהיה מותר דגיורת היא וקהל גרים לא אקרי קהל כדאמרינן ריש פרק עשרה יוחסין וביבמות (דף ע"ו ע"א). ובזה יובן פי' הכתוב כשאמר לה אמנון קומי לכי כתיב ותאמר לו על אודות הרעה הגדולה הזאת מאחרת אשר עשית עמי לשלחני דלכאורה אין לו מובן כלל וכל המפרשים נדחקו בפירושו דהא דתמר הותרה לאמנון משום דנתעברה אמה בנכריותה אך זה לא היה ידוע לכל אם קודם גיורתה או לאח"כ והנה אם לא ישלחה אלא תהיה אצלו כמשפט הכתוב

ודוד לא יקח אותה ממנו אז יהיה ידוע לכל דבת נכרית היא ולא אחות אמנון דאל"כ דוד ודאי לא הניח אחות אצל אחיה אבל אם ישלחה אז ודאי ישפטו השומעים כי לא משום כרות שפכה שלחה דלא אסורה לו דקהל גרים לא אקרי קהל רק דלא השהה אותה מפני שהיא אחותו דכשכבר נתגיירה נתעברה. וא"כ העמיס עליו האשמה רבה שבא על אחותו וזה אשר דברה לו בחכמתה ותאמר לו על אודות הרעה הגדולה הזאת אשר יצמח לו מאחרת אשר יעשה עמה לשלחה כי אז ישפטו העם שאחותו היא ושאחותו עינה ואודות הרעה הגדולה הזאת שיעמוס עליו בעיני העם איסור כרת דאחותו נא אל ישלחה והרעה הגדולה הזאת היה אודות דהיינו תוכן דברי' אשר אמרה לו:

דף כא:

במתניתן לא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו: לכאורה לר' יהודה דסבר לעיל מדכתיב טעמא דקרא היכי דלא שייך הטעם גם הלאו אינו וכיון דלא ירבה לו סוסים הטעם הוא שלא ישיב העם מצרימה וא"כ כשלא יביאם מצרים יהיה מותר להרבות וכמו שאמר שלמה לקמן בסוגין אני ארבה ולא אשיב וא"כ לכאורה י"ל דפליג ר' יהודה גם אסוסים כמו דפליג אנשים:

יושב בדין היא עמו: הקשה הר"ן הא אמרינן לעיל דמלך לא דן ולא דנין אותו ותירץ דאיירי בדיני ממונות. ותירוץ זה צ"ב לכאורה דהא כל החילוק שבין מלכי בית דוד ומלכי ישראל אינו רק בד"מ דבדיני נפשות אף מלכי ב"ד לא דן דאין מושיבין מלך בסנהדרין כדאמרינן לעיל. וא"כ הא דאמרינן המלך לא דן רק בדיני ממונות הוא וצ"ל דכוונתו דדן עם אחרים בד"מ דכה"ג מותר גם למלך ישראל כמ"ש התוס' לעיל (דף י"ח ע"ב) אכן לפי מה שכתבנו לעיל לתרץ קושית התוס' (דף י"ט ע"א) במה שכתב הר"ן דאין מושיבין מלך בסנהדרין לא שייך אלא דלא דן בהדייהו וזה מוכרח לכאורה דלתירוץ התוס' לעיל דכיון דנבל מורד במלכות היה שפיר דייניה דוד ואכתי יקשה איך דייניה שלמה ליואב על רציחת עמשא ואבנר אף דלקמן (דף מ"ט ע"א) מסיק דמשום מורד במלכות דייניה מ"מ התחלת דינו היה על רציחות האלו כדאמרינן שם אע"כ דעם הסנהדרין שפיר מלך דן ושלמה שדן עם הסנהדרין כנראה שם שפיר דן. וכיון שכן אין איסור רק למלך ישראל לדין דיני ממונות יחידי אבל עם אחרים דן בין מלך ישראל בין מלך יהודה בין דיני ממונות בין דיני נפשות והשתא א"ש דקתני כשיושב בדין היא כנגדו ולא אצטריך לאוקמא במלך ב"ד או בד"מ דוקא:

בגמרא טעמא דכתב רחמנא לו: י"ל למה דייק מסיפא דברייתא ולא מקשה מרישא דברייתא דכתיב בפירוש יכול אפילו כדי מרכבתו ופרשיו וי"ל דכבר כתבנו לעיל דלר' יהודה דדריש טעמא דקרא היכי דכתיב וא"כ גבי סוסים דכתיב ולא ישיב העם מצרימה א"כ אם לוקח סוסים משארי ארצות זה יהיה מותר ולכן לא יקשה איך אפשר דאפילו כדי מרכבתו ופרשיו לא ירבה מלכות בלא רכב ופרשים מי חשיבא דז"א דהא יכול להרבות כדי מרכבתו משארי ארצות מבלי שישיב את העם מצרימה ולכן מלשון הברייתא לא היה יכול להקשות די"ל דברייתא ר"י היא ולכן מקשה מלו דזה לת"ק דלא דריש טעמא דקרא או לר"ש דלדידיה מיותר טעמא א"כ קרא דלו מיותר הוא דאיך אפשר דאפילו כדי מרכבתו לא ירבה דאי לא דריש טעמא דקרא אפילו משאר ארצות לא ירבה וכן י"ל גבי כסף וזהב לא ירבה דמקשה בגמרא ג"כ מדיוקא דלו ולא מרישא דברייתא דכתיב בפי' יכול אפילו כדי ליתן אספניא דהא י"ל דברייתא ר"ש היא דדריש טעמא דקרא אפילו דלא כתיב וא"כ הטעם דלא ירבה הוא משום רום לבב וכמו שכתב הרמב"ם וגם הר"ן בשמעתין וזה לא שייך באספניא שצריך למלחמתו רק באותן שהם שלא לצורך ורק משום גדולה ובהם שפיר ה"א שלא ירבה ליתן להם ולכן מקשה מלו דמיותר הוא למאן דלא דריש טעמא דקרא מה"ת דלא ירבה אפילו כדי ליתן אספניא:

יכול אפילו כדי ליתן אספניא: עיין בר"ן שכתב דלאו דלא ירבה הוא דוקא לגבות מס מהעם זה אסור אבל להרבות בשלו זה מותר למלך כמו לכל א' מישראל וא"כ מוכח משמעתין דהכא דאספניא משלם המלך ממס שגובה מהעם ולא משלו ולפ"ז איך אמרינן לעיל (דף י"ח ע"ב) לא מלך בעיבור השנים משום אספניא וכי מה איכפת ליה למלך הלא הוא אינו מרויח בזה כלום אלא העם שגובה ממנו המס דאם יבצר חדש העבור צריך לגבות מס מועט לבל יעבור אלאו דלא ירבה. וי"ל דבר"ן גופא הם ב' שיטות אי שייך לא ירבה רק במה שגובה מן העם או לא וא"כ י"ל דאותן השיטות דסברו דדוקא במס שייך סוברים לעיל דלא כפי' רש"י רק כפי' הרמב"ם (פ"ד מה' קה"ח) דכתב דהמלך בשביל מלחמותיו וחילותיו פעם ירצה לעבר ופעם שלא לעבר ורש"י י"ל דסובר כשיטה האחרת של הר"ן דגם בכספו וזהבו שייך לא ירבה וא"כ לא מוכח מהכא דהמלך פורע חילותיו מהמס. והרמב"ם י"ל דסובר כשיטה אחרת מהר"ן ולכן הוכיח לעיל נגד פי' רש"י היותר פשוט. או י"ל דשיטה זו של הר"ן ס"ל כפי' הערוך לעיל דמלך לא רוצה שיתעבר דחדש העבור צריך לשלם משלו אם לא יספוק המס:

למעוטי הדיוטות: עיין בר"ן שהקשה למה לא מצרכינן גם גבי אחרינא למעוטי הדיוטות. ונלענ"ד דלכאורה י"ל למה לי למעוטי וכי מה"ת דציווי דכתיב גבי מלך יהיה קאי

ג"כ אהדיוטות דא"כ גבי מצות כהנים ג"כ נצרך מיעוט אהדיוטות. אכן התירוץ פשוט דבשלמא גבי מצות כהנים כגון שלא לטמא ושלא לישא פסולות הטעם משום קדושה יתירא דנהוג בהו יותר מבישראל ולכן לא מצרכינן מיעוט למעט ישראל אבל בריבוי נשים דהטעם הוא משום הסרת לבב וטעם זה שייך ג"כ גבי ישראל שפיר ה"א דהלאו קאי ג"כ אישראל ולכן אצטריך מיעוטא והשתא כיון דכבר ממעטינן הדיוטות מנשים ממילא אמרינן דגם לאוין דלא ירבה סוסים וכסף וזהב אינם רק גבי מלך אף דהטעמים שייכים גם גבי ישראל דשאני מלך דריבה בו הכתוב כבר מצות יתירות דנשים וכעין מה דאמרינן במכות (דף כ') ואין לי אלא בכהנים שריבה בהן הכתוב מצות יתירות ע"ש. ובזה י"ל מה שי"ל בשמעתין למה שינה התנא סדר הקרא והקדים לאו דנשים ללאו דסוסים ולפי דברינו י"ל דסדר הדרשה נקט דאי נקיט ברישא לא ירבה לו סוסים אלא כפי מרכבתו יקשה מנ"ל דכדי מרכבתו מותר. דא"ל מלו דיקשה דלמא אצטריך לו למעוטי הדיוטות אבל לאחר שכבר הביא לאו דלא ירבה לו נשים לענין מלך דוקא והיינו ע"כ דממעטינן הדיוטות מלו ממילא מיותר לו גבי סוסים לדרשה דכדי מרכבתו מותר ולכן שפיר קאמר אלא כדי מרכבתו:

ואמר שלמה אני ארבה ולא אשיב: י"ל דבשלמא גבי נשים שייך לומר אני ארבה ולא אסור דבשעת לקיחה אכתי לא הסירו לבבו רק אחרי כן אבל גבי סוסים איך שייך לומר ולא אשיב הא הוא שלחם למצרים לקנות סוסים ולאו דלא ירבה לא עבר עד שהביאו אותם. וא"כ אדרבה קדם ההשבה למצרים ללא ירבה. וי"ל דהרמב"ם בה' מלכים פסק ע"פ הירושלמי דלאו דלא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד אינו רק בשיושב שם אבל אם הולך שם לסחורה ולפרקמטיא זה מותר ע"ש ולפ"ז לכאורה קשה איך קאמר קרא דלא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה הא בכה"ג שמשיב אותם לקנות סוסים ליכא איסור כלל. וצ"ל דפי' המקרא הוא דע"י שיוליכם שם לקנות סוסים אפשר שיושיב שם קצתם להיות מצוי שם בכל עת לקנות סוסים וכמו שמשמע קרא גבי שלמה שהיה שם מקוה סוחרים והיינו דקאמר שלמה אני ארבה ולא אשיב דהיינו לא אשיב אותן להיותן שם תמיד רק שיחזרו הנה אחרי קנותן ואעפ"כ נכשל:

איתביה אביי וכותב לו: יש לדקדק אביי דאכתי לא ס"ד דמלך צריך ב' תורות אם כן קרא דוכתב לו גבי מלך למאי אתא הא כבר כתיבא מצוה זו אכל ישראל ועוד מאי ס"ד דמלך אם הדיוט לא מ"ש וכתב לו את משנה כו' מועתה כתבו לכם וארבא גופא קשה איך דריש מקרא זה שמצוה לכתוב משלו מ"ש גבי מזוזה דכתיב ג"כ וכתבתם על מזוזות ולא מצרכינן שיכתבו לשמו. אכן זה פשוט דדרשת רבא הוא כמו דדרשינן

גבי גט וכתב לה לשמה ולא לשם אשה אחרת ה"נ דריש הכא ועתה כתבו לכם לשמכם מה שלא שייך במזוזה דלא כתיב שם לכם. אכן לכאורה י"ל לפי מה שהקשו התוס' בסוכה (דף כ"ז ע"ב) בד"ה כל האזרח נימא דולקחתם לכם דאתרוג אתי להכשיר אתרוג דשותפין ותירצו דלכם צריך לכתוב לשון רבים משום דכתיב ולקחתם לשון רבים לדרשה ע"ש וכן כתב ג"כ הרשב"ם בב"ב וא"כ לכאורה מנ"ל לרבא למילף מלכם שיהיה לשמו דלמא אתי להכשיר שותפין דהיינו אם ב' בנים ירשו ספר תורה מאביהם ששניהם קיימו בזה המצוה דועתה כתבו ולהכי כתיב לכם ולא שיכתוב לשמו הא גם גבי בגדיכם ועריסותיכם לא בעינן שיהיה עשוין לשמו רק שעתה יהיה שלו עם שותף אחר. אכן י"ל ע"פ מה דאמרינן נדרים (דף ל"ח ע"א) ועתה כתבו לכם השירה הזאת כו' אלא פלפולא בעלמא ע"ש. וא"כ צריך עכ"פ כתבו לשון רבים להורות דנתנה תורה גם לישראל וממילא צריך לכתוב ג"כ לכם לשון רבים ולא נוכל לרבות שותפים מלכם ולכן אי לא נדרוש לשמכם האי לכם מיותר הוא ולכן דריש ליה רבא כן והיינו משום דרבא דריש דרשה דריב"ח שם בנדרים אכן אביי הקשה לו מהאי ברייתא דמשמע מלך אין הדיוט לא והיינו דע"כ דוקא האי לו דגבי מלך דדרשינן אלשמו ולא האי לכם דאתי לשותפין או לדרשה אחרינא ולכן כתבה התורה מצוה זו גבי מלך לחודא להורות דבעינן לשמו משא"כ בישראל ולכן א"ש קושית אביי: עוד י"ל אמה שהקשינו דלאביי דלא ס"ד ב' תורות למלך ציווי המלך למאי אתי הא הוא בכלל כל ישראל ע"פ מה שיש לתמוה לכאורה על הרמב"ם (ר"פ ג' מה' מלכים) דהמלך כותב לו ס"ת יתר על אותו שהניחו לו אבותיו ואם לא הניחו לו אבותיו או שנאבד כותב לו ב' ס"ת ע"ש דגם אם הניחו לו אבותיו ה"ל למכתב ב' ס"ת דהא גם משום ס"ת שצריך כל איש מישראל אינו יוצא בשהניחו לו אבותיו כמימרא דרבא דכאן וכמו שפסק הרמב"ם (פ"ז מה' ס"ת) והוא תימה גדולה לכאורה וכן הקשה בכ"מ שם. ועוד קשה עליו דהא בפי' אמרינן בברייתא כותב לשמו ב' תורות. אכן נלענ"ד דגם בברייתא גופא י"ל למה בברייתא א' קתני וכותב לו ס"ת א' לשמו ובברייתא אחרת קתני ב' תורות. וע"כ צ"ל דהאחת איירי בשכבר יש לו ס"ת דישראל והא איירי בעוד שאין לו אותו ס"ת שצריך כ"א מישראל אך כיון דבברייתא זו דריש שתים מלשון משנה א"כ למה אמרינן בברייתא ראשונה א' דוקא ונ"ל כיון דבגמרא איתא פלוגתא בין רבי לרשב"א אי משנה לשון שתים או עשוי להשתנות א"כ י"ל דברייתא דנקט רק ס"ת אחת אתיא כרבי דדריש לשון משנה עשוי להשתנות ולא שתים א"כ שפיר לישנא דקרא נקטי והנפ"מ בין ב' הברייתות הוא זה דאי משנה לשון ב' א"כ לכאורה זה מיותר הוא דמה"ת לא יחוייב מלך גם בס"ת דישראל ולא לכתוב

אלא המצוה לכתוב ס"ת שלו. אע"כ דקרא אתי להורות דה"א דאם עדיין אין לו ס"ת כלל כשמלך דתסגי לו בא' לשמו ובא' שלא לשמו אף דבשל ישראל כתיב דרשה לשמו ובשל מלך ג"כ ה"א דזה דוקא אם כותב כל אחת לחודא אבל אם כותב שניהם ביחד דהיינו כשמלך הא' חד לשמו תסגי לתרווייהו לכן כתיב וכתב לו את משנה התורה להורות דאפילו כשהיא משנה ג"כ בעינן לו דהיינו לשמו אכן הברייתא ראשונה דלא דרשה משנה לשון ב' סברה באמת דלא בעינן רק חדא לשמו אכן אביי רצה לדייק דשל הדיוט לא בעינן לשמו כלל מדקתני בברייתא גבי מלך דוקא לשמו וע"ז מתרץ לא נצרכה אלא לב' תורות. פי' דהברייתא לא אתי למעט של הדיוט אלא האחרת של מלך דלא בעינן דהיינו אם יצטרך לכתוב שתיהן ביחד לא בעינן רק חדא לשמו ולאפוקי מברייתא האחרת דקתני בה דבעינן ב' ס"ת לשמו והשתא א"ש דגם אביי ידע שפיר דמלך בעי ס"ת של ישראל ג"כ ודלא כפי' רש"י והשתא כיון דהרמב"ם פסק כמר זוטרא דהכתב נשתנה דהתורה נתנה בכתב ליבונאי כאשר נבאר לקמן א"כ משנה לשון נשתנה ולא לשון ב' ולכן פסק ג"כ בהא כברייתא ראשונה דדוקא ס"ת א' בעי לשמו ולכן אם הניחו לו אבותיו ס"ת לא בעי למכתב זה הס"ת דישראל רק סגי ליה באותה של אבותיו. ועיין ברמב"ם פ"ז מה' ס"ת:

וקרא בו מקום הראוי: י"ל מה פשיט ליה טפי שאסור לקרות בבית הכסא ממה שאסור להכניס ספר תורה לשם. הא גם בזוי מצוה דאורייתא הוא מושפך וכסה כדאמרינן בשבת (דף כ"ב) ומטעם בזוי מצוה אסור להכניס תפילין לביה"כ וא"כ ה"ה ספר תורה. וי"ל כיון דאמרינן במתניתן דבכל עת תהיה ספר תורה עמו דכתיב והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו הרי דבכל ימי חייו דוקא הוא ומ"ש דקאי דוקא אוהיתה עמו ולא ג"כ אוקרא בו דסמיך ליה טפי וצ"ל כיון דע"כ אי אפשר לקרות בו בכל עת א"כ האי כל ימי חייו אוהיתה בו דוקא קאי. וכה"ג צ"ל ג"כ לענין הזכרת יציאת מצרים דאתיא מכל ימי חייך בפ"א דברכות ולא מצרכינן שיזכיר אותו בכל עת רק פעם א' ביום ופעם אחת בלילה והיינו ג"כ משום דאי אפשר וע"כ כוונת הכתוב כך הוא אבל לענין והיתה עמו דלא נתנה התורה שיעור כמה יהיה עמו ע"כ האי כל ימי חייו דוקא הוא ולכן לא מצרכינן אפילו שיקרא בס"ת פעם אחת שחרית ופ"א ערבית כמו הזכרת יצי"מ דכיון דהאי כל ימי חייו לענין והיתה עמו דוקא הוא וע"כ לא קאי כלל אוקרא בו דלענין קריאה א"א אך לפ"ז למה הקדים קרא וקרא בו קודם כל ימי חייו כיון דלא עליו קאי וזה מתרץ הברייתא כיון דכתיב והיתה עמו כל ימי חייו ה"א דמצות הכתוב דאפילו בבה"כ יהיה עמו ולא יחוש לביזוי מצוה דגזירת הכתוב הוא כן וע"ז מתרץ לכך סמיך וקרא בו לוהיתה, עמו להורות

דמצות והיתה עמו אינו אלא בזמן שראוי לקרות בו וזה שייך בכל עת חוץ משעת ביה"כ וביה"מ מדשינה קרא להקדים וקרא בו לימי חייו דריש כן:

בתוספת ד"ה כתב ליבונאה. ועוד אמאי לא כהלן כתבא למקרא: וכן הקשה הר"ן בשם הראשונים לפי' רש"י ולענ"ד אינה קושיא כ"כ דהא פרכינן לקמן לר"ש כן ומתרצינן בגימטריא אכתיב והכי י"ל ג"כ למר זוטרא ואי קושיתם מדפריך לר"ש הכי ולא למר זוטרא זה ודאי לאו קושיא היא דר"ש אמר בפי' כך דכתיב זה לא נשתנה אבל למר זוטרא אינו כתוב בפי' כן רק למאי דפריש רב חסדא ולכן יותר רצה להקשות על תנא דאמר בפי' כן מלהקשות אמימרא דמר זוטרא לבתר דפריש ר"ח:

דף כב.

בגמרא ואומר ואל היהודים: בכ"מ דייקינן מאי ואומר והכא לא דייקינן כן משום דמקרא דווי העמודים ודאי לאו ראיה ברורה היא דהא שמות האותיות לא נתנו בסיני וא"כ י"ל דלכך אנו קוראין אותו עתה וי"ו מפני שעשוי כצורת ווי העמודים ולכן מייתי ואומר:

ואידך האי שויתי מאי דריש ביה: עיין במהרש"א שכ' על פשט המהרש"ל בקושיא זו דדחוק הוא. אך לפענ"ד פי' המהרש"א עוד יותר דחוק דלפי פירושו אליבא דהאי תנא מצות כתיבת ס"ת לישראל ליכא מצוה כלל ולא מצינו פלוגתא בזה אכן לפענ"ד לפי פירש"י הפי' פשוט בקושית הגמרא דודאי אליבא דכ"ע מלך בעי ס"ת חוץ מישראל דהיינו שצריך שיהיה לו ב' ס"ת מדכפל אצלו המצוה והאי ואידך אמימרא דלעיל קאי דאמר מר זוטרא בתחלה נתנה תורה לישראל בכתב עברית ומפרש רב חסדא דהיינו כתב ליבונאי ולפי פי' רש"י הוא אותיות גדולות ועיין בר"ן שרבים מהראשונים הבינו דעת רש"י דהיינו צורת אותיות שלנו רק גדולות משלנו וא"כ כיון דנתנה התורה לכתוב באותיות גדולות דוקא א"כ גם על המלך היה ציווי זה דהא כתב זה לא נשתנה עד עזרא וא"כ אין לומר דכמין קמיע היה תלוי בזרועו וע"ז קאמר דוד שויתי ה' לנגדי תמיד דכמין קמיע הוא קטנה בכתב דק כמו שפי' רש"י. וזה א"א דהא לא היה אז רק כתב ליבונאה דהם אותיות גדולות לפי פי' רש"י. ובזה מיושב ג"כ מה שהקשה הכ"מ על הרמב"ם (פ"ז מה' ס"ת ופ"ג מה' מלכים) למה השמיט הוא דעושה אותה כמין קמיע והניח בצ"ע ע"ש אכן לפי הנ"ל א"ש כיון דלמר זוטרא ע"כ לא ס"ל הא דעושה אותה כמין קמיע ולכן מדבתראי הוא וגם מדשקיל וטרי בש"ס אליביה פסק הרמב"ם כוותיה וממילא לא יכול לפסוק הא דעושה אותה כמין קמיע:

כאילו שכינה כנגדו: המהרש"א הקשה בזה דדרשה דתולה בזרועו אתיא מימיני בל אמוט ודרשה דשכינה כנגדו משויתי ה' לנגדי תמיד וא"כ אכתי קושית הגמרא דואידך לא מתורצת. אכן י"ל דלכאורה י"ל למה יחשוב דהשכינה כנגדו ולא לפניו דהא וראית את אחורי כתיב. אכן י"ל דזה מתרץ סיפא דקרא כי ידוע דבימין מכונה מדת הטוב ובשמאל מדת הרע והחטאת כמ"ד לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו וא"כ אם תהיה השכינה לפניו אז יהיה ימינו לימין השכינה ושמאלו כנגד שמאלה אבל אם היא כנגדו אז יהיה ימין השכינה הנאדרי בכח נגד שמאלו דצריך חזוק יותר לבל ימוט ויפול ברע והיינו דקאמר שויתי ה' לנגדי דוקא ולא לפני כי מימיני בל אמוט ולכן ימיני אינו צריך חיזוק כ"כ ולכן גם סיפא דקרא שייכא לדרשה זו:

אמרה ליה חסרא לגנבא: י"ל מה ראתה אבישג לקנטר המלך דוד בדברים ומה היה מבוקשה בזה. ונ"ל דלכאורה י"ל כיון דאבישג היתה אסורה לדוד ולא לקחה אלא להיות לו סוכנת ולחממו א"כ מה ראה לבקש נערה יפה בכל גבול ישראל ולגרות יצה"ר בנפשו הא בבתולה כל דהו סגי ליה אף אם אינה יפה כ"כ. אכן זה א"ש עפ"י מה דאמרינן בירושלמי פרק זה הביאו ג"כ הפרשת דרכים דאותן י' פילגשים שבא אליהן אבשלום העביר דוד בכל יום מקושטות לפניו ואמר ליצרו הרע תאבת דבר האסור לך חייך שאני מתעבך דבר המותר. הרי דכל מגמת דוד היה לשוב על חטא דבת שבע באותו דבר עצמו. וכעין מה דאמרינן באותו מקום ובאותה אשה ולכן ג"כ הואיל בדבר לבקש נערה יפה דוקא להגדיל תשובתו בכך אך אבישג לא ידעה זאת רק סברה מדמבקשין נערה יפה דוקא למען תהיה לו לאשה ולכן אמרה ננסבן וכשאמר לה אסירת לי וא"כ ע"כ הא דבקשו נערה יפה דוקא משום תשובה ולהיות לו לסוכנת ולא להיות לו לאשה וזה לא רצתה דהא אפילו להיות לו פלגש לא רצתה כמ"ש הר"ן אך אם תמנע שמושה ממנו שלא ברצונו תהיה מורדת במלכות ובהא רשות המלך הוא ליקח בנות ישראל לשפחותיו כמו שכתוב בפ' המלך ובכולם המלך מותר כמו דאמרינן לעיל ולכן התחכמה בדבריה ואמרה דלענין תשובה לא אהני לך מידי דכבר זקנת ותשש כחך ולכן דמית לגנב שחסר ונפשיה בשלמא נקיט וכיון דיפיותי לא מהני לך מידי א"כ שלחני וקח לך אחרת תחתי וזה היה מכוון דבריה. אכן המלך דוד הראה דעדיין יש לו כח וא"כ צריך הוא לה להגדיל תשובתו:

באותה שעה קנחה ב"ש בי"ג מפות: י"ל לפי מה דאמרינן בנדה (דף ט"ז ע"ב) אמר ר"ח בר אשי אמר רב בידקה בעד ואבד כו' אלו איתא מי לא משמשה כו' ע"ש הרי דפשיטא להש"ס שם דרב ס"ל כב"ה דאין צריך בדיקה על כל ביאה וביאה ואיך אמר

רב גופא הכא דקנחה בי"ג מפות על שבא עליה י"ג ביאות. וי"ל עפמ"ש התוספת שם בד"ה ב"ש לפי פי' רשב"ם דגם לב"ה מצריך בדיקה על כל תשמיש ותשמיש רק לא בבגד חדש וסיימו שם ואפשר דאפילו צנועות לא בעי חדש לאחר תשמיש עכ"ל. והשתא יש להוכיח אפכא דצנועות גם לב"ה מצריך חדש ולכן בת שבע נהגה כצנועה. אכן גם לפי פי' רש"י שם יש לפרש ע"פ מה דאמרינן שם אמר ר"ז מדברי כולם נלמוד בעל נפש לא יבעול וישנה וא"כ דוד דודאי בעל נפש היה הצריכה כן ואפילו לרבא דאמר כי תניא ההיא לטהרות ג"כ א"ש דמשום טהרות הצריכה י"ג מפות דודאי עסקה בטהרות בכל עת כי כל מאכלם היה חולין בטהרה או קדשים:

אפילו מזבח מוריד עליו דמעות: המהרש"א בח"א פירש משום דכשגרשה לא תביא עוד קרבן זיבה ולידה ע"ש ומה שכתב קרבן זיבה הוא תמוה שהרי קרבן זיבה אינו להתירה לבעלה דבלא קרבן ג"כ מותרת והקרבן הוא להתירה בקדשים ולכנוס למקדש וזה תביא גם אחר שנתגרשה. ולענ"ד יש לפרש דמזבח מרמז על ספירת מלכות כידוע שנתגרשה מבעלה. שם מבקשין ממנו ממון ואין לו: בזבחים (דף כ"ט) פרש"י דלענין ממון שגזל אייר והקשו שם בתוס' עליו הא בשבת (דף כ"ב) אמרינן בפי' מקרא זה דבעון נדרים אשתו של אדם מתה והא דאמרינן בך ולא באשתך לענין ב"ת דוקא אייר. ולפע"ד אדרבה מזה ראיה לפי' רש"י דהא בשבת תניא בשם ר' נתן ובזבחים ור"ה והכא אמר בשם ר"י ור"א אותה מימרא גופא דאמר ר' נתן ועכ"פ הו"ל למימר הכא תניא כוותיה דר"י (ואין זה מדרך הש"ס שיאמר אמורא מה שכבר אמר התנא בשינוי לשון קצת) ועוד היה קשה לרש"י קושית התוס' דכיון דאמרינן דבעון נדרים אשתו מתה איך אמרינן בך ולא באשתך ועוד למה מייתי שם סד"א מדאמר ר"י ולא ס"ד מדאמר ר' נתן ולכן פירש רש"י דר"י לענין ממון שגזל אייר ודלא כר"נ דאוקי קרא זה לענין נדרים ולר"נ באמת ליכא למימר בך ולא באשתך. אך גם אליבא דר"י ה"א כמו דאשתו מתה אם מבקשים ממנו ממון שגזל כמו כן ה"א ג"כ אם מבקשין ממון שנדר ולכן כתיב קרא בך ולא באשתך:

קשה לזוגם כקריעת ים סוף: יש לפרש עפ"י מה דאמרינן פ"ב דנדה ואלו צדיק ורשע לא קאמר משום דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. הרי אף דהקב"ה יודע עתידות לא רצה לגלות מחשבתו בזה והנה בים סוף אמרינן בגמרא דסוטה דקטרג מד"ה הללו עובדין ע"ז כו' והציל אותן הקב"ה משום שידע שסופן לחזור למוטב ויקבלו התורה והצריך בזה לגלות דעתו לענין צדיק ורשע וכמו כן הוא לענין זיוג לפי מעשיו דאם היום צדיק ולמחר נעשה רשע א"כ צריך זיווג רשעת לפי מעשיו וכן איפכא אם עכשיו רשע

ולבסוף נעשה צדיק צריך צדקת לפי מעשיו וא"כ גם בזה צריך הקב"ה לגלות עתידות מענין רשע וצדיק ולכן קשה כקריעת ים סוף:

בתוספת ד"ה ארבעים יום. ומ"מ מועיל תפלה להופכו: הא דמהפכי בזה תפלה אף שגם אז לא יקויים הבת קול נ"ל דה"ט משום דהב"ק אינו מכריז רק על תנאי שאם ישא פלוני אשה זאת תהיה זיוגו ולכן אם נהפך הוא לנקבה או היא לזכר הרי לא נשא אשה כלל וגם היא לא נשאת כלל לאיש ואין בזה ביטול ב"ק. וכן מוכח מהא דאמרינן במ"ק (דף ח') דאין נושאין נשים במועד שמא יקדמנו אחר ברחמים כי הא דרבא כו' עיין שם ופי' רש"י דשמא יקדמנו אחר ברחמים הוא שתמות היא והיינו משום דעל תפלתו שהתפלל בראשונה א"ל רבא דזה לא אהני ליה ועל תפלתו השניה שימות הוא או היא לא אמר כן ש"מ דלזה תפלה שפיר מהני אך דלפ"ז מ"ש תפלה ראשונה לא מהני כיון דכבר הכריז הב"ק אותה לפלוני ובודאי לא יעשה נגד הב"ק א"כ גם תפלה שתמות היא לא תהני דהא אם תמות ג"כ לא נתקיים הב"ק אע"כ דה"ט דהב"ק לא הכריז אלא שבת פלוני מיוחדת לפלוני ולא תנשא לאחר אבל אפשר ג"כ שלא תנשא כלל כגון אם תמות משא"כ בתפלתו הראשונה שבזה יבוטל הב"ק וא"כ ה"ה ג"כ גבי נהפך לזכר או לנקבה לא מהני ביטול ב"ק:

דף כב:

בגמרא הואיל ומשמרות מתחדשות ופי' רש"י שיראנו ביופי: אף שאין צריך כה"ג בחילוף המשמרות וא"כ אפשר שלא יראו אותו כלל מ"מ זה א"ש עפמ"ש התוס' בחגיגה (דף יז ע"א) גבי אין כה"ג מתלבש בכליו בשם הירושלמי דכה"ג היה רגיל לעבוד בשבת ויו"ט ולכן שפיר שייך שיראו אותו ביופיו כשיעבוד בשבת:

ויליף פרע פרע מנזיר: לכאורה קשה ל"ל למילף פרע דיחזקאל מנזיר הא במ"ק (דף י"ט ע"ב) יליף גז"ש זו לענין כהנים גופא דיליף מקרא דראשיכם אל תפרעו בגז"ש דפרע דאבל נוהג אבלותו ל' יום וא"כ מהאי קרא גופא מוכח דכהנים לא ישלחו פרע למ"ד יום. וי"ל דזה א"ש עפמ"ש הר"ן בשמעתין למה דמצרכינן לקמן קרא לפרועי ראש דבמיתה ולא יליף כן מראשיכם אל תפרעו ולא תמותו משום די"ל דצואה זו לא היתה אלא הוראת שעה לבני אהרן שלא יהיו פורעין בשביל שהיו מחנכין הבית בימי המלואים עיין שם ולפ"ז גם כאן אתי שפיר דלא יוכל לילף שיעור פרע לכהן הדיוט מראשיכם אל תפרעו. אכן אכתי קשה לפי מה שכ' התוס' בנזיר (דף ה' ע"א) בד"ה מ"ט גבי כהנים דלא מסתבר ללמוד קדושת עולם מקדושת שעה ולפיכך יליף מכהנים אע"ג דלמד מן הלמד עיין שם

א"כ הכא למה ילפינן כהנים מנזיר נילף כהנים דיחזקאל מכהנים דראשיכם אל תפרעו בגז"ש דפרע אף דהם גופא לא ילפינן רק בגז"ש דפרע במ"ק כנ"ל מ"מ יותר טוב למילף למד מן הלמד מלמילף דבר הנוהג לעולם ממה שאינו נוהג לעולם דהיינו כהן מנזיר וי"ל: **אי הכי האידנא נמי**: הר"ן הקשה למה קאמר אי הכי הא גם בלא מימרא דרב פפא לאבייי ומה שהשיב לו קשה כן. אך בתירוצו לא מתורץ זה לפענ"ד ונ"ל קושיתו ע"פ מה שי"ל לכאורה אהא דאמרינן בנזיר (דף ה') מ"ט גבי כהנים משום דאיכא כובד עיין שם. הא לפי מה דאמרינן הכא לאו משום כובד אלא דמקרא ילפינן ל' יום וכי טעמא דקרא דרשינן. ונ"ל דלפי מה דמתרץ הכא פרע ליהוי שלוחי לא לישלחי א"כ פי' הקרא כך הוא דראשם לא יגלחו ופרע דהיינו שלא יגלחו הפרע תוך ל' יום אכן ג"כ לא ישלחו וכן משמע פי' רש"י כאן דכתב וז"ל משמע פרע דל' יום ליהוי עכ"ל. אכן התוס' לא כתבו כן רק משמע טפי מפרע לא ישלחו עכ"ל. והיינו משום דאזלי לשיטתם דכתבו בתענית (דף י"ז) דאין הפי' שבתוך ל' לא יגלח. רק שלא ישלח טפי מל' יום עיין שם. אכן דעת רש"י לא נראה כן כדכתבנו. וא"כ לפי שיטת רש"י דציווי הוא לגדל פרע למד יום מנ"ל דלא ישלחו תיכף לאחר ל' הוא ולא יגדל שער דלמא מכאן ואילך רשות ולמה אמרה הברייתא דמגלח ללמ"ד יום דמשמע מצוה לגלח כמו לענין כה"ג. אך לענין זה מפרש בגמרא דנזיר שם הטעם משום דאיכא כובד דהיינו ניוול כמו שפי' רש"י ודמי לטעם של כה"ג והשתא מתורץ דזה לא אתיא מקרא רק שלא יגלח תוך למ"ד אבל לא שיגלח ביום ל' דוקא כיון דלענין לא יגלח לא נתנה התורה שיעור וזה ודאי דטעם דניוול לא שייך רק בזמן המקדש שעובד הכהן וכמ"ש ג"כ הר"ן והשתא א"ש דפריך אי הכי דבשלמא לפי מה דס"ד מעיקרא דל' יום אתיא מפרע לא ישלחו דהיינו שלא ישלח ל' יום וכמו שהבין רב פפא לא יקשה אי הכי האידנא נמי די"ל כיון דהציווי הוא שלא יגדל שער א"כ הטעם הוא משום ניוול וזה לא שייך רק בזמן המקדש כשעובד עבודה אבל לא בזמן הזה. אבל לאחר שתירץ שהציווי הוא פרע ליהוי דהיינו שלא יגלח פחות מל' יום א"כ לא שייך זה משום ניוול דעבודה דאדרבה איפכא הוא וע"כ זה א' כמו שאר מצות הכהנים דנוהגים גם בזמן הזה ולכן שפיר פריך האידנא נמי וע"ז מתרץ דומיא דיין מה יין דהיינו שלא לשתות יין רק בזמן ביאה אסור אף פרוע ראש דהיינו שלא לגלח הפרע דוקא בזמן ביאה הוא דאסור והציווי האחר שלא לגדל יותר מל' יום פשיטא דלא שייך האידנא כיון דאינו רק משום ניוול כמבואר בנזיר וכנ"ל:

מכלל דרבנן אסרי: הקשה רש"י בתענית דף י"ז וכן הקשה הר"ן בשמעתין ל"ל להקשות מסיפא מדיוקא ליקשי מרישא דפליגי רבנן בפי' ועיין בתירוציהם והוא תמוה מאוד

לכאורה. עוד יש להבין דאביי גופא מה קמ"ל בזה דפשיטא דכהני כרבי ס"ל ולא היה לו לומר רק הלכה כרבי או נהגי כהני כרבי. עוד קשה המקשן דאכתי לא ס"ד הטעם משום מהרה יבנה בהמ"ק רק סבר דמדאורייתא שלא בזמן ביאה אסור תקשי לדידיה ברייתא גופא דאם מכיר משמרתו ובית אב שלו אינו אסור אלא באותו יום ובאינו מכיר בית אב שלו אסור כל אותו שבת ורק באם אינו מכיר משמרתו לעולם אסור ואי אפילו שלא בזמן ביאה אסור למה מותר במכיר משמרתו בשאר הימים וא"כ אדרבה איפכא הוי ליה לדייק מהברייתא דשלא בזמן ביאה שרי. ועוד י"ל דאיך ס"ד דשלא בזמן ביאה ג"כ יהא אסור דהא בפירוש כתיב בקרא גבי יין בבואם דמשמע שלא בשעת ביאה שרי וכמו שכתב רש"י בד"ה דומיא. עוד י"ל דבברייתא שם בתענית קתני כל כהן שמכיר משמרתו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם דהאי קבועין שם צ"ב דהא בזמן הזה קמיירי ולא קבועין כהנים כלל. ורש"י נדחק בפירושו כנראה שם ועיין ברמב"ם (פ"א מ"ה ביאת מקדש ה"ז) שכ' כל כהן שיודע מאיזה משמר ומאיזה בית אב הוא ויודע שבתי אבותיו קבועים בעבודה היום אסור לו לשתות יין כל אותו היום וכו' ע"ש. שהראב"ד השיג עליו בב' השגות ומלבד השגותיו עוד דברי הרמב"ם סתומין דלא פירש כלל בדבריו דלענין זמן הזה קמיירי רק כתב אותו שם בתוך הדינים דכולם הם בזמן המקדש. לכן נלענ"ד דהכא בקרא דבבואם יש לפרש ב' פרושים או דבבואם אתי למעט דשלא בשעת ביאה מותר לגמרי או דבזמן ביאה דוקא בשעת ביאה אסור שלא בשעת ביאה שרי אבל שלא בזמן ביאה לעולם אסור כיון דאיתקש לפרועי ראש דיהיה נוהג האידנא אי לאו משום דאיתקוש ליין. והיינו דפריך המקשן ויין שלא בזמן ביאה שרי והתניא כו' וא"כ ע"כ בבואם לא אתי רק למעט בזמן ביאה דהיינו בזמן שבהמ"ק קיים שיהיה מותר שלא בשעת ביאה דהיינו שלא בשעת עבודה אבל שלא בזמן ביאה נשאר ההיקש לפרועי ראש לאסור לעולם כן נלע"ד ברור בדעת המקשן. ולפ"ז גם לסברת המקשן בזמן ביאה שלא בשעת ביאה מותר לשתות דהא זה ע"כ ממעטינן מבבואם. והנה רש"י בד"ה רבי אומר כתב וז"ל אסור ביין כל אותו היום אף בזמן הזה. אכן האי אף בזמן הזה אינו מלשון הברייתא שם רק כך פירש רש"י דברי הברייתא עיין שם. ולכן נלע"ד לומר דהרמב"ם לא פי' כן רק פי' דכל הברייתא אבזמן המקדש קאי וה"פ אם מכיר משמרתו ובית אב שלו ויודע שבית אב שלו קבוע שם דהיינו שעובד היום במקדש אינו אסור רק אותו יום אבל אם אינו מכיר בית אב שלו ומכיר משמרתו אז אסור כל אותו השבוע דבכל יום איכא לספוקי שמא היום הוא שעת ביאה שלו ואסור ביין ככל אחד מן הבית אב דהא אף שיש בהם רבים שאינם עובדים מ"מ כולם אסורים או שמא יצטרכו להם או משום

דהיום מקרי שעת ביאה שלהם וטעמים אלו שייכים גם באותו שאינו מכיר בית אב שלו דהא אפשר שיתברר הדבר היום שהוא מבית האב שעובד היום ועוד כיון דאינו מכיר בית אב שלו יכול לעבוד בכל יום כדאמרינן ביבמות (דף ק"א ע"א) עולה במשמרו של זה ושל זה עיין שם. ולכן בגם אם אינו מכיר משמרתו לעולם אסור אכן רבי פליג כיון דאתה צריך לאוסרו לעולם מותר לעולם דתקנתו קלקלתו אך דטעם זה לא שייך רק היכי דאינו מכיר גם משמרתו אבל היכי דמכיר משמרתו לא שייך טעם זה כיון דיוכל לשתות יין לעולם חוץ מבשבוע הזאת ולכן לא פליג רבי באמת לפי פירוש זה רק אאינו מכיר משמרתו וכיון דאמר אביי דנהגי כהני כרבי א"כ הלכה כרבי ולכן פסק הרמב"ם כוותיה וכפי' זה פי' הרמב"ם והן הן דבריו הבאים על נכון ומתורצים בזה השגות הראב"ד דדוקא לפי פי' רש"י שפי' רק הברייתא על זמן הזה והקלקלה הוא לפי פירושו דהרי כמה שנים שלא חזרה בירה בזה פליג רבי גם ארישא דברייתא דהא אותו קלקלה שייך ג"כ במכיר משמרתו. אכן לפי פירוש הרמב"ם דכל הברייתא איירי בזמן המקדש וע"כ האי קלקלתו ע"כ הפי' כיון דאינו מכיר משמרתו אסור ביין לעולם וזה תקנתו דלכך מותר לעולם דלא רצו להחמיר עליו כ"כ ולכן ברישא דאינו מקולקל בכך דאין חילוק בינו לשאר אנשי המשמר דהא כולם אסורים לשתות יין באותה שבוע כדקתני ברישא דברייתא ולכן שפיר מודה רבי ברישא ולא פליג רק אסיפא וזה הוא דעת הרמב"ם ובזה מתורצים כל הקושיות הנ"ל דהשתא שפיר אביי חידש דבר. כיון דרב לא איירי רק מאותן שלא ידעו משמרתן בזמן המקדש ואתי אביי וחידש דגם בזמן הזה הא דשתי כהני חמרא כרבי דוקא דאם אין אתה מתיר להם אסורים לעולם כיון דאינם מכירין משמרתן וא"כ תקנתן קלקלתן והשתא אתי שפיר דפריך מדיוקא דוקא דמרישא דברייתא לא היה יכול להקשות הא ע"כ שלא בזמן ביאה אסרי רבנן דזה אינו דהא הברייתא בזמן ביאה לפי פי' הרמב"ם אבל מדאביי פריך שפיר כיון דאמר דנהגי כרבי דוקא ומנ"ל כן דלמא רבנן מודו ג"כ בהא כיון דבזמן הזה הוא ולא אסרי רבנן רק בזמן ביאה אע"כ דפסיקא ליה לאביי דשלא בזמן ביאה ג"כ אסרי רבנן משום דבבואם לא ממעט רק בזמן ביאה ושלא בשעת ביאה וא"כ קשה דאביי אדאביי דלעיל תירץ פרע להוי שלוחי לא לישלחי ולדידיה פריך בש"ס אי הכי האידנא נמי וצריך לתרץ דאיתקש ליין והשתא פריך דהא ע"כ אביי גופא סבר דשלא בזמן ביאה אסור מדלא מותר לכהני האידנא רק משום דכרבי ס"ל. ובזה מתורץ ג"כ מה שהקשה הר"ן מאי קא מקשה מכלל דרבנן אסרי לימא דאין ה"נ דרבנן אסרי אבל אנן סמכינן ארבי והשתא מתורץ דאלישנא דאביי פריך דקאמר דיין שלא

בזמן ביאה מותר והא הוא ע"כ ס"ל דלכ"ע אסור רק דלרבי משום תקנתו קלקלתו שרינן ליה דאל"כ אפשר דגם רבנן מודו בזמן הזה ולא אסרו רק בזמן ביאה וע"ז קאי בבואם:
ובענין כהן הראוי לעבודה: אף דבלא"ה אינם ראוים לעבודה דכולם טמאי מתים הם מ"מ הרי אמרינן לענין פסח הרי שהיו הכהנים טמאים יעשו בטומאה א"כ ה"ה גם כן תמיד דבא ג"כ בטומאה כמו שפסק הרמב"ם פ"ד מה' ביאת מקדש וא"כ משום טומאה אפשר להו לעבוד אבל כשהם שתויי יין או פרועי ראש לא אבל קשה כיון דלא הותר בצבור רק טומאת מת אבל לא טומאת נדה ושרץ ונבלה וכדומה א"כ כמו דגזור רבנן שלא לשתות יין משום מהרה יבנה בהמ"ק כמו כן לגזרו ג"כ שלא יטמא הכהן עצמו במגע שרץ ונבלה ונדה וכדומה. דאין לתירוץ קמא דהטעם דגזרינן ביין יותר מבפרועי ראש משום דלא אפשר ביין לתקן את עצמו במהרה כמו בפרועי ראש דהא גם בטומאת שרץ לא יוכל נתקן במהרה דהא בעי טבילה והערב שמש ולא יוכל עוד להקריב קרבן דאין קרבן בלילה ובין לתירוץ רב אשי דבפרוע ראש לא גזור משום דלא מיחל עבודה דהא גם טומאה מיחל עבודה. וצ"ע:
כהן הראוי לעבודה: אכתי קשה למה קאמרי רבנן דבאינו מכיר משמרתו אסור לשתות יין לעולם. בלילה עכ"פ לישתרי וכמו דתנן שם בתענית (דף ט"ו) לענין אנשי משמר שמותרין בלילות ואסורים בימים דהא כל הטעם דאנשי בית אב אסורים בלילות הוא משום הקטרת אמורין שנוהג גם בלילה אכן אם עדיין לא נבנה בהמ"ק ולא הקריבו עוד קרבנות ביום א"כ בלילה לישתרי דגם אם יבנה בהמ"ק עתה לא יהיה להם לעבוד עבודה עד הבקר ובשלמא לפי מה שפירשנו לעיל דעת הרמב"ם דברייתא לענין זמן הבית איירי ולכן לא מקשה רק מדאביי א"ש דלענין זמן הבית ודאי דשייך טעמא דמתניתן דהקטרת אמורין ובזמן הזה אפשר דבאמת רק ביום אסרי רבנן והא דאמר אביי דכהני דשתו חמרא כרבי משום דשתי גם ביום אבל לפי פי' רש"י וראב"ד דברייתא איירי לענין בזמן הזה קשה כן למה אסור גם בלילה וא"ל דהחשש הוא שמא ישתה סמוך לבקר וישתכר ואי יבנה בהמ"ק בבקר עדיין לא יסיר יינו מעליו ולא יוכל להקריב תמיד של שחר דא"כ ל"ל לרש"י כלל טעם זה באנשי בית אב שלא ישתו יין בלילות משום הקטרת אמורין לימא משום שמא יהיה עוד שכור בבוקר. וי"ל דלענין בית אב ליכא למימר טעם זה וכיון דבתי אבות היו מתחלפות בכל יום בבוקר קודם תמיד של שחר כדמוכח מהא דאמרינן ביומא (דף כ"ו ע"א) אין מפייסין על תמיד של בין הערבים ומוקמינן ברייתא דקתני מפייסין בשבת דוקא שמשמרות מתחדשות בין תמיד של שחר לשל בין הערבים משמע הא בחול מתחדשות בתי אבות קודם לתמיד של שחר ועובד עד למחר קודם תמיד של שחר

וא"כ יום ולילה של אנשי בית אב הוא הלילה שלאחר יום עבודתם ובזה לא שייך החשש שלמחר יהיה עדיין שכור דהא למחר אין צריך לעבוד עוד דבית אב אחר יעבוד ולכן צריך רש"י לפרש הטעם משום הקטרת אמורין משא"כ לענין יבנה ביהמ"ק שייך שפיר טעם זה שמא עדיין יהיו שכורים ולא יוכלו לעבוד בבקר. אך דלפ"ז קשה על הרמב"ם (פ"א מה' ביאת מקדש הלכה ו') דהטעם דאנשי בית אב אסורים לשתות יין בלילות שמא ישכים לעבודתו ונמצא עדיין לא סר יינו מעליו דהרי למחר לא יעבוד עוד כדהוכחנו דבשלמא הא לא קשה לשיטתו מהא דאמרינן בברייתא בתענית (דף ט"ז ע"א) דלכך אנשי בית אב לא שותין לא ביום ולא בלילה משום דעסוקים בעבודה תמיד דמשמע כפי' רש"י דעסוקים בעבודה תמיד דגם בלילה יש להם עבודה להקטיר אמורין דגם לשיטת הרמב"ם יש לפרש דהברייתא רצתה לתרץ כיון דביום גם אנשי משמר אסורים שמא יצטרכו לסייע לאנשי בית אב וגם בלילה אנשי בית אב אסורים משום שמא ישכים שכור לעבודתו א"כ מה"ט אסרו גם אנשי משמר בלילה שמא יצטרכו לסייע לאותן העובדים בבוקר ויהיו שכורין וע"ז מתרץ הברייתא דלכך דוקא באנשי בית אב חיישינן שמא ישכימו שכורים כיון דעסוקים בעבודה תמיד בין אם יהיה עבודה רב או מעט אבל אנשי משמר דאינן עסוקים בעבודה תמיד רק אם רבה עבודה אף שאסורים לשתות ביום שמא יצטרכו לסייע לאנשי בית אב מ"מ לא מחמרינן בהו כ"כ לגזור שאפילו בלילה לא ישתו שמא יהיו עדיין שכורים ולכן לשון הברייתא גם לפי שיטת הרמב"ם ז"ל אתי שפיר אבל זה קשה לשיטתו דהא למחר לא יעבדו עוד. ונ"ל דהראב"ד שם השיג על הרמב"ם וכתב דהטעם הוא משום הקטרת אמורין ובאמת יש ליתן טעם למה שהרמב"ם נתן טעם אחר ונ"ל דע"כ להרמב"ם לשיטתו טעם זה אינו דלכאורה קשה איך אפשר לומר דהטעם משום הקטרת אמורין הא במתניתין סתמא קתני דאנשי ב"א אינן שותין לא ביום ולא בלילה ולמה יאסרו אותן שעובדים בליל שבת ביין הא בהם לא שייך טעם דהקטרת אמורין דאין הקטרת אמורין בשבת דחלבי חול לכ"ע אינן קרבים בשבת כדאמרינן בשבת (דף קי"ד). וי"ל דרש"י כתב ב' טעמים למה אב"א אסורין אחד משום הקטרת אמורין ואחד משום אברים שפקעו מעל גבי המזבח שצריכין הכהנים להחזירן וביומא (דף מ"ו ע"א) כתבו התוס' בשם ריב"א דהיכא דמשלה בהן האור מבעוד יום מותר להחזירן בשבת וא"כ שפיר שייך גם בשבת טעם דהקטרת אברים שפקעו שמותר להחזירן לשיטת ר"י וריב"א. וי"ל דרש"י וראב"ד ס"ל כוותייהו אבל הרמב"ם דכתב (בפ"א מה' תמידין) סתמא דאברי תמיד של חול אינן קרבין בשבת ולא חילק בין משלה בהן האור או לא לשיטתו לא שייך טעם דהקטרת אמורין בשבת ולכן צריך

ליתן טעם אחר. עוד יש לתרץ זה לשיטת רש"י וראב"ד דודאי גם הם ס"ל כדעת הרמב"ם כדהוכחנו לעיל דאל"כ למה יהיו הכהנים בזמן הזה אסורים בלילה לרבנן והא דהוצרכו לטעם דהקטרת אמורין משום דלענין ב"א לא שייך טעם זה של הרמב"ם דהא למחר אינו עובד עוד כאשר כתבנו אך זה לא שייך רק לענין ימי חול אבל לא לענין שבת כאשר נפרש דרש"י בתענית (דף ט"ו ע"ב) בד"ה אנשי בית אב כתב וז"ל המשמרה מתחלקת לשבעה בתי אבות כנגד ז' ימי השבוע אב ליום עכ"ל. ואף דבמנחות (דף ק"ו ע"ב) אמרינן כנגד ו' בתי אבות היינו משום דבשבת לא היה מעות נדבה אכן רש"י כתב שם משום דבשבת כולן שוין וזה צ"ע דסתר מ"ש כאן (ועי' מ"ש בפסחים ס"פ מקום שנהגו) וגם דעת הרמב"ם (פ"ג מהל' כלי המקדש ה' ט' ופרק ד' ה' י"א) נראה שז' בתי אבות היו ע"ש וכן מוכח בתוספתא (ר"פ ב' דתענית) עיין שם. ועיין מה שכתבתי בספרי ע"ל ביבמות (דף ק"א). ולכאורה קשה דהא ע"כ שמונה בתי אבות בעינן לפי מה דאמרינן (סוף סוכה) שמשמר הנכנס מקריב תמיד של בין הערבים והיוצא תמיד של שחר עם המוספים וא"כ הרי הקריבו בשבת ב' בתי אבות הנכנס תמיד של בה"ע והיוצא תמיד של שחר והוי ליה ח' בתי אבות בכל משמר. אבל י"ל דרש"י סובר דתמיד של שחר של שבת לא הקריב ב"א חדש אלא אותו שעבד ביום ו' עבד ג"כ תמיד של שחר בשבת והכריח כן דאל"כ למה לא היו שותין בליל שבת הא אז ליכא הקטרת אמורין כנ"ל אלא ע"כ דאותו בית אב של יום ו' הקריב גם ביום השבת שחרית ולכן לא יכלו לשתות יין שמא ישכימו למחרת כשהם שכורים ויעבדו דהא גם לרש"י ס"ל לטעם זה כאשר הוכחו. אבל הרמב"ם ז"ל דסובר דאותו בית אב שעבד בשבת זה בתמיד של בה"ע עבד בשבת האחרת כשיצא בתמיד של שחרית להשלים עבודת יומו וא"כ לא שייך לענין שבת לא טעם דהקטרת אמורים ולא טעם דישכים כשהוא שכור דהא ליל ב"א זה היה במוצאי שבת ולא עבד למחר. ולכן פירש הרמב"ם דלילה ויום דאמרינן בבתי אבות פירושו הלילה שהוא קודם יומו שעובד בו ובזה שייך שפיר טעם שמא ישכים כשהוא שכור לעבודתו גם בליל שבת ולכן פירש הרמב"ם כן ולא משום הקטרת אמורין ומיושבת השגת הראב"ד:

דף כג.

בגמרא ואפילו לוה מצי מעכב: לכאורה קשה איך קאי הקושיא דוקא הכא בלא"ה אמתניתן יכול להקשות כן אר"מ דאמר זה פוסל דיינו של זה דמשמע ג"כ אפילו לוה. ועוד תקשה דרבנן אדרבנן דברישא מודו לפי תירוץ הגמרא דיכול לפסול ב"ד של חבירו ובסיפא פליגי. אכן ע"ז י"ל (וא"ע מצאתי ג"כ בר"ן) דסיפא איירי היכי שרצה לפסול

את הדיינים מכח פסול ובזה סברי רבנן דאינו נאמן אבל רישא איירי שאינו רוצה לדון לפניהם ולא שיפסלם בפסול דבזה גם רבנן מודו ולכן א"ש ג"כ דאמתניתן לא היה יכול להקשות דהיינו אדברי ר"מ דהא ר"מ איירי בפסול ממש ובזה ודאי גם הלוה מצי מעכב ולכן מקשה אתירוץ הגמרא דע"כ איירי ג"כ שאינו רוצה לדון לפניהם ולא שפוסלם בפסול ממש דאל"כ תקשי רבנן אדרבנן כמ"ש הר"ן ובזה אין הלוה מצי מעכב לפי מימרא דר"א ובזה מתורץ ג"כ מה שהקשו המהרש"א לפי תירוץ הגמרא דבערכאות שבסוריא שנו מאי קמ"ל בסיפא הא מרישא שמעינן לה ע"ש דהשתא ודאי לאו מרישא שמעינן דברישא דאיירי בשאינו רוצה לדון לפניהם גם רבנן מודו ובסיפא דאיירי ברצה לפסול פליגי והא דפירש רש"י לקמן בד"ה זה פוסל דאיירי באומר לא אדון לפניו אלמא דגם סיפא איירי כן ולא בפסול ממש לפי האמת פירש כן אבל לפי הס"ד דבגמרא כאן דזה בורר איירי בב"ד וע"כ סיפא בפסול ממש איירי וכמ"ש הר"ן:

בערכאות שבסוריא שנו: לפי מ"ש הר"ן ריש פירקן דמתניתן זו אתיא לפרש האי דיני ממונות בשלשה דתני ברישׁ מסכתין א"כ קשיא לר' אבהו דאוקי לעיל (דף ב' ע"ב) האי דיני ממונות בג' בגזילות וחבלות דבעי ג' מומחין א"כ איך אפשר לאוקמי מתניתן בערכאות שבסוריא הא גבי גזילות וחבלות מומחין בעינן וצ"ל דלענין מתניתן זו גם ר' אבהו מודה דאיירי גם בהודאות והלואות ולא בגזילות וחבלות ומה שחסר במתניתן דלעיל גלה כאן ורק אליבא דשאר מ"ד במתניתן דלעיל גם בהודאות והלואות איירי הוצרך הר"ן לפרש דלפרושי מתניתן דלעיל אתי:

בתוספות ד"ה זה בורר לו. ולא פריך אלא מלישנא דמתניתן: עיין במהרש"א. ולפי עניות דעתי גם לשיטת התוספות נשארה הקושיא דועוד מאי זה בורר לו אחד כמו לפירוש רש"י מדלא פירשו בה פירוש אחר ואעפ"כ לא הוי כקושיא ראשונה דקושיא הראשונה היתה בפשיטות מלשון דמתניתן ואחרי שתירץ לו דהפירוש הוא כשזה בורר לו אחד הקשה לו הא קתני זה בורר לו כו' ולא קתני כשזה והלשון זה משמע דהכי דינא דהא ע"כ גם לפירוש רש"י צריך לפרש כך דלאחר שכבר תירץ כשזה בורר כו' הקשה לו עדיין ועוד מאי זה בורר וע"כ דמהלשון פריך מדלא קתני כשזה בורר וגם מדקתני ושניהם בויו"ו וא"כ גם לפי פירוש התוספות יש לפרש כך. ולפ"ז י"ל דגם רש"י מפרש כפירוש התוס' ויתיישבו כל הקושיות שהקשו התוס' וגם הר"ן על פירוש רש"י:

דף כג:

בגמרא וסיפא עדיו אלמא דוקא הוא: פירוש דבלא"ה הייתי יכול לומר דעדיו דקתני היינו עדים דעלמא אבל לעולם בחדא איירי אבל לאחר שתני גם דיינו דוקא ולא קתני דיינים למימר דיינים דעלמא וא"כ גם עדיו לא הל"ל אי הפירוש עדו:

כגון שקרא עליו ערעור: הא דצ"ל בבא הוא ואחר לפסלן משום דאזלא אליבא דר' יוחנן דסבר בכתובות (דף כ"ו) ובקדושין (דף ע"ג) דאין ערעור פחות משנים ואף דלחד תירוצא שם בלא היה לו חזקת כשרות גם אחד נאמן מכ"מ ביותר רצה לפרש האי זה פוסל דמתניתן עם אחר מלפרוש דעד מיירי בלא היה להם חזקת כשרות או דרצה לאוקמי גם לפי תירוץ הראשון שם בקדושין:

סוף סוף נוגע בעדותו הוא: הקשה אחד מן התלמידים הא בכתובות (דף כ"ב ע"א) קאמרינן דפגם משפחה גילוי מלתא בעלמא הוא ולא מקרי נוגע בעדות ודוחק לומר דגמרא שם אזלא לפי תירוץ רב דימי אמר"י לקמן דמנ"ל דפליג בזה וי"ל דהטעם דפגם גלוי מלתא הוא פירש"י שם משום דצריך לברר בב"ד. אכן זה לא שייך רק אם יכול לברר דבריו בב"ד כגון אם הוא היה עבד וזה יכול לברר אבל אם אומר עליו שיודע בו שהוא ממשפחת עבד באופן שאינו יכול לברר דבריו ע"י ראיה כי איך יביא עתה ראיה על אבות אבותיו שהיו עבדים ואין מעיד רק ע"פ ידיעתו זה ודאי עדות גמור הוא ולא גילוי מלתא וא"כ לכאורה מה מקשה בגמרא שם לימא דאיירי שם בכהאי גוונא דלא הוי גילוי מלתא בעלמא. אכן באמת לק"מ כיון דכבר פריך מקודם אי ערעור דגזלנותא אוקי תרי להדי תרי וא"כ מקשה ממנ"פ אי איירי בערעור משפחה שאינו יכול לברר בב"ד א"כ היינו כמו ערעור דגזלנותא ואוקי תל"ת ואי איירי בערעור שמברר בב"ד א"כ גילוי מלתא הוא ולכן א"ש דקאמרינן הכא לרבנן דנוגע בעדות הוא דודאי איכא גם ערעור שנוגע בעדות דהיינו כשאינו יכול לברר בב"ד ורק אעדותו סמכינן ובכה"ג אוקי למתניתן דהכא והיינו דדייק רש"י בלישנא דהכא פירש בד"ה פגם משפחה עבד הוא ממשפחת עבדים כו' והתם פירש סתם דעבד הוא משום דאי אומרים עליו שהוא עבד זה מן הסתם יכול לברר בב"ד אבל ממשפחת עבד מסתמא אינו יכול לברר כנ"ל:

בתוספות ד"ה ואמר רב דימי. וי"ל דאי לאו דרב דימי: לכאורה קשה אכתי הא דרב דימי ל"ל דע"כ ליכא למימר דדוקא בתרתי לריעותא סבר ר"מ דיכול לחזור דהא במתניתן קאמרי רבנן אימתי בזמן שהביא ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרים אינו יכול לפוסלן וכיון דלפי מה דקיימינן השתא איירי מתניתן בדקבל עלייהו א"כ מה בין קרובין ופסולין לכשרים. וע"כ צ"ל דה"ט דבקרובין דאיכא תרתי לריעותא גם רבנן מודו

ורק בכשרין פליגי באיכא חדא לריעותא וא"כ ע"כ מוכח דר"מ גם בחדא לריעותא פליג ואכתי הא דרב דימי ל"ל. אכן זה אינו דהא לפי מה דקיימינן השתא בתירוץ התוס' לא ליתני מתניתן דהכא כלל וא"כ ודאי בלא רב דימי שפיר ה"א דר"מ דוקא בתרתי לריעותא פליג כיון דלפי קושית הגמרא מתניתן דהכא לא ליתני. אכן אכתי קשה דליקשי לעולם בלא רב דימי וליקשי איפכא דמתניתן דלקמן לא ליתני ובמתניתן דהכא ליכא לטעות כלל. ועוד קשה לפי שיטת הר"ן שכתב דהאי דרועי בקר הוא ג"כ תרתי לריעותא ותירץ בזה מה שהקשה גם המהרש"א א"כ לשיטתו ע"כ רבנן גם בתרתי לריעותא פליגי וכן נראה שיטת רש"י לקמן דרק התוס' לקמן ד"ה אמר רב דימי כתבו דרבנן מודו לר"מ בתרתי לריעותא א"כ קשיא כנ"ל מ"ט דרבנן במתניתן דחלקו בין הביא ראיה שהן קרובים לשהן כשרים. וי"ל דטעמא דרבנן לאו משום דחלקו בין חדא או תרתי לריעותא אלא משום דסברי דאפילו בתרתי לריעותא אינו יכול לחזור. אכן זה דוקא היכא שאינו נותן אמתלא לדבריו אבל אם נותן אמתלא לדבריו דהיינו שאמר כשקבל העד כבי תרי סבר דכשר הוא ועתה שמע שקרוב ופסול הוא אז כשמביא ראיה שכן הוא יכול לחזור אפילו לרבנן אבל בלא"ה לא:

דף כד.

בגמרא דמר סבר אמרינן מגו: ועיין בפירוש רש"י. לכאורה קשה מה בכך דלא אמרינן מגו הא אנן כרבנן פסקינן דפליגי אר"מ ולית להו מגו וכן קשה איפכא למ"ד אמרינן מגו ולולי פירוש רש"י היה נלענ"ד לפרש איפכא דרבנן סברי לא אמרינן מגו ולכן מוקי לרבנן כן דפסקינן כוותייהו אבל רב דימי סבר אמרינן מגו ולכן לא יוכל לתרץ כתירוץ רבין:

איבעי' להו באתן לך מחלוקת: לכאורה קשה לפי מה דאוקי ריש לקיש לעיל (דף כ"ג) מתניתן דלעיל בדקבל עליו כבי תרי ופליגי ר"מ ורבנן אי יכול לחזור בו או לא א"כ ע"כ מוכח דבין בזו ובין בזו מחלוקת דהא קתני זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל כו' הרי דהמלוה והלוה שניהם יכולים לחזור בדקבלו עלייהו וכמו דמוכח בגמרא דלעיל ואפילו לוה מצי מעכב הרי בפירוש דאחד קאי אמלוה ואחד קאי אלוה וא"כ ע"כ מוכח דבין בזו ובין בזו מחלוקת. אכן זה לק"מ דהא אליבא דר' יוחנן מבעיא ליה בגמרא הכי ור' יוחנן בפירוש לא מתרץ לעיל כדר"ל דרב דימי אמר ר' יוחנן מתרץ בב' כתי עדים ורבין אמר ר' יוחנן מתרץ בד"א כמבואר לעיל ולכן אליבא דר' יוחנן שפיר קמבעיא ליה. אכן זה קשיא לכאורה כיון דלפי המבואר בסוגיא אין במתניתן דנאמן עלי אבא הכרע אי במחול לך אי באתן לך או בתרווייהו פליגי דהא פליגי בזה שמואל ור"י ורבא ובודאי

אין לאחד מהם ראיה מדלא מקשה בגמרא כן ולפי אוקימתא דר"ל דלעיל ע"כ מוכח דבתרווייהו פליגי דהא פליגי במלוה ובלוה וא"כ מאי פריך בש"ס אליביה מקמ"ל דמצי הדר ביה תנינא אמר לו נאמן עלי אבא וכו' דהקושיא היא בודאי ל"ל למתני מתניתן דלעיל וכמו שמוכח ממה שכתבו התוס' לעיל בד"ה ואמר רב דימי והשתא מה פריך הא שפיר מצרכינן מתניתן לעיל לאשמעינן דבתרתי פליגי וצ"ע:

ברש"י ד"ה במחשכים הושיבני: עיין בחגיגה (דף י' ע"א) דשם לא פירש רש"י כן:

דף כד:

בגמרא אבל תולה בדעת עצמו אימא מודו: בזה א"ש מה שקשה לכאורה אגמרא דלעיל (דף כ"ג ע"ב) דקאמרינן צריכא אי תני אבא ואביך כו' דלמא לא חזי אימא מודו להו לר"מ ואיך אפשר לומר כן והא מסיפא דמתניתן מוכח דבדעלמא לא חזי' ג"כ פליגי דהא דור לי בחיי ראשך ג"כ לעלמא לא חזי ואעפ"כ פליגי אבל לפי מה דעבדינן הכא צריכותא א"ש דאכתי מצרכינן מתניתן דלעיל לאשמעינן דהיכי דהוי תרווייהו גבי הדדי דהיינו לעלמא לא חזי וגם תולה בדעת אחרים ג"כ פליגי רבנן דמאבא ואביך לא הוי ידעינן רק תולה בדעת אחרים דפליגי רבנן אבל אכתי לא הוי ידעינן אי פליגי ג"כ בדהוי ג"כ לעלמא לא חזי ומדור לי לא הוה ידעינן רק בדלעלמא לא חזי אבל לא בתולה ג"כ בדעת אחרים ולכן אשמעינן מתניתן דזה פוסל עדיו של זה דהוי ג"כ תולה בדעת אחרים ולעלמא לא חזי ואעפ"כ פליגי רבנן, אך דזה אכתי קשה לפי מה שכתבו התוס' לעיל בד"ה ואמר רב דימי וי"ל דאי לאו דרב דימי כו' עיין שם. ואכתי בלא רב דימי ג"כ קשה דמתניתן דלעיל ל"ל דא"ל דהוי אמינא דבחדא לריעותא מודה ר"מ דהא דור לי בחיי ראשך ג"כ לא הוי אלא חדא לריעותא ואעפ"כ פליג ואין לומר דאכתי הוי טעינן לרבנן אי לא תני מתניתן לעיל וה"א דוקא בדור לי בתולה בדעת עצמו בהא סברי רבנן בחדא לריעותא דאינו יכול לחזור בו אבל אכתי לא הוי ידעינן דגם בתולה בדעת אחרים סברי כן דזה אינו כיון דכבר אשמעינן ברישא דנאמן עלי אבא בתולה בדעת אחרים דאפילו בתרתי לריעותא לא יכול לחזור בו כש"כ בחדא לריעותא. וי"ל דלפי מ"ש המהרש"א לעיל דלכך ה"א דבתרתי לריעותא דוקא פליגי אי לאו דרב דימי אף דלכאורה מוכח דגם בחדא לריעותא פליג ר"מ מג' רועי בקר דלא הוי אלא חדא לריעותא דניחא ליה להביא דברי רב דימי להקשות גם מרישא א"כ בזה מתורץ ג"כ קושיתנו כמובן. אכן אכתי קשה כן לפי דברי הר"ן שהקשה ג"כ קושית המהרש"א ותירץ בדרך אחר דהיינו דג' רועי בקר הוי ג"כ תרתי לריעותא הרי דלא סבר כסברת המהרש"א וא"כ קושיתנו במקומה עומדת ונ"ל דלהר"ן לשיטתו

בלא"ה לק"מ דלכאורה יש לתרץ בפשטות דמדור לו בחיי ראשך לא הוי מוכח מידי דגם בחדא לריעותא פליג ר"מ דהוי מצינו לאוקמא ג"כ בתרתי לריעותא וכגון שהלוה שהיה דינו לישבע ולא לשלם אמר למלוה שידור בחיי ראשו ויטול דהוי ג"כ תרתי לריעותא חדא דישבע ויטול וכל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמים חוץ מאותן הנפרטים במתניתן דשבועות ועוד דנודר בחיי ראשו לאו שבועה היא כלל ולכך פליג ר"מ ואכתי ה"א דבחדא לריעותא לא פליג ר"מ. וא"ל דאיך אפשר לפרש כך דדור לי תרתי לריעותא הוא דא"כ היאך פליגי רבנן דהא לפי מ"ש התוס' בד"ה אמר רב דימי דבתרתי לריעותא גם רבנן מודו ז"א דהא השתא לפי שיטת הר"ן קיימינן והוא ע"כ לא סבר כשיטת התוס' רק כרש"י מדסבר דג' רועי בקר הוי תרתי לריעותא ואעפ"כ פליגי רבנן וכמו שכתב ג"כ בפי' בחידושיו דסובר כשיטת רש"י. ועוד דהא השתא קיימינן אי לו דרב דימי ואז ה"א דבחדא לריעותא מודה ר"מ וא"כ בתרתי לריעותא פליגי רבנן דאל"כ ר"מ ורבנן במאי פליגי ולכן תירוץ זה גם לפי שיטת התוס' אתי שפיר:

מאי בינייהו: ודאי דנפקא מנה טובא איכא בין ב' הטעמים כגון דמשחק בקוביא ומעות שניהם ע"פ הדף דמשום אסמכתא ליכא כמ"ש התוספת בד"ה כל כי ומשום ישוב פשיטא דאיכא. ועוד איכא נפ"מ כשמשחק בחנם דמשום אסמכתא ליכא ומשום ישוב איכא. ואפילו להך שיטה דגם משום ישוב ליכא באינו מתפרנס מן השחוק רק שיש לו פרנסה ממקום אחר דזה הוא פלוגתא בין הרמב"ם והטור (עיין פ"י מה' עדות) מ"מ נפ"מ טובא איכא בכה"ג גופא כשמשחק במעות ויש לו פרנסה ממקום אחר דמשום אסמכתא איכא ומשום ישוב ליכא אלא בגמרא חדא מנייהו נקט:

ברש"י ד"ה רבא דאמר כמאן. ולא שייך למימר הכא: וכן כתבו גם התוס' ולפענ"ד בלא"ה ליכא למימר דרבא ס"ל דבתרתי פליגי כיון דהוא תירץ לעיל לרב אחא בר תחליפא שהקשה לו ממתניתן דדור לי בחיי ראשך דמתניתן איירי באתן וע"ז הקשה בגמרא והא תני ליה רישא ועביד צריכותא דאי תנא תולה בדעת אחרים ה"א בהא קאמר ר"מ דמי יימר דמזכי ליה. ופי' רש"י ואי הוי ידע דמזכי לי' לא הוי אמר הלכך הדר ולכאורה קשה איך אפשר לומר כן והא חוזר קודם גמר דין דאז לא ידע דמזכי ליה הרי ע"כ דלא הוי הטעם דמצי הדר משום דמזכה נגד דעתו דהא אכתי לא זכה. אכן זה לק"מ דרבא לשיטתו שפיר תירץ כן דהא אוקי פלוגתייהו לאחר גמר דין וכדמסקינן בשמעתין. ולכן ע"כ מוכח דדוקא לאחר גמר דין פליג לרבא דאי ג"כ לפני גמר דין א"כ לא שייך צריכותא דלעיל דלא שייך הטעם דמי יימר בלפני גמר דין. וא"כ מלפני גמר דין מוכח

תולה בדעת עצמו ואכתי יקשה לרבא לעיל תולה בדעת עצמו ל"ל אע"כ דלרבא לאחר גמר דין דוקא פליגי:

בתוספת ד"ה שלח ליה. תימא דהכא משמע דלאחר גמר דין לכאורה יש להבין מאי קושיא דלמא הא דשלחו ליה התם ס"ל להו כר"ל דהכא דדוקא בלפני גמר דין מחלוקת. וצ"ל דדוחק להו להתוס' למימר דמפלגו אמוראי בתראי אליבא דהלכתא בזה. ועוד י"ל כיון דלפי מאי דמתרץ שם דאתן לאשמעינן דבאתן לך מחלוקת א"כ קשה קושית הגמרא דלעיל תרתי אתן לך ל"ל וע"כ צ"ל הצריכותא דלעיל דבתולה בדעת אחרים ה"א בהא קאמר ר"מ משום דאמר מי יימר דמזכי ליה וא"כ ע"כ מוכח דלאחר גמר דין מחלוקת דזה לא שייך רק בלאחר גמר דין כנ"ל. אך דלפ"ז לא הי"ל להקשות אשלח ליה. אכן באמת זה אינו ראיה כלל דהא אפשר דס"ל כר' יוחנן דסבר בין בזו בין בזו מחלוקת. ולא אצרכינן להאי צריכותא דלעיל כלל די"ל חדא איירי באתן לך וחדא במחול לך ומ"מ צריך לאשמעינן שם באתן לך מחלוקת דלא נימא כשמואל דדוקא במחול לך מחלוקת וע"כ צ"ל דקושית התוס' מהלכתא היא כנ"ל:

בא"ד. להכי גרס ר"ת ונשבע: לכאורה קשה לפ"ז מאי פריך בש"ס שם בב"ב מאי קמ"ל תנינא נאמן עלי אבא כו'. הא טובא קמ"ל דדוקא משום דנשבע דלהוי כלאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו הא בלא"ה יכול לחזור בו דבמתניתן דנאמן עלי אבא אין הכרע אי בקודם גמר דין אי לאחר גמר דין איירי מדפליגי ר"י ור"ל בהכי וצ"ל דבלא"ה משני התם שפיר. או אי רק הא אתי לאשמעינן לימא רק אמתניתן דנאמן עלי אבא והוא שגמרו הדין וכן אמתניתן דדור לי והוא שנשבע אע"כ דגם דבר אחר אתי לאשמעינן וע"ז מתרץ דאתי לאשמעינן ג"כ דבאתן לך מחלוקת וכיון דתרתי אתי לאשמעינן מה שלא הוזכר במשנה נקט זה במעשה בפני עצמו:

ד"ה ואלו מן הפסולין. וכל פסולי דמתניתן פסולים דרבנן נינהו: ע"ש שהתוס' האריכו ליתן טעם בכל א' וא' אכן לפי מ"ש רש"י בשבועות (דף ל"ד) לענין משחק בקוביא דלא מקרי גזלן מדאורייתא רק היכי דגוזל מידו בחזקה כמו ויגזול את החנית מיד המצרי וכן כתב ג"כ ריש פ' יוה"כ בלא"ה א"ש דכלהו דרבנן נינהו:

בא"ד. מדאורייתא נינהו ק"ו מאשה: האי ק"ו בב"ק (דף פ"ח) פריכא הוא ולפי המסקנא יליף שם דלא יומתו אבות על בנים ע"ש:

ד"ה כל כי. ומיהו קשה על פי' ר"ת: הא דהקשו התוספת מהא דמסיק אליבא דר"י דהיינו משום דקאמרינן דטעמא דר' יוסי משום דאסמכתא קניא מכלל דטעמא דר' יהודה משום דסבר לא קניא ולא הקשו בקיצור מדאמרינן דטעמא דר' יוסי משום אסמכתא מכלל

דכה"ג מקרי אסמכתא די"ל דהגמרא קושטא נקיט דהא באמת ר' יוסי סבר דאסמכתא קניא ולכן הקשו מדר' יהודה דוקא. אכן לפע"ד י"ל כיון דמסקינן הכא ההיא ר' יהודה משום ר"ט אמרה וכפי הנראה מפי' רש"י מה דאמר ר' יהודה במתניתן אינו אלא לפרוש דברי חכמים אבל מה שאמר משום ר"ט הוא סברת עצמו וא"כ לדידיה ודאי שפיר מקרי אסמכתא גם בששניהם מקנין זה לזה וכסברת רמי בר חמא אבל ר"ת קאמר אליביה דר"ש ולדידיה בכה"ג לא מקרי אסמכתא ומתורץ בזה קושית התוס':

דף כה.

בגמרא בר ביניתוס אסהידו בי: הר"ן הוכיח מזה דמלוה ברבית קצוצה ע"כ פסול מן התורה דאי לא פסיל אלא מדרבנן מאי מקשה והא רבא הוא דאמר כו' הא כל מה דלא אכריז עליה כשר הוא עיין שם. אך דלפ"ז אכתי קשה מאי מקשה בש"ס דלמא אירי באבק רבית דרבנן ואכתי לא אכריז עליה. והנה המ"ל (פ"ד מה' מלוה ולוה) הביא פלוגתא בין הראשונים אי באבק רבית גם הלוה עובר או לא. וכתב שם דלהך שיטה דאין הלוה עובר ע"כ צ"ל דמ"מ בלאו דלפני עור עובר. דאל"כ לא מקשה בש"ס הכא מידי עיין שם אך דאכתי קשה כנ"ל וצ"ע:

אי תקדמיה יונך ליון: עיין בר"ן שהוכיח דמ"ד כן ע"כ סבר כרמי ב"ח לעיל ורב ששת ע"כ סבר כמ"ד ארא. אכן לכאורה קשה לפי מה שנראה מדברי הרמב"ם (פ' יו"ד מה' עדות) וכמ"ש הכ"מ שם דאימתי דר' יהודה אכל הני דמתני במתניתן קאי א"כ לר"ש דסבר לעיל דאימתי לפרושי מלתא דרבנן אתי איך אפשר לומר דטעמא משום ארא דא"כ למה כשר אם יש לו אומנות שלא הוא ואי סובר דארא גופא הוא משום שאינו עוסק בישובו של עולם וא"כ גם לדידיה קושית הגמרא במקומה עומדת והיינו משחק בקוביא ולא שייך תירוץ הגמרא כמש"כ הר"ן. וי"ל דקושית הגמרא לא שייך אלא אם הוא ג"כ מין ממיני השחוק אבל אם הוא ארא מכ"מ תני שפיר גם משחק בקוביא אף דחדא טעמא הוא כמו דתני גם אחריני במתניתן אף דבכולן הטעם דאין עוסקים בישובו של עולם מדחילק ר' יהודה בין יש להם אומנות לאין להם לדעת הרמב"ם שאימתי קאי אכל הני דתני במתניתן. והלח"מ רצה לפרש שם דברי הרמב"ם בדרך אחר אבל לא משמע כן מלשונו:

ארא משום דרכי שלום בעלמא. ומ"ד ארא סבר דגם משום דרכי שלום מקרי גזלן ופסול אבל ליכא למימר דסבר דארא גזל גמור הוא דהא בברייתא התם קתני דגזל משום דרכי שלום הוא והראיה דאל"כ לא מקשו התוס' מידי לקמן בד"ה אי נמי:

בתוספת ד"ה ההיא ר' יהודה. והיינו דקאמר ההיא ר' יהודה היא: וא"ל דאכתי מאי מוכיח דלמא לעולם בעלמא סבר ר' יהודה דלא הוי אסמכתא והא דדריש הכא למעט דאין אחד מהם נזיר כיון דקרא ע"כ אתי למעט ספק די"ל דאי אסמכתא קניא בעלמא א"כ הוי כאן כמו ודאי והוי ליה לאוקמא קרא למעט ספק אחר. אכן לפ"ז קשה מאי פריך בנזיר (דף ס"ב) אלא לרבנן דפליגי אר"ט וסברו דכולן נזירים האי כי יפליא מאי עביד ליה דלמא אוקמא ליה ג"כ כר"ט והא דסברו דכולם נזירים משום דסברו הכא דכהאי גוונא לאו אסמכתא הוא דהא גם ר"ט הוי מוקי ליה הכי אי לאו דסבר דאסמכתא היא וכדמוכח בגמרא וא"כ דלמא אכתי קרא דיפליא למעוטי ספק אתי. וצ"ל דקושית הגמרא שם אליביה דרמי בר חמא אתיא דסבר דלרבנן שפיר הוי אסמכתא ולכן ע"כ לא דרשי יפליא לענין שלא נתנה נזירות אלא להפלאה דא"כ למה אמרו דמספק הם נזירים:

דף כה:

בגמרא סתם רועה פסול: אף דכבר שמעינן כן מהא דחילק רבא בין מגדל דקה לגסה דאי דוקא בדידעינן שרועה בהמות בשדות אחרות מה לי דקה ומה לי גסה מ"מ אשמעינן רב יהודה שפיר דהוא היה תלמיד רב ושמואל וא"כ היה קודם רבא וארבא ודאי לא קשה מה אתי לאשמעינן כיון דכבר אמר ר' יהודה דהא הוא לא להכי נחית רק דזה משתמע ממילא מדבריו:

בתוס' ד"ה מעיקרא סבר. דכן הוא האמת: בב"מ שם הקשו על זה והא איכא לאו דלא תגזול ותירצו לעבור עליו בשני לאוין. אכן לכאורה קשה לפי מש"כ בריש פרק איזהו נשך דלכך מוקמינן לאו דלא תגזול באם אינו ענין אעושק שכר שכיר לעבור עליו בב' לאוין ולא אלא תגזול גופא משום דאלא תגזול אין לוקין דניתק לעשה. פי' וליכא נפ"מ בב' לאוין ואיך כתבו כאן לעבור עליו בב' לאוין וי"ל דדוקא לענין לא תגזול כתבו שפיר דליכא לאוקמא לענין לאו יתירה דאין לוקין עליו אבל אלא תחמוד שפיר לוקין ושפיר הוי נפ"מ בהאי לאו דלא תחמוד דלא תחמוד ודאי דלא מנותק בוהשיב את הגזילה וגם אי מנותק בו הא אין עשה מנתק ב' לאוין ונשאר הלאו האחד כדאמרינן בתמורה (דף ד') ועיין ברמב"ם ריש ה' תמורה. אכן לכאורה קשה דאכתי אין לוקין אלא תחמוד כדאמרינן במכות (דף ט"ז ע"א) דאין לוקין אגזילה כיון דגברא בר תשלומין הוא אין לוקין ומשלמין ובשלמא לפי פי' התוס' שם דפרשו דלענין בטלו קאי אתי שפיר דזה לא שייך רק לענין גזילה אבל אלא תחמוד דלא מנותק לוקין שפיר. אכן לפי פי' הר"מ הלוי שהביא הריטב"א שם שפי' דאין לוקין אגזילה כיון שצריך לשלם א"כ גם משום לא

תחמוד אין לוקין מה"ט. וא"כ אף שי"ל שהתוס' לשיטתם כתבו שפיר לעבור עליו בב' לאוין מ"מ לשיטת ר"מ הלוי קושית התוס' במקומה עומדת. וי"ל דר"מ סובר כתירוץ השני של התוס' דכאן דלפ"ז לא צריך כלל להך תירוצא דלעבור עליו בב' לאוין וזהו שיטת הראב"ד בפ"א מה' גזילה ע"ש דכתב דאין לוקין אלא תחמוד כיון דמשלם ממון ומ"מ ל"ק לדידיה לאו דלא תחמוד ל"ל די"ל דאתי לאומר לא רוצה כמ"ש הראב"ד גופא שם. אכן לשיטת הרמב"ם שם דלא תחמוד שייך גם בדיהיב דמי ובאמר רוצה אני קושית התוס' בכאן במקומה עומדת דלא שייכי בו תירוצי התוס' כמובן. ועוד קשה דבב"ק (דף ס"ב ע"א) אמרינן בפי' דחמסן לא מקרי אלא בלא אמר רוצה אני ובאומר אפילו חמסן לא הוי דמוכח בפי' כשיטת הראב"ד ועוד קשה דהרמב"ם (פ"י מה' עדות) כתב דחמסן דיהיב דמי לא הוי אלא מדרבנן וא"כ סתר דברי עצמו דכתב בה' גזילה דעבר ע"ז משום לא תחמוד וצ"ע:

ד"ה מגדלי אתמר. אבל גסה מגדלין: עיין במהרש"א דליקשי מבחוץ לארץ כשרים וזה אפילו בתירוץ התוס' לא מתורץ. ונלענ"ד דודאי זהו סדר התנא או בעל המאמר לומר דבר והפוכו ולכן כמו דתני במתניתן דב"ק אין מגדלין בא"י אבל מגדלין בסוריא ולא מקשינן דהאי אבל בסוריא מיותר דמדיוקא דרישא שמעינן דסדר התנא הוא כך לומר גם דנשמע מדיוקא דרישא כמו כן תני גם רבא בחוץ לארץ כשרים. אבל אהא דרועי בהמה גסה מקשו התוס' שפיר כמו דלא תני ליה במתניתן שם כיון דכבר תני הפוך דרישא בהא דאבל מגדלין בסוריא כמו כן גם רבא לא הוי ליה למיתני כיון דאין חדוש בדבר ומשום הפוך דרישא כבר תני בחוץ לארץ כשרין:

דף כו.

בגמרא דתנן סאה תרומה: נראה דגרסינן דתניא כי אין זה משנה בשום מקום:

נחשדו כהנים לשביעית: הא דעובר על עשה דלאכלה ולא להפסד כדאמרינן ספ"א דבכורות מקמי האי עשה גופא דשמא יעבור הכהן עלי' וכי ספק זה מוציא מידי ודאי צ"ל דעשה דולא להפסד לא שייך רק אם מפסיד אותן בידים ולא בשמניחו לירקב וליפסד:

ואי קרו לכו רועי צאן: פי' דרועי צאן גרע טפי מרועי בקר דברועי בקר יכול לתרץ דבריו דמגדלי בקר קאמר כמו דגם רבא לעיל קרי למגדלי בקר רועי בקר ובמגדלי בקר אין שמץ פסול דהא כשרים הם לעדות כמימרא דרבא דלעיל דרועי בהמה גסה כשרים אלא אפילו קרו לכו רועי צאן דממנ"פ איכא שמץ פסול דגם מגדלי בהמה דקה פסולים וכ"ש רועים ג"כ לא ידעתי מה אמינא ליה:

בתוספת ד"ה משרבו האונסין. וי"ל דמיירי בשביעית בזמן הזה: הראב"ד פ"א מה' שמיטה כתב דמיירי במקומות דלא אסור רק מדרבנן ובזה ג"כ מתורץ קושית התוס' אכן דעת הרמב"ם שם נראה דסובר כתירוץ השני של התוס' דכאן ובזה מיושב השגת הראב"ד שם ולכן פירש ארנונא על חילות המלך שבזה שייך סכנת נפשות כי יהרגוהו אם לא יתן להם די חקם אבל במס לא שייך סכנת נפשות אם לא כמו שנדחקו התוס' לומר דימות בתפיסת המלך אבל הראב"ד שפירש אותו על מס דבזה ליכא פקוח נפשות פירש דאיירי בחו"ל:

דף כו:

בגמרא אר"א אר"א הלכה כר' יהודה: מהא דהצריך לפסוק כר' יהודה כיון דליכא מאן דפליג דהא אימתי לפרש בא כדאמרינן לעיל מכ"מ הוצרך להשמיענו דלא נימא אימתי לחלוק בא וכמו שסבר רמי בר חמא לעיל:

דבסתמא מכרזינן ליה: לכאורה קשה לפ"ז מה פריך בב"מ (דף ה' ע"ב) ותיפוק ליה דסתם רועה פסול. דלמא לכך לא פריך אביי אר"ז הכי דדלמא ידע ר' זירא דאכתי לא אכרזו עלוהי וסובר כמ"ד דצריך הכרזה ולכך לא מקשו אלא מהא דגזלן הוא. וי"ל דהגמרא סובר מדאמרינן הכא דבסתמא מכרזינן ליה א"כ למה אמר ר' זירא אם איתא לדרבי חייא הא הדין הוא שצריך הכרזה א"כ יכריזו עליה ויפסל לשבועה:

דכתיב מים גנובים ימתקו: לכאורה הא הוא ידע דשקורי קמשקר וא"כ אצלו אין זה מים גנובים. וי"ל דפירוש הגמרא כך הוא דאי פנויה היא יכול לבוא אל ביתה בפרהסיא אבל אי מחזיק אותה לאשת איש משום לזות שפתים צריך לבוא אליה בהגנב ובהחבא וה"א דהא עדיפא ליה דתהוי אסורה עלי' בעיני העולם ולא תהוי שכיחא ליה כ"כ דע"י זה יהיה אצלו מים גנובים קמ"ל דכמה דקיימי הכי שכיחא ליה והיינו דנקט לשון שכיחא ליה ולא ש א לשון ניחא ליה:

בתוס' ד"ה הלכה כר' יהודה. ודוקא כשמעות שניהם על הדף: דבריהם צל"ע דהא רמי בר חמא ורב ששת לעיל ע"כ לא אוקמי' מתניתן בשהוא על הדף דאי בשאינו על הדף מודה ר"ש דאסמכתא הוא מי דחקו לאוקמא מתניתן בשהוא על הדף דוקא ומשום ישובו של עולם לוקמי כמו רב"ח דטעמא משום אסמכתא ומתניתן איירי בשאינו על הדף אלא על כרחך דגם בשאינו על הדף סובר ר"ש דכה"ג לאו אסמכתא הוא ועוד דאל"כ מי דחקו לרש"י לחלק בין אסמכתא דהכא להא דמשליש את שטרו והר"ת בחילוק אחר דהא לפ"ז טובא איכא בינייהו דהכא לאו אסמכתא היא משום דמונח על השלחן ושם

לא איירי כן וגם מאי פריך לעיל מברייתא בין שיש לו אומנות לוקמי בשאינו מונח על השולחן אלא ע"כ דגם באינו מונח על השולחן סובר ר"ש דלאו אסמכתא הוא וכיון דפסקינן כר"ש בהא דאמרינן דהלכה כר' יהודה וכנ"ל א"כ איך אפשר לומר דמשחק באמונה לא קני וצ"ע:

דף כז.

בגמרא דאסהידו ביה תרי בחד: הרמב"ם ריש פט"ז מהל' עדות פסק שאף אותן שאין עושין בהם דין הזמה לענין פסול עדות דין עדים זוממים יש להם שפסולים גם לעדות אחרות ולא דין עדי הכחשה שכשרים לעדות אחרות והכ"מ לא הראה מקומו. ונ"ל מסוגיא זו ראיה לשיטת הרמב"ם לפי מה דאמרינן במכות (דף ג' ע"א) אין עדים זוממים משלמין ממון עד שיזומו שניהם א"כ איך אמרינן הכא היכי דאם העידו תרי בחד מיפסל משום עד זומם הא ודאי לא נוכל לקיים בו דין הזמה אף שגם האחר הוזם מכתה אחרת דהא בשעה שהוזם הראשון ה"ל עדות שאין אתה יכול להזימה דאם יזומו המזומים יכולים לומר לא רצינו לחייב העד שהזמנו דהא אין חיוב כשהוזם רק אחד ואנחנו רק אותו הזמנו וכשהוזם העד האחר ג"כ פטור כיון דאין מקיימין בראשון דין הזמה ובעד אחד אין עושין דין הזמה וא"כ איך קרי ליה עד זומם לענין דין הזמה אלא ע"כ דגם באין מקיימין דין הזמה פסול לעדות משום עד זומם. וכן מוכח ממה דאמרינן לקמן עד זומם פסול לכל התורה כולה דר"מ רי"א בד"א שהוזם בדיני נפשות וכו' והשתא איך משכחת בהוזם בדיני נפשות שיפסל לשאר עדיות הא מיקטל ובעוד שלא נקטל פשיטא דפסול כיון דעומד למיתה ה"ל עדות שאי אתה יכול להזימו דהא ע"כ כבר נגמר דינו מדקרי ליה עד זומם אלא ע"כ דגם באין עושין דין הזמה מיפסל לעדות כמו עד זומם דעלמא וכמ"ש הרמב"ם:

ומאי שבועות דעלמא: י"ל למה לא קאמר דשבועות הוא שבועת העדות ושבעת הפקדון דהא גם שבועת העדות מקרי כפירת ממון כדמוכח מהא דאמרינן בשבועות (דף מ"ד ע"א) ולא מבעיא הני דאית בהו כפירת ממון אלא אפילו שבועת שוא כו' והרי גם שבועת העדות קתני התם אלא ע"כ דגם הוא מקרי כפירת ממון וא"כ רשע דחמס הוא ומי דחק הגמרא לומר דשבועות הוא שבועות דעלמא וי"ל:

ברש"י ד"ה שבועת שוא. על העמוד של אבן: לכאורה קשה הא בשבועות (דף כ"ט ע"א) אמרינן דשבועת שוא הוא הרי שנשבע לשנות את הידוע מה דקרי לרש"י שבועת שקר ושבועת שקר הוא כגון אוכל ולא אוכל כדאמרינן שם (דף כ' ע"ב). וי"ל עפ"י מה

דאיתא בירושלמי דשבועות וכמו שפסק גם הרמב"ם (פ"א מהלכות שבועות) דתרי גווני שבועות שוא איכא לשנות את הידוע ולקיים את הידוע וא"כ שפיר כתב רש"י כן עפ"י הירושלמי. וגם מה דקרי לשנות את הידוע שבועת שקר אתי נמי שפיר ע"פ מה דאמרינן שם (דף כ"ה ע"ב) לא ניכר לג' ב"א עובר משום שבועת שקר וא"כ איירי רש"י הכא בלא ניכר. אכן לא ידעתי מי דחקו לפרש כן:

בתוספת ד"ה אין לך בו. היינו ללישנא דפסידא דלקוחות: לכאורה קשה דלפ"ז קושית התוס' לעיל בד"ה רבא במקומו עומד לפי המקשן שהקשה שם לימא רבא דאמר כרב הונא דהא לדידיה ליכא לתרץ דאותן ב' עדות הוי כמו עדות אחת דהא זהו תירוץ התרצן שם. והמקשן אכתי לא הוי ס"ד הכי ובשלמא בלא דברי התוס' דכאן י"ל דהמקשן סבר כהאי לישנא דחדוש הוא ולהאי לישנא בלא"ה לא קשה קושית התוס' דלעיל כמ"ש המהרש"א לעיל בשם התוספת דב"ב אבל לפי מה שתירץ התוס' דהמקשן ע"כ סבר כהאי לישנא דפסידא דלקוחות קשה. וי"ל דודאי גם המקשן שם כבר אסיק אדעתיה דאותן ב' עדיות הם כמו עדות אחת רק דזה לא אסיק דבאותו עדות מודה רב הונא דפסולין וכמו דמשמע לישנא דגמרא שם דזהו מה שחידש לן בתירוצו:

בא"ד. משום דאיכא בו חדוש בהתירא: לכאורה זה סותר למה שכתבו במועד קטן (דף ח' ע"א) בד"ה נפקא ליה וזה לשונו וקשה קצת אליבא דר' יהודה כו' ע"ש הרי דכתבו משמע כשהאיסור חדוש אין ללמוד הימנו קולא דמשמע מניה דהאיסור הוא החדוש והכא כתבו דההיתר הוא החדוש. ועוד קשה דסתרי דברי עצמם שם דכתבו ברישא והחדוש אינו מן האיסור והדר סיימו משמע כשהאיסור חדוש כו' ועוד קשה קושית המהרש"א שם דכתבו אין ללמוד הימנו קולא דהא לאו קולא רצינו למילף אלא חומרא דטעם כעיקר. ולכן נ"ל דפירוש דבריהם כך הוא דבתחלה הקשו מדרבי יהודה דלמה לא נלמוד קולא משום דההחומרא חדוש ואח"כ כתבו אלא דבאמת מצינו כה"ג גבי בב"ח פירוש דשם לא נלמד חומרא משום דהקולא חדוש וא"כ ה"ה איפכא כשהאיסור חדוש אין ללמוד הימנו קולא ולפ"ז האי משמע שכתבו התוס' לאו אבב"ח דסיימו מניה קאי אלא כללא הוא ודיוקא לעצמו דכמו דאמרינן גבי בב"ח כשההיתר חדוש אין ללמוד איסור הוא הדין ג"כ כשהאיסור חדוש אין ללמוד קולא ולכן א"ש הא דרבי יהודה וגם מה שפירש ריב"א גבי עדים זוממים. כן נלע"ד שיעור דבריהם ובזה מתורצים הקושיות:

בד"ה דאסהידו ביה תרי. ונראה לר"ת דגרסינן דאסהידו תרי בחד: עיין במהרש"ל ובמהרש"א אכן לפי מה שכתב הר"ן בשם ר"ת דלא איירי בא' ראה מחלון זה וא' מחלון

זה וגם גרס שם אי נמי דפסלינהו א"כ לא שייך לא כפי' מהרש"א ולא כפי' מהרש"ל ולפ"ז קושית המהרש"ל במקומה עומדת ע"ש:

ד"ה מאי שבועות. ועכשיו שכופר ממון הו"ל נמי רע לבריות: והא דאמרינן התם לא מבעי קאמר הרי דמחלקינן בין שבועת הפקדון לשבועת שוא והרי לפי דברי התוס' אין חילוק דתרווייהו רשע דחמס ורע לשמים ולבריות הוי מ"מ שפיר איכא חדוש טפי בשבועת שוא כיון דאכתי לא עשה מעשה שהוא רע לשמים ורע לבריות ביחד כמו שיהיה אם ישבע לשקר ואעפ"כ לא מהמנינן ליה בשבועה משא"כ גבי חשוד אשבועת הפקדון דכבר עשה מעשה א' דיש בו רע לשמים ורע לבריות:

דף כז:

במתניתין אבל משנה ראשונה דודו ובן דודו עיין בר"ן שהראשונים האריכו בפי' משנה זו למה נקט דוקא דודו ובן דודו. ולענ"ד נראה לפי מה דאמרינן לקמן אשכחן אבות לבנים ובנים לאבות וכש"כ אבות להדדי. בנים לבנים מנ"ל. א"כ לכתוב קרא כו' הרי דבקרא לא כתיב בפי' רק אבות לבנים שהוא דודו ובנים להדדי שהוא בן דודו ובנים לאבות שהוא בן אחיו דאבות להדדי שהוא אחיו לא כתיב בפי' רק אתי מכח כ"ש ולכן נקטה משנה ראשונה דודו ובן דודו פי' לאותו דודו ובן דודו דכתיב בפי' בקרא מרבינן עוד אותן הראוין ליורשו ולא נקט ג"כ בן אחיו אף דכתיב ג"כ בפי' משום דאתי מכללא דדודו כמו דלא חשיב גם במשנה אחרונה חתנו משום דאתי מכלל חמיו וכמו שכתב רש"י:

אפילו מתה בתו ויש לו בנים: א"ל דא"כ מ"ט דת"ק דהא ראוי ליורשו הוא די"ל דזה ודאי דראוי ליורשו בלא קרוב לא פסיל דאל"כ גם רביעי בראשון יפסל וכמו שכ' הר"ן אלא ודאי גם קרוב בעינן ולכן ת"ק ור' יהודה בהא פליגי דר"י סבר דלאחר מיתת אשתו עדיין קרוב הוא ולכן כשיש לו בנים שראוי עדיין ליורשו פסול לו ות"ק סבר דלאו קרוב הוא ולכן אפילו כשראוי ליורשו כשר וכן נראה ממש"כ הרמב"ם רפי"ד מה' עדות:

בגמרא ובנים בעון אבות לא: י"ל בלא האי ברייתא דמייתי ג"כ קשה קראי אהדדי וצריך לתרץ כתירוץ הגמרא וי"ל דבלא הברייתא הייתי יכול לפרש דקרא דלא יומתו אתי ללאו לב"ד שלא ימיתו האבות בעון בנים וכדכתיב גבי אמציה ואת בניהם לא המית ככתוב וגו' ועיין בר"ן וקרא דפוקד עון אבות איירי בידי שמים. אבל לאחר דמייתי הברייתא דתני הרי כבר נאמר איש בחטאו ימותו ומאי קושיא דלמא אתי ללאו לב"ד דמאיש בחטאו ימותו לא אתי אלא ע"כ דהברייתא סברה דקרא דלא ימיתו ג"כ איירי בידי שמים לכן מקשה שפיר מקרא דפוקד עון אבות. ובזה אתי שפיר ג"כ הא דמקשה לקמן ולא והכתיב

וכשלו איש באחיו איך שייך זה דוקא למה שתירץ כשאוחזין מעשה אבותיהן כו' ליקשי בקיצור קרא דוכשלו אקרא דאיש בחטאו ימותו ועוד למה צריך למייתי הדרשה דכולן ערבים זה בזה לקושיתו במה דמפרש הקרא איש בעון אחיו ג"כ קשה כן ועוד לתרץ ג"כ כשאוחז מעשה אחיו בידו. ועל ב' קושיות האחרונות י"ל דמקשה מדדרשינן שכולם ערבים זה בזה א"כ ע"כ לא איירי בשאוחז דוקא דא"כ למה קאמר קרא פוקד עון אבות על בנים דוקא הא על כולם פוקד. אכן לפי דברינו הנ"ל בלא"ה הכל אתי שפיר דבלא הך תירוצא לא היה קשה קראי אהדדי דה"א דאיש בחטאו ימותו איירי בידי אדם וקרא דוכשלו בידי שמים אבל לבתר דמייתי הברייתא דמוכח דאיש בחטאו ג"כ איירי בדיני שמים והקשה מקרא דפוקד ותירץ דאיש בחטאו מיירי כשאינו אוחז מקשה מהברייתא דקתני איש בעון אחיו מלמד שכולם ערבים זה בזה ומנ"ל שכולם ערבים זה בזה דמשמע אפילו הצדיקים דלמא רק הרשעים אלא ע"כ דדריש לשון איש דהוא בכ"מ לשון צדיק וחשיב כמו והאיש משה עניו מאד וכדדרשינן בכמה מקומות לכן פריך שפיר הרי דאפילו צדיקים נכשלים בעון הרשעים וע"ז מתרץ דזה דוקא בשהיה בידם למחות ולא מיחו וכדדרשינן בגמרא אקרא דוהתוית תיו ק על מצחות האנשים האלה:

ברש"י ד"ה בעל אחותו. דילפינן בעל כאשתו: א"ל למה לו קרא להכי כיון דילפינן דבעל כאשתו א"כ קרובי האם ממילא הם כקרובי האב דהא האם היא כאב די"ל דהא דאמרינן דאשה כבעלה אין זה רק לגבי דידה כדאמרינן לקמן דאשת חורגו היא כחורגו אבל לא שנאמר שגם קרוביה יחשבו כקרוביו אי לאו דדרשינן לרבות קרובי האם כקרובי האב:

בד"ה לבדו. משכחת להו בהדיא בר מבן אחי אשתו: לכאורה גם הא דתני ר"נ לקמן אחי חמותו בן אחי חמותו או אחות חמותו וכן הא דאמר ר"א אחי חמיו בן אחי חמיו בן אחות חמיו לא משכחת להו בהדיא רק מכללא דמתניתן כדאמרינן לקמן. וי"ל:

לא נחשדו. דכיון דסני ליה: מדברי רש"י כאן ולקמן (דף כ"ט ע"א) בד"ה חד בדיין משמע דדוקא שונא פסול לדון ולרבנן ולא אוהב אכן לא כן דעת הרמב"ם (פט"ז מה' עדות) וגם מהתוספות (נדה (דף נ' ע"א) משמע דגם אוהב פסול:

דף כח.

בגמרא נמצא עד זומם נהרג בעדות אחיו: לכאורה קשה לפ"ז איך אמרינן במכות (דף ו' סוף ע"ב) מה שנים נמצא א' מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אף שלשה כו' ולמה נפסל העדות כשהן ג' הא שם אין עד זומם נהרג בעדות אחיו רק בעדות אחד מן השוק שמעיד עמו ואדרבה אותו עד קרוב לא יכול להועיל רק לפטור שאם לא הוזם עמם כולם

אין נהרגין אבל שיועיל לחיוב זה לא משכחת. וא"ל דהאי נמצא אחד מהן קרוב דקתני התם הפי' שהם קרובים לרוצח או לנרצח ולא שהם קרובים להדדי דהא רבי קאמר התם מה יעשו ב' אחים כו' אלמא בכה"ג איירי התם וצ"ל דעדיפא מינה פריך ממתניתן דב"ב הקודמת:

אי נמי הם על האבות: לפי מה דדריש רב ור"א לקמן ובנים לרבות דור אחר לא הוי שייך למדריש כן אי הוי כתיב הם על אבות וצ"ל דא"נ קאי להך שיטה דג' בראשון כשר ולמ"ד פסול קאי התירוץ הראשון דלכתוב ובן על אבות:

תנהו ענין לקרובי האם: לפי שיטת רש"י במתניתן דלפי משנה ראשונה קרובי האם כשר א"כ ל"ל. ועיין שם בר"ן. וצ"ל דלדידיה לא חשיב יתורא א"נ משום פסול דהבנים לאחי אמם דראוים ליורשם:

הני תלתין ותרתין הויין: לפי מה שכתבו התוס' בד"ה מאי חתנו דלפי האי תירוצא חורגו לאו למעוטי בן חורגו וא"כ לימא תלתין וחמשא הויין דהא איכא גם חורגו ובנו וחתנו ובלא"ה י"ל דלא חשיב חורגו כדאמרינן לקמן כיון דהוא לבדו ואין לו בנו וחתנו אבל לפי מה שכתבו התוס' קשה וי"ל כיון דלפי האי שיטה פריך דליתני גם בן בנו א"כ א"ש דלא יכול ליתני חורגו כיון דאין לו בני בנים כמו דלא תני לפי האמת משום דאין לו בנים:

ברש"י ד"ה ה"ג אלא רב. והלכתא כוותיה דרב דמבתראי הוא: לכאורה דבריו סותרים דהא רב הוא דאית ליה שלישי בראשון פסול ועוד דהא רב מקדמאי הוא ולא מבתראי. ועוד צ"ע דרש"י הביא ראיה מפרק יש נוחלין דכשר ור"ת הביא ראיה משם דפסול ולכן נ"ל להגיה בדברי רש"י במקום כוותיה דרב כוותיה דרבא דהוא דאמר שם ג' בראשון כשר. וכבר כתב הרשב"ם שם כמו רש"י דהכא דהלכתא כוותיה ואהא דשלח ליה ר' אבא כתב שם הרשב"ם דגם ר' אבא מודה לרבא דג' בראשון כשר. ולכן פסק כוותיה. אכן הר"ת שם פי' דר' אבא פליג ארבא ולכן פסק דפסול והם הם דברי הר"ת דהכא:

דף כח:

בגמרא אר"י לא נצרכה אלא לאחי האח: ולפ"ז האי ובנו דקתני במתניתן לא איירי אלא בשיש לאמו בנים מבעלה זה דאל"כ לא הוי אחי האח אבל לפי אוקימתא דרב חסדא איירי גם באין לה בנים:

ברש"י ד"ה ואין מטמא לה. ול"ד דנשים דכהונה לא הוזהרו על הטומאה: עיין ביבמות (דף כ"ט) דפי' רש"י וגם התוס' דדוקא הוא וברגל איירי דמוזהר לטהר עצמו. וע' מש"כ בספרי ע"ל ובישוב פסקי הרמב"ם שם:

דף כט.

בגמרא ולא מבקש רעתו ידיננו: צ"ע למה מצרכינן הכא תרי קראי לעדות ולדון ולענין קרוב לית לן אלא חד קרא וילפינן דין מעדות:

במתניתן ומוציאין את כל האדם לחוץ: בכלל כל אדם ע"כ בעלי דינים לא נכללו דהטעם דמוציאין כל אדם לחוץ נראה שהוא שלא יבושו העדים להודות שבאו להעיד עדות שקר וזה לא שייך במלוה ולוה דהא הם יודעים בלא"ה אם אמת מעידים או לא. ועוד דלקמן (דף ל' ע"א) תניא בברייתא דר"נ כך היה מנהגן של נקיי הדעת שבירושלים מכניסין לבע"ד כו' ומכניסין לעדים כו' ומוציאין אותן לחוץ ומדקתני מוציאין לחוץ אחר מכניסין לעדים משמע שבפני בעלי דינים העידו העדים וכן הדין נותן דאין אדם מעיז כ"כ להעיד שקר בפני מי שיודע בו ובזה אתי שפיר מאי דפריך בש"ס לקמן שם אהא דקתני גמרו את הדבר היו מכניסין למאן אלימ' לבע"ד התם קיימי הזכירו גם רש"י במתניתן ולא קאמר דהוציאו אותן כשהיו מוציאין כל אדם לחוץ:

בגמרא ואינש בלא שני לא שכיב: לא קאמר רק דהם יחשבו זה אבל האמת אינו כן דהא מסקינן בחגיגה (דף ד' ע"ב) יש נספה בלא משפט ע"ש. וכן אמרינן בפ"ה דאבות דבר בא לעולם כו' ואי אינו מת רק מי שכלו שניו איך שייך בזה עונש:

מסייע ליה לר' יהודה: דאין לפרש האי בפנינו הודה ששמענו מאחורי הגדר דא"כ הל"ל שמענו שהודה לו אבל לשון בפנינו הודה משמע שהיה נגד פנינו וידע ממנו אכן מה דאמר ר"י שצריך שיאמר אתם עדי והיינו משום דבלא"ה יכול לומר משטה אני בך זה לכאורה לא נרמז בהאי בפנינו הודה וי"ל דמוכח כן מדלא סגי בשמיעת האדם אלא שיאמר בפניהם והיינו ע"כ למען לא יכול לומר משטה אני בך ולכן ע"כ איירי דאמר אתם עדי דאל"כ אכתי יכול לומר משטה אני בך:

דף כט:

בגמרא לא היו דברים מעולם הוחזק כפרן: לכאורה קשה לפי מה דאמרינן בשבועות (דף מ' ע"ב) אשתמוטי הוא דקא משתמיט ליה ומטעם זה משבעינן ליה לכופר הכל וגם הכופר במלוה כשר לעדות אף שבאו עדים וא"כ מ"ש דהאי דהכא הוחזק כפרן ולא נאמן אפילו בשבועה הא שייך ג"כ האי טעמא דמתירא להודות בפני עדים או ב"ד מה שהודה לו בינו לבין עצמו דאין לו עתה לשלם ואשתמוטי קא משתמיט. ונ"ל עפ"י מה דאמרינן בב"מ (דף ו' ע"א) אביי אמר חיישינן שמא מלוה ישנה כו' ע"ש בפי' רש"י הרי דאביי אית ליה דאמרינן מגו דחשוד אממונא חשוד נמי אשבועתא. וא"כ ע"כ פליג אהא

דר"נ דמשביעין אותו שבועת היסת כמבואר שם וגם אשתמוטי לא שייך לפי פי' רש"י שם בד"ה נימא מגו רק במודה במקצת ולא בכופר הכל ולכן אביי לשיטתו סבר שפיר הכא הוחזק כפרן ולא נאמן עוד בשבועה. אכן דלפ"ז עדיין יקשה דא"כ למה אמרינן ריש פרק כל הנשבעים וכשכנגדו חשוד על השבועה אפילו שבועת הפקדון כו' ול"ל שנשבע לשקר אפקדון גם בלא שבועה יפסל לאביי לשבועה דמגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועה לפי מה דאמר הכא הוחזק כפרן. ולכן נלענ"ד עפמש"כ התוס' בשבועות (דף ל"ד ע"ב) בד"ה אתי סהדי וי"ל דהכא דאמר לא עברתי כו' ע"ש. ועפ"ז גם הכא א"ש דכיון שכפר שהודה לו נעשה כמו שאומר לו אם הייתי מודה לך אני חייב ולכך הוחזק כפרן ומחויב לשלם אבל זה שייך דוקא לענין אותה תביעה אבל לשבועה אחרת כשר אם לא שידעינן בו שנשבע לשקר:

אתו תבעינהו ליורשים: פי' מספק תבעו ליורשים כיון דאביהם הודה אבל הם לא ידעו אי חייב להם או לא. דאל"כ למה אמרו לר"ח ניזל ונהדר ממנ"פ אי ידעו בודאי שהי' חייב להם למה רצו להחזיר ואי ידעו בודאי שלא היה חייב להם מ"ש דברישא לקחו החצי שלא כדין ואחרי שדן ר"ח שלא צריכים היורשין לשלם החצי האחר רצו להחזיר גם חצי הראשון אלא ע"כ דהם היו מסופקים ולצאת ידי שמים רצו להחזיר החצי:

ורב אסי אמר אין כותבין: לפ"ז הא דדייק רב אשי לעיל (דף ז' ע"א) ש"מ פשרה צריכה קנין כו' ע"ש. ע"כ כרב אמי כאן ס"ל דלרב אסי גם בג' צריך קנין דהא סבר הכא אין כותבין וא"כ אכתי ליכא חילוק בין ב' לג' וכיון דפסקינן הכא כרב אסי משום דרב עביד כוותיה לכן א"ש הא דלא משגחינן לעיל בראיות רב אשי ופסקינן שם הלכתא דפשרה צריכה קנין:

בתוספת ד"ה הודה בפני ב'. וי"ל דלא ניחא ליה דליפשו שטרי: פי' ולעולם דשטר מתנה הוא דאי שטר מכר הוא מה שייך לומר כסבורים שהם שטרי חוב דהא באמת הוא כן. והכי איכא בפי' בתוספת בחזקת הבתים שם וא"ל דאכתי לפ"ז מה נפקא לן אי כותבין אי אין כותבין דהא הכא הודה בעדים ועדים אית ליה קלא כמו שטר דהא אמרינן דגובה מנכסים משועבדים וכ"ש דקשיא הכי לפי מה דאמרינן לקמן דפליגי גבי מקרקעי ולא קנו מידו מה נפקא מינה בזה אי איכא שטר אי לא דהא הודה בעדים ועדים אית ליה קלא כמו שטר. דזה אינו דהא אמרינן שם בב"ב (דף מ"ב ע"א) דזה דוקא גבי מכר אבל גבי מלוה ע"פ בעדים לית ליה קלא ולכן אתי שפיר דהא הכא במלוה איירי דלית לה קלא בעדים בלא שטר:

דף ל.

בגמרא א"ב לשלומי איהו מנתא בהדייהו: י"ל בין לאוקימתא קמייתא בין לאוקימתא מציעתא לא מפרש מאי איכא בין ר' יוחנן לרבי אליעזר עד לאוקימתא בתרייתא. וי"ל:
ואידך אמנה תרווייהו קמסהדי: יש להסתפק אי חייב שבועה על מנה השני משום עדות עד א' דהא ודאי גם לר' יהושע בן קרחה תרווייהו לאו אחד מנה קמסהדי וכדאמרינן בפירוש לקמן (דף ל"א ע"א) אימר דשמעת ליה לריב"ק היכי דלא מכחשי אהדדי ע"ש בפי' רש"י ואי נאמר דבאמת חייב שבועה א"כ כשנשבע להכחיש העד אין על מנה אחרת אלא עד אחד וישבע ולא ישלם:
זה בנה אב כל מקום שנאמר עד: במכות (דף ו' ע"ב) אמרינן מניין לעדות מיוחדת שהיא פסולה כו' אלא מאי אחד אחד עיין שם. א"כ מנ"ל הכא למילף מהאי א' בנין אב דלמא אתי לפסול א' א' כמו התם וא"ל דלהכי לא מצרכינן דמהתם נפקא דהא קרא דהתם בדיני נפשות איירי כדאמר רב נחמן שם עדות מיוחדת כשר בד"מ ודלמא אתי קרא דהכא לד"מ. וי"ל דבשלמא השתא דאמרינן דעד פרושו ג"כ שנים שפיר שייך לדרוש מעד אחד שנים שראו אחד אחד אבל אי לא הוי דרשינן דעד פירושו שנים לא הוי שייך למידרש כן ולכן שפיר דרשינן הכא לבנין אב:
עד דחזו תרווייהו לחד: י"ל למה לא דרשינן הכא דוקא שיראו העדים את המעשה כאחת ולא שיראו זה את זה ושם (במכות דף ו') דרשינן מעד אחד שאפילו העדים צריכים שיראו זה את זה. וי"ל כיון דקרא דהכא בשבועות העדות כתיב דלא הוי רק גבי תביעת ממון כדאמרינן בשבועות א"כ אכתי לית לן קרא שיראו העדים את המעשה כא' ואוקמינן קרא להכי אבל התם דקרא דלא ימות גבי ד"נ כתיב וא"כ לא מצרכינן שיראו העדים את המעשה כא' דמכש"כ הוא מד"מ ולכן אוקמינן קרא לעדות מיוחדת. אכן לפ"ז יקשה לריב"ק דסבר הכא או ראה או ידע מ"מ א"כ לית לן קרא בד"מ ודלמא קרא גבי דנ"פ אתיא על זה ולא על עדות מיוחדת. וא"ל דלריב"ק באמת דרש כן והברייתא דדרשה שם עדות מיוחדת אתיא כרבנן דא"כ יקשה רב אדרב דדרש התם עדות מיוחדת ולקמן בשמעתין סבר דהלכה כריב"ק. וי"ל כיון דלקמן פליגי אמוראי אליביה דרב א"כ י"ל דמר זוטרא ב"ט שם במכות סבר כמ"ד לקמן דרב סובר כרבנן:
בתוספת ד"ה דלמא רבנן. כדאמר לעיל הודה בפני שנים: לכאורה קשה מאי ראיה דהא אפילו הודה בפני ג' ולא כנפינהו איהו אמרינן לעיל דלכ"ע לא כתבינן דלא כב"ד חשיבי אלא כעדים כ"ש היכי דלא ישבו כלל לשם ב"ד התם דלא חשיבי כב"ד אבל היכי שהודה בפני ב' וקבלם עליו לב"ד אימא ה"נ דלשמואל כותבין דהא לכל מילי דיניהם דין וי"ל

עפמ"ש התוס' לעיל (ד"ה ע"א) ד"ה דן אפילו יחידי דהא דשמואל איירי שדנין בע"כ דאי בדקביל עלייהו אמאי הוי ב"ד חצוף ע"ש. וכיון שכן שפיר הוכיחו התוס' דע"כ לענין הודאה ליכא הלכה כמותו דאל"כ למה אין כותבין בדלא קנו כיון דגם בדלא קביל נחשבו כב"ד אלא דלפ"ז יקשה אכתי למה אמרינן לעיל דאפילו בג' אין כותבין בדלא קביל הא ג' ודאי לכ"ע דנין אפילו בע"כ אלא ע"כ דצריך לחלק דזה שייך דוקא לענין היכי שפסק הדין שבא לפניהם אבל היכי שהכל תלוי בהודאתו יכול לומר לא הודיתי לפניכם אלא לשם עדים ולא לשם ב"ד וכמו שביאר רש"י בד"ה כניפי ויתבי וא"כ גם דעת התוס' צ"ע לפענ"ד דלא הוכיחו מידי מהא דלעיל דהודה בפני שנים:

ד"ה כל שאין בידו ליכא למימר: פי' לדבריהם דבעדותו מעיד ב' דברים הא' להוציא הממון מידי היורשים והא' להכניסן ברשות פלוני שמעידין עליו וע"ז הקשו התוס' דליהמנו להוציאו מרשות יורשים במגו דאי בעי שתיק ולא בא לידיהם כלל וע"ז תירצו דאע"ג דלהוציא מרשותם איכא מגו אבל להכניסו לרשות פלוני לא שייך מגו:

בד"ה ואם כמוסר. אין שייך כאן: פי' כיון דלא היה שם אדם נכרי ורק לבניו אומר כן ואף דגם בבניו שייך שלא להשביע את עצמו בפניהם כדאמרינן בסיפא דאם כמערים לא אמר כלום הרי פירש רש"י שהוא מתירא שלא ירבו יציאותיו או שיקחו בחייו וזה לא שייך במוסר דמסתמא אז הוא שכיב מרע נוטה למות ואינו מתירא אז מזה. אבל ליכא לפרש כוונת התוס' דלכך אין שייך כאן שלא להשביע כיון דשכיב מרע היה ואמר כמוסר דהא לעיל אמרינן כי קא שכיב אמר פלניא ופלניא מסקי בי זוזי דהוי ודאי ג"כ כמוסר כיון דבשעת מיתה אמר כן ואעפ"כ פטר ר"ח ליורשים מהאי טעמא דאדם עשוי שלא להשביע בניו ואם לא נחלק כיון שלא פירש שם כמה חייב להם לא מקרי כמוסר:

בד"ה משום דמחזי כשיקרא. ומשום לא תלך רכיל אין כאן: עיין במהרש"א שהגיה דברי התוס' ודבריו דחוקים לפענ"ד אכן נראה כונת התוס' עפמ"ש הר"ן בשם הירושלמי וזה לשונו וא"ת והיאך אמרו דר"ל לית ליה לא תלך רכיל והא מתניתן היא וא"א ליה לאפלוגי עלה. וי"ל שלא אמרו במשנתנו אלא שלא יחזיק הדין טובה לעצמו בפני הבעל דין שזהו ודאי ענין רכילות אבל כאן שכותבין את הדין לפי תומם אפשר שאין בזה משום לא תלך רכיל דחששא דמחזי כשיקרא עדיפא ליה וכן אמרו בירושלמי עכ"ל. הרי דכתב ג"כ ממש כלשון התוס' שאין בזה משום לא תלך רכיל וזהו ג"כ כוונת התוס' רק שקיצרו:

דף ל:

בגמרא באקושי הגדה לראיה קמיפלגי: הא דלא קאמר דכ"ע מקשינן הגדה לראיה וקא מיפלגי בפלוגתת ריב"ק ורבנן דא"כ ליפלגי בראיה כמו ר"נ ורבנן ואי לאשמעינן דמקשינן הגדה לראיה הא בזה כ"ע מודו ומה צריך להשמיענו זה גבי פלוגתתם:

מודים חכמים לריב"ק בעדות קרקע: י"ל הא תינח לתירוץ קמא דלעיל דפליגי בסברא וסברת רבנן לא שייך גבי קרקע אבל אי פליגי בקרא וטעמייהו דרבנן מוהוא עד מנ"ל לחלק בין מטלטלים לקרקע ואפשר דב' תירוציהם דלעיל פליגי בהך פלוגתא דפליגי אמוראי אליביה דרב. עוד י"ל עפמ"ש התוס' בשבועות (דף כ"ב סע"ב) בד"ה איבעית אימא דפעמים שאין הסברא פשוטה כ"כ וצריך הפסוק להשמיענו הסברא עיין שם וא"כ גם כאן דאמרינן אב"א קרא ואב"א סברא ג"כ קשה כקושית התוס' וצ"ל ג"כ כתירוצם שם דאתי קרא להשמיענו הסברא וא"כ לא מוקמינן קרא רק היכי דשייך הסברא וכתירוץ זה נראה פי' רש"י לקמן בד"ה בקרקעות עיין שם:

אבל לא במטלטלין: האי אבל לא במטלטלין ל"ד דהא בהודאה אחר הודאה והודאה אחר הלואה מצטרפין. וצ"ל דהפירוש הוא בקרקעות עכ"פ אבל לא במטלטלין עכ"פ הלכה כריב"ק:

לאו היינו הודאה אחר הלואה: המהרש"ל ומהרש"א הקשו למה לא קשה כן אמימרא דרב בלא רב הונא והמהרש"א השיג על תירוץ מהרש"ל. אכן לפענ"ד גם בתירוצו לא מיושב שפיר כיראה למעיין מתוך דברינו דלקמן ולכן לענ"ד פירוש הגמ' כך דלכאורה קשה אמימרא דרב דהודאה אחר הודאה מכ"ש הוא מהודאה אחר הלואה וכיון דזה אפילו עדות אחת איכא וכן איפכא בסיפא הלואה אחר הודאה הוא מכ"ש מהלואה אחר הלואה כיון דאפילו ב' עדות הם וא"כ תרתי בבי דמכ"ש הם לא ליתני כלל. וזה לפי תירוץ המהרש"א ג"כ במקומו עומד. אכן י"ל איידי דתני ברישא הודאה אחר הלואה תני ג"כ בסיפא הלואה אחר הודאה דדמי ליה דשניהם ב' עדות הם וכן איפכא איידי דצריך למיתני בסיפא הלואה אחר הלואה לאשמעינן דאפילו בעדות א' לא מצרפי תני ג"כ ברישא עדות אחד דהודאה אחר הודאה אע"ג דכ"ש הוא מהודאה אחר הלואה אכן זה שייך שפיר אמימרא דרב דוקא בלא פירוש רב הונא דאז הודאה אחר הודאה הוא מהודאה אחר הלואה. אבל לאחר שפי' רב הונא בדר"י דבשניהם הי' הודאה דהיינו שגם אותו דמעיד על הלואה מעיד ג"כ שאמר בפניו שמנה שהוזיף בפניו הודאה קמי פלניא וא"כ אותו שמעיד על הלואה מעיד ג"כ על הודאה וא"כ הוי איפכא דהודאה אחר הלואה כש"כ הוא מהודאה אחר הודאה דהא גם בי' איכא עדות א' פי' ששניהם מעידים על

הודאה ג"כ ועוד נוסף בו שא' מעיד ג"כ על ההלואה מה דליכא בהודאה אחר הודאה וא"כ שפיר קשה דהודאה אחר הלואה לא ליתני כלל דמכ"ש הוא מהודאה אחר הודאה והשתא ליכא למימר דתני איידי דתני בסיפא הלואה אחר הודאה דאדרבה השתא הא גופא קשיא דגם הלואה אחר הודאה לא ליתני בסיפא דכש"כ הוא מהלואה אחר הלואה וא"כ באמת לא ליתני רק הודאה אחר הודאה והלואה אחר הלואה כן נלפענ"ד פירוש קושית הגמרא:

ברש"י ד"ה בגבה. בין קשרי אצבעותיה: פי' כיון דצריכים להיות באותו מקום וכמו שפי' גם שם בב"ב (דף נ"ו) א' אומר בכריסה שהוא באותו מקום לכן פי' גם אגבה שהוא באותו מקום וקשרי אצבעות הוא כינוי לרגלים:

דף לא.

בגמרא גברא אגברא קא רמית: לפי מאי דאמרינן לקמן (דף מ"א ע"א) דר"ח ע"כ כרבנן דפליגי אר"י בן זכאי וא"כ רבא דסבר אליבי דרב יהודה הכא דבארנקי שחור וארנקי לבן בד"מ דוקא מצטרף אבל לא בדנ"פ ע"כ סבר כריב"ז וא"כ י"ל דה"ל להגמרא למימר לימא כתנאי או כתנאי וע' לעיל (דף ט' ע"ב) דהובא בגמ' ג"כ פלוגתא דריב"ז ורבנן:

וא' אומר מנה לבן מצטרפים: ולפ"ז אין בודקין בדיני ממונות בבדיקות כלל אפילו מדאורייתא דלמאי נפ"מ בבדיקות כיון דאפילו הכחשה לא פסיל בהו ולפ"ז הא דקאמר ר' אבהו לקמן (דף נ"ו ע"ב) י' דברים יש בין ד"מ לד"נ ולא חשיב ג"כ הא דאין צריך בדיקה. י"ל דכרבא ס"ל ולא כנהרדעי אכן לפי מה דמתרץ שם הא איכא אחריתי הא דתניא הוי מצי למימר ג"כ דסבר כנהרדעי ואיכא הך דבדיקה אלא דעדיפא מינה משני:

במתניתן ראה שמתחייב בדין: פי' שב"ד גמרו דינו לחוב. וכן הוא ברמב"ם אכן י"ל ל"ל דגמרו דינו דוקא גם בלא גמרו דינו לא יהיה נאמן כשכבר אמר שאין לו עדים וראיה דהא טעמא דרשב"ג הוא דאמרינן שלא הי' יודע שיש לו ראיה והרי אין זה שייך בהביא מיד לאחר שאמר אין לו ואפשר דאורחא דמלתא נקיט דמסתמא מביא עדים שכבר ראה שנתחייב:

ברש"י ד"ה וצירף עדותן כריב"ק: לכאורה צ"ע דהא ריב"ק לא איירי כלל היכי דמכחשי אהדדי ואפשר דבזה גם רבנן דריב"ק מודו דהא לא בעו אלא דחזי תרווייהו כחד מוהוא עד והרי הכא חזו תרווייהו כחד רק דמכחשי אהדדי ומכשירינן לר' יהודה משום דאמרינן דלא דייקו שפיר ובזה אפשר דגם רבנן מודו:

בתוספת ד"ה שב"ש אומרים. וי"ל דהיינו דוקא כשהפסול ידוע: וכתירוץ התוס' זה נראה ג"כ שיטת רש"י ורי"ף ורמב"ם דפירשו הא דקאמר רב הונא בשבועות (דף מ"ד) גבי ב' כתי עדים המכחישים זא"ז דזו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמו ומעידה דאתי למעוטי א' מכת זו וא' מכת זו בעדות א' ולא פירשו דאתי למעוטי אפילו להעיד כולם כא' בעדות א' משום דשנים ודאי פסולים הם ולכן משמע דבכה"ג לא מיפסל כיון דאין הפסול ידוע:

ד"ה ממילא ידעינן. והכא ליכא למימר: עיין בר"ן שתירץ קושיא זו. ולפענ"ד עוד י"ל דזה ודאי דאי ברישא כשלא הביא בתוך הזמן שקבע לו ב"ד הלכה כחכמים דלא אמרינן שמצא ראיה לאחר זמן אף שלא גלה דעתו בפי' שאין לו ראיה אלא אמרינן שזייף או שכר עדי שקר כש"כ דבסיפא דאמר בפי' אין לי דהלכה כחכמים דהרי גלה בפי' שאין לו ושאפילו ספק אין אצלו וכש"כ דלא חיישינן שמא לא ידע אז ואח"כ נתיידע לו אלא אמרינן דראיתו ועדותו שקר ולפי"ז שפיר הקשה בגמרא דלא לימא רבה בר רב הונא דאין הלכה כרשב"ג דל"ל ג"כ דאי לא הוי אמר אלא חד דהיינו דהלכה כחכמים ה"א דוקא לכתחלה אבל אי עבד כרשב"ג עבד דאל"כ קושית הגמרא דלעיל במקומה עומדת דלא לימא רבה בר רב הונא ברישא רק הלכה כרשב"ג וידענא ממילא דאפילו בדיעבד דאין לומר רק לכתחלה דא"כ לא לימא כלל הלכה כרשב"ג דלכתחלה כבר שמעינן מדאמר בסיפא הלכה כחכמים ולא אמר כן ארישא דיהיה הסיפא כש"כ. אלא ע"כ הוי ידעינן מדאמר דוקא בסיפא הכי דברישא הלכה כרשב"ג לכתחלה ולמה צריך להשמיענו דהלכה כרשב"ג אלא ע"כ הוי ידעינן דהלכה כרשב"ג אפילו בדיעבד וזה לא הוי ידעינן מדאמר דוקא בסיפא הלכה כחכמים דהוי אמרינן דוקא בסיפא לכתחלה הלכה כחכמים אבל ברישא לכתחילה הלכה כרשב"ג אבל אכתי לא הוי ידעינן דגם בדיעבד הלכה כמותו לכן צ"ל הלכה כרשב"ג ולפ"ז כבר שמעינן מהלכה כרשב"ג לחוד דאפילו דיעבד א"כ קושית הגמרא דלעיל במקומה עומדת דאין הלכה כחכמים ל"ל אע"כ יהיה מוכח דהאי הלכה כחכמים דסיפא פירושו אפילו בדיעבד ולכן שפיר צריך למיתני תרתי דאי לא הוי תני אלא חד ה"א דוקא לכתחלה הלכה כרשב"ג וכתירוץ הגמרא דהשתא ל"ל דזה כבר שמעינן מהא דאמר אסיפא דהלכה כחכמים מכלל דברישא אין הלכה כמותם דשפיר ה"א דדוקא בסיפא הלכה כמותם בין לכתחלה בין דיעבד אבל ברישא דוקא לכתחלה אבל דעבד כרשב"ג עבד לכן צריך לומר ברישא דהלכה כרשב"ג לכתחלה ואכתי ה"א דבדיעבד הלכה כחכמים לכן שפיר צ"ל ג"כ דאין הלכה כחכמים הרי עכ"פ

מוכח מדאמר אריסא תרתי דהלכה כחכמים דאמר אסיפא פירושו אפילו בדיעבד ולכן פריך שפיר אין הלכה כרשב"ג אסיפא ל"ל. כן י"ל בדרך חדוד קושית רש"י:
בתוס' ד"ה הוא דאמר כי האי תנא. ותימא דבחזקת הבתים ולפענ"ד י"ל דנהרדעי ג"כ אליבא דר' יהודה מפרש מילתא דר' יהודה אפילו במנה שחור ומנה לבן. וכן משמע מדפריך בש"ס היכי דמכחשי אהדדי מי אמר ומאי קושיא דלמא נהרדעי איירי היכי דלא מכחשי אהדדי כגון שמעידין אב' הלואות והא דנקט מנה שחור ומנה לבן לאשמעינן דאפילו בכהאי גוונא דאיכא חלוק עדות והוי דומיא דהודאה אחר הלואה מצטרפין אלא דע"כ דהגמרא סברה כיון דאמילתא דרב יהודה קאי א"כ אתו לפרש האי עדות המכחשת זו את זו דקאמר וא"כ ע"כ בהכחשה איירי הרי משמע דאתו לפרושי מלתא דרב יהודה וכן משמע מדברי רש"י לקמן ד"ה וצירף עדותן דכתב ואע"ג דאתכחשו בבדיקות כדרב יהודה ומנ"ל דסבר כרב יהודה דלמא רק כנהרדעי דהא האי בדיוטא עליונה ודאי יותר בגוף העדות הוא ממנה שחור ומנה לבן דהא אפילו חקירה מקרי לגבי דיני נפשות וכמש"כ הר"ן והנ"י ע"ש. אלא ע"כ דרש"י סובר דנהרדעי ג"כ אליבא דרבא קאמרי ולפ"ז יתורץ קושית התוס' דארבא לא קשה איך קאמר אליבא דרב יהודה דבמנה שחור ומנה לבן אין מצטרפין הא סבר כר"ש בן אלעזר דלרבא י"ל דלא אמר רב יהודה כן מעולם ונהרדעי דוקא אתנו אליבא דר"י הכי אף דתני שם סתמא אליבא דר"י כן דטובא איכא הכי כדאמרינן לעיל דרב חייא בר אבין ור"א אמר רב הונא פליגי אליבא דרב אי הלכה כריב"ק אי לא ותרווייהו ע"כ פליגי אהא דתני שם סתמא בשם רב דהודאה א"ה והלואה מצטרפי כמובן וכן פליג שם ר' יוסף אליבא דעולא אהא דתני שם סתמא בשם עולא דהלכה כריב"ק בקרקעות דוקא אכן אכתי אנו צריכים לתירוץ התוספת דבלא תירוצם ע"כ סבר רבא כת"ק דרשב"א דבב' כתי עדים פליג וכיון דנהרדעי כרשב"א סברי א"כ הו"ל להש"ס לומר כתנאי:

דף לא:

בגמרא והא אמר רבב"ח אר"י כל מקום ששנה: לא מקשה מרב דימי אר"י ארבה בב"ח אר"י דהא גם רבה בר רב הונא פליג לעיל אהא דרבב"ח ואמר ג"כ משום ר"י. ועוד דא"כ לא הוי מתרץ מידי בהא דאמר אלא כי אתי רב שמואל אר"י דאכתי קשה ארב דימי אלא דקושית הגמרא היה דלפ"ז הוי צריך למימר לרבה בב"ח דלא אמר ר' יוחנן מימרא דרב דימי מעולם וזה היה דחוק להגמרא דבשלמא בזה אפשר דפליגי אמוראי אליבא דחד אמורא אי אמר הכי או הכי אבל שיפלגו אי אמר דבר א' כלל או לא כזה לא מצינו ולכן

מתרץ שפיר דרב שמואל באמת פליג ארב דימי בעיקר מימרא דר"י דלא אמר הכי אלא הכי ולכן רבה בב"ח כרב שמואל ס"ל:

שלחו ליה למ"ע: פי' ששלחו מטבריא שהוא בא"י למ"ע שהיה בחו"ל שעוקבן הבבלי קבל בפניהם על ירמי' אחיו שהוא ג"כ בחו"ל ולכן אמרו לו להתפייס עם עוקבן שם בחו"ל דהיינו לדון בפניכם והשיאוהו ויראה פנינו בטבריא דהיינו שעוד בקשנו מכם שתכיפו את ירמיה לבוא ולדון בפנינו בטבריא וע"ז הקשה הא גופא קשיא:

ברש"י ד"ה התוקף את חבירו. בעל דין קשה: עיין במהרש"ל. אכן לפי פי' רש"י קשיא מאי מייתי לקמן ראיה לר' אלעזר מהא דאמר רב ספרא שנים שנתעצמו בדין דלמא דוקא בשהמלוה איש אלים כדאמר התוקף את חבירו בזה קאמר ר' יוחנן דצייתינן ללוה אבל בהא דשנים שנתעצמו דלא הוזכר זה דלוה מתירא לדון עמו בב"ד שאינו מומחה כ"כ בזה י"ל דגם ר"י מודה דעבד לוה לאיש מלוה וצייתינן למלוה לדון בעירו ומזה ראיה לכאורה לפי' מהרש"ל:

ד"ה עוקבן הבבלי. אבד ממנו דרך בני אדם שסירסו: לכאורה קשה דא"כ איך אמרינן ה"ק אמרו ליה דיינו אתון הא אין דנין גזילות וחבלות בח"ל וכיון שסירסו תביעתו היתה חבלה ועוד היכי קאמר רב אשי דיני קנסות הוי הא בחבלות אינו משלם יתר על מה שהזיק ואין זה קנס אכן זה מיושב ע"פ מש"כ התוס' לעיל (דף ג' ע"א) בד"ה שלא תנעול וא"ת והא אשכחן כו' וי"ל דבכל הנהו כו' וי"מ דוקא גזילות ע"ש ולפ"ז אתי שפיר. וגם הא דאמר ר"א דיני קנסות א"ש ע"פ מש"כ שם דגזילות וחבלות קרי ליה נמי קנסות. אך דאכתי קשה אהא דאמר ר"א דיני קנסות הוי דהא גם סתם גמרא סברה כן רק דסברה דיכול לדון בחו"ל עפמ"ש לפי' התוס' הנ"ל וא"כ העיקר מה דפליג ר"א חסר מן הספר ודוחק לומר דרב אשי חידש זה דהפי' היה שסירסו וסתם גמרא לא סברה כן ולכן פירש"י האחרון יותר מחוור לפענ"ד:

בתוספת ד"ה אין עליו עדים. דומיא דיוצא אחר חתום שטרות: לא שיוצא אחר חתום שטרות איירי דוקא בדאתחזק דמאן לימא לן שכתוב בו הנפק לפי פי' רש"י או שראוהו ב"ד בידו לפי פי' התוס' ולכן שיעור דברי התוס' כך הוא דכמו שיוצא אחר חתום שטרות איירי ודאי שהשטר והסמפון ביד המלוה באופן דכשר משום דלא למיפסל משום אבעי' קלתי' כמו כן יוצא מתחת ידי שליש איירי ג"כ שהשטר והסמפון יוצא מתחת ידו ובאתחזיק דלא שייך בו אי בעי קלתי':

ד"ה ויוציא מנה על מנה. מכאן למתחייב: ולפענ"ד לכאורה אין זה ראיה דהא האי על מנה דקאמר היינו אותו שהוציא בהלואה א"נ האי יוציא מנה דקאמר ג"כ דרך הלואה

קאמר דהרי עכ"פ צריך להלוות עוד מנה ליציאותיו עד שישלם לו הלוה ואפשר דפשיטא דלשון יוצא מנה לא שייך רק היכא דאינם חוזרים לו:

דף לב.

במתניתן הטומאות והטהרות: צ"ב למה חשיב טומאות וטהרות דוקא בבבא זו גבי ד"מ ולא בבבות הקודמות:

ברש"י ד"ה ודיני נפשות מטין. וכש"כ שאר דיני ממונות: הר"ן הקשה דאיך אפשר לאוקמא כלל בד"מ דהא לא משכחת לעולם הטיה לשנים דאי דג' מסכימין לדעת א' או דמטין עפ"י אחד כיון דג' דיינים מן התורה הוא. ולפענ"ד לא זכיתי להבין קושיתו דא"כ גם לגבי דנ"פ לא משכחת כלל שיהיה הטיה ע"פ שנים דהא כ"ג בעינן. אכן באמת כבר הקשה כן בגמרא לעיל (דף י"ז ע"א) ותירץ ר' אבהו אי אתה מוצא אלא במוסיפין ודברי הכל כו' עיין שם וזה שייך ג"כ לענין ד"מ דהא גם גבי מוסיפין כדאמרינן לעיל (דף כ"ט ע"א) ולכן שפיר הוצרך רש"י לטעמא דשפיר הוי מצינן לאוקמא לא תהיה אחרי רבים גם לענין ד"מ. והמהרש"א הקשה על תירוץ רש"י תיפוק ליה דבד"מ לא משכחת זכות וחובה כלל דזכות לזה הוא חוב לזה. וכמ"ש התוס' לעיל בפ"ק ובזה י"ל כיון דודאי דלענין שוה"נ שפיר מצרכינן קרא דלא תטה דשם הוא רק חוב ולא זכות ולכן כיון דבלא"ה מצרכינן קרא דלא תטה כתב רש"י אשאר דיני ממונות הטעם היותר פשוט דאטעם דמה שהוא חוב לזה הוא זכות לזה אכתי הייתי יכול להשיב ע"פ מש"כ הר"ן בסוגין ובשלמא נמי בד"מ דהכל מלמדין זכות כו' ואעפ"י שזכותו של נתבע יותר חשוב שהוא המחזיק והמוציא מחבירו עליו הראיה מ"מ לא עדיף כולי האי שלא יוכלו ללמוד זכות וחובה לאיזו שירצה עכ"ל. הרי שיש סברא לחלק גם בד"מ לענין זכות וחובה וא"כ שפיר הייתי יכול לאוקמא קרא דלרעות אד"מ שלא לחייב הנתבע ע"פ הטיית א' וקרא דאחרי רבים להטות לבטל תביעת התובע ולפטור הנתבע ע"פ א' ולכן כתב רש"י הטעם היותר מבואר דכ"ש הוא משוה"נ:

ד"ה חיישינן שמא אחרוהו. וההיא עצה טובה קמ"ל: עיין במהרש"א שפי' לידי חשש הזמה דהא הזמה ליכא שמא אחרוהו וכתבוהו. ולענד"נ לפרש דודאי הזמה ממש משכחת ע"פ מש"כ הרמב"ם (פ"ט מה' עדות) שהיכי שאמרו העדים בפי' לא אחרנו וכתבוהו והוזמו דין עדים זוממין יש להם א"כ שפיר שייך חשש שמא ישאלום אם אחרוהו וכתבוהו במקום א' או אחר זמן הכתוב בשטר והם לא ירעו לדבורם קמא ויאמרו לא ואח"כ יזומו. וא"ל א"כ מאי פריך בש"ס ואי ס"ד בעינן דו"ח כו' דהא איכא נפ"מ היכא

דאמרו עדים שלא אחרוהו דמ"מ אי חיישינן להכחשה דבדיקה גם בלא טענו העדים שלא אחרוהו לא הוי לן ליחוש לזה ואדרבה מזה ראיה לדעת הרמב"ם מדפריך בגמרא ואי ס"ד כו' היכי חיישינן ולא פריך בקיצור למאי נפ"מ כלל בדו"ח דגם אי הוכחשו או הוזמו יש לנו לומר שמא אחרוהו אלא ע"כ היכי דאמרי העדים בפי' לא חיישינן שמא אחרוהו ולכן שפיר נפקא מינה היכי דהעידו על פה ולא ע"י שטר או שאמרו בפי' שלא אחרו לכתוב השטר:

בא"ד. שלא יביאוהו לידי הזמה: לפי מה שפי' התוס' בגיטין (דף פ') שם דמהיני לשילי יכולים לבוא ביום א' לא שייך בזה חשש הזמה וצ"ל דעצה טובה הוא שלא ישקרו:

ד"ה דלא שכיחי אינשי. דלא מרעי לשטרייהו שהכל מרננין אחריו: לכאורה צ"ב דלמה לא ניחוש דלמא המלוה היתה באמת בשנת השמטה וא"כ למה לא נאמר שמא אחרוהו דמה היה להם לעשות דגם אי יכתבו יום ההלואה באמת ג"כ הוא בשנת השמטה וג"כ איכא רנון ואי יכתבו יום שקודם שנת השמטה מתיראים שמא ישמע בב"ד דשטר מוקדם הוא ויפסידו אותו ממנו ולכן נראה דהפי' הוא דלא מרעי לשטרייהו לכתוב מאוחר כיון דבלא"ה איכא רינון על שטר זה משום הלואה דשמטה לכן אין מוסיפין עוד ריעותא שלא לכתוב יום הלואה באמת:

בתוספת ד"ה אחד דיני ממונות. אע"ג דשוין בחקירה: ועיין לעיל (דף ב' ע"ב) דהניחו התוס' (שם בד"ה דברי הכל) קושיא זו בצ"ע. ונלענ"ד לתרץ דלכאורה קשה דלפי מה שהוכיחו שם דלר"א ור"י אתי משפט א' יהיה לכם גם להשוות דיני ממונות להדדי א"כ ל"ל למילף הכא במתניתן דיני ממונות מדיני נפשות תיפוק ליה דבד"מ גופא כתיב דרישה וחקירה גבי עדים זוממין דממון כמש"כ התוס' לעיל (דף ג' סע"א) בד"ה שנאמר וכיון דידעינן כן בחד דין ממון ילפינן כולהו ממשפט א' יהיה לכם. ועוד קשה אי משפט א' קאי ג"כ להשוות הדינים גופא להדדי ל"ל לקמן (דף מ' ע"ב) למילף נחנקין בק"ו וכן נשרפים תיפוק ליה ממשפט א' דהוקשו כל דיני נפשות להדדי. ונלענ"ד דודאי דמשפט א' אתי ג"כ להשוות דינים גופייהו והיינו אי מצינו דין א' גבי א' מדיני ממונות ודין זה נוהג בכל דיני נפשות בזה אמרינן שפיר משפט א' יהיה לכם דכמו דלא חלקת בדין זה בין א' מדיני נפשות לאחרינא אלא נוהג בכולהו כמו כן לא תחלוק בין א' מדיני ממונות לאחרינא ונוהג ג"כ בכולהו וזהו הדמיון שכתבו התוס' לעיל לר' אבהו ור"י לענין דבעינן ג' מומחין דכמו דלא חלקת בדיני נפשות דבכולהו בעינן לפחות כ"ג מומחין כמו כן לא תחלוק בד"מ וכמו דגלה התורה דבעינן ג' מומחין גבי גזילות וחבלות כמו כן בעינן בכולהו וזהו הדמיון ג"כ לענין דרישה וחקירה כמו דבעינן דו"ח בכל דנ"פ ולא תחלוק

בין אותן דכתיב בהו לאותן דלא כתיב בהו כמו כן לא תחלוק בד"מ וא"כ לא אתיא משפט א' אלא להורות דכמו דכל דנ"פ יש להם דין א' כן כל ד"מ אבל לא שילפינן דנ"פ או ד"מ מהדדי וגם לא שילפינן אחד מאידך לענין דבר שלא הוזכר אצלו כלל ובזה מתורצים קושיות הנ"ל גם מה שהקשו התוס' עוד לעיל בד"ה דברי הכל דלר"א ור"י גז"ש דהיטב ל"ל. עיין שם:

באו"ד. לענין מילי דתלו בזכות וחובה: עיין בר"ן שהקשה על זה דאכתי נילף הא דמתחילין מן הצד לענין ד"מ. ולפענ"ד לק"מ דזה תלוי ג"כ בזכות וחובה לפי מה שכתב רש"י לקמן (דף ל"ו ע"א) בד"ה לא תענה הלכך לא מתחילינן מיניה דלמא חזי ליה חובה ולא פלגינן עליה עכ"ל. הרי דלא חיישינן רק דלמא יסכימו עמו לחובה ולא משום שמא יסכימו עמו ולא ידונו לפי דעתם ואנן דעתם בעינן וכיון דאין הטעם רק שמא יסכימו לחובה א"כ הטעם דחיישינן לזה הוא משום והצילו העדה וזה לא שייך בד"מ:

ד"ה חיישינן. וא"ת מאי איריא משום דאחרוהו: ופי' מהרש"א דקושיתם היא דע"כ הברייתא דקאמר שמא אחרוהו לא כוונה לזה דא"כ מאי רבותא משמיטה ע"ש. אך דלפ"ז אכתי יקשה דלמא לכך לא קאמר הברייתא הכי לאשמעינן דאפילו בשמיטה חיישינן שמא אחרוהו ואי הוי נקיט בכה"ג שהקשו התוס' לא הוי שביעית רבותא כלל אכן י"ל דזה באמת קושית התוס' כיון דג"כ ס"ל דהוי בכה"ג והשטר כשר א"כ מאי רבותא דשביעית דגם אי לא הוי חיישינן לשמא אחרוהו מ"מ הוי כשר דשמא נעשה בכה"ג שהקשו התוס'. ומה שהקשו התוס' על רש"י כתבתי יישוב לשיטתו בחידושי לר"ה דף ב'. עיין שם:

דף לב:

בגמרא טעו לא ישלמו: הר"ן הקשה על פירש"י ופי' דהקושיא היא אהא דחיישינן לנעילת דלת בפני לווין. ואזיל בזה לשיטתו דכן פי' גם לעיל (דף ג' ע"א) דמקשה בגמ' שם ג"כ הכי ורש"י פי' גם שם פי' אחר ומה שהקשה על פי' רש"י י"ל דמה שהקשה הא שייך תשלומין בדבר שאינו נוגע לדרישה וחקירה כלל י"ל דהא לא חיישינן ואמרינן בכ"מ דטעו ישלמו ולא מחלקינן בין טעות שאפשר שיבורר ע"י דו"ח לאשר לא יבורר. גם מה שהקשה עוד איך שייך קושיא זו דוקא אתירוץ ר"ח בלא ר"ח יקשו ליה אמתניתן ובריייתא כן דמכשירין שטר מאוחר גם בזה י"ל שתירץ רש"י במתק לשונו במה שכתב דדלמא אי שבקת להו כו' דהיינו דאמתניתן ובריייתא ודאי לא מצינן לכתוב לכתחלה מאוחרין רק אי אירע כן כשר ולכן י"ל דהב"ד היה להם לבדוק בד"וח אם נסתפקו בדבר

ולכן אתי שפיר דישלמו אם טעו אבל לבתר דתירץ ר"ח משום נעילת דלת א"כ תקנתא הוא שלא לבדוק כלל וכיון דאנן לא שבקינן לבדוק בד"וח שפיר פריך אלא מעתה טעו לא ישלמו:

אחר ר' יהושע לגולה: נראה דזה ר"י הוא ריב"ק דהרי כבר קתני אחר ר"י לפקיעין אבל ר' יהושע ב"ק שהיה בן ר"ע כמ"ש התוס' במ"א זה היה אחר חורבן דגם ר"ע חי' עוד אחר החורבן וכדאמרינן (במגלה דף כ"ח) שאל רבי את ריב"ק וע' בתוס' שבת (דף ק"ד ע"א):

אחר חכמים ללשכת הגזית: צ"ע למה תני בסוף לשכת הגזית הא זה היה קודם לכל התנאים כאשר עוד הי' סנהדרי גדולה במקומה וגם למה צריך לילף זה מצדק צדק הא קרא כתיב וקמת ועלית אל המקום ודוחק לומר דאתי למצוה לדון אצל סנהדרי גדולה אפילו כשיש סנהדרי קטנה במקומה:

והא חמסינן להו: י"ל דהא בפירוש אמרינן לקמן במתניתן דמאיימין על עדי נפשות שלא יעידו שקר כדאמרינן שדמו ודם זרעיותיו תלויין בו הרי דלא חיישינן לחסימה ואין לומר דחסימה לא שייך רק היכי שכבר העידו העדים כי אם אז נראה להם שמסופקים אנחנו באמתת עדותם בזה שייך חשש חסימה אבל לא כשעדיין לא העידו כי אין זה חשד רק התראה בעלמא ולכן לקמן דאיירי שמאיימין קודם שהעידו לא שייך חסימה אבל הכא דאיירי לאחר שהעידו שפיר שייך דא"כ מאי פריך מהא דרשב"א דמסיעין את העדים דמיירי ג"כ קודם שהעידו כמו שפירש רש"י ובשלמא לפי מה שפירש רש"י בסוטה דרשב"א איירי בשכבר העידו ובאין לחקור אותן בד"וח פריך שפיר אבל לפירושו כאן קשה. וי"ל דהש"ס סברה דאף דלענין חשש דחסימה ע"י חשד מחלקינן בין קודם שהעידו לאחר שהעידו לענין חשש דחסימה ע"י יגיעה שמייגעין העדים אין לחלק בזה:

ברש"י ד"ה והא קא חמסינן. ויחזרו בהן בתוך כדי דיבור: מדכתב הכי אלמא ס"ל דבעינן שתהא פתיחה זו מועלת ודלא כהתוס' וא"כ לכאורה קשה איך מאמינין להו אם יחזרו בעדותן והא עושין עצמן רשעים באמרם שהעידו שקר ואין אדם משים עצמו רשע ובמכות (דף ג' ע"א) אהא דאמרינן שם העדנו והוזמנו כתב רש"י גופא דאין זה מרשיע את עצמו כיון דאינן אומרים רק דהרשיעום ב"ד וזה לא שייך הכא. גם מש"כ הריטב"א שם אהא דאומר עדות שקר העדתי דלא מקרי זה אין אדם משים עצמו רשע דפלגינן דבורא ומאמינים לו לענין ממון לא שייך כאן דהא הכא לענין עדות נפשות איירי ואיך שייך בזה פלגינן דבורא. וי"ל כיון דמבטלים עדותם תוך כדי דיבור לא מקרי רשעות כלל מה שהעידו תחלה עדות שקר דלא נקרא עליו שם עדות כלל מאחר שמבטלים אותו:

בתוספת ד"ה הכי אמר להו. הא מי יימר כדאמריתו טפי מתוך כדי דיבור: היינו לפי מ"ד בב"ק (דף צ"ג ע"ב) ובשאר דוכתי דשאילת שלום דרב לתלמיד הוא שיעור של כדי דיבור דלמ"ד שם כדי שאילת תלמיד לרב דהיינו שיאמר שלום עליך רבי ומורי מי יימר לא הוי יותר כדי דיבור או אפשר דהתוס' סברי דמי יימר לחוד לא סגי אלא צריכין למימר להו מהו החשד דהיינו שמא בעצה באתם וכמ"ש רש"י וזה הוי יותר מכדי דיבור:

דף לג.

בגמרא ר"ח אמר כאן שנטל ונתן: א"ל לפי מש"כ התוס' בד"ה השתא דר"ט ע"כ לא האכילו בידים לכלבים וכן כתב רש"י א"כ למה מקשה דוקא לר"ש ממתניתן דבכורות גם לר"ח יקשה כן כיון דלדידיה בלא נשא ונתן ביד הדין חוזר וא"כ לימא ר"ע לר"ט טועה אתה והדין חוזר כיון דלא נתת ביד וכמו שהוכיח הרא"ש בשמעתין מכח קושיא זו נגד פירוש הרי"ף מדלא מקשה בגמרא אר"י ור"נ כן. וי"ל דבשלמא הרא"ש הוכיח שפיר דלמה נטר המקשן להקשות עד תירוץ ר"ש ולא מקשה אתירוץ ר"נ ור"י המוקדמין אבל השתא שתירץ חדא ועוד קאמר א"ש דלא מקשה אר"ח דגם עליו שייך תירוץ זה. ועוד י"ל דאר"ח לא היה יכול להקשות כן דהוי קשה כקושית הגמרא הרי האכילה לכלבים וליתא דתיהדר דבזה לא שייך כתירוץ הגמרא דזה שייך דוקא לענין טעה בדבר משנה ותירוץ ראשון נראה עיקר:

כאן שלא נטל ונשא ביד: לכאורה קשה לפ"ז איך בעי לאוקמא שם בבכורות (דף כ"ח) מתניתן דדן את הדין כר"מ דאיירי בלא נטל ונתן ביד דא"כ קושית הגמרא דכאן במקומה עומדת דקשה מתניתן דשם אמתניתן דהכא דהא לפי אוקימתא זו מתניתן דשם איירי בלא נטל ונתן ביד. ואי לפי האוקימתא שם סבר המקשן אחד משאר תירוצי הגמרא דכאן גם לפי האמת נימא כן ולמה מתרץ ר"ח תירוץ אחר וצ"ל דסוגית הגמרא שם באמת לא אתיא אליביה דר"ח רק אליבא דא' משאר אמוראי דשמעתין:

בתוספת ד"ה מה שעשה. וא"ת למאי דס"ד בפרק עד כמה: ובבכורות שם הקשו התוספת דאכתי תנן סתמא דבכור שנשחט ע"פ חכם כר"מ דלענין זה לא שייך תירוץ הגמרא דנתן ונשא ביד ע"ש שהניחו בתימה ולפ"ז י"ל דחדא קושיא מתורצת בחברתה. דלכאורה י"ל למה דחק הגמרא לאוקמא סתם מתניתן דשם דלא כר"מ עד דמקשה לימא תנן סתמא הא אמרינן לקמן (דף כ"ג) דסתם מתניתן ר"מ וגם כבר אשכחינן סתמא כר"מ כמבואר בב"ק שם. אבל י"ל דקושית הגמרא שם היא באמת קושית התוס' דכאן דאיך אפשר לאוקמא כר"מ הא לר"מ לא משכחת כלל דטיהר את הטמא מה שעשה עשוי

והיינו דמקשה שם לימא תנן סתמא כר"מ לענין דינא דגרמי והרי מתניתן ע"כ לא אתיא כוותיה ולכן לא מקשה אריש דמתניתן אבכור דבזה באמת י"ל דאתיא כר"מ:

בא"ד. **וי"ל כיון דעל פי חכם**: הט"ז בי"ד (סי' צ"ט) כתב להביא ראיה מהתוס' דבכורות (דף כ"ג) דאפילו למ"ד קנסינן שוגג אטו מזיד מודה באומר שמותר לבטל שזה עדיף משוגג ומותר ע"ש. אכן לפי הנראה מהתוס' שם לא כתבו רק דדינו כשוגג ולא דעדיף מיניה וצריכים לאשמעינן כן משום דאיכא מ"ד דאומר מותר קרוב למזיד הוא (בפרק ב' דמכות) אבל לא דעדיף מיניה. אכן מדברי תוס' דכאן לכאורה יש ראיה לדבריו דהיכי דהתיר לו חכם ועשה ג"כ ע"פ חכם דמי קצת לאומר מותר:

ד"ה כאן במומחה. אמאי לא הוי חוזר: פי' אמאי לא הוי חוזר ויפטר מלשלם ולמה חייבו ר"י לשלם בלא קבל דמדלא חוזר לחוד לא יקשה דהא אפשר לאוקמא באין שם גדול ממנו שמחזיר דבריו דמה שחייבו ר"י לשלם זה לא מקרי מחזיר דבריו דאל"כ יקשה גם לר"נ ור"י מה שהקשה בש"ס לקמן לר"ש ממתניתן דהלכה חמורך טרפון וכמו שהקשה המהרש"א אלא ע"כ דיש שם גדול שמחזיר דבריו לא איירי רק היכי שביטל הדין אבל אי הורה לו רק שטעה ולא ביטל הדין בפני בעלי דינים לא:

השתא נמי. נימא כיון דאלו לא ערבן הוי הדר: לכאורה קשה הא לא אמרינן דהוי הדר אלא משום דטועה בדבר משנה חוזר דהא מדלא אמר ר"ע הכי רצתה הגמרא להוכיח דטועה בדבר משנה אינו חוזר והרי מתניתן דשם אוקי ר"ש בטעה בשיקול הדעת ובזה לא הוי הדר ומה שייך להקשות כן. אכן לק"מ דודאי בש"ס קאמרינן שפיר באסר את המותר בטעה בשקול הדעת לא חזר דינא רק נשאר באיסורו אבל שם בטיהר את הטמא ודאי גם בטעה בשיקול הדעת חזר הדין דודאי לא נטהר את הטמא מפני שטיהר זה בטעות והרי מטעם זה צריכים התוס' לעיל לאוקמא בעירב עם פירותיו הטהורים ואהא מקשו שפיר כיון דאלו עדיין לא עירב לא אפסדה מידי דהדר הדין ונשארו הפירות בטומאתן א"כ השתא שעירבם לו לאו מידי חסרם:

בא"ד. **וי"ל דסוגיא דהכא כרבנן**: לכאורה קשה לפ"ז מאי פריך בש"ס אר"ש למה לא אמר ר"ע לר"ט טועה בדבר משנה אתה ודלמא סבר ר"ע כר"מ דדן דינא דגרמי וא"כ כיון דליכא דליהדר חייב לשלם כיון דגרם לו היזק ע"י שאסרו ועיין במהרי"ט שפירש דברי התוס' היטב. אכן זה גם לפי פירושו לא אתיא שפיר ומזה ראיה לכאורה לשיטת הרי"ף הביאה גם הר"ן בשמעתן דדיין דטעה לא דיינינן גביה דינא דגרמי אפילו לר"מ כיון דגמיר וסביר א"כ מה שטעה לביה אנסי' עיין שם. דלפ"ז א"ש הא דפריך לר"ש דבהאי גוונא גם ר"מ מודה דלא דיינינן דינא דגרמי:

דף לג:

בגמרא משום חובתא דגואל הדם קטלינן ליה להאי: אין לפרש דלכך לא אמרינן הכי כיון דחיובא דגואל הדם קילא טובא מחיובא דידיה דהכא ע"כ צ"ל כיון דכולהו י' דברים דחשיב במתניתן שבין דיני ממונות לדיני נפשות הטעם משום דבדנ"פ תליא בזכות וחובה מה שלא שייך בד"מ וכמ"ש התוס' ריש פירקן א"כ ע"כ חובה דגואל הדם לא דמי לחוב של רוצח דאל"כ ישוה דין רוצח לד"מ אבל מ"מ הכא בגמרא ע"כ הפירוש דמאי חזית לחייב זה שלא כדין כדי שלא לחייב הגואל הדם כדין דהא אם רצו להחזיר ע"כ דידעו דטעו ולמה לא יחזירו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב דאל"כ אכתי יקשה דלוקמא כגון שעדים העידו על אחד או ב' שעברו עבירה שחייבים עליה מיתה והוזמו ונגמר דינן למיתה ועתה ראו ב"ד שטעו בדין כגון באחד מן הדינים אם המזומים פסולים היו או לא שבתחלה סברו שאינם פסולים ועכשיו ידעו שפסולים הם ובזה קאמר שאין מחזירין דין העדים לזכות שהוא חיוב לאותן שהעידו עליו דאם אינם זוממין א"כ יעשה הדין בעוברי עבירה שנגמר על פיהם ובזה לא שייך קושית הגמרא דמשום חובתא דהאי קטלינן להאי דבהא בכה"ג דין חיובם שוה אלא ודאי כדאמרינן דהקושיא היא דלא נחייב את הזכאי שלא לחייב את החייב וזה שייך גם בכה"ג:

טימא את הטהור דאגעי ביה שרץ: לכאורה קשה דאיך שייך זה לפי תירוץ רבינא גם לפי מאי דס"ד מעיקרא אליבא דר"ח דהיינו כמו שסובר סתם גמרא אליביה דזיכה את החייב מקרי נשא ונתן ביד כיון דא"ל פטור אתה ג"כ ע"כ צריך לאוקמא טימא את הטהור וטיהר את הטמא בכה"ג דמוקמא ליה רבינא וא"כ איך שייך זה דוקא לתירץ רבינא ובשלמא לענין טימא את הטהור שפיר י"ל דלפי אוקימתא דגמרא לא צריכא לאוקמיה בנגע ביה שרץ כיון דבטעה בשיקול הדעת איירי דאין הדין חוזר. וא"כ האי טעמא גופא דאמרינן לענין זיכה את החייב דמקרי נשא ונתן ביד כיון דמה שהפסידו היה ע"י דבורו שפסק הדין משא"כ לענין חייב את הזכאי דההפסד בא ע"י הנתבע ששילם שלא כדין האי טעמא גופא שייך ג"כ לענין טימא את הטהור דהתם ג"כ בא ההפסד ע"י שהוא טימא לא יחזור עוד לטהרותו דבטעה בשיקול הדעת מה שעשה עשוי ולכן א"ש דישלם מביתו כמו שנטל ונתן ביד ולכן דוקא רבינא דרצה לתרץ לענין זיכה החייב דהפסד שבא ע"י דבורו לא מקרי נטל ונתן ביד ואוקי בנטל המשכון גם לענין טימא את הטהור צריך לאוקמא באגע ביה שרץ שהוא ג"כ ע"י מעשה ממש. אבל אכתי קשה לענין טיהר את הטמא איך שייך זה לפי תירוץ רבינא דע"כ גם לפי אוקימתא קמייתא דר"ח צריך לאוקמא בעירבן הדיין עם פירותיו דאי בעירבן בעה"ב עם פירותיו וכמ"ש התוס' לפי

ס"ד דמקשן דבכורות דמי זה ממש לחייב את הזכאי באמירה בעלמא ולא לקח מהנתבע לתת לתובע דלא מקרי נטו"נ ביד כיון דע"י דבורו לא בא ההפרש רק ע"י ששילם ואיהו דאפסיד אנפשיה וא"כ ה"נ ע"י שטיהר לא אפסדיה מידי רק איהו דאפסיד אנפשיה ע"י שעירבן עם פירות טהורות ולמה יתחייב הדיין לשלם אלא ע"כ דאסירי גם לפי אוקימתא דסתם גמרא אליבא דר"ח בעירבן הדיין עם פירותיו ואיך שייך זה דוקא לתירוץ רבינא ואפשר לומר דבאמת לא שייך זה לתירוץ רבינא רק הגמרא בתחלה מפרש האי דזיכה את החייב דתני במתניתן דבכורות ברישא עד דסלקי ליה בקושיא ורבינא מתרץ לה דאיירי בנטל משכון ואח"כ מסיים ג"כ פירושא דאחרינא דתני במתניתן שם בבתרייתא. אכן מה שיותר נראה בזה הוא ע"פ מה שנלע"ד לתרץ קושית התוס' לעיל ע"א בד"ה מה שעשה עשוי שהקשו דאיך שייך זה לגבי טיהר את הטמא ועוד אמאי משלם עיין שם. כיון דזה ברור מדלא הקשו התוס' ג"כ מטימא את הטהור דבזה אעפ"י שידעינן בבירור שטעה מ"מ כיון שטעותו בשיקול הדעת הוא אזלינן להחמיר ונשאר בטומאתו כדין חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר וכן מוכח ג"כ מהא דאמרינן בגמרא לעיל דאי טעה בדבר משנה אינו חוזר אף אי הפרה שטירף ר"ט בטעות לפנינו לא היתה מותרת עוד רק שהתוס' הקשו דזה ודאי שלא יועיל טעותו להקל לטהר את הטמא ידוע. אכן לפ"ז אם ע"י שטיהר את הטמא יצא לנו חומרא מצד אחר ודאי דצריכין להחמיר כיון שהחכם החמיר אף שהיה בטעות וכמו בטימא את הטהור וצריכים לשמור בו חומרת הטהור וחומרת הטמא וכמו שהדין בכמה ספקים דמספק נחמיר חומרת ב' הצדדים וידוע מה דאמרינן בכמה מקומות בש"ס דתרומה טהורה נתנה לאכילה שתיה וסיכה שהם הנאת הגוף דוקא ותרומה טמאה לשריפה וכן כתב גם הרמב"ם (ריש פי"א וריש פי"ב מה' תרומות) ולכן כתב שם דתרומה שנטמאת בספק לא אוכלים ולא שורפים אלא תהיה מונחת עד שתטמא טומאה ודאית ותשרף ע"ש. ולפ"ז זה שטהר את התרומה טמאה שהיתה ראוי מקודם לכן להסיקה תחת תבשילו או אם היה שמן להדליק בו את הנר ע"י שטהר אותה אסר תשמישים אלו דאסורין בתרומה טהורה כיון שאינם הנאות גופניים כאכילה וסיכה וא"כ השתא שנודע שטעה לא יותר עוד לשריפה כיון שכבר אסר וכמו באסר את המותר כנ"ל וגם לאכילה אינו מותר כיון דבאמת טמא הוא וא"כ ע"כ צריך להניח אותה עד שתפסיד וכמו בנטמאה מספק אם לא תטמא טומאה אחרת מעצמה וא"כ הפסיד לבעלים במה שטהר מה שהיתה שוה התרומה להדלקת הנר או להיסק וזה מה דקאמר במתניתן מה שעשה עשוי היינו דנשארה בטהרתה לחומרא ומאי דאפסיד ישלם מביתו כן היה הפירוש דמתניתן מקמי דאסיק דאיירי בנטו"נ ביד

ומתורצים קושיות התוס' וא"כ לא צריכא לתירוצם דהוי ס"ד דאיירי בעירבן בעה"ב ומתורצים בזה הג' קושיות שהקשו על תירוצם בזה בשמעתין הא' בד"ה מה שעשה והב' בד"ה השתא נמי והג' בד"ה שעירבן עם פירותיו וממילא מתורץ ג"כ הא דדוקא לתירוץ רבינא צריך לאוקמא טיהר את הטמא בעירבן עם פירותיו דלפי אוקימתא דסתם גמרא אליבא דר"ח בלא"ה א"ש דכמו בזיכה את החייב כיון דע"י דיבורו גרים ההפסד דינו כמו בנטו"נ ביד וחייב לשלם כמו כן ג"כ לענין טימא את הטהור וטיהר את הטמא דבשניהם הוא גרים ההפסד ע"י טעותו ולא ע"י הבעלים ולכן חייב לשלם כמו בנטו"נ ביד אבל לפי אוקימתא דרבינא דדיבור לא מקרי נטו"נ ביד אף שע"י נעשה ההפסד גם הא דטיהר את הטמא וטימא את הטהור צריך לאוקמא ע"י מעשה ממש ואתי שפיר:

ת"ל צדיק אל תהרוג: לכאורה קשה כיון דע"כ מן הדין בלא שום קרא אמרינן דמחזירין בין לזכות בין לחובה. דהא אמרינן הכא בד"מ בלא שום דרשה א"כ ל"ל קרא דנקי אל תהרוג שמחזירין לזכות מה"ת דלא יחזיר כיון דאפילו בד"מ מחזירין כש"כ דמחזירין לזכות להציל נפש ועוד מדאצטריך קרא דצדיק אל תהרוג שאין מחזירין לחובה ע"כ דלזכות מחזירין ול"ל קרא. ואין לומר דאי לא הוי כתיב רק צדיק אל תהרוג לא הוי מוקמינן לנצטדק בדין אלא אשלא חטא דהיינו נגמר דינו לחובה שמחזירין זכות אבל אכתי לא הוי ידעינן שאין מחזירין לחובה כיון דבלא קרא מחזירין כמו בד"מ דזה אינו דע"כ לא מוקמינן להכי דא"כ לא לכתוב גם צדיק אל תהרוג דהא בלא קרא ג"כ ידעינן שמחזירין וי"ל דאי לא הוי כתיב רק צדיק אל תהרוג באמת הוי מוקמינן למחזירן לזכות וה"א באמת דבלא קרא אין מחזירין כיון שכבר נפסק הדין וגם בד"מ אין מחזירין ולכן מצרכינן קרא דמחזירין לזכות. ולכן כתיב נקי ג"כ וא"כ צדיק ע"כ אתי להורות שאין מחזירין לחובה וכיון דמצרכינן קרא להכי ע"כ מוכח דבלא קרא ה"א דמחזירין וכיון דאפילו לחובה מחזירין בדנ"פ בלא קרא כש"כ דמחזירין בד"מ וא"ש דמצרכינן ב' קראי:

מכי הרג תהרגנו: לרב כהנא קרא דלא תחמול לא מיותר הוא דנדרוש עוד לענין שמסית אין צריך התראה לקמן (דף ס"ד ע"א) ולענין דברים אחרים ולרב שימי ב"א הרוג תהרגנו לא מיותר דסבר כמ"ד דברה תורה כלשון בנ"א. ועיין מש"כ התוס' במנחות (דף י"ז ע"ב):

אתיא רוצח רוצח אתיא רשע רשע: קשה כיון דאין גז"ש למחצה א"כ למה ילפינן מגז"ש דוקא הך דינא דמחזירין לזכות ולא לחובה ולא ג"כ לענין שאר דברים שבין ד"מ לדנ"פ שהוזכרו במתניתן והרי בגמרא לא הוזכר זה רק לענין הך דינא. ונלע"ד דגז"ש דרוצח ורשע לא שייך אלא לאחר גמר דין דגלות ודמלקות או לענין גמר דין כי קודם שנגמר דינו לגלות או למלקות לא איקרי רוצח ולא רשע ולא נכלל זה כלל בהגז"ש. ולכן לענין

שסותרין מחובה לזכות דהיינו אחר שכבר נעשה רוצח ורשע או שאין סותרין מזכות לחובה דהיינו לגמור דינו לחובה ולעשותו רוצח ורשע זה שפיר ילפינן בגז"ש דכמו שלא נעשה רשע לענין ד"נ אלא היכי דנגמר דינו מתחלה לחוב כמו כן לענין מלקות אבל בכל הני דמתניתן שהם קודם גמר דין ולא שייכי כלל לענין רשע ורוצח ואף דגומרין ביום וגומרים ביום של אחריו הוא ג"כ לענין גמר דין מכ"מ לא שייך בהו גז"ש דרשע ורוצח דלענין גומרין ביום לא שייך כן דהא אכתי לא ידעינן אם יהיה זכאי או חייב וכיון דלא איירינן מגמר דין דרוצח ודרשע לא שייך למילף כן בגז"ש. ולענין גומרים ביום שלאחריו לחובה ג"כ ליכא למילף בגז"ש דהא עיקר דרשה גבי דנ"פ גופא לא אתיא אלא מקרא דישעיה ואיך שייך למילף זה בגז"ש ולכן א"ש דכל הנהו דמתניתן לא ילפינן בגז"ש רק האי דמחזירין לזכות ולא לחובה. ובזה א"ש ויתורצו כל קושיות התוס' בד"ה אתיא רשע רשע דסברא זו שאמרנו דלא שייך מגז"ש דרשע ורוצח אלא מה שנוהג אחר גמר דין דוקא זה שייך דוקא אליבא דרבא. וי"ל דסוגיא דגמרא דכאן אליביה קיימי אבל אביי דיליף לעיל (דף י') דמלקות בכ"ג מגז"ש דרשע ע"כ דסובר דל"ד בעינן שיהיה רשע אלא כיון דאשכחן דחייב מלקות מקרי רשע א"כ דין מלקות מקרי דין דרשע ולכן מה שקודם גמר דין ג"כ ילפינן בגז"ש אליביה ולכן פליג רבא לעיל ויליף מלקות בכ"ג ממלקות תחת מיתה עומדת דלענין מה שקודם גמ"ד לא יליף בגז"ש אבל לענין לאחר גמ"ד ג"כ יליף גז"ש ולכן לא קשיא אליביה מברייתא דכאן וגם א"ש אליביה הא דילפינן שדין עדים זוממין אינו רק אחר שנגמר הדין מגז"ש זו במכות (דף ה') דבה"ג מודה וגם הא דדרשינן בב"ק (דף פ"ו ע"ב) מגז"ש זו דסומא אינו נלקה ואינו נהרג אתי ג"כ שפיר אליביה דהוא לאחר גמר דין. אבל במכות (דף ה' ע"א) לענין אין משלשין במכות שהוא קודם גמ"ד דהיינו אם נגמר דינו ואכתי לאו רשע הוא זה לא שייך למילף מגז"ש לרבא ולכן פליג שם ויליף מכאשר זמם וכיון דלאביי ילפינן מרשע כל דיני מלקות ולרבא דוקא מה שהוא לאחר גמר דין שאז נקרא רשע באמת א"כ א"ש ג"כ מה דפליגי לענין חייבי מלקות שוגגין דלאביי הוי בכלל גז"ש ולרבא לא הוי בכלל כיון דלא נקרא רשע באמת דשוגג הוא אבל לאביי עכ"פ דין מלקות הוי ולכן שפיר מצריך רבא שם בכתובות גז"ש דמכה מכה וגם ר"י סבא בעינן גז"ש דרשע ורוצח כרבא וגם א"ש הא דמצרכינן כדי רשעתו ולא ילפינן בגז"ש דרשע דאליבא דרבא ור' יוחנן אזלא הש"ס שם וכמו שהוא ג"כ לפי תירוץ התוס':

בא' מן התלמידי' ודברי הכל: קשה אם הוי ד"ה מאן לימא לן דלר' יוסי בר"י תלמיד אינו מלמד חובה כיון דלדידיה קרא דלא יענה למות גבי עדים כתיב דהא גם לרבנן שני לן בין עדים לתלמידים. וי"ל דהסברא דמחלקי רבנן הוא משום נוגע בעדות ובזה ודאי

יש חילוק בין עדים לתלמידים אבל לר"י בר"י כיון דסובר דעדים מלמדין זכות א"כ לית ליה האי סברא דנוגע וא"כ הא דאין מלמדין חובה ע"כ משום והצילו העדים דמהדרינן אזכותא ובזה ליכא לחלק בין עד לתלמיד דכיון דעד אין מלמד ה"ה תלמיד:

בתוספת ד"ה שעירבן. וגבי חכם בעל הוראה אין לפטור מטעם: עיין בגיטין (דף נ"ג) שכתבו התוס' טעם אחר בזה דמסתמא אחרים הודיעו לו טעותו ולא שייך בזה כדי שיודיעוהו:

ד"ה אתיא רשע. וי"ל דרבא אית ליה גז"ש: עיין במהר"ם ובמכ"ה נעלמו ממנו דברי התוס' בב"ק (דף פ"ו ע"ב) דשם הקשו הם גופא קושייתו ולא תירצו כתירוצו:

בד"ה טעה בנואף. או שיתיר עצמו למיתה: צ"ע דאיך שייך חזרה לחוב בזה דהא באמת בענין שיתיר עצמו למיתה לקמן (דף מ"א) וליכא מאן דפליג ואפשר דבחבר קמיירי דלא בעי שיתיר עצמו למיתה כמ"ש התוס' שם:

בא"ד. וי"ל דמבעי ליה: לפי זה הא דקאמר בגמרא ה"ד אין חוזרין ומפרש בשלא כדרכה ה"ה דהוי מצי לפרש ג"כ בכה"ג שהקשו התוספת אלא דרצה לפרש טעות שהוא משום גוף הדבר שחטא בה ולא מה ששייך לענין עונש דוקא. ובזה אתי שפיר מה שקשה לכאורה אתירוץ הר"ן שתירץ על קושית התוס' לקמן בד"ה שטעו דדוקא לענין שלא כדרכה בא"א לא מודו הצדוקים מדכתיב לא תתן שכבתך לזרע ע"ש. ולפ"ז אכתי יקשה קושית הגמרא ה"ד שלא כדרכה לענין שאר עריות דהא אין מחזירין לחובה סתמא קתני במתניתין וכולי עריות נמי במשמע. אכן לפי הנ"ל א"ש דהא משכחת בכה"ג שכתבו התוס':

ד"ה אחד מן התלמודים. תימה כו' והדר אמר טעמא: ביישוב קושית התוס' י"ל ע"פ מה שפירש רש"י לעיל (דף י"ז) כי לפענ"ד לא פירש כפירוש התוס' דכאן דכתיב שם בד"ה ואי אמר טעמא דמראה פנים לזכות וחובה ומשום הכי מספקא ליה עכ"ל. והרי לפי פירוש התוס' בהאי אי אמר טעמא הפירוש דחזר מספקי ורצה להחליט לזכות או לחובה. ולכן נראה דרש"י סבר כך פירוש הגמ' דזה מבואר משמעתין דלקמן דהמזכין וכן המחייבין צריכין ליתן טעם לדבריהם דשנים שאין להם אלא טעם אחד לא יחשבו אלא לאחד למנין הדיינים והנה אינו יודע שייך ג"כ בטעם ובלא טעם בטעם שמראה פנים לזכות ולחוב ושקולים אצלו הסברות ובלא טעם היינו שלא ידע טעם לחייב או לזכות ומשום הכי אמר אינו יודע והיינו דקאמר הש"ס שם מ"ד האי דקאמר א"י כמאן דאיתא דמי דהיינו כשאמר א"י והוסיפו שנים ה"א דהאי דאמר א"י נחשב ג"כ למנין הדיינים לענין שאם רצה ליתן טעם למה אמר א"י דהיינו שרצה להסביר פנים לזכות

וחובה שמעינן מיניה כמו טעם המזכין והמחייבים וא"כ הוא דיין כשאר הדיינים ולא הוי בתחלת הדין ב"ד שקול רק בגמר דין קמ"ל ר"א דאי אמר טעמא למה אמר א"י לא שמעינן מניה דנחשב כמאן דליתא ולכן תחלת הדין ג"כ הוי כב"ד שקול וזה קמ"ל ר"א דאין שומעין את טעמו כמו טעם האחרים וקרוב לזה פירש ג"כ המהרש"א עיין שם. ולפ"ז לא שמעינן מהתם אלא שאין שואלין לטעם מי שאמר איני יודע אבל אם רצה לחזור ולהחליט לזכות או לחיוב זה ודאי יכול כמו תלמיד דהכא. ולכן לפי פירוש רש"י שם מתורץ קושית התוס' דכאן. ובפלוגתא דפירוש הגמרא הנ"ל בין רש"י ותוס' נראה דפליגי ג"כ הרמב"ם והראב"ד בפ' ט' מה' סנהדרין ה"ב דכתב שם הרמב"ם באחד אומר א"י יוסיפו הדיינים ב' נמצא ה' נושאים ונותנים בדבר אמרו ג' מהם זכאי ושנים אומרים חייב ה"ז זכאי. עי' שם דמוכח שם מדבריו דאותו דאמר א"י יחשב ממנין הדיינים ואי אמר לזכות או לחובה ויחזור ממה שאמר א"י שמעינן ליה דכן מוכח ממה שכתב שם בין שהיה זה שאמר א"י הוא שאמר א"י בתחלה בין שאמר אחר כו' הרי ע"כ דזה שאמר בתחלה יכול לחזור בו וע"ז השיג הראב"ד שם וז"ל אני רואה בגמרא שאותו שאמר איני יודע אינו מן המנין ואי אמר טעמא לא שמעינן ליה נמצא שאחר שהוסיפו אינן אלא ארבעה כו' עיין שם בדבריו וכן השיג ג"כ שם (פ"י ה"ב) אמה שכתב שם הרמב"ם היו אלו כנגד אלו ואחד אמר א"י וזה לשונו שם זה אי אפשר עכ"ל. והיינו ג"כ לפי שסובר דאותו שאמר א"י לא נחשב כלל ממנין הדיינים. ונלע"ד דהרמב"ם והראב"ד בפירוש גמרא הנ"ל פליגי דהראב"ד סובר כפירוש התוס' דהפירוש אי אמר טעמא לא שמעינן ליה הוא שלא יוכל לחזור עוד ממה שאמר איני יודע ולכן לא נחשב ממנין הדיינים ולכן שפיר השיג על הרמב"ם בשני מקומות הנ"ל דאיך יחשב עוד למנין הדיינים וגם איך יכול לחזור מדבריו עוד. אבל הרמב"ם נראה שסובר כפירש"י דכן מוכח ממה שכתב שם (פ"ט ה"ג) כל מי שאמר א"י אינו צריך לתת טעם לדבריו כו' כדרך שמראה המזכה כו' והמחייב כו' עיין שם. והכס"מ לא הראה מקומו שם מניין לו זה ולכן נראה דמפרש כפירש רש"י. ולכן זה הוא מה שהשמיענו ר"א דאי אמר טעמא לא שמעינן ליה דהיינו שאין שואלין את טעמו ולכן לא נחשב ממנין הב"ד וכבר הרגיש קצת בזה בלחם משנה שם. אבל במחכ"ה לא הרגיש בזה שהרמב"ם ורש"י פירשו כן פירוש הגמרא נגד פירוש הראב"ד הרי בפירוש שהרמב"ם פירש כפירוש רש"י. ולכן שפיר פסק דאותו שאמר א"י נחשב ממנין הדיינים לענין שאחר שהוסיפו שומעין את דבריו אם עדיין אומר א"י או אם חזר וחלט לזכות או לחובה דשפיר יכול לחזור לפי פירוש זה ומיושבים ב' השגות הראב"ד הנ"ל וגם קושית התוס' ל"ק לפי פירוש זה כנ"ל ורק התוס' שפירשו דאין שומעין לו שאינו יכול לחזור

עוד הם הוצרכו לתירוצם. אכן אכתי קושיתם לשיטת הראב"ד במקומה עומדת כיון דהוא פירש ג"כ שאינו יכול לחזור עוד כפירוש התוס' כנ"ל א"כ לא שייך מה שתירצנו לפירוש רש"י ורמב"ם. וגם תירוץ התוס' לא שייך כיון דהוא השיג על הרמב"ם לענין ד"מ דהא לענין ג' אייריי הרמב"ם שהוא ד"מ הרי שסובר שאפילו בד"מ לא יוכל לחזור עוד ממה שאמר איני יודע והרי אחד מן התלמידים יוכל לענות בד"מ. ונראה שהראב"ד סובר כפירוש היש סוברים שהביא הר"ן בשמעתין דהכל מלמדים זכות וחובה דקתני במתניתן לאו לענין מנין אייריי רק לענין שאין משתקין אותו וכיון דלא נחשב דעתו לענין מנין א"כ בלא"ה קושית התוס' לק"מ דגם לענין א"י לא קאמרינן רק שלא נחשב דעתו עוד לענין מנין אם יחזור ולא שמשתקין אותו. אבל דעת הרמב"ם בפ"י מהל' סנהדרין היא דלענין מנין קאמרינן. וכן נראה ג"כ דעת רש"י ממה שכתב לקמן (דף ל"ד ע"א) בד"ה רואים אותו לענין מנין א"כ לא שייך לשיטתם מה שתירצנו לשיטת הראב"ד. וגם תירוץ התוספת נראה לפענ"ד דחוק קצת דאי דוקא לענין חובה לא יכול לחזור בו אבל לענין זכות יכול א"כ אכתי איך אמר ר"א במוסיפין עושין ב"ד שקול הא ליכא ב"ד שקול כיון דלזכות יכריע אם יענה אותו שאמר מתחלה א"י אם לא שנאמר דלענין זה לא נחשב לדיין רק לתלמיד שיכול ג"כ לענות לזכות ולא לחובה ולכן הוכיחו הרמב"ם ורש"י כפירושם וממילא ל"ק קושית התוס' וכנ"ל. ועיין עוד מה שכתבתי לקמן בזה:

דף לד.

בגמרא ולטעמיך למחרת משא ומתן מי ליכא: האי ולטעמיך צ"ב דאינו כשאר ולטעמיך שבש"ס שפירשו שאף לפי שיטתך קשה קושיא א' והרי הכא לק"מ וגם למה פשוט לו כ"כ דלמא באמת משא ומתן ליכא. ונ"ל עפמש"כ הר"ן דמאן דפליג ארב דהיינו המקשן שהקשה עליו ורצה להוכיח דאינו יכול לחזור ממה שזיכה טעמו מנקי אל תהרוג כמו גבי זיכה ב"ד ולכן אם טעה בדבר שצדוקים מודים בו יכול לחזור כמו ב"ד ע"ש. וכתב עוד דלהך מ"ד לכך היו כותבים דברי המזכים כדי לידע אם טעה בדבר שהצדוקים מודים בו והשתא א"ש דשפיר מוכח דהיה למחרת משא ומתן כיון דהלנת לילה היה לאותן שחייבו שמא ימצאו טעם לזכות כדלקמן במתניתן וכיון דכן ע"כ היו צריכים ביום שני לשמוע טעם אותן שחזרו ולכתוב טעמם לראות שלא טעו בדבר שהצדוקים מודים בו וזה דקאמר ולטעמיך דאת סבר שלא היה ביום שני רק גמר דין דהיינו למנות דעות המזכים והמחייבים ולא לישא וליתן עוד בדיני' למחרת מו"מ מי ליכא פירוש הא ע"כ איכא דאל"כ הלנה ל"ל וכיון דע"כ מו"מ איכא א"כ כי קתני בשעת מו"מ:

ונימא אלו הוי קיים הוי הדר ביה: מסוגיא זו הוכיחו הרמב"ן והר"ן לעיל דהא דאמרינן דאחד מן התלמידים מלמד זכות ואין מלמד חובה פירוש שהוא נמנה עם שאר הדיינים לענין מנין וכמו שכתב גם רש"י בד"ה רואין אותו לענין מנין עכ"ל. אכן לכאורה קשה לפ"ז איך קאמר ר"א לעיל (דף י"ז ע"א) אי אתה מוצא אלא במוסיפין וד"ה או בסנהדרין ואליבא דר"י הא שפיר משכחת עוד אליבא דד"ה בלא מוסיפין כגון שאחד מן התלמידים זיכה ונמנה עם הדיינים שהיו כ"ג ונעשו כ"ד ועכשיו איכא י"ג מחייבין וי"א מזכין ואיכא הטיה ע"פ ב'. והיה נלענ"ד דהא דאמרינן דאותו תלמיד אינו יורד משם לעולם ודאי אין הפירוש שיאמר בכל דין שיבא לפני ב"ד דעתו כאחד מן הדיינים דהא ב"ד של כ"ג בעינן ובלא הוא כבר הם כ"ג אלא ודאי הפירוש דוקא שיושב בשורת הדיינים ולא שיענה עמהם בשאר דינים שיבא לפניהם רק בדין זה כיון שכבר ענה נחשב דעתו ג"כ לענין מנין ולכן הדין נותן שלא יחשב עם מנין הדיינים אלא אם דעתו הכריע או לזכות כגון שי"א מזכין וי"א מחייבין ואחד אמר איני יודע והועילה דעתו להכריע לזכות או שלא לחייב כגון שי"ב מחייבין וי' מזכין ואחד אמר א"י והוסיפו ב' כדינו ועתה נחלקו השנים שהוסיפו ואמר אחד לזכות ואחד לחוב והוי י"ג מחייבים וי"א מזכים ואי לאו דעת התלמיד היה נגמר הדין לחוב ע"פ ב' היתירים דלאחר שהוסיפו הולכים אחר הרוב לכ"ע ועתה שגם התלמיד אמר לזכות אינו הכרעה לחוב אלא עפ"י אחד וצריכים להוסיף (וכדרך הראשון דהיינו שהכריע לזכות כתב ג"כ הר"ן ע"ש) והרי עכ"פ שפיר משכחת שהכריע דעת התלמיד אבל אם דעתו לא הכריע כלום אין הדין נותן שיחשב מכלל הב"ד ולכן בהא דלעיל שהכריעו ב' לחובה לא משכחת אלא בי"ג מסנהדרין מחייבים וי' מזכין וגם התלמיד זיכה דהוי י"א וכיון דדעת התלמיד לא הכריע כלום דבלא"ה חייב כמו עתה א"כ לא נחשב מכלל הדיינים והוי הכרעה ע"פ ג' ולא עפ"י ב'. אכן אכתי יקשה כיון דרב ס"ל דבגמר דין יכול ללמד חובה וזה ע"כ גם התלמיד יכול מדמקשה ארב מהא דאחד מן התלמידים שזיכה ומת וא"כ שפיר משכחת ב' לחובה ע"י צירוף אחד מן התלמידים באופן שדעת התלמיד מכריע דאז ודאי נחשב מן הב"ד וכגון שי"א מן הדיינים מזכים וי"ב מחייבין והתלמיד ג"כ מחייב בשעת גמר דין דשפיר הוי הכרעה עפ"י ב' ע"י התלמיד. ולכן נלפענ"ד לומר דלכאורה קשה מאי מקשה מהא דאחד מן התלמידים ארב דבשלמא באחד מן הדיינים שזיכה שפיר י"ל דבגמר דין כיון דהטעם דבתחלת הדין אינו חוזר הוא משום והצילו העדה כדפירש רש"י במתניתין וא"כ הדין נותן דמשום והצילו לא נגמר דינו לזכות ע"פ דעת המחייבין ולכן יכול לחזור בו אבל בתלמיד דפירש קרא בפירוש דלא יענה בנפש למות כדאמרינן לעיל א"כ איך שייך

למימר כלל שבשעת גמר דין יחזור לחובה הא לא יענה שייך בגמר דין כמו בתחלת דין ואף שדעתו לא יכריע עוד לזכות כיון שנוטה לחובה מ"מ איך יכריע לחובה הא בפירוש מעטיה קרא מחובה וא"כ רב דקאמר דחוזר ומלמד חובה ע"כ לענין דיין ולא לענין תלמיד ומאי מקשה הש"ס מאחד מן התלמידים. ולכן נלענ"ד דבאמת גם אליבא דרב אין דעת התלמיד מכריע לחובה כמו דעת אחד מהדיינים. ומ"מ מקשה שפיר מאחד מן התלמידים כיון דזה ודאי מוכח מהא דרב דתלמיד בשעת גמר דין יכול לחזור מהא שזיכה אם נראה לו שטעה כמו אחד מהדיינים דהא לענין חזרה מזכות ליכא לחלק בין דיין לתלמיד דבמה שצותה התורה שלא ידון לחובה לא נכללה האזהרה שלא יחזור ממה שזיכה לומר נסתפקתי במה שהחלטתי לזכות וא"כ דעתו לא נחשב לכלום ואיך רואין אותו כאלו הוא חי ומזכין ע"פ דעתו נימא דלמא אי הוי קיים הוי הדר ביה ולא נחשב דעתו לכלום. ולפ"ז דגם בשעת גמר דין אין דעת התלמיד מכריע לחובה א"ש דלא משכחינן לעיל הכרעה ע"פ ב' לחובה ע"י אחד מן התלמידים:

א' מן התלמידים: ודאי דלאו דוקא א' מן התלמידים ודכש"כ אחד מן הדיינים אלא רבותא קמ"ל דאפילו א' מן התלמידים שלא נקבע עדיין כא' מן הדיינים ששייכים למנין כ"ג אעפ"כ רואין אותו כאלו עומד במקומו וכ"ש א' מן הדיינים דנקבע במקומו ונכלל כבר עם הב"ד דרואים אותו כאלו עדיין עומד במקומו:

והא שלחו מתם לדברי ר"י ב"ח מוצא מכלל רבינו: לכאורה צ"ע המקשן מתחלה מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר כיון דידע האי שלחו מתם א"כ כבר ידע דרב פליג אריב"ח ומאי מקשה ממנו וגם קשה איך שייך להקשות מריב"ח ארב הא שניהם אמוראים הם ומי דחק להגמרא לתרץ דאין מוצא אתמר. גם י"ל בסוגין דבשלמא הא דמקשה מתחלה ממתניתן דממחרת ואח"כ ממתניתן דדנין היינו כסדר המתניתן דפ' היו בודקים ולבתר דסיים ממתניתן מקשה מממרא דריב"ח זהו ג"כ כסדר אבל האי דמקשה באחרונה ממתניתן דשני סופרי הדיינים צ"ב דבתחלה ה"ל למנות דמתניתן היא סוף פירקן ומוקדמת להנך דמתניתן דפ' היו בודקין וכש"כ למימרא דריב"ח. ונלענ"ד דלכאורה קשה לפי מש"כ הר"ן דגם לפי המקשן דפליג ארב בטעה בדבר שהצדוקים מודים בו ודאי דיכול לחזור וכמו דמוכח ג"כ ממה שכתב רש"י ותוס' לקמן בד"ה אלא דברי המזכין וא"כ קשה מאי מקשה דוקא אדרב מהא דא' מן התלמידים הא גם לדידן יקשה כן דלמא אי הוי קיים הוי הדר ביה דדלמא טעה בדבר שהצדוקים מודים בו. אכן זה פשוט דלק"מ די"ל דידעינן טעמו לזכות או שכתבו אותו וראינו שלית ביה טעות בדבר שהצדוקים מודים בו ולכן דוקא לרב מקשה שפיר אך דלפ"ז אכתי קשה מאי מקשה לקמן ארב ממתניתן דב' סופרי

הדיינים דלמא לעולם יכול לחזור בו והא דכותבים דברי המזכים דניחוש שמא ימות א' מן המזכים ואי לא ידעינן טעמו לא נחשוב אותו כאלו חי ועומד במקומו דניחוש שמא טעה בדבר שהצדוקים מודים בו והוי הדר ביה אבל כשידעינן טעמו שפיר נחשוב אותו כאלו הוא חי. אכן באמת לק"מ כיון דכבר תירץ השתא מיהא לא הדר ביה ופי' דלא חיישינן דלמא כבר הדר ביה קודם שמת רק דעדיין לא יוכל לומר שטעה עד שעת גמר דין דכיון דעדיין לא הדר אין לנו לדון אלא על מה שלפנינו והרי זיכה. וה"ה ג"כ הכא כיון דבעת שזיכה הדיין שמת ודאי לא ידע דטעה בדבר שהצדוקים מודים בו ולא הדר ביה מה לנו לחוש לזה ואין לנו לדון אלא על מה שזיכה ולכן מקשה שפיר: אכן זה שייך דוקא אחר שתירץ הסברא דהשתא מיהא לא הדר ולכן אתי שפיר דקודם שהקשה מהא דריב"ח לא היה יכול להקשות ממתניתן דב' סופרי הדיינים די"ל כתירוצנו הנ"ל ורק אחר שהקשה מריב"ח והוצרך לתרץ השתא מיהא לא הדר ביה מקשה שפיר ולכן א"ש ג"כ הא דמקשה מריב"ח אדרב אף דב' אמוראים הם דשפיר הוכיח דרב ע"כ אית ליה הא דריב"ח דרואין אותו כאלו הוא חי ועומד במקומו דאל"כ לא שייך טעם הנ"ל למה כותבין טעם המזכים וקשה קושית הגמרא ממתניתן דב' סופרי הדיינים ולכן א"ש ג"כ דודאי מתחלה סבר המקשן דמוצא מכלל רבינו וע"כ אין מוצא אתמר וכתירוץ הגמרא דרב ע"כ סובר כריב"ח דאל"כ יקשה ממתניתן דב' סופרי ולכן שפיר הקשה אליבא דרב דאכתי מה הועיל לן זה דלמא הוי הדר ביה ואחר שתירץ דהשתא מיהא לא הדר ביה והיינו טעמא דריב"ח מקשה שפיר דלפ"ז ע"כ מוצא מכלל רבינו אתמר דרב ע"כ ליתליה סברא זו דהשתא והדין דריב"ח ע"כ אית ליה דאל"כ יקשה ממתניתן דב' סופרי ואיך אפשר לומר כן הא קשה דלמא הוי הדר ביה ומתרץ דבאמת אין מוצא אתמר דרב הדין דריב"ח אית ליה וגם הסברא דהשתא ולכן מקשה שפיר ממתניתן דב' סופרי הדיינים:

אין מונין להם אלא א': לכאורה קשה דלפ"ז שפיר משכחת הכרעה לחיוב ע"פ שנים כגון שי' מזכין וי"ב מחייבין וא' אומר טעם של א' מהמזכין מפסוק אחר דדעתו לא נחשבה ולמה אמר ר' אבהו לעיל (דף י"ז) דלא משכחת אלא במוסיפין או בסנהדרין גדולה ואליבא דר' יהודה וא"ל דכה"ג כיון דלא הוי אז כ"ג כ"ש צריכין להוסיף אכתי קשה דמשכחת בכה"ג כשל"ד מסנהדרין גדולה מזכין ול"ו מחייבין וא' אמר טעם א' מהמזכין מפסוק אחר דלא נחשב כלל דבב"ד של ע"א לכ"ע אין מוסיפין עוד כמש"כ הרמב"ם (פ"ט מה' סנהדרין ה' ג') וכן קשה דמשכחת בסנהדרי גדולה כשא' אמר איני יודע ולא אצטריך לאוקמא במוסיפין או אליבא דר' יהודה דוקא. והנה באמת כבר הקשה המ"ל שם על שיטת הרמב"ם ממה דאמרינן הוריות (דף ג') אר"י מאה שישבו להורות

אין חייבין עד שיורו כולן דהיכי משכחת לה מאה שישבו להורות דהא התם בסנהדרין גדולה איירי וכיון דקיי"ל דאם נחלקו אין מוסיפין על ע"א מכש"כ דבתחלה אין מוסיפין על ע"א וא"ל דכוונת ר"י דאם עברו וישבו דא"כ היכי יליף הך מילתא מקרא עיין שם שהניח בצ"ע. אכן זה נלענ"ד לישב דשפיר משכחת אפילו בלא הוספה דהא זה פשוט דא' מן התלמידים שלמד זכות נמנה עם הדיינים גם אם כבר נשלמה מנין הדיינים ובודאי דגם תלמידים רבים יוכלו לענות ואם יש ממש בדבריהם נמנו עם הדיינים וכמש"כ הר"ן בשמעתין דרק אם כל הדיינים הסכימו לדבר א' והתלמידים שהם רבים מהם חולקין עליהם בהא לא אמרינן שיבוטלו דעות הדיינים מפני התלמידים אבל היכי דנחלקו הדיינים אזלינן בתר הרוב עם מנין הדיינים ע"ש וגם זה פשוט דהיכי דענו התלמידים בדיני טומאות וטהרות או שאר הוראות שעולין ג"כ עם מנין הב"ד וכדאמרינן לקמן (דף ל"ו) הטומאות והטהרות הרב ותלמידו מונין אותן בשנים וזה איירי לשיטת הרמב"ם ג"כ בענה א' מן התלמידים שמעלין אותו כמה שכתב שם (פי"א הלכה ז') וא"כ שפיר משכחת מאה שישבו להורות ע"י תלמידים שענו והעלו אותן ועולין למנין אבל מגמ' די"ז הנ"ל לכאורה קשה לשיטת הרמב"ם וצ"ע:

והא התם מפלג פליגי: קשה דמה בכך דפליגי הא ע"כ בכה"ג ג"כ אין נחשב אלא דעת א' דאע"ג דיש חילוק בין הדרשות ע"כ מאן דדרש חד מינייהו לא צריך לאידך וכמו ששקיל וטרי בזבחים (דף פ"ג) ולר"ג ור"י כל אחד קרא דאידך ל"ל וא"כ ע"כ חדא מנייהו טעי והוי שפיר דמי לטעם א' מב' מקראות וכן קשה ממה דפריך אפלוגתא דריה"ג ורע"ק לקמן כן וצ"ל דאף דכה"ג באמת ג"כ דאין נחשב אלא לחד מ"מ פריך אלישנא דקאמר דהיכי דמי טעם א' מב' מקראות והביא זה לדמיון הא זה עכ"פ לאו טעם א' הוא דחלוק יש ביניהם:

ברש"י ד"ה דנין אלו. דאיכא הטייה ע"פ שנים: לאו דוקא ע"פ שנים דהא ע"פ שלשה איכא וכן כ' רש"י גופא לקמן ריש פ' היו בודקין ולא כתב ע"פ שנים אלא לומר דאז איכא אותה הטיי' ע"פ ב' דבעינן לענין חובה:

ד"ה אלא דברי המזכין. ונימא ליה שמא בדבר שהצדוקים מודים בו הייתי טועה האי שמא צ"ע למה לא פי' בקיצור שיאמר בודאי שטעמו טעות היה בדבר שהצדוקים מודים בו וכמו שכתבו גם התוס' וא"ל דרש"י רצה לפרש דודאי לאו בדיין שופטני עסקינן שישקר במזיד להרוג נפש ולפיכך פי' שמא גם ממנו ישכח טעמו ויטעון באמת שמא בדבר שהצדוקים מודים בו הייתי טועה דא"כ מאי פריך אדרב דלמא לעולם יכול לחזור בו אם יראה טעם לחוב והא דהוצרכו לכתוב טעם המזכה כי היכי דלא לשכח טעמא

מניה ויחוש שמא טעה בדבר שהצדיקים מודים בו אלא ע"כ דהגמרא סובר דחיישינן במזיד שמא ישקר ויאמר שטעה בדבר שצדוקים מ"ב לחזור ולכן מקשה שפיר לרב לא הועיל זו כלום דאכתי יכול לחזור אף שלא נראה לו טעם לחוב כיון דע"כ בשופטני עסקינן וא"כ ע"כ לא חיישינן לשמא אלא לודאי. וא"ל באמת מנ"ל להגמ' להקשות דלמא באמת לא חיישינן שישקר במזיד אלא שישכח ממנו וצריכין אנו לחוש שמא בדבר שצדוקים מודים בו היה טועה די"ל דהגמרא סבר כיון דאתמול בעת שזיכה ודאי לא היה סבר שטועה בדבר שצדוקים מודים בו א"כ לא ניחוש לזה וכדאמרינן לעיל השתא מיהא לא הדר ביה ומזה ראיה למה שזכרנו בדבור הקדום וא"כ דעת רש"י שכתב שיאמר שמא בדבר שהצדוקים מ"ב הייתי טועה צ"ע. ושמא טעות סופר הוא דהרי התוס' לא הביאו כן בשמו:

ד"ה אין מונין להם אלא אחד. הלכך חד מינייהו מטעי טעה: טעם זה לא שייך רק מב' מקראות אבל טעם ממקרא א' לכאורה מונין לשנים דהא אפשר דלא טעי שום חד מינייהו ולכן מש"כ הרמב"ם בפ"י הלכה ה' אפילו מב' מקראות צ"ע וכוונת הכס"מ בזה לא זכיתי להבין:

בד"ה העולה על מוקדה. ומשום כשרה לא אצטריך: פי' דאי אצטריך אכשרה א"כ אין למילף פסולים דאם עלו לא ירדו די"ל דאתיא להורות דשאר כשרות חוץ מעולה ג"כ יוקדו כל הלילה על המזבח אבל השתא דלא אצטרכינן אכשרה דכבר אתו בלא מוקדה מזאת תורת העולה תורה אחת לכל העולים או מזה תעשה על המזבח וכמ"ש התוס' בזבחים (דף פג סע"ב) שפיר אתי לרבות פסולין:

בתוספת ד"ה מה פטיש זה. היינו הא דכתיב וכפטיש יפוצץ סלע: ולפ"ז הפי' הוא וכפטיש יפוצץ אותו סלע וסלע הוא הפועל ופטיש הפעול ואף דקדים במקרא דכן מצינו בכתוב עוד פעמים בתנ"ך והוא מים תבעה אש דפירושו ג"כ תבעה אותן וכן אבנים שחקו מים דפירושו שחקו אותן וכמ"ש הראב"ע במאזנים וכן כקש תאכל לשון אש ודלא כמהר"ם שכ' דסרס המקרא ודרשהו דלאו סרוס הוא אלא מדרך הלשון לכתוב כן:

דף לד:

בגמרא הא אתמר עלה אמר אביי. לכאורה קשה דאכתי איכא בינייהו טובא לפי מה דמסיק בזבחים (דף כ"ז ע"א) דלר"ע ע"כ מוקטרי פנים שחסרו והעלו בחוץ חייב ולר' ישמעאל פטור וכן איכא בינייהו לפי מה דמסיק עוד שם דר"ע דריש גז"ש דזה הדבר ור"י לא דריש א"כ לפי מסקנת הגמרא דב"ב (דף ק"כ ע"ב) ע"כ ר"ע סבר כב"ה דיש שאלה

בהקדש ור"י ע"כ סבר כב"ש דאין שאלה בהקדש כיון דלית ליה גז"ש ע"ש בסוגית אלו. וי"ל דלא חשיב איכא בינייהו אלא מה שהוא באותו טעם גופא שלומדים מב' מקראות אבל מה שהוא בדבר אחר לא חשיב לעשותו ב' טעמים:

ערבינהו רחמנא לכולהו עשיות: עיין בר"ן שכ' דה"ה דהוי יכול ג"כ למימר דזורק ומעלה איכא בינייהו מיהו בתירוץ הגמ' מתורץ גם זה ולפי דבריו גם זורק ומעלה לכ"ע אין חייב אלא א'. ותמהני דהא אדרבה אביי מסיק שם דלכ"ע חייב ב' כיון דפרט קרא עליה לחודא ובהך הוא דמתרץ א"ב דזורק ומעלה אבל לא בתירוץ גמרא דכאן. וי"ל דבריו בדוחק:

אף ריבים שלא בסומין: ק"ל למה לי קרא להכי תיפוק ליה מהא דתני ר"י כולך יפה רעיתי ומום אין בך וכמו דמקשה בש"ס ביבמות ריש פ' מצות חליצה (דף ק"א) ע"ש דמוכח אי בעינן מומחין לא בעינן קרא למעט סומין והא הכא גבי ריבים מומחין בעינן דבכ"מ שהוזכר בתורה דין ריב דהיינו גזילות וחבלות מומחין כתיב ועוד דקאמר אי מה ריבים בג' כו' ודאי היכי דבעינן ג' מדאורייתא צריכין להיות מומחין. וא"ל לפי מה שכתב הרשב"א ביבמות שם דהא דמקשה דלא לכתוב קרא ולסמוך אפסוק שאמר שלמה משום דודאי שלמה לא חידש זה או דאתיא כן מקרא או דהלכה למשה מסיני הוא וא"כ דלמא באמת מהכא אתיא דבעלי מומין פסולין לדין מדפסלינן הכא סומין דאיך יש לילף כן דלמא דוקא סומין כמו גבי נגעים ועוד דע"כ לאו מהכא אתיא דא"כ מנ"ל לרבנן כן דהא לית להו הקישא לנגעים וצ"ע. ואפשר לומר דלא ממעטינן ב"מ רק לענין סנהדרין ולא לענין ב"ד של ג' וכן הוא ברמב"ם אכן לענין חליצה אי הוי בעינן מומחין סנהדרין נבעי. ועיין עוד מה שכתבתי בזה בספרי ע"ל לנדה (דף ו'):

ומה ענין ריבים אצל נגעים: ע' מה שכתבתי בשיטה זו בספרי ע"ל לנדה (דף נ) וביבמות (דף ק"ד):

לאתויי יום המעונן. הא דנקט דוקא יום המעונן ולא ג"כ שחרית ובין הערביים וצהרים בשלמא לענין לא בתוך הבית י"ל דלא מצרכינן רבויא דפסול דידיה לאו משום עת היא רק דאינו ראוי לראית נגע ולדון דין שפיר ראוי ועכ"פ הרי ליכא לרבויי מבכל עת אבל לענין שחרית וביה"ע דלא חשוב יום לענין ראית נגע שפיר בעינן רבויא דבכל עת לרבות עתים הללו לדין וא"כ למה נקט בגמרא דוקא יום המעונן. די"ל דלענין עתים הללו לא צריך קרא לרבות דכבר ידעינן כן מדכתיב וישב משה לשפוט את העם מן הבקר עד הערב הרי דדן בבקר ובערב וגם בצהרים ולכן לא מצרכינן בכל עת רק לרבות יום המעונן:

והוקע אותם לה' נגד השמש: ק"ל לר"מ הך קרא ל"ל דודאי לא יגרע דנ"פ מד"מ. אכן זה י"ל דמד"מ לא ידעינן רק שהב"ד יפסקו הדין ביום ולא שיעשה הדין ביום דהיינו שישלם

אותו שחייבו הב"ד ביום דוקא ולכן גם לענין דנ"פ לא הוי ידעינן רק דפסק סנהדרין צ"ל ביום ולא שידונו הדין מיתה ביום דוקא ולכן מצרכינן גם לר"מ קרא דוהוקע. אכן אעיקר מילתא ק"ל מנ"ל לרבנן מוהוקע הא דגומרין ביום דלמא דוקא דין מיתה צ"ל ביום ולא גמ"ד. ואין לומר דהראיה היא כיון דדין מיתה צ"ל ביום א"כ ע"כ גם גמ"ד דאין מענין את הדין. דאף דודאי מקרי בזמן קצר ג"כ עינוי הדין כדמוכח ממאי דאמרינן בערכין (דף ז' ע"א) דאין ממתינין לו עד שישחט חטאתו ואשמו משום ע"ד מכ"מ לא נ"ל דאיסור עינוי הדין מדאורייתא הוא ועוד אי מן התורה היא א"כ קושיתנו לר"מ במקומה עומדת קרא ל"ל וגם לא נ"ל לומר דהא דאין גומרין בלילה באמת לא הוי רק מדרבנן ומשום עה"ד ולא מייתי הך קרא דוהוקע אלא להורות דשייך בזה עה"ד דמדאמר אביגיל לדוד כן כדאמרינן במגלה (די"ד) משמע דמדאורייתא הוא. גם י"ל כיון דמנגד השמש אתיא א"כ ליבעי ג"כ זריחת השמש דוקא דהיינו מנץ החמה עד שקיעת החמה והרי אמרינן במתניתן גומרים ביום ויום מקרי מעלות השחר עד צאת הככבים וצ"ע:

ברש"י ד"ה אף לר"ע. הואיל ואין בהם אלא אזהרה א': מפירוש רש"י נראה דפי' ערבינהו רחמנא לכולא עשיות דלכך אינו חייב אלא א' כיון דליכא אלא אזהרה א'. וזה תימה דלפ"ז גם זורק ומעלה לא ליחשב אלא א' וכן שוחט ומעלה ובפרוש מסקינן שם בזבחים דמיחייב תרתי ועוד דאיך כתב דליכא אלא אזהרה אחת כיון דאתיא מהקישא דמעלה הא בכריתות (דף ג' ע"ב) חשיב ליה להך דשוחט ומעלה לב' אזהרות דדבר דאתיא בהקישא כמו דכתיב בגופא דמיא ע"ש וא"כ גם זורק דאתיא משוחט לר"ע ומעלה ב' אזהרות וב' כריתות הם אלא ע"כ דפי' הגמרא הוא דלענין כרת פליג רחמנא עליה לחודא ואחרינא לחודא ולכן שוחט וזורק לכ"ע אינו חייב אלא א' ומעלה עם חד מהנך לכ"ע חייב ב' כן הוא לאביי וכמו שפירש רש"י גופא שם ולכן פירושו כאן צ"ב:

ד"ה בלילה. דומיא דסומא עכ"ל: קשה הרי לפי מה דאמרינן חולין (דף י"ג ע"ב) לא אמרינן דלילה הוי דומיא דסומא אלא כשהוא בחושך ואין אבוקה כנגדו אבל באבוקה כנגדו הוי דומיא דיום ע"ש וא"כ מה פריך הכא ממה דתנן וגומרים בלילה דלמא זה אייריי באבוקה כנגדו דלא הוי דומיא דסומא אבל מ"מ תחלת דין אין בלילה אפילו לאור הנר דבכל מקום דממעט קרא ביום בעינן יום ממש. וי"ל כיון דסתמא קתני וגומרים בלילה משמע אפילו אין אבוקה כנגדו. ובזה מתורץ מה שהקשה התורת חיים ל"ל קרא וביום הראות בו דאין רואין נגעים בלילה תיפוק ליה ממה דממעטינן סומא מלכל מראה עיני הכהן ולילה דומיא דסומא והניח בקושיא. ולפי דברינו א"ש דאצטריך מיעוט וביום למעט אפילו לילה באבוקה כנגדו דלא הוי דומיא דסומא ועיין בראשונים שהאריכו בזה

אי הוי לילה דומיא דסומא דרי"ף ס"ל כרש"י דהוי דומיא והראב"ד והרז"ה חולקין עליו ותימה שלא הזכירו מסוגיא דחולין:

ד"ה בלילה דומיא דסומא: ע' בר"ן שכן ג"כ שיטת הרי"ף וביאר יותר דכש"כ הוא אי לילה כשר לגמ"ד כש"כ סומא בא' מעיניו דיותר גרע סומא מלילה. אכן לכאורה ק"ל לפ"ז ל"ל גבי ראית נגעים קרא דלכל מראה עיני למעט סומא הא כש"כ הוא מדממעטינן לילה מביום הראות א"כ כש"כ סומא ומזה לכאורה ראיה להשיטות שחולקים על שיטה זו דלילה כש"כ מסומא הוא שהביאם הר"ן עיין בספרי ע"ל (שם).

בתוספת ד"ה יום לתחלת דין. קבלת עדות הוא דהוי כתחלת דין: לעיל (דף י"ט) בד"ה ינאי המלך כתבו דהוי שעת גמר דין. אכן נראה דב' שיטות הם אי מקרי תחלת דין או גמר דין ופליגי בזה הב' תירוצים דשם ודהכא דשבועות (דף ל' ע"א) כתבו הם גופא אהך קשיא דהוי כתחלת דין וכן כתב ג"כ הר"ן לעיל (דף י"ט ע"ש):

ד"ה דכתיב וביום הראות בו. מכנגע נראה לי דרש ליה רבא: כן כתבו ג"כ במ"ק אכן הקשו שם דאי אתיא מכנגע נראה לי א"כ לא הוי רק תחלת דין ומנ"ל דפליג ר"מ וסבר דגם גמר דין צריך להיות ביום ע"ש. אכן כבר הקשה כעין זה הר"ן בשמעתין ותירץ ב' תירוצים הא' דגמר דין בנגעים ידעינן מלהורות ביום הטמא וביום הטהור והב' דלא שייך לחלק בין תחלת דין לגמ"ד רק משום דכתיב ושפטו את העם וכיון דר"מ מוקי ליה ליום המעונן א"כ לא שייך לחלק בין תחלת דין לגמ"ד ע"ש. ובתירוצי הר"ן אלו מתורצת קושית התוס' שם כמובן. אכן תירוצי הר"ן גופא צ"ב דלפ"ז מאי מקשה בגמ' לקמן ור"מ האי ביום הנחילו את בניו מאי עביד ליה דלמא אי לא הוי כתיב לא הוי מוקמינן ושפטו ליום המעונן כר"מ אלא לרבות לילה לגמ"ד ומהקישא הוי מרבינן תחלת דין שצריך להיות ביום אבל השתא דכתיב והיה ביום הנחילו ע"כ דאתי לרבות גמ"ד שצריך ג"כ להיות ביום וא"כ ע"כ אתי ושפטו ליום המעונן וא"כ שפיר מצריך ר"מ והיה ביום הנחילו ובשלמא לפי תירוץ ראשון של הר"ן י"ל כיון דלענין נגעים כתיבי ב' קראי א' לתחלת דין ואחד לסופו וא"כ כיון דר"מ יליף הקישא ואין היקש למחצה לא הוי אמרינן דושפטו אתי לרבות לילה לגמר דין נגד ההיקש אלא שפיר הוי מוקמינן לרבות יום המעונן אבל לפי תירוץ ב' של הר"ן דלכך לא מצרכינן קרא לחודא אתחלת דין בנגעים משום דליכא מיעוט למעט סוף דין א"כ אי מוקמינן ושפטו לגמר דין לא אשמעינן קרא נגד ההיקש אדרבה גמרינן נגעים מריבים דכשר גם בהם הגמר בלילה וא"כ שפיר קשה מאי מקשה בש"ס לר"מ ומזה לכאורה ראיה לתירוץ ראשון דהר"ן:

בד"ה סתמא אחרינא. תימה דלמא טעמא דמתניתן: נ"ל די"ל דאם איתא דרבנן אית להו היקשא רק דושפטו אתי לגמ"ד א"כ יקשה דלשתוק קרא מניה כיון דלרבנן אתי והיה ביום הנחילו לתחלת דין ולא לדרשה דביום אתה מפיל נחלות א"כ ע"כ מוכח דרבנן לא אית להו הקישא דאל"כ לשתוק מושפטו דמדכתיב והיה ביום הנחילו לתחלת דין ע"כ מוכח דגמ"ד כשר בלילה דאל"כ דוהיה ביום הנחילו אתי בין לתחלת דין בין לגמ"ד לשתוק קרא מניה ונילף הכל מהקישא אלא ע"כ מדאצטריך והיה ביום הנחילו לתחילת דין להורות דגמ"ד לא בעינן ביום וא"כ ל"ל ושפטו. דא"ל דאי רבנן דרשי הקישא באמת לא אוקמינן עוד והיה ביום הנחילו לתחלת דין אלא לדרשה דביום אתה מפיל נחלות כר"מ דאם י"ל כן דרבנן בענין אוקמא קרא כר"מ ס"ל בלא"ה לא מקשו התוס' מידי דלמה נאמר דושפטו אתו להורות נגד ההיקש אדרבה נימא דאתיא ליום המעונן כר"מ אלא ע"כ דהתוס' סמכו אהא דאמרינן לעיל דרבנן אוקמא ושפטו לגמ"ד וא"כ כמו כן נאמר כן דאוקמא והיה ביום הנחילו לתחילת דין ודלא כר"מ וא"כ אתי שפיר דברינו הנ"ל דע"כ מוכח דרבנן לא אב דרשי הקישא:

דף לה.

בגמרא וכתיב ותקח רצפה בת איה: ופירש"י אלמא מגולין היו אכן מדהיו מגולין אכתי אין זה ראיה שהיו תלויין על העץ. ולולא פירש"י הייתי מפרש דדייק כן מדכתיב בהאי קרא שלא נתנו לקבורה כל ימי הקיץ ואף דכתיב לא תלין והיינו ע"כ כדי שיתקדש שם שמים בפרהסיא כדאמרינן ביבמות שם ופרסום לא הוי רק בתליה וכדאמרינן לקמן (דף מ"ה ע"ב) דלכך תלה שמעון ב"ש פ' נשים משום פרסום ע"ש:

ואידך אשרו חמוץ ולא חומץ: צ"ע אכתי למה צריך קרא לזה הא בב"ק (דף מ"ו) יליף כן ממי בעל דברים יגש אליהם:

ולקטליה לאורתא נגד השמש בעינן: ק"ל דלמא ג"כ משום עינוי, הדין כדאמרינן לקמן דודאי שייך בזמן כזה עה"ד דהא אפילו לשחוט קרבנותיו העומדים ליקרב אמרינן בערכין (דף ז') דאין ממתינן ליה משום עה"ד. וצ"ל דמשום עה"ד לא הוי מצי למימר דאכתי מצינן לגמור דין סמוך ללילה ולקטליה בלילה דבזמן כזה לא שייך עה"ד:

לבא דאינשי אינשי. לכאורה לא שייך נפקותא בשכחת טעמו אלא לענין שמא יחזור למחר ויראה טעם א' מהמחייבים מפני שלא ידע טעם זכותו עוד והרי בגמ"ד יכול לחזור אפילו לחובה כמימרא דרב לעיל (דף ל"ד) וא"ל דלפ"ז אכתי יקשה למאן דפליג ארב וכמו שהקשה הר"ן לעיל קושיא אחרת למאן דפליג דהא באמת לא מצינו פלוגתא כלל

בדברי רב וגם הר"ן שהסביר סברת החולקים לא כיון אלא לדעת המקשן דהקשה ארב או. לפי מאי דס"ד דמוצא מכלל רבינו אתמר:

ומה עבודה שדוחה שבת קבורת מ"מ דוחה אותה: י"ל באמת מנ"ל דקבורת מ"מ דוחה אותה דדלמא באמת כיון דאין עבודה נדחית משום שבת כש"כ שאינה נדחית מפני מ"מ ואי משום קרא דואחותו דלמא קאי דוקא אלמול את בנו ולברייתא גופא מנ"ל. וי"ל לפי מש"כ רש"י בזבחים (דף ק') ובנזיר (דף מ"ח) דהאי למול את בנו הוא ג"כ משום פסח דמעכבתו מלאכול בפסח א"ש דלמול את בנו גופא עבודה היא ובזה א"ש הא דאמרינן בנזיר שם דאצטריך קרא אפסח ומילה דלא ידעינן מדמטמא כ"ג ונזיר דה"א דחמירי שיש בו כרת הא במילה ליכא לכ"ע כרת עד שיהיה בן י"ג שנה עיין ברמב"ם (ריש ה' מילה) אבל בזה א"ש דשפיר איכא כרת דפסח ג"כ גבי מילה ולכן ע"כ לא אתיא קרא למילה גופא בלא פסח כיון דליכא כרת כש"כ הוא מנזיר וכ"ג:

בתוספת ד"ה אשרו חמוץ. אבל הכא משום דברים בעלמא: פי' דהתם ודאי הוי מילתא דעבידא לגלויא דאם יבואו העדים ודאי יבורר הספק דהם ודאי ידעו על כמה שנים העידו בשטר דהא לעדות זו נחתי מתחלה משא"כ הכא דאף אם יבואו עדים אכתי יש ספק אם ידעו עדות של המשכון דהא לא נזכר מזה כלום בשטר ודברי מהר"ם בזה לא מבוררין לפענ"ד:

ד"ה לגמרי לדינא בשבתא. אבל דנ"פ אין לאסור מטעם זה: ק"ל דגם ביום ב' שייך גזירה שמא יכתוב כדאמרינן לעיל דלכך כותבין דברי המחייבין שמא יחזור למחר ביום ב' ויאמר טעם לחוב ואותו הטעם מבעי ג"כ הלנת דין א"כ שפיר שייך גזירה שמא יכתוב אם יחזור א' מהמחייבין לתת טעם אחר וזה צריך ג"כ לכתוב שמא יחזור למחר ביום ג' לתת טעם ג' וצריך הלנת דין מחדש וכ"ת דלא גזרינן שמא יכתוב אלא לענין ודאי אבל בספק שמא לא יצטרך לכתוב כלל ואם יצטרך שמא לא יכתוב בכה"ג לא חיישינן דא"כ קושית המהרש"א במקומה עומדת למה כתבו התוס' דאיירי התם בד"מ דוקא ולא בדנ"פ ובתחלת דין ואי משום דהתם ודאי בעינן למיכתב כתירוצו הא גבי ד"מ ג"כ הוי ודאי אע"כ דהוי ספק וא"כ קשה כנ"ל. וי"ל דודאי בספק שמא יצטרך לכתוב לא חיישינן וד"מ צריך ודאי כתיבה ולכן חיישינן ומ"מ שפיר יש לחלק בין ד"מ לדנ"פ בתחלת דין דהתם הכתיבה צריכה להיות דוקא בעת שדנין מטעם הנזכר בגמרא לעיל (דף ל"ד) אבל בד"מ שהכתיבה היא הפסק דין וזה יכול להיות ביום שאחרי כן ולכן רק משום גזירה דשמא יכתוב אסור בשוי"ט. אכן קושית המהרש"א בלא"ה י"ל לפי מה שכתבו התוס' בביצה שם דבסנהדרין לא שייך איכא דעדיפא מניה א"כ ע"כ מתניתן לאו בדנ"פ איירי

דאל"כ קשה קושית הגמ' ותיפוק ליה משום מצוה וקושית התוס' דכאן לא קשיא אלא לפי' רש"י שם בביצה ולא לפי פי' ר"ת בתוס' שם:

ד"ה אין רציחה. דיש בה חלול שבת משום פתילה: א"ל דבבישול לכ"ע מקלקל פטור מכ"מ א"ש דלא הוי מקלקל רק לענין הבערה דהיינו במה שחומר את בני מעיו דזה הוי מקלקל אבל לא בבישול פתילה דזה הוי מתקן אכן י"ל למה הוצרכו להך טעמא דהוי מבשל תיפוק ליה דבלא"ה הוי אב מלאכה דנטילת נשמה וודאי שייך זה אפילו בהורג בלא חבלה שמוציא דם דאל"כ למה אין דנין דין חנק בשבת וי"ל כיון דהתוס' הקשו למ"ד מקלקל בהבערה פטור וזה ר"י והוא סובר דגם מקלקל בחבורה פטור וא"כ אי משום הבערה ליכא גם משום חבורה ליכא. ולפי תירוצם דחשיב תיקון כיון שיש לו כפרה באמת גם קושיתם מהבערה מתורצת אבל לפ"ז קשה כן אגמרא דיבמות (דף ו' ע"ב) למה לן שם הך טעמא דבשול פתילה תיפוק ליה דבלא"ה ליכא למימר דמשום הבערה ללאו יצאת ה"א דדחי דהא איכא גם איסור מיתה דנטילת נשמה ואי משום דסבר מקלקל בחבורה פטור הא חשיבי ליה תיקון דיש לו כפרה לפמ"ש התוס' כאן. וי"ל עפמ"ש התוס' בשבת (דף ק"ו ע"א) בד"ה מדאצטריך דלכך חשיב הבערה קלקול אף דמתקן לבסוף משום דמקלקל בתחלתו ועוד כתבו שם בד"ה מה לי לבשל דהפי' הוא דבישול פתילה גופא לא חשיב תיקון רק מה שהוא לצורך שריפה. ולפ"ז דברי התוס' אתיא שפיר דבתחלה כתבו דאף דהבערה מקלקל הוא וא"כ אף דבאמת מתקן הוא לבסוף בעת נטילת נשמה וחייב משום נטילת נשמה מ"מ איך אסרה תורה הבערת ב"כ משום הבערה כדכתיב לא תבערו אש בכל מושבותיכם הא מקלקל הוא ואהא תירצו דחשיב מתקן בבישול הפתילה כיון דמתקן לבסוף וכדקאמר בגמרא דשבת שם אליבא דר"י אכן אגמרא דיבמות אכתי קושיתנו במקומה עומדת דהא בישול פתילה דקאמר התם ע"כ ג"כ לאו בכלל לא תבערו הוא דאל"כ ג"כ ללאו יצאת וא"כ לימא בקיצור משום נטילת נשמה דלכ"ע חייב דחשיב תיקון לפי מש"כ התוס' ואפשר משום בבלא"ה הוצרך ר"א לבאר סברא זו שם אליבא דר"י נקטה ג"כ לענין דהבערה ל"ל. אך דלפ"ז ע"כ סוגיא דשם לא שייכי אלא לר' יהודה ולא לר"ש וכמש"כ התוס' שם. אבל לפי דברינו שפיר י"ל דאתיא גם לר"ש דליכא לאו אלא כרת משום נט"ש:

ד"ה לאביו ולאמו. ועוד כהן הדיוט עדיף: א"ל הא אכתי אצרכינן להך טעמא דאיכא תרתי דאל"כ למה אצרכינן לאחיו לכה"ג ונזיר כיון דכבר ידעינן קדושת עולם דמיטמא מכהן הדיוט. עוי"ל דלאו משום דאיכא תרתי לאוין אצרכינן קרא להכי דבזה י"ל מה לי חד לאו מה לי תרי לאוין כדאמרינן בנזיר (דף מ"ח) שם ולא אצטריך קרא אלא משום

דבכה"ג ונזיר הוי תרתי חומרות דקדושתו קדושת עולם ואינו מטמא לקרובים מה דליכא באחרינא ולכן מצרכינן קרא לחודא:

דף לה:

בגמרא שבת שנדחית מפני עבודה אינו דין שתהא רציחה דוחה אותה: וא"ת נימא דגם עבודה לא נדחית אלא כל זמן שלא התחיל אבל כשכבר התחיל אינה נדחית כמו שפי' רש"י ולכן בשבת שכבר התחיל אינו נדחה כמו עבודה. וי"ל לפי מה שתירצו התוס' דסוגיא דכאן אתיא למאן דס"ל דהיכי דמיפריך ק"ו ל"א דיו א"ש. וגם לפי תירוץ תוס' השני א"ש דעכ"פ ראינו דשבת קיל מרציחה:

א"ד שתהא רציחה דוחה אותה: א"ל דלמא לכן לא ממיתין בשבת כיון שאינו יכול לקבור בו ביום משום שבת והתורה אמרה כי קבור תקברנו ביום ההוא דהא רציחה לא דחי שבת אפילו היכי דיכול להקבר ע"י נכרי ועוד להך שיטה דגמרינן רציחה בק"ו וא"כ ליכא יוכיח מרציחה וקיימי ק"ו ג"כ לענין קבורת מ"מ דדחי שבת והרי הנרצח מת מצוה הוא דאין לו קוברים בשבת. וכן צ"ל ע"כ דאל"כ לימא . אק"ו דרציחה קבורת מ"מ יוכיח:

אי לר' יוסי ללאו יצאת: א"ל דלמא סבר בהא כר' יוסי דיליף לחלק מאחת מהנה אבל בהא דללאו יצאת לא סבר כוותיה וא"כ שפיר מיותר לא תבערו למעט מיתת ב"ד בשבת דהא גם שמואל שם בשבת (דף ע') לא סובר לא כר"נ ולא כר"י וכן ר"ש לא סביר כתרוייהו כש"כ התוס' (ביבמות דף ו') ובשבת (דף ך'). די"ל דהגמרא מתמה אהא דקאמר לא תבערו מה ת"ל דהא ע"כ לא מיותר הוא דאם לא אתיא לשום דבר וגם לענין לחלק ל"צ ע"כ דאתיא ללאו כר"י שם מכדי שבת חובת הגוף הוא: א"ל הא בקדושין (דף ל"ז) אמרינן דאצטריך מושבות דה"א משום דבעניני דמועדות כתיב ליבעי קידוש כמועדות מ"מ זה אתיא ממושבותיכם דכתיב בפ' מועדות ואכתי הך דגבי לא תבערו מיותר הוא וכמ"ש התוס' בשבת (דף ך) וביבמות (דף ו') אכן לכאורה קשה אכתי למה מצריך הך טעם דחובת הגוף היא תיפוק ליה דכתיב מושבותיכם גבי מועדות דנוהג בחו"ל. וי"ל הא דמצרכינן התם קרא היינו דוקא לר' עקיבא דלר' ישמעאל שם הרי יליף מק"ו דנוהג אפילו בח"ל ולא צריך לזה קרא דמושבות ועוד הרי לר' ישמעאל ממושבות לא משמע ח"ל דהא הוא סובר דמושבות אחר ירושה וישיבה משמע וא"כ לר' ישמעאל הא דנוהג שבת בחו"ל היינו משום דחובת הגוף הוא ובודאי לא יגרע משאר חובת הגוף והרי הכא לפרש דברי ר' ישמעאל קיימינן לכן שפיר קאמר בש"ס הטעם משום דחובת הגוף היא:

ברש"י ד"ה רציחה תוכיח. ובלבד שלא יורידהו מעל המזבח ממש: הכי אמרינן ביומא (דף פ"ה) ולא ראיתי ברמב"ם שהביא הלכה זו ולא ידעתי למה וכן הקשה במ"ל שם. והא דהוצרך רש"י לזה דלא מעל מזבחי דודאי בכיון כתב כן דכן כתב ג"כ ביבמות (דף ו') שם נראה שרצה לתרץ קושית התוס' דדלמא גזירת הכתוב הוא דרוצח פסול לעבוד ולא שתהיה נדחית עבודה מפני רציחה לזה הביא הך דרשה דמעל דמוכח מניה דלאו פסול הוא וכתירוץ תוס' קמא בד"ה שנאמר מעם מזבחי:

ד"ה לחלק יצאת. בהעלם א' אינו חייב אלא א': כן פי' גם לקמן (דף ס"ב) אכן ביבמות שם פי' לענין סקילה. וצל"ע דהא בשבת (דף ע') מפיק מזיד מעושה מלאכה יומת. ועוד דלפי מה שנראה משם אי יש לאוקמא אמזיד לא מוקמינן אשוגג וא"כ אכתי לחלק לענין שוגג מנ"ל וכן הקשה במהרש"ל שם. ובספרי ע"ל שם כתבתי ישוב לשיטת רש"י:

בתוספת ד"ה שנאמר מעם מזבחי. אלא משום דגברא לא חזי: אף דלאו דאורייתא היא דאתיא מקרא דישעי' מ"מ ודאי לא דישעי' חידש זה דאין נביא רשאי לחדש דבר אלא הלכתא היא ואתא ישעיה ואסמכא אקרא וכדאמרינן לעיל ס"פ כה"ג (דכ"ב ע"ב) ודלמא מהכא אתיא דזה הטעם דמעם מזבחי תקחנו למות כיון שאין ראוי לעבודה:

בא"ד ועוד י"ל דשאני נ"כ לפי שהרג בידו ואין קטיגור נעשה סניגור: אף דעבודה בעינן ג"כ ביד ואפילו אימין איכא קפידא מ"מ אין הידים סניגור אלא העבודה שנעשית בהם אבל בנ"כ הידים הם סניגור דנ"כ הוא משום השראת שכינה כדאמרינן בחגיגה פ"ב דלכך המסתכל בהם עיניו כהות ואין השכינה שורה אידים שרצחו דאהא מייתי התוס' ראיה מקרא דובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם דהיינו שלא אשרה שכינתי עליהם:

ד"ה אמר אביי. וא"ת ולאביי נילף: לכאורה יש לתרץ קושית התוס' דע"כ לא אמרינן השתא הק"ו שקבורת מ"מ ידחה שבת דא"כ קיל קרבן צבור מקרבן יחיד דהא לענין קרבן יחיד לא שייך הק"ו דהא עבודת קרבן יחיד לא דחי שבת ובכל מקום קרבן צבור חמיר מקרבן יחיד לכן ע"כ לא אמרינן ק"ו. אכן אכתי אנו צריכים לתירוץ התוס' דאביי לא בא רק לחזק קושית ר"ל ולא שיאמר לפי האמת דאין רציחה דוחה עבודת קרבן צבור דאל"כ תקשה לדידיה מימרא דר"ע (ביומא דפ"ה) דיליף שם דפקוח נפש דוחה שבת מדאמרה תורה מעם מזבחי ולא מעל מזבחי ודוקא למות אבל להחיות אפילו מעל מזבחי והרי עבודה דוחה שבת כש"כ שספק פקוח נפש דוחה שבת והשתא לאביי מאי מייתי ראיה הא קרא לא איירי רק מקרבן יחיד ודלמא קרבן צבור באמת אפילו להחיות מעל מזבחי לא והרי רק עבודת קרבן צבור דוחה שבת אלא ע"כ מוכח כתירוץ התוס' דלא לפי האמת

אמר אביי כן רק רצה להוכיח דאכתי קושית ר"ל במקומה עומדת. באמת לפ"ז גם דברי ר"ע לא אתיין שפיר רק דעדיפא מניה פריך:

דף לו.

בגמרא הניחא למ"ד אין נדרים ונדבות קרבים ביו"ט: קשה לפי מה שכתבו התוס' בחגיגה (דף ז' ע"ב) דלכ"ע עולת נדבה אינה קריבה ביו"ט והרי זה ודאי ג"כ מבואר דבשלמי חובה לכ"ע קריבין ביו"ט וכמבואר בביצה (דף י"ט) וא"כ ממ"נ אי צריך לאוקמא קרא בכל קרבן יחיד א"כ תקשי גם למ"ד דנדרים ונדבות א"ק ביו"ט הא איכא שלמי חובה דקרבן יחיד הן ודחו יו"ט וא"כ תהא רציחה דוחה אותן ואי לא צריך לאוקמא קרא בכל קרבן יחיד מאי פריך למ"ד דנדרים ונדבות קרבים ביו"ט קרא דמעם מזבחי למאי אוקמא הא יכול לאוקמא בעולת נדבה דלכ"ע אינה דוחה יו"ט. וי"ל דבאמת אי קרא בקרבן יחיד איירי ע"כ בכל קרבן יחיד צריך לאוקי אותו ולא קשה משלמי חגיגה ושמחה דהם קרבן צבור מקרי משום דאתי בכנופיא כדאמרינן ביומא (דף נ"א ע"א) ועיין בתוס' חגיגה (דף ו' ע"א):

מזבחי המיוחד לי: ק"ל לפי מה דאמרינן פסחים (דף סג ע"א) השוחט פסח על החמץ עובר בל"ת ר' יהודה אמר אף התמיד ומפרש שם טעמא דר"י משום דדריש זבחי המיוחד לי ומאי ניהו תמיד וא"כ לת"ק דלא דריש שם זבחי כר' יהודה קושית הגמרא דכאן במקומה עומדת וצ"ע:

מימות משה ועד רבי: לכאורה קשה אהא דמקשה והא הוי שאול לתרץ הוה דוד דהיה גדול בתורה דאסוקי ליה שמעתא אליביה דהלכתא משא"כ בשאול כדיליף לקמן (דף צ"ג ע"ב) ובזה לא קשה קושית הגמרא והא נח נפשיה ולא מצרכינן לשנויא דחיקא דכולהו שני קאמרינן. וכן קשה אהא דמקשה והא הוה דוד לישני הוה שמעי כמו דמשני לגבי שלמה ואף דגדולתו בתורה לא שייך רק לגבי שלמה שהיה רבו כדאמרינן בגמרא דברכות (דף ח') ולא לגבי דוד מ"מ הרי גם גדול בגדולה היה שירד לקראת דוד באלף איש כמו שפירש"י וזה שייך גם לגבי דוד. ונ"ל ויתורץ בזה ג"כ מה שהקשו התוס' דלמה לא משני אדוד הוה אחיתופל או הוה מפיבושת ומה שהקשו עוד דלישני איהושע הוה עתניאל בן קנז שהניחו בקושיא דהנה רש"י פי' בד"ה עירא היאירי שהיה בו תרתי שהיה מתני לרבנן כדאמרינן במ"ק וא"כ היה גדול בתורה וגם שדוד היה מנהיגו לראש והיה גדול בגדולה וכן פי' אשמעי שהיה גדול בגדולה וגדול בתורה ודאי היה שהיה רבו של שלמה ולכאורה קשה מי דחקו לפרש כן שצריך שיהיה בו תרתי הא אי אית ביה חד או

תורה או גדולה לא שייך עוד שיהיה בהאחר תורה וגדולה במקום אחד. ונלענ"ד דהתוס' בד"ה כולהו שני קאמרינן כתבו והשתא לא קשה לספרים דגרסי כו' ע"ש. ופי' דבריהם דלכאורה קשה אהך גירסא מאי מקשה והא הוה אלעזר הא היה כבר גדול בתורה וגם בגדולה שהיה כה"ג בימי יהושע וא"כ לאו כולהו שני הוה דהא הוה יהושע בימיו ואהא תירצו דבאלעזר הותחלה גדולתו אחר יהושע דהיינו שגדולתו לא היתה נחשבת בימי יהושע וזהו ע"כ לענין גדולת כהונה גדולה שלו שלא היתה נחשבת נגד גדולת יהושע אבל בגדולת תורתו ליכא לפרש דהא חבירו היה כפי' רש"י. אך דלפ"ז לכאורה קשיא איך משני הוה אלעזר והא אלעזר לאו גדול היה בימי יהושע וע"כ צ"ל דלמעט גדולת האחר סגי בדבר אחד והרי בתורה היה שוה ליהושע אבל ליחשב לגדול בפני עצמו לזה בעי תרתי ולכן תירצו התוס' שפיר והיינו אי גרסינן כגירסת התוס' אבל לפי מה דלא גרסינן בסוגיא דכאן הכי ע"כ מוכח איפכא מדלא מקשה בגמ' הכי דתרתי בעינן גם למעט הגדולה ולכן פי' רש"י לפי סוגיא דכאן דגבי עירא ושמעי תרתי הוו ובכולהו אחרינא דחשיב בגמ' בלא"ה תרתי הוו ולפ"ז מתורצים כל הקושיות הנ"ל דלא מצי לתרץ לגבי שאול הוה דוד דהא לאו בגדולה שוה לו וגם לא יכול לתרץ אדוד הוה אחיתופל או מפיבושת דלאו בגדולה שוין לו וגם לא הוה שמעי דלאו בתורה שוה לו וגם לא איהושע הוי עתניאל דלאו בגדולה שוה לו דבימי יהושע עדיין לא היה שופט עד ימי פנחס ולכן רק התוס' לשיטתם דקיימו גרסת הספרים הקשו שפיר קושייתם וזה ג"כ המשך דבריהם שהקשו קושיא זו מעתניאל בד"ה כולהו שני ולא מקודם אהא דמקשה בגמרא והא הוה יהושע. ובזה מיושב סתירה בפי' רש"י דכאן פי' בעירא ושמעי דהוי תרתי ושם בגיטין לא פי' כן ולפי דברינו א"ש דכאן לא מקשה בגמרא והא הוה אלעזר ולכן פי' כאן דתרתי בעינן למעט הגדולה אבל בגיטין דמקשה בגמ' והא הוי אלעזר כגירסת התוס' והיינו ע"כ כפירושם וא"כ ע"כ מוכח דלמעט גדולה לא בעינן שיהיה שוה לו אלא בדבר אחד ולכן לא פירש"י שם דתרתי הוו בעירא ושמעי:

רבה בב"ח אמר ר"י מהכא ויאמר דוד: מזה משמע דרבב"ח אר"י לית ליה דרשה דלא תענה על רב וא"כ קשה לדידיה ברייתא דלעיל (דף י"ח ע"ב) דאין מושיבין מלך בסנהדרין ומפרש בגמ' הטעם משום לא תענה על רב והרי רבב"ח אר"י לית ליה הך דרשה ובשלמא לפי מה שמשמע ממה שכתבו התוס' שם (דף י"ט) בד"ה אבל מלכי בית דוד דהפי' הוא כיון דצריך לומר באחרונה משום לא תענה על רב א"כ גנאי הוא לו א"ש דזה שייך ג"כ אי ילפינן כן מויחגור גם דוד חרבו. אבל לפי מש"כ הר"ן לעיל

דהחשש הוא שמא יאמר המלך בראשונה דעתו והאחרים לא ירצו לחלוק עליו משום לא תענה על רב זה לא שייך לכאורה לפי תירוץ רבב"ח:

ברש"י ד"ה מן הצד הוי מתחלי. מפני ענוה יתירה שהיתה בו: ובגיטין (דף נ"ט) פי' משום דסברי דלא תענה על רב שייך גם בד"מ והתוס' הקשו שם עליו ופירשו כפירושו כאן. ולענ"ד י"ל הא דרש"י פי' ב' פירושים דזה תליא בהשני פירושים שהביא רש"י שם בגיטין אי רב מן הבינונים היה או הקטן שבכולם ע"ש דאי חוששין ללא תענה על רב דהיינו שהקטן מתייירא לומר דעתו נגד דעת הגדול חשש זה שייך בכל קטן שיש גדול ממנו וכמו שכ' מהרש"ל לקמן ברש"י ד"ה לא תענה וא"כ אכתי קשה איך התחילו ברב שהיה בינוני היה להם להתחיל מן הקטן שבכולם דבבינוני אכתי שייך החשש שיתייראו הקטנים ממנו לחלוק עליו לכן ע"כ צריך רש"י לפרש כאן דמשום ענוה התחיל רבי מן הצד אבל חשש שיתייירא הקטן לומר דעתו נגד הגדול באמת לא שייך גבי ד"מ רק גבי דנ"פ אבל בגיטין שם פי' רש"י לפי הפי' ששמע דרב קטן שבכולם היה ולכן ליכא לפרש שם דמשום ענוה הנהיג רבי כן דמשום ענוה היה רבי יכול למחול על כבודו אבל איך מחל על כבוד הבינונים להקדים להם הקטן שבכלם לכן פי' שם דמשום לא תענה על רב הנהיג כן ולכן התחיל בקטן שבכלם. כן נלענ"ד לפרש דעת רש"י:

ד"ה לא תענה. ומתחילין מן הצד: המהרש"ל ומהר"ם ומהרש"א יגעו בביאור דברי רש"י ועפ"י דברי הר"ן נלענ"ד לפרש דברי רש"י דרצה לתרץ דאי הטעם שלא ירצו לחלוק על הגדול א"כ היכי איירי דוקא דמתחילין מן הצד שלא יאמר הגדול ברישא היה לנו לתקן שיאמר באחרונה אחר כולם וזה אינו במשמעות מתחילין מן הצד רק שלא יאמר דעתו בראשונה וע"ז תירץ רש"י דלזה אין חשש כיון דכבר התחילו מן הצד שמא ישמע דברי אחד מן המזכים ויסכים עמו הגדול דהיינו שהמופלא ישמע דברי א' מהמזכים ויסכים עמו:

ד"ה הטמאות. וסיפא דברייתא לא ישב בצדו: דברים אלו לכאורה הם ללא צורך דמאי קמ"ל במה שכתוב בסיפא דברייתא. וי"ל דפירושא דקושיא היא דלכאורה לק"מ אדרב מהך ברייתא דדלמא באמת גם רב סבר דאין מונין להם אלא אחד והא דקאמר ודן עמו בדנ"פ קא משמע לן שיושב עמו כשהוא דן ואומר דעתו ג"כ ולא חיישינן מפני הרואים שיאמרו קרובים כשרים לדנ"פ או רב ותלמיד לזה קאמר רש"י דהא באמת זה אסור כמבואר בסיפא דברייתא וא"כ שפיר קשה ארב:

בתוס' ד"ה ומה י"ט. וא"ת ומנ"ל: לענ"ד י"ל דרש"י מתרץ קושית התוס' במה שכתב דהרי אין בין י"ט לשבת ע"פ מה שביארתי במ"א טעמו דפי' (בפסחים דף ה' ע"ב)

דהא דאמר רבא ש"מ מר"ע הבערה לחלק יצאת משום דקרי לי' אב מלאכה ולא פי' כפירוש ריב"א דאי ללאו לא יאסר הבערה בי"ט כלל כיון דקרא דלא תעשה כל מלאכה לא קאי על יו"ט משום דסובר דלא כרבינו שמואל בשבת (דף קי"ז ע"ב) בתוס' ד"ה והתני דבי ר' ישמעאל אלא כרשב"א דלא תעשה כל מלאכה דגבי שבת מוכח דגם ביו"ט אסור דמדאמרה תורה לא תעשה כל מלאכה אך אשר יאכל לכל נפש הרי הורה לנו דאין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש ומה"ט גם הבערה אסורה ביו"ט כמו בשבת דהרי רק אוכל נפש התירה התורה ולא דבר אחר וזהו ממש דבריו בכאן ג"כ למה דאסורה רציחה ביו"ט. אכן התוס' שם בפסחים סברי כרבינו שמואל בשבת ולכן פי' הריב"א שם כפירושו ולשיטתם גם כאן הקשו שפיר ולפ"ז מתורץ לשיטת רש"י קושית התוס' דכאן. אכן זה עדיין קשה לפי מה שסובר רש"י ביצה (דף י"ב ע"א) דגם מה שאין בו צורך י"ט כלל מותר מכח מתוך א"כ עדיין קשה דלישתרי רציחה בי"ט מכח מתוך שהותר נטילת נשמה לצורך שחיטה הותר נמי שלא לצורך ולשיטת התוס' שם א"ש דהא אין כאן צורך י"ט כלל אבל לשיטת רש"י קשה לכאורה וצ"ע:

ד"ה והא הוה חזקיה. שכבר גלו עשרת השבטים: המהרש"א וגם המהר"ם הקשו דא"כ גם ברבי ורב אשי לא היה תורה וגדולה במקום אחד ע"ש שתירצו בדוחק. ולפענ"ד נ"ל ע"פ מה דאמרינן ערכין (דף ל"ג ע"א) דעשרת השבטים ירמיה החזירן ויאשיהו בן אמון מלך עליהם ולכך נהגו שמטות ויובלות דשפיר מקרי כל יושביה עליה ע"ש ואף שעדיין נשארו מהם שלא חזרו כמש"כ רש"י לקמן (דף ק"י ע"ב) בד"ה עשרת השבטים מ"מ כיון דכל השבטים חזרו אף שיחידים נשארו עדיין מ"מ מקרי כל יושביה עליה דהגע עצמך דכי אם ישבו יחידים מישראל בחו"ל לא יהיו יובלות נוהג והרי עכ"פ מוכח דלאחר יאשיהו מקרי כל יושביה עליה וא"כ שפיר מלך רבי ור"א על כל ישראל אבל חזקיה שמלך קודם יאשיהו לא מלך על עשרת השבטים ולכן לא מקרי לגביה תורה וגדולה במקום אחד:

ד"ה רבה בב"ח. וי"ל לא בעי למידייני כשאר חייבי מיתות: עיין במהר"ם שמחק בדברי התוס'. ולפענ"ד דברי התוס' אתיין שפיר דמש"כ לידע אם הוא מורד במלכות הפי' הוא לידע אם דוד יש לו דין מלך כיון שעדיין שאול קיים וכתירוץ הר"ן. ובתירוץ זה מיושב ג"כ מה שהקשו התוס' לעיל (דף י"ט) דאיך דן דוד עמהם הא אין מושיבין מלך בסנהדרין ע"ש. ולפ"ז אתי שפיר כיון דכל הדין היה אם דוד יש לו דין מלך א"כ בשעה שישב בדין עדיין לא היה מלך:

בא"ד. ונראה הא דאמר לא בעי למידייני לענין הא דתנן בפרקין: גם לגמור דינו רק בפניו ע"כ לא בעינן דהא נבל לא היה שם כשדנו אותו ועיין לקמן (דף מ"ט ע"א) כשדנו את יואב משום מורד במלכות אייתוהו ודיינוהו:

ד"ה אין מונין להם. משום ק"ה ועה"ש אצטריך: הא דלא כתבו דמשום הרב ותלמידו אצטריך דאכתי צריך לזה דמשום ק"ה ועה"ש אצטריך דאל"כ אב ובנו לא ליתני כלל אבל השתא דכתבו דמשום ק"ה ועה"ש אצטריך לא קשה ד"מ ודנ"פ ומכות לא ליתני דשפיר צריך למיתני כן משום הרב ותלמידו:

דף לו:

בגמרא כי קאמר רב כגון רב כהנא ור"א: לכאורה קשה מאי קמ"ל רב בזה פשיטא דאל"כ לא משכחת סנהדרין לעולם דהא כולם ממשה קבלו. וי"ל דקמ"ל כגון שמראה להתלמיד ג"כ הטעמים לזכות ולחובה רק שאין מוסר לו הסברא בברור דהתלמיד יברר וזה לא מוכח ממשה דלא מצינו שהסביר להם פנים לזכות ולחוב. ולכן פירש רש"י לעיל בדברי רב שמראה לו פנים לזכות ולחובה בתוך הדין:

וכולן אין נוהגין בשוה"נ: ק"ק לפי טעם הגמרא דאתה מטה משפט שוה"נ למה אין גומרים דינו ביום דוקא כמו דין הבעלים דבזה לא שייך הטיי' רק גזה"כ הוא מוהוקע אותם וא"כ מכח כמיתת הבעלים כך מיתת השור גם גבי שוה"נ ניבעי:

ברש"י ד"ה סנהדרין. אף של כ"ג: ודאי דמוכח כן מדתני במתניתן ושלש שורות של תלמידי חכמים יושבים לפניהם להוסיף מהן אם יצטרכו וזה לא שייך רק בב"ד של כ"ג. אבל אעיקר מלתא י"ל מנ"ל דגם בב"ד כ"ג צריכים לישב כחצי גורן דהא קרא דשרך אגן הסהר דאתיא מניה לא כתיב רק גבי ב"ד הגדול שהיו יושבים במקדש. אכן באמת לא ק"מ דבלא"ה י"ל מאי פריך בגמ' מה"מ דבעינן כחצי גורן הא במתניתן מפרש טעמא כדי שיהיו רואין זא"ז. אך דז"א דקושית הגמרא באמת אינה מה"מ דבעינן עגולה רק הקושיא הוא מדקאמר במתניתן דסנהדרין היתה כחצי גורן עגולה ע"ז פריך מנ"ל דהיתה כן וע"ז מתרץ מקרא דשלמה דמוכח מניה דבאמת היה כן וכיון דעיקר הטעם הוא משום שיהיו רואין זא"ז אתי שפיר דבעינן כן גם בב"ד של כ"ג דגם שם שייך הך טעמא:

בתוספת ד"ה חדא לאתויי גר. השתא משמע דסתם גר כשר לד"מ: עיין במהרש"א שטרח לישב מאין משמע כן. אכן התוס' ביבמות (דף מ"ה) בארו בעצמם דמדקאמר גר לא בא מטפה כשרה משמע כן ע"ש:

בא"ד. דבני גרים כיון שהורתן ולידתן בקדושה: ולהורתן שלא בקדושה ל"צ דהני לאו בני חליצה ויבום נינהו דאין להם אחוה כדאמרינן ביבמות (דף צ"ז ע"ב):

ד"ה אתך בדומין לך אע"ג דמאתך נמי הוי שייך למעוטי ב"מ: עיין מש"כ לעיל (דף י"ז) בישוב סוגיא דלפנינו ובתוכה גם קושית תוס' זו אכן גם בפשטות י"ל דהא דפשיטא להגמ' דבכורות (דף מ"ד ע"א) דמשה לא היה בע"מ היינו כיון דהיה ממנין הסנהדרין כדאמרינן לעיל שם והסנהדרין צריכים להיות מנוקים ממום כדיליף ממום אין בך ולכן אי לא הוי ילפינן דבע"מ פסול לסנהדרין ממום אין בך גם מאתך לא הוי מוכח מידי ולכן השתא דכתיב מום אין בך באמת מאתך ממעטינן בע"מ ג"כ. ובזה מיושב ג"כ מ"ש רש"י לעיל דמאתך ממעטינן תרתי עיין שם. ובזה. א"ש ג"כ מה דמקשה בש"ס יבמות (דף ק"א ע"א) ל"ל לעיני למעט סומא ממום אין בך נפקא ומקשה הרשב"א שם הא התורה ודאי לא סמכה אמה דאמר שלמה ולפ"ז א"ש דרב יוסף גלה דמאתך נפקא:

דף לז.

במתניתן שמא אי אתם יודעים שסופנו לבדוק אתכם בדו"ח: פי' ואם עדי שקר אתם תכחשו עצמכם ותפסלו עי"ז לעדות א"נ ע"י דו"ח תבואו לידי הזמה אם שקר אתם מעידים ותמותו:

ברש"י ד"ה אל יחסר המזג. אל יחסרו: לעיל (דף י"ד ע"ב) פירשו התוס' עוד פי' אחר בשם י"מ אכן לפי' זה ק"ק דא"כ לר"י דסובר דסנהדרין גדולה היתה של שבעים לא ליבעי דלישתייר רק כ"א והרי לא מצינו דפליג ר' יהודה אהך דינא דבעינן כ"ג:

בד"ה לצאת לעסקיו. חוץ ללשכה עכ"ל: דקדק לפרש כן דאי לדבר מצוה מותר אפילו לא נשתיירו כ"ג כדמוכח מסוגין דלעיל (דף י"ד). ע"ש:

בתוספת ד"ה התורה העידה. מיהו היכא דלא בעל: הא דלא תירצו התוס' לפ"ז בקיצור דה"ט דנדה שרי ליחודי טפי משאר עריות כיון דבעל דא"כ דמחלקינן בנדה בין בעל ללא בעל גם בשאר עריות היה לנו לחלק כן וא"כ אם כבר בא על אחד מהעריות כשעדיין לא היתה לו ערוה ע"י אונס ופיתוי ואח"כ נעשה לו ערוה תהיה מותר להתייחד עמו וזה ודאי אסור לכן ע"כ הוצרכו התוס' לטעם שסופו להטהר ולכן לא נלע"ד פי' מהר"ם שפי' דהאי ומיהו שכ' התוס' הוא כמו תירוץ לחוד:

דף לז:

במתניתן והלא כבר נאמר והוא עד: אף דפשטות דקרא דוקא גבי שבועה איירי כדכתיב ושמעה קול אלה מ"מ כבר כתבו התוס' בב"ק ריש פרק הכונס דגם בלא שבועה איכא חוב להגיד. ע"ש:

והלא כבר נאמר ובאבוד רשעים רנה: הא דלא קאמרי כתיב ובערת הרע מקרבך י"ל דהך מצוה לב"ד הוא ולא לעדים. אכן לפמ"ש הרא"ש פ"א דמכות דמי שרואה דבר ערוה בחבירו חייב להגיד משום ובערת הרע א"כ קשה לכאורה לימא להו קרא דתורה תחת קרא דמשלי. וי"ל דהא שיתיראו להעיד היינו שיסברו כמו שאמר נבוזראדן ונירון קיסר בעי לכפורי ידיה בהאי גברא דהיינו אף שיעידו כמוטל עליהם מ"מ יענשו כיון שנהרג נפש מישראל על ידם ולכן אמרינן להו מהך קרא דבאבוד רשעים רנה להורות להם דאין כאן עונש וכפי' רש"י:

ברש"י ד"ה נופל מן הגג. וקומה שלו הרי כאן ג': ר"ל דלכך נקט נפל מן הגג דוקא כיון דמצות סקילה היתה להפילו ג' קומות וסתם בית שבש"ס הוא בית ועליה על גביו וזהו ב' קומות וא"כ אם נופל מן הגג כשהוא יושב ולא עומד הרי כאן ג"כ ב' קומות:

ד"ה הוא אמר לנו. אבל לא בפני התובע: קשה דמה לנו שלא אמר בפני התובע כן מכ"מ הוי חשיב הודאה אי לאו דלא אמר אתם עדי כדמוכח מהא דמייתי לעיל (דף כ"ט ע"א) ממשנה זו ראיה לרב יהודה א"ר דצריך לומר אתם עדי ולפי פי' רש"י מאי מייתי ראיה דלמא לכך לא היה הודאה דלא היה בפני התובע וא"ל דהא דצריך שיאמר אתם עדי הוא מפני ב' טעמים הא' שלא יאמר משטה אני בך והב' שלא יאמר אמרתי כן שלא להשביע את עצמי ולפי המבואר בתוס' לעיל (דף כ"ט ע"ב) בד"ה כך אדם טעם דמשטה אני בך שייך דוקא באם תובעו התובע וטעם דאדם עשוי שלא להשביע את עצמו דוקא בשאינו תובעו וביותר מבואר זה בדברי הר"ן ולכן פירש"י לפי טעם הא' דאדם עשוי שלא להשביע דבפני התובע גם כשלא אמר אתם עדי לא יוכל לומר אמרתי כן שלא להשביע א"ע דא"כ מאי מייתי לעיל סיוע לר"י א"ר. וצ"ע:

בתוספת ד"ה שאין דמך. ואחריני הוי עם ר"ש ב"ש: אכן הריטב"א בשבועות (דף ל"ד) פי' דחדא ועוד קאמר חדא דאומדנא הוא ועוד ליכא אלא עד א' והתורה אמרה ע"פ ב' עדים:

בד"ה מיום שחרב. וא' הרג במזיד הקב"ה מזמינן לפונדק: אף דבה"ג גופא לא נתקיים בו דין חנק אלא דין סקילה שנהרג ע"י אותו שנפל עליו עיין מה שתירצו התוס' ע"ז בסוטה (דף ח' ע"ב):

בא"ד. כי האי עובדא וכיוצא בו: אין הפי' דאז חזרו ללשכה אף שכבר בטל דנ"פ דהא האי עובדא ע"כ קודם מ' שנה היה דהא בימי ר"ש ב"ש היה והרי ר' שמעון בן שטח ע"כ יותר מק' שנה קודם חורבן הבית היה דקא חשיב ליה בפ"ב דחגיגה קודם שמעיה ואבטליון שנהגו נשיאות קודם הלל והרי הלל ויוצאי חלציו נהגו נשיאות בק' שנים האחרונים שלפני חורבן הבית כדאמרינן בשבת (דף ט"ו ע"א) ע"ש וא"כ ע"כ ר"ש ב"ש קדם טובא לכן הפי' הוא דאם היה מתרמי באותן מ' שנה צורך שעה כגון האי עובדא היו חוזרין אבל ודאי הך עובדא קדים טובא:

בא"ד. וי"מ דנקט משחרב בהמ"ק: זה שייך דוקא לפי פי' התוס' (בערכין דף ט"ז ע"א) דבגדי כהונה גם על הרוצח מכפרין אבל לפי פי' רש"י שם דדוקא על כל העולם מכפרים ולא על הרוצח לא שייך תירוץ זה:

בא"ד. מיהו ה"מ כשעושין תשובה: פי' דבזה רצו לתרץ מה שהקשו על פי' זה בכתובות (דף ל') דהא עובדא דר"ש ב"ש דכאן וגם מזמינן לפונדק א' ג"כ בזמן בהמ"ק היה והניחו שם בקושיא. אכן בזה מתורץ דבגדי כהונה מכפרין דוקא עם התשובה ובהני עובדא לא היה תשובה אבל מ"מ מתורץ מה שהקשו למה נקט דוקא מיום שחרב בהמ"ק דאז לעולם שייך כן בין עשו תשובה בין לא עשו תשובה כיון דאין כאן בגדי כהונה לכפר:

ד"ה כמאן כר' אלעזר. וי"ל למסקנא דהכא דמשני מתניתן: כן תירצו ג"כ בשבועות (דף ל"ד) וכן תירץ הריטב"א שם והר"ן כאן. אכן לכאורה צ"ב לפי מש"כ לעיל בד"ה שאין דהטעם דפסלינן אומדנא משום דכתיב עפ"י שנים עדים דמשמע שראו את המעשה והרי גם גבי ד"מ ע"פ שנים עדים יקום דבר וא"כ איך אפשר לחלק בין ד"מ לדנ"פ. ולולא דבריהם היה נלענ"ד איפכא מתירוצם דבאמת גם גבי ד"מ יפסל אומדנא מע"פ שני עדים. אכן לפי מה שדרש ריה"ג בשבועות שם מאו ראה או ידע להכשיר ידיעה בלא ראיה שהוא אומדנא כמבואר בגמ' שם הרי גלה קרא גבי ד"מ להכשיר אומדנא וא"כ י"ל דר"א סובר כריה"ג שם ולכן הכשיר אומדנא גבי ד"מ אבל בדנ"פ פסול מע"פ ב' עדים דבדנ"פ לא גלה קרא מידי דאו ראה או ידע דוקא גבי ד"מ כתיב כמבואר שם ולכן בשבועות מקשה שפיר דבאמת נימא דאו ראה או ידע גם אדנ"פ קאי וממילא יכשר אומדנא גם גבי דנ"פ לר"א אבל גמרא דהכא לפי המסקנא אזלא דאו ראה דוקא בד"מ כתיב ולכן שפיר י"ל דר"א דוקא גבי ד"מ הכשיר אומדנא ולא גבי דנ"פ:

בא"ד. ומיהו בדוחק יש למצוא דלחייב ר"א בההוא דר"ש ב"ש: ע"כ אפשר למצוא דאל"כ איך ר' שמעון בן שטח היה יכול להרוג אותו גם בלא עדים דאומדנא והרי לפי מה שסברו התוס' לעיל בד"ה שאין ע"כ לא היה עכוב אחר שלא להרגו רק טעם דאומדנא

והיינו כמ"ש הריטב"א בשבועות דרץ ומתרה והולך אחריו היה אלא דמ"מ כתבו שפיר דבדוחק דוקא יש למצוא כן. ובזה י"ל קושיתם מה שהקשו מגמ' דשבועות די"ל דבאמת לר"א אומד גם בדנ"פ כשר והא דשאלו שמא ראיתם מאומד משום דאז דוחק הוא שיהיה ההתראה כהגון שידעו שהרגו תוך כדי דבור אבל גבי ד"מ לא הוצרכו לשאול דשם א"צ התראה אבל אין במשמע לשון התוס' שכוונו לתרץ בזה קושיתם הנ"ל שם ד"ה לטובה לא פתחה. וא"ת והא כתיב תבלעמו ארץ: א"ל דלמא האי כנף הארץ הא דלא כתיב בי' פי הארץ כמו גבי קרח די"ל דכל בליעה הוא בפי הארץ כמו האדם שדרך בליעתו הוא בפה והארץ נברא כולה כמו אדם שיש לה שם כל האברים שיש באדם כגון פה לב ערוה כדאמרינן במדרש פ' מקץ:

דף לח.

בגמרא ואשה נאה ויאמר שלי היא: א"ל איך שייך אשה נאה אם כל ב"א דומין זל"ז דבלא"ה צריך לבאר מאי פריך ומפני מה אין פרצופיהם דומין דהא כבר אמר להגיד גדולתו של הקב"ה אכן קושיתו הוא כך דודאי ההבדל בגופי ב"א הוא להגיד גדולתו של הקב"ה אכן אכתי צריך טעם למה ההבדל זה הוא דוקא בפרצוף ולא באחד משאר האברים וע"ז תירץ שלא יראה אדם אשה נאה דשפיר שייך נאה בשאר האברים גם אם הפרצוף דומה והוא לא יהיה ניכר רק ע"י הפרצוף ולכן אין אדם מכחישו דזה דומה לזה:
בקול ומראה משום ערוה: בקול לחוד ג"כ סגי להכיר ליום ולילה ומטעם זה נראה דמפרש הירושלמי הובא בח"א מראה ודעת מפני הגזלנים:
כדי שיכנוס לסעודה מיד: ק"ק דלפ"ז היה יכול להבראות ביום ג' אחר בריאת האילנות וירקות דב"ח שנבראו ביום ה' ו' לא הותרו לו לאכול כדאמרינן לקמן (דף נ"ט ע"ב):

דף לח:

בגמרא אידי ואידי חדא מדה היא: היינו כחכמים בתמיד (דף ל"ב) ועיין מ"ש התוס' ריש פ"ב דחגיגה:
בלשון ארמי סיפר שנאמר ולי מה יקרו רעיך: נלענ"ד שיקרו מפרש לשון נכבדו וכל יקר שהוא לשון כבוד הוא לשון ארמי שבכ"מ תרגום אונקלוס אכבוד יקר וכן אמרינן ג"כ במגלה (דף ט' ע"א) רנב"י אמר וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן ע"ש:
מושך כו' קרי לי' עבר ברית: אף שלא נצטוה עדיין על המיל' דמ"מ דבר מכוער הוא וכה"ג כתבו התוס' לקמן (דף נ"ז ע"ב) לענין אותו היום עבר אותו רשע ה' עבירות ע"ש.

ועוד דהאי דרשה דאת בריתי הפר בלא"ה לאו דאורייתא היא דמשוך הוא רק דרבנן ועיין מה שכתבו התוס' ביבמות (דף ע"א ע"א):

אחד לו ואחד לדוד: הא דלא קאמר אחד לו ואחד למטטרון דלו לבדו יש ישיבה למעלה במלאכי מרום כשכותב זכותן של ישראל דאחר מצאו יושב וטעה כדאמרינן בפ"ב דחגיגה ע"ש. דא"כ קשה סיפא דקרא דהא רק עתיק יומין יתיב לכן קאמר א' לו ואחד לדוד שהוא למלך המשיח שישב לעתיד לימין הקב"ה כשידין עמים וכמו שפי' המהרש"א בחגיגה שם ולכן שפיר קאמר דעתה רק עתיק יומין יתיב וכסא דוד הוא רק מוכן לעתיד לבא:

אמר לו ר' יוסי עקיבא. הך ר' יוסי ע"כ לאו סתם ר"י הוא דהוא היה תלמיד ר"ע כדאמרינן בפ"ק ואיך יקרא לרבו בשמו. לכן ע"כ גרסינן ר"י הגלילי וכן הוא בחגיגה:

מאתו מבעי ליה: הא דל"ק דמטטר' המטיר מאת ה' דהך וה' ע"כ ליכא לפרושי אמטטר' דדרשינן מניה בגמרא הוא ובית דינו:

ברש"י ד"ה כדר' יוחנן. שהכל בעצת פמלי' שלו: לענ"ד י"ל דר"ל דאכתי לא מתורץ הכל לכאורה דה"ק דר"י דנגלה אליו האלהים וכן דאשר לו אלהים קרובים אליו ולא שייך הך תירוץ דנמלך לזה מפרש רש"י כיון דבהכל נמלך בפמליא שלו א"כ הכל נעשה על פי עצתם ושפיר נקרא גם המעשה על שמם:

דף לט:

בגמרא ומי חדי קב"ה במפלתן של רשעים: אף דהוא לא קאמר רק שרינה הוא בעולם ולא לפני הקב"ה מ"מ מקשה שפיר כיון שהקב"ה אינו שמח גם לאדם אין לו לשמוח וידבק במדותיו של הקב"ה כמו בכ"מ וע"ז מתרץ דרק הוא לא שש אבל אחרים משיש וא"כ מרצון הקב"ה הוא לשמוח במפלתן של רשעים:

מפני מה זכה עובדיהו לנביאות: עיין פירש"י וכבר הקשה המהרש"א הא לר' יצחק לשיטתו לא מוכח דגר אדומי היה. ולולא פי' רש"י היה נלע"ד לפרש דהקושיא היא כיון דע"כ לא היה מבני נביאים אשר הכינו עצמם מעת ילדותם לנביאות כסדר הנביאים דהא איזבל שהרגה כל הנביאים ואותו לא הרגה וא"כ מפני מה זכה לנביאות שלא כסדר שאר נביאים. א"נ י"ל ע"פ מה דאיתא במדרש תנחומא דאשה א' מנשי בני הנביאים שצעקה אל אלישע עבדך אישי מת היתה אשת עובדיהו א"כ קרי ליה בן נביא שפירושו תלמיד כמ"ש רש"י גם לאחר שמת וא"כ כשניבא ע"כ עדיין היה תלמיד וזהו דקאמר

מפני מה זכה לנביאות כשהוא בן נביא עדיין משא"כ בשאר נביאים דבשום מקום לא קרי לנביא שניבא בן נביא:

מ"ש עובדיהו לאדום: פי' דלא מצינו בשום נביא שלא העיד רק נבואה אחת לאומה אחת רק עובדיהו דגם יונה בן אמתי אף שלא העיד רק על נינוה מ"מ כבר נזכר נבואה אחרת ממנו במלכים וע"ז מתרץ דדוקא לנבואה זו היה מוכן:

דף מ.

במתניתן היו בודקין אותן בז' חקירות: עיין ברבינו נסים שהביא דעת הרבינו זכריה הלוי דחקירות אלו לא מצרכינן אלא קודם שהעידו העדים ולאיים עליהם והקשה על זה מסוגיא דלקמן (ע"ב) דמוכח דגם מי שבא ואמר אמש הרגו ג"כ מצרכינן ז' חקירות לרבנן. ולפענ"ד אין משם ראיה נגד דעת הרב בעה"מ דהא טעמא דז' חקירות קודם שיעידו הוא משום הא דר"ש בן אלעזר דלקמן וא"כ היינו דקאמר ר"י לחכמים הרי מי שבא ואמר אמש הרגו למה לן לבדוק באיזו שבוע וכקושית הר"ז הלוי וא"כ למה לן לבדוק קודם שיעידו הא אמש הרגו שכיח ברוב עדיות וא"כ יעידו העדים תיכף עדותן ולא מצרכינן להנך ג' חקירות כלל וע"ז השיבו רבנן דמצרכינן כן משום הא דרשב"א וכתירוץ הר"ז הלוי ולכן שפיר הוציא מסוגיא זו אם כבר העידו העדים מעצמם דלא שייך מעתה איום דרשב"א דאז באמת לא מצרכינן לרבנן הנך ג' חקירות כלל:

שזה יודע בעבורו של חדש: עיין בתוס' פסחים (דף י"א ע"ב) שכתבו דה"ה דהוי מצי למימר שזה יודע בחסרונו של חדש וא"כ באמת צריך טעם למה לא קאמר שזה יודע בקביעות החדש שכולל לתרווייהו ולענ"ד י"ל דבהא דעבורו של חדש רבותא קמ"ל ע"פ מה דאמרינן לקמן (דף מ"א ע"ב) ובשפורא ידע ופי' רש"י שופר היו תוקעין בקידוש החדש ביום שהוא מתחיל הן מלא הן חסר עכ"ל. ולכן אי לא קאמר בפירוש דתלינן טעות ג"כ בעבורו של חדש ה"א דדוקא בחסרונו של חדש שייך טעות דאפשר דהעד שטעה ולא ידע שחדש העבר חסר היה האזין כל יום ל' ולא שמע קול שופר שתקעו ב"ד ולכן הי' סובר ע"כ דחדש שעבר מלא היה דממילא היה ר"ח ביום ל"א אבל באמת טעה שב"ד תקעו ביום ל' והוא לא ידע אבל אם שייך טעות שלא ידע שחדש העבר מלא היה הא הוא ע"כ לא שמע קול תקיעת ב"ד ביום ל' ומאין יבוא לו הטעות שחדש העבר חסר היה ואף דלא שמע התקיעה גם לא ביום ל"א עכ"פ היה לו לומר אחקירות יום החדש אינו יודע ולכן ה"א דלא תלינן טעות בעבורו של חדש דודאי עדות שקר הוא קמ"ל מתניתן דאפילו בכה"ג תלינן בטעות:

בגמרא מנא הני מילי: קשה דהא בעינן הנך ז' חקירות דבלא"ה הוי עדות שאי אתה יכול להזימה דהא מהך טעמא אם אמר א' איני יודע בטל העדות משום דהנך חקירות מביאות לידי הזמה וכמו שפי' רש"י במתניתן וכמו דאמרינן לקמן (דף מ"א ע"ב) ועוד קשה לפי מה דאמרינן לקמן (ע"ב) אלא אע"ג דלא צריך רמינן עליה כדרבי שמעון בן אלעזר א"כ לימא דז' חקירות דמתניתן מהך טעמא הם וכן קשה איפכא אגמרא דלקמן איך קאמר דרמינן עליה כדרשב"א הא ז' חקירות דאורייתא הם. וי"ל ע"פ מש"כ רש"י בפסחים (דף י"ב ע"א) בד"ה דהוי ליה עדות וז"ל וא"ת אתה יכול להזימם ע"י היום כו' מיהו בצרי לה חקירות השעה ורחמנא רבי ז' חקירות בגז"ש דהיטב עכ"ל ע"ש. ולפ"ז שפיר פריך בש"ס מנה"מ דכיון דמוכח ממתניתן דבכל א' מהחקירות שאמר א"י העדות בטל אף שאמר א"י על השבוע ואמר אתמול הרגו וא"כ ודאי יכול להזימו הוא אלא ע"כ דז' חקירות דוקא בעינן למצוה ולכן פריך מנה"מ דא"ל משום אינו יכול להזימו דהא שפיר משכחת אתה יכול להזימו וכקושית רש"י שם וזה שייך בכל ז' חקירות דהא מזימין יכולין לומר דכל השמיטה הייתם עמנו במדי ואיך אתם מעידים שהרג בא"י וגם אי הוי דוקא משום רשב"א להסיע את העדים ג"כ לא הוי שייך פסול אי אמר א"י ולכן הוצרך לומר דז' קראי כתיבי אכן אהא דמקשו רבנן לקמן אי אמר אמש הרגו לא היה יכול לומר דבעינן ז' חקירות דדאורייתא הם דהא אי אמר אמש הרגו כבר עבדינן חקירות דאיזו שבוע ושנה וחדש ויום דהא לא צותה התורה שנשאול אותן ז' שאלות רק שנחקור הז' דברים מהם שמביאים אותן לידי הזמה וכיון דכבר אמרו אמש הרגו מה לנו לחקור עוד ולכן הוצרך לומר משום רשב"א שואלין אותן להטריף דעתן:

ברש"י ד"ה בכמה בחדש. בעשרים בחדש: הא דפירש כאן יותר מבאחריני דקתני הכא משום דרצה לתרץ דלכאורה הך דבכמה בחדש לא דמי לאחריני דקתני דבכלהו טעות חד הוי טעות דאפילו באיזה שעה שייך טעות שעה אחת דלהוי טעות כגון בתחלת או באמצע או בסוף היום ולענין חדש אחד לא הוי טעות כדאמרינן לקמן במתניתן אחד אומר בב' ואחד אומר בג' עדותן קיימת לכן פירש כגון בך' בחדש או בכ"ה פירוש כל שהוא ביותר מאמצע החדש דלאחר רובו של חדש טעות חד יום גם לענין חדש הוי טעות כדאמרינן לקמן (דף מ"א ע"ב). ועיין מהרש"א:

ד"ה באיזו יום. אעפ"כ שואלין להם באיזו יום: הא דלא קאמר דנפ"מ איכא בשאלת יום באחד אומר בב' ואחד אומר בג' דמשום חדש עדותן קיימת ואי סתרו גם ביום עדותן בטלה דא"כ לא יחקרו באיזו יום כשכיוונו בימי החדש והרי לכל העדים ז' חקירות בעינן. ועיין מש"כ התוס' פסחים (דף י"ב):

בד"ה ובמה עבד. למרקוליס בשחיטה או בהשתחואה: ק"ק למה לעיל לענין מכירים אתם אותו פירש"י שמא נכרי היה ושמא לא חייב כלל ולענין במה עבד נקט בשחיטה או בהשתחוואה דבתרווייהו חייב אפילו שאינן דרך עבודתו בכך כדאמרינן לקמן (דף ס' ע"ב) למה לא נקט בשחיטה או בפעירה למרקוליס או בשחיטה או זריקת אבן לפעור שהוא חד לחיוב וחד לפטור כמו שפירש גבי רוצח. וכן קשה גם אברייתא (לקמן ע"ב). וי"ל דבשלמא לגבי רוצח שייך שפיר לשאול את מי הרג אף שהעדים כבר אמרו פלוני הרג את הנפש דגם אי נכרי הרג אין זה סותר למה שהעידו ולכן אכתי לא נכלל בעדותן שישראל הרג אבל כשאמרו פלוני עבד ע"א הרי כבר נכלל בעדותן שדרך עבודה עבד דאל"כ לא מקרי עבד. ובזה א"ש ג"כ למה דפירש רש"י אמכירין אתם אותו את ההרוג דזה לא שייך רק גבי רוצח וא"כ הוי ליה למתניתן למנקט בפירוש ההורג את הנפש מכירין אתם בו כמו דנקטה לענין העובד ע"א ועוד דלא הוי דומיא דהתריתם בו דקאי ארוצח. וביותר היה נראה לפרש דקאי מכירין אתם אותו ג"כ אעובר עבירה פירש מכירין אתם אותו שזה הוא העובר עבירה שמא נדמה לכם זה האיש שאתם מעידים עליו כאותו שעבר ואינו הוא אכן רש"י לא רצה לפרש כן כיון דכבר העידו על זה שעבר העבירה א"כ אם יחזרו עתה ויאמרו שאין מכירין אותו זה סותר למה שהעידו וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד:

ד"ה כל הלילה. איש איש לעצמו עכ"ל: נראה דהוכיח כן מדלא עריב ותני ומזדווגין זוגות זוגות ונותנין ונושאין כל היום וכל הלילה. והרמב"ם כתב ב' פירושים או זוגות זוגות או כל איש לעצמו ע"ש:

בתוספת ד"ה שבחמשה. וי"ל דהא דקאמר דשית יומא: ובפסחים (דף י"ב ע"ב) תירצו התוס' עוד תירוץ אחר דאביי לית ליה הך דשית יומא בי קרנתא קאי ע"ש. וא"ל דלפי תירוץ זה אכתי יקשה לרבא דס"ל הך סברא שם ואית ליה נמי שם דלר"י אדם טועה ב' שעות ואם כן כש"כ שטועה חצי שעה ונימא ג"כ דהאי דקאמר ה' סוף ה' והאי דקאמר ז' תחלת ז' ומעשה הוי בפלגא דשית וכקושית התוס' דרבא לית ליה כלל דתלינן טעות בשני עדים וכמו שהוכיחו התוס' שם ולקמן (דף מ"א ע"ב) בד"ה אחד אמר ע"ש ובאחד ליכא למתלי טעות דמסוף ה' לתחלת ז' לא טעי אינשי דיש היכר בשמש ולכן א"ש ג"כ הא דלא מקשו התוס' רק ללישנא קמא דאביי שם. ועוד לרבא בלא"ה א"ש דלא מפרשינן דברי העדים לקיים עדותן כדאמר שם אלו דייקינן בהני סהדי כו' ע"ש:

דף מ:

בגמרא דא"כ לכתבינהו רחמנא בחדא: הא דהצריך להך טעמא דא"כ ולא פריך בקצור ואימא חדא חדא כדכתיבא כיון דלא יכול למילף מהדדי דכל אחד אית לי' פירכא כדלקמן. י"ל עפמ"ש התוס' לעיל (דף ב' ע"ב) בד"ה דברי הכל וז"ל ומיהו ע"כ אין ראיה משם דא"כ תקשי לרמי בר חמא כו' אלא אצטריך היטב מטעם דלקמן דלכתבינהו רחמנא בחדא עכ"ל. ולפ"ז א"ש דאימא כל חדא כדכתיב לא הוה קושיא לחודא אליבא דר"א ור"י דהא ילפינן כל דיני נפשות מהדדי בהקישא דמשפט אחד יהיה לכם ולכן העיקר קושיא דסמיך עליה הוא דלכתבינהו רחמנא בחדא וכמ"ש התוס' לעיל אך דקשיא לי דלפ"ז לאחר שתירץ כמאן דכתיב בחדא דמי מאי פריך תו עיר הנדחת להנך תרתי לא דמי כו' הא השתא שפיר ילפינן כולהו מהדדי בהקישא דמשפט אחד יהיה לכם ואין משיבין על ההיקש. וי"ל דקושיתו הוא כיון דבלא הקישא אית לן פירכא ולא יכולים למילף מהדדי א"כ לא כמאן דכתיב בגופא דמי וא"כ ע"כ גם ממשפט אחד אין למדין דא"כ נכתבינהו רחמנא בחדא וכקושיא קמא:

עיר הנדחת להנך תרתי לא דמי שכן ממונם פלט: ק"ל מה בכך הא ע"כ גלי קרא דמשום זה לא יבצר עה"נ בחקירות דהא גם אי לא ילפינן מהדדי טפי ליה חקירות עה"נ מאחרינא דהא באחרינא לא בעינן בכל אחד רק תרי ובעה"נ תלתא. וכן קשה לענין מה דפריך מעדים זוממין לענין עע"ז ומעע"ז לענין עד"ז דהא ע"כ לא קחשיב בא' קולא דהא בכל א' ב' כתיבי בתורה. וי"ל דשפיר פרכינן כאן כמו דפרכינן אכל ק"ו מה להך שכן קיל בהא אף שבכל ענייו חמיר טפי כיון דבהא קיל דלמא לכן נוהג ג"כ קולא זו גביה. וכן פרכינן ג"כ הכא דלמא לכך בעינן בעה"נ תלתא כיון דבעי התראה והוא בסייף אבל מ"מ אין להביא עוד השנים דעע"ז או דעד"ז כיון דחמיר דממונו אבד משא"כ באחרינא וכן בכל אחד פרכינן דלמא אותן דכתיבי גביה הם מפני הקולות שנוהגות בו אבל אין להביא אחרינא אליו כיון דחמיר בדבר אחר:

אלא עיר הנדחת מאי הוי ליה למכתב: ק"ל מאי קושיא הא לת"ק דר"א ביבמות (דף ק"ד ע"א) בלא"ה א"ש דהא סובר דמופנה מצד אחד למדין ואין משיבין ואי מקשה לר"א דוקא וכמו דפריך בש"ס יבמות (דף ע' ודף ע"ד) ובשבת (דף קל"א) וא"כ דלמא ר' אלעזר באמת סובר כר' יוסי דסובר דלא בעינן רק ג' חקירות ולדידיה שפיר מיותר ג' היטב לגז"ש וכמ"ש הר"ן. ועיין נדה (דף ל"ב) דשם סברו רבנן דר' ישמעאל כר"א וז"ל ולפי מה דמתרץ לקמן דלרבנן מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא בלא"ה מתורץ קושית הגמרא דכאן דשפיר מיותר תלתא לגז"ש:

מדהוי ליה למכתב דרוש תדרוש: א"ל לפי מה דפליגי לקמן (דף ס"ד ע"ב) אי אמרינן דברה התורה כלשון ב"א ופלוגתא זו משכחינן בכמה דוכתי. וא"כ אכתי למ"ד דברה התורה כלשון ב"א לא היה יכול לכתוב כן דלא הוי משמע רק חדא דרישה דכבר כתבו התוס' במנחות (דף י"ד ע"ב) דלא אמרינן כן דדברה התורה כלשון ב"א אלא היכא דמוכח קרא והרי כאן ליכא הוכחה שנדרוש דברה התורה כלשון ב"א:

ואתו נחנקין בק"ו מנסקלין: בזה לכאורה קושיתנו הנ"ל במקומה עומדת כיון דהשתא שפיר ילפינן מהדדי א"כ כמאן דכתיב בחדא דמיא ולא קשיא עוד לכתבינהו רחמנא כחדא וקיימי שפיר היקשא דמשפט אחד יהיה לכם וא"כ ל"ל למילף בק"ו וגם לר"ש קרא ל"ל הא אין משיבין על ההיקש:

אלא לר"ש דאמר שרפה חמורה מא"ל: ק"ק לפי מה שכתב הר"ן לקמן דר' יוסי לא דריש אמת נכון ולכן אוקי ג' לגז"ש וג' לג' חקירות וא' לנשרפין וא"כ מאי קושיא לר"ש דלמא ר"ש סבר כר' יוסי ושפיר מיותר חד לגז"ש:

ואתו נשרפין בק"ו מנסקלין. הקשה הר"ן תיפוק ליה דבעדים זוממין הוו ג"כ נשרפים אם העידו על חייבי שריפה והוזמו וגם לר"ש קרא ל"ל. ותירץ דעדים זוממין קילי שלא נעשה מחשבתן לכן י"ל דהקיל הכתוב גביהן להצריך ז' חקירות גם לחייבי שריפה. אכן אכתי ק"ל דמ"מ נילף מעדים זוממים וחד מהנך במה הצד גם לחייבי שריפה דכי פרכת מה לעדים זוממין שכן לא חטאו במעשה ע"ז יוכיח מה לע"ז שכן עונש סקילה דקיל משריפה עדים זוממין דבשריפה יוכיח ואכתי לר"ש קרא ל"ל ומזה לכאורה ראיה לפירוש קמא דרש"י דעיקר קרא דעדים זוממין גבי עדי רציחה כתיב:

מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא: עיין במהרש"ל שהקשה מאי כתב לה קרא שייך בזה כיון דאכתי לא כתיב בפירוש מאי עדיף זה מק"ו והניח בקושיא. והנה אף דאמרינן מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא ריש פרק איזהו נשך וכן מלתא דאתיא בהיקשא כמש"כ הר"ן נדרים (דף ג' ע"א) ד"ה לנדור וכן מלתא דאתיא במה מצינו כמ"ש התוס' שבת (דף קל"א ע"ב) מכ"מ כבר כתבו התוס' שם דיותר מסתבר למימר כן בק"ו משום שאינו פשוט כ"כ והיינו שאפשר יש לו פרכא אף שאין אנו יודעים אותה וכמש"כ השיטה מקובצת ריש איזהו נשך לענין גז"ש וע"ש וא"כ ודאי דיתור פשוט טפי מק"ו ושפיר שייך למימר מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא:

ברש"י ד"ה שכן בסייף. מדכתיב נפש בנפש עין בעין: עיין בת"ח שביאר דעת רש"י נגד קושית התוס' ולפי פירוש רש"י זה מתורץ מה שהקשו התוס' לעיל (דף ג' רע"א) בד"ה שנאמר. ע"ש:

ד"ה שכן צריך התראה. וזה חשב להרגו בלא התראה: מסקנת הגמ' דכתובות (דף ל"ג ע"א) נקט:

ד"ה לא בעי. דאין עדים ממתינין עדותן מיובל עד חבירו: פירוש שאין ממתינין יובל שלם מלהעיד וכיון דקאמרי איזה שנה באיזה שבוע א"כ ע"כ ביובל זה הוא דאם יהיה ביובל העבר א"כ כבר עברו נ' שנה ואין העדים ממתינין כ"כ אבל אם יהיה המעשה בסוף יובל א' ודאי שאין זה חזקה שלא ימתינו העדים להעיד ביובל הנכנס והיינו דקאמרינן בגמרא כיון דאמר באיזה שבוע לא בעי באיזה יובל:

בד"ה קבלו עליו התראה. יודע אני שכן אני מוזהר שלא לעשות: הא דלא מצרכינן ג"כ קרא לזה כמו להא שצריך שיתיר עצמו למיתה דזה פשיטא דאי לא אמר כן מה הועילה התראה שצוה הכתוב להבחין בין שוגג למזיד או להודיע לו חומר איסורו דלמא לא שמע כלל התראה ואף שהתיר עצמו למיתה דלמא לא אמר כן רק מפני שלא להאמין לדברי העדים ואמר אעפ"כ אני עושה מפני שסבר שאינו חייב מיתה על זה אבל לאחר שאמר אני יודע שכן אני מוזהר שלא לעשות ואעפ"כ עשה והתיר עצמו למיתה אז ודאי מזיד גמור הוא:

בד"ה המית תוך כדי דבור. כדי שאילת שלום: אף שצריך לקבל התראה ולהתיר עצמו למיתה ובזה שוהה יותר מכדי שאילת שלום רב לתלמיד או תלמיד לרב אפשר שאומר כן בשעה שכבר התחיל לעבור עבירה ואין קפידא רק שלא ישהה בין התראה להתחלת עבירה שיעור שאילת שלום א"נ מתוך כדי דבור לקבלת התראה והתרת עצמו למיתה חשבינן כיון דהטעם דתוך כדי דבור הוא שלא נאמר שכבר שכח התראה והרי באותה שעה שקבל התראה ודאי לא שכח אותה:

בתוספת ד"ה מדהוי ליה למכתב. לאו דוקא: עיין במהרש"ל ומהרש"א ומהר"ם שנדחקו בפירוש דבריהם. ולפענ"ד י"ל דבריהם בפשטות משום דגרסו בגמ' דרוש תדרוש וחקור תחקור תחת או חקור. ולכן כתבו דל"ד הוא וסיימו דאפילו אי האי תחקור טעות הוא וצ"ל דרוש תדרוש וחקור ג"כ הוי משמע ד'. אכן בזה ק"ל מה שהביאו ראיה מהא דמרובה דה"ל לכתוב דרוש דרוש דאף דמוכח משם דהיכי דמצינו למדרש דרשינן אכן ע"כ לא חשיב זה יתורא דאל"כ תקשה לרבנן דפליגי ארבי אלעזר במנחות ריש פ"ב דדריש שם הך דהוי מצי למכתב האכל האכל. ע"ש:

ד"ה מניין להתראה. בחבר קמב"ל למ"ד חבר צריך התראה: א"ל דא"כ למ"ד דחבר א"צ התראה קראי אלו ל"ל דילפינן מנייהו התראה דברוב מקומות בש"ס לא פרכינן סברא הוא קרא ל"ל והיינו משום שאפשר שאין הסברא פשוטה כ"כ כמ"ש התוס' שבועות

(דף כ"ב סוף ע"ב) וכן צ"ל נמי לפי תירוץ השני מבעי' ליה מנ"ל דבעינן המית תוך כדי דבור אף שזה ג"כ מכח סברא ידעינן שלא נחוש שכבר שכח התראה כמ"ש רש"י. אכן זה ודאי דלמ"ד דחבר א"צ התראה לא סבר דהתראה דאורייתא הוא דאי נפקא ליה מקרא מנ"ל לדרוש טעמא דקרא דטעם דהתראה הוא משום להבחין בין שוגג למזיד ולמעט חבר מהתראה. ובזה יש להבין פשט הגמרא במכות (דף ו' ע"ב) דפריך ר"פ ומי אית ליה לר' יוסי הך סברא והתנן כו' ע"ש. דלכאורה מחוסר פירוש דאדרבה מדקאמר ששונא הוא כמועד ומותרה הרי דבעינן התראה גבי מי שאינו שונא. אכן לפ"ז מובן כיון דר' יוסי במתניתן יליף מקרא דע"פ שנים עדים דבעינן פי שני עדיו מתרין בו א"כ ע"כ התראה דאורייתא הוא והשתא פריך שפיר מי אית ליה לר' יוסי הך סברא דהתראה דאורייתא היא הא קאמר דשונא אין צריך התראה מפני שהוא כמועד ומה בכך אי גזירת הכתוב הוא דבעינן התראה ואהא מתרץ דהך ר"י בר"י היא דסבר ג"כ דחבר אין צריך התראה והוא ודאי סבר דלאו דאורייתא היא אבל ר' יוסי סבר דאורייתא היא כעולא ושאר תנאי ואמוראי דשמעתין:

בא"ד. אלא להבחין בין שוגג למזיד: א"ל א"כ דהגמ' אזלא אליבא דמ"ד דסבר דטעם התראה אינו משום להבחין א"כ איך קאמרינן אם אינו ענין לכרת והיינו משום דקמי שמיא גליא אם שוגג הוא או מזיד וכמ"ש רש"י הא התראה לאו משום הך טעמא הוא דמכ"מ א"ש דלא בעינן לכרת דהא קמי שמיא גליא אי יחייבו אותן מן השמים כרת בלא התראה יחייבו ואי לא לא ולמה נצרך לידע זאת ועיין מש"כ בזה עוד בספרי ע"ל למכות שם:

דף מא.

בגמרא שהתרו בו ועדיין הוא מקושש: עיין בר"ן שכתב דהך התרו בו הוא מיתה סתם והכי אמרינן לקמן (דף פ' ע"ב):

ה"א חייבי מלקות אין: ואף לר' יצחק דסבר במכות ריש פ"ג מלקות בחייבי כריתות ליכא מכ"מ הוי מוקמינן התראה דכתיב גבי אחותו דאם אינו ענין אמלקות ולא למיתה משום דקיל טפי:

ה"נ מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא: ק"ל דא"כ היאך משכחת לכאורה ב' כתובים שבאים כא' דאין מלמדים נימא ג"כ הכי דמלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא והרי בקדושין (דף ל"ד ע"ב) חשיב מצה והקהל ב' כתובים הבאים כא' דנשים אתיין בק"ו מטפלים ע"ש בתוס' ואי נימא כיון דאמרינן בקדושין (דף ד') דהיכי דאיכא למדרש

דרשינן ולא אמרינן דטרח קרא בכדי א"כ לא נחשוב אותו לב' כתובים הבאים כאחד זה ג"כ דרשה מקרי א"כ פשיטא דקשיא אסוגיא דכאן למה ילפינן שאר חייבי מיתות מהני נימא דהוי מחלל שבת ובא על נערה מאורסה ורוצח ג' כתובים הבאים כאחד דלכ"ע א"מ משום הך קושיא דנכתוב בסקילה ונגמר אחרינא מניה. וראיתי בס' הליכות עולם דטעם דמ"ד דב' כתובים הבאים כאחד מלמדין משום הך טעמא דמלתא דאתיא בבנין אב טרח וכתב לה קרא אבל ג' כתובים אין מלמדין דכולי האי ודאי לא טרח קרא והרי הכא אמרינן אפילו לגבי ג' כתובים כן וצ"ע. ואולי י"ל עפ"י הנ"ל כיון דאיכא היקש דמשפט אחד לכן יותר סברא לומר דטרח קרא אפילו בג' כתובים מלומר דההתורה רצתה שלא נילף בהיקש:

אלא באשה חבירה דק"ל דמקטלא: א"ל דלמא באמת לא מקטלא דהא ר"י בר"י לא איירי רק מחבר ולענין שאר עבירות. די"ל דפריך לפי מה שתירץ רב פפא לעיל (דף ח' ע"ב) הכא באשה חבירה עסקינן כו' ע"ש דמוכח דשפיר מקטלא:

אליביה דר"י בר"י היכי משכחת לה: א"ל דמשכחת באשת כהן דלא יכולים לומר לאוסרה על בעלה באנו דא"כ ה"ל לומר באונס נבעלה דגם באונס אסורה לבעלה כהן דאכתי יכולים לומר לאוסרה על בועלה באנו. ובזה מתורץ ג"כ מה שהקשה המהרש"א דלוקמי שמת הבעל או שיכולים לומר להפסידה כתובתה באנו וכתירוץ המהרש"א:

שזינתה וחזרה וזינתה: ק"ל לפ"ז ל"ל לרבי לעיל על דבר אשר ענה גבי נערה המאורסה להורות התראה הא בלא"ה מוכח דבעינן התראה לרבי לשיטתו דאל"כ איך משכחת כלל דין נערה מאורסה דמקטלא הא יכולים העדים לומר לאוסרה על בעלה באנו כשהוזמו וא"כ ה"ל עדות שאי אתה יכול להזימו וגם איהי לא מקטלא כמבואר בשמעתין וא"ל כתירוץ הגמרא שזינתה וחזרה וזינתה דא"כ הו"ל בעולה בבעילה שניה שהעידו עתה ואינה בסקילה רק בחנק כדלקמן (דף ס"ו ע"ב) וא"ל דמשכחת שזינתה פעם ראשון שלא כדרכה דלא נעשית בעולה הא רבי לשיטתו סובר בקדושין (דף ט' ע"ב) דבעולה שלא כדרכה היא בחנק אלא ע"כ מוכח דבעי התראה וא"כ אין יכולים לומר לאוסרה לבעלה באנו כיון דאתרו בה וא"כ ע"כ מוכח דבעי נערה מאורסה התראה וממילא ידעינן כל הנסקלין במה מצינו ומקושש אתיא לנשרפין וא"כ לרבי לשיטתו קרא דעל דבר מיותר הוא. אכן לפי תירוץ ב' של התוס' לעיל בד"ה מניין להתראה א"ש:

תרגמה ר"ח בסודר שחנקו בו: ה"ה דהמ"ל דהברייתא בן זכאי הוא דסובר דהכחשה מקרי כדלקמן אלא דרצה לאוקמא אליבא דכ"ע:

כגון ששפדו ביחור של תאנה: פירוש באחד היחורים המחוברין לאילן תאנה שפדו ולכן א"ש הך דא"ל תחת תאנה הרגו וכיון דשאלתו היה באיזה אילן שפדו ולכן א"ש דנקט יחור של תאנה ולא סתם הרגו בעץ תאנה דרצה למצוא שהרגו בתאנה עצמו דהיינו באילן כשהוא במחובר כדי ליישב ברייתא דתחת תאנה הרגו:

שאני בן זכאי דבדיקות כחקירות משוי ליה: ורב חסדא דאמר כרבנן דפליגי אבן זכאי וכמ"ש הר"ן. אכן ק"ל דא"כ איך מתרץ רב חסדא גופא לקמן (דף פ"א ע"ב) בהך דמכניסין אותו לכיפה כגון דאתכחש בבדיקות כו' בעוקצי תאנים ע"ש הא הך לדידיה בר קטלא הוא ואיך מתרץ מתניתן שלא אליביה לתרץ כגון דאתכחש בבדיקות דבסייף הרגו ובאירין הרגו דגם לדידיה לאו בר קטלא הוא ודוחק לומר דמשום אבימי ק"ל וליה לא ס"ל ואבימי סבר כרב יהודה לעיל (דף ל' ע"ב) דפליג ארב חסדא ופסק כר"י בן זכאי וכמ"ש לעיל:

ברש"י ד"ה תאנות שחורות. דע"כ בתאנים עצמן א"א להרוג: אף דבמכות (דף ח' ע"א) מוכח דשייך מיתה בתמרים אפשר דקים ליה להש"ס דתאנים קטנים או רכים יותר מתמרים וא"א להרוג בהן:

בד"ה אלא בדנ"פ. שנאמר ועלית אל המקום: עיין בתוס' שבת (דף ט"ו ע"א) שתמהו בזה והניחו בקושיא דהא הך קרא גבי זקן ממרא כתיב ומנ"ל שאר דיני נפשות ואפשר דילפינן כן ממשפט אחד יהיה לכם דהוקשו דנ"פ להדדי וכמ"ש התוס' לעיל (דף ב' ע"ב). אכן התוס' הקשו עוד יותר דאפילו בזקן ממרא לא כתיב המקום רק בהמראתו ולא במיתתו וזה לא מתורץ בדברינו. ועיין בע"ז (דף ח') ששם יישבו התוס' קושיא זו אבל אין שייך תירוצם אליבא דרש"י שכתב דאתי מהמקום גורם. ועיין בפ"י בשבת שם שלא ראה דברי רש"י פה:

בא"ד. וכיון דחזו דנפישי רוצחים: א"ל דא"כ דמשום הך טעמא ישבו בחנות א"כ איך אמרינן סוף סוטה משרבו רצחנים בטלה עגלה ערופה ומפרש הטעם בברייתא שם דאין עגלה באה רק על הספק תיפוק ליה כיון כשרבו רצחנים ישבו ב"ד בחנות א"כ לא יכולים להביא עוד עגלה כיון דבעינן ב"ד הגדול למדידה וכדאמרינן בפ"ק לעיל ובסוטה ר"פ עגלה ערופה והרי המקום גורם. די"ל דלא אמרינן רק לענין לדון דנ"פ אבל לענין למדוד יכולים גם כשיושבים בחנות דהא זה אתיא מזקניך או מהמיוחדים בשופטיך ועכ"פ המיוחדים הם:

בתוספת ד"ה ואי כתיב. ולעיל משמע דבעי התראה: לקמן (דף קי"א ע"ב) אמרינן בפירוש וצריכים ב' עדים והתראה לכל או"א:

בד"ה אבל סקילה דחמירא. ותימא מנ"ל דנסקלין: ונלענ"ד ליישב קושיא זו גם קושיתם בד"ה תניהו דנילף בגז"ש דרשע גם קושיתם בד"ה ואי כתיב ע"פ מה שכבר הבאנו לעיל מש"כ התוס' ריש מסכתין דמהיקשא דמשפט אחד יהיה לכם ילפינן גם דיני נפשות מהדדי והכי אמרינן ג"כ בכתובות (דף ל"ג ע"א) ע"ש והא דלא ילפינן לעיל ואצטריך היטב היינו משום הך קושיא דלכתבינהו רחמנא בחדא. ועוד י"ל עפמ"ש הר"ן בנדרים (דף ג' ע"א) כנ"ל דמלתא דאתיא בהיקש טרח וכתב לה קרא א"כ בלא"ה ל"ק למה כתבה התורה היטב אף דאתיא מהיקשא דמשפט אחד יהיה לכם. וכן צ"ל ע"כ מגמרא דלפנינו דלענין התראה לא שייך תירוץ התוס' הנ"ל מה שתירצו אהך דהיטב ואעפ"כ לא ילפינן ממשפט אחד. וע"כ צ"ל דמלתא דאתיא בהיקשא טרח וכתב לה קרא. ולכן ל"ק מנ"ל פטור מן התשלומין גבי נסקלין ונשרפים דשפיר ילפינן כן ממשפט אחד ורק הכא גבי התראה טרח וכתב קרא אף דנוכל לילף מהיקשא. וגם ל"ק מנ"ל התראה גבי עיר הנדחת דשפיר אתיא מהיקשא דמשפט אחד ובזה לא שייך פרכא דאין משיבין על ההיקש. ומה שהקשו למה דלא ילפינן חייבי מיתות בגז"ש דרשע מחייבי מלקות בלא"ה א"ש ע"פ גמרא דאיזהו נשך הנ"ל דמלתא דאתיא בגז"ש טרח וכתב לה קרא:

ד"ה באשה חבירה. ולא בעי ר"י שיתיר עצמו למיתה: פירוש דאף דשייך התיר עצמו למיתה בלא התראה כגון שאומר מעצמו כן מ"מ כיון שצריכים העדים לומר שהתירה עצמה למיתה א"כ הרי ידעו שחייבת מיתה ע"פ עדותן ולא יכולין שוב לומר לאוסרה על בעלה באנו ולא ידענו כלל שחייבת מיתה ע"פ עדותנו ולכן מקשו התוס' אתני גמרא דבאשה חבירה כן ולא אדברי ר"י בר"י ודלא כפירוש מהר"ם:

בד"ה לאוסרה על בעלה שני באנו. הוי מ"ל דאיירי שזינתה ולא ידעי מי הוא עכ"ל: וה"ה ג"כ המ"ל שמת הבועל דבזה לא שייך להפסידה כתובתה כתירוץ המהרש"א כמובן:

ד"ה א"נ שזינתה מקרוביה. וא"ת אכתי מנ"ל: המ"ל דאיירי דהבועל בלא"ה פסול לעדות אלא דבלא"ה משני שפיר ובזה א"ש דלא תקשי דאכתי קושיתם במקומה עומדת לריב"י איך משכחת דחבר נהרג בלא התראה הא יכולים לומר לפוסלו בעדות באנו ולפ"ז א"ש דמשכחת בשכבר הוא פסול. א"נ י"ל דא"כ למה להם לשקר בדבר שעונשו מיתה ה"ל להעיד שאכל נבילות או שיחק בקוביא או אחד משאר דברים שפוסלים לעדות וגם התוס' היו יכולים לתרץ כן אלא דבלא"ה משני שפיר. ובזה א"ש ג"כ מה שק"ל לכאורה לפי דברי התוס' איך משכחת שום עדות בעולם הא כל עדות אי אתה יכול להזימה כיון דעד זומם פסול לעדות א"כ כשבאו עדים והזימו לעדי נפשות ובאו אחרים והצדיקו לעדים הראשונים וזממו להמזימים אין יכולים לקיים בהמזימים דין הזמה דהא יכולים

לומר לא נתכוונו כלל להמית להעדים רק לפוסלם לעדות כדין עדים זוממין ובהא לא שייך והא אתרו ביה דהא עדים זוממין א"צ התראה וכיון דהמזימים אין לקיים בהם דין הזמה גם העדים לא נהרגין על פיהם כשלא הוזמו וממילא גם אותו שהעידו העדים עליו אינו נהרג משום עדות שאי אתה יכול להזימה וא"כ איך משכחת דין מיתה לעולם אע"כ מוכח כתירוצנו הנ"ל דלא יכולים לומר לפוסלם בעדות באנו דא"כ ה"ל לפוסלם ע"י דבר אחר ולא ע"י הזמה שתליא ביה מיתה. ועוד י"ל על זה לפי מה שכתבו התוס' לעיל (דף ט' ע"ב) בד"ה עדי האב ע"ש דבתירוצם שם מתורץ גם זה. ובזה א"ש ג"כ מה שקשה עוד לפי מה דאמרינן לקמן (דף פ"ח ע"ב) דמסית לא בעי התראה א"כ איך משכחת כלל מיתה גביה הא העדים כשהודו יכולים לומר לפוסלו בעדות באנו וא"כ ה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה דודאי מסית לא גרע מאוכל נבילות דפסול לעדות ויכולים לומר העדים לא ידענו דנהרג בלא התראה וכמו לענין חבר דיכולים לומר לא ידענו שחבר א"צ התראה וכמ"ש התוס' לעיל (דף ט'). אבל לפי דברינו אתי שפיר דא"כ היה להם להעיד שאכל נבילות ולא בדבר דתליא ביה מיתה:

דף מא:

בגמרא א"ר והא עדותן קיימת קתני: הא ל"ק ליה דהא שנים אומרים אין אנו יודעים קתני דדרך התנא שחסר תיבה ע"י שכחה וכמ"ש רש"י לעיל (דף י' ע"ב) בד"ה והא עבור קתני וא"כ ה"ה ג"כ להוסיף תיבה אחת במקום שאינו נוגע לעיקר הדין אבל להחליף עדותן בטלה בעדותן קיימת שהוא עיקר הדין בזה ודאי אין שייך טעות דכש"כ הוא ממה שכתב רש"י דלא מיחלף ליה בין קדוש לעבור כ"ש דלא מיחלף ליה הא:

אמרי ליה ומאי אמרינן בה בסנהדרין גרידתא: ק"ל מאי בעי בזה וכי ח"ו הגדולים הללו רצו להתפאר בתורתם שאינם צריכים לשמיעת רבן. תו י"ל כשאמר להן רמי בר חמא אי הכי אמריתו טובא אמריתו קאמרי מטיבותיה דמר כו' מנזיהותא דמר לא אמר בה ולא חדא הם לכאורה דברים מחוסרי הבנה וגם מה לשון ולא חדא. ועוד דהוא אמר להם אמריתו לשון רבים. וכן היה להם להשיב אמרנו בה לשון רבים אכן הם לא השיבו רק לשון יחיד נסתר אמר בה. ונלענ"ד עפ"י מה דאמרינן בגמרא שתלמיד כשאומר שמועה מפי רבו בתחלה יאמר בשם עצמו עד שידע אם ישר בעיני שומעיו ואח"כ יאמר שרבו אמר כן למען שלא יגרום זילותא לרבו ופירשו המפרשים כן פירוש המימרא דכל האומר דבר בשם אומרו דהיינו שבתחלה יאמר הדבר ואם תישר אז יאמר בשם אומרו כמו שעשתה אסתר והשתא ניחא דרמי ב"ח דפגע בהו ושאלם מה אמריתו בי רבה דהיינו

מה נתחדש בבית מדרשכם היו מתייראים לומר דבר בשם רבם דשמא רק לקנטר בא ולבזות את דברי רבן ולכן קאמרי ליה ומאי אמרינן בה בסנהדרין גרידתא כו' כלומר לא נשיב לך אלא משלנו ולא משל רבה. אכן אחרי שישר דבריהן בעיניו אמר להו א"ה אמריתון בה כו' א"כ הוצרך והוטל עליהם לומר ב' דברים האחד שיודיעו לו שרבם אמר כן ולא משלהם הוא והב' ליתן טעם למה עשו כן לומר בתחלה בשמם וזה שהשיבו לו מטיבותא דמר אמר בה טובא פירוש כיון שראינו טובא דמר שלא רצה לקנטר והודה לדברינו גם אנו נאמר לו שאמר בה טובא דהיינו שרבינו חידש זה ודברים רבים אחרים. אבל מנזיהותי' דמר אם היה מתריס כנגדנו אז לא היה רבה לא אמר בה ולא חדא דהיינו אומרים הכל בשמנו שלא ליתן כבוד רבינו לבוז:

עד רובו של חדש: עיין בר"ן שהקשה דא"כ לפלוג במתניתן בטעות יום אחד גופא בין קודם רובו לאחר רובו. ותירץ דאז ה"א דקודם רובו אפילו בב' ימים תלינן טעות. אכן אכתי ק"ל דלפלוג בקודם רובו גופא בין באו להעיד כשעדיין הוא קודם רובו של חדש לבאו להעיד על מעשה שהיה קודם רובו לאחר רובו דאז לא תלינן עוד בטעות כיון שכבר שמעו מתי קדשו ב"ד החדש ובזה לא שייך טעות דע"כ מוכח דבב' ימים אין תולין טעות דא"כ לאשמעינן רבותא טפי בבאו להעיד קודם רובו דאפילו בב' ימים עדותן קיימת:

ברש"י ד"ה הא דאורייתא. כדתניא לעיל נכון שיהיה נכון: א"ל דא"כ היכי ילפינן לעיל (דף מ' ע"ב) מאמת נכון ב' חקירות הא אצטריך לבדיקות די"ל דמדכתיב אחקירות לישנא דנכון ולא לישנא אחרינא שפיר שמעינן גם בדיקות מניה:

בתוספות ד"ה כמאן כר"ע. וי"ל דהא דקאמר: אכן מ"מ צ"ל ג"כ דר"ע לא פליג רק מוסיף אדברי ר"ש כמו לפירוש רש"י דאל"כ איך אפשר דיקרא קרוב או פסול כיון דאינו יכול להזימו ואי הוזמו הב' אחרים יקויים בהו דין הזמה מאי פסול שייך לפ"ז הא אכתי הוי עדות שאתה יכול להזימו:

בד"ה שזה יודע. קשה ומה אלו דייקינן: ואף דלקמן (דף ס"ט) מבואר דלכך מיקטל ולא חיישינן להכי דאזלינן בתר רובא מכ"מ הרי נוכל לברר ע"י בדיקה. וכן כתבו בפירוש בפסחים שם:

בא"ד. מידי דהוי אאחד אומר בג' וא' אומר בה': ק"ק מאי ראיה משם דהתם ודאי כיון דרובא לא טעי בב' עבורים א"כ מעת שהוכחשו וזה אומר בב' וזה אומר בה' כבר הוי עדות מוכחשת ומה יועיל מה שכוונו לעדות באיזה יום כיון דמ"מ הוי הכחשה בימי החדש דע"כ לא טועין בב' עבורים אבל לענין טעות יום א' כיון דרובא טועין בכך א"כ גם אי לא אזלינן בתר רובא עכ"פ לא גרע משאר ספק דעלמא אי טועין בכך וא"כ לא

הוי הכחשה או לא טוען דהוי הכחשה בזה שפיר י"ל מדכוונו בעדות היום אזלינן בתר חזקה ואגלי מילתא דלא הכחשה הוי אבל בב' עבורין הוי כבר הכחשה דודאי בתר מיעוט לא אזלינן גם אי לא אזלינן בתר רובא:

ד"ה א' אומר. וי"ל דודאי כי דייקינן בהנץ: א"ל דא"כ איך אמרינן במתניתן דא' אומר בה' וא' אומר בז' לכ"ע לא טעי אנשי בכך מפני היכר השמש ועדותן בטלה דלמא לא ידעי באיזו שעה חמה במזרח ובאיזו שעה במערב די"ל דחצות היום מידע ידיע לכ"ע ואין טוען בכך כמו שטוען בשעות הנץ:

ד"ה א' אומר בג'. נימא עובדא כי הוי בד' הוי: ק"ק הא כל קושיות רבא היה שם דלמה נתלה בדבר שאם לא היה כן טעות הוי ונקטול אותו מספקא ולכן מתרץ שם דלא תלינן בטעות אלא בידעינן ע"כ דטעי אינשי הכי וא"כ למה נאמר מספיקא דעובדא בד' הוי להחמיר עליו דלמא לא הוי בד' והוי הכחשה:

בא"ד. דאין לתלות טעות בב' עדים: צ"ע דלפ"ז אם היו כאן ד' עדים שבאו כא' להעיד וב' אמרו בג' וב' אמרו בד' שעות יפסל העדות לרבא דאל"כ ע"כ נתלה הטעות בב' עדים וכיון דב' ודאי מוכחשים הם א"כ ה"ל כנמצא א' מהן קרוב או פסול ובטל כל העדות:

דף מב.

בגמרא א' אומר קודם הנץ וא' אומר לאחר הנץ. א"ל דלמא יום המעונן היה ואין היכר בשמש דמדדייקי בהנץ ודאי לא טעי אינשי וכמ"ש התוס' לעיל בד"ה א' אומר בב' שעות ע"ש א"כ אהא דמתניתן דא' אומר בה' וא' אומר בז' לכאורה קשה. אכן הא כבר הקשו גליון תוספות הביאם המהרש"ל פסחים (דף י"ב) ותירצו כיון דרוב ימים אינם מעונין לא תלינן במיעוט לקיים עדותן ולהרוג נפש ע"ש. אכן לפ"ז אם ידוע לנו דאותו יום מעונן היה באמת תולין בטעות לפ"ז:

דתניא ר"י אומר כשם שאין מוסיפין: א"ל דלר' יוסי לפ"ז קושית הגמ' דלעיל (דף י"ז ע"א) במקומה עומדת איך משכחת הטייה לרעה ע"פ ב' דבמוסיפין לא משכחת דלית ליה מוסיפין וכר' יהודה ג"כ ע"כ לא ס"ל מדקאמר כשם שאין מוסיפין על ב"ד של שבעים ואחד די"ל דלעיל לא פרכינן כן רק אמתניתן דקתני בה הטייה ע"פ ב' ולר' יוסי באמת לא משכחת רק ע"פ ג' ועוד גם לר' יוסי משכחת בי' מזכין וי"ב מחייבין וא' אומר איני יודע:

אילימא קש דינא איפכא מבעיא ליה. עיין בר"ן שכ' שהרמב"ם ע"כ סובר כפירוש רש"י אכן לכאורה קשה דהא מפסק הרמב"ם (פ"ט מה' סנהדרין) נראה שהוא מפרש

דהאי נזדקן הדין קאי אפוטרין אותו וכמו שפי' גם הר"ן ולפי' רש"י לכאורה א"א לפרש כך דכתב קש דינא וצריך להמתין בו ואיך שייך זה בשכבר פטרו אותו. אכן בזה י"ל שהרמב"ם מפרש כפי' התוס' דאין יכול לעמוד עליו אבל ממה שפי' רש"י אחכם דינא דלכך אין אומרים בדנ"פ כן שאף אם גמרוהו מחזירין לזכות זה לא שייך לכאורה אי אפוטרין אותו קאי דהא כבר זכאי הוא וזה ק' לכל הפירושים ודוחק לומר דחכם דינא גם לפי' הר"ן קאי אכל דנ"פ. וי"ל דשפיר איכא נפקותא במה שמחזירין לזכות דהא הטעם דאין מחזירין לחוב בדנ"פ הוא משום וצדיק אל תהרוג דפירושו בשכבר נצטדק וזה לא שייך לכאורה בשפטרו אותו מפני שלא היה רוב לחובה דבזה לא מקרי עדיין צדיק כיון שגם לזה לא היה רוב ולא נגמר דינו לזכות כלל ולכן י"ל דבפטור כזה שפיר מחזירין לחובה ולכן שפיר איכא במה שילמדו עוד זכות עליו ויגמרו דינו לזכות דאז אין מחזירין עוד לחובה ונשאר זכאי לעולם:

ברש"י ד"ה ולפטריה מבי דינא קמא. ידונו אלו כנגד אלו: ק"ק דהא לפי הך איכא דאמרי ע"כ לא אמרינן הסברא דשלא יצאו מב"ד מעורבים דאל"כ לא מקשה מידי והא דלא מקשה ולפטריה מעיקרא היינו משום דעדיפא מקשה דלא יוסיפו כלל וממילא לא נבוא כלל לדון אלו כנגד אלו ובתירוצו דר"י קאי כוותך מתורץ ג"כ קושיא קמייתא וא"כ דלית ליה הך סברא ע"כ לא אתי ג"כ שפיר לדון אלו כנגד אלו דלמה לן הך לפטרי' מעיקרא וכקושית לישנא קמייתא וא"כ איך פי' רש"י בהך קושיא שידונו אלו כנגד אלו וי"ל עפמ"ש התוס' לעיל (דף ח' ע"א) בד"ה מוציא שם רע וז"ל ואין לדמות ליוסיפו הדיינים דלקמן דלא חיישינן ללעז הדיינין עכ"ל. והפירוש כמש"כ המהר"ם משום דבהא א"א בענין אחר'. והשתא א"ש די"ל דבאמת גם לפי איכא דאמרי אמרינן הסברא דלא יצאו מב"ד מעורבין ומ"מ מקשה שפיר דלא יוסיפו כיון דגם במוסיפין איכא גנאי לב"ד ומאי עדיף הך גנאי מהך גנאי אבל לדון אלו כנגד אלו שפיר מצרכינן משום גנאי ב"ד ולכן פירש"י א"ש:

בתוספות ד"ה פועלי אמת. ואית דגרס פועל אמת: ופי' זה יותר מיושב ע"פ הלשון דלפי' רש"י פועלים אמת הול"ל שאין זה מדרך הלשון להסמיך המתואר על התואר:

ד"ה העוסקים ברומו ש"ע. והא דאמר שתה רביעית יין: י"ל מאי קושיא דלמא באמת הכי הוי ואעפ"כ צריך להך טעמא דהעוסקים ברומו ש"ע וגם יש חילוק בין דנ"פ לד"מ דבדנ"פ אין רשאים לשתות כל עיקר אפילו בפחות מרביעית מדלא קתני במתניתן ממעטין ביין ובמאכל וחילק בין מאכל ליין משמע דיין אינו שותה כל עיקר וגם מדמקשה איין דוקא מ"ט ולא ג"כ למה ממעטין במאכל אע"כ דה"ט דהא דממעטין

במאכל הוא שיהיה דעתם צלולה אבל זה אכתי אין טעם למה לא ישתו יין כל עיקר ולכן קאמר מלרוזנים אי שכר והא דקאמר אל ישתכרו ע"כ ל"ד ישתכרו אלא לא ישתו מידי דמשכר כדאמרינן. אכן התוס' קושטא קאמרי דבד"מ אפילו רביעית ישתה:

דף מב:

בגמרא והא דקתני הכי נפ"מ דאי נפיק: ק"ק דלימא נפ"מ בב"ד שיושב בעיר שאינה מוקפת חומה דמקרי ג"כ עיר כדמוכח מת"כ שהביא הר"ש פ"א דכלים א"נ בעיר שמוקפת עתה רק לא מימות יהושע דאין לה דין מחנה ישראל דאין לה דין קדושת ערי חומה שהביאו התוס' בשמעתין כמ"ש הר"ש שם ע"ש. וכן איכא נפקותא בב"ד שבח"ל דסנהדרין נוהגת בארץ ובח"ל (ספ"א דמכות) או בעיר שרובה עכו"ם שכל אלו אין להם דין מחנה ישראל והנהו לכאורה עדיפי מהך נפקותא דב"ד שיושב חוץ לחומה דלא שכיח:

דלא מתחזי ב"ד רוצחים: א"ל א"כ היכי קאמרינן במתניתן הטעם משום דכתיב הוצא את המקלל דודאי מתניתן איירי מהך דינא דמוציאין אותו לחוץ מג' מחנות היכי דיתבי ב"ד בפנים וע"ז מייתי הדרשה דהוצא את המקלל המבוארת בגמרא ולא מתרץ רק דלכך נקטה מתניתן הך לישנא דמוציאין אותו חוץ לב"ד להשמיענו אגב אורחיה דעכ"פ צריך להיות חוץ לב"ד אפילו היכי דהוי חוץ לג' מחנות מהך טעמא דלא נתחזי ב"ד רוצחים והיינו דדייק בגמרא והא דקתני הכי נפ"מ כו'. משמע דלא רצה לתרץ רק למה דנקטה מתניתן הך לישנא. אך דלפ"ז לא הבנתי תירוץ התוס' בד"ה כי היכי וז"ל ועוד הא כתיב הוצא כדתנן במתניתן עכ"ל. הא כל קושיתם היה דנילף בשאר נסקלין דנבעי שעריך דהיינו שער ב"ד דמהא סלקא בדבורם והא על זה לא כתיב הוצא ואי נאמר דקושיתם לא היה רק דנילף דנבעי שעריך בעיר שרובה ישראל ולא יהיה חוץ לג' מחנות דהא שעריך שמחוץ לשער העיר ג"כ חוץ לג' מחנות הוא ועוד דא"כ אכתי קשה לפי תירוצם דנילף דניבעי שעריך דהיינו שער ב"ד בעיר שרובה עכו"ם או שישבו ב"ד לחוץ:

ולילף משחוטי חוץ: א"ל דיותר נלמוד מג' דהיינו פר משיח פר העדה ודשן משנילף מא'. וכה"ג אמרינן דיותר גמרינן מדבר שהוקש לו ב' פעמים משלא הוקש רק פעם א' בקדושין (דף ל"ד) דאפשר לענין גז"ש לא אמרינן הכי א"נ הני ג' כחד חשיבי כיון דמהדדי ילפינן:

רפ"א משה היכי הוי יתיב במחנה לויה: הא דצריך להכי דהא ודאי לא דברה עמו שכינה רק באוהל מועד כמבואר בכתובים וא"כ כשנאמר לו הוצא ודאי במחנה שכינה

היה ואעפ"כ ליכא לפרש הוצא רק ממחנה לויה דהא המקלל ודאי לאו במחנה שכינה היה עמו כמ"ש הר"ן ועוד הא כתיב ויניחהו במשמר ובאוהל מועד ודאי לאו משמר היה וא"כ ע"כ הוצא מחוץ למחנה לויה קאמר ולמה לן הך דמשה במחנה לויה הוי יתיב. די"ל דרצה לפרש למה לן עוד מחוץ למחנה שניה דמחד ג"כ הוי ילפינן חוץ לג' מחנות כיון שנאמר לו הוצא אל מחוץ למחנה וכיון דאין לפרש על אוהל מועד מסתמא על מחנה שיושב בה קאמר ולכן קאמר שמשה במחנה לויה הוי יתיב וא"כ כי קאמר לו הוצא מסתמא ממחנהו קאמר ששם הביאו אותו אליו והניחוהו במשמר וכן כתב רש"י לקמן בד"ה הוצא גרידא משמע הוציאו ממקומך עכ"ל. ולכן מצרכינן עוד מחוץ למחנה לחוץ ממחנה ישראל:

האי מבעי לעשיה: פירוש ואכתי מנ"ל חוץ למחנה לג' וא"ל דא"כ דבמחנה ג' קטלי ליה ל"ל דכתיב גבי ויוציאו אל מחוץ למחנה בויוציאו לחודא ג"כ סגי דעכ"פ משמע דהוציאו אותו ממחנה שניה שהביאו אותו שם אל משה וא"כ ממילא ידעינן עשייה די"ל דויוציאו אותו פירושו מהמשמר ולא מהמחנה ולכן צריך לכתוב ג"כ אל מחוץ למחנה להורות עשית הציווי:

בתוספות ד"ה ונאמר בפרים. תימה והא בקדשים: עיין בר"ן שתירץ על זה דמטעם זה באמת חזרו רב פפא ורב אשי וסברי דברייתא אם לא נאמר קאמר עיין שם אכן צ"ע דהא למ"ד בתר למד אזלינן לק"מ כמה שכתב הוא בעצמו וא"כ למה חזר ר"פ הא הוא סבר בזבחים שם דבתר למד אזלינן:

בא"ד. תימא בפר העדה מנ"ל כיון: עיין מש"כ התוס' ביומא (דף ס"ח) לתרץ זה. ולולא דבריהם היה נלענ"ד לומר דאפשר שאין נדון דלפנינו דומה לשאר דבר הלמד בהיקש או בגז"ש דלא נוכל לילף מדבר דבר שלא נאמר בגופו רק בא לו ע"י היקש או גז"ש ממקום אחר אבל הכא לא ילפינן מהיקש או מגז"ש רק שהאי מחוץ למחנה שנאמר בו פירושו חוץ לג' מחנות וכי ילפינן מיניה לדבר אחר מדבר דכתיב בגופיה ילפינן ולא מדבר שבא לו ממקום אחר בהיקש או גז"ש. ובזה יתורצו ב' קושיות התוס' אלו וגם שאר קושיות שהקשו ביומא שם:

ד"ה פגול. מיהו קשה דלא חשיב פסול יוצא: פירוש אם הוציא הדם זריקה אל מחוץ למחנה אבל אין לפרש אבשר פרים דבהני אין פוסל יוצא דזריקה מועיל להם כיון שסופם לצאת דלא גרעו מקדשים קלים ובאימורים בלא"ה לא פוסל יציאה כמש"כ הרמב"ם (פ"א מה' פסולי המוקדשין). ובעיקר קושיתם י"ל כיון דמחנה א' גם בשחוטי חוץ יש וא"כ כי ילפינן מפרים לא ילפינן רק לחוץ מחנה ב' וג' ולדעת הר"ן רק חוץ

למחנה ג' ולכן א"ש דבשלמא לענין פסול פגול קאמרינן בגמרא שפיר דיותר דומה לשחוטי חוץ דבשניהם אין המחנה שנאמר בו פוסלו בפיגול משא"כ בפרים שראוים להתפגל על ידי אותו מחוץ למחנה שנאמר בו דאם חשב לזרוק דמו או להקטיר אימוריו מחוץ למחנה ב' או ג' נעשה פסול ע"י אותו מחוץ למחנה אבל איך נאמר כן לענין פסול יוצא הא חוץ למחנה א' דהיינו חוץ למחנה שכינה כבר כתיב בגופיה ולא נצרך לילף מפרים וחוץ למחנה ב' וג' גם בפרים לעולם אינו פוסל ביוצא דכבר נפסל משיצא חוץ למחנה א' דהיינו חוץ למחנה שכינה ולכן לענין ילפות מחנה ב' וג' מפרים לא שייך הך פירכא דפסול יוצא:

דף מג.

בגמרא שאם מת באבן א' יוצא: א"ל דאכתי ל"ל הך קרא לזה הא כבר כתיב גבי מולך עם הארץ ירגמוהו באבן וכן גבי אוב וידעוני והם מוקדמין בקרא להך דמקלל שמא אין מוקדם ומאוחר בזה והך דמקלל נאמר בראשון וכיון דכבר כתיב במקלל לדרשה הדר כתיב גם באלו אף שאין נדרש בזה כלום וכן צ"ל ג"כ לענין אבנים שנכפל ג"כ בתורה גבי ע"ז ונערה המאורסה שלא לצורך והכי אשכחינן כמה פעמים בגמ' וגם א דלא לכתוב לא אבן ולא אבנים וממילא ידעינן מפשטות דורגמו בין אבן א' בין ב' אבנים דמהיכי תיתי למעוטי חדא מהני די"ל דה"א מדכתיב יד העדים כו' דדוקא ב' אבנים בעינן דלא הוי מוקמינן קרא באותו אבן עצמו כתירוץ התוס' דדוחק הוא לכן צריך לכתוב אבן וממילא צריך לכתוב גם כן אבנים:

לא אמרינן ליה זיל וליתיה וליקטיל נפשיה: יש להסתפק אם גם חרב שהורגים בו אנשי עיר הנדחת בא משל ציבור דהא התם לא שייך הך טעמא דבלא"ה ממונם אבדו ואם נאמר כיון דבשעה שנהרגין כבר נגמר דין העיר להיות כל שללה כליל וא"כ יכלו להנות בדבר ממנה ולקברו כיון דדינו בשרפה אכתי שייך ספק זה גבי הרוגי מלכות דאמרינן (לקמן דף מ"ח) דנכסיהן למלך אם בא משל ציבור כיון דלאו מדידיה מייתינן אלא משל מלך כיון דבשעה שנגמר דינו למיתה כבר נעשה כל רכושו של מלך. וצ"ע:

אמר תיבעי לך: לפי הנראה מהסוגין בעיא זו לא אפשיטא ומדין ספק נפשות להקל היה לנו לפוטרו ולא הבנתי דעת הרמב"ם שפסק דאין משגיחין בזה (פ"י מה' סנהדרין) ע"ש:

דף מג:

במתניתן ומניין שכיפר לו וידויו: א"ל דמנ"ל אש דהוידוי מכפרת דלמא המיתה דוקא היתה מכפרת והא דביקש ממנו לא היה אלא שלא להוציא לעז על הגורלות כדאמרינן בגמרא די"ל כיון דעכ"פ בעכן היה מיתה עם וידוי א"כ אין לנו למילף אלא שיכפר מיתה עם וידוי:

בגמרא שנאמר אנכי חטאתי וכזאת וכזאת עשיתי: פי' כל א' מהני תיבות משמע א' דאנכי לחוד ג"כ הודאה הוא כיון דהגורל לא היה רק למען דעת את החוטא. והא דמקשו התוס' הא דלא מרבינן חרמים הרבה היינו למ"ד לעיל כהנה וכהנה כ"ד וא"כ ה"נ נימא עשיתי א' כזאת א' הרי ב' וכזאת ב' הרי ד' זה למ"ד הראשון דג' חרמים היו ולמ"ד דה' היו נרבי ט' כה"ג ואהא תירצו לפי שלא היו כ"כ מלחמות במדבר אבל ב' היו לר' חנינא וד' לר' יוחנן כמש"כ הר"ן כן נלע"ד פי' הגמרא ותוס' וזהו דלא כמהרש"א בח"א:

מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן: הקשה הר"ן מנ"ל למעט קודם עבירת הירדן דלמא אפכא לאחר שעברו לא נענשו עוד ע"ש מה שתירץ ועוד י"ל דמוכח כן מהך דעכן דאל"כ למה לא נענש עד השתא ועוד אתי שפיר לפי סברת רש"י דדוקא משעה שנעשו ערבים זה לזה שייך לענשן על הנסתרות דלמה יענשו על דבר שלא היה בידם למחות:

ברש"י ד"ה עד שעברו את הירדן. ושמעו וקבלו עליהם: ובזה א"ש למה לא נענשו תיכף בעברם את הירדן כשצרו את יריחו דהא באותו פעם עדיין לא עמדו על הר גריזים דיריחו היה סמוך לירדן כנראה מהכתובים והר גריזים רחוק ששים מיל כדאמרינן לקמן (דף מ"ד) אבל זה א"ל דלא נענשו רק על אותן הנסתרות שנעשו אחר שנעשו ערבים זל"ז בהר גריזים דא"כ גם אמעשה דיריחו לא ליענשו דהיה ג"כ קודם הר גריזים כדכתבנו. ובזה א"ש מה דאמרינן לקמן (שם) דרש ר' שילא אמר לו הקב"ה שלך קשה משלהם אני אמרתי והיה בעברכם כו' דאיך שייך קשה משלהם בדברים שאין להם שייכות להדדי וגם למה לא הוכיח לו המלאך ג"כ חטא זה ביריחו כשאמר לו אמש בטלתם כו' אם גדול כ"כ. אכן לפי הנ"ל י"ל דעכן ג"כ ידע דמשעברו את הירדן נענשים על הנגלות והנסתרות ולכן מן הדין היה לו ליראות למעול בחרם כיון שידע שבודאי יודע הדבר ויגרום רעה לעצמו אכן טעה כי הוא סבר שלא יענשו רק על עבירות שלאחר הר גריזים ולכן לא יודע לפי דעתו מעל יריחו שהיה קודם לזה אבל באמת אינו תלוי בשעת עבירת הדבר ולכן נענשו. והנה התוס' כתבו לקמן בד"ה ואתם רחקתם כי היה לו להקים האבנים בהר גריזים ועיבל שסמוכים לירדן והשתא אם עשה כן לא היה שייך עוד טעות כיון שאז

בשעת כבישת יריחו כבר קבלו עונש על הנסתרות והיה יכול לידע כי בודאי יודע הדבר והיינו דקאמר ליה הקב"ה ליהושע שלך קשה משלהם שאתה גרמת מעילת חרם זה כי אם לא המתנת בהקמת אבנים לא היה נעשה הדבר:

דף מד.

בגמרא וכתיב התם את בריתי הפר: הא דלא קאמר ג"כ הכא כופר בעיקר היה מהך דגם עברו את בריתי כמו דאמרינן לעיל גבי אדם הראשון (דף ל"ח ע"ב) דע"ז יקשה פשיטא כקושית הגמ' ותירוץ הגמ' לא שייך על זה:

רבינא אמר דיניה כנערה המאורסה דבסקילה: לענ"ד י"ל דרבינא לאפלוגי אתי דלא בעל נערה המאורסה והא דכתיב וגם נבלה להורות דבסקילה משום דלכאורה קשה קרא דהקב"ה צוה לשרוף את הנלכד ויהושע סקלו. והנה במדרש איתא דסקלו משום חלול שבת. אך דלפ"ז אכתי יקשה לר"ש דסבר שרפה חמורה ידין אותו בשרפה החמורה כדין מי שנתחייב ב' מיתות דנידון בחמורה ולכן קאמר רבינא דבאמת כן הציווי היה לסקלו דכתיב נבלה כמו בנה"מ והא דכתיב שריפה היה דוקא על אשר לו:

ותניא שלשים וששה ממש דר"י: יש להבין ר"י ור"נ במאי פליגי ונלענ"ד דכל א' לשיטתו אזיל ע"פ מה שיש להבין עוד לר' יהודה דסבר ל"ו ממש מ"ש הך מנינא דוקא. אכן י"ל כיון דהך עונש בא על ישראל אודות העבירות הנסתרות של עכן שקבלו ערבות בהר גריזים כמ"ש רש"י לעיל ואמרינן בסוטה (דף לז ע"ב) די"ג פעמים קבלו ישראל ברית עליהם בסיני וערבות מואב והר גריזים וגם אמרינן שם שנכרתו בריתות של תר"ג אלפים וה' מאות ונון שהוא מספר ישראל בלא שבט לוי דלא נכלל בכלל זה כמבואר בכתובים אלמא ששבט לוי לא קבלו ערבות וא"כ לא נשארו רק י"ב שבטים שקבלו כל א' ערבות ג' בריתות ולכן מתו ל"ו איש מכל שבט ג' אנשים נגד ג' בריתות שעברו והנה המהרש"א כ', בסוטה שם דמ"ד דג' בריתות היו וקחשיב הני דסיני וערבות מואב בהדייהו ע"כ סובר כמ"ד הכא דנענשו על הנגלות קודם שעברו דאז שייך ערבות אף בסיני וערבות מואב לענין נגלות אבל למ"ד דגם על הנגלות לא נענשו לית ליה דחשבינן ברית דקודם עבירת הירדן לענין ערבות ע"ש. והשתא א"ש דר' יהודה לשיטתו דסבר לעיל דנענשו על הנגלות גם קודם שעברו הירדן א"כ שייך שפיר לומר דהיה ל"ו ממש דמתו מכל שבט ג' נגד ג' בריתות אבל לר' נחמיא לשיטתו דסובר לעיל דלא נענשו על הנגלות קודם עבירת הירדן א"כ לא שייך לדידיה ג' בריתות כמש"כ המהרש"א וא"כ ג"כ אין טעם למה ל"ו דוקא ולכן קאמר דבאמת לא היו ל"ו אלא ע"י מיתת איש א' חשוב נענשו:

אטו פנחס לא עביד הכי: פי' ואיך תלה עדות זה דוקא בעשיר שהוא יהושע שכבש את הארץ הא גם פנחס ענה כן שהיה רש:

בתוספת ד"ה חיישינן שמא שד הוא. דוקא בשדות ובהרים: פי' והך דיהושע ג"כ בשדה היה אף דכתיב ביריחו פי' בגבול יריחו דהא עדיין במצור היה ואפילו רחוק ממחנה ישראל היה יהושע באותו זמן כמש"כ רש"י (לקמן ע"ב בד"ה ועכשיו בטלתם) והא דהוצרך רש"י לפרש דבלילה היה הא בשדה גם ביום אין עונין כמו שהוכיח התוס' היינו משום דאם לא היה בלילה היה סימן בבואה דבבואה. כמ"ש התוס':

בגמרא לא צריכי דאע"ג דיהבי טעמא למילתייהו: א"ל דלפ"ז דלא משכחת בשום גוונא דהעדים יכולים לחזור אחר שהעידו איך כתבו התוס' לקמן (דף ס"ה ע"ב) בד"ה יצאו עדים א"נ כגון שחזרו בהן מעצמן ואמרו מבודין אנחנו עכ"ל ומה בכך הא מ"מ נהרגין די"ל דאיירי כשחזרו תוך כדי דיבור דאז אין נהרגין א"נ כשחזרו קודם שנחקר עדותן בב"ד דאז מהני ג"כ חזרה כמ"ש התוספת לעיל (דף ל"ב ע"ב) בד"ה היכי אמר ושייך בהו הזמה ואעפ"כ אין נהרגין כשחזרו אפילו לאחר שהוזמו אם היתה ההזמה קודם שנחקרה עדותן בב"ד:

ברש"י ד"ה אביך האמורי. תרח ואבותיו מכנען באו עכ"ל: צ"ע דהא משם באו ולא מחם אבי כנען כדכתיבי קראי. ולולא פירושו היה נלענ"ד לפרש אביך הבא מאותן שעשו מעשה האמורי כדדרשינן במ"א והיינו שעבדו ע"ז כאמורי:

ד"ה וכי כל כמינה. וכי נאמן הוא דחשדינן לסהדי: ממה דפריך בש"ס פשיטא וכן מכל הסוגיא משמע לכאורה דהקושיא היא מה צריך להשמיענו דיהרג ודלא כפי' רש"י ולענ"ד דרש"י הוצרך לזה דקושיא פשיטא לחודא לא תקשה לכאורה די"ל דאתי לאשמועינן הך דקולר תלוי בצואר העדים ולכן מקשה אהך גופא ג"כ כל כמינה וכפי' רש"י ובזה יובן הסוגיא לפי פירושו:

דף מה.

בגמרא למימרא דרבנן חיישי להרהורא: קשה מאי פריך דר' יהודה אדר' יהודה דלמא לעולם חייש להרהורא והא דאשה נסקלת ערומה משום דגזירת הכתוב היא אותה ולא כסותה וא"ל דהא גם בסוטה הוי גזירת הכתוב ופרע את ראש האשה ואעפ"כ סובר ר"י דאין מגלין משום הרהורא הא כבר הקשו התוס' שם בסוטה (דף ל"ח) הכי ותירצו דבשב ואל תעשה יש לחכמים כח לעקור דבר מן התורה וה"ז לא שייך לגבי סקילה דאם יאמרו חכמים דסנקלין אותה בכסותה והרי מן התורה אסור לסוקלה כן ועוקרין דבר

מן התורה בקום ועשה. ועוד י"ל אקושית התוס' שם למה דאין מגלים לר' יהודה ע"פ מה שהקשו התוספת עוד שם לר' יהודה למה לא פורסים סדין של בוץ ויגלם כדאיתא בספרי ותירצו דלא שייך בזה ונוסרו כל הנשים ע"ש. אך דזה תמוה לכאורה דאטו משום דאין יכולים לקיים בה מצות יסור דרבנן לא יקיימו בה ג"כ מצות פריעה דאורייתא. ועוד קשה לכאורה דא"כ ברייתא דספרי כמאן אתיא דכר' יהודה לא אתיא לפי תירוץ התוס' וכרבנן נמי ע"כ לא אתיא דא"כ דאחרי סדין של בוץ פרעו וגלו מאי פריך דרבנן אדרבנן הא התם לא שייך הרהורא כלל ולכן נלענ"ד דהך דרשת הספרי אליבא דר' יהודה היא והיינו דמצוה של תורה ודאי מקיים גם אחורי הפרגוד רק משום ונוסרו תקנו רבנן שיגלו בפרהסיא ולכן כשהיה שערה נאה או לבה סבר ר"י דלא מגלין או סותרים היינו בפרהסיא אבל אחורי הפרגוד באמת מגלין ורבנן סברי דאפילו בפרהסיא מגלים ולכן א"ש מה שהקשו התוס' דלר' יהודה באמת גלו אחורי הגדר וגם א"ש מה שהקשו איך עקר ר"י גזירת הכתוב דבאמת לא עקר אך דלפ"ז פשיטא דקשה מאי דפריך ר"י אדר"י דהא אי יסקלו אותה בכסותה יעקור דין תורה בזה:

אמר קרא ונוסרו כל הנשים: לכאורה י"ל כיון דלפי תירוץ זה ע"כ צ"ל דרבנן לא חיישי להרהורא וכמש"כ רש"י א"כ למה צריך בסוטה הך טעם דונוסרו כל הנשים תיפוק ליה כיון דטעם דהרהורא לית להו א"כ מאיזה טעם נעקור מצות גילוי ופריעת ראשה. וא"ל דבאמת גם רבנן הוי ס"ל הך דהרהורא אי לאו משום ונוסרו דלפ"ז מאי פריך וכ"ת ליעבד בהו תרתי דל"ל ליעביד כך כיון דמצות יסור כבר איכא ע"י מיתה וא"כ צריכין לחוש להרהורא. וי"ל דבאמת אי לאו הך טעמא דיסור גם רבנן הוו חיישי להרהורא דלמה לא יחושו לזה ומ"מ פריך שפיר ליעבד בה תרתי כיון שכבר תירץ דר"י אדר"י דהכא כיון דמקטלא לא שייך הרהורא: ובזה א"ש ג"כ מה שי"ל עוד כיון דע"כ צריך לתרץ דרבנן ס"ל הא דר"נ דברור לו מיתה יפה א"כ ל"ל כלל הך תירוצא דבסוטה הטעם משום יסור וכאן אין לך יסור גדול מזה יתרץ בקיצור דרבנן אדרבנן דלא חיישי להרהורא ולכן הך דסוטה א"ש אבל הכא סברי דנסקלת ערומה כיון דכל הטעם שלא תהיה נסקלת כן הוא כדי שתמות מהר וכמו שפירש רש"י והרי בזיוני עדיף ליה מנייחי דגופא אבל לפי דברינו א"ש כיון דרבנן חיישי ג"כ להרהורא אי לאו הך טעמא דיסור א"כ ע"כ צריך טעמא דיסור גבי סוטה וכיון דבסוט' לא קפדי אפי' אהרהור משום יסור כש"כ דלא היה לנו לחוש אברור מיתה יפה משום יסור לכן צריך ג"כ הך טעמא דהכא אין לך יסור גדול מזה:

לימא דרב נחמן תנאי היא. פי' דר' יהודה לית ליה דר"נ: ק"ק איך אפשר לומר כן הא ר' יהודה גופא קאמר לקמן (דף נ"ב ע"ב) אף אני יודע שמיתה מנוולת היא אבל מה אעשה כו' אלמא אי לאו דהוי חקות הגוים הוי חיישי למיתה יפה:

במתניתן א' מן העדים דוחפו על מתניו: צ"ע למה לא בעינן שידחפו אותו ב' עדים דהא יד העדים תהיה בו בראשונה כתיב ואם מת ע"י דחיפה הרי לא הי' בו רק יד העד הא' ועיין לקמן:

בגמרא אי הכי ליגבהי' טפי: א"ל כמה שיעור יש לדבר זה כיון דגם ע"י גובה ב' קומות מת מהר די"ל כיון דקתני בברייתא וקומה שלו הרי כאן ג' משמע דג' קומות דוקא בעינן וא"כ למה נוקטין שיעור מצומצם כ"כ אבל ק"ק דאי יגביהו יותר מזה באופן שבודאי ימות ע"י דחיפה זה ע"כ נגד כוונת הכתוב דאל"כ לא משכחת סקילה כלל כיון דלעולם מת ע"י דחיפה ולאיזה ענין כתב סקילה כלל:

ומניין שאם מת בדחיה יצא: ק"ק אכתי ל"ל או הא ע"כ מוכח דלא בעינן לאחר מיתה שניהם דאל"כ לא לכתוב רק יסקל ויירה ולא סקול וירה דמזה ג"כ ידעינן דשניהם בעינן אע"כ דמדכתיב סקול יסקל וירה יירה רצה הכתוב להורות לנו דדוקא מחיים ניבעי תרתי ולא לאחר מיתה ואכתי או ל"ל ובשלמא לר' יונתן לקמן (דף פ"ה ע"ב) דסבר משמע שניהם כא' ומשמע א' בפ"ע כו' (ע' ב"מ דף צו) א"ש דהא ע"כ לא מצרכינן לדידי' או לחלק אלא משום דכתיב סקול וירה לרבות שניהם יחדיו וה"א דגם לאחר מיתה כן לכן בעי או לחלק והשתא אי לא הוי כתיב רק יסקל ויירה ה"א ג"כ או יסקל או יירה ולכן ע"כ צריך סקול וירה לרבות שניהם אבל לר' יאשיה דסבר דלא משמע או עד שכתוב בפי' כן לכאורה קשה:

ברש"י ד"ה נפרמו קרע משונה לכאן ולכאן: אכן במכות (דף כב ע"ב) פירש הרמב"ן נפרמו קריעה של תפירה ובספרי ערוך לנר שם הארכתי בפירוש ד' הראשונים בזה:

ד"ה הפכו על מתניו. כשהוא מושכב פרקדן: נלענ"ד שאין הפי' לפי דברי רש"י נהפך על לבו ששוכב פרקדן שאדרבה על לבו משמע פניו כלפי קרקע אלא שר"ל למה הפכו על מתניו שהוא על צדו ה"ל להפכו על גבו שיהיה לבו למעלה שעליו צריך ליתן את האבן ולכן מתרץ רש"י דגנאי הוא כששוכב כן פרקדן ועיין ברמב"ם (פט"ו מה' סנהדרין) שיש לו פי' אחר במשנה זו:

בתוס' ד"ה הא. לאו מקרא דריש דהא ליכא מיעוט להכי: בסוטה (דף כ"ב ע"ב) פי' רש"י נגד פירוש התוס' דתרתי שמעית מינה מדכתיב מיעוט דכסות בלשון זכר ידעינן ג"כ דאין גבי אשה הך מיעוטא ע"ש ומה שהצריך להתוס' עוד לפירושם דאל"כ מאי

פריך דרבנן אדרבנן הא קרא קאמר דאין אותה בלא כסות וכמ"ש בסוטה (דף ח' ע"א) בד"ה האיש נסקל כבר תירץ רש"י לפי דרכו בסוגין בד"ה להרהורא וז"ל נהי דלרבנן דלא אצרכה קרא להפשטה כו'. פי' דודאי לאו מצוה היא מן התורה לסקלה בכסותה אלא דאיסורא דאיש לא קאי עליה וא"כ נעביד לן אנן:

ד"ה ברור לו מיתה יפה. י"מ משום דלרעך כמוך: לא הבנתי למה דמצרכינן להך הא ודאי דבכלל ואהבת לרעך כמוך הוי ג"כ מיתה יפה דהא אם הוא הוי חייב מיתה והיה בידו לברור באיזה מיתה שיהרג ג"כ היה בורר לו מיתה יפה גם מה שכתבו דמחיים לא שייך כן דהא חייך קודמין ק"ל דהא אין הציווי שיאהב אותו יותר מגופו וא"כ במקום ששייך חייך קודמין לא שייך כלל ואהבת לרעך כמוך:

ד"ה מה בור שיש בו כדי להמית. ותרווייהו צריכי כו' אי כתב רחמנא בור: בב"ק (דף ג' ע"א) כתבו התוספת צריכותא אחרת ע"ז דאי כתב רחמנא בור ה"א בור דוקא אבל שיח ומערה פטור וזה ודאי דהמת יהיה לו לאו מיותר הוא דמצרכינן לשור פסולי המוקדשין כדאמרינן שם (ב"ק דנ"א) ולא עבדי צריכותא רק משום דילפינן מתרתי קראי הללו שיהיה כדי להמית:

בד"ה מניין שאף לדורות. והא דאמרינן בפ' טבול יום: אף דשם קאמרינן טעמא למה לא נילף לדורות משעה משום דאיכא ק"ו ממעשר הקל מ"מ כיון דק"ו זה שייך ג"כ בקדשי שעה ואעפ"כ לא אמרינן אותו כיון דבפ' הציווי היה נגד הק"ו א"כ אי ילפינן בעלמא דורות משעה גם לענין דורות יחשב כמו שכתוב בפי' כן ולא נימא ק"ו:

דף מה:

בגמרא ושדי לה איהו. הא דנתן טעם למה לא הוי הסקילה בב' עדים ולא למה לא הוי הדחיה כן דהא לענין דחיה לא שייך טעם דתיתי מרזיא י"ל כיון דמצות הכתוב הוא יד העדים תהיה בו בראשונה א"כ יהיה ע"י א' הדחיה וע"י א' הסקילה ואי ידחפו אותו שנים דלמא יהיה הדחיפה ע"י כח הא' דוקא ושמא אותו העד גופא ישליך ג"כ האבן עליו דהא א"א ע"י ב' כי היכי דתיתי מרזיא ולא יעשה ע"י השני כלום לכן נעשה הדחיה ע"י הא' והסקילה ע"י האחר א"נ לא רצה לפרש רק כיון דע"כ צריכים ב' להגביה את האבן למה לא ישליכו ג"כ:

א"ש נקטעה יד העדים פטור: יש להסתפק אם לאחר שהוזמו העדים נקטעה ידם אם נאמר כיון דהשתא לא היה נהרג ע"פ עדותם גם הם לא יהרגו או נימא כיון דבשעה שנגמר דינו ע"פ עדותן זממו להרגו ועשיתם לו כאשר זמם קרינן בהו ויש לפשוט ממה

שכתב הרמב"ם (פ"כ מה' עדות) שאם לאחר שנגמר דינו נמצא א' מהן קרוב או פסול אינן נעשין זוממין. ע"ש:

תרגמה שמואל בהן הן עדיו: לכאורה זה קשה מאוד דאיך אפשר לפרש ופלוני עדיו כן דהול"ל ואנחנו עדיו וי"ל דלכאורה י"ל מאי פריך מהך דכל מקום שיעידהו ב'. לפי מה שפסק הרמב"ם (פי"ד מה' סנהדרין) דברוצח לא נפטר בנקטעה יד העדים כיון דכתיב מות יומת הרי ריבה דלא בעינן קרא כדכתיב וא"כ ה"ה ג"כ גבי עיר הנדחת וכל הנסקלין לפי מ"ש התוספת בד"ה משום א"כ דלמא איירי מתניתן בהך חייבי מיתות דלא מעכב יד העדים וצ"ל דפריך כן דמתניתן סתמא קתני כל מקום כו' ולא חילק בין חייבי מיתות וכעין מ"ש התוס' בד"ה משום והשתא א"ש דתרגמא שמואל אהן הן עדיו פי' דבכה"ג משכחת בכל חייבי מיתות ואתי דינא דמתניתן שפיר בכל חייבי מיתות ומ"מ א"ש דנקט ופלוני ופלוני עדיו לענין נסקלין ונהרגין דלא בעינן בהו יד העדים דוקא:

ומי לא בעינן קרא כדכתיב והתנן: עיין במהרש"ל שחתר ליישב פי' קושיא זו להיכי קאי ולפי דעת הרמב"ם הנ"ל כיון דכתיב ברוצח מות יומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ולא בעינן קרא כדכתיב גם לענין יד העדים יש לפרש פי' קושיא זו דפריך אמאי דסליק בתירוצו דלכך לא בעינן גבי רוצח קרא כדכתיב כיון דכתיב מות יומת וא"כ ה"ה ג"כ בנסקלין וכמ"ש התוס' דהא כתיב ג"כ בהם מות יומת ולכן פריך ומי לא בעינן קרא כדכתיב היכי דכתיב מות יומת הא גבי בן סורר ומורה שהוא מן הנסקלין וכן גבי עיר הנדחת דכתיב בהו מות יומת ואעפ"כ מצרכינן קרא כדכתיב ולכן א"ש דלא פריך רק מבן סורר ומורה ועיר הנדחת וע"ז מתרץ תנאי היא פי' דפליגי תנאי אי בעינן קרא כדכתיב או לא ובאמת לא דרשינן לענין סורר ומורה ועיר הנדחת מות יומת לרבויא למאן דבעי קרא כדכתיב ולכן בעינן רחוב ושלא יהיו אביו ואמו גדמין ומות יומת לא דרשי דברה תורה כלשון ב"א וכדאמרינן בכמה דוכתי אבל לענין רוצח וגואל הדם שפיר דרשי ועיין מ"ש התוס' רפ"ב דמנחות ורק לענין נסקלין ועיר הנדחת יש איזה טעם להני תנאי דלא דרשי ליה ולכן סברי דלענין סורר ומורה ועיר הנדחת דוקא בעינן מה שכ' בהם. ובזה א"ש מה שיש להקשות לכאורה אהרמב"ם שהביא דין זה דמות יומת בכל מיתה שאתה יכול וכן מה דאתיא מיניה דנקטעה יד העדים חייב ושממיתין אעדות שנגמר דינו בב"ד פלוני כל אלו הדינים לא הביא רק לענין רוצח בה' סנהדרין ולענין גואל הדם שב"ד מעמידין לו גואל (ריש ה' רוצח) ולא הביא דינים הללו לא לענין נסקלין ולא לענין עיר הנדחת. ולפי דברינו א"ש כיון דהוא פסק לענין סורר ומורה ועיר הנדחת כסתם מתניתן דלקמן דלא סברי ע"כ לענין עיר הנדחת ונסקלין כן לכן לא יכול להביא כן והא דדרשינן

בגמרא דלקמן לענין נסקלים ובב"מ לענין עיר הנדחת כן היינו אליבא דר' יהודה דהוא ע"כ דריש כן דאל"כ הוי ב' כתובים הב"כ וכמו שכתבו התוס':

שאני התם דכולה קרא יתירא: א"ל דלמא כתב כן אלכתחלה דוקא דיהיה כן למצוה בעלמא וכמ"ש רש"י בד"ה הרי זה יהרג די"ל דהא לענין ותפסו אותו אביו ואמו והוציאו אותו לא שייך לכתחלה דמאי דהוי הוי ואף דלענין ואמרו בננו זה וגומר שייך כן למצוה בעלמא שיאמרו כלשון הזה דוקא מ"מ קאמרינן שפיר דכולי קרא דותפשו יתירא הוא וכיון דהוא לדרשה אתיא לענין עכוב גם לענין פסוק שני דואמרו אל זקני עירו אמרינן כן אף דלענין קרא זה לא הוי הוכחה למדרש לענין דיעבד:

אבל דכ"ע בעינן קרא כדכתיב: א"ל מנ"ל דר"ע סובר כן דהא כיון דסבר דרחוב דהשתא נמי כדמעיקרא דמי א"כ נוכל לעשות לה רחוב וכלכתחלה דמי דכ"ע מודו דבעינן כנ"ל די"ל דלכתחלה לא מקרי אלא כשהיה לה רחוב אבל כשאין לה אף שנוכל לעשות מ"מ מקרי דיעבד:

תנאי היא. ק"ק דלמ"ד לא בעינן קרא כדכתיב א"כ ל"ל מות יומת גבי רוצח וגואל הדם הא בלא"ה ג"כ ידעינן דאתה ממיתו בכל המיתות כיון דלא בעינן קרא כדכתיב ועוד דכי ס"ד דלמ"ד הכי בכל חייבי המיתות יהיה הדין דאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול דזה לא נזכר בשום מקום ועוד דא"כ קושית התוס' בד"ה משום מסוגיא דפרק הנשרפים במקומה עומדת דלא שייך תירוצם דדייק מדקתני כל חייבי מיתות דאכתי מנ"ל לדייק כן דלמא אתיא מתניתן כמ"ד דלא בעינן קרא כדכתיב ובאמת בכל חייבי מיתות הדין כן אכן י"ל דחדא מתורץ באידך דלכך באמת בין ברוצח בין בגואל הדם כתיב בקרא כן שלא לצורך להורות לנו דדוקא באלו כן ולא בשאר חייבי מיתות. ובזה מתורץ מה שהעירו התוס' דלמ"ד ב' כתובים הב"כ מלמדין מנ"ל למעט שאר חייבי מיתות ולפ"ז א"ש דהא ג' כתובים גם הוא סבר דאין מלמדין והיינו משום דב' פעמים ודאי לא כתב קרא בכדי וא"כ י"ל דסובר דלא בעינן קרא כדכתיב והוי לדידיה הך ב' כתובים כמו ג' כתובים בעלמא כיון דתרתי מיותרין הן. עוד י"ל בזה דהנה התוס' בד"ה אין לו בוהן הקשו ויש תימא היכי דייק כו' ואפשר י"ל ע"פ מה דאמרינן במנחות (דף ה' ע"א) דתהיה לא קאי אשחיטה משום דלאו עבודה היא ע"ש אלמא דלא קאי אלא אתורת טהרה שיעשה הכהן א"כ אם אין לו בוהן ואוזן אין העכוב אצל הכהן אלא אצלו דהרי הכהן עשה לטהרתו כל מה שיוכל לעשות וי"ל דתהיה לא קאי על זה כמו שלא קאי על שחיטה כן י"ל לכאורה. אכן הא קשיא מאי פריך אשמואל ממות יומת המכה דלמא טעמא דשמואל לאו משום דבעינן קרא כדכתיב לחוד אלא משום דכתיב יד העדים תהיה בו בראשונה

ותהיה משמע עכובא דהרי בכ"מ דרשינן תהיה לעכובא אכן י"ל דמ"מ פריך שפיר דהא גבי רוצח כתיב ג"כ רוצח הוא והוא משמע ג"כ עכובא כדדרשינן בזבחים (דף ז' ע"ב) ובשאר דוכתי וע"ז מביא ג"כ מגואל הדם דשם כתיב ג"כ גואל הדם הוא ימית דמשמע ג"כ עכובא. וא"ל דא"כ לא לכתוב הוא ולא בעינן מות יומת ואנו יודעים ג"כ דמיתתן בכל דבר כיון דלא כתיב עכובא לא בעינן קרא כדכתיב דזה אינו דא"כ ה"א בכל חייבי מיתות הדין כן לכן כתיב הוא ברוצח וגואל הדם ומות יומת כי היכי דלהוי ב' כתובים הב"כ אבל לפ"ז מוכח דהיכא דלא כתיב עכובא לא בעינן קרא כדכתיב דאל"כ אכתי יקשה לא לכתוב הוא ולא בעי מות יומת וע"ז מקשה ומי לא בעינן קרא כדכתיב פי' גם בלא עכובא והא בבן סורר ומורה ועיר הנדחת מעכב אף דלא כתיב עכובא וע"ז מתרץ תנאי היא היינו היכא דלא כתיב עכובא אבל היכא דכתיב עכוב ודאי לכ"ע מעכב ולכן א"ש דבעינן מות יומת גם למ"ד דלא בעינן קרא כדכתיב כיון דכתיב הוא וגם א"ש מה שקשה עוד כיון דלפי תירוץ הגמרא לכאורה שמואל כתנאי אמרה למילתיה א"כ מי דחיק ליה לתרץ אקושיא ממתניתן דפלוני ופלוני עדיו דבהן הן עדיו איירי לימא דמתניתן אתיא כמ"ד דלא בעינן קרא ואנא דאמרי כסתם מתניתן דלקמן דבעינן קרא כדכתיב אכן לפי דברינו א"ש דבהא דשמואל כ"ע מודו כיון דכתיב תהיה לעכובא:

במתניתן א"ל ר"א והא שמעון בן שטח תלה: ק"ק למה לא פריך לרבנן כן אדין קמייתא דאמרו דאין נתלה אלא מגדף ועע"ז דהא הני נשים משום מכשפות דנו אותן כמ"ש רש"י לעיל ולקמן בשמעתין ואעפ"כ תלו אותן וכ"ת דבאמת על שניהם השיב רק נטר להו לרבנן עד לבסוף להשיב על שניהם אין משמעות הלשון כך דאל"כ הו"ל לומר והלא שב"ש תלה נשים מכשפות באשקלון וי"ל דמזה לא היה יכול להקשות דהי' אפשר לומר דתרתי הוי בהו כישוף וע"ז או מגדף ומשום ע"ז תלאם ולכן מקשה דוקא מהא דתלה נשים ועיין לקמן (דף מ"ו) עוד יישוב לזה:

תלה נשים באשקלון: לא מצאתי הכרע אי ע"י תליה המית אותן או שסקלן כדינם ואח"כ תלאן. והנה אף שבכ"מ לא כתוב רק תלאן במתניתן כאן וברש"י לעיל (דף מ"ד ע"ב) וכן ברמב"ם מכ"מ נלענ"ד שבתחלה סקלם דאל"כ למה להו לרבנן להוכיח שהוראת שעה היתה מיתתן מדדנו ב' ביום א' תיפוק ליה דדנו במיתה שאינה מד' מיתות אך דיש להשיב ע"ז דכיון דלא היו יכולים להורידן לארץ משום שלא יעשו כישוף ויברחו דלכך היו הבחורים צריכים להגביה כולן כא' כמו שמשמע מדברי רש"י לעיל א"נ אין זה הוראת שעה דבכל חייבי מיתות הדין כן דאם אין אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו דממיתו בכל מיתה שאתה יכול ע"י עדים כמש"כ הרמב"ם (פי"ד מה' סנהדרין) והכא

ע"כ היו עדים והתראה דאל"כ אין לך הוראת שעה גדול מזה ועוד דא"כ למה היה שמעון ב"ש נידון בגיהנם אם לא היה דונן כמ"ש רש"י לעיל הא לא היה להם דין מיתה אבל כפי הנראה מרמב"ם (ה' סנהדרין פ' כ"ד) לא הי' בהנשים עדים והתראה כראוי ע"ש אכן לפ"ז קשה מלשון אין דנין שנים ביום א' ועיין בירושלמי ששם משמע שע"י תלי' הרגו אותן וזה כאשר אמרנו שלא היה אפשר לדונם בסקילה:

ברש"י ד"ה יד העדים. דזו היא יד שלהם: מתוך פי' זה משמע דאף שהם גדמין מ"מ הם ימיתו אותו אכן לא כן דעת הרמב"ם (פט"ו מה' סנהדרין) דפסק שם דאחרים הורגין אותו. ולכאורה יש קצת ראיה לפי' רש"י דלשיטת הרמב"ם מאי פריך מפלוני ופלוני עדיו דלמא איירי שאומרים על העדים שהם גדמין אע"כ דגם אז צריכין שימיתו אותו העדים:

ד"ה ואין דנין. ודן את כולן ביום א' מפני קרוביהם שלא יתקשרו להצילן עכ"ל: אי משום הך טעמא תלאן לכולן ביום א' אינו מביא לכאורה ראיה דהי' תלייתן משום פרסום ולא הבנתי למה לא פירש רש"י בקיצור דתלאן לכולן ביום שיהיה יותר פרסום כשתולין כולן כאחד משיתלו אותן א' א' ולכן שפיר מייתי רבנן ראיה דכל תלייתן היתה משום פרסום מדתלאום כולם כא' דהוי ג"כ משום פרסום:

בתוספת ד"ה משום דהוי. וי"ל דדייק מדקתני כל חייבי מיתות: לפי מה שכתבו במכות (דף כ' ע"א) דמיתה שהיא מד' מיתות גם בשאר חייבי מיתות דנין ע"ש נסתר תירוץ זה. ולפי מש"כ הרמב"ם (פי"ד מה' סנהדרין) דע"י עדים ממיתין בכל המיתות שאתה יכול גם בשאר חייבי מיתות קושייתם שם בלאו תירוצם מתורץ שפיר וא"כ יש לומר דראיית הרמב"ם לפסוק כן הוא מן התוספתא שהביאו שם:

דף מו.

בגמרא אהני לרבויא שאר נסקלין: ק"ק דאם כן לא לכתוב לר' אליעזר ריבויא כלל ונילף שאר נסקלין במה מצינו ממגדף דא"ל דא"כ הוי ילפינן גם שאר חייבי מיתות דז"א דהא איכא למיפרך מה למגדף שכן חמיר דבסקילה וכדפרכינן ריש פ' היו בודקין. וי"ל דאי ממגדף איכא למיפרך מה למגדף שכן כפר בעיקר או פירכא כיוצא בזה אבל קשה דנילף ממגדף ובן סורר ומורה דאית ליה לר' אליעזר דקרא לקמן ג"כ דנתלה ואי ילפינן מתרווייהו ליכא למיפרך מידי ועוד קשה אי פרכינן אמגדף שכן כפר בעיקר א"כ ל"ל כלל דוהומת לא לכתוב רק מגדף ומרבינן ג"כ עע"ז כיון דדמי ליה שכפר בעיקר כמותו וכדאמרינן לעיל דהשתא אין לומר כמ"ש הר"ן דאי לא הוי כתיב כלל לרבנן הוי ילפינן במה מצינו ממגדף כל חייבי סקילות דז"א דהא איכא למיפרך מה למגדף שכן כפר

בעיקר וא"כ קשה ממנ"פ אי יש פירכא שלא נלמוד אחרים ממגדף קשה לרבנן והומת ותלית ל"ל ואי אין פירכא קשה לר' אליעזר כן ולכאורה י"ל דבאמת אין פירכא שלא נילף שאר חייבי סקילות ממגדף ואעפ"כ הוצרך לרבוי' לרבות שאר נסקלין דאל"כ ה"א דבן סורר ומורה ומגדף הוו ב' כתובים הבאים כא' כיון דכולם היינו יכולים לילף ממגדף וא"כ ג"כ בן סורר ומורה אך דהיא גופא קשיא ל"ל רבויא אבן סורר ומורה מי גרע משאר חייבי סקילה ואי נאמר דה"א דבן סורר גרע משאר חייבי סקילה ולא בעי תליי' משום דלא חייב מיתה כלל ונהרג על שם סופו או שאר פירכא א"כ קושיתנו הנ"ל במקומה עומדת דלא הוו ב' כתובים דהא צריכים למכתב תרווייהו וא"ל דמ"מ הוי ב' כתובים הב"כ דלא לכתוב מגדף ונילף אותו עם שאר חייבי סקילה מבן סורר ומורה דא"כ אכתי יקשה כקושיתנו הנ"ל דלא לכתוב לא רבויא ולא מגדף ונילף כולהו מבן סורר ומורה אי ליכא פירכא ואי איכא פירכא א"כ לא הוי ב' כתובים ה"כ וג"כ קשה לא לכתוב רבויא לר"א ואי איכא פירכא לנסקלין שלא נילף ממגדף א"כ קשה לרבנן רבויא ל"ל וגם א"ל דדלמא איכא פירכא לרבנן שלא נילף אפילו ע"ז ממגדף אי לאו כלל דא"כ מנ"ל להגמרא דלרבנן כלל ופרט המרוחקים אין דנין בכו"פ דלמא סברי כבן עזאי בב"ק (דף פ"ה) דדנין והכא ע"כ מרבינן ע"ז דאל"כ קשה כלל דוהומת ל"ל ואם כן ממנ"פ קשה:

מי שעל חטאו נהרג יצא בן סורר ומורה: ק"ק לרבנן הך מיעוטא דחטאו ל"ל דמהיכי תיתי לרבות בן סורר ומורה כיון דלא מרבו כל חייבי מיתת סקילה:

בבת כהן ובועלה: הא דלא קאמר בנערה המאורסה ובועלה שני דהיא בסקילה משעת בעילה ראשונה שהיתה עדיין בתולה והוא בחנק דבביאה שניה כבר היתה בעולה משום דמסתבר ליה דנואף ונואפת הוי ע"י חדא עבירה שהוא נעשה עי"ז נואף והיא נואפת:

או בבת כהן וזוממי זוממין: ואעפ"כ שייך שפיר ואפילו נואף ונואפת כיון דמיתת הזוממין בא ע"י מיתת הבועל ולזה כיון רש"י במה שסיים ד"ה או בבת כהן והיינו מיתת הבועל. ועיין בתוס' ריש מכות ששם נסתפק הר"י אי זוממי בת כהן נידונין במיתתו גם כשהוא לא היה נהרג ע"פ עדותן והוכיח מסוגיא זו דהא הכא ע"כ לא היה נהרג הבועל מדלא קאמר רק זוממי זוממין ואעפ"כ הן נדונין במיתתו ע"ש ובריטב"א שם כתב שדעת רש"י כדעת ר"י הזקן שפליג על זה וסובר דדוקא כשהבועל היה נהרג ע"פ עדותן הן נהרגין במיתתו וליישב ראי' התוס' לשיטת רש"י י"ל דאיירי שע"י עדותן היה הבועל נהרג ואעפ"כ השתא אינו נהרג כגון שהעדים הראשונים אמרו שהתרו בו ובשעה שהוזמו ונגמר דינם היה הבועל עדיין קיים ובתוך הזמן מת או ברח או באמת כבר נהרג בימים שעברו. ומה שהביאו התוס' עוד לראי' שם דאל"כ היא ולא זוממי' ל"ל י"ל דאי

מלאחיו דוקא ה"א דדוקא כשהבועל עדיין קיים אבל בשכבר נהרג ה"א בכה"ג נידונין במיתתה כיון שלא קרינן בה כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים וכדאמרינן במכות (דף י"ד) קמ"ל היא ולא זוממיה דגם בכה"ג נידונין במיתת הבועל ובה"ג גם רש"י מודה כיון דהשתא הבועל נהרג ועיין בחידושי למכות שם:

במתניתן ואם לן עובר עליו בל"ת: ק"ל למה לא קאמר בעשה ול"ת דהא איכא ג"כ עשה דקבור תקברנו וכמ"ש הרמב"ם (פט"ו מה סנהדרין) דאיכא מצות עשה לקבור הרוגי ב"ד ביום הריגתן מקבור תקברנו. ולענ"ד י"ל ע"פ מה דאמרינן בב"מ (דף ק"י ע"ב) ת"ר ממשמע שנאמר לא תלין פעולת שכיר איני יודע שעד בוקר ומה ת"ל עד בוקר כו' ופי' רש"י שם שאין לינה קרוי עד הבוקר דכתיב ולא ילין לבקר וכל לינה שבמקרא לינת לילה הוא עכ"ל אלמא דלשון לא תלין גם בלא עד בוקר משמע בכ"מ עד בוקר וא"כ גבי הלנת מת דכתיב ג"כ לא תלין ג"כ אינו עובר אלא עד הבקר וא"כ לכאורה קשה איך אמרינן לקמן ע"ב דתולין אותו סמוך לשקיעת החמה שלא יתעצלו ויאמרו עדיין יש שהות להורידו ובתוך כך יעבור הזמן הא אכתי שייך חשש זה גם כשתולים אותו סמוך לשקיעת החמה דהא יש עדיין שהות להורידו כל הלילה כיון דאין עוברים עד הבקר. אכן זה אינו דאף דלא תלין אינו אלא עד הבקר מ"מ עשה דקבור תקברנו היא דוקא ביום הריגתו ולא בלילה שאחריו דביום ההוא כתיב ובכ"מ יום הולך אחר הלילה חוץ מבקדשים כדאמרינן סוף פרק אותו ואת בנו ולפ"ז עשה דקבור תקברנו הוא בסוף היום דוקא ול"ת דלא תלין בסוף הלילה ולכן כשמיירי מואם לן עובר בל"ת שהוא בסוף הלילה לא יכול למינקט ג"כ עשה דקבור בהדה דעלי' אינו עובר משום לינה דכבר עבר כשהגיע סוף היום ולא קברו:

הלינהו לכבודו להביא לו ארון: הא דמחלקינן באיסור תורה בין לכבודו לשאינה לכבודו היינו משום דציווי קרא גופא אינה רק לינה שהוא לביזוי המת כדאמרינן לקמן (דף מ"ז ע"א) כי אמר רחמנא לא תלין דומיא דתלוי דאית ביה בזיון:

ברש"י ד"ה אבל מיתה א'. ושמונים נשים לאו בעבירה: בזה יש ליישב מה שהקשינו לעיל במתניתן למה דלא פריך ר"א מהך דנשים אפלוגתא קמייתא דלכאורה יש לדקדק עוד מאי מקשה ר"א וכי לא ידע ג"כ דע"כ הוראת שעה היתה מדדן ב' ביום א' דהוא ודאי ג"כ לא יפלוג אהך דינא אכן י"ל ע"פ מה דאמרינן בכריתות (דף ג' סוף ע"ב) דבעל אוב המקטר לשד היינו לע"ז ע"ש. ולפ"ז י"ל דאפלוגתא קמייתא לא היה יכול להקשות די"ל דכשוף דהנך נשים היה שהיו מקטרות לשד ודן אותן שב"ש משום עע"ז וע"ז גם לרבנן נתלין. אכן לפ"ז מדתלה לכולן ע"כ בכולן היה עבירה אחת דהיינו בעלת אוב המקטרת

לשד וא"כ לאו הוראת שעה היתה שם ולכן מקשה שפיר מהך עובדא אפלוגתא בתרייתא אכן רבנן השיבו לו דבאמת הי' בב' עבירות ומיתתן הוראת שעה היתה ולכן הא דתלה נשים ותלה נידונים על כישוף זה ג"כ משום הוראת שעה היתה:

בתוספת ד"ה השתא דמרחקי לאו דאין דנין כלל: ובמנחות כתבו דהך דהתם ודאי אין דנין כלל כיון דהוי בב' פרשיות וכדאמרינן בפסחים (ד"ז) אבל היכי דמרחקי מהדדי בחדא פרשה בזה פליגי רבי ובן עזאי בב"ק (דף פ"ה) ורבא ואביי בנדה (דף ל"ג) ובב"ק שם כתבו דסוגיא דהכא אתיא כמ"ד אין דנין וא"ל דלפ"ז לבן עזאי דסבר דדנין מנ"ל עע"ז וכי יפלוג אר"א וחכמים די"ל דדריש ברבוי ומיעוט דהוי כלל ופרט וכלל וכמו לרבנן כלל ופרט המרוחקין דא"ל דא"כ למה לא מרבה שם בב"ק ג"כ כעין הפרט דהתם ליכא לרבויי מידי דאל"כ לא פריך שם מידי לרבי כו' ל"ל. ע"ש:

בד"ה אותו בלא כסותו. ואע"ג דמשעת סקילה: הא דלא קאמרי כיון דהשתא לר' אליעזר לא ממעטינן מאותו אותה א"כ צריך בלא כסותו משום דידה דהיא אינה נסקלת ערומה לרבנן במתניתן דלעיל משום דלפ"ז יקשה לרבנן דילפי דהיא אינה נתלית מאיש א"כ אותו למעט כסותו ל"ל לא משום דידיה מצרכינן כיון דנסקל ערום ולא משום דידה דאינה נתלית כלל ולכן ע"כ הוצרכו התוס' לתירוצם:

דף מו:

בגמרא אלו נאמר חטא ותלית ה"א תולין אותו: אף דוהומת צריך לרבנן לעיל לכללא לרבות ע"ז ולר"א לרבויי לרבות שאר הנסקלין מ"מ מיותר הוא דכלל או יתור גם מחטא משפט מות בלא והומת הוי ידעינן:

הא כיצד משהין אותו: ק"ל איך שייך הא כיצד לזה אי ממיתין ואח"כ תולין או איפכא. ונלענ"ד דלכאורה קשה ממנ"פ אהך ברייתא אי הפי' הוא דה"א דתולין אותו וע"י תלייה ממיתין אותו הא ע"כ א"א לומר כן דהא קרא כתיב וסקלתם באבנים ומתו אלמא דמיתתם ע"י סקילה תהיה ועוד דהלשון ואח"כ ממיתין אותו לא משמע כן ואי הפי' דתולין אותו מחיים ואח"כ מורידין אותו כשהוא חי וסוקלין אותו איך כתיב קרא לא תלין נבלתו על העץ הא כשתולין אותו עדיין חי הוא. ונ"ל דפי' הברייתא כך הוא דאי לא הוי כתיב והומת ה"א דמצות הכתוב אינה רק שיתלו אותו ולא קפיד קרא אי תולין אותו קודם סקילתו או אח"כ ולכן שפיר כתיב קרא לא תלין כשתלו אותו אחר סקילה אבל מ"מ ה"א כיון שיכולים לתלותו גם לפני סקילה תולין אותו כן שלא יבא לעבור על לא תלין

וע"ז קאמר ת"ל והומת כו' והשתא קאמר הא כיצד עושין שלא יבא לעבור אל"ת או קבר תקברנו לפמ"ש לעיל משהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה:

ת"ל כי קבור. מרבוי' משמע ליה דאף העץ בעי קבורה כ"כ רש"י: א"ל הא לקמן דרשינן מהך יתורא דבכל המתים עובר על הלנתן י"ל דתרתי יתורים יש כאן קבר וכינוי כו' דהוי מצי למיכתב תקבר וכתיב תקברנו א"נ דהוי מצי למכתב קבור קבור או תקבור תקבור וכדאמרינן בב"ק (ד' ס"ה) לענין המצא תמצא ובשאר דוכתי. אכן מהרמב"ם (פט"ו מה' סנהדרין) משמע דבאמת הך דרשה דטעון העץ קבורה לאו מקבור אתיא אלא מסברא שלא יאמרו זה הוא העץ שנתלה עליו פלוני אך דלפ"ז צריך לדחוק בפי' הברייתא:

תניא אומר ר' מאיר משלו משל: מדמייתי הך דר"מ הכא משמע דמלשון קללת אלהים תלוי דריש כן וכן כתב רש"י בפי' בפירושו לפ' כי תצא וקשה דהא ר"מ גופא דריש לקמן מקללת מגדף וקיל לי עלמא וא"כ לאו מיותר הוא וצ"ל דתנאי אליביה דר"מ דמאן דאמר דר"מ יליף להך דקיל לי עלמא מקללת באמת לא יליף הך דמשל לב' אחים וכן איפכא אבל מגדף ודאי ידעינן גם להך דרשה דמשלו משל מדכתיב לשון קללה ולא לשון בזוי ש"מ תרתי ולכן לא חש בגמרא להקשות אהך דר"מ האי מבעי לי' לגופיה כדפריך אאידך דר"מ:

מכאן למלין את מתו שעובר בל"ת: ק"ק והא מקבור תקברנו לא ידעינן אלא עשה ואכתי ל"ת מנ"ל ועוד דלאיכא דאמרי דדריש מיתורא קבורה מנ"ל ל"ת למלין את מתו וי"ל דודאי מיתורא דתקברנו דרשינן קבורה לשאר מתים ג"כ והא דדרשינן מני' ל"ת היינו כמו דדרשינן בפסחים (דף ה' ע"א) מהקישא כל שישנו בב"ת חמץ ישנו בקום אכול מצה ע"ש וה"נ דרשינן הכא מהקישא כל שישנו בקבור תקברנו ישנו בלא תלין וכיון דכל המתים הם בעשה דקבור הם ג"כ בלא תעשה דלא תלין והא דאמרינן בב"ק סוף פרק מרובה בי' דברים שנאמרו בירושלים שאין מלינין בתוכה מת אף שבכ"מ אין מלינין משום ל"ת היינו שאפילו לכבודו אין מלינין ואם הוצרכו להלינו מוציאין אותו מחוץ לירושלים אכן מפירש"י שם לא משמע כן:

תקברנו לא משמע ליה: רש"י כתב לגוי לא משמע ריבוי לדרשה ומדברי הר"ן נראה דפי' דלמ"ל ארב חמא קאי אכן ק"ק דאי לא משמע ליה רבויא לדרשה א"כ בלא הך דליעבד לי' ארון לא היה יכול להביא קרא דקבור דכתיב גבי מומת ע"י ב"ד והרי שבור מלכא אסתם קבורה שאל שהיא בשאר מתים. ולפי דברינו הנ"ל י"ל דודאי דריש יתורא לרבות שאר מתים רק דנדרוש מתקברנו ב' דרשות דהיינו ריבוי שאר מתים וקבורת

קרקע מדהוי מצי למכתב קבור קבור זה לא משמע לי'. וכש"כ שי"ל כן לפי' הר"ן דלמ"ל קאי ארב חמא:

למאי נפ"מ דאמר לא בעינא דליקברוה: א"ל דתפשוט דלאו משום בזיונא הוא דאל"כ איך צוה ר' אלעזר בר"ש לדביתהו שלא לקברו כדאמרינן בב"מ (דף פ"ד ע"ב) דאף אי מחל על בזיונו וכי לא חס הצדיק על כבוד משפחתו. די"ל דהא התם לא היה בזיון שלא היה מוטל לעין כל עד שלא ידעו כלל שמת הוא ועוד דהרי לא היה מוטל בבזיון כיון דלא שלטה בי' רמה כדאמרינן שם והרי בזיון אינו אלא כשיראוהו מת ונרקב ונבקע כמ"ש רש"י וגם א"ל דא"כ לידוק איפכא דמשום בזיונא הוא דאי משום כפרה וכי יבעט הצדיק בכפרה די"ל דעשה כן שלא יענשו החכמים עליו על שלא קברוהו לפי כבודו כנראה שם:

דאמר לא בעינא דיקברוה. לכאורה קשה למאי נפ"מ בזה הא מ"מ צריך קבורה דהא כל המלין את מתו עובר בל"ת דקבור תקברנו כתיב וי"ל לפי מה דאמרינן לקמן דלא תלין הוי דוקא דומיא דתלוי דאית ביה בזיון וא"כ היינו דקא מבעי' ליה אי הוי בקבורה משום בזיון משפחה גם היכי שמחל על בזיונו וא"כ הוי דומיא דלא תלין וצריכין לקברו מן התורה או הוי רק משום כפרה וא"כ אין צריך לקברו ובזה א"ש מה שכתב הרמב"ם (רפי"ב מה' אבל) דצריך לקברו משום דכתיב קבור תקברנו והקשה הלח"מ שם דלכתוב טעמא דש"ס דמשום בזיונא הוא. אכן לפ"ד י"ל כיון דהטעם דצריך קבורה הוא משום דלא איפשטה האיבעי' וספק אסורא לחומרא וכמ"ש הכס"מ שם בשם הרמב"ן אך דזה שייך דוקא אי הוי הספק בדבר דאורייתא אבל אי הוי בדרבנן ספיקא לקולא ולכן הרמב"ם שרצה ליתן טעם למה צריך קבורה מספק שפיר כתב הטעם משום דדאורייתא הוא דכיון דמספק הטעם הוי משום בזיונא א"כ הוי דומיא דלא תלין וצריך קבורה מן התורה. ודברי הרמב"ם אתיין שפיר:

האמר לא בעינא כפרה: פי' וא"כ אינו מכפר כמ"ש רש"י א"ל דהתינח לאביי דסבר בכריתות (דף ז' ע"א) דהאומר לא תכפר לי חטאתי אינה מכפרת אבל לרבא דסבר שם דכפרה ממילא קאתי והא דבעינן שירצה בהקרבתה היינו דוקא גבי חטאת משום דבלא"ה לאו חטאת היא אבל הכא מכפרת קבורה גם כשמבעט בה די"ל הא אמרינן התם דהדר בי' רבא וא"כ האבעי' אליבא דכ"ע אזלא:

דכתיב אדם אין צדיק בארץ: ק"ק דלפשוט האבעי' מהא דאמרינן (ספ"א דב"ב) דד' מתו בעטיו של נחש ועליהם לא נאמר אדם אין צדיק בארץ כמ"ש התוס' שם וכי ס"ד דהם לא נקברו:

ת"ש וספדו לו כל ישראל: ק"ק הא שייך ג"כ דלמא דליעבד לי' ארון דבשלמא אקושיא מדאיקבר צדיקי א"ל כן דהא וקברו במערה דהוי קבורת קרקע כמו כוכין שבזמן התלמוד וכמ"ש הר"ן וכן מקבורת משה פריך שפיר דהא כתיב ויקבור אותו בני וכן מלא יספדו י"ל דפריך שפיר כיון דכתיב לדומן על פני האדמה משמע דקבורה היה בתוך האדמה אבל מאי דפריך מוספדו לו קשה. וצ"ע:

למאי נפ"מ דאמר לא תספדוה להאי גברא: ק"ק והיורשים מאי קאמרי אי רוצים להספידו מי ימחה בידם ואי אינם רוצים והאיבעי' היא אי מפקינן מהם א"כ היינו הא"נ לאפוקי מיורשים וי"ל דבאמת היורשים רוצים רק שיש ספק אי יש מצוה לקיים בזה דברי המת דאי יקרא דחיי הוא אין הוא יכול למחול על כבודם:

א"נ לאפוקי מיורשים: פי' דיקרא דחיי לא שייך רק גבי יורשים וכמ"ש הר"ן ולפ"ז ה"ה דהוי מצי למימר נפ"מ לגר אי צריך הספד או לא:

ת"ל לא יספדו ולא יקברו: א"ל דאי גם יקרא דשכבי ג"כ קשה דהא אמרינן ניחא להו לצדיקי דמיקרי בהו אינשי וא"כ ניחא להו לצדיקייא לספוד הרשעים די"ל דאי משום ניחא לחוד אין עושין יקרא לרשעים:

בתוספת ד"ה חליצה לאו כלום. דעפר חשיב טפי מחובר מעץ הנעוץ בארץ: אכן לפ"ז אי עץ הנעוץ בעיר הנדחת שרי תליא בפלוגתא דר"י ורבנן. וכן אי חשיב מחובר לענין גט לפמש"כ התוס' בחולין שם:

ד"ה הספידא. שאני מלך דאיכא בזיון טפי: המהרש"א בח"א הקשה דא"כ מאי מקשה מבשלום תמות דהא כתיב גבי צדקיהו שהי' מלך והניח בקושיא. ונלענ"ד עפ"י מה דאמרינן גיטין (דף ס"ח ע"ב) דשלמה מלך והדיוט הי' והיינו כשהי' מושלך ממלכותו היה הדיוט וחד אמר ששב למלכותו ונעשה מלך וצדקי' גלה לבבל והי' שם בבית האסורים עד שמת נבוכדנצר וביום שאחריו מת כמבואר בכתוב ובסדר עולם וא"כ כשמת לא היה מלך רק הדיוט דכבר עבר ממלכותו ץ ולכן פריך שפיר:

דף מז.

בגמרא וכל כך למה לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק: ק"ק מאי מקשה כ"כ למה הא גמרא גמירי ליה דב' קברות לב"ד כדאמרינן בסמוך וי"ל דהמקשן סבר דע"כ לאו משום האי הל"מ הוא דא"כ למה קוברין אותו בקברות אבותיו אחר שנתעכל הבשר והיינו דדייק וכל כך למה ולא מקשה בפשיטות מ"ש משום דקושיתו הוא למה דוקא כ"כ

דהיינו עד שנתעכל הבשר ולא יותר וע"ז מתרץ משום דאין קוברין רשע אצל צדיק והיינו הטעם של הל"מ ולכן כשנתעכל הבשר שנגמרה כפרתו קוברין אותו בקברות אבותיו:

מניין שאין קוברין רשע אצל צדיק שנאמר: ובחולין (ד"ז) יליף מזה דגדולים צדיקים במיתתן מבחייהן ע"ש וא"ל איך יליף שם כן דלמא מה שהחייהו בנגיעתו משום דאין קוברין רשע אצל צדיק כדאמרינן הכא דא"כ היה לו להשליכו מקברו כשהוא מת ולא להחייהו אי לאו משום דגדולים צדיקים:

מת מתוך רשעו לא ה"ל כפרה: ק"ק דאיך אפשר לומר כן דא"כ תקשי מתניתן דלמה קוברין אותו אחר שנתעכל הבשר בקברות אבותיו אע"כ דעכ"פ אחר עכול יש לו כפרה וא"כ למה ימותו קדשי עיר הנדחת נמתין עד אחר עכול. אע"כ דהואיל ונדחה ידחה וא"כ מה השיב אביי וי"ל דאביי סבר דדוקא בשאר מומתי ב"ד אמרינן דנגמרה כפרתן לאחר עכול אבל לא במומתין על עבירות חמורות כגון מומרין ועע"ז ולכן בעיר הנדחת שהם עע"ז סבר דלא נגמרה כפרתן גם לאחר עכול ולהא מייתי ראיה מהא דר"ש דפירשו אבותיו מדרכי צבור שהם מומרין כמש"כ רש"י ובזה א"ש ג"כ למה שהקשו התוס' בד"ה ואמאי דוקא ארב יוסף הא גם בלא ר"י מוכח כתירוצם דאל"כ תקשי מתניתן אהדדי דבמתניתן דהכא קתני דבנתעכל הבשר יש להם כפרה וא"כ למה עיר הנדחת אין להם חלק לעוה"ב אע"כ דצריך לחלק בין עיה"נ לשאר מומתי ב"ד:

בעושה מעשה עמו: ק"ק מאי ראיה מהתם הא כל זמן שלא נתעכל הבשר בכל המתים הוי הדין הכי דלא נגמר כפרתן ומאי מייתי ראיה על זה לגבי עיה"נ דמוכח דנקראו רשעים גם לאחר שנתעכל הבשר. והנה הרמב"ם (פ"ב מה' אבל) פסק דאין הכהן מטמא לעצמות אביו והראב"ד שם השיג דאין כן דעת הרי"ף ע"ש דהרי"ף והראב"ד פסקו דמטמא והרמב"ם והרמב"ן והרא"ש פסקו דאינו מטמא והשתא לשיטת הרי"ף י"ל כיון דקרא דעושה מעשה עמו סתמא בכל הענינים שמטמא לאביו אינו מטמא לפרוש מדרכי צבור והרי בכלל זה ג"כ שאינו מטמא לעצמות אביו אעפ"י שכבר נתעכל הבשר והיינו ע"כ שמומר ועע"ז חמיר משאר עבירות ולכן מייתי אביי שפיר ראיה:

ברש"י ד"ה נבזה. כתיב מי יעלה בהר ה': ט"ס יש וצ"ל ה' מי יגור באהלהך:

בד"ה על מטה של חבלים. דנשיא בעמך כתיב בעושה מעשה עמך: פי' ומזה דרשינן ג"כ כבוד אב כדדרשינן לקמן (דף ס"ו ע"א):

ד"ה היו בה קדשים. ואפילו עולות ושלמי נדבה ימותו: הך נדבה לכאורה מיותר דמה לנו בעולות ושלמים בין חובה לנדבה הא גם עולת חובה מקריבין לאחר מיתה:

בתוספת ד"ה אכל חלב. ועוד דגבי נשתטה א"א לומר: ק"ק דהא אי הוי נקיט דהפריש קרבן אחר שהמיר דת באופן דהוי נדחה מעיקרא לא הוי צריך למינקט כלל הך דנשתטה כיון דאז גם גבי המיר דת לא דחהו בידים דכל דחיותו הוא מה שלא שב עדיין אף שלא חטא מכאן ואילך וא"כ לא שייך צריכותא דהגמ' וכן י"ל אתירוץ קמא דהתוס' דהא אפשר דאינו מומר עוד ואעפ"כ נקרא דיחוי מעיקרא מה שלא שב עדיין דהיינו שלא באה עדיין העבירה פעם אחר לידו שיוכל להזהר ממנה ולעשות תשובה ע"י זה דבכה"ג צריכה תשובתו להיות כדאמרינן בטבח שהוציא טרפה מתח"י לעיל פרק זה בורר:

בד"ה אימא כישן דמי. לאו לגמרי כישן: לכאורה יש ליישב קושיתם גם מה שכתב רש"י בד"ה כישן דמי ככל אדם הישנים בלילה כו' דלכאורה צ"ב דאיך יחשב מה שישן בלילה דיחוי הא בלא"ה אינו ראוי להקריב בלילה דביום צוותו כתיב ועוד י"ל מה טעם יחשב הך דנשתטה דיחוי הא כשהפריש אותו היה לרצונו ואף דעתה אין לו רצון מה בכך דמי יגרע זה מהשולח חטאתו ממדינת הים דמקריבין אותו ולא חיישינן שמא חרט ואין הקרבתו לרצון משום דאמרינן דאוקמינן אדעתו ראשונה וה"נ גבי שוטה נימא כך ועדיף משולח חטאתו ממדה"י כיון דאין לו דעת כלל לבטל דעתו הראשונה ולכן לענ"ד י"ל כיון דאמרינן בערכין (דף כ"א ע"ב) מלמד שכופין אותו יכול יקריבנו בע"כ ת"ל לרצונו ע"ש אלמא דגם לאחר שכבר הפריש הקרבן עדיין בעינן דעתו להקריבה וכיון דהך דנשתטה עדיין לא מסר לנו הקרבן להקרבה א"כ כשנקריב אותו אין זה לרצונו ומזה מייתי הש"ס שפיר דה"א דכישן דמי דהיינו כיון דאם הפריש קרבנו וישן בלילה הרי באותה שעה שישן ג"כ אין לו רצון שימסור לנו הקרבן להקריבו לרצונו ודומה להך דנשתטה ולכן מתורץ ג"כ מה שהעירו התוס' דודאי בכה"ג חשיב ישן דיחוי כיון דעדיין לא מסר להקריבו משא"כ התם שכבר שלח קרבנו להקריב בזה ודאי לא איכפת לן אם ישן בשעת הקרבה או לא כיון דנקרב ע"פ רצונו ששלח אותו והא דבאמת לא דמי לישן היינו משום טעמא אחרינא דקאמר הש"ס דבידו לחזור דהיינו שיכולים להקיצו ולפ"ז יצא לנו דאם לאחר שמסר להקרבה נשתטה אפילו כשהוא שוטה מקריבין אותו כיון דנקרב ע"פ רצונו הראשון:

ד"ה הואיל דאי כר"ל דמוקי לה בק"ק: ק"ק לפ"ז אדמפריך בש"ס לקמן פרק חלק אלא ר"ל מ"ט לא אמר כר' יוחנן ליתרץ דכרב ס"ל דבעלי חיים אינן נדחין ולכן ע"כ לא יוכל לסבור כר' יוחנן דאל"כ יקשה אמאי ימותו הא כיון דאיקטל הו"ל כפרה:

בא"ד. וקצת תימא גבי המיר דתו או נשתטה: ק"ל מאי קושיא מנשתטה הא בעיר הנדחת אין הטעם אלא משום זבח רשעים תועבה והא זה לא שייך גבי נשתטה ומ"ט לא יועיל בו

רעיה וא"ל דקושיתם היא לפי מה שסבר ר' יוחנן דיש דחוי בדמים כדאמרינן בקדושין (דף ז') וא"כ גבי נשתטה כיון דהקרבן נדחה גם דמיו נדחה דז"א דהא פירש"י שם האי יש דיחוי בדמים דנדחה דבר שאינו קדוש רק קדושת דמים אבל לא שנאמר כמו שהוא נדחה גם דמיו נדחה וע"כ צ"ל כן דאל"כ למה צריך ר' יוחנן לקמן פ' חלק לתרץ דזבח רשעים תועבה שייך גם בדמים גם בל"ז ל"ק ירעו כיון דיש דחוי בדמים ומה בין הקרבן גופא לדמיו ולר"ל אפילו לפי האמת יקשה אע"כ דאין זה מקרי יש דחוי בדמים וא"כ מה הקשו התוס' מנשתטה. שוב ראיתי שהריטב"א בקדושין שם הביא בשם התוס' (שאינו לפנינו) דיש דחוי בדמים בכה"ג דנדחה הדמים של קדושת גוף הנדחה והוא הקשה עליהם ע"ש וא"כ י"ל דהתוס' לשיטתם שפיר הקשה מנשתטה אך דלפ"ז קשה עליהם כנ"ל מגמרא דלקמן פרק חלק:

דף מז:

בגמרא משום דלא אפשר: א"ל דא"כ מאי מייתי ראב"א ראיה דבעינן נמי נתעכל הבשר משום דקתני במתניתן נתעכל הבשר כדאמר דיקא נמי דקתני כו' דלמא ה"ט משום דלא אפשר דודאי לא יפלגו ראב"א ור' אשי בהך סברא אי אפשר או לא די"ל דראב"א הי' סובר דאי קבורה לבד מכפר ה"ט משום שמורידים ומשפילים אותו בתחתיות כמ"ש רש"י לעיל (דף מ"ו ע"ב) בד"ה או ולכן מייתי שפיר דיקא נמי מדלא מוציאין אותו מיד דהא לפי זה לא שייך משום דלא אפשר דהא מיד כשהורידו אותו יכולים להוציאו לפי הטעם שמשפילין אותו בתחתיות משא"כ לפי טעם דרב אשי דכפרת קבורה הוי מכי חזו צערא דקבר פורתא שהוא צער חבוט הקבר וזה אין לו שיעור ועכ"פ צריכים להניחו שם כל שבעת הימים ובתוך כך יסריח ולכן שפיר משני משום דלא אפשר ובזה א"ש מה שפירש"י לעיל טעם לכפרת קבורה מעצמו נגד טעם ר"א ולפ"ז א"ש דרש"י טעמא קמא נקט שהוא טעם ראב"א:

מקיש קבר בני העם לע"א: ק"ק למה ליה הך היקשא הא רבא יליף לקמן שם שם מע"א וא"כ נילף נמי הא דאין גזרה שוה למחצה וא"ל דשמואל סבר כאביי דיליף גז"ש מעגלה ערופה דהא גם מעגלה שייך למעט מחובר דאין עגלה במחובר:

ברש"י ד"ה האורג בגד למת. לאחר שמת: דבעודנו חי לא שייך הזמנה כדמוכח מהא דתניא לקמן נפש שבנאו לשם חי מותר בהנאה:

בד"ה ע"א בהזמנה לא מתסרה להדיוט. דתניא האומר בית זה לע"א: ק"ק לפירוש שיטת הר"ן דהזמנה בדבור בעלמא בלא שום מעשה לא חשיבא הזמנה וגם לאביי אינה נאסרת

וא"כ מאי ראי' מהא דע"א דהזמנה אינה אוסרת הא באמירה בעלמא לא הוי הזמנה כלל ויש לומר דשפיר מוכח דבתשמישי ע"ז אפילו מעשה אינו אוסר מדאמרינן בע"ז (דף נ"א ע"ב) אשר עבדו שם הגוים בכלים שנשתמשו בהם לע"ז הכתוב מדבר יכול עשאום ולא גמרום גמרום ולא הביאום כו' יכול יהיו אסורין ת"ל אשר עבדו אינם אסורים עד שיעבדו הרי דבתשמישי ע"ז דבהם כתיב שם דילפינן מת מינה אפילו הזמנה במעשה אינה אוסרת וממה שהביא רש"י הך ברייתא דהאומר בית זה משמע שדעתו כדעת הרמב"ן דאין חלוק בין הזמנה במעשה להזמנה בדבור:

בתוספת ד"ה משיסתום הגולל. כל שאין הנזיר מגלח עליו: פי' וגולל ודופק אין הנזיר מגלח עליו כדאמרינן נזיר (דף נ"ד ע"א). ע"ש:

בא"ד. ולא אתי למעוטי אלא כלים הנוגעים במת: ונלענ"ד דהר"ת דלא קאמר כן לשיטתו אזיל דסבר בנזיר שם בתוס' ד"ה ומשני כי קתני דאכלי מתכות הנזיר מגלח ור' חיים כהן פליג עליו ע"ש ולכן לר"ת לשיטתו ליכא לפרש כן שעל אותו השם הנזיר מגלח הכהן מוזהר דהא גם שם טומאת כלים שייך בנזיר חוץ מבכלי שטף ולכן סבר דמשבשתא היא אבל התוס' לשיטתם פירשו שפיר לפי פירושם שם בנזיר דליכא טומאת כלים בנזיר כלל:

ד"ה מ"ט לא גמר. ורבא פסק כר' יוחנן בר משלש: צ"ע ל"ל להקשות מדסבר ר"י כן ורבא בכ"מ פסק כוותי' לקשו בקיצור הא רבא גופא סובר עריפה אוסרת בכריתות: (דף כ"ה סע"ב) וביותר קשה על הר"ן בד"ה תנאי היא דמשמע שם דכתב אליבי' דרבא דירידתה לנחל איתן אוסרתה ע"ש:

בא"ד. ומיהו פי' הקונטרס דעבדו שם: פי' ומזה נסתר פירושם ואף דפליגי תנאי בזה בע"ז (דף נ"ב ע"א) דלר"ע דוקא איירי קרא דשם דוקא בתשמישי ע"ז דאת הפסיק הענין אבל לר' ישמעאל איירי גם בע"ז גופא ע"ש מ"מ כיון דלפי' התוס' דהקושיא היא דאביי לילף דהזמנה מלתא היא מע"ז גופא אינה רק אי יסבור כר"ע דאי יסבור כר' ישמעאל ע"ז גופא אינה אסורה עד שיעבוד ולר"ע לא איירי קרא דאשר עבדו שם בע"ז כלל רק בתשמישי ע"ז:

דף מח.

בגמרא לאפוקי עגלה ערופה דהיא גופא קדושה: י"ל מה קדושה שייך גבי עגלה וי"ל דהא דעגלה אסורה בהנאה אתיא משום דכפרה כתיב בה כקדשים כדאמרינן בקדושין (דף נ"ז) והתוס' הקשו שם הא משם תהא קבורתו אתיא ותירצו דמשם ידעינן לאחר

עריפה ומכפרה ידעינן מחיים דהוי כקדשים שמועלים בה מחיים וא"כ הכא דאיירינן מאיסור הנאה לענין הזמנה דהוי קודם עריפה דאז הוי משום דכפרה כתיב בה דאסור כקדשים לכן נקיט בש"ס שפיר דהיא גופא קדושה דקודם עריפה האיסור משום קדושה דמכפרה אתיא:

ואביי מ"ט לא גמר מע"א: ק"ק כיון דיכול לילף ג"כ מעגלה ערופה לחומרא א"כ לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן וי"ל דפריך מ"ט לא גמר מע"א דדמי ליה טפי דהוי משמשין ממשמשין כדמתרץ אליבא דרבא:

אם הי' מכירו חולצו ומותר: ק"ק גם אם אינו מכירו למה לא יהיו מותרין ליבטל הדמוס ברוב כיון שאינו מכירו ונעשה היתר ויחשב זה כאלו חלצו וי"ל כיון שנאסר הדבר ע"י מעשה שהוסיף בו הדמוס אין לו היתר ג"כ רק מעשה כשחלצו דאין מוציא מכלל מעשה רק מעשה וכעין זה אמרינן סוף פ' כ"ה דכלים ע"ש:

הרי זה לא יקבר בו עולמית: ה"ה דהוי מצי לתרץ דרמי ב"ר אבהו ופנהו כדמתרץ אקושיא קמייתא אלא דעדיפא מיני' משני כדקאמר ה"נ מסתברא א"נ לישנא דהלך וקברו בקבר אחר לא משמע שקבר אותו בו לפי שעה:

ולאפוקי מדרבן שמעון בן גמליאל: פי' דאל"כ ל"ל למיתני הטיל בו נפל ליתני רבותא טפי דאפילו הזמין למת אסור כיון דקבר חדש איירי בלא הזמין וא"ל דאכתי ליתני רבותא טפי דהיינו הזמין אותו לנפל אבה"נ דמוכח מיניה דהזמנה אסורה וגם לאפוקי מדרשב"ג די"ל דאי משום הזמנה נחשב כאלו הנפל נקבר בתוכו ובודאי כל זמן שנקבר הנפל בו אסור הקבר בהנאה גם לרשב"ג ולכן לא הוי מוכח מזה מחה לאפוקי מדרשב"ג:

ת"ש קבר חדש מותר בהנאה: פי' וקשיא לאביי והוי מצי לשנויי דברייתא אתיא כמ"ד דעגלה ערופה עריפה אוסרתה דאז לא מצינו למילף מיניה דהזמנה מלתא היא ואביי סבר כמ"ד ירידתה לנחל איתן אוסרתה כמ"ש רש"י לעיל דהא פלוגתא דתנאי היא בכריתות (דף כ"ה) אלא דבלא"ה משני שפיר וכן ג"כ אליביה דרבא דהא לפי דמסקינן לקמן פליגי תנאי בהזמנה וא"כ כל קושית הש"ס בין לרבא בין לאביי דשמעתין יכול לתרץ בזה ואעפ"כ פסק הרמב"ם ככל תירוצי הש"ס דלפנינו:

הא לא תני הכי דתניא מותר המתים: ק"ק ל"ל תו להביא הברייתא שהביא לעיל דאין זה מדרך הש"ס ולימא בקיצור הא תני עלה ונלענ"ד משום דמאי דמקשה מינה בקמייתא אינו ברייתא רק מתניתן פ"ב דשקלים רק דשם לא תני הך כיצד לכן הוצרך להביא הך ברייתא דגם שם קתני הך דמתניתן ושם תני עלה כיצד ולכן א"ש דכשמקשה ת"ש לא

קאמר דתניא והכא מוסיף דתניא להורות דאין זה המשנה שהביא בקמייתא רק ברייתא היא:

אחולי מחיל זילותא לגבי יורשים. ק"ק לפי"ז מאי מבעי' לעיל (דף מ"ו ע"ב) אי הספידא יקרא דחיי או דשכבי ונפ"מ לאפוקי מיורשים ולפי מאי דמסקינן דיקרא דשכבי הוא באמת מפקינן מהיורשים ואמאי כיון דלרבא אליבא דת"ק דפסקינן כוותי' אפילו זלזול מוחל לגבי יורשים כש"כ שמוחל כבודו דגרע מזלזול דהא ת"ח שמחל על כבודו כבודו מחול ואעפ"כ אין יכול למחול על בזיון וא"כ גם אי יקרא דשכבי היא ג"כ לא לפקו מיורשים דודאי אוחיל יקרו לגביהם וצ"ע:

ברש"י ד"ה אזמני' ולא צר ביה. ובריייתא נתנתו דוקא קאמר: אף דמתניתן הוא (פכ"ח) דכלים מ"מ קרי ליה ברייתא דאשכחן לפעמים בש"ס דקרו למתניתן דסדר טהרות ברייתא:

בתוספת ד"ה משמשין מיהו מת מצוה גופא ילפינן מעגלה: א"ל דלרבא דלא יליף שם מעגלה רק מע"ז מנ"ל האי די"ל תרי שם כתיבי ותמת שם מרים ותקבר שם ובהאי שם דגבי קבורה פליגי אי ילפינן מע"ז או מעגלה אבל הך דגבי ותמת לכ"ע ילפינן מעגלה:

בא"ד ומפרש ר"ת: עיין בנדה (דף נ"ה ע"א) שהקשו התוס' ג"כ קושיא זו רק דשם הקשו דנילף איה"ל מעגלה וע"ז תירצו בתירוץ השני דעור אינו בכלל בשר לענין איה"ל דהא עגלה לא אתיא רק מקדשים ועור קדשים מותרים בהנאה לאחר זריקה ע"ש. אך לפי מה שכתבו בקדושין דאיה"ל לאחר עריפה משם תהא קבורתו אתיא ולכאורה נסתר תירוץ זה דהא ודאי גם עור עגלה ערופה צריך קבורה עמו וא"כ שפיר נילף מינה לעור אדם גם קושיתם דכאן דודאי לא יגרע עור מתכריכין לא מתורץ בתירוצם שם ולכן ע"כ צ"ל כתירוצם הראשון. אך דעל תי' הזה ק"ק דמ"ש דוקא עור אביו ואמו דנקט דמשמע דהוא ביזוי לאבותיו שיעשה מעורם שטיח לחמור הא עור אדם שייך גזירה שיהנה ממנה והרי היא אסורה בהנאה מדאורייתא ודוחק לומר דנקט אביו ואמו משום דבזה חיישינן יותר שישאיר עורם אצלו להעלות זכרונם תמיד דמדנקיט ויעשה אותן שטיח לחמור משמע דמשום תשמיש ביזוי הוא. א"ע מצאתי בר"ן פרק העור והרוטב שהקשה כן ותי' דבאמת גם בשאר מתים שייך גזירה אלא דנקט אביו ואמו דבהם יש איסור כפול איה"נ דמת ואיסור ביזוי אבותיו דחייב לכבדם בחייהם ובמותם אכן הרמב"ם פי' כמש"כ דמשום חיבתם ישאיר עורם אצלו ומתוך כך יעבור על בל תלין או שיטעה ויעשה מהן שטחין בהחשבו שעור בהמה הוא ע"ש:

ד"ה נתנו לספר וכן מדנקט כיס שעשאו להניח בו תפילין: ק"ק לפ"ז מנ"ל להש"ס דרב חסדא כרבא ס"ל דמדקאמר ולאביי דאמר הזמנה מילתא היא אזמנה אע"ג דלא צר ביה דלמא איירי ר"ח היכי דאזמני' בדבור בלא שום מעשה ובהא גם אביי מודה דבעינן צר ביה בהדי':

בא"ד. הנך נמי בדאיתא שינוי מעשה: ולרבא צ"ל דכופה שיחדו לישיבה בשכבר ישב עליו כי היכי דלא להוי הזמנה לחוד והך דסדין שעשאו וילון ג"כ שכבר תלאו להוילון על הפתח וכמ"ש רש"י שם. אכן לאביי צריך לפרש עשאו שתקנו בתפירה לוילון ולא תלאו עדיין דאל"כ יקשה עשאו אין לא עשאו לא:

ד"ה מותר המת. הא א"א לקנותו דאסור בהנאה: ק"ק הא אפשר למכרו לעכו"ם וי"ל דאסור שמא יחזור וימכרנו לישראל וכדאמרינן בפ' גיה"נ גבי שולח אדם ירך לנכרי ובשאר דוכתי אכן הא קשיא הא יכול למכרו לישראל לצורך מת אחר דבזה אין הנאה לישראל הקונה כיון שגם מן השוק הי' יכול לקנות באותן הדמים ומשום מת לא שייך איה"נ דנעשה חפשי מן המצות כמ"ש הנימוקי יוסף בשם ר"י גיאות:

דף מח:

בגמרא תרגמא עולא. עיין בר"ן שהקשה על הרי"ף למה הביא הך תרגמא עולא דלא מצרכינן רק אליבא דאביי. ונלע"ד דמתוך משמעות הברייתא משמע דרשב"ג פליג את"ק דכל לשון במה דברים אמורים דמצינו הוא כן אליבא דר' יהודה או לחלוק או לפרש וא"כ לת"ק אפילו נגעו במטה ג"כ מותר ומ"ט הא נגעו במטה לרבא ע"כ הטעם דאסור דהוי כאלו כרכו בו וכמש"כ הר"ן וא"כ מ"ט דת"ק אכן לפי תי' עולא א"ש כיון דכל הטעם דאסור לרשב"ג משום גזירה דמחלפי בתכריכין ולכן י"ל דת"ק לית ליה הך גזירה וא"כ מצרכינן תי' עולא גם אליבא דרבא ולכן א"ש ג"כ דהביא הרי"ף רק תירוץ עולא ולא ג"כ תירוץ דהתם משום מרירייהו דבזה אין נפקותא לרבא אבל תירוץ עולא שפיר מצרכינן גם לרבא:

אמר להן בן אחי אביו היה: ק"ק דא"כ איך אמר נבות חלילה לי מתתי את נחלת אבותי לך והא גם נחלת אבות אחאב היה דמדקאמר אבותי ולא אבי ע"כ בא לאביו מאבי אביו שהי' גם אבי אב אחאב. ובסוגין א"ש ג"כ מה שי"ל בפסוק שהזכיר שאחאב היה סר וזעף על אשר דבר אליו נבות לאמר לא אתן לך את נחלת אבותי דהאי לאמר לא אתן לך לכאורה מיותר הוא דהא לא על אשר אמר לו כן היה זעף רק על דבר אשר לא רצה נבות ליתן לו את כרמו. ונראה דלפי מה שמבואר בשמעתין ממנ"פ היה אחאב יורש

נבות או שהיה בן אחי אביו או מטעם הרוגי מלכות נכסיהן למלך והנה לעיל (דף ק' ע"ב) הקשו התוס' למה נענש אחאב על נבות הא מורד במלכות היה שלא רצה למכור לו את כרמו ותירצו ועוי"ל דדוקא בשדה מקנה אבל שדה אחוזה שירש מאבותיו כו' ע"ש. ולפ"ז י"ל שחשב אחאב ממנ"פ לקחת כרם נבות שאם ימכור לו הרי טוב ואם לאו א"כ מורד במלכות הוא וימיתו ויירשנו ממנ"פ או משום מלך או משום בן אחי אביו אבל נבות נשמר מזה ואמר הטעם שלא רצה ליתן לו כיון שנחלת אבותיו היא ואף שגם נחלת אבות אחאב היה כנ"ל מ"מ נתן טעם זה למיאונו שלא יכלול זה בשדיכם וכרמיכם יקח ולא יחשב ע"ז מורד במלכות והיינו דקאמר קרא דעל זה היה אחאב סר וזעף על אשר אמר לו נבות חלילה מתתי את נחלת אבותי לך כי זה גורם שלא יהי' לו הנחלה כיון שלא יכול לחייבו ע"פ דין:

בשלמא למ"ד נכסיהן למלך היינו דכתיב וינס יואב: ק"ק כיון שגם לפי רצון יואב ימות כמו שאמר כי פה אמות א"כ אכתי נכסיו למלך אם פה ימות או במקום אחר. וכן קשה אמאי דמתרץ לחיי שעה ופירש"י דחויא בעלמא והרי לפי דעת יואב לא ימות כלל דהא טעה וסבר דהמזבח קולט כדאמרינן בגמ' דמכות שהביאו התוס' וא"ל דהך מ"ד דנכסיהן ליורשים סבר באמת כאידך מ"ד בירושלמי שלא סבר יואב שהמזבח קולט רק רצה לדון בסנהדרין ז"א דהא להך מ"ד אין חילוק בין הרוגי ב"ד להרוגי מלכות וא"כ אין טעם למה בחר דוקא מיתה ע"י סנהדרין. ונ"ל לפי מה שכתבו התוס' דודאי ידע יואב שלא יוכל להמלט דימות ברעב ולא נתכוין אלא להוריש נכסיו לבנו והיינו דקאמר בש"ס בשלמא למ"ד כו' והיינו דכתיב פה פירש לכך בחר יואב למות פה היינו למות ברעב מלמות ע"י מלך כדי להוריש נכסיו לבניו אלא למ"ד כו' לחיי שעה פירש לחיות אותו הזמן עד ימות ברעב מלמות תיכף ע"י מלך והיינו דכתיב ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר ופגע בו דהאי ופגע בו לכאורה מיותר הוא אלא דה"ק עשה כאשר דבר שימות שם אך לא כמו שחשב הוא למות ברעב אלא אתה פגע בו. ועיין מש"כ בזה בספרי ע"ל מכות (דף י"ב):

מצורע מעוזיהו דכתיב ובחזקתו כו' וכתיב והצרעת זרחה במצחו: לכאורה קשה דהך קרא קמא מייתי שלא לצורך. ונ"ל דהמהרש"ל מקשה מאי ראיה שהיה בשביל קללת דוד הא בחטאם היה והנה מה שהקשה מאסא ומיאשיהו לא קשה כ"כ כיון שלא נזכר חטאם בכתוב. אכן חטא עוזיהו דכתיב בקרא בפירוש מזה לכאורה קשה. ונלענ"ד דלכאורה י"ל בקרא והצרעת זרחה במצחו דמה לשון הצרעת בה"א הידיעה וצרעת הול"ל. ולכן י"ל דה"ק קרא מדהקטיר קטרת לכן הצרעת שהיה ראוי לזרוח באחד מזרע דוד זרחה בו ובמצחו להורות שחטא במה שרצה להיות כ"ג שנשא ציץ על מצחו. ולכן עיקר הצרעת

היה מקללת דוד. אבל מה שזרחה במצחו דוקא במקום גלוי ומפורסם זה היה על ששמש בכהונה מדה כנגד מדה והיינו מה דמייתי גם קרא קמא דהדרשה מבין שניהם אתיא:

דף מט.

בגמרא תהא לוטא ולא תהא לאטא: פירוש לפי שסוף קללת חנם לשוב אל המקלל. אכן ק"ק הא במכות (דף י"א ע"א) ילפינן מדוד שקללת חכם אפילו בחנם היא באה ואיך שבה על דוד קללת יואב וגם למה לא חלה על יואב ואיך קאמר רב יהודה אמר רב גופא שאמר שם במכות כן הכא דהיינו דאמרי אינשי משום דחלה על דוד הא זה ע"כ לאו משום קללת חנם היה. וי"ל דהתם איירי מקללת חנם שלא קלל החכם אלא למי שיעבור ולא עבר שום אדם דהתם ודאי לא שייך שתשוב אל ראש המקלל כיון שלא קלל לשום אדם אם לא יעבור ואם יעבור אין זה קללת חנם ואעפ"כ חלה על ראש אותו האיש שמיראת הקללה דוקא לא עבר כן היה באחיתופל דהא מקודם שקלל דוד לא אמר אבל הכא שקלל דוד את יואב על שחטא וכיון שאח"כ קבל עונש אחר א"כ הקללה במקומה עומדת רק שמעתה הוא בחנם ולכן חלה על ראש מי שקלל בחנם:

א"ל ניזל אבנר: לא שהודו לו בזה שאבנר רוצח היה על שיכול להציל באחד מאבריו ולא הציל דא"כ איך אמרינן לקמן בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג וכן אמרינן לעיל (דף כ' ע"ב) שנענש על ששהה מלכות ב"ד ב' שנים ומחצה הא לפ"ז היה בדין חייב מיתה אלא ודאי לא יכול להצילו וכמו שאמר אבנר גופא לקמן לא יכילי ליה אלא שלא היו יכולים להרוג יואב על זה שיכול לומר שבדעתו היה יכול להצילו ולא הציל:

אמר ר"י שדנו דין סנהדרין: א"ל הא גם לפי דעתו של יואב שרוצח הוא שלא כדין המיתו שהיה לו לדון אותו בסייף כדין רוצח די"ל כיון שגואל הדם היה וגואל הדם שלא יכול להמיתו במיתה הכתובה בו יכול להמית בכל מיתה שיכול כדאמרינן לעיל (דף מ"ה ע"ב) והוא לא יכול להמיתו רק במיתת ערמה זו ששאל לו גדמת האיך חולצת כי ירא פן יעמוד נגדו או פן יציל אותו דוד:

ברש"י ד"ה והשמועה. כשנמשח שלמה: לפי הנראה מהכתוב לא זאת היתה השמועה רק מה שצוה דוד לשלמה לנקום ממנו וכמו שפירש רש"י גופא במלכים:

בתוס' ד"ה מ"ט קטליתא. וא"ת והאיך נתחייב יואב: אאבנר ל"ק להו כן כיון שבאמת פטרו אותו ע"י טענתו שחשב שהיה יכול להצילו באחד מאבריו כמו שאמרו לו ניזל אבנר אבל על עמשא שלא אמרו לו כן ואדרבה על מה שטען שמורד במלכות הוי השיבו לו שאכין ורקין דריש סברו התוס' כקושיתם שעל עמשא היה חייב מיתה ולכן הקשו

הא לא הוי ביה התראה ועל זה תירצו דבאמת גם משום עמשא לא היה חייב אף שלא נזכר בגמרא:

דף מט:

בגמרא ואידך האי חומרא בעלמא. א"ל דאכתי לר"ה ברד"ר יהושע דחשיב סדר תמיד דהוא רק מצוה למה לא חשיב גם סדר יומא דמה בכך שעכוב אינו רק משום חומרא דיומא הא מ"מ חישב קרא להקדים עבודות מוקדמות לעבודות מאוחרות די"ל דלכ"ע מצוה לא קחשיב וסדר תמיד לר"ה ברדר"י באמת מעכב אך דאכתי קשה כיון דסדר תמיד ג"כ משום חומרא דוקא הוא כדמוכח ממה שכתבו רש"י בד"ה ואידך א"כ ניחשב נמי סדר יומא וי"ל דהאי אף לאו ארב סחורה קאי אלא ארב פפא וכל חד מהני אמוראי סבר מה שאמרו הקודמים ומוסיף עליהם:

היו נותנים לו עצה הוגנת: עיין מש"כ בזה בספרי ע"ל יבמות (דף ק"ו ע"ב):

בתוספת ד"ה אמר רבא. והא דאמר רבא בס"פ א"מ: מהכא ל"ק לכאורה כ"כ דהא הכא לאו דינא אגמרה דכל הדינים שיוצאים מכלל זה כבר שנויים במשניות ובריייתות דמייתי לקמן ולא יהיב ליה רק סימנא בעלמא ובשביל כך ודאי עדיין לא יקרא רבו. אכן התוס' שהקשו סמכו אמה שכתבו בריש דבורם דבכמה מקומות איכא הכי:

מעבירין על הכתם. לבדקו אם דם נדה היא: עיין מה שכתבתי בשיטת רש"י בספרי ע"ל נדה (דף ס"ב) בתוס' ד"ה הטבילו:

ד"ה אף סדר תמיד. תימה דלא קאמר אף סדר ברכות. ק"ק מאי קושיא הא שם במתניתן פליגי ר"ע ור"י בן נורי בסדר מלכיות אי קדים לקדושת היום או לא והרי אמרינן לעיל דבפלוגתא לא קמיירי. וי"ל לפי מה דאמרינן לעיל שכל אחד מהנך אמוראים מוסיף אדחבריה וא"כ ר"ה ברדר"י דחשיב סדר תמיד חשיב ג"כ הך דד' מיתות ואיירי בפלוגתא ולכן שפיר הקשו התוס':

דף נ.

בגמרא אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו: המ"ל דפושט ידו בעיקר עדיף כדמתרץ לקמן וכ"ש דהל"ל כן לפי פירוש רש"י דכבר תירץ כן לעיל אהא דסקילה חמיר משריפה:

נאמר אביה בסקילה: ק"ק דלפ"ז דלרבנן גז"ש גמיר מאי פריך לעיל אימא שריפה חמיר מסקילה א"כ גז"ש דאביה ל"ל דלהורות דחמיר שריפה מסייף לא צריך דכש"כ הוא

מדחמור מסקילה וסקילה מסייף וגם לא מצרכינן להא דדריש ר"ע לקמן (דף נ"א סוף ע"ב) מינה דארוסה בת כהן ג"כ בשריפה דפשיטא הוא להך ס"ד דשריפה חמיר מסקילה:
שריפה חמורה מחנק שכן נתנה לב"כ שזינתה: פירוש היינו שכן מחללת את אביה. ק"ק לפי מה שפירש רש"י דהאי מחללת את אביה הוא שאם היו נוהגין בו קודש נוהגין בו חול והרי לקמן (דף נ"ב ריש ע"א) פריך בש"ס ר' ישמעאל דלא דריש אביה לגז"ש אביה מאי עביד ליה ומתרץ דאפיק ליה להך דרשה שאם היו נוהגין בו קודש נוהגין בו חול וא"כ רבנן דאפיק להו אביה לגז"ש לא מצי לסבור דרשת ר' ישמעאל וא"כ איך קאמר ומאי חומרא כדאמרן ובשלמא הא דקאמר לעיל הכי משום דאכתי לא אסיק דרבנן אית להו גז"ש אבל כאן קשה וי"ל. ועיין לקמן ע"ב בתוספות ד"ה כשהוא:
שריפה חמורה מחנק. אף דהכא אליבא דר"ש קיימינן דיליף חומרא רובן מק"ו וא"כ ה"נ הוי מצי למילף מק"ו מדחמיר מסקילה דחמיר מחנק מ"מ גם אליבא דר"ש היכי דאתיא מגופא ניחא ליה להביא מגופא:
שכן הוקש כבודם לכבוד המקום: אף דבבת כהן שמחללת את אביה איכא ג"כ כבוד אב מ"מ פריך שפיר דאימא שוין הן וכתי' התוס' א"נ מכה חמיר טפי שמזיק לאביו משא"כ במחללת וכתי' הר"ן הנ"ל:
מדאפקרי' רחמנא לנשואה בת כהן: ק"ק כיון דמסברא קרא איירי בין בארוסה בין בנשואה כמו שפירש"י אלא דרבנן מפקי ארוסה כיון שסברי סקילה חמיר משרפה והיינו מכח סברא כופר בעיקר עדיף הא איכא ג"כ סברא דחנק חמיר משרפה א"כ נוקמא קרא בארוסה דוקא כדי לקיים הסברא דחנק חמיר ומאי אולמא הך סברא דכופר בעיקר מהך סברא דפריך דהוקש כבודם לכבוד המקום. ויש לומר כיון דכבר ילפינן לעיל דסקילה חמיר מחנק א"כ א"ל דחנק חמיר משרפה וקרא דוקא בארוסה איירי דשרפה חמיר מסקילה דאם חנק חמיר משריפה וסקילה חמיר מחנק כש"כ דחמיר משריפה:
ברש"י ד"ה מדאפקי' לנשואה בת כהן. ואע"ג דמצי לאתויי בנז"ש: לפי מה שתירץ המהרש"ל על קושית התוס' בד"ה נאמר אביה מתורץ גם זה דהכא לא הוי מצי למייתי הגז"ש דהכא תהיה נגד הסברא ולא אתיא גז"ש ומפיק מסברא ורק לענין ממון אבד קאמר לעיל שפיר דבכה"ג לא אפיק מסברא וכמש"כ המהרש"א:
בתוספת ד"ה אדרבה. ותימה סקילה נמי ניתן למקלל: אף דמקלל קיל ממכה שלא עשה בו שלא בעמך כבעמך דלקמן ריש פרק הנחנקין עביד מזה ק"ו מכל מקום הרי נגד זה איכא גם חומרא במקלל שנוהג לאחר מיתה:

בא"ד. ק"ו **לשכינה י**"**ד יום**: אף דשם אמרינן דיו לבא מן הדין להיות כנדון וסגי בז' יום כמו לאביי מ"מ הרי עכ"פ לא עדיף אביה משכינה והכא פריך שיהיה עדיף. ולכן במה שתירצו התוס' שהקושיא היא שיהיו שוין מתורץ גם זה וכמ"ש המהרש"א:

בא"ד. **וי**"**ל דלא קאמר**: בזה מתורץ ג"כ מה שהקשו הר"ן לעיל אהא דפריך אדרבה שריפה חמורה מסקילה שכן ניתן לב"כ שמחללת את אביה מהיכי תיתי שתחמיר זה מפושט יד בעיקר. ולפ"ז י"ל דגם שם פריך שיהיו שקולין. וכן במה שתירץ הר"ן שם מתורצים ג' קושיות אלו דגם במקלל אינו מזיק לאביו ע"ש:

דף נ:

בגמרא מאי קמ"ל לרבנן נשואה יצאת לשריפה ולא ארוסה. ק"ק אכתי מקמ"ל בזינתה מאביה בסקילה. ועוד מאי קאמר עוד לאחר שאמר מאי קמ"ל כו' וטעמא מאי כו' נפ"מ למי שנתחייב ב' מיתות הא כבר אמר מאי נפ"מ דהא טובא איכא לרבנן נשואה יצאת ולא ארוסה ולר"ש אף ארוסה. עוד קשה מה שהקשה המהרש"א מאי קמ"ל בזה דנידון בחמורה הא ממשנתנו מוכח כן דאל"כ מאי נפ"מ איזה מהמיתות חמורה. אכן בלא קושיתו מאוד ק"ל במקום שלא שייך כלל תירוץ המהרש"א דהא בפירוש מתניתן היא לקמן (דף פ"א ע"א) מי שנתחייב ב' מיתות ב"ד נידון בחמורה ותמהני עליו שלא הרגיש בזה ונלענ"ד דלקמן במתניתן פליגי בעבר עבירה שיש בה ב' מיתות אי נדון בחמורה או בזיקה ראשונה שבא עליו משום דאין איסור חל על איסור ע"ש. והנה לגבי בת כהן לא שייך פלוגתא זאת דהתם ב' איסורים דהיינו איסור ארוסה ואיסור ב"כ באים כא' דהא בפנויה אין דין ב"כ בשריפה. והשתא י"ל דפירוש הגמרא כך הוא דאפלוגתא דב"כ קאמר מקמ"ל דלרבנן נשואה יצאת לשריפה ולא ארוסה דבהא ליכא למימר דקמ"ל דמי שנתחייב ב' מיתות דבכה"ג דבאין הב' זיקות כאחד לקמ"ל מידי דמתניתן היא לקמן. אכן בהא דזינתה עם אביה אשמעינן טובא דלא נאמר דאין איסור נערה המאורסה חל על איסור בתו דקדים וגם לרבנן תדון בשריפה דקדים קמ"ל דלא דאיסור נערה המאורסה חל ע"י כולל שכולל את עלמא דמשום בתו היתה שרי לעלמא וקמ"ל דהלכה כרבנן לקמן ולא כר' יוסי אכן אי לא הוי קמ"ל בתחלה דלרבנן נשואה דוקא יוצאה ולא ארוסה משום דסקילה חמורה לא הוי מוכח מזינתה עם אביה דנתחייב ב' מיתות נידון בחמורה דה"א נדון בקלה דרבנן סברי סקילה קלה ולכן נדון בסקילה. אבל ר"ש לשיטתו אזיל דסבר בשבועות (דף כ"ד ע"א) דלא אמרינן כולל ואפילו מוסיף לית ליה כמ"ש התוס' יבמות (דף ל"ג) וא"כ איסור נערה לא חל על איסור בתו ולכן נדון בשריפה אף דחמורה

אבל לעולם ה"א דבנתחייב ב' מיתות נדון בקלה. ולכן הביא פלוגתא קמייתא וקאמר מקמ"ל דלרבנן נשואה יצאת וא"כ לרבנן סקילה חמורה ולכן שפיר מוכח מהאי דזינתה דנתחייב ב' מיתות נידון בחמורה כן נ"ל לפרש המשך דברי הגמרא. ובזה מתורץ ג"כ קושית המהרש"א דממתניתן דכאן לא מוכח דנידון בחמורה ולא בזיקה ראשונה די"ל דאיכא נפקותא בחומר המיתות היכי שנתחייב ב' מיתות ב"ד ע"י ב' עבירות:

יכול אפילו חללה את השבת ת"ל לזנות: בזה י"ל מה שהקשו התוס' בשבועות (דף כ' ע"ב) בד"ה כל שישנו דאימא איפכא דהני נשי הואיל וליתנהו בזכירה ליתנהו בשמירה ועל מה שתירצו דלחומרא מקשינן כבר הקשו דא"כ ליחייבו נשים בציצית ע"ש. ולפי דברי הגמרא דכאן י"ל דמוכח דע"כ נשים איתנהו בשמירת שבת דאל"כ ל"ל לזנות למעוטי חילול שבת גבי בת כהן הא לא שייך אצלה חלול כלל הרי דגלתה התורה דנדרוש איפכא אלא דק"ל לפי מה דאמרינן לקמן חללה שבת בת סקילה היא. ומתרץ הא מני וא"כ לרבנן דסברי סקילה חמור משריפה לזנות ל"ל דא"ל דאצטריך למעט שאר דברים דכתיב בהו חלול כגון שבועת שקר דכתיב ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת. וכן גבי טומאת כהן דכתיב לא יחללו וגם גבי תרומה כתיב ולא יחללו את קדשי ב"י וגבי מולך כתיב ולא יחללו את שם קדשי אלא דשם איכא ג"כ סקילה וכהנה רבות דזה בלא"ה קשה מ"ש דוקא חלול שבת דנקט ברייתא מכל הני חלולים. אכן זה א"ש לפי מה דאמרינן לקמן מ"ש מני' דידיה ומתרץ דה"א דבכהנים ה"מ דקילי יותר מדאשתרי בהו שבת לגבי עבודה וזה שייך דוקא גבי שבת אבל לא לענין שאר חלולים וכיון דכן דליכא לאוקמא לזנות למעוטי שאר חלולים א"כ קשה לרבנן לזנות ל"ל:

או אינו אומר אביה אלא להוציא: ק"ק כיון דדריש גז"ש א"כ ע"כ קבלה מרבותיו הלכה למשה מסיני ואיך נאמר דנדרש אביה להוציא כל אדם ולא לגז"ש. אכן קשה מהיכי תיתי נוציא מגז"ש דהנה הנה וזמה זמה ולאוקמי קרא אאביה דוקא וכיון דבלא"ה דריש שפיר לגז"ש. וא"ע ראיתי שמגז"ש דהנה הקשה הר"ן כן ותירץ אך דמאביה קשה עדיין גם לפי תירוצו:

נאמר כאן אביה ונאמר להלן אביה: ק"ק כיון דברייתא ר"ש היא כדאמרינן לקמן וכמו שדייקו התוס' א"כ ל"ל לר"ש לעיל דרשה דב' כללות נאמרו בבת כהן להורות דאחת ארוסה ואחת נשואה במשמע משום דקרא סתמא כתיב וכמו שפירש"י תיפוק ליה מגז"ש דאביה ובת כהן דמרבינן מיניה ארוסה ונשואה. וי"ל הא דפשיטא ליה לר"ש דאיירי בארוסה ונשואה הוא באמת מכח גז"ש ובת כהן ולא יליף מב' כללות רק דעונש ארוסה ב"כ שהוא שריפה חמור מעונש ב"י כמו דחמיר ג"כ עונש נשואה. אבל מדקרא

סתמא כתיב זה לא היה מספיק לר"ש כמו לרבנן לסתור סברא דכופר בעיקר עדיף דמוכח סקילה חמיר משריפה. כן י"ל לשיטת התוס' בשמעתין דברייתא ר"ש היא וכמו שמשמע ג"כ לישנא דהש"ס לקמן דקאמר הא מני ר"ש היא ולא סבר לה כר"ש. אבל רש"י סובר לקמן דברייתא ר"ע הוא כדמוכח מהא שכתב לקמן בד"ה כותי נתין וממזר ואע"ג דהאי מתניתן ר"ע היא דדריש וי"ו ושמעינן לר"ע כו' ע"ש וכיון שכן דברייתא לאו ר"ש הוא לשיטתו כתב שפיר אליבא דר"ש דיליף כן מדקרא סתמא כתיב:

נערה והיא נשואה: ה"ה דהמ"ל ג"כ נערה והיא בעולה מניין דהא גבי נערה המאורסה דילפינן מניה בתולה בעינן וא"ל דהוי בכלל נשואה דקאמר דז"א דהא נשואה שהיא בתולה כגון נכנסה לחופה ולא נבעלה ג"כ בחנק כמ"ש התוס' בכתובות (דף מ"ד ע"א):

בתוספת ד"ה ת"ל ובת כהן. מכ"מ נעשית זונה בכמה ביאות: ולפי האמת ע"כ צריך למימר הכי אליבא דר"ע כמ"ש התוס' וצ"ל דס"ל כר"א. אכן לא ידעתי איזה שיעור יש לדבר ובאיזה ביאה מהביאות נעשה זונה והרי התראה באותה ביאה שחייבת בה בעינן אכן זה גופא צ"ב ג"כ אהא דקאמר ר"ע ביבמות (דף ס"א ע"ב) זונה זו מופקרת איזה שיעור יש בדבר. גם ק"ק למה לא קאמר יכול אפילו פנויה איירי כשהיא אחת מן העריות כגון אחותו דלכ"ע הוי זונה ואתיא ככ"ע:

דף נא.

בגמרא אעפ"י שאינה כהנת: ק"ק דא"כ לר' ישמעאל דדוקא נערה המאורסה בעינן כדאמר לקמן (ע"ב) ל"ל איש למעט ניסת לחלל ולממזר דהא אינה נפסלת רק ביאה כדאמרינן לקמן והרי כשהיא בעולה באמת אינה בשריפה. וי"ל דאצטריך קרא לניסת ללוי ולישראל דבאירוסין ג"כ שייך דלא אכלה בתרומה כדאמרינן סוף פרק אלמנה לכה"ג האירוסין פסול ואינו מאכיל ע"ש ולהכי מצרכינן ג"כ אליבא דר"מ דסובר לקמן דנפסלה בחנק. ועיין מה שהקשו התוס' לקמן (דף ע"ו ע"א):

דרבי בהו מצות יתרות: א"ל נ"ל הך טעמא תיפוק ליה טעמא דקרא דאת אביה היא מחללת. די"ל דזה לא שייך רק גבי פסול ביאה דבזה שייך פגימה דהא אפילו בנשואה אין שייך פגימה כ"כ כמ"ש רש"י לעיל (דף נ') וכן צ"ל ג"כ בהא דמקשה מ"ש מניה דידיה למה לא קשה ג"כ הכי אי איירי בזנות למה לא יחייב גם הכהן שרפה אי משום חומר האיסור הוא אע"כ דלא שייך פגימת כבוד רק בנבעלת:

דאשתרי להו שבת לגבי עבודה: א"ל דאכתי בעל מום כהן ליחייב שריפה דרבי בהו מצות יתירות שייך גביה כמו גבי בת כהן דכל הנוהג בנשים משום כהונה נוהג בו. די"ל שלא רצתה התורה לחלק בין אנשים רק בין נשים לאנשים:

כדר"א דאמר פנוי הבא על הפנויה. הא דקאמר דברייתא ר"ש היא וסבר כר' אלעזר דלמא איפכא דר"א היא וסבר כר"ש. די"ל דע"כ לא אתיא כר"א דהא קאמר נשאת לכותי מניין והתוס' ריש פרק אלו נערות כתבו דלמ"ד כותים גרי אריות נכרים גמורים הם וא"כ לא תפסי בהו קדושין ור' אלעזר סובר דגרי אריות הן כדאמרינן בקדושין (דף ע"ה) לכן ע"כ צ"ל דר"ש היא וסבר כר"א. אכן בקצת נוסחאות כתיב נשאת לעכו"ם מניין וצ"ל דאיירי שנתגייר מז' אומות וס"ל דבגרותן יש חתנות עיין ביבמות (דף ע"ז):

שלא לשם אישות עשאה זונה: ק"ק מי דחקו לומר דר' אלעזר היא דאין הלכה כמותו הא גם לרבנן שם דסברי דנבעלה לפסול לה דוקא היא זונה ג"כ שייך יכול אפילו פנויה כשנבעלה לנתין ולממזר ושייך שפיר ביה לזנות:

או אינו אומר אביה אלא להוציא כל אדם: א"ל דכאן משמע דמדכתיב היא מחללת דמשמע היא מחללת אותה ולא הוא מחללה מוכח דע"כ לא איירי בבא עליה אביה והרי לקמן (דף ע"ו ע"א) יליף מקרא דבת איש כהן דבתו מאנוסתו בשריפה הרי דשפיר איירי קרא בבא עליה אביה ואביה בהך דרשה גופא דלא הוא מחללה מתרץ הך דרשא שם די"ל דודאי הכא קאמרינן שפיר דהיא מחללת ממעט אביה מדרצה לאוקמי קרא דוקא באביה אבל התם דקאמר דעיקר קרא ודאי בבת כהן איירי רק מיתורא דאיש מרבינן אנוסה בזה לא שייך למעט מהיא מחללת דקאי אבת כהן רק אהא דרצה למעט שם האב משריפה מהיא ולא בועלה אהא קאמר שפיר מחללת לא איירי רק בבת כהן דהיא מחללת אותה ולא באביה שהוא מחללה:

מאי איריא ב"כ אפילו ב"י נמי: ק"ק מאי פריך דילמא סבר ר"א כרבנן דסקילה חמורה וסבר ג"כ כר' יוסי דסבר לקמן (דף פ"א) דנידון בזיקה ראשונה שבא עליה והשתא שפיר קאי את"ק דברייתא דסבר דב"כ אחת ארוסה ואחת נשואה בשריפה ואהא קאמר דבא עליה אביה בשריפה אף שהיא ארוסה וסקילה חמורה לדידיה מ"מ כיון דאיסור אביה קדים נדונה בזיקה ראשונה אבל בא עליה חמיה בסקילה דאיסור ב"כ ואיסור כלתו באים כאחד ולכן נידון בסקילה דחמיר. ולכן שפיר השמיענו זה בב"כ להורות דסקילה חמיר משריפה וגם הא דאביה בשריפה נקט שפיר בב"כ להשמיענו דאפילו ארוסה בשריפה אף דחמיר סקילה כדמוכח מהא דנקט חמיה וזה צריך למינקט בבת כהן דוקא:

מדגלי רחמנא בב"כ ולא בב"י קמ"ל. הקשה המהרש"א דאכתי נימא דאת אביה אתי למעט דדוקא אביה בב"כ חייב שריפה ולא בב"י ולאפוקי מדרבא עיין מה שתירץ. ולפענ"ד י"ל בדרך פשוט כיון דמרבינן מהיא מחללת כל אדם דהיינו ע"י שדרשינן היא מחללת אותה ולא הוא מחללה וכיון דמיעט קרא אביה מדין שריפה דב"כ א"כ למה יתחייב שריפה בבא על בתו ב"כ אי לא גם ישראל חייב שריפה בבא על בתו:

כיון שנבעלה לפסול לה פסלה: עיין מה שכתבתי בשיטה זו בספרי ע"ל ליבמות (דף ס"ח):

דף נא:

בגמרא ה"מ אינהו אבל בנותיהן לא: פירוש אינהו מה שנוגע לקדושתן לענין טומאת מתים אבל מ"מ בנותיהן לא כיון שאין להם קדושה לעבוד דאי נאמר דאינהו אתרבו לקדושה מוהיה קודש להיות שוין לענין קדושה לשאר הכהנים אין סברא לחלק בנותיהן כיון שקדושת הבנות היא מצד אביהם הכהנים דוקא:

ברש"י ד"ה הא אידי. אי אית ליה בנין אב: צריך לפרש כן כי היכי דלא יקשה אכתי לימא דסבר כר' ישמעאל ומסקינן ליה מחנק לסקילה בנשואה דעל זה לא יקשה קושית הגמ' כיון דר' ישמעאל לא פירש דין נשואה:

בד"ה אחת ארוסה ואחת נשואה. דקרא סתמא כתיב: אף דלא משום הך טעמא קאמר ר"ע הכי אלא משום דדריש גז"ש לרבות ארוסה ובת לרבות נשואה מ"מ פירש"י לפי הס"ד הכי מקמי דידעינן מה שמפרש ר"ע בסוף דבריו. וכן צ"ל ג"כ אמאי שכתב רש"י בד"ה נוציא זו בשריפה דאין משמע גז"ש להביא את הנשואה דהא מסקינן דר' ישמעאל סבר דר"ע חזר מגז"ש:

בתוספת ד"ה הלכתא למשיחא. מיהו בסוף פרק התכלת ק' דפסק ר"י: אכן י"ל דבזה השמיענו ר"י ג"כ נפקותא לדינא דמוכח מזה דסבר דאין הלכה כסתם משנה כמבואר שם ונפקותא טובא איכא. א"נ י"ל דלא פרכינן הכי אלא היכי דקבלו התלמידים הלכה מרבם ואמרו משמיה כגון הכא ובזבחים דבזה קשה למאי הלכתא קבלו התלמידים הלכה זו ואמרו משמיה דאף דהוא פסיק הלכתא לעצמו משום דרוש וקבל שכר מ"מ כיון דלענין דינא ליכא נפקותא למה אמרו התלמידים משמיה ולכן אסוף פ' התכלת לק"מ דהתם ר' יוחנן גופא אמר ולא משום תלמיד משמיה ועיין בספרי שו"ת בנין ציון (סי' א):

בא"ד. כיון דליכא נפקותא אלא ע"י איסור: פירוש משום דגם למשיחא דבר שלא שכיח הוא וכן פירשו דבריהם בפ"ק דיומא ע"ש:

דף נב.

בגמרא ואידך האי שריפה ממש הוא. ק"ק מאי קושיא דלמא רצה מבני אהרן המוקדמים בקרא לילף. וי"ל דפריך דה"ל למילף מתרווייהו גם מעדת קרח ואיכא נפקותא בזה דלא נצטרך לדחוק לקמן למה דלא יליף מפרים הנשרפים משום דהנך נפישין דיותר ילפינן משנים מן האחד כדאמרינן בקדושין (דף ל"ד ע") לענין היקש ע"ש:

דאתחיל בהו מגוואי: פירוש גם למ"ד לאו שרפה ממש היה סבר כן דכמין ב' חוטין נכנסו בחוטמיהן ושרפו נשמתן רק לא יותר ולמ"ד שריפה ממש היה תחלת שריפתן שעל ידה מתו דהיינו שריפת נשמה אלא שאח"כ היה ג"כ שריפת הגוף. ובזה דברי רש"י בחומש אתיין כהוגן ומתורץ מה שהקשה המהרש"א בשמעתין:

ב' חוטין של אש יצאו מבית ק"ק: ק"ק לפי מה שכתבו התוס' סוף חגיגה בשם התנחומא דאש של מעלה דרכו להיות אוכל אש ואינו מכלה ופירשו שם פירוש הגמ' ע"ש א"כ איך י"ל שהיה שריפה ממש ע"י אש שיצא מבית ק"ק הא אש של מעלה אינו מכלה. ועיין בספרי מנחת עני (דף נ' ע"א) ושם פירשתי ג"כ מה דאמרינן לקמן וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך וכו' ע"ש:

ונילף מפרים הנשרפים: הא דפריך מדרשה חדשה ולא פריך בקיצור שנילף שריפה ממש או מעדת קרח לחד מ"ד או מב"א לאידך מ"ד כמו שפריך באמת לבסוף. די"ל דניחא ליה להקשות כן דנילף מפרים הנשרפים כיון דאז הוי תרתי שיש בהם שריפה ממש וביותר ילפינן משנים משילפינן מן האחד וכמו שכתבנו לעיל. ובזה י"ל מה שהעירו התוס' למה דלא מתרץ גם אהך קושיא מואהבת לרעך כמוך די"ל דתירוץ זה לא שייך רק לקמן שאין סברא יותר לילף ממקום שיש בו שריפה ממש מליליף ממקום שהוא שריפת נשמה דוקא. ובזה אמרינן מסברא שילפינן ששריפת הנשמה דוקא הוא משום ברור לו מיתה יפה. אבל הכא דפריך דנילף מפרים הנשרפים עם חדא מהנך וכיון דבכ"מ טובים הב' מן האחד א"כ משום ברור לו מיתה יפה לא הוי אמרינן נגד כלל זה למילף מן האחד ולשבוק הב' כיון דנמסר כן בכ"מ:

שכן אדם חוטא נשמה פגול: ק"ק לפי מה שהקשו התוס' לעיל ריש פרק נגמר הדין למה דלא חשיב גם נותר וטמא ותירצו דזה אין לו שייכות למחנה משא"כ בפגול וכיון דהכא חשיב ג"כ פגול אף שאין לו שייכות לענין שריפה וכיון דרק משום חילוקא קחשיב

ליחשב נמי נותר וטמא ואף דאין נפקותא בזה כיון דבלא"ה נפישין הא גם התוס' הקשו דליחשב מכפר אף דזה ג"כ אינו מסייע דאכתי נפישין הך ילפותא דב"א או דעדת קרח. וראיתי בר"ן שהקשה ג"כ קושית התוס' ופירש ביותר דליחשב מכפר דאז לא נפישין והוא תמוה לכאורה. וי"ל דהר"ן סובר דודאי הך חילוק דפיגול אין לו שייכות להכא כיון שאינו שייך לנפקותא דשריפה ומטעם זה לא קחשיב ג"כ נותר וטמא והא דנקט פיגול הוא משום דשיגרא דלשון דלעיל ריש פרק נגמר הדין נקט וכיון דכן אי חשיב מכפר לא נפישין דפיגול לא נחשב בה כלל. והנה אקושיא זו תירץ הר"ן דגם בעדת קרח או ב"א הוי מכפר. אכן עדיין ק"ל דאף דבכ"מ אמרינן דאפילו ושב הכהן ובא הכהן הוי גז"ש מ"מ הרי אמרינן ג"כ דהיכי דאיכא דדמי לי' לדדמי ליה מדמינן ואפילו היכי דדמי ליה באות אחד יותר ילפינן מניה כדאמרינן ריש פרק אלו הן הלוקין וא"כ פשיטא דיותר נילף מפרים הנשרפים מע"ק וב"א דהא יותר דמי באש תשרף דבת כהן או באש ישרפו אותו ואתהן דאשה ובתה לעל שפך הדשן ישרף דפר מדדמי ליבכו את השריפה דב"א או אשר הקריבו השרופים דע"ק ועכ"פ הוי ליה ליחשב לדמיון אחד יותר בפרים הנשרפים כי היכי דלא ליהוי נפישין:

בתוספת ד"ה ההיא שריפה ממש הוי. וא"ת דהא אמרן בפרק הישן: הא דלא הקשו מקרא שאמר להם משה שאו את אחיכם מאת פני הקדש וכן ממה דכתיב וישאום בכתנותם הא נשרפו כלם. די"ל שהאפר צוה להוציא אך כיון דע"י האפר לא נטמאו לכן הקשו שפיר. אכן לפי מה שהביא הר"ש ריש מס' אהלות פלוגתת הר"ת והר"י מפונטייה דלר"ת אין מטמאין כלים הנוגעים במת אדם אלא כלי מתכות דוקא ולר"י אף כלי שטף ובגדים כמו שהביא ראיה מוכבסתם בגדיכם. ולכן בלא"ה מתורץ קושית התוס' לשיטת הר"י כיון דבגדיהן לא נשרפו והם נגעו בהם כאשר מתו בתחלה קודם שנשרפו כולן א"כ נטמאו בבגדיהן כדין אדם שנוגע בכלים שנגע במת דטמא טומאת ז' כמבואר שם ריש אהלות:

דף נב:

בגמרא אמר רב יוסף טעה בתרתי: עיין במהרש"ל שהקשה דלמא להוראת שעה הרג אותו. אכן זה א"ש לפי מה שכתב הר"ן לעיל (דף מ"ו ע"א) דהא דאמרן שב"ד ממיתין ועונשין שלא מן התורה היינו דוקא ב"ד מומחים וסמוכים ודלמא ידע רב יוסף דרב חמא לאו ב"ד מומחים וסמוכים הוי:

ואהכי אהדרו ליה והתניא: הכא לא הוי מצי לשנויי כדמשני במגילה (דף כ' ע"א) חדא ועוד קאמרו ליה חדא דאין מביאים ראיה מן הקטן ועוד כו' ע"ש ומאי דשייר במתניתן קתני בברייתא משום דבמתניתן משמע שלא היה קטן בשעת המעשה כמו שפירש רש"י בד"ה הכי קאמר והיינו דדייק הגמרא להקשות גם מהכי אמר להו:

ורבנן כיון דכתיב סייף באורייתא. ור' יהודה סבר כיון דלא כתיב בתורה איך תהיה מיתת סייף מנייהו גמרינן כן כתבו התוס' בע"ז (דף י"א) ע"ש:

כיון דכתיב שריפה באורייתא: הא דקרי ליה באורייתא היינו משום דאין נביא רשאי לחדש דבר א"כ ע"כ הלכתא היא ואסמכוה אקרא וכמו דאמרינן לעיל ס"פ כה"ג. ולכן א"ש ג"כ הא דמביא קרא דירמיה ולא קרא דוישרפו אותם שם דעצמות שאול ויהונתן דשם הוי ג"כ הפירוש ששרפו עליהן כדרך המלכים כמו שפירש רש"י בשם התרגום אלא כיון דשם אינו רק ספור מעשה ולא ציווי נביא אין שייך לקרותו כתוב באורייתא:

ואימא דבריז ליה מברז לפי חרב כתיב. אף דלפי חרב דוקא גבי עיר הנדחת כתיב מ"מ כיון דכבר מייתינן מיתת סייף גם לרוצח מסתמא לא מחלקינן בין מיתה זו לזו:

מדתני' ואתה תבער הדם הנקי: ק"ק א"כ לרבנן ואתה תבער הדם הנקי ל"ל אכן בזה כבר הרגישו התוס' בכתובות (דף ל"ז ע"ב) וכתבו שם בשם רש"י דלרבנן קרא דואתה תבער להיכי שנמצא ההורג אחר עריפת העגלה דוהרגין וקרא דלארץ לא יכופר אתיא לעגלה שעבר עליה יוה"כ שעורפין אותה והסוגיא דכתובות אליבא דר"ש אזלא ע"ש. וא"ל דא"כ לר"ש הך דרשה מנ"ל דעגלה שעבר עליה יוה"כ שעורפין אותה די"ל דנפקא ליה מדרשה דאביי או דרב פפא בכריתות שם דודאי גם לרבא טעם אביי דמכיר ההורג אתיא שפיר רק דהוא סובר דעכ"פ טרח הקרא וכתב כדאשכחינן בכמה מקומות דלפעמים אין הסברא פשוטה כ"כ ואתי קרא להשמיענו הסברא ולכן לר"ש י"ל דנפקא ליה מסברא דמכיר ההורג גם אליבא דרבא. ובזה א"ש ג"כ מה דקשיא לכאורה עוד לפי הסוגיא דכאן דאית ליה לר"ן קרא דרוצח בסייף דא"כ מאי פריך לקמן (ריש פרק הנחנקין) למ"ד חנק חמור דילמא עד דקטיל ליה מקטל ע"ש הא אי אפשר לומר כן דא"כ דבאביו אינו חייב עד דקטיל ליה ע"כ מוכח מדחלק הכתוב דין אביו מדין רוצח דעלמא דרוצח דעלמא בסייף שהוא קיל מחנק א"כ ל"ל ואתה תבער הדם הנקי אע"כ מוכח דאיכא למיטעי דבחנק הוא וא"כ ע"כ מכה אביו לא עד דקטיל ליה מיקטל. אכן לפי הנ"ל י"ל דמדאצטריך ואתה תבער לא מוכח מידי דהא יש לאוקמא לנמצא ההורג אחר עריפה וקרא דלארץ לא יכופר היכי שעבר עליו יוה"כ כמו לרבנן וכדעת רש"י הנ"ל ג"כ דעת הרמב"ם בהל' רוצח דנמצא ההורג אחר עריפת העגלה מואתה תבער הדם הנקי אתיא:

או אינו אלא באחד מכל מיתות האמורות בתורה: ק"ק הא ע"כ בסייף דוקא יכול לאוקמא דבסקילה א"א לומר מדהוציא הכתוב ארוסה מכלל נשואה וכן בשריפה ליכא למימר מדהוציא הכתוב ב"כ מכלל בת ישראל וא"כ לא הול"ל כלל במקום פרט אלא או אינו אלא בסייף:

רבי אומר נאמר מיתה בידי שמים: ק"ק לפי מה דאמרינן לקמן (ס"פ הנשרפים) ר"ש אומר מה להלן בחנק אף כאן בחנק וא"כ בהך גז"ש גופא נילף ג"כ כאן ולמה מצריך רבי הכא אליבא דר"ש גז"ש דנאמר מיתה בידי שמים וי"ל דכיון דילפינן הך גז"ש לקמן מנביא השקר דהוא בחנק לר"ש וזה גופא לא אתיא לר"ש רק משום דמיתה סתם אינו אלא חנק כדאמרינן לקמן (דף פ"ט סע"ב) לכן ע"כ צריך להך גז"ש דהכא וכן לא קשה לר"ע דיליף לקמן והזר הקרב יומת ממדיחי עיר הנדחת דבסקילה נילף גם מות יומת דא"א משם כיון דלא נמסרו רק התיבות לגז"ש ולא מאין ילפינן דהא אמרינן לקמן דהכא ע"כ ליכא למימר בסקילה מדהוציא הכתוב ארוסה מכלל נשואה. אך דאליביה דר' ישמעאל קשה לכאורה דיליף לקמן דבמיתה בידי שמים יומת מיומת וא"כ גם הכא נאמר כן ומנ"ל כלל דא"א בחנק דלמא רק במיתה בידי שמים והרי אפילו ר"ע דפליג שם אר' ישמעאל אינו אלא משום דילפינן יומת מיומת ולא יומת מימות אם כן הכא אפילו ר"ע יודה דהא בתרווייהו כתיב יומת והרי ר' ישמעאל ע"כ מדרבי יליף וכמש"כ התוספות לקמן בד"ה קמפלגי ואין לומר דהכא היינו טעמא דלא אמרינן מיתה בידי שמים כיון דכתיב מות יומת דמשמע בכל מיתה שאתה יכול להמיתו דהיינו בידי אדם דמכ"מ תקשי דבנביא שקר וזקן ממרא דלא כתיב מות יומת מנ"ל דבסקילה דלמא רק במיתה בידי שמים וי"ל כיון דכתיב שם ובערת הרע מקרבך ע"כ ליכא לפרש רק בידי אדם וכן גבי נביא השקר כתיב לא תגור ממנו דמשמע דמיתתו בידי אדם ועוד מדחילק הכתוב אנכי אדרוש מעמו אך הנביא וגומ' וכן גבי מתנבא בשם ע"ז כתיב ובערת אכן גבי מכה אביו ואמו וגונב נפש מישראל דלא כתיב בהו ובערת י"ל דה"ט דמיתתן בידי אדם מדכתיב מות יומת וכנ"ל:

ברש"י ד"ה פרט לאשת קטן. אשמעינן דקטן אין לו קדושין: ק"ק דזה סותר למה שכ' בקדושין (דף י"ט) דיבם קטן שיבם מדאורייתא קדושיו קדושין ורק ממיתה מעטי' קרא והאי קרא דפרט לאשת קטן לא אצטריך רק בכה"ג כמבואר שם בקדושין וכן קשה אמה שכתבו התוס' דאצטריך קרא במייעד לבנו קטן הא מסקינן שם דאין יעוד לקטן ורק לפי הס"ד הוי הש"ס רוצה לפשוט אבעיא דר"ל ולאוקמא ברייתא בכה"ג:

ד"ה אלא להקל. ד' מיתות כסדרן גמרא גמירי לה: צ"ע דלא אמרינן לקמן כן דכסדרן גמירי לה ועוד דא"כ ל"ל כל השקלא וטריא לעיל לילף איזה מהד' מיתות חמיר מחבירו כיון דגמירי לה והרי רבנן כר' יאשיה ס"ל דחנק קיל מכולן:

בתוספות ד"ה פרט לאשת אחרים. איסורא מיהא איכא: בקדושין (דף כ' ע"ב) כתבו דאיכא עשה דודבק באשתו ע"ש שביארו יותר דבריהם דהכא:

דף נג.

בגמרא בשלמא לר' יונתן כדמפרש רבי טעמא: א"ל הא ע"כ גם לרבי גמרי חנק דאי רק משום מיתה שאין בו אכתי לא ידעינן דבסודר על צוארו דוקא דלמא בטביעת מים וכדומה דנין אותו דהוי ג"כ מיתה שאין בו רושם די"ל דמשום ברור לו מיתה יפה דאין לך מיתה יפה ושימות מהר כמו חנק:

אלא לר' יאשיה ממאי דאיכא חנק בעולם: ק"ק דאיך אפשר לומר דהבא על א"א בסייף דא"כ ל"ל לעיל (דף נ') גז"ש דאביה להורות דשריפה חמורה מסייף הא כבר מוכח כן מדהוציא הכתוב נשואה ב"כ מכלל נשואה בת ישראל והרי לר' יאשיה דרבנן סברי כוותיה לית לן לאוקמא גז"ש דאביה רק להכי דלדרוש מה התם ארוסה אף כאן ארוסה אי אפשר דהא לרבנן דסקילה חמור משריפה לית לן לאוקמי קרא דב"כ רק בנשואה ולא בארוסה וא"כ ע"כ מוכח מדאצטריך אבי דא"א במיתה דקילא טפי מסייף וא"כ ממילא נשמע מיתת חנק משום ברור לו מיתה יפה וכמו לר' יונתן:

במאי גמרי במות ימותו גמרי. א"ל כיון דידע דגמרינן שאר נסקלין מאוב וידעוני וא"כ ע"כ קים ליה הנך ברייתות דלקמן (דף נ"ד ע"א) ומאי קבעי ליה הא קתני בפירוש בברייתות נאמר כאן דמיהם בם ונאמר להלן דמיהם בם וקרא דמות ימותו לא הוזכר כלל די"ל דאעפ"כ י"ל דהברייתא אירשא דקרא סמיך. אכן הא קשיא לכאורה מאי מספקא ליה במאי גמרי וכן מאי קאמר לקמן ואי במות ימותו גמיר מאי הא קשי' לי' הא שפיר דא"כ ל"ל לקמן (דף נ"ד ע"ב) גז"ש דנאמר כאן תהרגו ונאמר להלן כי הרג תהרגנו מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה תיפוק ליה בגז"ש דמות ימותו מבעל אוב דילפינן מיניה שאר נסקלין אע"כ דהגז"ש מדמיהם בם ולכן בבא על הבהמה דלא כתיב דמיהם בם צריך גז"ש דתהרגו:

מות ימותו ל"ל כדתניא: ה"ה דהמ"ל ג"כ מות ימות דגבי נחנקין ל"ל וצ"ל דאתיא ג"כ להך דרשה אכן התוספות לעיל (דף מ"ה ע"ב) לא כתבו כן רק לענין עיה"נ ונסקלין כן ע"ש:

במתניתן חייב משום אשת אב ומשום א"א: לקמן בהא דכלתו הקשה הר"ן איך שייך א"א לאחר מיתת בנו ואי בנשאת לאחר מקמ"ל פשיטא ותירץ דקמ"ל דלא פקע שם כלתו גם בנשאת לאחר א"נ קמ"ל דאיסור א"א חל על איסור כלתו ע"ש. אכן לכאורה אריש דמתניתן בהא דאשת אב וא"א ה"ל להקשות ולתרץ כן ועוד אי גם בהא דאשת אב מצרכינן לתרץ כן א"כ הרי כבר השמיענו דלא פקע שם אשת אב גם בנשאת לאחר א"נ דאיסור חל על איסור ולאיזה צורך הוצרך להשמיענו זה גם בסיפא. וי"ל דודאי בהא דאשת אב דרישא לא קאי האי בין לאחר מיתת אביו דקתני גם אאיסור א"א אלא רק אאשת אב וכמו שפי' רש"י והא דנקט גם א"א להשמיענו דבחיי אביו איכא גם א"א בהדי אשת אב ולאפוקי מדר' יהודה דפליג לקמן (דף נ"ד ע"א) בברייתא ופוטר משום א"א וא"כ לא משתמע מהכא איסור חל על איסור ע"י כולל דבחיי אביו איסור א"א ואשת אב איסור בת אחת היא דלכ"ע חייל אבל בסיפא בהך דכלתו לא צריך להשמיענו כלל דחייב משום א"א בחיי בנו דמה"ת שלא יחייב וע"כ אתי להשמיענו דחייב לאחר מיתה ובנשאת לאחר וכתירוץ הר"ן:

בגמרא ור' יהודה סבר לה כר"ע: ק"ק דבכתובות (דף כ"ט ע"ב) משמע דאינה ראויה לא שייך לר"ע דאמר אין קדושין תופסין בח"ל אלא אשה שאין בה הויה ואיך אוקי האי אין ראויה לו למ"ד אין קדושין תופסין בח"ל ואפשר לחלק בין אין ראויה לו ובין אינה ראויה לקיימה א"נ י"ל דלכאורה יש להבין עוד לתירוץ הגמרא דעיקר פלוגתת ר' יהודה ורבנן חסר מן הספר דהא גם רבנן מודו באינה ראויה לו כגון חייבי כריתות שאין בזה איסור אשת אב ורק בחייבי לאוין סברי דחייב משום דלדידהו קדושין תופסין בח"ל אכן בזה י"ל כיון דלישנא אינה ראויה משמע בח"ל דתפסו קדושין וא"כ ר' יהודה לדבריהם דרבנן קאמר להו וכדלקמן דהיינו מה שלשיטתכם אינה ראויה היא ג"כ אינו חייב דלדידי אין קדושין תופסין בהו:

ברש"י ד"ה שאר הנסקלין. וכולהו שאר נסקלין לא כתיב בהו סקילה: צ"ע איך כתב וכולהו שאר נסקלין דהא איכא מלבד אותן דקא חשיב גם נותן מזרעו למולך ומסית ומדיח ובן סורר ומורה דכתיב בהו סקילה בהדיא:

ד"ה אלו הן הנסקלין. ודלא כתיב בהו סקילה: לאו כללא הוא דהא בבא על הבהמה לא כתיב סקילה ולא דמיהם בם ואתיא בגז"ש דתהרגו ממסית וכדלקמן (דף נ"ד ע"ב) וכן גבי מכשף לא כתיב חד מינייהו ואתיא מדסמכי' לע"ז וכדלקמן (דף ס"ז):

בד"ה משום אשת אב. אם נתקדשה לאביו: פירוש משום דסתמא כתיב ובכל גוונא אייריבזה א"ש מה דקשה לכאורה אהא דשקיל וטרי לקמן בשמעתין מ"ט דר' יהודה

דאינו חייב אלא משום אם בלבד דלמא סבר דאין אחע"א ע"י כולל ופליג את"ק דסבר דלעולם חייב משום אשת אב גם בילדתו בזנות אף דאז איסור אשת אב לא מצי למיחל על איסור אמו בשלא נשאת לאביו עד אחר שהיה בן י"ג שנה ויום א' מכ"מ חייב משום אשת אב דאיסור כולל הוא דכולל גם שאר בניו ואחי אביו וכ"ע באיסור אשת איש אבל ר' יהודה לא סובר כולל ולכן לא חייב רק משום איסור אם דקדים והא דלא פליג גם בכלתו וא"א דבהא כ"ע מודו דאיסור בת אחת היא וכנ"ל אבל לפ"ז א"ש כיון דת"ק סתמא איירי בין נתקדשה לאביו קודם לבתו או אחרי כן ודאי דגם ר' יהודה דפליג עליו איירי כך ולכן ליכא לפרש טעמא דר' כן:

ד"ה אלא בחייבי לאוין. או אלמנה לכה"ג: הך דאלמנה אליבא דר' ישבב הוא בקדושין (דף ס"ט ע"א) ע"ש:

בתוספות ד"ה קמיפלגי. מסתמא מדסבר כר"ש דשריפה חמורה: אף דלאו חד טעמא הוא מ"מ אין סברא לעשות פלוגתא ג' שלא מצאנו אותה. אכן לכאורה ע"כ מוכח דר' ישמעאל בהא כרבנן ס"ל דסייף חמור מחנק כיון דהטעם דר"ש דחנק חמור הוא מדסבר דמדיחי עיה"נ בחנק כמבואר לעיל (דף ל' ע"ב) והא דמדיחי עיה"נ בחנק יליף ר"ש לקמן (דף פ"ט ע"ב) מנביא ופריך בש"ס ליגמר ממסית ומשני דנין מסית רבים ממסית רבים ולא רבים מיחיד ופריך אדרבה דנין הדיוט מהדיוט ולא הדיוט מנביא ור"ש כיון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה ע"ש הרי אי לאו הך סברא דאין לך הדיוט גדול מזה יותר הוי גמרינן ממסית דבסקילה כרבנן ולקמן (דף פ"ד ע"א) יליף ר' ישמעאל זר ששמש דבמיתה בידי שמים מכל הקרב ור"ע יליף דבמיתת חנק מנביא שהדיח וקאמר בש"ס במאי קמיפלגי ר"ע סבר דנין יומת מיומת ור' ישמעאל דנין הדיוט מהדיוט ולא הדיוט מנביא ור"ע כיון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה ע"ש הרי דר"י ל"ל הך סברא דאין לך הדיוט גדול מזה ואם כן ע"כ כרבנן ס"ל דמדיחי עיה"נ בסקילה דגמרינן ממסית וא"כ ע"כ גם בהא כרבנן ס"ל דסייף חמור מחנק מדניתן לאנשי עיה"נ וכדאמרינן לעיל וכיון דכן מתורץ קושית התוספת די"ל שפיר דטעמא דר' ישמעאל כר' יאשיה ודעתם שכתבו בפשיטות דמסתמא ר' ישמעאל גם בהא כר"ש ס"ל צל"ע: ועיין מש"כ לקמן (דף פ"ט) ישוב לזה:

בא"ד דדילמא ה"מ ארוסה: עיין מה שהקשה המהרש"א ויש ליישב בפשטות קושיתו דהא הבנין אב אינו מקובל מסיני וא"כ הקשו התוס' שפיר דאימא ה"מ ארוסה ובאמת לא נימא הבנין אב. אך דלכאורה הא קשיא עדיין כיון דאי אמרי' דנשואה ב"י בשריפה לא שייך הבנין אב דנשואה כלל א"כ מאי מקשו התוס' לר' ישמעאל אימא ה"מ ארוסה

הא לפי הך ס"ד לא שייך הבנין אב ומהיכי תיתי לאוקמא קרא בארוסה דוקא הא קרא סתמא כתיב וא"ל דגם בלא בנין אב ממילא נוכיח כן אי ב"י בשריפה כיון דנשואה לא מצרכינן דלא גרע מב"י א"כ איך תליא זה לר' ישמעאל גם ארבי הו"ל להתוס' להקשות כן אהא דמתרץ מדאמר רחמנא בת כהן בשריפה וי"ל דאליבא דר' לא היה קשה כן די"ל דסובר כר"ש וצ"ע לעיל (דף נ' סע"ב) דדרשו מוי"ו דובת לרבות בוגרת ונשואה וא"כ מוכח ע"כ שפיר דנשואה ב"י אינה בשריפה דאל"כ ל"ל לרבות נשואה או בוגרת ב"כ הא ודאי לא גרעו מנשואה ב"י אבל לר' ישמעאל הקשו התוס' שפיר כיון דלדידיה ו' דובת לא לרבות נשואה אתיא רק לרבות בנות בעלי מומין כמבואר לעיל (דף נ"א ע"ב) אכן בעיקר קושיתם י"ל דיותר סברא הוא לאוקמא קרא כפשטא דבין ארוסה בין נשואה במשמע אי לית לן דרשה דבארוסה דוקא איירי ולרבות מגז"ש דמיתה שאין בו רושם לאשת איש חנק ולא שריפה מלהוציא קרא מפשטי' ולאוקמא בארוסה דוקא כדי שנוכל לומר דאשת איש בשריפה מה שאינו לא משמעות ולא הכרח ולכן גם בלא וי"ו דובת מתרץ בגמרא אליביה דרבי שפיר וממילא שייך תירוץ זה גם לר' ישמעאל כיון דאי א"א בשריפה לא שייך הבנין אב וא"כ קרא דב"כ איירי בין בארוסה בין בנשואה וא"כ מזה גופא מוכח מדבת כהן בשריפה דא"א ב"י אינה בשריפה. ובזה מתורץ ג"כ מה שהקשו התוס' להך מ"ד דרבי כר' ישמעאל ס"ל דהא טעמא דרבי דבארוסה דוקא מיירי הוא ג"כ מומת אשר שכב עמה לבדו דכי תחל לזנות שייך גם בנשואה שהיא בתולה ע"ש ודרשה זו ג"כ לא שייך אי א"א ב"י בשריפה דהא לא שייך למימר מה בב"י ארוסה דוקא יוצאת לסקילה אף בב"כ ארוסה דוקא יוצאת דהא אי ב"י נשואה בשריפה לא יצאת ב"כ ארוסה מכלל נשואה כלל:

בא"ד. והך שינוי לא מצי לשנויי': פי' דלכך לא משני הכא אקושיא דואימא שריפה דא"כ קיל ארוסה מנשואה די"ל דאתיא הש"ס כאן אליביה דאידך מ"ד דרבי כר"מ ס"ל וא"כ מסתמא גם כרבנן ס"ל דסקילה חמורה משריפה ולכן רק הך תירוצא מדאמר רחמנא שייך שפיר דל"ל דלמא ה"מ ארוסה דהא ע"כ לא בארוסה איירי דא"כ קיל ב"כ מב"י אבל הך תירוץ דא"כ קיל ארוסה מנשואה לא שייך להך מ"ד דהא אי סקילה חמורה לא קיל ארוסה מנשואה אבל להך מ"ד דרבי כר' ישמעאל הוי איפכא דלא שייך רק תירוץ התוספות ולא תירוץ הגמרא והיינו דכתבו והך שנוי' פי' הך שנויי' דש"ס דכאן לא שייך אי רבי כר' ישמעאל ולכן ע"כ הגמרא אזלא אליבא דאידך מ"ד:

ד"ה דאי במות ימותו. תימא א"כ גז"ש מאי אהני: א"ל דהא להך דסתם מיתה בחנק גופא הוצרכה להמסר גז"ש דמיתה מיתה כדאמר רבי לעיל נאמר מיתה בידי שמים די"ל

דהא הגמרא דהכא ע"כ אליביה דר' יאשיה אזלא מדקאמר דאי אתה רשאי למושכה להחמיר שהיא סברת ר' יאשיה לעיל אכן אהא גופא קשיא מאי מתרץ מהא דאי אתה רשאי למושכה דהא אכתי קאמר ר"ז שפיר דאי במות ימותו יקשה לר"י אימא מכה אביו בסקילה ולכאורה יהיה מוכח מזה דר' יונתן ג"כ אית ליה הך סברא דאי אתה רשאי למושכה וא"כ מתורץ קושית התוספות דשפיר פריך ר"ז לר' יונתן אי במות ימותו נגמור כל הנסקלין מא"א דעל זה א"ל גז"ש ל"ל דלר' יונתן להך גופא דסתם מית' בחנק מצרכינן הגז"ש וכנ"ל:

דף נג:

בתוספות ד"ה וחייבי כריתות. תימה מנ"ל לדמויי ש כן הקשו ג"כ ביבמות (ד"ט ע"א) ונשאר בתימא ולענ"ד אפשר לומר כיון דכתיב קרא ולקחה לו לאשה ויבמה ודרשינן שם (דף כ' ע"א) כיון שלקחה הרי היא כאשתו לכל דבר א"כ לא איירי קרא במצות יבום רק היכא דנעשה אשתו ע"י אותה ביאות יבום ולכן בסתם יבום אף דאיכא ג"כ איסור אשת אח מ"מ כיון דבמקום יבום התירה התורה אשת אחיו א"כ אין כאן איסור זה כלל והראיה דהא גם ביאה שניה מותרת וממילא נעשה שפיר אשתו ע"י יבום אבל בח"ל אי אין קדושין תופסין בהם כיון דבזה האיסור לאו במקומו עומד דהא מטעם זה ביאה שניה אסורה רק דנבא להתיר ביאה ראשונה משום עשה דוחה נ"ת ובזה שפיר ס"ל כיון דלא נעשה אשתו ע"י ביאה זו כיון דח"ל היא ואין קדושין תופסין בהן א"כ אין לקיים ולקחה לו לאשה ולכן אין כאן מצות יבום כלל ולא שייך שיהיה מותר מטעם עשה דוחה ל"ת: **ד"ה לדבריו דת"ק. המ"ל דסבר כדתניא**: אכן י"ל דלא רצה לתרץ כן דבלא"ה מוכח דר' יהודה ס"ל דיש ממזר מחייבי לאוין גרידא כמו שתירצו התוס' אליבי' ביבמות (דף מ"ה ע"א) ע"ש:

דף נד.

בגמרא מה להלן באישות הכתוב מדבר: עיין מה שהקשה המהרש"א בזה על הרא"ם (ומה שציין על אמו שאינה אשת אביו מניין הוא טעות המדפיס כנראה). ותירץ עלה ב' תירוצים ע"ש אכן לפענ"ד הא' סותר השני דשפיר מופנה ערות אביך לגז"ש דמיעוט אשת איש מהיא אתיא. וא"כ שפיר הוי מצי לילף מערות אביך היא. ולכן נ"ל קושית הרא"ם דהא דילף מה להלן באישות הכתוב מדבר אין הפי' משום דרישא דקרא באישות אייר וכפי' רש"י אלא משום דשם ע"כ ליכא לפרושי ערות אביך ממש דחייב כבר

משום זכור וכקושית הגמרא לקמן וע"ז לא שייך למימר לחייב שתים דהא התם לענין עונש מיתה כתיב קרא ולכן שם ע"כ באישות הכתוב מדבר א"כ ה"נ באישות איירי אבל מערות אביך היא דגבי אזהרה לא הוי מצי לילף כן דמי עדיף זה מערות אביך דרישא דאי יש שם לפרושי ערוה ממש ה"נ גבי ערות אביך דסיפא אכן גם לפי פירש"י י"ל קושיתו דודאי הך גז"ש דמה להלן באישות הכתוב מדבר והגז"ש דלקמן דילפינן מינה עונש לאמו שאינה אשת אביו ע"כ חדא גז"ש הוא דאין גז"ש למחצ' וילפינן הכל דאל"כ איך ילפינן מערות אביו גלה תרתי מילי וכיון דכן אין זה דרשה חדשה דיליף מעונש דבאישות איירי אלא משום דאתקש עונש לאזהרה בענינא דאשת אב לכל מילי איתקיש נמי לענין הך דערות אביו פירושו ע"י אישות אבל אי הוי יליף מערות אביך היא זה יהיה דרשה שאינה צריכה כיון דבלא"ה כבר יליף גז"ש מערות אביו גלה דכתיב גבי עונש:

אמך היא משום אמו אתה מחייבו: א"ל מנ"ל דמאמך היא ממעטינן אשת אב ומערות אביך היא ממעטינן אשת איש כדלקמן לר' יהודה דלמא איפכא די"ל דיותר סברא למעט מאמך היא אשת אב דאיירי ביה קרא מלמעט מערות אביך היא איסור אם דלא איירי קרא וכמו שכ' רש"י לעיל סד"ה אלא אמר רבא אליבא דרבנן ע"ש:

אמר רבא מסתברא מלתא דר' יהודה: לכאורה היה אפשר לפרושי מלתא דר' יהודה במזיד ובאתרו בי' למלקות ולא לקטלא לפי תירוצא קמא דמכות (דף י"ג ע"ב) דכ"ע אית להו לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו אכן רבא לשיטתו דמתרץ שם דלר"ע דהלכתא כוותיה מחברו אין לוקין עליו לדידיה לא שייך הך דינא רק לענין חטאת והיינו דקאמר מסתברא מילתא דר"י:

וקמיפלגי בפלוגתא דאביי ורבא: א"ל הא אביי גופא לא סבר כן רק לענין בתו מאנוסתו דהק"ו רק גילוי מלתא בעלמא הוא כדאמר לקמן (דף ע"ו ע"א) מ"מ יליף כאן ג"כ שפיר מק"ו דגם הכא רק גילוי מילתא היא כיון דקורבת אחי אביו אינו בא רק מכח אביו ולכן א"ש דנקיט פלוגתת אביי ורבא ולא פלוגתת ר' יצחק ורבנן (דכריתות דף ג' ע"א) המוקדמת משום דאין ראיה דסובר הך איכא דאמרי כר' יצחק דבכ"מ עונשין מן הדין דדלמא רק הכא משום דגילוי מילתא הוא:

ומר סבר אין עונשין מן הדין: ק"ל מכאן על מה שכ' הריטב"א במכות (דף י"ד ע"א) דקרבן עונשין מן הדין והרי הכא רק לענין קרבן ילפינן ואעפ"כ אמרינן דאין עונשין מן הדין ובשלמא אהא דמקשה שם במכות אר' יצחק הא מצרכינן אחותו לבת אביו ובת אמו שאין עונשין מ"ה. ל"ק מאי פריך הא לר' יצחק דחייבי כריתות אין דנין רק בכרת ולא במלקות אין צריכים להך ילפותא רק לענין קרבן וקרבן עונשין דזה גופא קשיא מנ"ל

למפיק מאחותו כך לדונו בכרת ולא במלקות דלמא מצרכינן לבת אביו ובת אמו לומר שאין עונשין אבל מגמרא דכאן קשה לכאורה אכללא דריטב"א הנ"ל וצ"ע: ואולי י"ל דמה שאמר אין עונשין מ"ה היינו לענין מיתה ובאתרו ביה משום לאו דערות אחי אביך ולא משום לאו דזכור וע' מה שכתבתי בזה עוד בספרי ע"ל במכות שם משיטת הריטב"א על סוגיא דהכא. וכן קשה ג"כ מהא דיליף במכות (דף ה' ע"ב) מאחותו דאין עונשין ואין מזהירין מ"ה דאין עונשין ע"כ לאו היינו עונש כרת דקמי שמיא גליא ומאי נפקותא לנו בזה וגם לא לענין מלקות דחייבי כריתות דא"כ איך שייך עוד אין מזהירין מ"ה דלא שייך אלא היכי דלוקין כמ"ש התוספות לקמן (דף פ"ה ע"א) וגם הרמב"ם בס"ה שורש י"ד וא"כ ע"כ לא קאי רק לענין קרבן:

לאזהרה לאשת אביו לאחר מיתה: הכא משמע דמצרכינן רבוי דנוהג דין ערוה לאחר מיתה וכן לענין כלתו כדאמרינן לקמן וק"ק דלפ"ז ל"ל גבי אחות אשה בחייה להורות דאינו נוהג לאחר מיתה תיפוק ליה מדלא כתיב רבוי דנוהג וא"ל דה"א דנילף מאשת אב דא"כ ל"ל גבי כלתו ריבוי נילף ג"כ מא"א ועוד י"ל דלקמן (דף ע"ו ע"ב) פליגי ר"י ור"ע בפי' דקרא דאת שתיהן אי נוהג חמותו לאחר מיתה או לא וקשיא ממנ"פ אי מסברא אינו נוהג ל"ל לר"ע מיעוטא ואי מסברא נוהג ל"ל לר' ישמעאל רבויא:

עשאה הכתוב לאמו שאינה אשת אביו: ק"ל הא לרבנן מצרכינן אמך היא להא דדרשינן לקמן (דף ע"ה ע"ב) א"ק אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אם אמו והתוס' כתבו שם דאף דדרשינן כבר מיניה משום אמו אתה מחייבו כו' בפ' ד' מיתות תרתי שמעית מינה ע"ש אכן זה לא שייך אלא דוקא לר' יהודה דמיניה הקשו התוס' כיון דדריש דרק משום אמו אתה מחייבו א"כ ממעטינן כל מידי דלאו אמו אבל לרבנן דלא דרשי כלל למעוטי אלא לרבות אמו שאינה אשת אביו איך שייך למדרש מזה ג"כ מעוטא דאם אמו לקמן דבדרשות חלוקות כאלו אין סברא כלל לומר דתרתי שמעית מיניה וא"ל דרב שישא בריה דרב אידי כרבא לקמן ס"ל דלא ס"ל הך דרשה דאביי מ"מ לאביי הך דר"ש בריה דר"א אליבא דרבנן מנ"ל:

לומר לך זו היא כלתו זו היא אשת בנו: עיין מה שהקשה המהרש"א ולא זכיתי להבין דעתו בזה דודאי אי ממעטינן ערותה דרק משום ערוה זו מחייב ממעטינן הכל כל שאין אותה ערוה וכמ"ש התוס' לקמן (שם) לענין אמך היא וכנ"ל. ומה שהביא ראיה מהכא דמצרכינן מיעוטא לאשת אב לחוד ואשת איש לחוד לא ידעתי כוונתו דהא לא בדרך א' כתיבי הב' מיעוטים דמיעוט לאשת אב באמו כתיב ומיעוט לאשת איש באשת אב

כתיב והרי אדרבה אפילו באשת אב הוי ממעטינן לאמו ג"כ אי לאו משום הך קושית הגמרא דלעיל אמו שהיא אשת אביו לא תתחייב כלל:

אם אדם חטא בהמה מה חטאה: לקמן בגמ' משמע דטעמים אלו עיקר הם דפריך אי כותי הבא על הבהמה נהרגת וכן ישראל שבא שוגג וכן בקטן בן תשע וק"ל מנ"ל להוציא מסברא טעם למצות התורה ולילף מזה דין והא אנן כר' יהודה ס"ל דלית ליה טעמא דקרא לעיל (דף כ"א ע"א) וי"ל דלא אמרינן דלא דרשינן טעמא דקרא רק לענין שלא להוציא דין נגד משמעות הקרא כגון גבי אלמנה לעיל דמשמעות הקרא בין עניה בין עשירה דהא אלמנה סתמא כתיב ואי נדרוש הטעם משום שם רע זה לא שייך רק בעניה וא"כ ע"י הטעם נוציא הכתוב ממשמעו בזה לא דרש ר' יהודה טעמא דקרא אבל הכא דקרא לא איירי רק במזיד וישראל וגדול דהא מיתה כתיב א"כ מה שיהיה הטעם לא נוציא הכתוב ממשמעו רק דאיכא עדיין נפקותא לענין דינים שאינם במשמעות הכתוב בזה כ"ע מודו דבכה"ג דרשינן טעמא דקרא:

משכבי אשה מגיד לך הכתוב: לפי' רש"י אתיא כן מלשון משכבי אשה לשון רבים וא"כ פי' הכתוב הוא בא' מב' משכבות האשה אבל לפי פי' הר"ן אתיא כן מדקרא הכתוב ביאת זכר שהיא שלא כדרכה משכב אשה אך דלפ"ז ק"ק לשון רבים דמשכבי למאי אתי ועוד מנ"ל כלל דאיכא חיוב בביאה כדרכה דלמא גזירת הכתוב היא דרק בביאה שלא כדרכה חייבת כזכר ולכן פרש"י כפי פירושו. ועוד נלענ"ד להביא ראיה לדעת רש"י דמלשון רבים דמשכבי קדריש מהא דאמרינן ביבמות (דף פ"ג ע"ב) באשה שלא כדרכה מנ"ל מואשה ע"ש ולפי' הר"ן דשלא כדרכה יליף מדקרא הכתוב לביאה שלא כדרכה משכב אשה מאי פריך שלא כדרכה מנ"ל הא אנדרוגינוס אתיא ממשכבי ושלא כדרכה מדקרא הכתוב משכב אשה אלא ע"כ מוכח לכאורה כפי' רש"י אכן לפי המבואר מסוגיא דשם הכא ובכל דוכתי דיליף בגמ' שלא כדרכה ממשכבי אשה אזלא אליבא דמ"ד דלא מחייב בבא על אנדרוגינוס ולא כלום דאפילו למ"ד דחייבים על זכרותו לבד ג"כ ממשכבי אתיא וכמבואר בסוגיא שם ובפי' רש"י בד"ה שלא כדרכה מנ"ל ע"ש ולפ"ז דעת הרמב"ם צ"ע שפסק (בפ"א מה' איסורי ביאה ה' ט"ו) דחייבים על זכרותו דאנדרוגינוס ושם (פ"ג ה' ט"ו) הביא אחיוב דשלא כדרכה קרא דמשכבי אשה: ם ברש"י ד"ה לשוגג ולקרבן. לחלק כרת למפטם וסך: לפי הסוגיא דמכות זה אליבא דר' יצחק הוא דלרבנן אתיא חלוק בכל העריות מאחותו דרישא ולא משום דדרשינן אחותו דסיפא למפטם וסך אבל בסוגיא דכריתות (ד"ג ע"א) משמע כפי' רש"י דהכא ע"ש:

בד"ה מאחי אביו. דהאי ודאי משמע ליה ממש: הא דמצריך רש"י להך טעמא ולא פי' בקיצור כיון דבאחי אביו לית לן גז"ש כמו באביו מ"מ הוי ילפינן דלאו אחי אביו ממש בק"ו מאביו אפכא מהק"ו דהש"ס אבל השתא דכתיב אל אשתו לא תקרב א"כ אי גם באישות איירי ע"כ מוקמינן קרא בלאוי יתירי וא"כ מוקמינן יותר באחי אביו ממש שלא להוציא קרא ממשמעותו ולכן א"ש ג"כ מה דקשה לכאורה מה בכך דכתיב אל אשתו לא תקרב הא גם כתיב כבר לאו אזכור וע"כ מוקמינן בלאו יתירא ומ"ש הך מהך ולפי הנ"ל ניחא:

ד"ה אשר ישכב את זכר. ואשמעינן דלא בעינן תרוייהו בני עונשין: ואף דלקמן (דף ס"ו ע"ב) איכא למ"ד דדריש ומתו גם שניהם דגבי א"א עד שיהיו שניהם שוין ולפי פי' רש"י שם בני עונשין וא"כ הכא דכתיב ג"כ תועבה עשו שניהם מות יומתו דמיהם בם נדרוש ג"כ משניהם עד שיהיו שניהם בני עונשין י"ל דלא דרשינן כן רק לגבי א"א דכתיב שניהם בם ומתו אבל הכא דקאי אתועבה עשו לא דרשינן כן:

בתוספות ד"ה הבא על אביו. תימה דלא תני כו' ובירושלמי פריך: דבריהם צ"ב מה לשון תימה שייך בזה כיון דבירושלמי פריך לה ומשני לה והו"ל להביא בסתם דברי הירושלמי כמו בשאר מקומות. ונ"ל דלכאורה קשה אתי' הירושלמי מאי מתרץ דשם זכור א' הוא הא לפי מה דמתרץ ר' יוחנן בכריתות (דף ג' ע"א) תני במתניתן הבא על הזכר והביא זכר עליו אלמא בתרתי חשיב שם זכור משום דמב' לאוין קא אתיא א"כ כש"כ דהל"ל למיחשב במתניתן הבא על אביו דכתיב האיסור בב' שמות משום זכור ומשום אביו. אכן י"ל דהירושלמי סובר כתירוץ ר"א אליבא דרב שם דלא חשיב זכור רק לשם א' ואף דסבר רב דתני ג' כריתות לסיומינהו לכריתות מ"מ לא קחשיב גם לסיומינהו רק שמות מחולקין ובזה מתורץ מה שתמהו התוס' שם בד"ה לסיומינהו לכריתות תימא א"כ ליחשב נמי הביא זכר עליו והביא בהמה עליו עכ"ל די"ל דרב סובר כתירוץ הירושלמי דכאן דשם זכור ושם בהמה א' הוא אבל תמיהת התוס' דכאן היא לר' יוחנן דחשיב שם זכור בתרתי אלמא דלא סובר כתירוץ הירושלמי וא"כ לדידיה קושית הירושלמי במקומה עומדת:

ד"ה לומר לך. וי"ל דנ"ל מגז"ש דדמיהם בם: עיין בר"ן שכתב ג"כ כתי' התוס' דאתיא מא"א רק דכתב עוד דהא דמצרכינן אזהרה משום דאי לאו הכי אין עונשין מן הדין אבל השתא גילוי מילתא בעלמא הוא וצ"ע דק"ו מאן דכר שמי' דהא בגז"ש אתיא ואגז"ש ודאי עונשין וצ"ל דכוונת הר"ן איננה כתירוץ התוספות שנילף בגז"ש מאשת אב אלא בק"ו דמצינו דקיל אשת אב מכלתו דאין לו קרבות למעלה דאם אביו איננה רק שני'

מד"ס ואיסור בנו יש לו קרבות למטה דבת בנו ערוה היא. אכן לפ"ז לפי תי' התוס' דמגז"ש אתיא קשה כקושית הר"ן דאזהרה גם כן נילף וי"ל דמלתא דאתיא בגז"ש טרח וכתב לה קרא ועמ"ש התוס' לקמן (ע"ב) בד"ה עונש:

דף נד:

בגמרא אזהרה לנשכב מניין: הקשה המהרש"א דנילף בקיצור בגז"ש דתועבה תועבה. ולפענ"ד לק"מ דהא ודאי לא שייך למילף גז"ש מקרא דוגם קדש היה בארץ דנביאים אלא ע"כ אין זה רק גילוי מלתא דלשון לא יהי' קדש פירושו נשכב זכר וכעין מה דילפינן בפ"ק דפסחים בדיקת חמץ ע"י נר חפוש מחפוש וחפוש מנר וא"כ לא נמסרה הגזירה שוה כלל לא הך דתועבה ולא הך דקדש וממשמעות הכתוב אין למילף דהאי לא תשכב פירושו ג"כ הנשכב כמו תועבה עשו שניהם דהא אין במשמעות דלא תשכב נשכב כלל לר' ישמעאל אכן מ"מ אכתי יקשה כיון דילפינן מוגם קדש היה בארץ דמשמעות דלא יהיה קדש קאי בין אשוכב בין אנשכב כמו שפירש"י דאף נשכב במשמע א"כ ל"ל אזהרה דלא תשכב אשוכב כלל נילף ג"כ מלא יהיה קדש אכן בזה י"ל כתירוץ המהרש"א דאצטריך לחייב ב' בבא על הזכר והביא זכר עליו לר' ישמעאל:

בבהמה בין גדולה בין קטנה: לכאורה יש להבין איך שייך בבהמה חילוק כלל בין גדולה וקטנה אכן לפי מה שפי' הר"ן לעיל בהא דאיש פרט לקטן דגבי זכר דלא אצטריך למעט קטן שהוא פחות מבן י"ג דלא ליחייב דזה פשיטא כיון דאינו ב"ע ולא אצטריך אלא למעט קטן פחות מבן תשע דאין הנשכב חייב על ידו דאין ביאתו ביאה וא"כ גם גבי בהמה הוי הפי' כן דאם הוא פחות מבן ט' שאינו ראוי לביאה אין הבהמה נסקלת על ידו וכדאמרינן בנדה (דף מ"ה) והשתא קאמר דבבהמה אין חילוק בין בהמה גדולה לקטנה פי' בין שהיא ראוי' לביאה או לא דהא ודאי דגם בבהמה זמן ראוי' לביאה יש כמו באדם עיין רפ"ג דבכורות והוי הך בין גדולה בין קטנה דבהמה דומיא דפרט לקטן דקתני ברישא:

לא תתן שכבתך: עיין בר"ן שדבריו מגומגמין מחמת טעות שנפל בהם וכוונתו נראה שפי' דמה דקאמר קרי בי' לא תתן שכבתך פי' שלא תפרש האי שכבתך לשון שכבת זרע כמו שכבת הטל דזה לא יהיה שייך רק בשוכב להכי קאמר דהפי' הוא לא תתן שכבתך שהוא לשון שכיבה וזה שייך בין בשוכב בין בנשכב:

לדברי ר' ישמעאל חייב שתים: עיין מה שכתבתי בזה בספרי ע"ל על כריתות (דף ד' ע"א) בתוס' ד"ה ר"י:

הבא על הבהמה והביא בהמה עליו: א"ל לדברי ר' אבהו איך אוקמי לתירוץ דר' יוחנן רבי' בכריתות (דף ג' ע"א) דמתרץ שם לעולם תנא גברא קחשיב כו' הא אמר אביי הבא על הבהמה כו' וא"כ לר' אבהו ניתני נמי הבא על הבהמה דז"א כיון דמסקינן הכא הבא על הזכר והביא זכר עליו הבא על הבהמה והביא בהמה עליו לכ"ע לר"י חייב ג' לר"ע חייב ב' א"כ גם לר"א כיון דחשיב כבר ב' משום בא על הזכר והביא זכר עליו אין כאן משום בהמה רק א' והא דנקט אביי משום דבתרא הוא וכמ"ש בחידושי לכריתות ומהרב בעל באר שבע שם במכ"ה נעלם זה. אכן אכתי קשה לר"ל דסובר לקמן (דף ס"ה ע"א) דחלוקים במיתה מקרי חילוק לענין חטאת א"כ בהא דאמרינן לקמן דהנרבע לזכר ולבהמה לר' ישמעאל אינו חייב אלא אחת ע"כ לא אזלא אליבי' דהא חלוקין הן לענין מיתה א"כ לר"ל בבא על הזכור ובהמה והביא זכר ובהמה עליו חייב ד' וא"כ קשה קושית הגמרא דשם דניתני ג"כ הבא על הבהמה והביא בהמה עליו וצ"ל דר"ל מתרץ כר"א משמי' דרב בכריתות שם:

ושמואל סבר משכבי אשה: ק"ק כיון דמצרכינן משכבי אשה להכי איך ילפינן לעיל מיני' ביאה שלא כדרכה ובשלמא לפי' רש"י דילפינן שלא כדרכה מדכתיב לשון רבים דמשמע ב' משכבות א"ש דמוכח גם הא מדכתיב הך דרשה גבי זכור דוקא אבל לפי' הר"ן דאתיא כן מדקרא למשכב שלא כדרכה משכב אשה א"כ ע"כ צריך לכתוב כן גבי זכר א"כ הא מנ"ל וי"ל דתרתי שמעינן מינה א"נ תרי משכבי אשה כתיבי חד בעונש וחד באזהרה ועיין בתוס' לקמן (דף ע"ג ע"א) בד"ה הרי זה:

ברש"י ד"ה רב סבר. הואיל ואזהרת נשכב משוכב אתי: לפ"ז לר' ישמעאל דלא יליף אזהרת נשכב משוכב גם אליבא דרב חייב בנשכב אפילו בפחות מבן ט' א"כ י"ל מה שהקשה הר"ן לעיל בברייתא דקתני אשר ישכב את זכר בין קטן בין גדול והכא קתני לא עשו בו קטן כגדול די"ל דברייתא דלעיל כר' ישמעאל ובריתא דהכא כר"ע:

בד"ה ותניא נמי הכי. דאלו בשוכב לא קאמר זכור: מפי' רש"י נראה דגריס הכא זכור בן ט' שנים ויום א' והיינו לפי מה שכתב לעיל בד"ה חייב ב' דאין נקרא זכור אלא נקב המשכב אבל מפי' הרמב"ם נראה איפכא וכמ"ש התוס' יו"ט ולפי פי' הרמב"ם היא הגירסא בברייתא זכר בן ט' שנים ויום א' וכמו דגרסינן בגירסא שלפנינו:

בתוספות ד"ה עשו כתועבות. א"כ כל עריות נמי ליחייב ב': עיין מהרש"א שנדחק בפי' קושיא זו ולפענ"ד קושייתם אינה דליחייב ב' חטאות אלא לענין מלקות דבכל חייבי כריתות שלוקין כדקתני במכות (ר"פ אלו הן הלוקין) לילקי ב' גם אלא יהיה קדש דא"ל

הא לא יהיה קדש אזהרה הוא לזכר ובהמה וא"כ הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שאין לוקין עליו דהא אליבא דר' ישמעאל קיימינן דסבר במכות (שם) דלוקין:

באי"ד. וי"ל משום דבתר זכור כתיב: עיין במהרש"א וק"ק דאכתי גבי שוכב ליחייב ב' גם משום לא יהי' קדש דהא ע"כ הכי ילפינן נשכב דלא יהיה קדש ילפינן מוגם קדש היה בארץ מה להלן תועבה אף כאן תועבה וא"כ נחשב כאלו כתיב תועבה בגופי' והדר ילפינן תועבה מתועבה מה תועבה האמור גבי בהמה בבא על הבהמה איירי אף תועבה האמור בלא יהיה קדש כן ואם אינו ענין לשוכב כיון דכבר כתיב לאו בגופי' תנהו ענין לנשכב וא"כ נילף עכ"פ גם שוכב מיני'. אכן באמת י"ל בדעת רש"י כיון דאמרינן בפסחים (דף כ"ד ע"א) כל היכא דאיכא למדרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי א"כ כיון דהכא ע"כ אמרינן ג"כ הכי דאל"כ מנ"ל נשכב כלל דלמא רק אשוכב קאי דבי' כתיב תועבה וע"כ צ"ל דהיכא דאיכא למידרש לא מוקמינן בלאוי יתירי ולכן לא מוקמינן רק אנשכב ולא אשאר עריות דאי הוי שייך למילף גם שאר עריות מיני' יקשה מנ"ל לאוקמא אנשכב כלל כיון דלא נזכר בהך פ' אחרי מות דכתיב בה תועבה:

בד"ה הבא על הזכר. אע"ג דבריש כריתות בעי קרא: עיין במהרש"א ותירוצו תמוה שכתב בהך דאחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו מקרי שם א' ושם בכריתות (דף ב' סוף ע"ב) מבואר דמקרי שמות מחולקין וביותר מבואר כן בתוס' (שם) ד"ה אחותו ובגמ' (שם דט"ו ע"א) ע"ש. אכן בלא קושית המהרש"א עוד י"ל מאי מקשו התוספות דאף דמצרכינן שם קרא על אחותו מ"מ השתא דגלי קרא גבי אחותו דחייבים בגוף א' ושמות מחולקים למה לא נילף גם בשאר עריות מינה דהא כל דין לחלק אתיא מהיקשא דעריות לאחותו כמבואר בכריתות (שם) ופירכא לא שייך על זה דאין משיבין על ההיקש וכדמוכח מאותה סוגיא דכריתות גופא והנראה בזה כיון דהך היקשא דר' יונה הוא דבסוף פ' עריות כתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ובזה הוקשו כל העריות וכמבואר בגמ' (שם דף ב' ע"ב) וא"כ לא הוקשו לאחותו רק מה דכתיב באותה פרשה וכיון דנשכב דזכר לא כתיב בפ' עריות דהא מלא יהיה קדש נפקא לכן שפיר הקשו התוס' מנ"ל לחלק בזה דמאחותו ליכא למילף כיון דאינו בכלל היקשא. [ובמה מצינו ליכא למילף מאחותו דמה לאחותו שכן איסור בת אחת היא משא"כ בבא על הזכר והביא זכר עליו דמשכחת דאיסור שוכב קדים לאיסור נשכב כגון שהשוכב כבר הי' בן י"ג שנה ויום א' בעוד שהנשכב הי' פחות מבן ט' אבל בהיקשא שפיר ילפינן מאחותו דאין משיבין על ההיקש ובזה י"ל מה שהקשו התוס' (שם דף ט"ו ע"א) בד"ה ליחייב

ע"ש ודוק]. אבל מערות אביו וזכור לק"מ דהם כתיבי בפ' עריות וא"כ הם בכלל היקשא וילפינן שפיר מאחותו:

בא"ד. א"נ סוגיא דהכא כר"א: תירוץ זה לא שייך לפי מה שכתבו התוס' במכות (דף י"ד ע"א) בד"ה הכי גריס רש"י עוד יש מפרשים דשפיר אצטריך דרשה לאחותו כו' ע"ש והיא גם שיטת רש"י במכות ומהתוס' נראה שהיה להם גירסא אחרת בדברי רש"י וצ"ל דהי"מ שם סברי כתי' ראשון של התוס' דהכא:

הנרבע לזכר. משום דדרשינן ואשה: א"ל דאכתי נילף בהיקשא דרבי יונה מואשה דחייב על כל אחד ואחד דהא כל דין חילוק משם ילפינן די"ל דלא שייך למילף בהיקשא אלא מה דכתיב בפ' עריות וכנ"ל וכיון דנרבעים לר' ישמעאל מלא יהיה קדש אתו אינן בכלל ההיקש וכמ"ש למעלה ולכן מצרכינן ג"כ והיא שפחה לחייב על כל שפחה ושפחה ולא ילפינן מנדה והנה התוס' בכריתות (דף ט' ע"ב) בד"ה והיא שפחה הקשו תימא דהכא בעינא לחלק אע"ג דבגופין מחולקין כו' ע"ש. ולכאורה י"ל כיון דנדה ושפחה לא הוי יכלינן למילף מהדדי דבכל א' יש חומרא שאינה בחבירו דבנדה יש כרת ובשפחה חייבין על השוגג כמזיד וא"כ לא הוי נדה ושפחה ב' כתובים הבאים כא' דצריכין לכתוב תרווייהו אבל השתא דכתיבי תרווייהו ילפינן שבת ואותו ואת בנו במה הצד מהן ובזה מתורץ קושית התוס' דשם. אך דלפ"ז קושית התוס' דהכא במקומה עומדת דא"ל כתירוצם דשאני התם דכתיב ואשה ובשפחה והיא שפחה דאכתי נילף במה הצד מתרווייהו כמו בשאר דוכתי וצ"ע:

דף נה.

בגמרא המערה בזכור מהו: התוס' ביבמות (דף נ"ד ע"ב) כתבו הא דלא ילפינן מהיקשא דר"י דילפינן מיני' שאר עריות דמולך הפסיק הענין א"נ דמקורה הערה לא שייך בזכר ובהמה א"נ דביאה דלאו אורחי' היא ע"ש. אך דלכאורה אכתי אין זה מספיק דהשתא דידעינן בזכר ממשכבי אשה נילף בהמה מניה ומאי פריך תו המערה בבהמה מהו. וי"ל לפי מה שתירץ הרמב"ן והרשב"א שם אקושית התוס' דה"א דבהמה גרע משום דביאה דלאו בת מינה היא דלפ"ז גם מזכר ליכא למילף ובזה א"ש הא דהצריך הרשב"א לתירוצו כיון דע"כ אינו מספיק בלא תירוץ התוספות דאכתי יקשה אזכור אי לאו דאמרינן כתירוץ התוס' אבל השתא א"ש דגם תירוץ התוספות לחוד לא מספיק:

לכתבי' גבי חייבי מיתות ב"ד: הא דלא פריך בקיצור דלכתבי' בגופי' דהא עדיף ליה להקשות לכתוב בא' משאר חייבי מיתות כי היכי דנוכל לילף גם שאר חייבי מיתות

מיניה ולא נצטרך ללמוד מחייבי כריתות משא"כ אי הוי כתיב בבהמה דלא הוי נוכל למילף מיני' כמו דלא ילפינן בהמה מהם מהטעם שכתבו התוס' הנ"ל ביבמות. אכן אי הוי כתיב בא' משאר חייבי מיתות מ"מ הוי ידעינן בהמה שפיר באם אינו ענין דאשאר חייבי מיתות לחוד לא הוי מצרכינן כיון דשפיר איכא למילף מח"כ דהא גם לענין שלא כדרכה ילפינן איפכא ח"כ מח"מ:

אלא מעתה כותי המשתחוה לבהמתו: ק"ק מאי פריך אלא מעתה בל"ז נמי קשה מ"ש אילן הנעבד דטעון שריפה מבהמה שהשתחוה לה דמותרת וי"ל דבפשיטות לא היה יכול להקשות כן דהייתי יכול לחלק בין בעלי חיים לאילן וכמו שסובר אביי באמת לקמן דדוקא אילן טעון שריפה אבל אבעלי חיים חס רחמנא אבל השתא דהביא ראיה מאילן הנעבד מדטעון שריפה דגם נרבעת לנכרי טעונה סקילה אלמא דאין חילוק בין ב"ח לאינם ב"ח לכן פריך שפיר אלא מעתה גם בהמה הנעבדת תהרג. ובזה מתורץ ג"כ מה שהקשה המהרש"א ל"ל לר"ש להביא ראיה מהברייתא לוכיח בקיצור מקרא מדטעונה אשרה שריפה. ולפ"ז י"ל דמאשרה לא היה יכול להביא ראיה דהייתי יכול לומר דב"ח שאני אבל מברייתא מייתי שפיר מדיליף המתעה את חבירו מק"ו דאשרה ומאי ראיה דלמא ב"ח שאני אע"כ דאין לחלק בכך לכן שפיר מוכח דגם נרבעת לכותי תהרג:

מי איכא מידי דלישראל לא אסר ולכותי אסר: ק"ק מאי מי איכא מידי שייך בכאן הא נעבדת לישראל שריא לנכרי כמו לישראל ונעבדת מנכרי תיאסר לישראל כמו לנכרי והעבודה גופה אסורה לישראל ולנכרי ואין זה דומה לשאר מי איכא מידי שבש"ס דהתם בכ"מ אותו דבר עצמו הנאסר לנכרי תישרי לישראל ובזה שייך שפיר מי איכא מידי אבל לא בנדון דכאן. ונ"ל דמפני זה פירשו הרמב"ן והר"ן דבאמת לאו מכח מי איכא מידי פריך אלא דה"ק כיון דבישראל מותר דאיכא תקלה וקלון כש"כ דשריא בנכרי דליכא אלא תקלה לחוד והא דקאמר מי איכא מידי שגרא דלישנא דעלמא נקט וכמ"ש הרמב"ן בלקוטים בס' חמשה שיטות ע"ש:

אמרה תורה בהמה נהנית מעבירה תהרג. ק"ק דהא תניא לעיל דהבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב והרי בשלא כדרכה אין הנאה לנשכבת ואעפ"כ חייב וה"ה ג"כ הבהמה ובודאי א"ל דהנאה קצת איכא עכ"פ גם בשלא כדרכה והא דאמרינן לעיל אשה דאורחא אמשכב מיחייב היינו לגבי ביאה כדרכה מיקרי שלא כדרכה אינה נהנה דא"כ מאי פריך רש"י לקמן (דף ס"ו ע"ב) מ"ש מעשה חדודים משלא כדרכה הא י"ל דבמעשה חדודים אין הנאה כלל אבל בשלא כדרכה יש הנאה קצת אע"כ דגם בשל"כ אין הנאה כלל וא"כ קשה כנ"ל:

ת"ש ד"א שלא תהא: לפי הנראה מהסוגיא נפשטה האיבעי' דתקלה בלא קלון סגי דהא ר"ש פשיט כן ורבא ואביי מתרצי אליבי' ולפ"ז הך ת"ש אינו רק לפשוט האיבעי' בדרך אחר אכן מדברי הר"ן בסוגיא נראה שסובר דהאיבעי' לא נפשטה וכן משמע מהרמב"ם וי"ל דהם סוברים כלישנא קמא דרש"י דר"ש פליג אהא דאביי וא"כ רבא דסבר כר"ש ע"כ פליג אאביי וכיון דפליגי אביי ורבא בזה שפיר אמרינן דלא נפשטה האיבעי':

ברש"י ד"ה מתקיף לה ר"פ. דאין הנאתה מרובה: הא דהצריך להך טעמא דאין הנאתה מרובה כמ"ש הר"ן דאל"כ מה בין איש הבא על הבהמה שלא כדרכה לאשה אכן גם הך טעמא דאין הנאתה מרובה לחוד לא סגי דהא בכל ביאה שלא כדרכה אין הנאתה מרובה ואעפ"כ חייבת כיון דאתרבי לחיובא ממשכבי אשה וכמ"ש רש"י לקמן (דף ס"ו ע"ב) לכן בעינן ג"כ להך טעמא דאין אורחא ואולי מש"כ רש"י דאין הנאתה מרובה צ"ל ואין דאז הך טעמא בפ"ע הוא ודבריו אתיין כהוגן:

בד"ה משכב אשה כתיב ביה בזכר: לפירושו דהא דמרבינן ממשכבי אשה ביאה שלא כדרכה מלשון רבים דריש כן א"ש דפשיטא ליה ממשכב אשה לחיובא כיון דפשיטא ליה במשכב דכדרכו דחייב בהראה גם אותה דשלא כדרכה ילפינן מינה דאתקשו ב' משכבות להדדי אבל לפי' הר"ן דאתיא כן מדקרא הכתוב לביאה דשלא כדרכה משכב אשה א"כ מאי מתרץ משכב אשה כתיב היא גופא קשיא מנ"ל בכ"מ דחייבים אהערה שלא כדרכה כיון דכל של"כ לא ילפינן רק מזכר וא"כ אם בזכר לא ידענו מנ"ל בכ"מ ועיין הוריות (דף ד' ע"א) דבהערה של"כ אין הצדוקים מודים אכן גם לדידן מנ"ל ולכן לכאורה גם מזה ראי' לפי' רש"י:

ד"ה קלון ליכא. דרכן בכך ואין מתביישין: לפי הנראה ממתניתן הקלון הוא ע"י שנהרג פלוני ע"י ויש עי"ז זכרון למיתתו בחטאו דהכי קאמר ויאמרו זו היא שנהרג פלוני ע"י ולא קאמר שחטא ע"י אכן מכאן ומכל הסוגיא משמע לכאורה דהקלון הוא שיש זכרון לחטאו ע"י ולפ"ז צריך לפרש זו היא שנסקל פלוני ע"י ועי"ז יש זכרון לחטאו שנהרג עליו:

בד"ה לישראל נמי תיתסר. כגון שנעבד ע"פ ע"א: ק"ק לפי"ז מאי קאמר בתמורה (דף כ"ט ע"א) ואי ס"ד אסירי להדיוט ל"ל קרא למעטינהו מגבוה ע"ש הא שפיר אצטריך לע"פ ע"א או על פי הבעלים וי"ל דשם רצה לומר מדאסור לגבוה אסור נמי להדיוט דילפינן הדיוט מגבוה ולכן קאמר שפיר דא"כ לכתוב קרא בהדיוט ולילף גבוה מיניה וכמו שפירשו התוס' שם בד"ה מנא ה"מ דהשתא אין לומר דא"כ לא הוי ידעינן בגבוה ע"פ ע"א דז"א דהא אי הוי כתיב בהדיוט ג"כ הוי מוקמינן סתמא לע"פ ע"א ג"כ כמו

דמוקמינן השתא דכתיב בגבוה סתמא בין ע"פ ע"א בין ע"פ ב' עדים אבל הכא דפריך דלאסור להדיוט מדחייב מיתה בזה שפיר תירץ רש"י דאין להקשות דא"כ קרא בגבוה ל"ל דשפיר אצטריך לע"פ ע"א כיון דהשתא הטעם בהדיוט דוקא משום דחייב מיתה ואי הוה ילפינן גבוה מיניה ג"כ לא הוי ידעינן רק בכה"ג. ובזה א"ש ג"כ מה שהקשה המהרש"ל למה לא פי' רש"י דקושית הגמרא היא לפום הך ס"ד תאסר נעבד לישראל ולא לכתוב באמת קרא לגבוה דזה לא יקשה מידי דהא שפיר אצטריך קרא לגבוה לע"פ ע"א דלא שייך למילף מהדיוט השתא דלא כתיב קרא בהדיוט ורק בתמורה שם לא שייך לתרץ כן כדכתבנו ולכן פירש"י כן דהקושיא היא דליתסר באמת ומ"מ קרא לא מיותר דצריך לנעבד ע"פ ע"א:

בא"ד. וקשיא לן לל"ק ממשקה ישראל כתיב: לפי הנראה מסוגיא דתמורה (דף כ"ח ע"א) אין הקושיא דממשקה ישראל נילף כן אלא מק"ו מבעלי מומין וי"ל דרש"י פי' כמו שכתבו התוס' שם בד"ה טול אתה א"נ י"ל טול מה שהבאת כו' ע"ש דלפי תירוץ זה הקושיא היא ל"ל קרא לגבוה כיון שנהרגת וא"כ אסורה בהנאה להדיוט והיינו מכח ממשקה ישראל שכ' רש"י:

בתוספות ד"ה זה קלונו מרובה. ומשני זה קלונו מרובה: ואהא פריך והרי אילנות דאין קלונן מרובה פי' וא"כ אכתי נילף נעבד מאילנות כמו דאילן הנעבד מישראל דאיכא תקלה וקלון מועט טעון שריפה כמו כן בהמה הנעבדת ומשני בב"ח קאמרינן כו' ולכן לא שייך למילף דחס רחמנא עלייהו:

דף נה:

בגמרא מדסיפא תקלה וקלון: ק"ק דא"כ סיפא ל"ל דאם חייב אתקלה בלא קלון כש"כ אתקלה וקלון וא"ל דקתני סיפא להורות דאקלון לחודא ג"כ מחייבין והא דקתני תקלה וקלון ולא קלון לחודא משום דאז ה"א דתרתי בעינן תקלה וקלון כחדא ולכן כתיב תקלה וקלון דנילף מיתורא קלון דאף דבלא"ה הדבר דחוק מצד עצמו שיתנה תקלה וקלון להורות דחייבין על קלון לחודא גם מוכח עוד מסוגיא דלקמן דליתא דקאמר ת"ש דבר אחר שלא תהא בהמה כו' רישא קלון בלא תקלה והיכי דמי ישראל שבא על הבהמה בשוגג לא סיפא תקלה וקלון רישא תקלה בלא קלון כו' והשתא אי ס"ד כנ"ל מאי קאמר לא סיפא תקלה וקלון הא גם אי אמרינן הכי ע"כ מוכח דקלון לחוד בלא תקלה סגי דאל"כ סיפא ל"ל ובשלמא אהא דלקמן דרצה לאוקמא רישא בקלון בלא תקלה ל"ק דא"כ סיפא ל"ל כיון דהא שר"ל דמוקמינן רישא בקלון ומוציאם מפשטא היינו כדי לאוקמא

רישא וסיפא תרוייהו בישראל וכמ"ש רש"י כאן. ולכן ע"כ צריך לכתוב הסיפא דאל"כ מהיכי תיתי לאוקמא רישא בקלון ותני סיפא לגלויי ארישא אבל כאן קשה וי"ל דאי לא הוי תני סיפא ה"א באמת דרישא בתקלה לחוד איירי אכן ה"א כמו דסגי בתקלה לחוד כמו כן בקלון לחוד וישראל הבא על הבהמה בשוגג נהרג לכן תני רישא תקלה לחוד ובסיפא תקלה וקלון להורות דרק בתקלה לחוד סגי ולא בקלון לחוד ואהא תירץ דדלמ' אמרינן דרישא בקלון לחוד וסיפא אתי לאשמעינן דבתקלה לחוד לא סגי:

ברש"י ד"ה סיפא. כגון ישראל שוגג כסבור מותר: זה סותר לכאורה למה שכתב ריש כריתות (דף ב' סוף ע"א) דאומר מותר לא מקרי שוגג אלא אנוס ושוגג גבי בהמה שסבור לבא על אשתו שלא כדרכה ע"ש. אכן בלא"ה דעתו שם צ"ע דמלבד זה דאמרינן לקמן בפירקין דאומר מותר שוגג מקרי וחייבין עליו חטאת אלא דגם לא שייך שוגג אחריתי רק אומר מותר בהא דחשיב ר' יוחנן שם (דף ג' ע"א) במנין הכריתות הביא זכר עליו ע"ש ושם הארכתי:

בד"ה ואם בא עלי' יבם. ומתגרשת ממנו בגט: כאן מוכח דעת רש"י דנשואה קטנה אביה מקבל את גיטה ובקדושין (דף י' ע"א) הוכיחו התוס' מתוך הירושלמי דאין מקבל ע"ש:

ד"ה אוכלת בתרומה. הואיל ואין ביאתה ביאה: לפ"ז לא היה צריך רבא ביבמות (דף נ"ז ע"ב) להביא ראיה מסיפא דמתניתן ורק מכח סברא דאמרינן הואיל ואין לה ביאה אין לה חופה כדקאמר שם בת ג' שנים וי"א הוא דמיפסלה בביאה מיפסלה בחופה כו' דהא גם מרישא מוכח כן בפי' מהא דקתני נשאת לכהן אוכלת בתרומה אבל קודם לא והיינו משום דחופתה לאו חופה וכפירש"י ולפי פירושי התוס' אתיא זה שפיר וגם לפי' רש"י י"ל דניחא ליה להביא מסיפא דאפילו לקולא אמרינן דלא מיפסלה בחופה כמו דלא מיפסלה בביאה אבל מרישא לא הוי שמעינן רק דלחומרא אמרינן דאין חופתה חופה אכן מ"מ הוצרכו התוס' לפירושיהם נגד פי' רש"י דאף דאין לה חופה ואינה רק ארוסה מ"מ תאכל בתרומה דהא מדאורייתא כל ארוסה אוכלת בתרומה ורק רבנן אסרו משום סמפון או משום שמא תמזוג כדעולא וב' טעמים אלו לכאורה לא שייכי גבי קטנה שנשאת:

בתוספות ד"ה וחייבין עליה משום א"א. כמו וחייבים עלי': פי' וזה ע"כ לאו בקדושי ביאה איירי לפי' רש"י דאל"כ היאך תליא חיובא דלאחר ג' משום דאז חזיא לביאה משא"כ קודם ג' תיפוק לי' דקודם ג' אינה א"א כלל כיון דלא תפסי בה קדושי ביאה ולכן מה שפטורה אז אינו משום דלא חזיא לביאה אלא משום דאינה א"א ולכן ע"כ צ"ל דאיירי בקדושי כסף דאז היא א"א קודם ג' ואפ"ה פטורים עלי' משום דאין ביאתה ביאה:

בא"ד. וי"ל דכולה אקדושי ביאה דרישא קאי: פירוש אקדושי ביאה דיבם וקרי להו קדושי ביאה סתם נגד זה מה שכתבו בהקושיא דע"כ בקדושי כסף איירי. ומדברי המהרש"א נראה שמפרש דקאי ארישא דבת ג' שנה ויום אחד מתקדשת בביאה. ולפענ"ד אין זה במשמעות דברי התוס' גם מה שהקשה המהרש"א בזה דלמא אצטריך וחייבין משום א"א דלא נימא דפטורין עליה כמו שפטורין על אשת קטן לא הבנתי דמהיכי תיתי לומר כן דהא גם באשת קטן לא ממעטינן אלא משום דכתיב איש פרט לקטן ולמה נילף קטנה מיניה. ועוד דהא זה כבר הוא בכלל אם בא עליה אחת מכל העריות וכקושית התוס':

בד"ה ואינו מאכיל דאינו מאכיל ביבמתו קאמר: התוס' בזה לשיטתם אזלי דסברי בקדושין (דף י"ט ע"א) דיבמה לקטן בן ט' אינה קנויה רק מדרבנן ואינו יורשה ומטמא לה ולכן אינה אוכלת ג"כ בתרומה. אבל רש"י לשיטתו לא היה יכול לפרש כפירושם כיון דהוא סובר דנקנית ליבמה מדאורייתא ויורשה ומטמא לה א"כ אוכלת ג"כ בתרומה דהא אשתו היא מדאורייתא לכל דבר ורק לענין דאשת איש מיעטה קרא. אכן שיטת רש"י בנדה (דף מ"ד) צ"ע ע"ש:

דף נו.

בגמרא ואימא מברז הוא: א"ל דא"כ לא תקלל למאי אתי. די"ל דאתיא לאזהרה בעלמא למקלל כמו דאתיא לפי האמת לא תעשון כן לה' אלהיכם לאזהרה בעלמא למוחק את השם ולא לאזהרת מיתה:

בעינן שם בשם וליכא: ק"ק הא לקמן מצריך ר"מ קרא דאיש כי יקלל אלהיו לרבות כל הכינויים דמנוקב שם ה' לא ידענו רק שם המיוחד וא"כ אי נוקב היינו מברז ליכא לרבות כינויים מאיש כי יקלל ומצרכינן בנקבו שם לזה דפירושו כל הכינויים כיון דלא כתיב ביה שם ה' כדכתיב ברישא דקרא. ומטעם זה פסק הרמב"ם בפ"ב מהל' עכו"ם דאם מגדף שם המיוחד באחד מן הכינויים חייב ע"ש וא"כ מאי מתרץ בענין שם בשם וליכא השתא מנ"ל כלל דדרשינן מבנקבו שם לרבות שם בשם דלמא אצטריך לרבות כינויים. וכן קשה לרבנן אפילו לפי האמת כיון דלית להו דרשה דר"מ לרבות כינויים מאיש כי יקלל א"כ מנ"ל לילף מבנקבו שם לשם בשם דלמא אתי לרבות כינויים. ומזה היה נלענ"ד לכאורה ראיה לדעת הרמ"ה שהביא הכ"מ בהרמב"ם (שם) וכן נראה גם דעת רש"י בחומש דאינו חייב עד שיקלל שם המיוחד בשם המיוחד משום דבנקבו שם ג"כ שם המיוחד דוקא משמע דלפ"ז קושיות האלו אתיין שפיר:

ודלמא עד דעביד תרוייהו: פירוש משום דנוקב משמע פירושו ומקלל משמע מאיש כי יקלל ואזהרתו מאלהים לא תקלל וא"ל איך אפשר לומר כן הא גבי נוקב כתיב דבעינן שם בשם וליכא דהא הך תירוצא לא סבר הך דשם בשם דא"כ ל"ל לתירוצא הא בתירוצא קמא סגי אע"כ דסבר דמשום הך סברא לחוד לית לן למידחי הך דמבריז או דפריש. ולכן א"ש ג"כ דלא תקשי איך אפשר לומר עד דעביד תרוייהו הא לא כתיב רק נוקב ואי משום דילפינן הך נוקב מויקב ויקלל מה להלן קללה עמו אף כאן. א"כ מאי מתרץ מדלא כתיב הוצא את הנוקב והמקלל הא אחד בכלל חבירו הוא אכן לפ"ז א"ש דהקושיא הוא דמקלל כתיב ג"כ בפירוש דאיש כי יקלל אלהיו:

גר ואזרח הוא דבעינן שם בשם. א"ל דר"מ הא מנ"ל כיון דמצריך גר ואזרח למעט כותי מסקילה. די"ל דתרתי שמעית מיניה דהכא דרשינן הנך דינים דכתיבי גבי ישראל לא נהגו רק בישראל. וכן צ"ל ע"כ דלר"מ אתי גר ואזרח ג"כ להכי דלכאורה קשה ל"ל לר"מ איש לרבות נכרים שחייבים על כנוי הא גם במה מצינו היינו למדין כן נכרי מישראל דהא מפני הך טעמא מצרכינן מיעוטא לרבנן למעט דין שיקלל שם בשם גבי נכרי אף דנכרי לא כתיב כלל בהאי פרשה לרבנן מ"מ הוי ילפינן במ"מ כן אי לאו מיעוטא ורק לענין מיעוט מסקילה לא מצרכינן קרא לרבנן כיון דלא אתרבי נכרים בהאי פרשה אוקמוה אדם דעלמא שנכרי בסייף אבל הא דשם בשם הוי ילפינן אי לאו מיעוטא וא"כ כמו כן נילף לר"מ כינוי בנכרי מישראל ול"ל רבוי' דאיש איש וא"ל כיון דלדידיה צריך למיכתב גר ואזרח למעט נכרי מסקילה וא"כ הוי ממעטינן ג"כ כינוי גבי נכרי מיניה אי לאו ריבויא דאיש דז"א דאי לא כתיב איש לרבות נכרי גם מיעוט לסקילה לא הוה מצרכינן לר"מ כמו לרבנן כיון דאז לא אתרבי נכרי בהך פרשה אע"כ מוכח לכאורה דלר"מ אתי גר ואזרח ג"כ למעט שם בשם גבי ב"נ. ולכן אי לא הוי כתיב איש הוי ממעטינן מהך דגר ואזרח דצריך לכתוב למעט שם בשם גם כינוי לכן ע"כ כתיב גם איש וממילא מצרכינן מאזרח למעט ג"כ סקילה גבי ב"נ:

אבל כותים לא בעינן שם בשם: א"ל מי איכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור דודאי גם ישראל מוזהר אפילו בלא שם בשם דהא באזהרה דאלהים לא תקלל סתמא כתיב וגם לענין עונש מיעט קרא בלא שם בשם:

ברש"י ד"ה וגלוי עריות. כולן חוץ מנערה המאורסה: ואף דאמרינן לקמן (דף נ"ח ע"ב) כותי מותר בבתו הרי דאיכא גם בתו מ"מ הא לא פסיקא דהא איכא דאמרי פליג שם. אכן דעת הרמב"ם (פ"ט מהל' מלכים) דאין ב"נ מוזהר רק על שש עריות ע"ש:

בתוספות בד"ה איש כי יקלל. וי"ל דהכא דריש כי יקלל: א"ל דאכתי כרת גבי שם המיוחד מנ"ל למ"ד מגדף היינו עע"ז דונשא חטאו גבי כינויים כתיב. די"ל דהא שם המיוחד איכא ג"כ בכלל אלהיו כמו שהוא בכלל אזהרה דאלהים לא תקלל וכמ"ש רש"י. אלא דהא קשה לכאורה אהא דאמרינן בפסחים שם דלמ"ד מגדף היינו מברך א"ה מיותר ונשא חטאו לילף מיני' כרת בפ"ש הא אכתי מצרכינן לגופיה ליליף מיניה כרת לכנויים דהא גבי מגדף כתיב את ה' הוא מגדף דהוא ג"כ שם המיוחד דוקא וא"ל כיון דכבר ידעינן כרת במגדף בשם המיוחד ה"ה ג"כ בכינויים כיון דגם באזהרה דאנהים לא תקלל נכללו תרוייהו דא"כ מאי מקשו התוס' למ"ד מגדף עע"ז הא אצטריך כי יקלל לגופיה דלמא סבר הך מ"ד שם כרבנן דהכא דכינויים באזהרה. ולכן אף דאתיא לגופיה לחייב כרת במברך שם המיוחד מ"מ ידעינן כרת גם בכינויים כיון דכבר מוזהר עליהן בלאו דאלהים לא תקלל דהכל בכלל ור"מ י"ל דסובר כמ"ד מגדף היינו מברך השם וסובר באמת דבפסח שני אין כרת וצ"ע:

בד"ה ועל הכינויים באזהרה. וכי יקלל אתי לכרת: פירוש לאזהרת ל"ת אבל מלקות ליכא דהא לאו שאין בו מעשה הוא ואפילו למ"ד לוקין הכא אין לוקין דה"ל ג"כ לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דהא אתי ג"כ לאזהרת שם המיוחד:

דף נו:

בגמרא מאי בינייהו. הרמ"א בתשובה (סי' ט') הקשה למה לא מקשה גם אפלוגתא דר' יוחנן ור' יצחק מאי בינייהו אי ילפינן ע"ז מויצאו ודינים מאלהים או איפכא והוכיח מזה דין חדש ע"ש. ולפענ"ד י"ל דאפלוגתא קמייתא ל"ק מאי בינייהו די"ל משמעות דורשין איכא בינייהו דזה דריש לישנא דקרא הכי וזה הכי כדאשכחן כה"ג בכמה דוכתי בש"ס אבל אהא דרב חסדא ור' יצחק פריך דע"כ צ"ל דאיכא נפקותא לדינא בין ב' הדרשות דאל"כ למה מייתי החד דאמר סרו מהר קרא דנביאים ולא קרא דתורה דעדיף בכ"מ וכה"ג הקשו גם התוס' ביומא (דף כ"ח ריש ע"א) ע"ש אע"כ דאיכא נפקותא לדינא בין ב' הדרשות והוא קבל הדין כמשמעות קרא דנביאים ולכן הביא אותו קרא והיינו דפריך מאי בינייהו. וכן נלענ"ד דלפי תירוץ רמ"א בתשובה אכתי יקשה דעכ"פ ה"ל להש"ס להזכיר גם נפקותא בפלוגתא דר"י ורבי יצחק כמו דמזכיר בפלוגתת רב חסדא ור"י:

אלא למעוטי שלא כדרכה: הרמב"ם (פ"ט מה' מלכים ה"ב) פסק דאף דאין ב"נ נהרג על אותן דברים שאין ישראל נהרג עליהם מ"מ איסורא איכא ואין מניחים לב"נ לעשות מצבה או פסל אפי' לנוי. ולכאורה י"ל כיון דאמרינן דאין ב"נ מוזהר עליה מנ"ל איסורא

גבי ונושאי כליו לא הביאו מראה מקום לדין זה. גם יש לדקדק שהרמב"ם שינה מלשון הברייתא דבברייתא קאמרינן דאין ב"נ מוזהר עליה והוא כתב שאינו נהרג עלי'. והנראה לפי ענ"ד דלפי העולה מסוגיין דלפנינו למ"ד כותי שעשה ע"ז ולא השתחווה לה חייב וא"כ ע"כ מה דקתני בברייתא אין ב"נ מוזהר עליה היינו בעבודה שלא כדרכה וכיון שאינו מוזהר עליה ליכא גבי' איסורא כלל דהא ליכא גבי' לאו לחודא כמו גבי ישראל אבל למ"ד כי הואיל הלך לא מיחייב בעשיה א"כ י"ל דהברייתא ממעט עשיה דוקא גבי ב"נ אבל שלא כדרכה מיחייב וכיון דלא איפסק הלכתא בש"ס אי מיחייב אעשיה או לא וגם לית לן למיפסק הלכתא כלל כיון שלא הוזכר רק חד אמר כו' וחד אמר כו' ולא מאן דיליף מהואיל ומאן דיליף מעשו לכן פסק הרמב"ם שפיר דמספק אין ב"נ נהרג בין אעשיה בין אשלא כדרכה דמספק לא קטלינן ליה כמו לישראל אבל לענין איסור אזלינן הכא והכא לחומרא ושניהם אסורים ולכן לא נקט רק לשון א"נ ולא אינו מוזהר דא"א מהם באמת מוזהר רק דלא נהרג על שניהם כיון דלא ידעינן אהי מינייהו מוזהר:

ואמר ר"י כאשר צוך במרה: רש"י בפירושו על התורה פירש אקרא דכאשר צוך אף על כבוד או"א נצטוו במרה שנאמר שם שם לו חוק ומשפט עכ"ל. ואף דהכא משמע דמכאשר צוך אתיא ולא משם שם לו י"ל דרש"י סובר דמצרכינן גם הך דשם שם לו דאף דמוכח מכאשר צוך דנצטוו קודם מתן תורה מ"מ עדיין מנ"ל דבמרה נצטוו לכן מייתי קרא דשם שם לו חוק ומשפט דמשפט הם דינים וחוק הם שבת וכבוד אב ואם וכן משמע ג"כ מפירוש רש"י בשבת (דף פ"ז ע"ב) ע"ש ובתוס':

לא נצרכה אלא לעדה ועדים והתראה: הרמ"א בתשובה הנ"ל הקשה למה לא קאמר דהוסיפו עליהם איך ידונו דדינים לב"נ אינן רק ע"פ נמוסי' שלהם ומזה רצה להוכיח דב"נ מצווין לדון בדין ישראל. ולפענ"ד י"ל קושיתו ע"פ מה דאמרינן במכילתא הביאה רש"י בחומש והתוס' בשבת (דף מ"ג ע"ב) ואלה המשפטים רי"א ואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני ולכן פריך שפיר דא"ל דבמרה נתנו להם הדינים איך ידונו דהא זה בסיני ניתן להם ואף דרבי יהודה פליג שם במכילתא וסובר דדינים דואלה המשפטים במרה נצטוו מ"מ פריך בגמרא הכא שפיר דע"כ הברייתא די' מצות נצטוו במרה לאו כר' יהודה דא"כ ליחשב נמי גיד הנשה כיון דהוא המ"ד בפרק גיה"נ דלבני יעקב נאסר וכקושית התוס' בד"ה עשר מצות ובשלמא מה שהקשו התוס' עוד דליחשב מילה י"ל דלא חשיב רק אותן המצות שנצטוו במרה כדיליף מקרא דשם שם לו חוק ומשפט אבל מילה י"ל דלא נצטוו במרה כלל דלאיזה צורך יהיו נצטוו כן כיון דכבר נשנית הציווי להם במצרים וכולם מלו שם והנולדים בדרך לא הוצרכו למול

אותם משום חולשא דאורחא וגם שלא נשב רוח צפונית וכדאמרינן ביבמות (דף ע"א ע"ב) אבל גיה"נ ודאי הו"ל למיחשב דמסתמא כמו שנצטוו ישראל במרה אשאר מצות דב"נ לשם ישראל כמו כן נצטוו אגיד הנשה אע"כ דברייתא לא אתיא כרבי יהודה ולכן פריך בגמרא שפיר. ועיין מש"כ התוס' בהוריות (דף ח') ע"ש:

ריב"ב אומר אף על ברכת השם: ק"ק דלתנא דבי מנשה דלית ליה ברכת השם בב"נ קרא דכגר וכאזרח למאי אתי וכדפריך לעיל לר' יצחק נפחא אליבא דרבנן ובזה לא ש שייך תירוץ הגמרא דלעיל:

ברש"י ד"ה כאשר צוך. וכל מה שכתוב בדברות האחרונות היה כתוב בלוחות: ק"ק הא אמרינן בב"ק (דף נ"ה ע"א) מפני מה לא נאמר בדברות הראשונות למען ייטב מפני שסופן להשתבר והרי ע"כ בסיני נאמר א"כ משמע שלא היה הכל מה שנאמר בסיני כתוב בלוחות א"כ כמו שלמען ייטב לא היה כתוב בלוחות הראשונות דלמא כאשר צוה לא היה כתוב ג"כ בלוחות האחרונות. וי"ל כיון דמה שנאמר בב' הדברות בדבור אחד נאמר כדאמרינן זכור ושמור בדב"א נאמרו א"כ כיון שנכתב פעם אחת באחת מהלוחות סגי אבל כאשר צוה כיון שנכתב פעם אחת בהלוחות ע"כ בסיני נאמר:

בתוספות ד"ה לא נצטוה. דב"נ נצטוו אחר המבול: אין לפרש דאכולהו אחר המבול נצטוו דא"כ יקשה כיון דלא דריש ויצו ע"ז וג"ע מנ"ל וכדפריך בש"ס אתנא דבי מנשה דלא שייך למילף מותשחת הארץ דכתיב קודם המבול אלא דכוונת התוס' היא מהם אחר המבול נצטוו ולא כולם כגון שופך דם ואבר מן החי אלא דק"ק דלפ"ז מי דחק לר' יצחק נפחא לאוקמא ברייתא דלעיל דמרבה מאיש נכרים שמוזהרים על ברכת השם כישראל כר"מ ולענין כינויים לאוקמי כר' יהודה דהא בלא"ה סתם ספרא אליבי' אזלא ובעיקר ברכת השם דלא קשה קושית הגמרא דלעיל דהא ברכת השם מה' אתיא דהא ר"י לית ליה דרשה זו ובשלמא כתנא דבי מנשה לא אתיא כיון דאמר דב"נ לא מצווין רק על ז' מצות ואי מרבינן נכרים לענין ב"ה מאיש הרי איכא ח' אבל לר' יהודה דלית ליה ג"כ דרשה דויצו ואפ"ה אית ליה דב"נ נצטוו על איזה מצות אחר המבול דלמא גם על ב"ה נצטוו מריבויא דאיש איש דהא גם ר"ש אמרי בי רב יליף לקמן ברכת השם לב"נ מאיש איש:

דף נז.

בגמרא דבר ערוה שנאמר כי השחית כל בשר: א"ל למה לא יליף בקיצור גילוי עריות מקרא זה ול"ל למילף מותשחת הארץ והדר ותשחת מקרא זה דכי השחית די"ל דבקרא

דכי השחית לא הוזכר רק דהשחתה היא גילוי עריות אבל אכתי לא מוכח דהשחתה זו היא רע בעיני המקום לכן הביא קרא דותשחת דכתיב בי' לפני אלהים:

גזל דכתיב כירק עשב: ק"ק לילף ג"כ מדכתיב כי מלאה הארץ חמס מפניהם שהוא גזל כדאמרינן לקמן (דף ק"ח ע"א) וי"ל דניחא ליה להביא מקרא זה דכתיב בי' בלשון ציווי כי כן נצטוה נח מאת הקב"ה:

ואידך לברכה בעלמא: ק"ק הא לקמן (דף נ"ט ע"ב) משמע דהך קרא דואתם פרו ורבו שרצו בארץ למצוה נאמר ולא לברכה דפריך והרי פריה ורביה כו' ע"ש. ועיין מ"ש המהרש"א שם: שס ע"א נמי איתרבאי מאיש איש: עיין במהרש"א שפירש עפ"י דברי התוס' דלקמן דזה אליבא דר"מ אזלא דדריש איש ואין לפרש דגם אליבא דרבנן קאי לפי מה שכתבו התוס' לעיל דרבי מיישא אית ליה ג"כ אליבא דרבנן דאיש איש אתי לרבות נכרים ומטעם זה מרבה מכגר כאזרח ב"נ לכינויי דאיך יש לרבות מיתה לב"נ מאיש איש הא איש גבי כינויי כתיב ובישראל גופא אין מיתה גבי כינוי לרבנן אכן ק"ק כיון דלפ"ז רב ע"כ אליבא דר"מ קאמר א"כ מאי פריך והתניא בע"א דברים שב"ד ש"י ממיתין כו' דלמא ההיא כרבנן אתיא דלית להו איש איש ולכן אין מיתה בע"א אבל רב כר"מ ולכן שפיר יליף מיתה מאיש איש דהא מאן דדריש איש איש דריש ליה לכל מילי וכמו שכתבו התוספות לקמן (ע"ב):

ברש"י ד"ה בע"א נמי. כתיב גבי מולך איש איש: ק"ק דהתינח למ"ד לקמן (דף ס"ד ע"א) דמולך נמי ע"א הוא אלא למ"ד דלאו ע"א הוא ורק בישראל אתרבי לחיובא א"כ כיון דבב"נ ליכא אזהרה עליו לא מהני האי איש דגבי מולך לענין ע"א וא"כ מאי פריך אליבא דרב הא הוא אליבא דר"מ קאמר ודלמא סבר ר"מ כהך מ"ד דלאו ע"א הוא וא"כ לא כתיב איש איש בע"א. וי"ל כיון דר"מ דריש איש איש לרבות נכרים ומאן דדריש חדא דריש לכולהו וכמ"ש התוס' א"כ כי כתיב איש איש גבי מולך ע"כ אתי לרבות נכרים וא"כ או דסבר כמ"ד דע"א הוא והרי הוא בכלל אזהרת ע"א או דסבר כמ"ד בברייתא דלעיל דכל מה דאמור בפ' כישוף ב"נ מוזהר עליו ובכלל זה ג"כ באזהרת מולך דל"י בך מעביר בנו ובתו באש ולכן פריך שפיר דממנ"פ ליחשב עוד חדא או דריש איש איש או ע"ז או מולך אלא דק"ל למ"ד לקמן על ז' מצות ב"נ נהרג דגלי רחמנא באחד מהם וה"ה לכולהו א"כ איש איש דגבי מולך ל"ל וכמו דפריך בש"ס אאיש איש דגבי מברך א"ה ודגבי עריות ולענין זה לא שייכי תירוצי הגמרא ואפשר לומר כיון דאמרינן לענין ע"ז דכל שאין ישראל נהרג עליו אין ב"נ מוזהר עליו ולענין עריות לא אמרינן הכי לקמן דסברי חכמים הרבה עריות יש שאין ב"ד ש"י ממיתין עליהן וב"נ מוזהר והיינו משום דרבנן

דרשי איש איש לעריות דידן ולאמר לעריות דידהו כמבואר לקמן. אכן זה שייך דוקא לענין עריות אבל לענין ע"ז ליכא למימר כן דהא גם מויצו או מאלהים דילפינן לעיל ע"ז מינה לית לן לרבויא אלא כמו בישראל דהא אתיא מן הדרך אשר צויתים או מהלך אחר צו ולר"י מאלהים אחרים ע"פ דכתיב גבי ישראל ולכן אתיא איש איש להורות דדוקא בכדרכו שישראל נהרג איהו נמי נהרג דשוה כולו לישראל דה"א דכמו דבישראל איכא לאו בשלא כדרכו ה"ה ג"כ בב"נ וממילא אזהרתן זו היא מיתתן אתי איש איש להורות דרק בדברים שישראל נהרג עליהם איהו נמי נהרג:

ד"ה על הגזל. וכן יפת תאר דהוי נמי גזל: דקדק לפרש את אשתו אף דיפת תאר שייך ג"כ בפנויה דבפנוי' לא שייך גזילה דלמא גוזל אותה דהא אפילו קטנה או נערה שיש לאביה רשות עליה לא שייך גזילה לגבי אביה דרק בישראל גלי קרא כן דמוכרה כשהיא קטנה או שאר זכיות שזיכה לו רחמנא בה אבל בב"נ דלא גלי קרא לא אכן ק"ק כיון דלא שייך איסור גזילה ביפת תאר רק כשהיא א"א שקנויה לבעל וזה דוקא בשכבר בא עלי' לשם נשואים א"כ ל"ל משום גזל תיפוק דחייב משום א"א כיון דלב"נ לא שריא רחמנא יפת תאר א"כ איסור א"א בדוכתיה קאי וי"ל דלעניין יפ"ת התירה התורה ב' דברים הא' איסור גזל וראית בשביה ולקחת והב' כשבא עלי' אח"כ איסור א"א והך יפ"ת דאיירינן בה הכא היינו כשלקחה והביאה ברשותו אפילו שלא בא עליה איכא משום גזילה גבי ב"נ:

בד"ה משום דקבעי למיתני סיפא. ומשמע פטור מן המיתה: א"ל דאיך אפשר למיטעי כן דא"כ מ"ש ישראל בכותי דוקא דנקט ליתני חידוש טפי דאפילו ישראל בישראל נמי דינא הכי וכמו דפריך לקמן די"ל דאי הוי תני ישראל בישראל ה"א דישראל בכותי מותר לגמרי לכך תני פטור לאשמעינן דעכ"פ לאו איכא וגם א"ל דא"כ לפי האמת דישראל בכותי מותר לגמרי ליתני באמת ישראל בישראל וליתני לשון חיוב ופטור די"ל דאכתי ה"א דישראל בכותי מותר מדאורייתא אבל אי גם מדרבנן מותר זה לא הוי ידעינן לכך תני לשון מותר דמשמע מותר לגמרי אפילו מדרבנן ומפני זה הוצרך רש"י לפרש בסוף דבריו דס"ל כמ"ד מותר ממש:

בד"ה התירא הוא. הא ישראל בישראל אסור: קצת קשה מאי ראיה לזה דלמא באמת גם ישראל בישראל מותר והא דלא קתני רבותא טפי משום דגם דהך כותי בכותי כו' גם אגזל ויפ"ת קאי ובזה לא שייך למימר דישראל בישראל מותר. ועו"ק לפי מה דאמרינן בב"מ (דף ע"א) דהיה עושה בתאנים וגרוגרות שנגמרה מלאכתן למעשר אינו אוכל וא"כ דלמא לכך לא נקט ישראל בישראל משום דבכל ענין איירי אפילו בדבר שנגמרה מלאכתן למעשר ובזה דוקא ישראל בכותי מותר דכותי אינו חייב במעשר אבל ישראל בישראל

לא כיון שנגמרה מלאכתן למעשר אבל מ"מ גזל לא הוי. עו"ק דכי דייק מסיפא מדלא קתני דאפילו ישראל בישראל מותר דאסור אדרבה לידוק מרישא אפכא מדקתני דוקא כותי בישראל אסור משמע הא ישראל בישראל מותר דאל"כ ליתני רבותא טפי. ומזה לכאורה ראיה לפי' בתרא דרש"י דמכח מי איכא מידי פריך דבזה הכל א"ש אך דגם על פי' זה י"ל מ"ש דדוקא מדהתירא הוא ישראל בישראל פריך לפרוך בקיצור כיון דישראל בכותי מותר וכותי בכותי אסור מי איכא מידי ועיין בר"ן:

בד"ה נהרג עליו. דהיינו שפחה חרופה: פי' כגון שישראל ייחד שפחה כנענית לעבדו עברי ונתארסה לו ואח"כ בא עליה הוא באיסור דשפחה חרופה ופי' רש"י כאן אליבא דר' ישמעאל דסובר בכריתות (דף י"א ע"א) חרופה היא שפחה ודאית אכן גם לר"ע דפליג שם וסובר דחציה שפחה וחצי' ב"ח היא שפחה חרופה מ"מ איכא איסורא לדידיה גבי שפחה משום לא יהיה קדש דהוא סובר כדרש התרגום דזה קאי אשפחה וכמו שכתב הר"ן לעיל (דף נ"ד ע"ב) ונקט רש"י איסור זה דשפחה חרופה משום שזה נזכר בפירוש בש"ס ואיסור דל"י קדש לא נזכר בפי' ומה שהניח המהרש"א דעת רש"י בצ"ע לא נתברר לענ"ד כלל:

בד"ה כיוצא בו. דאלו שופך דם בשוגג: רש"י בזה לשיטתו אזיל דסבר במכות (דף ט' ע"א) דב"נ נהרג על השוגג ולכן שפיר הוי משכחת לכאורה כיוצא בו ע"י שוגג דכותי בכותי וכותי בישראל חייב וישראל בכותי פטור וישראל בישראל פטור אבל אסור וא"כ לא שייך מי איכא מידי ולזה הוצרך רש"י לתרץ דשפיכות דמים גמור הוא אבל לפי מה שכתב הרמב"ם (ר"פ יו"ד מה' מלכים) דב"נ אינו נהרג על השוגג בלא"ה ל"ק קושית רש"י אכן מ"מ צריך לתירוצו גם אליבא שיטת הרמב"ם כי היכי דלא יקשה דמשכחת ע"י אומר מותר דחייב ב"נ עליו וישראל פטור כמ"ש הרמב"ם שם:

דף נז:

בגמרא שהוא בגופו של אדם הוי אומר זה חנק: ואף דשריפה נמי אמרינן לעיל (דף נ"ב ע"א) דהוי שריפת נשמה וגוף קיים מכ"מ ל"ק דלמא שריפה הוא דהוא אינו מת ע"י שפיכת דמים בפנים כ"א ע"י שריפת הבני מעים אבל בחנק המיתה היא ע"י שפיכת דמים מבפנים:

והיו לבשר אחד הדר ערבינהו קרא: ק"ק דאיש דגבי על כן יעזב לא לכתוב וממילא לא אצטריך גם והיו לבשר אחד להך דרשה דערבינהו ובשלמא גבי מיד איש ל"ק ל"ל דהא

אצטריך לפסול אשה לעדות ולדון רק אי לאו ריבוי' דשופך דם האדם הוי מוקמינן ליה למעט אשה ממיתה אבל הך דגבי לא יעזוב דלא אצטריך לדרשה בזה קשה ל"ל:

איש איש לרבות את הנכרים. הרמב"ם בס' המצות (ל"ת ש"ג) וכן בחיבורו חשיב ע"פ הספרי ל"ת דאיש איש לא יקרב לגלות ערוה ללאו אחיבוק ונשוק דעריות ושלוקין ע"ז והרמב"ן שם השיגו וכ' דלאו זה כולל כל העריות אבל אחבוק ונשוק לא קאי עיין שם. ולפ"ז יש לתמוה על הרמב"ם לפי מה דאמרינן לעיל (דף נ"ו) דהא דמרבינן מאיש איש כינויים ע"כ כר"מ אתיא דסובר דגם בישראל איכא מיתה דלרבנן דאף דאיכא אזהרה וכרת כמ"ש התוס' שם מכ"מ כיון דליכא מיתה לא שייך לרבות אזהרה לב"נ כיון דב"נ אזהרתן זו היא מיתתן ובישראל גופא ליכא מיתה ע"ש ואם כן איך מרבינן מהכא נכרים הא הך איש איש גבי חבוק ונשוק כתיב ובישראל גופא ליכא מיתה ע"ז והרי להרמב"ם על כרחך לא קאי רק אחבוק ונשוק דאי קאי גם לאזהרה אשאר עריות הו"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ולא ילקו אחו"נ ובשלמא אמה דק' לכאורה ג"כ אהא דכתב רש"י לקמן בד"ה הרבה עריות יש דלרבנן אכל חייבי כריתות ב"נ מוזהר דאתרבי מאיש איש ואיך אפשר לומר כן כיון דבישראל גופא ליכא מיתה ומ"ש מכינויים לרבנן לעיל דאיכא ג"כ כרת ואעפ"כ לא מרבינן מאיש איש על זה י"ל כיון דהך איש איש כתיב גבי לאו דקאי על כל עריות בין חייבי כריתות בין חייבי מיתות ב"ד א"כ כי מרבינן אזהרה לב"נ מרבינן מיתה גם להנך דגבי ישראל בכרת דמרבינן כישראל כאותן שחייבים ישראל מיתה עליהם משא"כ גבי איש איש דב"ה דלא קאי רק אכינויים ודוחק אבל אשיטת הרמב"ם ודאי ק' איך שייך לרבות ב"נ בדבר שבישראל גופא ליכא רק מלקות וצ"ע:

נידון בדיני ישראל למאי הלכתא: המהרש"א הקשה למה לא קאמר לדון בחנק ולא בסייף וי"ל דלא רצה לתרץ הכי כיון דקתני בדיני ישראל ואי משום חנק בדין ישראל הו"ל למינקט ובשלמא אהא דקאמר עריות לשון רבים ל"ק אף דלפי ס"ד ליכא רק א"א משום די"ל עריות דעלמא אבל אדין חנק שפיר הו"ל בדין ישראל ולכן הוצרך לתרץ משום עדה ועדים והתראה שהם דינים רבים וגם לפי המסקנא א"ש, דמתרץ ר"י ל"נ אלא לנערה המאורסה דלפי' תירוץ זה איכא עריות ודינים שנים דהיינו נערה המאורסה ונכנסה לחופה ולא נבעלה ומיתתם סקילה וחנק דאף דר"י לא נקט רק נערה המאורסה מ"מ ע"כ מודה בנכנסה לחופה ולא נבעלה דאל"כ אכתי לא מתרץ ר"נ בר יצחק מידי במאי דקאמר מאי אשת איש דקתני אלא ודאי ר"י נערה המאורסה לדוגמא נקט דהיינו נ"ה והדומה לה דלדידהו לית להו ולא אתי לאפוקי רק א"א דלדידהו אית להו ג"כ ולכן א"ש הא דנקט רש"י בד"ה תניא כוותיה דר"י תרווייהו נכנסה לחופה ונערה המאורסה

אף דר"י לא נקט רק נ"ה לחוד שם אלא לעדה ועדים והתראה: וזהו בדיני ישראל ואף דאכתי לא הוי בד"י דהא עדות שא"א יכול להזימה בישראל אינו עדות וזה הוי עדות שאאי"ל דהא אם יזימו העדים אין עושין דין הזמה דכאשר זמם לעשות לאחיו כתיב ה"ט כיון דלא נאמר כאשר זמם לעשות לאחיו בב"נ לא בעינן עדות שא"י להזימה כלל:

כל ערוה שב"ד ש"י ממיתין עליה: ק"ק דהא איכא נשכב לזכור ונשכב לבהמה דאתיא אזהרתו בישראל מולא יהיה קדש כמבואר לעיל (דף נ"ד ע"ב) ומזה ודאי לא שייך למילף ב"נ דהא בבני ישראל כתיב ולא הוי בכלל איש איש וגם בכלל ודבק ולא בזכר לא הוי כמו דלא הוי בישראל בכלל ואת זכר לא תשכב וא"כ הך בב"נ מנ"ל וכ"ת דבאמת לא מיחייב איך קאמר כל ערוה שב"ד כו' וי"ל דהא הך ר"מ אליבא דר"ע אמר כמבואר לקמן בשמעתין ולר"ע לשיטתו דיליף שם נשכב מלא תשכב ומלא תתן שכבתך שפיר מרבינן ליה בכלל איש איש גבי ב"נ:

אידי ואידי חנק הוא: ק"ק לפ"ז מאי מקשה בש"ס לעיל אר' יוחנן אבל א"א כדינא דידהו דיינינן לה והתניא דלמא באמת גם א"א כדינא דילן דיינינן לה. והא דנקט נערה המאורסה דוקא משום דרצה לתרץ ברייתא גם אליבא דתנא דבי מנשה וכמו שמוכח מהא דלא תירץ נדון בדיני ישראל חנק וכמ"ש המהרש"א ולתנא דבי מנשה לא שייך נדון בדיני ישראל לענין א"א דאידי ואידי חנק הוא וכדמתרץ הכא ואפשר שלזה כיוונו התוספות במ"ש בד"ה ואי בדינא דהול"ל דתנא דבי מנשה הוא דהיינו הך ברייתא נדון בדיני ישראל ולא כמו שמובן לכאורה דבריהם וכמו שהבין ג"כ בת"ח דקאי אברייתא דעל א"א נידון בחנק דע"ז יקשה שפיר כנ"ל הא לפ"ז אין חילוק בין א"א לשאר עריות ומ"ש א"א דוקא דנקט אבל בזה שפיר המ"ל דרצה לאוקמא ברייתא דלעיל גם כתנא דבי מנשה:

ברש"י ד"ה נהרג עליו אבל רבנן פליגי עליה: ממה דפליגי רבנן אר"י בן שאול לכאורה לא הוי מוכח רק דאינו חייב אבל שיהיה מותר לכתחלה להרגו היכי שיכול להצילו בלא מיתה זה לא שמעינן מפלוגתתם אכן מהכא שפיר מוכח כן דאל"כ לוקמא כרבנן אכן זה דוקא לפירוש שני של רש"י לעיל דמכח מי איכא מידי פריך דאז מוכח שפיר דלרבנן היתר גמור הוא דאל"כ גם לרבנן ליכא מידי אבל לפי' קמא דמדתני ישראל בכותי משמע ישראל בישראל חייב פריך גם אי לרבנן פטור אבל אסור ג"כ ליכא לאוקמא כרבנן דאכתי לישני ישראל בישראל וכבר כתבנו לעיל דפי' דמכח מי איכא מידי פריך יותר מכוון לפענ"ד דלפי' קמא קשה אדרבה לידוק איפכא מדתני ברישא כותי בישראל חייב משמע הא ישראל בישראל פטור אכן גם לפי' מי איכא מידי למה קאמר דלא משכחת רק

לריב"ש הא גם לר' ישמעאל דפסקינן כוותיה משכחת כן לענין עוברין דישראל בכותי פטור וישראל בישראל פטור אבל אסור וא"כ ליכא מידי וכן ק' ממה שפסק הרמב"ם (פ"ט מה' מלכים) דב"נ נהרג על טריפה ועל כפתו והמיתו ברעב משא"כ בישראל כמבואר (פ"א מה' רוצח) א"כ שפיר משכחת כיוצא בו בכה"ג ובכולהו לא שייך מי איכא מידי דעכ"פ איסורא איכא גם בישראל ודוחק לומר דהנהו הוו יותר בכלל שפיכת דמים מרוצח שיכול להצילו בא' מאבריו. ומזה לכאורה ראיה לפי' קמא דרש"י דהקושיא היא מדתני ישראל בכותי פטור משמע הא ישראל בישראל חייב דלפ"ז לא שייכי כל הני כיוצא בו והנה ממה שכתב רש"י דחכמים סברי דהיתר גמור הוא משמע דדוקא גבי ישראל פליגי וסברי כן דהא ריב"ש יליף מקרא דכי ינצו אנשים דכתיב גבי ישראל ואהא פליגי רבנן אבל לגבי ב"נ אפשר דסברי רבנן ג"כ דב"נ חייב ובזה אתי שפיר מה שפסק הרמב"ם (פ"ט מה' מלכים) דב"נ שיכול להציל בא' מאבריו והרגו נהרג עליו משא"כ בישראל דפסק כרבנן ועיין מה שהקשו הכ"מ והלח"מ ובזה אתי שפיר:

ד"ה אין ב"ד ישראל. כגון חייבי כריתות אחותו: מכל ח"כ שייר רש"י נדה משמע דהיא לכ"ע אינה בב"נ ולא ידעתי למה כיון דלרש"י מאיש איש אתיא ונדה ג"כ כתיב בהך פרשה אכן לפי דעת התוס' א"ש דאתיא עריות דידהו מדכתיב לאמר וזה לא איירי רק בעריות דשאר או שאר קורבה דהא ממחזיר גרושתו יליף לה ובאמת לא מצינו בשום מקום דב"נ נהרג בבא על אשתו נדה:

בתוספות ד"ה לנערה. דקחשיב נמי ושט את הבכורה: ה"ה דהוי מ"ל ג"כ וכפר בתחה"מ דגם ע"ז לא הוזהרו:

בא"ד. ופושעים יכשלו בם: ק"ק דלמא אזלא הגמרא שם אליבא דאיכא דאמרי דר"ה לקמן דסבר כותי אסור בבתו וצ"ל דלא מסתברא להו להתוס' כן משום דקתני אטעמא דא"ד ולא היא:

בד"ה ואי בדינא דידהו סייף. הל"ל דתד"מ היא: הא דלא קאמר כן היינו דא"כ מאי קמ"ל בא"א טפי מבשאר עריות דב"נ וכמו שכתב הת"ח. ואין להקשות ג"כ דדילמא ר"ש היא דסבר חנק חמור מסייף ולכן לענין א"א דישראל אוקמא לב"נ אדין ישראל דחנק החמור דז"א דלקמן (דף ע"א ע"ב) מבואר דר"ש ע"כ כתנא דבי מנשה ס"ל וא"כ מאי קמ"ל בא"א יותר מבשאר עריות והא למ"ד חנק חמור כל עריות דב"נ בחנק הם:

ד"ה וחכמים אומרים. והכא ר"מ אליבא דר"ע: וא"ל דהא גם רבנן אדרבנן קשיא דלעיל גבי מברך ה' לא דרשי איש איש והכא דרשי וכן מקשינן גם לעיל (דף מ"ה ע"א) רבנן דר' יהודה אדרבנן דר"מ ובפסחים (דף י"א ע"א) מקשה דר"מ ארבנן דר"י ור"י ארבנן דר"מ

משום דבכ"מ סתם בר פלוגתא דר"מ הוא ר"י וכן איפכא די"ל כיון דהכא ר"מ אליבא דר"ע אמרה וליה לא סבירא ליה כמש"כ התוס' א"כ חכמים דקתני הכא הם בר פלוגתא דר"ע ולא דר"מ דל"ל דאליבא דר"ע פליגי דהא ר"ע ע"כ כדעת ר"מ ס"ל כדמוכח לקמן. ולכן גם לפי תירוץ התוס' דאיש איש קאי על עריות דידן ולאמר אעריות דידהו ג"כ צריך עכ"פ להך סברא דהכא ר"מ אליבא דר"ע קאמר כי היכי דלא תקשי דרבנן אדרבנן:

בד"ה הורתו. וי"ל איפכא: והא דרש"י לא פירש כן י"ל דרצה לפרש גם אליבא דהך מ"ד ביבמות (דף צ"ז ע"ב) דאחים מן האם אסירי ולדידיה ליכא לפרש כפי' התוספות דהא לדידיה אשמעינן מתניתן שם דאע"ג דהורתו ולידתו בקדושה דכשתי אמהות דמי אפ"ה אסירי משום דאתי לאחלופי ולהך לישנא פי' רש"י טעם דאסירי דאתי לאחלופי אפילו בשאר האב וע' בתוס' שם שכתבו עוד תירוצים אחרים אקושית רש"י:

דף נח.

בגמרא אחותו מן האב יקיים. לכאורה קשה דיוקא דרישא לסיפא דקאמר מן האם יוציא משמע הא מן האב ומן האם יקיים והדר תני מן האב יקיים משמע הא מן האב ומן האם לא וביבמות שם פליגי אמוראי במן האב ומן האם ע"ש:

אימא אשת אביו היינו באשתו: ק"ק לפי מה דאמרינן לקמן ב"נ שבא על אשת חבירו שלא כדרכה פטור. ומדקתני אשת חבירו דוקא ולא סתם על עריות משמע דוקא על אשת חבירו פטור משום דודבק גבי אשתו דוקא כתיב אבל על שאר עריות חייב גם בשלא כדרכה כישראל וכן משמע גם מהרמב"ם (פ"ט מה' מלכים) וכמו שהחליט הרב בכ"מ שם ולפ"ז מאי מתרץ כאן היינו אשת חבירו וכן מתרץ ג"כ לקמן אהא דפריך אימא אמו ממש הא שפיר מצרכינן לחייב גם אביאה שלא כדרכה:

אי הכי אשת אביו נמי: ק"ק מה לשון אי הכי גם בל"ז קשה כן וי"ל דאי לאו דתירוץ היינו ודבק י"ל דאף דבב"נ לא שייך נפקותא לענין ב' חטאות כמו בישראל מ"מ י"ל דהתורה רצתה להחמיר עליו לכתוב אזהרה ב' פעמים אף שלא שייך רק חיוב א' כמו דכתיבי לפעמים לאוי טובא גבי ישראל גם בדברים שאין לוקין עליהם אבל השתא שתירץ היינו ודבק ולא מסתבר לי' לומר כן פריך שפיר אי הכי א"א נמי:

ברש"י ד"ה ומותר באשת אחיו. דכיון דלשמא יאמרו ליכא למיחש: ולדלמא אתי לאחלופי נמי ליכא למיחש כיון דע"י אישות הוא וכן כתבו התוס' ביבמות ע"ש:

בד"ה לאתויי אשת אביו. וזה לא היתה לו אשה כלל ביהדות: אף דלכאורה משכחת כלתו שמותרת לו ע"י גרות כגון שבא על הנכרית והוליד ממנה בן והולד כמותה ונתגייר

הבן ונשא ב"י והיא מותרת לחמיה כיון שאין זה בנו מ"מ לא שייך זה לענין גרות דגם בישראל משכחת הכי ומ"ש דוקא גבי גר דנקט הכי ואף דלפי פי' הא' ברש"י ד"ה נשא אשה ובתה נקט ג"כ אשה ובתה גבי גר אף דשייך גם בישראל גמור מ"מ יש לחלק דהתם דין באפי נפשי' הוא ויש לפרש שפיר אישראל אבל הכא האי וכל העריות מותרות לו אגר דסליק מיניה קאי:

בא"ד. וה"ה לב' אחיות: לחד תירוצא של התוספות ביבמות (דף צ"ו ע"ב) דלכך גזרינן טפי באשה ובתה מבאשת אח משום דהתם קרי ליה חמותא דפלניא משא"כ באשת אח ע"ש יותר דומה אחות אשה לאשת אח מלאשה ובתה דג"כ לא קרי לה אחות אשת פלוני: בתוספות ד"ה נשא. והשתא הא דפריך דר"מ אדר"מ ועיין במהרש"א שהניח בצ"ע שדברי התוס' סותרים זא"ז וי"ל דהתוספות לא באו כאן רק לפ' גירסת הספרים דמקשה רק מרישא דכל ערוה שב"ד ש"י ממיתין עלי' ולא ג"כ מסיפא ומזה מוכח דמאחות אביו לא רצה להקשות אף דאתי לאחלופי לא שייך מ"מ שייך טעם לאיסור כמו שפי' רש"י גזירה משום אחותו מן האם אבל משום אחלופי באמת לא שייך וזה מבואר ממה שכתבו התוספות ביבמות (דף צ"ח ע"א) בד"ה אחות האב וא"נ דבהדיא משמע בפ"ד מיתות ע"ש. וזה לא מוכח רק לפי גירסת רש"י שהגיה הר"ן דמרישא ומסיפא פריך דהשתא מדפריך מסיפא דהיינו מאחות האב להוכיח דאסור לב"נ ומתרץ דר"א היא משמע דטעמא משום שמא יאמרו אבל לפי הך גירסא דלא פריך רק מרישא גם התוס' קיימו סברת רש"י דה"ט דלא פריך מאחות האב משום דהתם הטעם משום גזירה דאחותו מן האם דהא לא סתרו התוס' מידי רק מכח אותה גירסא ורש"י י"ל דפירש שם לפי גירסת התוספות דכאן ולכן דברי התוס' דכאן עולין כהוגן:

דף נח:

בגמרא משפרעה ראשה בשוק. מלשון זה משמע דאפילו כשהיא פרעה ג"כ לא מקרי עוד מיוחדת אבל מלשון הרמב"ם משמע דדוקא האדון שייחד צריך לבטל היחוד ע"י פריעת ראשה:

שנאמר ודבק ולא שלא כדרכה. ואף דלעיל דרשינן מודבק ולא בזכר י"ל דתרתי שמעת מינה כל שאינו דרך דביקות דהא גם זכר ממעטינן מאותו טעם שממעטינן שלא כדרכה כיון שאינו נהנה אין כאן דביקות:

כותי שהכה את ישראל חייב מיתה. הא דלא קחשיב ליה בהדי ז' מצות וכדפריך לקמן גבי גוי ששבת ושעסק בתורה ובזה לא שייכי תירוצי הגמרא י"ל דלא קחשיב אלא מה

שהוא משום ב"נ דהיינו המצות שחייב עליהן מחמת שהוא ב"נ אבל גוי שהכה ישראל אין החיוב מחמת שהוא ב"נ דהא אם הכה ב"נ אחר אינו חייב ולא חייב רק משום שהכה ישראל ולא הוי דומיא דאינך לכן לא קחשיב ועוד כיון דנכרי שהכה את ישראל מדין גזל חייב וכמ"ש הר"ן א"כ הוא בכלל גזל:

ואמר ר"ל כותי ששבת חייב מיתה: ק"ק (דבפ' ב' דמכשירין) אמרינן מצא בה תינוק מושלך אם רוב נכרים נכרי רוב ישראל ישראל מחצה על מחצה ישראל והביא הר"ש שם בשם התוספתא דמחצה על מחצה נותנין עליו ב' החומרות ופי' בחומרא דנכרי שלא יעסוק בתורה ע"ש וצריך לפרש דאף דזה הוא קולא גבי ישראל דישראל מצווה לעסוק בתורה מ"מ הרי יכול לעסוק בז' מצות דידהו דמצות ל"ת קיים בזה אם ישראל הוא ולא עבר אאיסור לעסוק בתורה אם נכרי הוא דמצות דידהו מותר כדאמרינן לקמן אכן בזה ק' איך יעשה בשמירת שבת איך שייך בזה לתפוס חומרת שניהם אם ישבות דלמא נכרי הוא ואם לא ישבות דלמא ישראל הוא וחלל שבת וי"ל דיום שלם שאסור לב"נ לשבות מקרא דיום ולילה לא ישבותו משמע שהלילה הולך בזה אחר היום דהא יום ולילה כתיב דמשמע היום ולילה שאחריו לא ישבות מדלא כתיב איפכא ובישראל לענין שמירת שבת היום הולך אחר הלילה ולכן שפיר יכול לשמור שבת כישראל ולעשות מלאכה במוצאי שבת דשבת שמר בזה ואיום ולילה לא עבר אם נכרי הוא כיון שעשה מלאכה במו"ש ובע"ש הרי שלא שבת יום ולילה שאחריו אכן אכתי ק"ק איך יעשה ביוה"כ שחל להיות סמוך לשבת בין מלפניו בין מלאחריו הא אז ע"כ צריך לשבות יום ולילה שאחריו ואולי תנא דתוספתא לא סבר כאחרים אלא כרבנן בסוכה (דף נ"ד ע"ב) דא"א ליוה"כ למקלע סמוך לשבת אפילו בזמן שקדשו ע"פ ראיה ע"ש ולכאורה יש תקנה שיעשה מלאכה פחות מכשיעור דלישראל שיעורין נאמרו ולא לב"נ וא"כ על איסור יוה"כ לא עבר ומשום נכרי לא שבת אכן התינח לר"ל דח"ש מותר מן התורה אבל לר"י מא"ל ואפילו לר"ל יש לספק אם טוב שיעבור אדרבנן בקום ועשה משיעבור אדאורייתא בשוא"ת או איפכא ועיין מה שכתבתי בזה בשו"ת בנין ציון (סי' קכ"ו). שם וליחשבה גבי ז' מצות: עיין בר"ן שהקשה לדעת הרמב"ם שאין ממיתים אותו רק מודיעים אותו שחייב מיתה א"כ מאי פריך דליחשב בהדי ז' מצות הא לא הוי דומיא דז' מצות דהתם חייב מיתה ממש וי"ל דפריך לר"ש אמר רב דסובר לעיל (דף כ"ז ע"א) דאינו נהרג רק על ז' מצות ואעפ"כ חשיב מצות לב"נ וא"כ ליחשב נמי הא ומסתמא לא יפלוג אהא דר"ל ודר' יוחנן לקמן. א"נ י"ל דבאמת כי פריך דליחשביה הוי סובר דחייב מיתה ממש כיון דאזהרה גמורה היא אכן כי מתרץ דקום עשה לא קחשיב דלא הוי דומיא דאינך א"כ לא שייך ג"כ למילף מיתה

ממש מהיכא דילפינן לאחרינא משופך דם כיון דלא דמי ליה דהתם שוא"ת והכא קום ועשה ולכן סבר הרמב"ם דאין ממיתין. וכן י"ל לקמן גבי כותי שעוסק בתורה דבאמת כי פריך וליחשביה גבי ז' מצות הוי סובר דחייב מיתה ממש קאמר ובאמת הוי מצי לתרץ דלא הוי דומיא דאינך וכתירוץ הר"ן רק דקושטא קאמר ליה דהוי בכלל אינך או בכלל גזל או בכלל עריות אבל מ"מ אין חייבים מיתה ממש דקרא דלנו מורשה ולא להם לא משמע ליה רק אסמכתא בעלמא:

בתוספות ד"ה מפני מה. היתה ראויה למות מיד: פי' קודם שאכל גם אדם וכמו שפי' המהרש"א דאל"כ גם אדם הי' ראוי למות. ובזה א"ש ג"כ דלא יקשה למה לא מתה והא אדם יכול לישא תאומת הבל דבזה לא שייך עולם חסד יבנה כיון שלא הוליד ועוד דאיכא מ"ד בב"ר דתאומה יתירה נולדת עם הבל אבל בזה א"ש דהבל עדיין לא היה נולד בעת שחטאה חוה כמ"ש התוס' לעיל (דף ל"ח ע"ב) ע"ש:

ד"ה מי איכא מידי. וי"ל דלא אסיר אלא כשעושה כך תדיר: פי' ואז חייב משום הוצאת זרע לבטלה ולכך מתו ער ואונן אבל לא משום ביאה שלא כדרכה דהיא מותרת בב"נ כמו בישראל לפי המסקנא. וא"ל לפי מה שכתבו התוס' לקמן (דף נ"ט רע"א) בד"ה והא פריה ורביה דמי שמצווה על פרי' ורבי' מצווה ג"כ על השחתת זרע וא"כ ב"נ דלא מצווה על פריה ורביה גם על השחתת זרע אינו מוזהר ומ"ט מתו ער ואונן די"ל דהא דב"נ אינו מצווה על פריה ורביה היינו דוקא משעת מ"ת ואילך כשנצטוו ישראל אבל ודאי קודם מתן תורה היו מצווים דהא פרו ורבו לנח נאמר:

בד"ה קץ ידא. גבי יד לאמה תקצץ: ובשיטת רש"י י"ל דודאי הא דר"ה קץ ידא הי' מטעם קנסא דמן הדין א"ל דאנה הוזכר דין כזה ואי משום דכתיב וזרוע רמה תשבר זה ודאי לא לדין יחשב דאם גם אמר איוב בפי' שהמרים יד תקצץ ידא ג"כ אין לנביא רשאי לחדש דבר מעתה מכ"ש בזה דלא הוי רק רמז בעלמא כדמוכח מהא דאמר ר"א אין לו תקנה אלא קבורה והרי הכא ודאי כ"ע מודו שאין ממיתין אותו וע"כ דלא הוי רק רמז ואסמכתא ולכך כ' רש"י שפיר שלא היה רק משום קנסא והוראת שעה וקרי לי' משום קנסא לאפוקי דלא הוי משום דין גמור אבל התם בנדה הא דאמר דינא תנן היינו דלא הוי רק קללה אלא דבאמת דנין כן ולא אתי משום דינא רק לאפוקי דלא הוי רק קללה אבל באמת הא דדנין כן היינו מטעם קנסא ולא משום דין גמור:

דף נט.

בגמרא כהנים לוים וישראלים לא נאמר: פי' וקרא בת"ת כתיב דברישא כתיב ושמרתם את חקותי ואת משפטי ועיין מה שהקשו בתוס' דבשאר דוכתי ממעטינן כותי מאדם והכא מרבינן ונדחקו בישוב קושיא זו. ואולי י"ל דהאדם לכאורה בקרא זה מיותר הוא דאי לא כתיב רק אשר יעשה וחי בהם ג"כ הוי ממעטינן נכרי לענין ת"ת מרישא דקרא דכתיב ושמרתם את חקותי דמשמע אתם ולא נכרים וכי הדר כתיב האדם למעט ג"כ נכרים הו"ל מיעוט אחר מיעוט ואין מא"מ א"ל ולכן מרבינן הכא נכרים והא דקאמר כהנים לוים וישראלים לא נאמר הוא ל"ד אלא נקט כאן משום דהוא לישנא דת"כ בשאר דוכתי וכמ"ש התוס' גופא בב"ק (דף ל"ח ע"א) ע"ש:

זה אבר מן החי. אבל דם מן החי לא ומזה ראיה למסקנת התוס' לעיל (ד"ד ע"א) דדם אינו בכלל בשר דאל"כ ל"ל קרא על דם הרי הוא בכלל אבר ובשר מן החי:

ולמה לי למישני בסיני: ק"ק הא אבר מן החי ג"כ למילתי' נשנית להורות דנוהג אף בטמאים לר' אלעזר או רק בטהורים לרבנן בחולין (דף ק"ב ע"א) דנפקא להן כן מלא תאכל הנפש עם הבשר לרבנן או מדסמכי לדם לר"א וא"ל דאין סברא שיכתוב כל הלאו דאמ"ה להורות היתר בטהורים דהא כל הלאו דאך בשר בנפשו לא מצרכינן לרבנן אלא להיתר שרצים כמבואר לעיל. וי"ל דקושית הגמרא היא לר"א דלדידי' לא מצרכינן לרבות טמאים דמהיכי תיתי שלא ינהוג בטמאים כיון דלבנ"י נאסר אבר מן החי ועדיין בהמה טמאה מותרת וכדקאמר להו ר' יהודה לרבנן לענין גיה"נ שם (דף ק' ע"ב) והא דמצרכינן קרא לר' אלעזר דנוהג בטמאים היינו או משום דכתיב קרא אישראל לחודא או משום דלא נדרוש כרבנן מי שבשרו מותר אבל אי לא הוי כתיב גבי ישראל קרא דלא תאכל הנפש ודאי מסברא לא היינו מחלקים בין טהורים לטמאים כיון דקרא גבי ב"נ כתיב ובב"נ ג"כ אין חילוק בכך ולכן פריך שפיר:

אדרבה מדנשנית בסיני לישראל נאמרה: א"ל דא"כ למה נכתב בישראל כלל הא גם אי לא הוי כתיב רק בב"נ הוי אמרינן ג"כ לישראל נאמר ולא לב"נ כמו גיה"נ. ועוד דליכא למימר דלב"נ נאמר ולא לישראל דליכא מידי די"ל דאי הוי כתיב הכי ה"א באמת דלזה ולזה נאמר דהא גם גיה"נ שנאמר לתחלה לבני יעקב שהיו אז ב"נ עדיין אסור להם ומיניה הוי גמרינן גם אמ"ה ולכן צריך לכתוב גם בישראל להורות דמאז שנאסר לישראל להם לבד נאסר ולא לב"נ וזהו לשון אדרבה דקאמר דמהך גופא שאתה אומר שנאסר לזה ולזה דא"כ למה נשנית מזה אני לומד דרק לישראל נאמר:

לב"נ נאמרה ולא לישראל: ק"ק איך אפשר לומר כן דגיה"נ דוקא לב"נ נאמר הא בחולין (דף צ') יליף רבי מקרא דוהקטיר הכל המזבחה מחוברין דאסירא דהיינו גיה"נ במחובר דלמחוברין דהתירא לא צריך קרא מידי דהוי אראשה של עולה וא"כ ע"כ מוכח דגיה"נ אסור לישראל וא"ל דאכתי לרבנן דפליגי ארבי ולא מוקמי קרא להכי לא מוכח כן דאכתי מאי פריך הכא לר' יהודה דלמא ר"י סובר בהא כרבי וא"כ מוכח כן מדכתיב קרא להתיר הקטרת מחוברין דאסירא והרי קושית הגמ' דכאן רק לר' יהודה קשה דלרבנן לא נאמר גיה"נ לב"נ כלל וי"ל אי לאו דידעינן מעלמא דלישראל נאסר גיה"נ ע"כ גם לרבי הוי דרשינן לקרא כרבנן:

ליכא מידי דלישראל שרי: לפי פי' רש"י הנ"ל דגם מתחלה לא נאסר גיה"נ רק לבני יעקב אינו מדוקדק לכאורה מאי דמתרץ מי איכא מידי דאיך שייך בזה לומר כן הא לאותן שנאסר מתחלה עדיין אסור. ומזה לכאורה ג"כ ראיה למה שרצו התוס' לפרש דנאסר מתחלה לכל ב"נ וא"כ כי פריך אימא לב"נ נאמר ולא לישראל ג"כ הפי' לכל ב"נ ולישראל כלל לא ולכן מתרץ שפיר מי איכא מידי:

ולא והרי יפ"ת. מה שהקשה המהרש"א בזה והניח בצ"ע כבר הקשה הר"ן לעיל (דף נ"ז) ותירץ דהא דמותר גזל של ישראל בנכרי היינו משום עמד והתיר ממונם אבל לא שלא יהיה דין גזל בהם ולכן לא שייך כאן איך יצאו מקדושתן להקל דלא יצאו להקל אלא מכח הפקר לישראל זכו בהם ע"ש גם יש טעות כאן במהרש"א וחסר תיבת ואפשר דאזלא סוגיא דהכא כמ"ד גזל נכרי אסור ע"ש:

והרי פחות מש"פ. עיין מה שהקשה הלח"מ בזה על הרמב"ם (ריש ה' גזילה) דפסק דגם בפחות מש"פ יש איסור מן התורה לגזול א"כ מאי פריך הרי גם בישראל לא הותר ע"ש. וי"ל דמ"מ פריך שפיר בכאן מי איכא מידי דהיינו איך אפשר שיצאו מכלל ב"נ להקל כיון דבפחות מש"פ משום לא תגזול ליכא דהא אין נלקה והא דאסור היינו משום דעכ"פ צערא בשעתא אית ליה וכדאמרינן לעיל (דף נ"ז) אלא דאח"כ מוחל וא"כ ליכא בזה משום לא תגזול ובב"נ איכא משום ל"ת וא"כ יצא מקדושה חמורה לקדושה קלה ואין זה דומה להא שב"נ נהרג על דברים שישראל נלקה עליהם זה לאו משום קילת קדושה הוא אלא שחסה התורה בעונשים על ישראל יותר מעל ב"נ אבל עכ"פ בציוויים ואזהרות שוין הן אבל לענין גזילה דישראל אינו מוזהר בלא תגזול היכי שמוחל לבסוף וב"נ מוזהר א"כ הרי הקילה התורה בדינים גבי ישראל ואהא מתרץ דב"נ ה"ט שאינו מוחל כלל ואי הוי שייך כה"ג גבי ישראל ג"כ יהיה מוזהר בל"ת ועוד יש נפקותא אפי' לכתחלה דקיל ישראל מנכרי דגזל פחות מש"פ אינו בתורת השבון גבי ישראל וכמו שפסק הרמב"ם

(שם ה"ו) וב"נ צריך להשיב כדמוכח מהא דאמרינן בע"ז (דף ע"ב ע"א) אלא ש"מ משיכה בנכרי קונה ופי' רש"י שם ולא ניתן להשבון דרישא דוקא פחות מש"פ דישראל מחיל ולא מחייב נכרי לאהדורי עכ"ל אלמא דבנכרי דלאו בר מחילה הוא מחייב לאהדורי:

ברש"י ד"ה למה לי למכתב. בשלמא ע"א וג"ע בסיני: ק"ק מה הכריחו לפרש כך דלא פריך אכולהו ואי משום דידע דלמלתייהו נשנית מאן לימא לן דלא ידע ג"כ מה דפריך לקמן אזהרה מהדר ומיתני בה ל"ל וי"ל:

בד"ה לזה ולזה. ובגלל התועבות האלה: דא"ל דהיו חייבים על מה שחטאו כן קודם מ"ת די"ל דהא נאמר לאברהם ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמורי עד הנה ואף דהיו ראויין לבא לארץ בשנה השנית ליציאתם ממצרים אי לא דחטאו במרגלים כדמוכח בכתובים מכ"מ כיון דהתורה נתנה בתחלת שנה ראשונה והם לא היו ראויים לבא עד השנה השנית ש"מ שלא שלם עון האמורי עד אז:

בד"ה ואליבא דר"י. ולר"י גופא לישראל נאמר ולא לב"נ: מהתוס' חולין (דף צ' ע"א) נראה שנסתפקו בזה אי לא נאסר מתחלה לכל האומות ע"ש. ואי משום דכתיב ב"י דוקא י"ל כיון דבשעה שכתב משה את התורה ונכתב קרא זה לא היה אסור רק לישראל ולא הוצרכה האזהרה לכתוב רק לישראל אבל מ"מ מדכתיב קרא זה גבי יעקב משמע שנאסר אז לכל ב"נ וגם לשון הש"ס דייק כן דנאסר לכל האומות דקאמר נאמר לב"נ ולא נשנית בסיני לישראל נאמר ולא לב"נ והיינו גיה"נ ואי לא נאסר רק לב"י שלהם עדיין אסור איך שייך לומר לישראל נאמר ולא לב"נ:

בתוס' ד"ה אלא האדם. מיהו מצי למימר דטעמא: לפי תירוצים אלו א"ש מה שהקשו התוס' לקמן (דף ע"ד סוף ע"ב) בד"ה ב"נ וא"ת והא חי בהם בישראל כתיב כו' ע"ש. ולכאורה קשה הא הכא מרבינן נכרי מהאדם אלמא דגם גבי כותי כתיבא. ולפי תירוצים הללו י"ל כיון דר"מ ור"ש לא סברי הכי א"כ יפלגו תנאי בזה ועוד דלפי העולה מהסוגיא שם לפסק הלכה אינו מצווה על קדוש השם ופסקינן כר"ש דאין כותי מטמא באוהל:

בא"ד. וי"ל דגרסינן הכא ר' ירמי': ק"ק דלפ"ז מאי פריך מר' ירמי' אר' יוחנן דלמא ר' יוחנן פליג אדר"י וי"ל דאין זה האמורא אלא תנא ר' ירמי' וכן הוא בת"כ שלפנינו:

בא"ד. מדכתיב במצרים כל האדם והבהמה אכן בב"ק סתרו זה וכתבו די"ל דקודם מ"ת היו נקראים גם ב"נ אדם ע"ש:

ד"ה אף דם מן החי. וק' דתנא דלעיל: ולפענ"ד י"ל דבאמת גם רבנן דהכא ילפי מאכול תאכל דנאסר גם לאדם הראשון ולכן לא מצרכי אך בשר בנפשו אלא להתיר אבמ"ה בשרצים והא דקאמרי זה אבר מ"ה לא אתי אלא לאפוקי מדר' חנינא בן גמליאל דאוקי

קרא גם בדם ולהם לא איירי רק באבר מ"ה אבל באבר ע"כ מיירי דאל"כ איך שייך למעט שרצים רק הא דכתיב קרא לאבר מ"ה הוא למעט שרצים דלאסור אבר מ"ה ל"צ דמאכול תאכל נפקא ולכן א"ש ג"כ דלעיל מוקי כולה קרא דאך בשר בנפשו דמו ל"ת למעט שרצים והכא לא ילפינן כן אלא מדמו ולפ"ז א"ש דבאמת גם הכא מוקמינן כולה קרא להכי:

בד"ה ורבנן. כמ"ד התם אינו נוהג: ה"ה דהוי מצי למימר ג"כ דאתיא להתיר אבר מ"ה בהנאה כדאמרינן בפסחים (דף כ"ב ע"ב) ובודאי איכא חד מ"ד דסובר כר' אבהו כדמוכח מסוגית הש"ס שם (דף כ"ג) אלא דרצה לתרץ גם אליבא דחזקיה ובאמת הכל שמעית מיניה דאין היקש למחצה וגם לרחב"ג ילפינן דם הקזה דלא מצינו פלוגתא בזה אבל אהא דמתרץ בש"ס אליבא דרבנן דדמו אתי למשרי שרצים ק"ק לרחב"ג הא מנ"ל דא"ל דבאמת פליג ומחייב גם בשרצים דא"כ אך שהוא מעוט בכ"מ ל"ל דדרשינן ליה לקמן (ע"ב) למעט שרצים וגם א"ל דמאך ממעט באמת שרצים דהא מאך לחודי' ליכא למידרש מידי בלא דמו דאימא ממעטינן בהמה וחיה וכמבואר לקמן בש"ס:

ד"ה נאמר לב"נ. דישראל הוזהרו לשבות: ואף דעדיין יש לקיים לא ישבותו גבי ישראל ובשאר ימי השבוע שלא הוזהרו לשבות מ"מ כיון דאזהרה סתמא כתיב וסתמא ליכא לקיים גבי ישראל לא מסתבר לאוקמא גבי ישראל כלל וא"ל הא גם לענין שבת יש לקיים לא ישבותו לפמ"ש לעיל דלא ישבותו הוא רק שלא ישבות יום ולילה שאחריו מדכתיב יום ולילה וא"כ יוכל לעשות מלאכה במוצאי שבת ושפיר יש לאוקמא ל"ת גבי ישראל די"ל דאכתי כשחל יוה"כ סמוך לשבת מלפניו או מלאחריו ע"כ אין לקיים לא ישבותו גבי ישראל ולכן מוקמינן רק לב"נ:

ד"ה ליכא מידעם. הכותי ששבת חייב: מהא דכותי שעוסק בתורה לא שייך להקשות מי איכא מידי דה"ט כיון שהתורה נתנה לישראל א"כ שלהם היא ובזה ודאי לא שייך לומר מי איכא מידי כמו שלא שייך לומר כן במידי דישראל שיכול ליהנות בשלו ובאותו דבר הנכרי אסור דהא ודאי לאו משום מי איכא מידי הוא אלא משום שהדבר אינו שלו ואם נהנה ממנה הרי גוזל לישראל וכן לאידך טעמא דמשום מאורסה היא היינו ג"כ משום דלישראל מאורסה ולא לנכרי ולכן לא הקשו התוס' רק מכח כותי ששבת אכן התוס' הוצרכו לדחוק בזה לענין ב' בשבת דאין בזה מצוה לישראל ובאמת לפי התוס' לשיטתם בלא"ה ל"ק קושיתם הכא דבחולין (דף ל"ג ע"א) בד"ה אחד נכרי כתבו דלר"ל דסובר דח"ש מותר מן התורה צ"ל דלית ליה הך סברא מי איכא מידי ע"ש והרי ר"ל הוא מ"ד הכא דכותי ששבת חייב מיתה ולכן לר"ל לשיטתו בלא"ה ל"ק קושית התוס'. ובזה

א"ש ג"כ מה דפסק הרמב"ם (פ"ט מה' מלכים) דבהמה מפרכסת שריא לישראל ואסירא לב"נ וכבר תמה עליו הרשב"א הביאו הכ"מ שם למה דפסק כרב אחא בר יעקב בחולין (שם) דמזמנין ישראל ואין מזמנים נכרי על בני מעים הא קאמרינן שם תניא דלא כראב"י והניח בצ"ע ע"ש גם בכ"מ לא תירץ כלום. ולפי הנ"ל י"ל דבלא"ה קשה כיון דלפי מש"כ התוס' בחולין (שם) דר"ל לית ליה מי איכא מידי א"כ לדידי' הגמ' הכא במקומה עומדת דלא שייך כתי' הגמ' אכן י"ל כיון דרק לר' יהודה הוצרך בש"ס לתרץ הכי אבל לרבנן לא מוכח כן א"כ גם ר"ל מודה דלר"י אמרינן מי איכא מידי אבל ר"ל לעצמו לית לי' הכי דאנן פסקינן כרבנן ולרבנן לא מוכח כן. עכ"פ מוכח דר"ל דס"ל דכותי ששבת חייב מיתה לית לי' מי איכא מידי גם י"ל דהוכיח כן ממתניתן דאהלות דקודם שיצא ראשו חותכין העובר במעיה וכקושית התוס' לקמן ולא אמרינן כתירוץ התוס' אלא דהך משנה לית לי' מי איכא מידי ואתיא כרבנן וכיון דהרמב"ם פסק כסתם מתניתן דאהלות וגם כר"ל לעיל דכותי ששבת דשקיל וטרי בש"ס אליבי' לכן שפיר פסק כראב"י דהטעם דתניא דלא כראב"י הוא משום דליכא מידי דלישראל שרי ולכותי אסור כמ"ש התוס' והרי לדידן ליתא הך כללא כדמוכח ממתניתן דאהלות ומר"ל והברייתא שם אתיא כר' יהודה דלדידי' ע"כ מצרכינן למימר מי איכא מידי ולכן שפיר פסק הרמב"ם דלא כהך ברייתא ולפ"ז מוכח כפי' קמא דרש"י לעיל (דף נ"ז ע"א) בד"ה התירא הוא דלא מכח מי איכא מידי פריך גם מה דקאמר בש"ס לעיל (דף נ"ה ע"א) מי איכא מידי דלישראל לא אסר כבר כתב הרמב"ן והר"ן שם דהך מי איכא מידי ל"ד הוא ורק שיגרא דלישנא נקט וכאשר כתבנו לעיל שם:

דף נט:

בגמרא ההוא למשרי שבת הוא דאתי: ק"ק דא"כ תקשה לעולא ור' יצחק דסברי בשבת (דף קל"ב ע"א) דמילה דוחה שבת מהלכה ולא מוקמי' קרא דביום להכי וא"ל דהא דקאמרי הלכה היינו אליבא דר"א דוקא ולענין מכשירין או איפכא דמכשירין אתי מביום והלכה אתיא למילה גופא דא"כ מאי פריך שם מהא דתניא מניין לפקוח נפש הא שפיר שייך למילף כן או ממילה גופא או ממכשירין דאתי מביום אע"כ דהם לא דרשו ביום כלל וא"כ קושית הגמ' דכאן במקומה עומדת וי"ל דהם סברי כר' אסי דסבר שם (דף קל"ה ע"א) דכל שאמו אין טמאה לידה אינו נמול לשמונה ויליף כן מאשה כי תזריע וסמיך לי' וביום השמיני ימול וא"כ לדבר זה נשנית ורש"י דהכא לא רצה לתרץ כן דלאו אליבא דכ"ע שייך תירוץ זה דפליגי תנאי בהך דינא כדמסקינן שם:

והרי פריה ורביה שנאמרה לב"נ: מה שהקשה המהרש"א בזה לרב יוסף ביבמות י"ל דמהך פרו ורבו דגבי ב"נ שנאמר למצוה אין ראיה דאשה מצווה מדכתיב פרו ורבו לשון רבים די"ל דאתם פרו ורבו לו ולבניו נאמר כן ולא לאשה אבל מדכתיב גבי יעקב פרה ורבה לשון יחיד שפיר מוכח דאשה אינה מצווה ולכן לא הקשו התוס' רק מפרו ורבו דגבי אדם דהתם ע"כ לאשה נאמר דלא היו ב' אנשים עדיין בעולם ואהא תירצו שפיר דהאי ברכה בעלמא הוא ועיין בתוס' חגיגה (דף ב' ע"ב) וכמש"כ המהרש"א שם:

ולישראל נאמר ולא לב"נ: פי' משעת מ"ת ואילך אבל עד מ"ת ודאי שהיה אסור לב"נ ג"כ כמבואר בסוגיין לעיל ולפ"ז צ"ל דעד שנחתמה התורה ע"י משה עדיין היה אסור להם מספק דלמא עדיין יהיה נשנה לישראל וא"כ נצטוו זה וזה דהא עד מיתת משה עדיין נאמרו מצות כגון עשה דכתיבת ס"ת שנאמרה לו ביום מיתתו:

צריך מנין אחר להתירו הוא דאתא: עיין ביצה (דף ה' ע"ב) דקאמר וכ"ת האי למצות עונה הוא דאתא ולפי סוגיא דהכא איך אפשר לומר כן דא"כ למה נשנה כלל מפרו ורבו לחוד ג"כ ידעינן כן והמהרש"א שם הקשה כן ותירץ דהקושיא היא דלמא למצות עונה הוא דאתא שיהא נשנית ובאמת לזה ולזה נאמר ע"ש ודבריו תמוהים דאי הוי שייך לומר כן גם הכא לא מקשה מידי והרי פריה ורביה דדלמא באמת לזה ולזה נאמר וכקושית התוס' וע"כ צ"ל כתירוצם דא"כ ליחשבי' בהדי ז' מצות וא"כ שפיר דייק שם דע"כ שובו לכם לאהליכם לדבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו הוא דאתא דאי למצות עונה א"כ ליחשבי' בהדי ז' מצות. אכן לפי מה שכתבנו לעיל דדוקא אליבא דר' יהודה אמרינן דליכא מידי דלישראל שרי ולכותי אסור אבל לא לר"ל דפסקינן כוותי' בלא"ה ל"ק כקושיתו דשפיר קאמר דדלמא למצות עונה הוא דאתא דאי לא הוי כתיב רק פרו ורבו ה"א לב"נ נאמר ולא לישראל דליכא למימר מי איכא מידי וכתירוץ הגמ' דלעיל לענין גיה"נ דהא אליבא דידן לא אמרינן הכי ואפשר לומר ג"כ דלא שייך מי איכא מידי רק בדבר שהוא איסור לב"נ והיתר לישראל אבל לא בדבר שמצוה לב"נ ורשות לישראל וא"כ בלא"ה א"ש דאף שנמשך עי"ז ג"כ היתר ואיסור לענין השחתת זרע מ"מ עיקר קרא לא כתיב להכי. ועוד איכא נפקותא בזה לדעת הרשב"א רפ"ב דנדה) דאף מי שאינו מצווה אפו"ר מצווה על השחתת זרע א"כ לא תליא זה בזה כלל. אכן לפי הסברא דמי איכא מידי שכתב רש"י לעיל דלהתקדש יצאו ולא להקל מעליהם לא שייך לחלק בזה. ועוד י"ל בתי' קושית המהרש"א לפי מה דמבואר ביבמות (דף ס"א ע"ב) דלמצות פו"ר יש גבול כשיש לו זכר ונקבה או ב' זכרים או ב' נקבות ולכן הוצרך לכתוב קרא דשובו לכם לאהליכם שיחוייב לקיים גם אז כשאין עוד עליו מצות פרו ורבו מצות עונה

והיינו דדייק בלישנא למצות עונה הוא דאתא ולא קאמר למצות פו"ר הוא דאתא וא"ל דא"כ גם הכא ליתרץ הכי דלמצות עונה הוא דאתא ותרווייהו בישראל ומי דחק לתרץ להאי דבר שבמנין הוא דאתא דא"ל דא"כ פרו ורבו ל"ל הא הוא בכלל מצות עונה דז"א מחמת ב' טעמים א' דהי' צריך לכתוב פרו ורבו למצות ב"נ עד מ"ת כמו דכתיב ג"כ איסור בשר לאדם הראשון אף דאין נפקותא לדידן ועוד דעדיין גם בישראל איכא נפקותא כשאין לו אשה דמשום מצות עונה ליכא ומשום פו"ר איכא דע"ז י"ל דשם לא תירצנו כן אלא לפי הך ס"ד דדבר שבמנין אין צריך מנין אחר להתירו אבל לפי מה דיליף שם דצריך במשוך היובל ע"כ להתיר דבר שבמנין הוא דאתא ולא למצות עונה דאיך שייך להם מצות עונה כיון שנאסר להם תשמיש ולא הותר להם עוד. ובזה יתורץ ג"כ קושית התוס' בד"ה והא פרי' ורבי' לפי מה שביאר אותה המ"ל בה' מלכים דהקושיא היא על התרצן דמתרץ דלדבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו הוא דאתא דמנ"ל דין מחודש כזה דלמא אתי להיות נאמר ונשנית ושיצוה גם ב"נ אפו"ר. ולפי הנ"ל א"א לומר כן דיליף מבמשוך היובל דצריך מנין אחר להתירו איך אפשר לומר שנאמר ונשנית להיות מצווין ישראל וב"נ הא לישראל לא הותר תשמיש כלל ועוד דכמה מצות התורה א"א לבאר כלל אי לא אתי להתיר תשמיש הנאסר ואי יאסר תשמיש מסיני לעולם ולכן לפי מה דילפינן מבמשוך היובל דצריך מנין אחר להתירו ע"כ שובו לכם לאהליכם להתיר דבר שבמנין אתי:

אזהרה מהדר ומיתני בה ל"ל: קשה הא ודאי צריך לכתוב אזהרה גבי ישראל דמויצו ה' אלהים על האדם דמניה אתיא מצות דב"נ ודאי אין עונשין לישראל מיתה אי לא כתיב אזהרה בלאו מפורש דהא אפילו אזהרת עשה לאו אזהרה היא כדאמרינן (דף נ"ו ע"א) לעיל. וי"ל דהקושיא היא דלכתוב אזהרה גבי ב"נ ותיפק גם לישראל ולא אצטריך ויצו ודוחק. א"נ י"ל לפי מה דפירש המהרש"א דקושית הגמ' סובבת לקושיא קמייתא דלמה נשנית לאו דאמ"ה בסיני דהא גם ע"ז וג"ע דלא נשנית רק למלתייהו נוהג בב"נ ובישראל א"כ הכי מתרץ אזהרה מהדר ומתני בה ל"ל פי' מה שאמרתי לעיל דלמה נשנית אבמ"ה בסיני אי לאו משום דמצוה שנאמרה ולא נשנית לישראל נאמר ולא לב"נ זה לא שייך רק היכי דכפל קרא אזהרה כמו באמ"ה אבל לא במילה ופו"ר דאינם רק עשה ולא צריך להך תירוצא דהכא למלתייהו נשנית אלא דמה שנשנו הם לא מקרי נשנית רק היכי דנשנה בלשון אזהרה ובהכי א"ש ג"כ הא דקאמר מהדר ומתני בה ל"ל דמה לשון בה בהו הול"ל ולפ"ז א"ש דבה אמ"ה קאי וגם קושית המהרש"א מתורצת בזה שהקשה דלא לכתוב לא וי"ו ולא ה"א לא אזהרה באבר מ"ה ולא אזהרה בע"ז וג"ע ולפי דברינו א"ש דבע"ז

וג"ע צריך לכתוב אזהרה כיון דלא נכתב אזהרה גבי ב"נ משא"כ לענין אמ"ה דכתיב אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו דאזהרה מעליא היא:

ביצחק ולא כל יצחק: המהרש"א הביא קושיא בשם רא"מ הא לענין חליצה אדרבה ילפינן מבישראל עד שיהא אביו ואמו מישראל וי"ל ע"פ מש"כ התוס' יבמות (דף ק"ב ע"א) אהא שהקשו הא לענין נערה המאורסה דרשינן מבישראל דבהורתו ולידתו בקדושה בישראל קרינן ביה ותירצו דלענין חליצה מיתורא דבישראל קדריש דאמו מישראל כבר ידעינן ממקרב אחיך ע"ש א"כ גם קושיא זו מתורץ דהכא דריש מב' דביצחק וזה באמת משמע מיעוטא. אכן לענין חליצה דריש מיתורא דבישראל דתרתי בעינן דלא שייך למעוטי דא"כ מיותר הוא. וראיתי ברמב"ם (פ"י מה' מלכים) שהביא תירוץ אחר אהך קושיא דבני עשו לחייב דכיון שבירך יצחק את יעקב ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך מזה ידעינן דיעקב הוא עיקר זרע אברהם המחזיק בדתו ע"ש. ולכאורה דבר תימה הוא למה לא הספיק לו תירוץ הגמרא דביצחק עד שהוצרך לתי' חדש כזה ולא מצאתי בא' מנושאי כליו שהרגיש בזה. ונ"ל דלכאורה בתי' הגמ' לחוד אכתי לא מתורץ דאי רק מביצחק ממעטינן א"כ מנ"ל למעט עשו דלמא יעקב ממעטינן ואף דישראל נצטוו על המילה בשעת מ"ת דלמא עד מ"ת לא היה הציווי רק לעשו ולכן הוצרך הרמב"ם להך טעמא דויתן לך את ברכת אברהם דמזה ראינו דיעקב עיקר זרע אברהם הוא וא"כ ודאי עשו נתמעט מביצחק. אכן בטעם הרמב"ם לחוד לא סגי דאי משום דיעקב מקרי עיקר זרע אברהם מנ"ל דעשו לא מקרי ג"כ מקצת זרע להתחייב במילה ולכן צריך ג"כ מיעוטא דביצחק והרמב"ם לא רצה רק לבאר הדרשה דביצחק דמנא ידעינן דעשו ממעטינן ולא יעקב:

אלא מעתה ב"ק לא ליחייבו: הא דלא פריך ישמעאל גופא לא ליחייב א"ש לפי מה שכ' הר"ן דודאי דאבני קטורה ל"ק דהא הוצרך אברהם למול אותם משום יליד בית ולכן לא פריך רק אזרע דב"ק א"כ גם אישמעאל ל"ק מידי דבכלל יליד בית הוא. אך גם לפי פי' רש"י דאבני קטורה גופא פריך יש לבאר למה דלא פריך מישמעאל דהא כי ביצחק יקרא לך זרע לא נאמר עד זמן רב אחר ציווי המילה דהא באותו העת עדיין לא נולד יצחק ולכן הוצרך אברהם למול לישמעאל דמהיכי תיתי שלא יהי' בכלל זרעך אבל אב"ק פריך שפיר דהא הם לא נולדו עד אחר מיתת שרה ואז כבר נאמר כי ביצחק יקרא לך זרע דכבר נאמר כן בחיי אמו שאמרה גרש האמה הזאת ואת בנה כנראה מהכתובים:

ולא חית הארץ לכם: בפסוק זה לא הוזכר רק חי' ועוף ורמש אבל לא דגים אכן ממה דמקשה בש"ס מורדו בדגת הים מוכח דגם בשר דגים לא הותר לו וצ"ל דיליף כן מדכתיב

הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע לכם משמע אבל דבר אחר לא: מיתיבי ורדו בדגת הים: מהא דקאמר דלא הותר לו בשר לאכילה משמע דלא נאסר לו רק להרוג בע"ח לצורך אכילה דהכי משמע קרא לכם יהי' לאכלה ולא חית הארץ לכם אבל להרוג אותם לשאר צורך כגון ליהנות מבשרם ומעורם משמע דלא היה איסור דהא אדה"ר הקריב שור לקרבן כדאמרינן בע"ז (דף ח' ע"א) וגם בהבל כתיב והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו וגם נח הקריב מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור קודם שהותר לו בשר לאכילה ואף שלא נצטוו על הקרבן וא"כ איך הותר להם להרוג ב"ח אע"כ מה שאינו לצורך אכילה לא נאסר להם וא"כ מאי פריך מורדו בדגת הים דלמא לענין שאר צורך ולא הוצרך לדחוק דבר מלאכה הוא וכש"כ שקשה כן אהא דפריך מבעוף השמים דהתם ורדו דהקרבה דהא נח הקריב קרבן מהם:

בעי עלה דבר טמא הוא זה: מדבעי הכי משמע דלא היה מסופק רק אם דבר טמא הוא והם יכירו אותו והרי לפי דעתו שירד דבר איסור מן השמים עדיין יש להסתפק דלמא נבילה היא ולא נשחט כראוי ומי יכיר זה ואי גם זה היה בכלל שאלתו אם טהור הוא פי' אם מוכשר הוא לאכילה כמו כן היה ר' זירא מצי למיבעי ירד לו בהמה כולה מתה שנראה לעין שאינה שחוטה היא מאי וא"ל דגם בכה"ג עדיין יש להסתפק דכשרה היא דלמא בן פקועה היא ונכשרה בשחיטת אמה דהא עדיין שייך הספק בבהמה גדולה שנראה לעין שאינה בן פקועה ונראה לי דזה באמת לאו איבעי' היא דהך ודאי לא ירד כיון דכבר אמר אין דבר טמא יורד מן השמים וזה גם ר"ז ידע רק מה דמבעי' לי' יורדת לו דמות חמור הכי קמבעי' לי' דלמא לכך אינו יורד דבר טמא שלא להכשיל ב"א אבל בהך שנראה לעין שדבר טמא הוא ירד דעי"ז לא יבוא מכשול או דלמא דבר טהור הוא ואף שיש לו דמות חמור הא אמרינן בבכורות (דף ו' ע"ב) פרה שילדה כמין חמור טהור ודלמא נולד מן הכשרה וע"ז השיב ר"א למה אתה דואג שטמא הוא הא כבר אמרתי שאין דבר טמא יורד מן השמים כיון שגם בדבר טמא יש להסתפק שמא טהור הוא שנולד מן הכשרה א"כ ודאי לא ירד שלא יצא מכשול שיאכלוהו ב"א ובהא א"ש מה שהשיב לו דאם ישנו טהור הוא כמו שפי' רש"י והא אנו רואים דחמור הוא אלא דגם בחמור שייך הכשר כשנולד מן הכשרה:

דף ס.

בגמרא כל שישנו בכלל כל שוכב: א"ל דא"כ נימא ג"כ כל שישנו בכלל מכשפה ל"ת ישנו ג"כ בכלל כי יפתה איש נערה בתולה דסמיך לי' כמו דדרשינן סמוכים לענין כל

שוכב עם בהמה ואף דזה בחדא פרשה וזה בב' פרשיות הא ביבמות (דף ד' ע"א) דרשינן סמוכים לענין גדילים תעשה לך ולא תלבש שעטנז ולענין לא יגלה כנף אביו דהוא ג"כ בב' פרשיות די"ל דלא מרבינן מסמוכים לב"נ אלא כישוף דהוא חיוב מיתה דכיוצא בהם יש בהם אבל דיני קנסות דאין בהם כיוצא בו לא:

אף על הכלאים מנה"מ: אהא דאמר ר' חדקא בברייתא לעיל (דף נ"ו ע"ב) אף על הסירוס לא פריך מנה"מ דכבר פי' לעיל (דף נ"ז ע"א) אליבא דתנא דבי מנשה דאתיא כן מדכתיב שרצו בארץ. אך לפ"ז קשה מאי פריך על הכלאים מנה"מ הא גם זה כבר פי' שם דאתיא מהעוף למינהו וי"ל דבשלמא אתנא דבי מנשה דאמר סתם על הכלאים ויש לפרש אכלאים דהרבעה דוקא מייתי שפיר מהעוף למינהו דנח דכתיב בב"ח אבל ר' אלעזר דאמר בברייתא לעיל מותרים ב"נ ללבוש כלאים ולזרוע כלאים ואין אסורים אלא בהרבעת בהמה והרכבת אילן פריך שפיר מה"מ דבזה אין לפרש דאתיא מלמינהו דהא זה לא כתיב רק בבהמה ואכתי הרכבת אילן מנ"ל ואהא מתרץ שמואל מאת חקותי תשמרו ובזה א"ש הא דהוצרך שמואל גם לפרש כאן סיפא דקרא דמה בהמתך בהרבעה דבזה אתי לתרץ למה דחייבים אהרכבת אילן ולא אזריעת כלאים:

שם בן ד' אותיות: מזה משמע דכש"כ דשם של מ"ב שם הוא וא"כ קשה על הרמב"ם דפסק (בפ"ב מהל' עכו"ם) דאין חייבים אלא על שם יו"ד ה"א או אל"ף ד'. ונלע"ד דשם של מ"ב ושל י"ב הוא ג"כ שם המיוחד דיו"ד ה"א אלא דנקרא לפי אותיותיו. וכן מוכח מהא דאמרינן ריש פרק עשרה יוחסין דכהנים היו מברכים את העם בשם בן י"ב אף דכתיב כה תברכו את בני ישראל אמור להם יברכך ה' אלא ודאי דשם בן מ"ב הוא ג"כ השם של יו"ד ה"א:

עומדים מנלן: ק"ק מאי פריך דלמא לכך היו צריכים לעמוד משום דצריכין לקרוע ואין קריעה אלא מעומד כדאמרינן במ"ק (דף כ' ע"א) וזה יותר מדוייק בלישנא דמתניתן משום דקתני הך והדיינים עומדים לאחר שהזכירו את השם וקודם הקריעה ואי העמידה משום הזכרת שם הא קודם ההזכרה היה להם לעמוד. וי"ל דלא אמרינן דאין קריעה אלא מעומד אלא דוקא גבי קריעה דעל מיתת קרובים דהתם כתיבא גבי איוב ודוד אבל דברכת השם דלא כתיבא לא ואף דילפינן לקמן קריעה קריעה הא ע"כ מהך דויקרע דגבי איוב לא ילפינן דאל"כ נילף ג"כ איפכא הך דאיוב מהך דברכת השם דלא מאחין וכמו שהקשו התוספות באמת בשמעתין. אכן ממה שכתב מהרש"ל בשמעתין משמע דסובר דגם קריעה דמברך השם צ"ל מעומד. ומה שהכריחו לזה לפרש דעת התוס' למה דמייתי הך דאיוב נלע"ד ליישב בפשטות דהא דאבל חייב לקרוע יליף במ"ק שם מדכתיב

ובגדיכם לא תפרומו משמע הא אחר יפרום וא"כ לא כתיב לשון קריעה כלל ואיך שייך למילף קריעה לכן הוצרכו התוס' להביא הך קרא דאיוב דילפינן מיניה דקריעה מעומד ומזה מוכח דקריעה זו היא משום אבלות וא"כ כתיב לשון קריעה גבי אבילות ושייך שפיר למילף קריעה קריעה:

השומע אזכרה מפי נכרי: א"ל הא זה ע"כ לא איירי אלא בכינויי דאי בשם המיוחד מי גמירי כדאמרינן לקמן וא"כ מאי איריא נכרי אפילו ישראל דהא סבר אידך דר"י אמר שמואל דאין קורעין על הכינויי די"ל דלא אמרינן לקמן דלא גמירי אלא דלא רגילי ביה כ"כ ששייך למימר נתמלא הבגד כולו קרעים וכמו שפירש רש"י אבל מ"מ אפשר דאיכא חד בהו דגמיר ולעולם בשם המיוחד איירי:

ופליגא דר"ח בתרוייהו: א"ל לפי מה דסבר ר' מיישא לעיל (דף נ"ו ע"א) אליבא דרבנן דב"נ חייב גם על הכינויי אבל לא ישראל וכמו שפירש גם הרמב"ם א"כ מנ"ל דפליג ר"ח אתרווייהו דלמא מודה ג"כ להא דאין קורעין על הכינויי כיון דריא"ש ע"כ בישראל איירי דהא על הנכרי אין קורעין כלל ובישראל אין קורעין רק על השם המיוחד דחייבין עליו מיתה אבל על כינוי דאין חייבים עליו מיתה לא אבל ר"ח דע"כ איירי בנכרי כדדייק בגמרא דחייב מיתה גם אכינויי לכן אמר שפיר דקורעין גם אכינויי אבל לעולם לענין ישראל מודה לריא"ש דאין קורעין על הכינויי די"ל כיון דהא דנכרי חייב מיתה יותר מישראל אין זה משום חומרא דכינויי גבי נכרי יותר מישראל אלא משום דבנכרים אזהרה שלהם זו היא מיתתן משא"כ גבי ישראל א"כ לא שייך לחלק בזה לענין קריעה: וש"מ בזמן הזה הוא דלא. פירוש משום דאין מתייראין מב"ד וא"כ ע"כ מוכח דסובר דב"נ נהרג על הכינוי דאי פטור א"כ מ"ש בזמן הזה דוקא הא בזמן דידנו תקיפא ג"כ אין להם לירא. ומזה ראיה לפסק הרמב"ם (פ"ט מהל' מלכים ה"ג) שפסק הרמב"ם כן וע"ש בכ"מ ולחם משנה שנדחקו ליישב למה דפסק הרמב"ם כר' מיישא לעיל (דף נ"ו) ולפ"ז א"ש דע"כ ר' חייא קאי כוותיה ובפרט כיון דהרמב"ם פסק בהא כר' חייא דחייבין קריעה גם על הכינויי:

סתמא כר"ע דמקיש ב' לג'. כר"ש לא בעי למימר דמקיש ג"כ ב' לג' במתניתן דמכות (דף ה' ע"ב) לענין דאין נעשים זוממים עד שיזומו שלשתן דאין סברא שיבדקו אותן כי היכי שיהיו פטורין אם יזומו אלא מסתמא הוא לזכות אותו שמעידין עליו וכמו שפירש רש"י כי היכי שיצורף לעדות אם קרוב או פסול הוא ויבטל על ידו ולכן נקט רש"י ג"כ מימרא בתרא דר"ע שם ולא מימרא קמא לעשות דינו כיוצא באלו דמסתמא אזכות קמהדרינן ולא בודקים את השלישי לחובה אלא לזכות:

בתוספות ד"ה חוקים שחקקתי לך. ומפרש ר"ת דאי לאו את חקותי: והשתא מתורץ מה שהקשו מהמרביע ב' מינים דאי לאו דילפינן מלמינהו דיבשה דקאי חוקים שחקקתי לך עליו מלמינהו לחוד לא הוי מצינן למילף וגם מה שהקשו מפרק אלו טריפות דגם שם הפירוש הוא דאי הוה כתיב בגופיה הוי ילפינן בגז"ש מיבשה:

בד"ה חקותי דהשתא. דב"נ נצטוו על העריות: ואף דבאותה פרשה כתיבי ג"כ עריות דחייבי כריתות ועליהן ב"נ אינן מוזהרים לר"מ לעיל (דף נ"ז ע"ב) והרי ע"כ קאי חקותי אכל מה דכתיב שם כדהקשו התוס' לעיל לענין שעטנז צ"ל דר"מ לית ליה דר"א דדריש חקותי אלא כרבנן דלא דרשי כן:

ד"ה המלך קרע. תימה האיך אמרו למלך: עיין במהרש"א וא"ל דאכתי מאי פריך בתוס' דלמא באמת לא אמרו והא דקרע מפני שמועה רעה ואעפ"כ דייק שפיר כמו דמשום שמועה רעה אין חייבין לקרוע פעמים ה"ה ג"כ משום ברכת השם דע"כ מוכח דלא שייך בזה שמועה רעה כלל והיינו כדאמרינן במ"ק דלא שייך זה אלא ברוב ציבור וכמעשה שהיה דאל"כ מנ"ל כלל דברכת דשם צריך קריעה דאי משום דכתיב קרועי בגדים דלמא היה זה מפני שמועה רעה אע"כ דלא שייך בזה שמועה רעה כלל. וראיתי בתשובות מהרי"ק הביא הכ"מ בהל' עכו"ם שהביא בשם שיטה אחת ישוב לקושיא זו דהתוס' דבאותו פעם גמרו דינו כל שימצאוהו ולכן הוצרכו לומר מה ששמעו בפירוש ומה שרצה לדייק מזה דרבשקה ישראל מומר היה לא זכיתי להבין כלל דגם אי עכו"ם היה ג"כ צריך גמר דין בעדים כדאמרינן לעיל דב"נ צריכים עדה ועדים והתראה אכן בעיקר הדבר ג"כ יש לעיין איך שייך שגמרו דינו הא אמרינן בב"ק אין גומרין דינו של אדם אלא בפניו והכי הלכתא. וגם קשה איך שייך למימר דמשום גמר דין אמרו כן לפני חזקיה הא אין מושיבין מלך בסנהדרין לדון דיני נפשות ואפילו ממלכי ב"ד וכמו שכתבו התוס' לעיל (דף י"ט ע"א) בד"ה אבל ע"ש:

דף ס:

במתניתין והאומר לו אלי אתה: א"ל הא לאו שאין בו מעשה הוא די"ל דאף דאמרינן דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה זה דוקא לענין מלקות דגמרינן במכות (ריש פ"ג) מלעשות אבל מיתה חייב אפילו אלאו שאין בו מעשה. וכן מוכח מהא דאמרינן לקמן (דף ס"ה ע"א) ר"ל אמר ידעוני לפי שאין בו מעשה ואעפ"כ חשיב במתניתן לענין מיתה:

בגמרא וליחשב נמי זורק: עיין בר"ן שמסופק בזה אילפי האמת לא מיחייב אמקבל ומוליך דדלמא רק המקשן לא רצה להקשות מזה כמו שכתב רש"י משום דלא כתיב

בפסוק בפירוש אבל לפי האמת מיחייב. ולפענ"ד מוכח דלא מיחייב מהא דאמרינן בחולין (דף ל"ט ע"ב) חולין שאין מחשבין אלא בב' עבודות אינו דין כו' ע"ש ואי לפי האמת יחייב גם אעובד בקבלה והולך מנ"ל היא גופא דאין מחשבה פוסלת בהן דמ"ש מחשבה בהן מחיוב דתרוייהו חד טעמא הוא משום דלא כתיבא בפירוש בקרא ואי חייבין עליהן הרי כתיבא בכלל בלתי לד' לבדו ומהיכי תיתי דלא יפסול מחשבה בהן אלא ע"כ דגם לפי האמת לא פסול וכן ג"כ דעת הרמב"ם בפ"ג מה' עכו"ם:

הייתי אומר בזובח קדשים בחוץ: ק"ק דא"כ בלתי לה' לבדו ל"ל. ועוד מהיכי תיתי לאוקמא דוקא בקדשים בחוץ דלמא אשוחט אותו ואת בנו או קדשים בעלי מומין וכדומה משאר לאוין שכתבה התורה לענין שחיטת איסור. וי"ל דבקדשים בחוץ כתיב והביאום לה' אל פתח אוהל מועד אלמא דשחיטת קדשים בחוץ מתנגד לזה ומקרי שחיטה שלא לה' והשתא א"ש דה"א דבלתי לה' לבדו אתי להורות דבקדשים בחוץ איירי דהיינו מי שזובח בלתי לה' וכדכתיב והביאום לה' יחרם:

יכול שאני מרבה המגפף והמנשק והמנעיל: ק"ק דא"כ לא תשתחוה ל"ל תיפוק ליה מלא תעבדם כקושית התוס' דהשתא לא שייך כתירוצם דאי גם במגפף ומנשק יש מיתה אין חילוק בין השתחוה להם ומהיכי תיתי השתחואה דוקא. וי"ל דבדברי הר"ן הנ"ל א"ש דהוי מוקמינן לא תשתחוה להשתחואה דרך בזיון:

יצתה השתחואה לידון בעצמה: א"ל דאימא יצתה ללמד על הכלל כולה דאין חייבים אפילו בכדרכה אלא דרך כבוד כמו השתחואה ולמעוטי פוער לפעור או זורק אבן למרקוליס דלא די"ל דא"כ דבהשתחואה כדרכה איירי וילך ויעבוד ל"ל הא נוכל לילף במה מצינו מהשתחואה:

בתוספות ד"ה זובח לאלהים. לא מיחייב אלא בעבודת פנים: ק"ק דא"כ וילך ויעבוד ל"ל. וא"ל דאי לאו וילך ויעבוד הוי אמרינן דמזביחה גמרינן כל העבודות ולכן כתיב כלל דוילך ויעבוד ויצא זביחה מן הכלל להורות דרק אזביחה ועבודת פנים הא בלא"ה ע"כ ליכא למימר כן דגמרינן מזביחה במה מצינו כל העבודות דא"כ בלתי לה' לבדו ל"ל ובשלמא מהשתחואה ל"ק דא"כ ל"ל די"ל דאצטריך להשתחואה דרך בזיון דמיחייב וכמ"ש הר"ן בישוב קושית התוס' ד"ה המקטיר אבל מבלתי לה' קשה. ועוד קשה דאיך אפשר לומר דגם אעבודת פנים לא חייבין אלא בכדרכה דא"כ קושית התוס' לקמן בד"ה מנין לרבות במקומה עומדת ל"ל קרא להשתחואה ת"ל מדאיתקיש לזביחה דלא שייך כתירוצם דהא באמת גם אזביחה לא מחייבים אלא כדרכה וי"ל דאז ה"א דכתיב השתחואה לחייב עליה אפילו בשלא כדרכה ובאמת הוי מצינו למילף זביחה איפכא

מהשתחואה דאפילו שלא כדרכה מיחייב אבל לעולם זובח לאלהים לא הוי מוקמינן רק לכדרכה:

ד"ה אזהרה מניין. וא"ת ות"ל מהיכי דנ"ל אזהרה: אין להקשות הא אמרינן לקמן (דף ס"ג ע"א) דאין לוקין אלא תעבדם משום דלאו שבכללות וא"כ אי אתיא השתחואה מפסוק זה אין עונשין אלא מיתה די"ל דאף דאין לוקין אלאו שבכללות משום דלא דמי ללאו שבחסימה כמו שמפרש ריש פרק אלו הן הלוקין זה דוקא לענין מלקות אבל מיתה חייבים אפילו אלאו שבכללות כדמוכח מהך ברייתא גופא דלקמן דיליף בן סורר ומורה מלא תאכלו על הדם וחשיב ליה לאו שבכללות אלמא דעונשין מיתה אאזהרה בלאו שבכללות ואי משום דבבן סורר ומורה גלי קרא בפירוש מיתה גם הכא גבי השתחואה גלי קרא ולכן מקשו התוס' שפיר:

בא"ד. וי"ל דאי אתיא לאזהרה דהשתחואה: א"ל איך אפשר לומר דלא תעבדם אהשתחואה קאי והא כבר כתיבא ברישא דקרא לא תשתחוה להם די"ל כיון דהשתא אכתי לא ידעינן מכי לא תשתחוה שפיר ה"א דאתי חד לכדרכה ושלא כדרכה וחד לשלא כדרכה כדאמרינן לקמן (דף ס"ג ע"א):

דף סא.

בגמרא שלא כדרכה מהשתחואה נפקא: עיין מה שכתב המהרש"א בזה בשם התוס' דזבחים ואין כוונתם לפרש דברי ר' אלעזר דאיירי קרא במחשבין מעבודה לעבודה דבדברי ר"א ודאי אי אפשר לפרש הכי אלא משום דכל קושית הגמ' היא אי ס"ד דהשתחואה יצאה ללמד על הכלל כולה ולא יזבחו למאי אתי דליכא לאוקמי לכדר"א ואהא הקשו דלמא אוקי ליה למחשבין וכן הוא ג"כ בתירוץ הגמרא דבזובח איירי דלא לפרש דברי ר"א אתי אלא לפרש קרא היכי איירי:

תנהו ענין לשלא כדרכה: ומהכא נפקא אזהרה לשלא כדרכה בזביחה וא"ל אכתי אזהרה בשאר עבודות פנים מנ"ל די"ל כיון דהשוה הכתוב דבלתי לה' לבדו שאר עבודות פנים לזביחה לענין עונש ה"ה ג"כ לענין אזהרה ודע שאין להקשות איך ילפינן מבלתי לה' עבודת פנים הא אצטריך ליה לכדדרשינן בע"ז (דף נ"א ע"א) דשוחט בע"מ לע"ז פטור כיון שאינו ראוי לפנים ע"ש. די"ל דתרתי שמעת מניה דמרבינן מבלתי לה' כל מה שנעשה לשם וממילא ממעט ג"כ כל מה שאינו ראוי לשם דהיינו בעל מום ועכ"פ יצא לנו בזה לתרץ קושית הר"ן שהקשה לעיל אי ס"ד דיצא זביחה ללמד על הכלל כולו בלתי לה' לרבות שאר עבודות פנים ל"ל ולפי הנ"ל אינו מיותר דאצטריך למעט בעל מום:

והאנן תנן האומר אעבוד: מכאן קשה על מה שכתב המהרש"ל במתניתן דהמקבלו עליו לאלוה איירי באומר אלך ואעבוד א"כ מאי מקשה הא שפיר קתני גם אומר במתניתן וא"ל דא"כ אכתי קשה במתניתן גופא מרישא לסיפא דרישא קתני עובד דוקא ובסיפא קתני גם אומר דז"א דאף דהמקשן אכתי לא ס"ד לפרש דלא זו אף זו קתני דא"כ לא מקשה מידי וכדמתרץ רבינא באמת לקמן היינו דוקא בב' משנות המרוחקים זמ"ז ונפסק ביניהם בדינים אחרים בזה דחיקא ליה לפרש דלא זו אף זו קתני אבל באותה משנה גופא ודאי דאמרינן הכי כדמוכח מהך מתניתן גופא דתני אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד וניתני נלך ונעבוד לחוד וכ"ש אעבוד אלך ואעבוד אלא ע"כ דלא זו אף זו קתני. וכן קשה דלתירוץ רב יוסף ואביי ורבא לקמן אכתי קשה ממתניתן דהכא דהא באמת סברא דאלך ואעבוד חייב. וי"ל דהמהרש"ל לא כתב כן אלא לפי תירוץ קמא דהש"ס באומר אינו מקבלו לאלוה אלא בעבודה דלפי תירוץ זה אמרינן דכשאומר אלך ואעבוד מקבלו לאלוה כמו שפירש רש"י ולכן שפיר יש לפרש במתניתן דמקבלו עליו לאלוה איירי באומר אלך ואעבוד אבל לפי סברת המקשן ושאר תירוצי הש"ס באמת לא אמרינן הכי דמהיכא תיתי לפרש המקבלו לאלוה באלך ואעבוד:

דכתיב לא תעשה לך פסל: לא מפורש איך דרש מקרא זה ודוחק לומר דדריש לך לשון אותך דאין זה במשמעות הלשון ועוד דהרי לענין המסית איירי השתא ואיך מרומז בזה דפלחו ליה דוקא. ולכן נראה דאסיפא דקרא סמיך דהיינו לא תעבדם דדרשינן מיניה לקמן דנעבד כהמן חייבים על השתחואתו ובהכי קאמר דהיכי דפלחו ליה ודאי מסית הוא דהא המשתחוים הם עע"ז ממש מולא תעבדם:

בתוספות ד"ה ר"ל אמר מותרת. פירוש בהנאה: ועיין מש"כ בזה בזבחים (דף י' ע"א) ואף דרב ענן אמר שמואל אית ליה בחולין (דף ד' ע"ב) דמומר לע"ז מותר לאכול משחיטתו מ"מ לא מסתבר להתוס' למימר דר"ל קאי כוותיה משום דאסיק ליה הש"ס התם בתיובתא:

בד"ה איכה יעבדו. דמזביחה נפקא דוקא עבודת פנים: פירוש מדפרט הכתוב בהני שחייבים שלא כדרכה ע"כ באחרינא אין חייבין אלא כדרכו ולכן איכה יעבדו ל"ל ומה שהקשה המהרש"א בזה לא נתברר לי לפ"ד:

בא"ד. אע"ג דעבודתה דרך בזיון: פירוש דהא דגרע דרך בזיון אף שדרך אותה ע"ז לעבדה בכך היינו דאף דהגוים עובדים אותה בכך מ"מ לגבי ישראל העובד אותה אין זה דרך עבודה ולכן יש סברא שלא ליחייב אבל אי ילפינן מהשתחואה דבכל עבודות חייבים ושלא כדרכה הרי דחייבים על עבודה שעובדים בה אחרים דאף דע"ז זו אינה נעבדת

בכך מ"מ כיון שאחרים נעבדים בכך שם עבודה על מעשה זה שעשה לע"ז וחייב עליה. ולכן סברא ג"כ שיחייב על עבודה דרך בזיון דאף אם לגביה לא יקרא זה דרך עבודה מ"מ כיון ששם עבודה עליה לגבי אחרים חייבים עלי' והיינו מה דדייקו בתוס' כיון שעובדים אותו בכך ועיין במהר"ם שנדחק לפענ"ד מאוד בדעת התוס':

ד"ה מנין לזובח. דמזובח לאלהים נ"ל: עיין בתוספות ריש פרק השוחט והמעלה שבארו יותר בזה:

ד"ה האומר אעבוד. וקשה דאכתי לא ס"ד הך טעמא: וי"ל לשיטת רש"י לפי מה שמשמע מדברי הר"ן לקמן וכן פירש המהר"ם בפירוש דרב יוסף מייתי ראיה מלא תאבה דיחיד הניסת חייב באמירה דלא תאבה לשון יחיד משמע ולכן שפיר י"ל דבאמת כבר ס"ד דרשה דלא תאבה והא דמייתי ליה רב יוסף היינו רק להביא ראיה למה שתי' כאן ביחיד הניסת וכמו שהביא גם אביי בתירוצו ראיה מהך דלא תאבה אף דהוא ע"כ כבר ידוע ליה מדרב יוסף דהא הקשה עליו:

בד"ה ומר סבר. דאמר מ"ש איהו מינן: א"ל דא"כ למה כ"ע מודו היכא דפלחו ליה דמיחייב משום מסית הא בשעה שהסית שייך ג"כ הך טעמא דלא חשיב כ"כ מסית דמימר אמר דלא ישמעו לו דמ"ש איהו מינן די"ל דהיכי דפלחו כשרואה שרוצים לעבדו היה לו לחזור ומדלא חזר מיחייב אבל כשאמרו אין גם לאחר שאמרו כן אין הוכחה שרוצים לעבדו דשמא אחוכי עלי':

דף סא:

בגמרא ואין דקאמר אחוכי עלי': א"ל הא בב"ק (ס"פ החובל) קאמר בפשיטות דיש הן שהוא כלאו והכא משמע דפליגי תנאי בהכי די"ל דלאו בהכי פליגי אלא אי אמרינן דמסתמא אחוכי עלי' כמו התם בחבלת גופו או לא:

רבים מימלכי ולא טעו בתריה: הר"ן גרס איפכא משום דקשיא ליה דמתניתן דאעבוד ליכא לאוקמי ביחיד משום דתני בסיפא נלך ונעבוד ע"ש אכן לשיטת רש"י ג"כ יש לפרש דנלך ונעבוד אניסת ואמסית קאי ולעולם ביחיד הניסת איירי:

וא' רבים הניסתים: דהיינו עיה"נ כדמשמע בסיפא דהך ברייתא אכן קשה לר"ש דסבר לקמן (דף פ"ט ע"ב) דקרא דמסית דוקא במסית יחיד איירי אבל מדיחי עיה"נ הם בחנק הרי דברבים הניסתים אין לו דין מסית וא"ל דהך ברייתא באמת לא אתיא כר"ש אלא כרבנן דסברי (שם) דמדיחי עיה"נ בסקילה א"כ מאי פריך מהך ברייתא אתירוץ ר' יוסף דלמא מתניתן דא' העובד אתיא ככ"ע וגם כר"ש ולכן לא נקט אמירה דאינה ברבים

הניסתים דלר"ש שפיר יש לחלק בין רבים הניסתים ליחיד הניסת ובריית דלא חילקה אתיא כרבנן אכן לפי מש"כ הר"ן דרבים הניסתים דברייתא לאו דוקא עיה"נ קאמר אלא שאר יחידים הניסתים ע"ש אתי שפיר:

לא זו אף זו קתני: לכאורה היה לנו לפסוק כרבינא דבתרא הוא וא"כ בין בניסת בין בעובד דהיינו ניסת מפי עצמו יתחייב באומר אלך ואעבוד אכן ראיתי ברמב"ם (פ"ה מה' עכו"ם הל' ה') שהביא דין זה רק לענין ניסת ושם (פ"ג ה' ד') לענין עע"ז בלא ניסת הביא דאומר לו אלי אתה מיחייב כמתניתן דלעיל ולא הביא דגם באלך ואעבוד מיחייב וזהו אינו לכל תירוצי הש"ס דכאן רק לתירוץ אביי דלכל תירוצים אחרים היה לו לחלק או גבי מסית או גבי עובד ולא לכתוב במסית סתמא ובעובד כלל וכלל לא וצ"ע למה בחר דוקא בתירוץ אביי ודוחק לומר שמה שכתב בפ"ג אחר שכ' האומר לו אלי אתה וכן כל כיוצא בזה עכ"ל שכוון להך דאלך ואעבוד שאין זה כיוצא דהאומר לו אלי אתה:

אי קבליה עליה אין: א"ל איך שייך שקבלו לאלוה לגבי שוגג ומפי' רש"י נראה דגם לגבי שוגג פליגי דמשכחת לה באומר מותר שאין ע"ז בתורה ועבדו בקבלת אלוה וכמבואר לקמן בשמעתן:

רבא אמר פטור: עיין בר"ן שהביא בשם הר"ר דוד לתרץ מה שהקשו בתוספות מהא דיהרג ואל יעבור דבאמת היכי שנאנס לומר אלי אתה בהדי עבודה גם רבא מודה דחייב ובהא אמרינן דיהרג ואל יעבור והא דפליגי היינו דוקא בעבודה לחוד בלא אלי אתה ע"ש אכן לפ"ז ק"ל מאי קאמר אביי מנא אמינא לה הא כל הנך ג' ראיות יש לפרש דאיירי באמר אלי אתה מאהבה ויראה בהדי עבודה דבהא גם רבא מודה דמיחשב עע"ז גמור:

מאי לאו א' העובד מאהבה ומיראה: עיין מה שהקשה מהרש"א בזה והנה ודאי מהא דמקשה עובד אין אומר לא ליכא קושיא דהאי מצי סבר כרבא אלא קושיתו היא מדהוצרך אביי לתרץ ובזה י"ל דמ"מ הוצרך אביי לתרץ דגם אי מהא דקתני עובד ליכא קושיא מ"מ קשה מא' הזובח דאיירי לדידיה בכדרכו וכמו שפירש רש"י ומשמע מהני דוקא עובד בכה"ג אבל אומר לא וכן קשה מהא דקתני האומר לו אלי אתה דמשמע בהכי דוקא מיחייב אבל באומר אלך ואעבוד לא גם ל"ק לאביי אי האי זובח ומקטיר איירי בכדרכו א"כ מנ"ל דחייבין בד' עבודות שלא כדרכה וכי ס"ד דיפלוג אהך דינא די"ל דודאי מודה דמיחייב כדדריש בברייתא מקרא רק דקאמר דמתניתן לא איירי בכה"ג ולכן א"ש הא דנקט במתניתן אבל המגפף והמנשק כו' ולא בסתם אבל שלא כדרכה דבאה להוציא עבודת פנים דחייבין אפילו בשל"כ אכן ק"ק כיון דלאביי א' הזובח כו' דמתניתן איירי בכדרכה וא"כ לא נקט הני אלא לדוגמא וה"ה כל עבודה כדרכה א"כ

למה הוצרך אביי לתרץ אהא דמקשה לעיל וליחשב נמי זורק דזורק היינו מנסך הא ל"ק רק לפי תירוץ ר' ירמיה דמתניתן איירי בעבודת פנים א"כ ליחשב נמי הך עבודת פנים אבל אי איירי בכדרכה אטו תנא כי רוכלא ליחשב וליזיל כל עבודות כדרכה וי"ל:

והא המן מיראה הוי נעבד: א"ל דדלמא אזהרה איכא אבל מיתה ליכא דכבר תירץ המהרש"א דאי איכא אזהרה א"כ בכלל עע"ז ומיתה נמי איכא אכן קשה לפי מש"כ הר"ן בשם הרמב"ן דהא דאביי סבר חייב אף דנהי חייב למסור את עצמו לכתחלה מכל מקום היכי דלא מסר את עצמו לא מיחייב מיתה משום דמיראה דקאמר לאו היינו מחמת מיתה אלא מחמת ממון א"כ מאי מייתי אביי ראיה מהא דנעבד כהמן תקשי איהי לנפשיה דהא התם יראת מות היה דהא עבירת ציווי המלך היה וכאשר באמת רצה המן להמית את מרדכי והרי ביראת מות לכ"ע לא מיחשב עע"ז לחייב מיתה אם עבר:

ברש"י ד"ה נעבד כהמן. דאי לאו הכי לא הוה מרדכי מתגרה בו: ק"ק לפי מה שכתבו התוס' בשם המדרש שהיו צלמים על לבו מאי ראיה היא זו דהמן גופיה ג"כ היה נעבד וא"ל דברייתא לא סברה כהמדרש מ"מ לפי מה שתירצו התוס' דרבא ע"כ סובר דלכך לא השתחוה מרדכי להמן שהיו צלמים על לבו א"כ מנ"ל כלל להברייתא דהמן הי' נעבד הא לרבא ע"כ היו צלמים על לבו ומזה לכאורה ראיה לתירוץ בתרא דהתוס':

בד"ה ושוין שבשעירה. והיחיד מביא כשבה: כאן לא הוצרך רש"י לפרש אם נאכל או נשרף דקרבן כשבה או שעירה שהוא נקבה לעולם אינו נשרף רק נאכל דנקבה אינה אלא חטאת או שלמים ותרוייהו נאכלין אבל בשעיר דאיכא ג"כ שעירי עולה או שעירים הנשרפים שאינם נאכלים בו הוצרך לפרש דנאכל וכן גבי פר איכא שאינו נשרף כגון פר שלמים שנאכל לכן הוצרך לפרש בו שזה נשרף:

בד"ה ושוין שאינו שגגתו שגגתו תרי זימני: ק"ק הנך ב' זימני לרבנן למאי אתו ועיין בהוריות:

בתוספות ד"ה רבא אמר. היכי דלא מסר עצמו לא מיחייב מיתה: א"ל דא"כ מ"ט דאביי דמחייב מיתה בעבד מיראה די"ל דיראה דהכא לאו היינו יראת מות אלא יראת ממון וכמו שפי' הר"ן:

בא"ד. וחי בהן ולא שימות בהן: ק"ק דאכתי תקשי הא בפרהסיא מודה התם דיהרג ואל יעבור ואכתי תקשי לרבא אמאי יהרג הא לא עביד מידי כיון דלא קבלי לאלוה וכמ"ש התוס' דהיה לו למרדכי להשתחות להמן אי לאו שהיה צלמים על לבו ובשלמא לתירוץ בתרא דמשום קדוש הי' ניחא אבל לתירוץ קמא קשה ועוד קשה אמאי שתירצו התוס' דא"כ מכל הברייתות לא מק' מידי זה לפי האמת ק' מאי מקשה מהברייתות דלמא אתי

כמ"ד דיהרג ואל יעבור ובאמת לא נימא דהיכי דלא מסר דאינו חייב מיתה וי"ל דזה גופא רצו התוספות להוכיח דע"כ דאמרינן הכי דגם למ"ד דיעבור ואל יהרג עכ"פ קשה מבפרהסיא דאל"כ אלא רבא לטעמיה אזיל תקשי מאי פריך מכל הני ברייתות. ועוד י"ל בתירוץ קושיא שני' דהתוס' רצו להוכיח בזה מש"כ בע"ז שם דרבא רק אליבא דר' ישמעאל קאמר וליה לא ס"ל וכמש"כ המהר"ם אכן כתירוצנו קמא ע"כ צריך לפרש בשבת (דף ע"ב ע"ב) שלאחר שהביאו שם ג"כ מש"כ הכא דל"ל דרבא לטעמיה דא"כ לא מקשה מידי מכל הנך ברייתות דמייתו הביאו שם עוד קושיא בשם הרשב"א ואי הפי' בדבריהם הוא שרצו להוכיח מדאקשי מהנך ברייתות דע"כ רבא אליבא דר' ישמעאל קאמר וליה לא ס"ל מאי הביאו עוד אח"ז קושית הרשב"א הא גם היא מתורצת בתירוץ זה ע"ש:

בא"ד. אמאי לא השתחוה מרדכי להמן: א"ל דלמא בפרהסיא היה. ולקמן בפ' בן סורר אמרינן דבפרהסיא בכל המצות יהרג ואל יעבור די"ל דהכא גרע משאר מצות דליכא איסור כלל לרבא ועוד הא השתחואה שמנע מרדכי מהמן היתה בשער המלך ושם לא היה יושב שום א' מהיהודים רק מרדכי לבדו כנראה מהכתובים ובפרהסיא לא הוי רק לפני עשרה מישראל כדאמרינן לקמן:

דף סב.

בגמרא באומר מותר לגמרי: מה שק' מסוגיא זו אמה שכתב רש"י ריש כריתות כתבתי בספרי ע"ל שם:

השתחואה נמי ללאו יצאת: א"ל דא"כ לא תעבדם ל"ל דאינו חייב אלא א' מהיכי תיתי לחלק די"ל דאי לאו לא תעבדם ביותר הוי מוקמינן השתחואה דלחלק אתי מללאו ורק השתא דכתיב לא תעבדם ע"כ מוקמינן ללאו אכן ק"ק דא"כ אכתי מנ"ל דללאו יצאת דלמא לחלק אהשתחואה גופא דחייב עליו בפני עצמו דהוא אינו בכלל לא תעבדם דהא כתיב לחוד לא תשתחוה להם ולא תעבדם וכמש"כ התוספות לקמן. וי"ל:

ר"י אומר ועשה מאחת מהנה: אף שבפ' כהן משוח כתיב דלא מיחייב רק בהעלם דבר ובזה לא שייך אחת שהיא הנה י"ל כיון דכתיב קודם כל החטאות לאו אכהן משוח אלא אכל החטאות דכתיב אח"כ ושייך בהו הנה שהיא אחת קאי ולכן אמרינן לקמן דאלו הכא כתיב במשיח פר כו' דאכולהו קאי שם דכ"ע השתחואה לחלק יצאת: ק"ק הרי בכריתות (דף ב' ע"ב) מצרכינן לענין ערות ב' קראי לחלק א' להורות דחייבין על א' בפ"ע דלא תימא עד דעביד להו לכולהו וא' שאם עשאן בהעלם אחת חייב על כל אחת

ואחת וכן כתבו יצאת דהיינו להורות דחייב אא' בפ"ע דלא תימא דאינו חייב עד שיעשה להע"ז כל העבודות שעובדים אותה בכך או כל העבודות פנים ולהכי אתי השתחואה לחלק דחייבים גם על א' בפ"ע כמו מכל התועבות גבי עריות אבל אכתי לית לן קרא דאם עשאן כולן בהעלם א' דחייבים על כל א' וא' גם מ"ט דר"י דאמר פוק תני לברא וכן קשה ג"כ אמה דפריך בש"ס לקמן (דף ס"ג ע"א) ומי אמר אביי הכי והאמר אביי שלש השתחואות כו' דג"כ י"ל כן דבאמת אתי השתחואה לחלק דלא תימא עד דעביד לכולהו אבל עשאן בהעלם א' אינו חייב אלא אחת:

חילוק מלאכה דע"ז נמי תיפוק ליה: א"ל איך שייך קושיא זו לרבי אבא דוקא אמתניתן דהוריות (דף ג' ע"ב) הו"ל לאקשויי דאמרינן שם הורו ב"ד שיש ע"א בתורה אבל המשתחוה פטור הרי אלו חייבים והרי ב"ד אין חייבים עד שיורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת כדאמרינן שם (דף ח' ע"א) ואי אתיא חילוק מאחת מהנה ע"כ השתחואה ללאו יצאת ואין כאן חטאת די"ל דהמ"ל דמתניתן כרבי נתן אתיא דלית ליה דרשה דמאחת מהנה וע"כ צריך השתחואה לחלק אבל לרבי אבא דסבר למימר דרבי זכאי סבר כרבי יוסי פריך שפיר דגם לר"י אכתי לא אתי שפיר:

ברש"י ד"ה העלם דבר. אבל המשתחוה מותר: ק"ק הא בכה"ג לא מקרי העלם דבר להתחייב עליו כיון דהשתחואה כתיבא באורייתא ה"ל דבר שהצדוקים מודים בו וכדאמרינן בהוריות (דף ד' ע"א) ורק השתחואה שלא כדרכה חשיב בש"ס שם העלם דבר וכה"ג הקשו התוספות לעיל (דף ל"ג ע"ב) לענין הראה ע"ש ואפשר לומר דרש"י לא רצה לפרש כאן אלא החילוק שבין העלם כל הגוף להעלם מקצתו אבל לא שיתחייב בכה"ג:

בד"ה אינו חייב אלא אחת. באזהרה א' הן לא תעבדם: א"ל דא"כ דטעמא דרבי זכאי מכח לא תעבדם איך תליא רבי אבא זה בלחלק או ללאו יצאת הא הכא ע"כ לא אתי לחלק כיון דכתיב לא תעבדם די"ל דאי אמרינן לחלק באמת לא דרשינן לא תעבדם כמו לר' יוחנן וזה מוכח לפי' רש"י לקמן (דף ס"ג ע"א) דלא גריס ברבי אמי והשתחואה ואעפ"כ פריך מהא דאביי אדר' אמי דדריש לא תעבדם ע"ש אכן לפירוש התוספות שם בלא"ה א"ש דלא דריש ר' זכאי לא תעבדם:

בד"ה השתחואה נמי. ואע"פ שחייבים עליה מיתה: עיין בר"ן שהביא דעה א' שאין חייבין מיתה בהשתחואה למ"ד ללאו יצאת אך דקשה לפי מה דאמרינן לקמן ג' השתחואות ל"ל אחד לכדרכו וא' לשלא כדרכו ואי אין בהשתחואה אלא ל"ת לחוד

שלא כדרכו שלו הוא בכלל לא תעבדם דאתיא מיניה גיפוף ונישוק וכדומה וא"כ לא תשתחוה לשלא כדרכה למה ליה:

ד"ה תיפוק ליה מאחת מהנה. מיהו תיפוק לן דחייב: ק"ק הא שמואל יליף בשבת (דף ע' ע"א) חילוק מלאכות ממות יומת ואמרינן שם דמאחת מהנה לא משמע ליה וכבר כתבו התוס' שם (דף ק"ו ע"א) דר"ש כוותיה ס"ל וא"כ מאי קושיא ארבי אבא דלמא לעולם סבר ללאו יצאת ומ"מ ל"ק מאחת מהנה דלמא לא ס"ל כשמואל ור"ש וי"ל דודאי אי איכא למידרש לחלק או ללאו ביותר דרשינן לחלק דלחומרא מקשינן וכמ"ש הר"ן ורק אליבא דר' יוסי רצה ר' אבא לומר מדדריש התם ללאו אף שיש לדרוש לחלק ג"כ רצה ר' אבא לתרץ דעת ר' זכאי אבל אליבא דכ"ע ודאי יותר סברא לאוקמי לחלק מללאו ולכן אף דשם לא דריש ליה ר"ש ושמואל לחלק היינו משום דכבר כתיב מות יומת אבל הכא דלית לן קרא ודאי יותר סברא לאוקמי לחלק מללאו דרק אליבא דר' יוסי רצה ר"א לומר דאוקמי יותר ללאו מלחלק ולכן פריך שפיר:

בא"ד כגון שוחט סימן א' לע"ז: הכי אמרינן בחולין (דף כ"ט ע"ב) לענין שוחט בחוץ ומניה גמרינן ע"ז ואף דפליגי שם ר"י ור"ל בזה אי חייב אסימן א' זה דוקא לרבא אבל לרב יוסף כ"ע מודו בזה דחייב וא"ל דאכתי מאי פריך לר' אבא דלמא סבר כרבא אליבא דר"ל וא"כ ע"כ ליכא לפרש דמאחת מהנה לענין ע"ז וכדפריך לקמן אלא לרבא מאי איכא למימר פירוש ודלמא סבר ר"א כרבא די"ל דאכתי גם לרבא אליבא דר"ל שייך למידרש שפיר מאחת בשחט סימן ראשון סתם וסימן שני לע"ז דחייב גם לר"ל דסבר אין לשחיטה אלא לבסוף אבל הא ליכא למימר דאף דמאחת ליכא למידרש בע"ז מ"מ כיון דאחת שהיא הנה שייך למידרש גבי ע"ז שפיר נדרוש אותו דא"כ יקשה ל"ל קרא בכריתות (דף ב' ע"ב) בעריות לחלק ת"ל מאחת מהנה וכדפריך בכאן לענין ע"ז ולא שייך בכאן תירוץ הש"ס אע"כ דבעריות לא שייך למידרש כן כיון דמאחת ומהנה לא שייך פמ למדרש כן לענין עריות:

דף סב:

בגמרא דכוותי' גבי שאר מצות דאכל חלב ודם: א"ל איך שייך בזה דכוותי' דקצירה וטחינה אף דב' שמות הם מ"מ חד איסור וחד לאו הוא שאין בזה רק איסור שבת משא"כ גבי חלב ודם דב' איסורים הם די"ל כיון דשניהם בחד לאו נאמרו כל חלב וכל דם לא תאכלו הרי נכללו בחד לאו דלא תאכלו כמו דנכללו קצירה וטחינה בלאו דל"ת כל מלאכה ולכן נקט דוקא חלב ודם אכן ק"ק לפי מה דאמרינן בכריתות (דף ד' ע"א) דחלב

שור וכשב ועז חשיב לר' ישמעאל ג' שמות ולקי שלשה רק דבשוגג אינו חייב אלא חטאת אחת א"כ דלמא סבר ר' זכאי כר' ישמעאל וקאמר שפיר דבשבת בב' שמות חייב שתים כגון בקצירה וטחינה ובחלב בב' שמות כגון חלב שור וחלב כשב אינו חייב אלא א' וי"ל כיון דזה לא שייך רק לענין חלב א"כ לא שייך לשון הברייתא דקאמרה מה שא"כ בשאר מצות ומצוה הל"ל ואף דבאמת אוקי לענין ע"ז היינו משום דע"ז שקולה נגד כל המצות כמש"כ התוס' ואף דגם לפי מה שאוקי בש"ס בחלב הניחו התוס' בקושיא איך שייך לשון מצות מ"מ י"ל בזה דעכ"פ הוי שייך זה גם בשאר מצות כמו בחלב אי הוי אפשר לאוקמא ברייתא באוקימתא דהש"ס ולכן הא דנקט בש"ס חלב הוא רק לדוגמא ושייך שפיר לשון מצות דברייתא אבל אי יסבור כר' ישמעאל דלא שייך רק בחלב לא שייך לשון מצות רק מצוה:

אלא מאהבה מיראה הניחא לאביי: התוספות בשבת אדך ע"ב ע"ב) הקשו הא ודאי גם בשבת מאהבה ויראה חייב ע"ש ואפשר לומר דלפרש שוגג בלא מתכוין לענין אהבה ויראה זה לא שייך רק לגבי ע"ז דבעינן עם המעשה שעושה גם הכוונה שיקבלה לאלוה דמהאי טעמא פוטר רבא באהבה ויראה כמבואר לעיל לכן שפיר שייך לקרות מאהבה ומיראה שלא במתכוין אבל בשבת דלא בעינן כוונה עם המעשה לא שייך לקרות מאהבה ומיראה שלא במתכוין דהא עכ"פ עושה המעשה שמתכוין לעשותו ולכן לא שייך שלא במתכוין אלא במתעסק כדמתרץ באמת:

אלא לרבא דאמר פטור מא"ל: הא דנקט זה בלשון קושיא היינו משום דנקט סוגיא דשבת דשם לא הוזכר כלל הא דר' יוחנן דפוק תני לברא והתם פריך אברייתא גופא איך יש לפרש הברייתא לרבא ולכן שייך בלשון קושיא אבל הכא דקאי הקושיא לר' יוחנן למה אמר פוק תני לברא אדרבה לאביי קשה ולרבא א"ש אכן ק"ל דודאי מה דמקשה ארבא מהך ברייתא דר' זכאי אין הקושיא אברייתא דר' זכאי די"ל דסברה כאביי אלא ע"כ הקושיא היא ארבא איך מיתוקם הך ברייתא אליביה וא"כ איך קאמר הניחא לאביי הא גם לאביי לא אתיא הך ברייתא שפיר דגם אי סיפא שפיר מיתוקם אליבי' אכתי קשה מרישא דברייתא דאוקימנא בע"ז וכדרבי אמי והא אביי ע"כ לאו כר' אמי ס"ל כדאמרינן לקמן בשמעתין ועוד למה הוצרך להקשות כאן אלא לרבא מא"ל תיכף לעיל כדמתרץ אתאן לע"ז כדר"א הול"ל הניחא לר' אמי אלא לאביי מא"ל:

בתוס' ד"ה מ"ט דר"י. ולשון מ"ט לא משמע כן: י"ל דגם רש"י מפרש כהתוס' דהקושיא היא האיך משמע מהאי קרא הא אצטריך לשם משמעון ולאבות ותולדות אך כדי שלא תקשה דלמא באמת לא דריש ר"י קרא להכי אלא לא' שהיא הנה בזה חיזק רש"י הקושיא

במה שפי' דאכתי מ"ם דמאחת למאי אתיא פי' דמזה ע"כ מוכח דדריש להני דרשות וא"כ הנה שהיא א' מנ"ל ומתרץ דמסמיכות קא דריש ובזה מתורץ מה שהקשו התוספות עליו גם מה שהעיר במהר"ם שרש"י סותר בכאן את פירושו שם:

בתוספות ד"ה העלם זה. כגון תינוק שנשבה: עיין במהרש"א שהקשה דבכריתות שם משמע דתינוק שנשבה לא מקרי שכח לגמרי ולא ידענא מאי קשיא ליה דאף אם רצה לאוקמא בתינוק שלא שכח לגמרי מ"מ הרי יש ג"כ תינוק ששכח לגמרי דהרי בשבת (דף ס"ח ע"א) מוקי רב ושמואל מתניתן דשוכח עיקר שבת בתינוק שנשבה לבין הנכרים ובשבועות (דף ד' ע"א) חשיב תינוק שנשבה לביה"נ שלא ידע מעולם שלא היה לו אפילו ידיעת בית רבו:

ד"ה רישא בע"ז סיפא בשאר מצות. וי"ל דע"ז שייך לקרות שאר מצות: א"ל הא גם גבי שבת שייך להקשות כן למה נקט שבת דוקא הא גם לענין מלאכה דגבי יוה"כ הוי הדין כן ובודאי אי אתיא חילוק מלאכות מאחת מהנה דזה שייך גם גבי יוה"כ אלא אפילו אי אתיא מהבערה דלחלק יצאת אף דזה לא שייך רק גבי שבת דהא מהאי טעמא אמרינן במכות (דף כ"א ע"ב) דאין חילוק מלאכות ביו"ט מ"מ ודאי ילפינן יוה"כ מניה כמו דילפינן גם לענין איסור הבערה למ"ד דללאו יצאת וכן ודאי ילפינן ג"כ לענין פטור מתעסק ביוה"כ ממלאכת מחשבת וא"כ כל מה דתני גבי שבת שייך גם גבי יוה"כ מ"מ א"ש דנקט שבת דוקא כיון דבשבת כתיבי קראי ויוה"כ ילפינן מניה ועוד דגם ליוה"כ קרי שבת סתמא בברייתא כדמוכח ביבמות (דף ל"ג ע"ב) דאוקי הא דזר ששמש בשבת בפרו של כה"ג ביוה"כ ע"ש והני ע"כ ביוה"כ בלא שבת דאל"כ ליחייב שלש ועיין בחולין (דף ק"א ע"ב):

בד"ה להגביה את התלוש. וי"ל דה"ק בשבת פטור: ובהכי א"ש הא דאצטריך שמואל ב' טעמים לענין חיוב דחלבים ועריות שכן נהנה ולענין פטור דשבת ממלאכת מחשבת דלכאורה בחד סגי דאם אין טעם לחיוב פשיטא דפטור וכן איפכא ובהכי א"ש דטעם דכן נהנה שייך גם בשבת ושפיר ה"א דחייב ולכן אצטריך מלאכת מחשבת ומ"מ אצטריך ג"כ טעם שכן נהנה דלא לפטור מטעם אשר חטא בה ולהכי הוצרך רש"י לכתוב גם הטעם דאשר חטא בה:

בא"ד. אבל מתעסק דשמואל דפטר: פי' לאביי הוצרך לומר כן. אבל לרבא בפשטות יש לפרש דמתעסק דפטור מטעם מלאכת מחשבת הוא בנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר דלחתוך את התלוש וחתך את המחובר מבה ממעטינן ולכן א"ש הא דלא הקשו התוספות מסוגיא דהכא דמשמע להגביה את התלוש וחתך את המחובר

משמואל נפקא דהא הכא לרבא קיימינן דהא קאי אאלא לרבא דאמר פטור מא"ל ולרבא שפיר אתי להגביה את התלוש וחתך את המחובר ממלאכת מחשבת משא"כ בכריתות שם דמפרש הש"ס כן בין לרבא בין לאביי לכן הקשו התוס' משם שפיר אכן גם משם לא קשה רק אי גרסינן אלא מתעסק בשבת אבל לגרסא שלפנינו דואי מתעסק דשבת דמלשון הקושיא הוא גם משם ל"ק מידי ואדרבה קושית התוספות דכאן הוא כקושית הש"ס שם ותירוצם הוא תירוץ הגמ' ועיין בבה"ז שם ולכן מתורץ קושית המהרש"א גם מה שהקשה המהר"ם בזה יש לפרש על דרך זה כיון דמה שכתבו התוס' דממלאכת מחשבת ממעטינן נתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר זה לא הוי רק לאביי וכיון דלאביי ממעטינן נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר מבה ודאי דנתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר לא כש"כ הוא דהא עכ"פ נתכוין לשם חתיכה ולכן א"ש ג"כ הא דכ' רש"י לעיל דנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר מבה אתיא אף דבש"ס משמע דממלאכת מחשבת ממעטינן דלעיל פי' רש"י אליבא דכ"ע בין לאביי בין לרבא ולכן הוצרך לומר מבה דאי ממלאכת מחשבת לא הוי א"ש לאביי דלדידיה אתיא מבה ולכן פי' דמבה אתיא וכפי סוגיא דכריתות אבל הש"ס דהכא דקאי רק לרבא כדאמר דאתיא למתעסק קאמרה שפיר דממלאכת מחשבת אתיא:

דף סג.

בגמרא לר"ע פשיטא: דא"ל דאתי לאשמעינן דפסק כוותיה דא"כ הל"ל סתם הלכתא כר"ע אלא ודאי דלא קאמר רק דהכא הדין כר"ע וליה לא ס"ל ומש"ה לא פסק הרמב"ם כר"ע דאי רק כוותיה ס"ל ודאי דהו"ל לפסוק כוותיה:

קמ"ל דאתקושי איתקש עיין לקמן (דף ס"ה ע"א) בתוס' ד"ה מאן תנא שהקשו דבהשתחואה לפטור מקרבן גם לר"ע ולפי סוגיא דלפנינו ניחא דהא איתקוש השתחואה ג"כ לזביחה אלא דאכתי צריכין אנחנו לתירוץ התוספות משום ידעוני שהקשו התוס' ג"כ התם. וא"ל לפי מה שתירצו התוס' כיון דגלי קרא במגדף ילפינן מניה בכל דוכתי דמיחייב אאין בו מעשה וא"כ במגדף גופא ל"ל דכתב רחמנא כרת במקום קרבן הא כבר ילפינן אומר אלי אתה בהקישא דמיחייב וא"כ הרי כבר גילה קרא באלי אתה דחייב אאין בו מעשה ונילף כולהו מניה דיש לומר דהא דכתיב כרת במקום קרבן לא נחשב יתורא:

אלמלא ו' שבהעלוך: עיין מה שכתבתי בזה בספרי ע"ל סוכה (דף מ"ה):

ההוא כר"י. א"ל למה לא קאמר דסבר כר' יוחנן דס"ל לקמן דעקימת שפתיו הוי מעשה דהא כבר כתבו התוס' לקמן (דף ס"ה ע"ב) בד"ה הואיל וישנו דגם ר"י לא קאמר

אלא היכי דבדיבורא אתעביד מעשה וע' בתוס' לעיל ד"ה כי קאמר רב דלכאורה לא משמע כן וי"ל: ברש"י ד"ה ה"ג אמר רב אמי. ול"ג והשתחואה: א"ל דלמא לעולם סבר השתחואה ללאו יצאת ואף על פי כן חייב חטאת אהשתחואה מדאתקיש לזביחה בקרא דוישתחוו לו ויזבחו לו וכדאמרינן לקמן די"ל דא"כ לענין מאי יצאת השתחואה ללאו אי לאו לענין שלא לייחייב חטאת דהא מיתה גם למ"ד דללאו יצאת איכא כמ"ש רש"י לעיל (דף ס"ב ע"א) ולכן רש"י לשיטתו א"ש דלא גריס ליה אבל דעת הגורסים י"ל דס"ל כדעת הי"מ שהביא הר"ן שם דלמ"ד ללאו יצאת ליכא מיתה במזיד ולכן שפיר אשמעינן דגם משום השתחואה אינו חייב אלא א' דהא דנילף מהקישא לחייב חטאת אף דללאו יצאת דלא לייחייב מיתה במזיד:

ד"ה אבל המגפף. לא תלכו: ע' במהרש"א ומה שתירץ דבמתניתן פי' רש"י אליבא דאביי לא משמע כן ממש"כ לעיל בד"ה לדבריו דאביי מוקי קרא ללאוי יתירי ואפשר לומר בדעת רש"י לפי מה דמצרכינן לעיל גבי השתחואה קרא למכובדים ולמבוזים א"כ כמו כן מצרכינן גם לענין מגפף ומנשק דלא תעבדם קאי למכובדים כיון דעכ"פ הוי דרכו לעבדו בדרך כבוד מקרי זה שפיר גביה כבודה ושייך לא תעבדם אף דעבודה זו הוי לגבי' שלא כדרכה ובזה מיושב מה שהקשה הר"ן לפי' רש"י אבל לא תלכו קאי אשלא כדרכה דמבוזין והיינו דכתב רש"י הכא וכגון שאין דרכו בכך פ' שאין דרכו לעבדו בדרך כבוד ולכן במתניתן דאכתי לא אסיק אדעתיה הך חילוק דמבוזים ומכובדים כ' רש"י בפשטות מלא תעבדם אבל לאחר שחילק בכך הוצרך להביא כאן עוד קרא גם לענין מבוזים:

בתוספות ד"ה אמר ר"א. וקשה אמאי א"ל פוק: פי' דבשלמא אי גרסינן לעיל בדרבי זכאי השתחואה ממנ"פ א"ש דאמר פוק דאי השתחואה לחלק יצאת לייחייב אכל אחת ואחת ואי ללאו יצאת א"כ מ"ש דנקט בכלל עבודות ומדנקט ע"כ דס"ל דלחלק יצאת ולכן אמר שפיר פוק אבל לפי מש"כ רש"י דלא גרסינן השתחואה בדרבי זכאי קשה שפיר כקושיתם א"כ י"ל הא דנקטו קושיא זו הכא דוקא אחר שהביאו גירסת רש"י הוא משום דלתירוץ ר"ת תרוייהו יתורצו:

בד"ה אלא על כל. לעושה בשגגה יצא מגדף: מה שי"ל בזה כתבתי בחידושי לכריתות (דף ז') ע"ש:

בד"ה כי קאמר רב. מיתוקמא דרב אפילו כרבנן: והא דפטרי רבנן במגדף היינו משום שישנו בלב כדאמרינן לקמן (דף ס"ה) ואף דע"ז תליא ג"כ בכוונת הלב כבר כתבו התוספות שם דלפי מה שפירשו דבסתם ע"ז אפי' מאהבה ומיראה חייב א"ש אכן לענין אלי אתה יש לעיין אי שייך בזה דליחייב בלא כוונה ואי לא חייב א"כ א"ש הא דהוצרך

לומר דרב דוקא כר"ע קאמר ולא כר"י ואפילו כרבנן ועמ"ש הר"ן לעיל גבי פלוגתא דמאהבה ומיראה בשם הרבינו דוד:

ד"ה משום דהוי. דהוי אזהרה לבן סורר ומורה: בישוב קושיא זו אפשר לומר כיון דבמכות (ריש פ' אלו הן הלוקין) פליגי ר"י ור"ע אי לוקין אלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דר"י סבר לוקין ולתירוץ אביי שם אפילו לר"ע לוקין היכי דאתרו ביה למלקות ע"ש ולכן ניחא ליה לומר הך טעמא דלאו שבכללות דליכא מאן דפליג דאי משום שניתן לאזהרת ב"ד זה תליא בפלוגתא דתנאי או אפשר דסובר כתירוץ אביי שם דלכ"ע לוקין הכא כיון דודאי לא אתרו בי' בכל הני רק למלקות דהא מיתה לא שייך בהו:

בא"ד היכא. דלא יכול לבוא לידי מיתה: מזה משמע דלא קשיא להו רק לענין אזהרת מיתת ב"ד וק"ק למה לא קשיא להו ג"כ לענין לאו שבכללות דליגמר מהכא דלקי דהא גם לענין לאו שאין בו מעשה הוי ילפינן במכות (דף ד' ע"ב) מלקות לעדים זוממים ומש"ר אי לאו דפרכינן צד חמור ור"י דלא פריך באמת יליף וכמו כן נילף גם לענין לאז שבכללות מבן סורר:

בד"ה על כולם. אפילו למ"ד בפ' כל שעה: הרמב"ם (בספר המצות שורש ט') כתב דאביי שם פליג באמת אהך דהכא ולפ"ז הוי מצי לתרץ אמאי דמקשה הני נמי לאו שבכללות הוא דרבי אלעזר כאביי ס"ל דלוקין אלשב"כ:

בא"ד. דמשמע כל מלאכה שהיא עבודה: ואף דבשבת לא כתיב רק לא תעשה כל מלאכה ולא כתיב עבודה מ"מ ל"ק איך מחייבין מיתה אלאו דשבת דדוקא אין לוקין אלאו שבכללות קאמרינן משום דלא דמיא ללאו דחסימה אבל מיתה עונשין וכמש"כ לעיל לענין לאו שאין בו מעשה אכן ק"ק אמה דקאמר ר"י בשבת (דף קנ"ד ע"א) דאין לוקין אלאו דמחמר דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא ואפילו למ"ד לוקין כו' ע"ש ולמה ליה הך טעמא תיפוק ליה דלאו שבכללות הוא וליכא מאן דפליג על זה דאין לוקין ולכאורה יש ראיה מזה למה שתירץ הר"ן על קושית התוס' בשם הרמב"ן ע"ש:

דף סג:

בגמרא ולא יגרום לאחרים: פי' דגם זה משמע מלא ישמע על פיך דהפי' דעל הוא ע"י פיך שאתה גרמת לזה וכן לפי מש"כ התוס' דלפי האמת אתיא כן מלא תזכירו ודאי דלא תזכירו משמע ג"כ לא תעשו שיהא נזכר אכן הר"ן כ' דזה אינו רק מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא ולכן נ"ל דגם הרמב"ם פסק דאין לוקין על גרם זה אף דאנודר ומקיים פוסק דלוקה והלח"מ בפי"ט מה' סנהדרין הקשה זה עליו ולפ"ז א"ש:

ואי לא כתיבא לא מתיב רב משרשי': ק"ק דה"ל להקשות ממתניתין דע"ז (דף מ"ד ע"ב) שאמר ר"ג אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי והאיך הזכיר שמה הא שם ע"ז דלא כתיבא היא ומדהזכיר גם המין שמה כן משמע דזה היה שמה ממש ודוחק לומר שלא היתה ע"ז זו בשום מקום רק במרחץ ואותה לא דן ר"ג לע"ז דא"כ דלא היתה נעבדת כלל אין כאן ע"ז ואי היתה נעבדת שם במרחץ איך קאמר ר"ג את שנוהג משום אלוה הא אפילו אעבודה דרך גנאי חייב. וי"ל:

בתר דאביקו ביה: ה"ה דהוי מצי למיפרך ג"כ מהא דאמרינן לקמן (דף ק"ב) דאמר מנשה לר"א בחלמא אי הות התם הות נקיטנא בשיפולי גלימא ורהטת אבתראי ולתרץ ג"כ בתר דאביקו ביה אלא דמקשה מתינוק גם אחר שתירץ בתר דאביקו דבתינוק לא הוי ס"ד דשייך אביקו בי' וכן לענין מאי דמקשה ממה דבעי רחמי שיבא בידם יצרא דע"ז כיון דבאותה שעה לא היה לע"ז לא הוי ס"ד דשייך אביקו ביה ולכן מקשה מהני גם אחר שכבר תירץ בתר דאביקו בי' אבל מהך דמנשה לא הוצרך להקשות דפשיטא דהוי שייך לתרץ הכי:

בתוספות ד"ה שלא ידור הוי מוקמינן ליה לנודר ומקיים: אכן לפ"ז קרא דלא תזכירו ה"ל לדרוש לנודר ומקיים שהוא הפסוק הראשון ולפי תירוץ א"נ דהתוספות אתי זה שפיר:

בא"ד. וי"ל דמשום הכי קאמר ד"א: וכן נראה גם דעת רש"י ובהכי א"ש למה דהביא במתניתין אנודר ומקיים קרא דלא תזכירו ומה שהקשה המהרש"א בזה עיין בלח"מ בפ"י מה' סנהדרין:

בד"ה אסור לאדם ואע"ג דהתם ספק והכא ודאי: ק"ק דהא גם הכא ספק הוא דהא אם שייך להציל מידו כשיטול עליו שבועה היינו דדלמא ימנע הנכרי מלישבע לשקר ויחייב לשלם וא"כ הרי ספק הוא שמא לא ישבע דאם ישבע ודאי אין כאן הצלה מידו:

בא"ד נ"ב לא הוזהרו ע"כ: המפרשים פירשו דעל שיתוף לא הוזהרו ומטעם זה הוקשה למהר"ם ל"ל לשמואל למימר והתורה אמרה לא ישמע על פיך תיפוק ליה מלפני עור אכן אפשר לפרש דעת התוס' דלישבע בשם ע"ז לא הוזהרו ב"נ דקרא דלא תזכירו רק גבי ישראל כתיב:

דף סד.

בגמרא הזורק אבן במרקוליס תנן. אכן הרמב"ם הביא הזורק אבן למרקוליס והרי לאוקימתא דש"ס אינו חייב עד שיזרוק בו ולא לפניו:

במתניתן אינו חייב עד שימסור למולך: הא דכפיל ליה אף דכבר תני ברישא י"ל דאתי לאשמעינן דבעינן דוקא לכסדר הזה שיעביר באש אחר שמסרו למולך ולא קודם וכמ"ש הר"ן וע' לעיל (ריש פ' ד' מיתות) אכן ק"ק איך יחייב מוסר למולך הא ודאי בעינן התראה קודם שימסור למולך ואז התראת ספק הוא שמא אח"כ לא יעבירנו ודמי זה למה דאמרינן בשבועות (דף כ"ח) דאכלי' לאיסורא והדר אכליה לתנאי' התראת ספק הוא ובשלמא לפי דעת רש"י דהכומרים העבירוהו א"ש דחייב דכל מעשה המביא לו החיוב הוא המסירה כדי שיעבירוהו ומאז נגמר אצלו האיסור וכשהעבירוהו אח"כ איגלאי מילתא דמיחייב למפרע וכמ"ש התוס' ביבמות (ד"פ ע"א) גבי אכל חלב בן י"ח ע"ש אבל לפי דעת הר"ן דהוא עצמו צריך שיעבירוהו וכיון דהעברה בלא מסירה לא מיחייב ע"כ צריך שיתרו בו קודם המסירה ואז עדיין התראת ספק הוא כיון דאין עושה במסירה זה איסורא דליחייב עליו רק אחר שהעביר אותו וי"ל:

בגמרא כל שהמליכוהו עליהם: לפי מש"כ הרמב"ן דלמ"ד מולך היינו ע"ז כל ע"ז שמה מולך מדהמליכוהו עליהם כנ"ל א"כ לכאורה קשיא מנ"ל דר"ח בן אנטיגנוס כרשב"א ס"ל דלמא סובר כמ"ד דמולך היינו ע"ז דהא הוא מפרש ג"כ כל שהמליכוהו עליהם דהיינו כל ע"ז אלא דקרא איירי בעבודה שלא כדרכה. ואגב אזכיר פה עוד שלפי דברינו הנ"ל א"ש מה שכ' הרמב"ם אחר שהביא דעבודה זו דהבערה באש היתה עבודת מולך כתב לפיכך מי שהעביר בנו לע"ז אחרת חוץ ממולך פטור ובכ"מ ולח"מ נדחקו מה לשון לפיכך אכן לפ"ד הנ"ל א"ש כיון דלמ"ד מולך הוא ע"ז ע"כ עבודה דהעברה למולך שלא כדרכה הוא דאי כדרכה הוא ע"כ מולך לאו ע"ז הוא וא"כ שלא למולך פטור וזהו מה שכתב הרמב"ם לפיכך כיון דכ' דהעברה היתה עבודת המולך א"כ ע"כ מולך לאו ע"ז הוא ולפיכך פטור אע"ז אחרותם שם ברש"י ד"ה איבעו ביעתא. דאפילו אותן שהיו גמורות: ק"ק מנ"ל לרש"י הא דהא כבר ביום הג' היה ולא היה כאן ביצה גמורה וי"ל דאמרינן בביצה דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה וא"כ ודאי שנתעברה בו עכ"פ ביום שלפני גמרו וא"כ ביום שחבשוהו היו יכולים תרנגולות להתעבר והביצים יגמרו ביום הב' וביום ג' יולדו ולמה לא מצאו ביצה בשום מקום אע"כ דגם אותן שכבר נתעברו וגמרו פסקו מלצאת:

ד"ה אחד למולך. שאם עשה שלא כדרכה חייב: ולפ"ז צ"ל דמולך לאו שם ע"ז מיוחד אלא כל ע"ז בשם מולך יכונה שהוא מלשון מלכות א"נ דמולך היה ע"ז מיוחד ובה היה עבודת העברת זרעו שלא כדרכה וב' פירושים אלו כ' הרמב"ן בפירושו על התורה והנה פי' הראשון לכאורה לא יתכן לפי מה שכתבו התוס' לקמן בד"ה למעביר בנו ע"ש דמוכח

דלמ"ד מולך ע"א הוא ע"ז מיוחד בשם זה יכונה וגם על הפי' השני ק"ל דמהנראה בפסוק (מלכים כ"ג) דרך מולך היה לעבדו בהעברת בנו ובתו באש דכן כתוב שם דיאשיה המלך החריב את המקום אשר היו מעבירים בניהם באש למולך הרי דהי' זה רגיל וא"כ עבודה זו כדרכה היא אצלו. וכן נראה מירמיהו (ל"ב) שהוכיחם על ששורפים בניהם למולך גם כבר הקשו הראשונים ממה דאמרינן לקמן דרך העברה היכי דמי במצעי נורא וגבי חזקיה אמרינן שסכתו אמו סלמנדרא אלמא שריפה ממש הוא עיין ברש"י ור"ן והנלע"ד דתרי גווני העברה איכא העברה באש שהיא שריפה ממש שמעבירו בתוך האש וזאת היתה עבודה כדרכה למולך והעברה ביני נורא שדומה לזה קצת שהוא ג"כ העברה בין האש וזה הוי במולך שלא כדרכה ולכן מה שהזהירה התורה גבי מולך ע"כ היינו ביני נורא שהוא העברה שלא כדרכה אבל עכ"פ דרך העברה בעינן וזהו מה דאמרינן לקמן דהעברה למולך שבמקרא היינו ביני נורא אבל העברה דמלכים ודירמי' ודאי שהוא שריפה ממש שהוא עבודה כדרכה למולך וכה"ג גם אחז בקש לעשות ולכן סכתה אמו סלמנדרא:

בתוספות ד"ה מרקוליס. אומר ר"ת קילוס שמה: פי' משום דאסור להזכיר שם ע"ז כמו שפירש מהר"ם וצ"ע אם יש להזכירו עתה כיון דאין ע"א זה בעולם או אם אסור להזכיר שם ע"א שהיתה כבר דלפ"ז מה שכתב ר"ת דקילוס שמה הוא כתיב ולא קרי:

בד"ה אף ע"ג. דהא אפילו עובד מאהבה: לפי תירוץ א"נ בתוס' לעיל (ד' ס"א ע"ב) בד"ה רבא דאביי ורבא לא פליגי אלא בע"א שהכל עובדים מאהבה ומיראה ל"ק הכא מידי ולא צריך לאוקמא לעובדה בביזוי וצ"ל דהתוספות דהכא פירשו לפי תירוצם קמא שם ועיין במהרש"א דהתוס' ע"כ פירשו הך לענין מזיד דוקא אבל לענין שוגג חייב אפילו במתכוין לבזוי לחוד כדמוכח מהך דרב מנשה אכן לפ"ז אכתי יקשה מהך דמאהבה ומיראה דהא רבא אפילו בשוגג פטור מחטאת כמו שפי' רש"י לעיל וכן מוכח מהא דמייתי אביי מהא דתניא כהן משיח בע"א דאי לענין שוגג מודה רבא דחייב לא מייתי ראיה מהתם ועל הרמב"ם ודאי ק' כקושית התוס' דמאהבה ומיראה פסק כרבא (בפ"ג מה' עכו"ם) ובמתכוין לבזוי פסק דחייב חטאת ועיין מש"כ בכ"מ שם ה בשם הריב"ש:

ד"ה קתני ע"א. אבל הכא דייק מרישא: ק"ק דלפ"ז אמתניתן דלעיל אלו הן הנסקלין ה"ל להקשות כן וי"ל דודאי במתניתן דלעיל המ"ל דאתיא כמ"ד דמולך היינו ע"ז וקתני העובד ע"ז דהיינו כדרכו וקתני והנותן מזרעו למולך שהוא שלא כדרכו וקתני מולך דוקא משום דבי' כתיב סקילה בפי' בקרא אבל לאחר דקתני במתניתן דלעיל אחד העובד ואחד המזבח ואחד המקטר שהוא כדרכה ושלא כדרכה ולא קתני מולך בהדה משמע

דמולך הוא דבר לעצמו ושלא שלא כדרכה בכל ע"ז דאם כן העברת זרעו גבי שאר עבודות פנים ליערב וליתני ולא ליתני מולך לחוד ומזה הוכיח דמולך לאו ע"ז היא:

דף סד:

בגמרא אינו חייב עד שימסרנו: הר"ן הקשה לפי פי' רש"י מאי מייתי תניא נמי הכי הא גם במתניתן כתוב כל מה שכתוב בברייתא גם הקשה למה לא קאמר ויעבירוהו באש גם הקשה בת"ח איך ס"ד דאם מסר ולא העבירוהו יהא פטור והעברת הכומרים יביא לו החיוב ואפשר לפרש דר' ינאי הכי קאמר דהא דאמרינן במתניתן אינו חייב עד שיהיו שניהם מסירה והעברה וע"ז קאמר דאינו חייב פי' דאמסירה לחוד אינו חייב אלא כשנותנו לכומרים כיון שהם יעבירוהו שייך בזה לא תתן להעביר למולך לאפוקי אם מסר למולך לחוד ולא העביר פטור כי מתניתן אבל באמת כשמסר למולך בעצמו והעבירו באש חייב כיון דעכ"פ היו שניהם אבל כשלא העביר בעצמו אלא שמסרו כדי להעביר זה לא שייך רק במסירה לכומרים ועל זה מייתי תנ"ה יכול העביר ולא מסר ולא קתני למולך דבזה אין חילוק אי מסר למולך או לכומרים אבל בסיפא קתני מסר למולך ולא העביר יכול יהא חייב הכא קתני למולך דוקא דבזה פטור אם לא העביר כיון דכתיב להעביר למולך וכשמסרו למולך אין זה מסירה כדי להעביר דהרי המולך בעצמו לא יעבירוהו אבל אם מסרו לכומרים מאז שמסרו חייב אף שלא העבירוהו אח"כ כיון דנתינה לצורך העברה עבד ועבר על לא תתן להעביר ולפ"ז יהיה הדין דבמסר למולך והעבירו וכן במסרו לכומרים אף שלא העבירוהו יתחייב אבל במסרו למולך ולא העבירו פטור אכן דעת הרמב"ם אינה כן:

סומא מהו ישן מהו: ה"ה דהוי מצי למבעי' ג"כ חגר וקטן שאינו יכול לילך ברגליו ולקפוץ מהו ולפ"ז הרמב"ם דפסק בסומא וישן דפטור כיון דלא נפשטה איבעי' וספק נפשות להקל גם בחגר וקטן פטור:

ת"ל בתתו מזרעו: א"ל דא"כ בנו ובתו ל"ל דכיון דרצה התורה לכתוב לא ימצא ללאו לחוד א"כ ע"כ צריך לכתוב התם או מעביר מזרעו באש או כדכתיב באמת מעביר בנו ובתו באש כתי' חדא מינייהו אבל הכא פריך שפיר דכי מזרעו ובתתו מזרעו מיותר לגמרי דכבר כתיב ברישא דקרא כמו שפי' רש"י גם א"ל דהכא מצרכינן מזרעו לרבות בן בנו ובן בתו ובקדושין (דף ד' ע"א) אמרינן דלא מצרכינן קרא להכי דבני בנים הרי הן כבנים כבר תירץ הריטב"א שם בשם התוס' דדוקא היכי דכתיב זרעו אמרינן אבל בכלל בן ובת לא הוי בני בנים בכלל. אך דלפ"ז ק"ק ל"ל דכתיב בן ובת ומצרכינן ב"ב לרבות

מזרעו לכתוב הך מזרעו גבי לא ימצא ולא לכתוב ב בן ובת כלל וממילא ידעינן ב"ב גם כן ואפשר לומר דאם כן לא הוי ממעטינן ממ"ם דמזרעו מקצת זרעו ולא כל זרעו אלא הוי ממעטינן או זכרים או נקבות ולכן כתיב בן ובת דאתרווייהו מיחייב:

זרע פסול מניין: פי' זרע זרעו פסול מניין דבני בנים לא אתו רק מזרעו ובכלל זרעו לא הוי רק זרע כשר אבל לבניו ובנותיו לא אצטריך ריבוי לזרע פסול דבכלל בן הוי ג"כ זרע פסול כמו שהוכיחו התוס' ביבמות (דף כ"ב ע"ב) ע"ש:

בך בעצמך: ק"ק דאכתי עונש מנ"ל גבי מעביר עצמו וא"ל כיון דשוה לו לענין אזהרה שוה לו נמי לענין עונש דאימא מזרעו יתירא לא אתא לרבות זרעו פסול אלא למעט מעביר עצמו מעונש דדוקא אזרעו חייב אבל אעצמו לא:

למעביר בנו שלא כדרכה: א"ל דא"כ מאי מקשה לעיל (דף ס' ע"ב) יכול שאני מרבה המגפף והמנשק דא"כ דילפינן מהשתחואה דאכל שלא כדרכו חייב קרא גבי מולך לשלא כדרכו ל"ל די"ל דברייתא אתיא כמ"ד מולך לאו ע"א הוא:

בתוספות ד"ה העביר כל זרעו. וא"ת מקמא מיחייב ליה: ולא ניחא להו למימר דבאמת כשהעביר הראשון מתחייב ורק אם עבר גם האחרים יפטר מחיוב זה כשלא דנו אותו עדיין וכמ"ש הכ"מ בה' ע"ז דא"כ התראת ספק היא שמא יעביר גם האחרים אכן לא ידעתי למה לא ניחא להתוס' לפרושי דאצטריך קרא היכי דלא אתרו ביה בראשון דלא מחייב ובשני דאתרו ביה גם כן פטור כיון שהעביר כל זרעו:

בא"ד. או שהעבירם בבת אחת: כיון שודאי יש שיעור לחיוב העברה או בתחלת האש או בסופו א"כ לכאורה לא שייך בבת אחת אלא לריה"ג דסבר אפשר לצמצם אבל לרבנן דסברי אי אפשר לצמצם לא וע' בבכורות (דף י"ז):

ד"ה שלש כריתות. מוקי כי דבר ה' בזה לפורק: ק"ל מאי קושיא בזה אשיטת רש"י הא הוא פי' שם דכי דבר ה' בזה הוא דבור ראשון שנאמר בסיני דהיינו אנכי ה' אלהיך כמו שפי' גם כאן וא"כ ודאי דע"ז הוא ג"כ בכלל כופר בעיקר וממילא ידעינן כדרכו בע"ז ואייתר ב' כריתות חד לשלא כדרכה וחד למולך:

בד"ה למעביר בנו. כיון דגבי מולך כתיב ק"ק אכתי למה לא הוי ילפינן שאר ע"ז במ"מ ממולך כדהוי בעינן למילף לעיל כל שלא כדרכו מהשתחואה ובישוב עיקר קושיתם י"ל דלכך כתיב מולך לחוד כי היכי דלא נחייב שלא כדרכו בכל העבודות כגון חיבוק ונישוק וכמ"ש מהר"ם באמת ולהכי כתיב מולך לחוד ומיני' מוכח דלא נילף כל שלא כדרכו מהך קרא דע"ז אלא רק ד' עבודות דהוי כמו ב' כתובים הבאים כאחד:

בד"ה וכי ג' עולמות. וי"ל דר"י: עיין מש"כ המהרש"א בזה אכן לכאורה נסתר תירוצו עפמש"כ התוס' (ריש פ"ב דזבחים) דהיכי דאיכא למידרש מידי לא סבר ר' ישמעאל דברה תורה כלשון ב"א:

דף סה.

במתניתן והנשאל בהם: עיין במהר"ם שהקשה למה לא קאמר השואל בהם ואפשר דהנשאל בהם לא אשואל קאי אלא אהדבר הנשאל בהם שזה מוזהר באזהרה:

בגמרא ואפילו לרבנן והתניא: בלא הך סוגיא דהכא הוי מצי למיפרך אמימרא דר"ל דמאן תנא השתחואה ר"ע היא כיון דעיקר קושיתו הוא דליתני יצא מגדף ובעל אוב:

אלא אמר עולא במקטר לשד: יש לפרש דעולא חזר גם מהא דתירץ לעיל דלכך ר"י לא אמר כר"ל משום דמתניתן ר"ע היא אלא ה"ט כיון דאיכא גם מקטר לשד דמעשה הוא להכי שפיר הוי מצי למיתני ידעוני במקטר לשד אי לאו דהואיל ושניהם בלאו א' נאמרו ולפ"ז גם לר"י בידעוני מקטר לשד חייב ובהכי א"ש פסק הרמב"ם (פ"ו מה' עכו"ם) ע"ש ובלח"מ:

אע"ג דבמכוין דלא ליזקי: בכריתות לא גרסינן כן ושם פי' רש"י דהחידוש הוא אע"ג דלא חשיבי וזהו נגד סוגיא דהכא גם גרסינן שם דאי אזלא אבתרה שרי והתוס' הקשו שם דאם יש פקוח נפש מאי רבותא ואי אין פקוח נפש למה מותר ולפי גירסא דהכא לק"מ וא"ל אמה שפי' רש"י וכגון שאין רציו אחריו דליכא פקוח נפש דהא בברכות (דף ל"ג ע"א) משמע דאפילו כשאין רץ אחריו איכא סכנה בעקרב דאמרינן שם ל"ש אלא נחש אבל עקרב פוסק ובנחש ג"כ מותר להפסיק כשרץ כנגדו כמ"ש התוס' בשם הירושלמי א"כ ע"כ בעקרב אפילו כשאין רץ כנגדו איכא סכנה ויש לחלק בין רץ כנגדו בכעס לרץ אחריו:

ברש"י ד"ה ר"ל אמר. דכתיב ועשה אחת: גם כאן קשה כמו שהקשו התוס' לעיל (דף ס"ג ע"א) דלא מועשה א' אלא מלעושה בשגגה אתיא:

בתוספות ד"ה והנשאל בהן. וי"ל איפכא: ואל תפנו אל האובות הוא אזהרה לאוב וידעוני וכן דעת רש"י לקמן ובחומש וכן דעת הרמב"ם. ולפ"ז צריך לפרש אל תפנו אל האובות פי' להדמות להם במעשיהם:

בא"ד. וי"ל איפכא דאזהרה לנשאל: וכן פסק גם הרמב"ם דאזהרה לבעל אוב מאל תפנו אל האובות וכן הוא ג"כ בירושלמי. אכן לכאורה מגמ' ספ"ק דעירובין לא משמע הכי דפריך שם אלא מעתה אל תפנו אל האובות ה"נ דלא לקי ואי לשיטת הרמב"ם והתוס'

באמת אינו לוקה דניתן לאזהרה לבעל אוב דבמיתה ולא ידעתי למה לא הזכירו התוס' דתליא זה בפלוגתא דש"ס דילן וירושלמי גם למה פסק הרמב"ם כירושלמי נגד ש"ס דילן כיון דאיכא נפקותא לדינא מאיזה לאו נתרה בו גם בלא"ה ק"ל עוד אסוגיא דעירובין דמקשה מקרא דאל תפנו למה לא מקשה מפסוק דאל תאכלו ממנו נא דעדיף מיניה בתלתא א' שמוקדם בתורה ב' דלקי אליבא דכ"ע ומאל תפנו לא מקשה רק למ"ד לאו שאין בו מעשה לוקין עליו או עקימת שפתו הוי מעשה דפליגי ביה ג"כ ר"י ור"ל וכמ"ש התוס' דמאל תפנו לא יכול להקשות אלא דמסתמא לוקין דלא מצינו בפי' דלוקין אבל הא דלוקין אאל תאכלו ממנו נא מפורש בברייתא בפסחים (דף מ"א ע"א) וצ"ע:

בד"ה הואיל ושניהם. דלכך כתובים ב' לאוין: ק"ק הא ע"כ צריך לכתוב הכי דלא תעשו ולא יוסך לא שייך להכניס בחד לאו גם למה לא אמרינן הכי ג"כ לענין חילוק מיתה מדכתיב אוב או ידעוני ולא כתיב וידעוני דבהכי גלי קרא לחייבו ב' חטאות וא"ל דאו ידעוני צריך לכתוב דאל"כ ה"א דאינו חייב עד שיעשה שניהם אוב וידעוני דהתינח לר' יאשי' לקמן (דף ס"ו) דמצריך קרא לחלק אלא לר' יונתן מא"ל:

בתוספות ד"ה הואיל וישנו. וק' השתא השתחואה: עיין בר"ן שלפי מה שפי' הואיל וישנו בלב מיושב הקושיא זו:

דף סה:

בגמרא וקול לר"י לאו מעשה הוא: בפשטות לא הוי מצי להקשות מהך ברייתא אר"י שם בב"מ בלא סוגיא דהכא די"ל כמו שמתרץ באמת שאני עדים זוממין שישנם בראי' אבל לפי מה שתירץ הואיל וישנו בקול ולא ס"ל הך דישנו בראי' פריך שפיר ולכן הוצרך לתרץ רבא באמת הכי:

עונה כדרכו ועונה בשבת: יש ליתן טעם למה דגלגולת עונה בשבת ומעלה בזכורו אינו עולה בשבת כיון דהא דיש כח לב"א להעלות המת משום דסבר שנתבקש לדין של מעלה כמ"ש רז"ל גבי שמואל שאמר למה הרגזתני ובשבת שאין בו דין יודע הוא שלא נתבקש לדין ולכן אינו עולה אבל בגלגולת דמנח קמי' ואין צריך להעלותה היא עונה גם בשבת:

עיקורי קטניות מהיות רעות: צ"ל דג"כ אערבי שביעיות קאי פי' מי שעוקרים בע"ש שומרים מהרקבה דאל"כ אין זה מחשב עתים ושעות ואינן בכלל מעונן:

ברש"י ד"ה מתיב ר' זירא. ת"ל ועשה: אף דבריש כריתות משמע דמלעושה בשגגה ממעטינן אין בו מעשה זה דוקא לענין מגדף דבו איירי קרא דלעושה אבל בשאר עבירות מועשה אתיא ובזה א"ש הסתירה לעיל (ע"א) ברש"י בד"ה ר"ל הביא קרא דועשה ובד"ה

אי הכי קרא דלעושה בשגגה ולפ"ז א"ש דבד"ה ר"ל שרצה למעט בעל אוב הביא קרא דת"כ דועשה ובד"ה אי הכי דאתי למעט מגדף הביא קרא דלעושה כמתניתן דכריתות אכן מ"מ לא מתורץ בזה מה שהקשו התוס' לעיל (דף ס"ג ע"א) כיון דשם לענין ע"ז איירי וקרא דלעושה בשגגה גם גבי ע"ז כתיב:

בא"ד יצאו עדים זוממים שאין בהם מעשה: אף דאיכא ג"כ שיש בהם מעשה כגון מכה אביו ואמו רוצח גונב נפש מאחיו וכדומה כבר הקשה זה בת"כ גופא ותירץ דעיקר טעם הוא דממעטינן כל הני מחטאת משום דלא כתיב בהו כרת ובעינן דומיא דע"ז דכתיב בי' כרת:

ד"ה ידוע. שם חיה: והרמב"ם בפי' המשניות ובחיבורו כתב שהוא שם עוף אכן כשיטת רש"י הביא הר"ש (בפ"ח דכלאים) בשם הר"י בן קלונימוס ע"ש:

ד"ה אי בעי צדיקי. להיות נקיים מכל פשע: ולפ"ז ק"ק למה כינה להם בשם צדיקים אי בעו אינשי להיות צדיקים הל"ל ועוד הד' שמתו בעטיו של נחש כדאמרינן ספ"ק (דב"ב) למה לא ברו עלמא ולולא פירושו הייתי מפרש אי בעו צדיקי ברו עלמא בניחותא פי' דבאמת יכולים לברוא אם ירצו כדכתיב כי עונותיכם היו מבדילים ובצדיקים אין הבדלה ואהא מייתי מעשה מרבא ורבי חנינא ור"א דבאמת ברו להם בריות בראשית:

בתוספות ד"ה יצאו עדים. וי"ל דמשכחת א"נ כגון: אכן ק"ק דלפ"ז לא הוי שייך לרבות הני משום חייבי מיתת ב"ד הא בכה"ג לא הוי שייך כלל מיתת ב"ד וכמו כן הוי מצי לתרץ כגון שהעדים הם טריפה דאין נהרגין משום דהוי עדות שא"א יכול להזימה וכדלקמן (דף ע"ח ע"א) א"נ בעדי נערה המאורסה חבירה וכדלעיל (דף מ"א ע"א):

בד"ה הואיל וישנו. מאי משני מכל הני: שיטת רש"י נ"ל כמו שתירצו התוס' בכריתות בשם הר"נ דישנו בלב שייך בכולהו חוץ מעדים זוממים ולכך לא פריך רק מעדים זוממים וע"ז תירץ שפיר הואיל וישנו בראיה ולכן ל"ק ג"כ ממה שהביאו התוס' ראיה ממה דאמר ר"י לתנא לא תיתני מימר דוקא דבנשבע ומקלל חבירו בשם לא חשיב הדבור מעשה דתרווייהו ישנו בלב דבשבועה בעינן פיו ולבו שוין כדאמרינן בשבועות (דף כ"ו ע"ב) ובמקלל בשם ג"כ ישנו בלב כמו גבי מגדף גם מה שהקשו התוספות מיהו בפ"ק דכריתות פשוט דמתורץ בזה:

בא"ד. וה"נ עדים זוממים בדיבורייהו: ק"ק דממנ"פ אי בעינן שיעשה המעשה ע"י הדיבור באמת והרי בעדים זוממים לא שייך זה דהרגו אין נהרגין ואי לא בעינן רק שיכוונו לעשות מעשה על ידיהם א"כ מ"ש מעד"ז דפריך דוקא גם אמסית ומדיח הוי שייך להקשות כן דהא גם הוא כיון שיעשה מעשה ע"י ואפשר לומר דהוי מצי לאוקמא

הך מסית ומדיח במדיחו ומסיתו לומר אלי אתה דאין כאן מעשה ואותו מסית דאתעביד מעשה ע"י ממועט לפי האמת כמו רוצח ומכה או"א וגונב נפש כנ"ל ועיין מש"כ בספרי ע"ל לכריתות (דף ד' ע"א):

ד"ה ר"ל. אליבא דמ"ד לשב"מ: עיין במהרש"א ומש"כ דהתוס' רצו לפרש דמאי פריך הש"ס דלמא ר"י קאמר אליבא דמ"ד לאו שאב"מ לוקין עליו לא ידעתי מאי קשה לו בזה דהא בפירוש קאמר ר"י עקימת פיו הוי מעשה אלמא דהך טעמא הוא וע"כ ר"י גופא קאמר זה מדאיתבי' ר"י לר"ל בב"מ (דף צ') מהמתניתן דתמורה ואי ר"י לא קאמר רק למ"ד לוקין תיקשי איהו לנפשיה הא הוא סבר בעלמא אין לוקין ורק הכא קאמר לוקין למ"ד לאו שאב"מ לוקין. אכן כוונת התוס' היא פשוטה שרצה לתרץ כי היכי דלא תיקשי ר"ל אר"ל כמו שנראה מהא שהקשו התוס' בב"מ שם קושיא זו ושם ודאי לא שייך כפירוש המהרש"א כאן:

ד"ה מעלה בזכורו. ולא יתכן בב"א דשאול: לא ידעתי מי הכריחם לפרש דקאי זכורו אמכשף ולא על מת גופא וכן מוכח לכאורה דהא מעלה בזכורו מסקינן דאין עונה כדרכו אלא יושב בין הפרקים ואיך אפשר שיושב על זכורו של מכשף ובין פרקיו אלא ודאי דמ"ש רש"י על זכורו אמת קאי וזה מה שתמהה ב"א דשאול שהיא רצתה להעלות שמואל בזכורו והוא עלה כדרכו ולכן אמרה ראיתי אלהים עולים כמבואר במדרש:

דף סו.

בגמרא לא תנחשו ולא תעוננו וכו' ובדגים: ובר"ן היה גורס ובכוכבים והקשה עליו ע"ש. אכן לפענ"ד גירסא זו נכונה היא דלכאורה קשה מה חידש לנו ברייתא זו יותר מברייתא דלעיל דמפרש מעונן ומנחש אכן זה א"ש ע"פ מה שיש להבין למה אין לוקין ב' מלקות אמעונן או מנחש דהא תרי לאוי כתיבי בי' חד לא ימצא בך וגו' מעונן ומנחש דמשנה תורה ואידך לא תנחשו ולא תעוננו דת"כ והרמב"ם לא כתב רק חד מלקות וזה ודאי דאלאו דת"כ ואלאו דמ"ת לוקין ב' אף שהם באותו דבר עצמו וכדאמרינן במכות (דף ט"ז ע"ב) לענין אכל פוטיתא ע"ש ובשאר דוכתי אכן זה א"ש דתרי גווני מנחש איכא הא' שמאמין בסימנים הבאים לו מעצמו כגון פתו נפלה מפיו צבי הפסיקו בדרך וכברייתא דלעיל ואידך שעושה לו סימנים לשאול בהם דבר העתיד או ההווה כגון נחש ינחש בו איש אשר כמוני דיוסף שהי' מכה בגביעו והגיד להם נסתרות ובכלל זה הוא ג"כ מי שרוצה לידע עתידות ע"י גורלות וכמבואר (בי"ד סי' קע"ט) וכן הוא ג"כ לענין מעונן דאיכא ג"כ תרי גווני הא' המחשב עתים ושעות דלעיל והב' מי שמנחש בכוכבים וחוברי

שמים והן הנה התרי גווני דכתיב בקרא וזהו מש"כ הרמב"ם (פי"א מה' עכו"ם הל' ח') איזהו מעונן כו' אסור לעונן אעפ"י שלא עשה מעשה שנאמר לא תעוננו וע"ש בכ"מ שכתב דהרמב"ם סובר דהאומר זה היום יפה היינו ע"פ איצטגנינות מפני שלא מצא מראה מקום להלכה שניה דהרמב"ם. ולפ"ד א"ש דהרמב"ם בה' ח' כ' איזהו מעונן והיינו מעונן דמ"ת ובה' ט' כתב דלוקה משום לא תעוננו והיינו פסוק דת"כ והוא ע"פ הב' ברייתות דסוגיין דלפנינו ולפ"ז מתורץ מה שהקשה הר"ן דהכא משמע דאצטגנינות הוא בכלל מנחש ומעונן ובפסחים אמרינן מניין שאין שואלים בכלדיים ת"ל תמים תהיה דאצטגנינות דהכא איירי באותו שמעונן בכוכבים וחוברי שמים וזה הוא בכלל לא תעונן אבל במי ששואל מהמעונן זה אינו רק בכלל עשה דתמים תהי':

בתחומין ואליבא דר"ע: עיין מה שהקשה הר"ן בזה דלשיטת הרי"ף לימא תחומין די"ב מיל ואליבא דכ"ע אכן כבר תירץ ע"ז הרמב"ן בספר המלחמות (ספ"ק דערובין) דלא רצה למינקט הכי כיון דלא הוזכרה שיטת רבנן בפירוש כשיטת ר"ע:

איש איש לרבות בת טומטום: המהרש"א הקשה ארש"י על התורה דכתב דבת טומטום ואנדרוגינוס מומקלל אביו ואמו נפקא ולא ידענא מאי קמ"ל דפשוט הוא דרש"י כתב כן אליבא דרבי יונתן דס"ל הכי כמבואר לקמן (דף פ"ה ע"ב) וכן הדין נותן לפסוק כרבי יונתן כיון דרבא ואביי פליגי בפלוגתא דר"י ור"י בב"מ (דף צ"ו ע"ב) דרבא ס"ל כרבי יונתן ומבואר בכ"מ דאביי ורבא הלכה כרבא וגם לענין שאר פלוגתות שבש"ס פסק הרמב"ם כר' יונתן נגד ר' יאשי':

ר"י אומר משמע שניהם כא': מה שי"ל בזה כבר הארכתי במ"א:

נאמר כאן דמיו בו: ק"ק לר' יאשי' דיליף לקמן (דף פ"ה) מקלל לאחר מיתה מומקלל אביו ואמו מנ"ל דלאחר מיתה בסקילה הא התם כתיב מות יומת סתם ובודאי קיל לאחר מיתה מבחיים דהא מקלל חבירו לאחר מיתה וכן מכה או"א לא"מ פטור מכלום וא"כ דלמא גם לענין מקלל או"א קיל דבחנק דוקא ובפרט למ"ד לקמן (שם) דמקשינן הכאה לקללה והא ר יאשי' גופא ס"ל לעיל (דף נ"א ע"ב) כ"מ שנאמר מיתה סתם אי אתה רשאי להחמיר אלא להקל:

הצד השוה שבהן שהן בעמך: ק"ק בעמך לענין מקלל חרש מנ"ל הא התם לא כתיב בעמך ומנשיא ודיין לא שייך למילף דשאני הני דגדולתן גרמה להם ולכן צריכין להיות בעמך דוקא דאי לא"ה אין ראוי להם גדולה אבל לענין חרש דחרשתו גרמה לי' מנ"ל ועיין לקמן (דף פ"ה ע"א):

אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לאביו: הכא לא שייך למימר כדאמרינן בעלמא מדכתב רחמנא אף דהוי מצינו למילף הוי ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין דהא גם אי לא הוי כתיב נשיא או דיין לא הוי שייך למילף אביו או שום דבר דשאני הני שכן משונין ולכן ע"כ אתיא באא"ע לאביו:

הניחא למ"ד אלהים חול: ק"ק ממנ"פ אי ס"ד למילף חול וקדש מהדדי מאי פריך למ"ד קדש ואי לא הוי ס"ד למימר הכי א"כ למ"ד חול מי ניחא הא לדידי' יקשה אזהרה למברך השם מנ"ל ומה עדיף למ"ד זה יותר מלזה וי"ל דודאי הוי ס"ד למילף קודש מחול אבל חול מקודש לא דדלמא אקודש אזהר אחול לא אזהר וכמו דפריך באמת לקמן וכן נראה ממה דמתרץ למ"ד אלהים חול גמר קודש מחול דלכאורה מיותר הוא דהא למ"ד חול לא הוי פריך מידי. אכן זה א"ש לפי פי' רש"י דקאמר לי' כמו דאתה מודה לי ודאי למ"ד חול דגמרינן קודש מחול דאל"כ לית לי' אזהרה למברך השם כמו כן גם למ"ד קודש גמרינן חול מקודש אלמא דגם לפי המקשן ודאי דילפינן אזהרה למברך השם מאלהים לא תקלל גם למ"ד חול אכן לפ"ז קשה מאי פריך מהא דראב"י הא ודאי בהא כ"ע מודו גם למ"ד דאזהרה במברך השם מאלהים אתיא וי"ל דלישנא דראב"י קדייק דקאמר ת"ל אלהים לא תקלל ולא קאמר סתמא אזהרה מניין מאלהים ל"ת וכלישנא דהש"ס לעיל (דף נ"ו ע"א) ומדקאמר ת"ל משמע דלהכי כתיב קרא וא"כ ע"כ סובר דאלהים קדש:

דלמא אקדש אזהר: א"ל דנימא חרש יוכיח ואכתי נילף נשיא מקדש וחרש במה הצד השוה שבהן שכן משנין אף אני אביא נשיא ולכן שפיר מיותר נשיא באא"ע לאביו די"ל דהך דלמא אקדש אזהר חשיב טפי כמו פירכא ולא שייך למימר ע"ז חרש יוכיח:

א"כ לכתוב קרא לא תקל: עיין בכ"מ שהקשה על הרמב"ם שכתב דאזהרה דמקלל אביו מלא תקלל חרש היא ומה שתירץ דמה דקאמר בש"ס כאן דלכתוב קרא לא תקל אלא תקלל חרש קאי לשון א"כ לא משמע הכי וגם הקשה בלח"מ שם דא"כ לפי האמת נשיא ל"ל נילף מדיין וחרש גם הקשה עוד שם על הרמב"ם בה' סנהדרין דכתב דבן נשיא שקלל אביו חייב משום ד' שמות והרי ליכא כאן רק ג' לאוין דחרש ואביו חד הוא גם הקשה שם איך לוקין אחרש הא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא דניתן לאזהרת מקלל או"א גם הקשה אמה שכתב הרמב"ם למה פרט לאו בדיין ונשיא בפ"ע כדי שילקה עליו בפ"ע וזה נגד ש"ס דילן ע"ש שהאריך. והנלפע"ד בישוב דברים אלו הוא דודאי לא תקל דש"ס דילן הוא לענין אלהים ל"ת. אך מפני שאין לוקין על לאו זה דניתן לאזהרת מיתה דמברך השם. וכמו שהקשה המהרש"א כאן לכן כתב הרמב"ם דאביו מל"ת חרש נפקא והייינו דגבי מקלל חרש ג"כ דרשינן הכי דלכתוב לא תקל ובזה ל"ק דהוי ניתן לאמב"ד כיון

דעיקר קרא לענין מקלל חרש כתיב ורק מריבויא דל' מרבינן או"א א"כ עיקר לאו לא ניתן לאמב"ד ולכן לוקין ג"כ אמקלל דיין ואף דאלהים קדש מ"מ כיון דיין ג"כ אלהים מקרי ומרבויא דל' מרבינן דיין א"כ חשבינן אותו כמו אי הוי כתיב אלהים ל"ת אדיין בפ"ע ולא נכלל כלל בכלל הך דמברך השם אבל אי הוי אתיא או"א מניה כיון דזה בכלל משמעות אלהים ודאי דהוי לאו שניתן לאמב"ד אכן כיון דלפ"ז דדרשינן לא תקל גבי תרווייהו ממנ"פ חד מיותר או דיין או נשיא דהוי מצינו למילף במה הצד וכקושית הגמ' ולאו"א לא מצרכינן דמל"ת חרש נפקא לכן הקשה הרמב"ם שפיר למה נכתב האזהרה גבי דיין ונשיא הא בממנ"פ חד מיותר הוא ותירץ לכפול האזהרות לענין מלקות אך כפילת המלקות לא שייך רק גבי דיין ונשיא אבל גבי או"א לא כיון דמחד לאו נפקא עם חרש וזה מה דדייק הרמב"ם בלישני' בפכ"ו מה' סנהדרין דלענין מקלל חבירו כ' דלוקה א' ולענין דיין דלוקה ב' ולענין נשיא דלוקה ג' ולענין הי' אביו נשיא שינה וכ' חייב משום ד' שמות ולא כ' ג"כ דלוקה ד' דודאי אין כאן ד' מלקיות כיון דליכא רק ג' לאוין אבל מ"מ ד' שמות איכא כאן דמקלל אביו איכא שם איסור בפ"ע ולכן כ' חייב משום ד' שמות פי' דד' שמות אלו מביאין עליו חיוב אבל מ"מ אין כאן רק ג' מלקיות דאינו לוקה אלא או משום חבירו או משום אביו דתרווייהו מחד לאו נפקא ובזה דעת הרמב"ם א"ש:

ברש"י ד"ה שחייבים על זדונו. כגון דבר שיש בו מעשה: פירוש דאיכא חלול שבת גם בלא שעושה מעשה כגון שמניח לבהמתו או עבדו ואמתו לעבוד בשבת ועובר אשביתת בהמתו ועבדו אך בזה אין חייבים על זדונו כרת דכרת וחטאת אינו בשבת רק בדבר שיש בו מעשה והוצרך רש"י לפרש כן כי היכי דלא תקשה ל"ל להש"ס למימר בתחומין והבערה דאינם רק ליחידאי לוקמא בשביתת עבדו ובהמתו שהוא אליבא דכ"ע ולכן כתב כגון דבר שיש בו מעשה דבי' אירי מתניתן דוקא דקתני המחלל את השבת:

ד"ה הבערה. ולא פליג ר"ע: ק"ק הא ע"כ לאו דיוקא הוא דהא קתני גם המבעיר שם ולא פליג ר' יוסי:

ד"ה עד שיקללם. שיקלל בשמות הגמורים: ממה שכתב רש"י אבקללם בכנויי כגון שדי צבאות משמע דאקללת אב לא מיחייב כמו בקללת השם אלא השם המיוחד כיון דשדי צבאות לא חשיב אלא כינוי וכן שם אלהים כמ"ש רש"י לעיל (דף נ"ו ע"א) בד"ה ואליבא דר"מ וא"כ לכאורה י"ל איך כתב בשמות הגמורים הא ליכא רק שם הוי"ה לחוד. ומזה יש להוכיח דדעת רש"י כמו דעת הרמב"ם שכתב בפ"ג מהל' עכו"ם דבין שם הוי"ה בין שם אדני תרווייהו שם המיוחד מקרי ע"ש וכשיטה זו נראה ג"כ ממתניתן (ס"פ שבועת

העדות דף ל"ה ע"א) בא' ד' בי' ה' בשדי בצבאות כו' ובכל הכינויים הרי אלו חייבים הרי דהפסיק ביו"ד ה"א בין א' ד' לשאר כינויים ומזה משמע דא' ד' שם המיוחד הוא כמו י"ה ורש"י נקט הכא כשגרא דלישנא דמתניתן דלענין שיקללם בשם נקט שמות הגמורים היינו א' ד' וי' ה'. ולענין כינויים נקט שדי צבאות חנון ורחום כסדר השנויים במתניתן שם. אלא דאכתי ק"ל לפי שיטת הרמב"ם שכתב לענין שיקלל שם בשם בפ"ג מהל' עכו"ם דאף דבעינן שיקלל שם המיוחד דוקא מ"מ אם קללו באחד משאר השמות שאינם נמחקים ג"כ חייב ע"ש והרמ"ה וגם הרמב"ן חולקים ע"ז כמ"ש הריטב"א בשבועות ובכ"מ שם וסברי דבעינן שיקלל ג"כ בשם המיוחד דוקא הרי דלדעת הרמב"ם האי בנקבו שם דאתיא מניה דבעינן שיקלל בשם לא בעינן שם המיוחד דוקא א"כ מקלל אביו דאתיא מקרא זה גופא ג"כ לא ניבעי שם המיוחד דוקא. ואפשר לומר לדעת הרמב"ם דבפ' כ"ו מה' סנהדרין גבי מקלל עצמו וחבירו כתב דאינו לוקה עד שיקלל בשם מן השמות כגון י"ה ואלהים ושדי או בכינוי מן הכינויים כגון חנון וקנא וכיוצא בהן עכ"ל. הרי שחילק בין שמות הנמחקים לשאינן נמחקים דלאלו קרי שם מן השמות ולאלו כנויים ובפרק ה' מהל' ממרים לענין מקלל אביו כתב סתמא אינו חייב סקילה עד שיקלל בשם מן השמות המיוחדים אבל אם קללם בכינוי פטור מן הסקילה עכ"ל. ומדסתם כאן ולא פירש ג"כ מה הוא שם המיוחד ומה הוא כינוי נראה שסמך אחילוק לענין מקלל עצמו וחבירו וא"כ חייב באמת לענין מקלל אביו ג"כ אשמות שאינם נמחקים כמו לענין מקלל שם בשם ולפ"ז יחלוק הרמב"ם אדעת רש"י שכתב דאשדי צבאות פטור לרבנן דכינויים מקרי ולהרמב"ם חייב כנ"ל. אכן מלשון המכילתא פרשת משפטים משמע דדוקא אשם המפורש חייבו:

בד"ה בנקבו יומת. ור' מנחם לא ס"ל: עיין בכ"מ (פ"ג מהל' עכו"ם) שהקשה על הרמב"ם שפסק כתרווייהו. וי"ל דודאי מעיקר קרא יש למשמע ב' דרשות אלו דאי לשיקלל שם בשם לא ה"ל למיכתב רק בנקבו שם ויומת מיותר הוא ואי למקלל אביו לחוד גבי מקלל אביו ה"ל לכתוב אלא ודאי דעיקר קרא למקלל שם בשם אתי ומריבוי דיומת מרבינן מיתה אחרת שהיא כזו שהוא מקלל אביו דבעינן ג"כ בשם דוקא ולכן פסק הרמב"ם שפיר ב' דינים אלו גם י"ל דהרמב"ם פסק כן משום דבמכילתא איכא למ"ד דיליף הא דיקלל בשם מדרשה אחרינא ע"ש:

ד"ה בנין אב משניהם. וחייב מיתה על הוראתו: הוצרך לפרש הא דחייב מיתה אף דבגמרא לא הוזכר שכן אתה מצווה על הוראתו והמראתו כיון דבזה לא הוי שייך פירכא לגבי אביו דהא ודאי גם באביו מצווה על המראתו והוראתו משום מצות כבוד ומורא

שלא יסתור את דבריו ולכן הוצרך לפרש דחיוב מיתה שיש בהם גבי דיין ונשיא הוא דפרכינן מהם דליכא גבי אביו:

בתוספות ד"ה המחלל שבת. אלא אתיא למימר שכל שאין: עיין בשבת (דף קנ"ד ע"א) ושם (דף ז' ע"ב) בתוס':

ד"ה לרבות בת. דאין מא"מ אלא לרבות: א"ל דלא לכתוב שום מיעוט וממילא ידעינן לרבות נשים דכבר תירץ במהר"ם דאצטריך חד מיעוט למעט קטן וא"ל דא"כ מנ"ל דאתי מיעוט ב' לרבות נשים כיון דמצרכינן מיעוטא קמא למעט קטן דילמא אתיא מיעוט בתרא למעט נשים דז"א דודאי מאיש קמא ממעטינן בין קטן בין אשה ומ"מ ליכא למימר דאתיא מיעוט בתרא לרבות שניהם דא"כ לא לכתוב מיעוטא כלל וממילא מרבינן שניהם אלא ע"כ דחד אתי לרבות וחד למעט ומסתברא לרבות אשה ששוה לאיש בשאר עונשים ולמעט קטן שאינו בכלל עונשים בשום מקום ובהכי א"ש ג"כ מה שקשה לכאורה אמה שכתב הר"ן למה לא דרשינן איש איש דגבי מקלל השם ג"כ לרבות אשה ותירץ דהתם מרבינן אשה מהאזרח ולכן ע"כ מוקמינן לרבות נכרים אבל גבי מקלל אביו דאיכא לאוקמא גבי ישראל לא מוקמינן לגבי נכרים. ולכאורה אכתי קשה למה לא מוקמינן גבי מקלל השם ג"כ גבי ישראל ולרבות קטן מכח אמאמא"ל ולפי הנ"ל ניחא דא"כ לא לכתוב מיעוטא כלל וממילא מרבינן קטן כיון דאצטריך קרא למעט קטן. אלא דאכתי ק"ל אתירוץ הר"ן דא"כ לר' יונתן דלא דריש איש איש דהכא וסבר דברה תורה כלשון בני אדם והיינו משום דלית ליה למידרש מניה מידי וכמו שכתבו התוס' בסוטה (דף כ"ד ע"א) למה לא דריש מניה לרבות נכרים וכמו גבי מברך השם. ולולא תירוץ הר"ן היה נלענ"ד דלא מרבינן מאיש איש נכרים אלא היכא דכבר אשכחינן איסור דבר זה גבי נכרים כגון לעיל גבי מברך השם דשם המיוחד כבר אתיא מקרא דויצו ה' אלהים ולא מצרכינן קרא רק למברך בכינוי וזה שייך לרבות מאיש איש אבל לחדש איסור חדש דמקלל אביו ואמו גביהם זה לא אמרינן. גם בעיקר הדבר שכתב מהר"ם בזה דאצטריך קרא למעט קטן צ"ע דבפסחים (דף צ"א ע"ב) הקשו התוס' למאי אצטריך קרא למעט קטן מפסח שני כיון שאינו חייב במצות ותירצו דאצטריך להיכא שנתגדל בין ב' פסחים וזה לא שייך כאן ואף שהקשו שם מהא דמצרכינן למעט קטן מא"א וזכור ובא על הבהמה והניחו בקושיא גם זה כבר תירצו התוס' לעיל (דף נ"ב ע"ב) בד"ה איש פרט לקטן דאצטריך לרבות הנבעל והנבעלת דחייבין ע"ש במהרש"א. גם במה שכתב הר"ן לעיל וכל זה לא שייך כאן וביותר היה נ"ל דלכך לא שייך להקשות כאן דלא לכתבו תרווייהו כיון דעכ"פ הוי צריך לכתוב חד איש דכי יקלל אלהיו לחוד אינו לישנא דקרא ומניה

הוי ממעטינן נשים ולכן מצרכינן איש בתרא לרבות ואף דהוי מצי למיכתב תחת איש איש אדם כי יקלל או נפש כי יקלל דיש במשמעו ג"כ נשים אין זה קושיא על הכתוב שיכתוב תחת לשון זה לשון אחר.

באי"ד. וי"ל משום דדרשינן: ורש"י כתב שם דהוי ממעטינן אשה מדכתיב בעל השור וגם שם לא שייך להקשות דלא לכתוב בעל השור או שור איש ולא מצרכינן ג"כ רבוי' לרבות אשה כיון דעכ"פ היה צריך למיכתב חד לישנא דשור לחוד אינו לישנא דקרא:

בד"ה עד שיפרוט לך. כדרך שפרט בכלאים ותימה: ולפענ"ד גם רש"י לא כיון לכך דנילף מכלאים אלא מסברא קאמר עד שיכתוב אותו הלשון יחדיו דכתיב בכלאים וכן מוכח דהא לפי מה שפירש רש"י במנחות (דף צ' ע"א) היכא דכתיב ו' גם ר' יונתן מודה דכמאן דכתיב יחדיו ורק גבי מקלל אביו ואמו פליג משום דשם צריך למכתב ו' דלא לשתמע עד שיקלל אביו אמו ע"ש. ולפ"ז אכתי יקשה לר' יונתן יחדיו ל"ל דהא גבי שור וחמור שפיר ידעינן דיחדו משמע מדכתיב ו' אלא דאעיקר פירוש רש"י שם ק"ל מגמרא דיומא (דף נ"ז ע"ב) דקאמר תסתיים דר' יאשי' הוא דאמר מערבין ולפי פירוש רש"י גם ר' יונתן מודה הכא דיחדיו משמע א"ו ו' דומדם מיותר הוא וצ"ע:

ד"ה גמר קדש. דאי מק"ו למ"ד קדש נמי: ה"ה נמי דהוי מ"ל דע"כ לאו מכח ק"ו יליף דהא אין מזהירין מן הדין כדיליף במכות (דף ה' ע"ב) מקרא:

דף סו:

בגמרא פרט לשמסר האב לשלוחי הבעל: בכתובות (דף מ"ט ע"ב) פריך אימא דאתי לנכנסה לחופה ולא נבעלה ומתרץ דההיא ממאורסה ולא נשואה אתיא דע"כ איירי בנשואה שלא נבעלה דאי בנבעלה תיפוק ליה דה"ל בעולה ואינה בסקילה ובתוס' הקשו שם דאימא דלעולם איירי בנבעלה ובנבעלה שלא כדרכה דאינה נעשית בעולה ותירצו דכ"ע מודו דבעל עושה אותה בעולה בשל"כ ע"ש. אכן אכתי ק"ל דלפי מה דמוכח מסוגיא דלקמן (דף ע"ג ע"ב) למ"ד הראה זו נשיקה אינה נעשית בעולה ע"י הראה וביבמות (דף נ"ה ע"ב) ילפינן מקרא דאשה לבעלה נקנית בהראה וא"כ אכתי קושית הש"ס בכתובות במקומה עומדת דדילמא אתיא בבית אביה לנכנסה לחופה ולא נבעלה ומאורסה לנכנסה לחופה ונבעלה ואכתי לא הוי בעולה כגון דנבעלה בהראה שהיא נשיקה שנקנית ע"י לבעלה ובעולה לא הוי ואכתי למ"ד הראה זו נשיקה מנ"ל דמסרה האב לשלוחי הבעל ג"כ בחנק וצ"ע:

אריא"ר זו דברי ר"מ: אף שבכתובות (דף מ' ע"ב) משמע דר' מאיר מודה דנערה אפילו קטנה במשמע והא גבי קנס פליג משום דכתיב ולו תהיה לאשה במהווה עצמה הכתוב מדבר וא"כ איך קאמר הכא זו דברי ר"מ כבר הקשו התוס' שם (דף מ"ד ע"ב) כן ותירצו דאי רק לאונס ומפתה אתי קרא דולו תהיה לאשה לכתוב בהו נערה מלא כמו במש"ר ומדכתיב לו תהיה לאשה בא ללמד דכ"מ שנאמר נער לא הוי קטנה במשמע ע"ש. אכן דבריהם צריכין ביאור דהא קרא דולו תהיה לאשה לא מיותר כלל דמצרכינן לכדדרשינן שם (דף כ"ט ע"ב) למר אשה שיש בה הויה ולמר אשה הראויה לקיימה גם למה שכתבו התוס' שם בד"ה וחד למדרש ולו תהיה לאשה מדעתה וזה הכל מלשון תהיה אתיא דעיקר קרא ולו תהיה לאשה פשיטא דלא מיותר דאצטריך לעשה שישאנה וכן מוכח ג"כ שתהיה לא חשיב יתורא גם אם לא דרשינן דרשה דר"מ דאל"כ יקשה לרבנן דפליגי אר"מ ל"ל לכן דבריהם צ"ב:

אפילו קטנה במשמע: א"ל אכתי מנ"ל לאוקמא כר"מ דלמא לעולם אתיא כרבנן דאפילו קטנה במשמע ומ"מ פוטר בקטנה דס"ל כר' יאשיה דבעי שניהם שוין בני עונשין וכיון דהיא אינה ב"ע גם הוא פטור דז"א דלא מיבעי' לפי תירוץ הראשון של התוס' בד"ה עד שיהיו דלא קשה כן כיון דמומתו גם שניהם לא פטרינן אלא גבי נשואה ולא גבי ארוסה גם לר' יאשיה וגם לפי תירוץ ר"ת לק"מ כיון דגם כאן אי יהיה חייב יהי' בסקילה א"כ שפיר מיקרי שוין במיתה אחד אלא דגם לפי תירוץ ב' של התוס' ג"כ א"ש כיון דסברי דלרבנן מסתברא לאוקמא גם שניהם לדרשה אחריתי א"כ ר' יאשיה דמוקים לדרשה שיהיו שניהם שוין ע"כ כר"מ ס"ל וא"כ אי הוי מוקמינן מתניתן כר' יאשיה ג"כ ע"כ הוי מצרכינן כר"מ דוקא ולא כרבנן לכן ניחא ליה לאוקמא כר"מ. א"נ י"ל דניחא ליה לריא"ר לאוקמא מתניתן כר"מ משום דבלא"ה מתניתן דספ"ק דחולין ודריש פרק אלו נערות ע"כ אתיא כוותיה ע"ש:

אלא על נערה בתולה מאורסה מב"ל: א"ל דאכתי איך שייך עד לענין בתולה דקתני עד שתהא נערה בתולה די"ל דלא בעינן שייכות לשון עד אלא לענין נערה דקתני ברישא א"נ גם לענין בתולה שייך לשון עד דקודם ג' שנים אינו חייב עליה כדאמרינן לעיל (דף נ"ה ע"ב) והיינו משום דביאתה לאו ביאה היא דבתוליה חוזרים כמו שפירש רש"י שם וא"כ איך שייך לשון בתולה רק כשתהיה ראוי' להיות בעולה והיינו מג' שנים ואילך:

ואידך האי לבדו מאי: מזה מוכח דעיקר דרשת ר' יונתן מכח לבדו וכמו שפירש"י. אכן מירושלמי נראה דמולנערה לא תעשה דבר יליף ר"י ע"ש דפריך שם מנ"ל דלרבנן הבא על הקטנה בסקילה ופשיט ליה מדצריך לכתוב ולנערה לא תעשה דבר אף דכבר כתיב

ומת האיש אשר שכב עמה לבדו אע"כ דאתי קרא לרבות דבקטנה ג"כ הוא בסקילה. ובזה א"ש מה דקשה לכאורה אסוגיא דלפנינו דלכאורה רבנן דפליגי ארבי האי לבדו מאי עבדי ליה כיון דלא מצרכי לדרשה דרבי וגם לרבות דבא על הקטנה חייב לא מצרכי כיון דהם פליגי אר"מ וסברי דבא על הקטנה בסקילה ולזה לא מצרכינן לבדו כיון דלא שייך למעט לרבנן מומתו גם שניהם כמש"כ התוס' ואף אם נאמר דרבנן דרבי ס"ל כר"מ דלעיל ורבנן דר"מ כרבי ולכן לכל חד מצרכינן לבדו אכתי לדידן דפסקינן כרבנן בתרתי קושית הש"ס במקומה עומדת האי לבדו מאי דרשינן ביה. אכן לפי דעת הירושלמי ניחא דלרבנן מצרכינן לבדו למעט הנערה דלא מיחייבה באונס ולנערה לא תעשה דבר לחייב בא על הקטנה בסקילה:

רבי כר"י ס"ל דאמר: אף דמלשון כי תחל דמשמע תחלת ביאה אין במשמעו נערה מאורסה דוקא כר' ישמעאל אלא אפילו נכנסה לחופה ולא נבעלה וכן בוגרת בכלל משא"כ לר"י מ"מ כדי שלא לעשות פלוגתא חדשה בזה דלרבי יתלה הכל בביאה ראשונה בין ארוסה בין נשואה ולרבנן בנשואה דוקא ולר"י בארוסה דוקא ולר"ש בין ארוסה בין נשואה בין בביאה ראשונה בין בשאר ביאות לכן אמרינן דרבי כר"י ס"ל ומה דקאמר כי תחל בתחלת ביאה היינו לענין ארוסה דוקא:

רבי כר"מ ס"ל: א"ל דלרבנן דפליגי אר"מ כי תחל ל"ל די"ל דאתיא לכדר"י דארוסה יצאת לשריפה דהאי ע"כ לא צריך לדרשה דר"מ דאי ארוסה דוקא יצאה לא משכחת כלל הך דין דנשאת לאחד מן הפסולים דבלא כי תחל אינה בסקילה כיון שהיא א"א ובעולה ולכן לר"מ ע"כ לא בעינן ג"כ לדרשה דר' ישמעאל ולהורות דלא דרשינן מבת ובת לרבות נשואה כר"ע לעיל (דף נ"א ע"ב) דלר"מ ע"כ גם נשואה יצאת לשריפה אבל לדידן דפסקינן כרבנן דר"מ ורבנן דר' ישמעאל ק"ק כי תחל למאי אתיא:

ברש"י ד"ה והשני בחנק. והא סתמא רבי היא: אבל הרמב"ם פירש דאתיא כרבנן ובבא עליה הראשון כדרכה וא"ל דא"כ מאי קמ"ל דהא מרישא שמעינן לה דבתולה ולא בעולה די"ל דאי מרישא ה"א דבא על הבעולה בכה"ג שבא עליה הראשון כדרכה פטור לגמרי כיון שהיא בסקילה מחמת הראשון שבא עליה כדרכה והשני יהיה בחנק א"כ אין זה שוה במיתה אחד ויפטר לגמרי קמ"ל דלא כר' יונתן דלא בעי שניהם שוין ומזה הטעם אפשר דפסק הרמב"ם כוותיה נגד ר' יאשי' א"נ הכא אפילו ר' יאשי' מודה דמה שאינם שוין הכא הוא מפני שנתחייבת בד' מיתות ונדונית בחמורה אבל לעולם בעיקר החטא עונשם שוה דבראשונה שניהם בסקילה ובשניה שניהם בחנק:

בד"ה ת"ר נערה. עד שירבה שחור על הלבן ואין בין נערות: אין זה סתירה במה שהזכיר ב' שיעורים בזה די"ל דעכ"פ קאמר דלעולם אין בין נערות לבגרות רק ו' חדשים גם בלא הביאה סימן בגרות אבל כשהביאה סימן בגרות דהיינו כשירבה השחור על הלבן היא בוגרת אפילו קודם ו' חדשים וכן צ"ל ע"כ ג"כ לענין סימני בגרות השנוים בנדה (ס"פ יוצא דופן) שאין זה סותר למה דקאמר שמואל בכמה דוכתי דאין בין נערות לבגרות אלא ו' חדשים בלבד אלא מה דכתב רש"י בזה דעד שירבה השחור על הלבן מקרי נערה טפי לא לא ידעתי מניין לו זה כי לא שנוי בנדה (שם) בהדי סימני בגרות ולא הוזכר משיעור זה רק לענין מיאון לר' יהודה (שם דף נ"ב ע"א) והיינו דלר' יהודה עד זמן ההוא נחשבה כקטנה לענין מיאון ולדידן משתביא ב' שערות נחשבה כגדולה וגם ר' יהודה לא קאמר רק לענין מיאון ולא לענין שאר דברים דמודה דמשתביא ב' שערות נחשבה כגדולה לכל מילי כמו שהוכיח המ"ל (בפ"ב מה' אישות) וגם רש"י לא גרס שם רק משירבה השחור ולא על הלבן אבל שתחשב בוגרת משירבה השחור על הלבן לא מצאתי מוצא דין זה וצ"ע. ועיין מש"כ עוד בשיטת הרמב"ם והפוסקים ובישוב גירסת רש"י בספרי ע"ל על נדה (דף מ"ז ע"א ודף נ"ב):

ד"ה ונימא ליה ומת. ואע"ג דפטור דידה לאו משום אונס פירוש דאי הוי משום אונס אכתי לא הוי מצרכינן לבדו להורות דבא על הקטנה חייב כיון דכבר ידעינן מומת האיש אשר שכב עמה דבאונס אע"ג דהיא פטורה הוא מיחייב אבל קרא דלבדו אתי לאשמועינן לענין קטנה דאע"ג דפטור דידה לאו משום אונס רק משום שאינה ב"ע מ"מ מיחייב הבא עליה והיינו מקרא דלבדו. אכן לכאורה ק"ל לפי מה דאמרינן ביבמות (דף ל"ג ע"ב) פיתוי קטנה אונס הוא ע"ש. ועיין גם בראב"ד (פ"ב מה' סוטה) שכתב שם ליישב למה לא אמרינן מהך טעמא שהמפתה את הקטנה ישלם לה את הצער כשאר אונס וא"כ איכא בקטנה ג"כ משום אונס וכיון דכבר גלי קרא דבאונס הוא לחוד חייב אכתי לבדו לענין בא על הקטנה ל"ל וגם מ"ט דמ"ד דיליף מומתו גם שניהם דבעינן שניהם שוין. ולכאורה ראיה מזה לדעת הרמב"ם (שם ובפ"ג מה' א"ב) שדחה הך פיתוי קטנה אונס הוא מהלכה ע"ש במ"מ. אכן י"ל דבלא"ה יש להבין לפי מה שכתבו התוס' דלכך ניחא לרבנן ולא קשיא לדידהו מומתו גם שניהם דבנשואה כתיב ולרבנן מיחייב סקילה כשאר נערה המאורסה א"כ לכאורה קשה איפכא מאי קאמר דלימא לי' מקרא דומת האיש אשר שכב עמה לבדו הא השתא לר"מ קיימינן אי דינו בחנק או פטור לגמרי ומה שייך בזה קרא דלבדו דכתיב בנערה המאורסה. אכן באמת לק"מ דבשלמא התוס' כתבו שפיר דלענין נשואה דלא מוקמינן קרא לנערה המאורסה כיון דנוכל לאוקמא בנשואה דכתיב

ביה ולפטור בבא על הקטנה נשואה אבל לר"מ ליכא למימר דאתי קרא דלבדו לנערה המאורסה דכתיב ביה ולפטור הבא על הקטנה מאורסה מסקילה דהא לדידיה קטנה אינה בכלל נ"ה כלל וע"כ באם אינו ענין צריך לאוקמא לענין א"א דגם משום א"א פטור ולכן א"ש הא דאצטריך לבדו דמשום פיתוי קטנה אונס הוא לא הוי מיחייב כשאר אונס דחייבה רחמנא דזה לא גלי קרא רק לענין חיוב סקילה דבא על נערה המאורסה אבל לא לענין חנק דא"א ולפ"ז מתורץ ג"כ קושית התוס' שהקשו תקשי לרבנן דמחייבי אפילו סקילה ולפ"ד א"ש דגם אי הוי דרשי ומתו גם שניהם גם לענין נערה המאורסה ולבדו לא דרשי מ"מ א"ש הא דמיחייב סקילה בבא על הקטנה מאורסה דלא גרע משאר אונס ובאונס גלי קרא דמיחייב סקילה ולכן רק לר"מ דלא מחייב סקילה רק חנק מקשה שפיר ובספרי ע"ל יבמות (דף ס"ב ע"ב) הבאתי ראיה לשיטת הרמב"ם ע"ש:

בתוספות ד"ה מאי ל"ת. משמע דמחרש לחודא גמר לה: עיין מש"כ המהרש"א בשם הרמב"ן שהשיג אמה שכתב רש"י דמקלל חבירו מבעמך לא תאור אתיא שזהו כת"כ ונגד ש"ס דילן. ולפענ"ד י"ל כיון דמקלל חבירו אתיא מאב וחרש במה הצד והתם בשבועות נקט חד מהנך תרתי דאתיא מניה א"כ כמו"כ י"ל דגם בת"כ נקט חדא מנייהו שהוא אביו וכיון דלפי מסקנא דסוגיא דהכא אתיא אביו מקרא דנשיא באא"ע לכן א"ש הא דנקט בת"כ למקלל חבירו קרא דבממך לא תאור ואין זה סותר לש"ס דילן דדא ודא אחת היא:

ד"ה עד. דלא ק"ל מומתו גם שניהם דבנשואה כתיב: אף דבנערה המאורסה כתיב ג"כ והוצאתם את שניהם מ"מ לא שייך למידרש ביה שיהיו שניהם שוין דהתם לאו מיותר הוא דוהוצאתם לחוד לא הוי מצי למכתב כיון דלא פרט בכתוב אח"כ את מי יוציאו אבל לענין קרא ומתו גם שניהם דרשינן שפיר כיון דהדר כתיב האיש השוכב עם האשה והאשה הרי פרט אח"כ מי ימות ולכן גם שניהם שפיר מיותר לדרשה דהמ"ל ומתו האיש השוכב וגו' ולא אצטריך גם שניהם כן י"ל דעת התוס' והר"ן הביא בשם הרמב"ן שבלא דיוקא נקטה הש"ס קרא דומתו דכתיב בא"א ולא קרא דוהוצאתם דכתיב בנ"ה גופא או שטעות נפל בספרים ולפ"ד א"ש וכן מוכח בפירוש מסוגיא דערכין (דף ז' ע"א) ע"ש דליכא למילף רק מקרא דומתו גם שניהם דאל"כ לא מקשה שם מידי:

בא"ד. וחייבים עליה משום א"א: ודאי משום הך וחייבים לחוד לא הוי מצרכינן למימר דלא אתיא כוותייהו דהיינו נוכל לפרש דהך וחייבים לא מיתה אלא חטאת קאמר וכמו שרצה הש"ס לפרש לקמן (דף ס"ט ריש ע"ב) אבל עכ"פ כתבו התוס' שפיר דלא אתיא כוותייהו משום סיפא דקתני דכל עריות שבתורה מומתין על ידה וא"א ודאי ג"כ בכלל כמו בהמה. אכן לפמ"ש התוס' לעיל (דף נ"ה ע"ב) בד"ה וחייבים בשם ריב"א דמכלל

וחייבים עליה משום א"א ידעינן גם כל העריות ולכן ע"כ לא אתיא סיפא דאחד מכל העריות רק לבהמה והיינו דקאמר בש"ס שם ואפילו בהמה ע"ש וא"כ אי וחייבים לענין חטאת קאמר מצרכינן סיפא לשאר עריות ושפיר י"ל דשאר עריות חוץ מא"א קאמר דראית התוס' מדקאמר ואפילו בהמה וא"כ כש"כ נשואה ולפ"ז לאו ראיה דלא קאמרינן ואפילו בהמה אלא משום דע"כ לא אתי רק לבהמה דלכולהו לא מצרכינן אבל אי וחייבים חטאת קאמר שפיר מצרכינן לכולהו חוץ מא"א:

בא"ד. אלא כר' יונתן אתיא: הנה לפי פירוש רש"י באיבעיא דר"י בר אדא היה ספיקו מכח ומתו גם שניהם וכן מוכח דאל"כ למה היה מסופק רק בקטנה ואליבא דר"מ ולא בבוגרת או בבעולה ואליבא דכ"ע וכיון דכן ע"כ דידע מהך דרשה דומתו גם שניהם. וא"כ י"ל דכבר ידע גם להך דרשה דלבדו ואבעיתו היתה הלכה כדברי מי ובזה י"ל קושית התוס' שהקשו למה לא מקשה גם לרבנן והיינו כמו"ש פי' המהרש"א ארב דלעיל. ולפי זה י"ל דודאי אדלעיל לא היה יכול להקשות דכבר ידע די"ל מדרשה דלבדו אבל הכא דקאמר רב מסתברא מסקילה ממעט ליה הרי דקאמר מסברא דוקא ולא מקרא דלבדו דע"כ לא דריש ליה. ולכן מקשה בפשיטות אהך גופא דקאמר ליה אליבא דר"מ הרי כתיב ומתו גם שניהם. א"נ י"ל לפי מה שהקשו התוס' לקמן בד"ה והאי לבדו איך קאמר שמואל מ"ט שתיק רב לימא מלבדו הא ר"מ צריך הך לאידך דרשה ותירצו דתרתי שמעת מניה אבל רב מדשתיק י"ל דלית ליה דתרתי שמעת מניה ולכן א"ש דאדרבנן לא היה יכול להקשות והכתיב ומתו גם שניהם דכבר ידע די"ל דהם דרשו לבדו אבל לר"מ דצריך לבדו לאידך דרשה וא"כ ע"כ לא דריש להך דרשה פריך שפיר דלית ליה דתרתי שמעת מניה כשמואל דהא גם רב שתיק ולית ליה. ולכן א"ש ג"כ הא דלא הוי מצי למיבעי אמתניתן דוחייבים עליה משום א"א דגם בזה י"ל דאתיא כרבנן דדרשי לבדו ורק הכא לא הוי מצי לתרץ הכי אליבא דר"מ:

בא"ד. דבנשואה דרשינן גם שניהם: עיין במהרש"א ולפענ"ד י"ל בפשטות מה שהקשה דהא אי דיינינן חנק להבועל ע"כ משום בא על א"א דיינינן וכבא על הנשואה וכמש"כ כבר התוס' לעיל ולכך שפיר מקשה מומתו גם שניהם לפטור לגמרי וכמ"ש התוס' גם בתירוץ קמא רק דזה מייתרינן לפי תירוץ זה דלא נצרך למימר דמתניתן דוחייבים עליה משום א"א אתיא דלא כמאן:

בא"ד. ובועלה בחנק לפטרי' לגמרי: א"ל דילמא ר"ת דאליביה קאי קושיא זו סובר ג"כ כשיטת התירוץ הראשון דומתו גם שניהם בנשואה דוקא כתיב והוצרך לתירוצו כי היכי דלא תקשה ממתניתן דוחייבים. וא"כ י"ל דר' יאשי' דדריש ומתו גם שניהם סבר כר'

ישמעאל דסבר לעיל (דף נ"א ע"ב) דארוסה יצאה לשריפה וא"כ לק"מ מבת כהן דז"א דממשמעות לשון ר"ת לא משמע דסבר ומתו גם שניהם בנשואה דוקא כתיב דא"כ לא היה צריך לתרץ בא על הקטנה אליבא דרבנן דזה מקרי שוין דבלא"ה לא בעינן שוין כיון דדינן בסקילה כנ"ה. ועוד גם אי נצרף ב' תירוצים אלו אכתי יקשה לר' יאשי' כיון דסבר לעיל (דף נ"ב סוף ע"ב) דחנק קיל מסייף וא"כ מסתמא סובר גם בהא כרבנן דר"ש דסקילה חמורה וא"כ ע"כ נשואה יצאה לשריפה אליבי' וכה"ג הקשו התוס' לר' ישמעאל שם (דף נ"ג ע"א) ועוד אכתי יקשה לר"מ דסבר דנשואה יצאה לשריפה כדמוכח ממאי דקאמר בשמעתין דניסת לאחד מן הפסולים מיתתה בחנק והרי אליבי' רצה הש"ס לומר כאן דנדרוש ומתו גם שניהם שיהיו שניהם שוין:

בא"ד. לאחיו ולא לאחותו: מזה לכאורה אין כ"כ ראיה דהא הוי נוכל למדרש לאחיו ולא לאחותו ג"כ לענין שיפטור לגמרי כשהעידו על האשה בכל העדיות והוזמו רק כיון דמצינו דין חלוק באותו מעשה לענין איש ואשה דהיינו בבת כהן מוקמינן להכי אבל אי לא הוי משכחנא ע"כ הוי מוקמינן להכי ולכן אין מזה ראיה כ"כ שנחייב הבועל חנק נגד דין תורה שיהיו שניהם שוים במיתה אחת אכן באמת בלא"ה אין סברא כלל לומר דיפטר הבועל דכי משום דבא על א"א בת כהן ועשה איסור חמור אתגורי אתגור לפטור לגמרי וכה"ג פריך לקמן (דף פ"א ע"א) ע"ש:

בד"ה מעשה חדודים. פריצות קאסר רחמנא: עיין מש"כ התוס' ביבמות שם. אכן אפשר לתרץ כיון דלשיטת הרמב"ם על כל קריבה דקירוב בשר לוקין מלא תקרבו לגלות ערוה א"כ לכאורה איך קאמרינן שם פשיטא פריצותא קאסר רחמנא הא ודאי קאסר משום לא תקרבו. אכן זה א"ש דהקושיא לא היה דמעשה חידודים לא קאסר רחמנא אלא דלא נאסרה ע"י זה לבעלה דזה פשיטא וכה"ג פירש רש"י שם. ולכן שפיר י"ל דלענין מיעוטא ממיתה שפיר מצרכינן קרא דלא ליחייב כיון דאזהרה שמענו מלא תקרבו:

בא"ד. פרט למשמש מתה: גם בזה אפשר לומר כיון דלא מוקמינן שכבת זרע למשמש מתה רק למ"ד משמש מת בעריות חייב דלמ"ד פטור מצרכינן לפרט משמש מת וא"כ י"ל דמאן דדריש פרט למשמש מתה מומתו גם שניהם סבר כמ"ד דמשמש מת בעריות פטור ומצריך שכבת זרע למשמש מת ואף דבמשמש מת פליגי אמוראי אביי ורבא בשבועות (דף י"ח ע"א) מ"מ לא תקשי דא"כ דר' יונתן ע"כ ס"ל כמ"ד פטור א"כ תקשה לאביי שם דסבר משמש מת בעריות חייב דגם אביי לא קאמר שם רק דמתניתן דהוכיח רבא פטור ליכא למשמע מינה אבל מר' יונתן באמת יש להוכיח דסבר פטור ועוד דלמא אביי באמת מתרץ לר' יונתן דאצטריך קרא למידי אחרינא כגון למעשה חידודין דהרי רבא

הוא דמתרץ הכא אצטריך למעשה הורדוס ורבא לשיטתו ודאי מתרץ שפיר דהא הוא סובר שם משמש מת בעריות פטור ולזה אתיא קרא דשכבת זרע ועיין שם בשבועות שהקשו התוס' ג"כ דאתתי לא מצרכינן קרא להכי דנילף כן מדאמרה תורה לא תקרב ודרשינן לא תפרוש גם הקשו שם דכל מה שמוכיח רבא ממתניתן היה יכול להוכיח מן המקרא. ולפענ"ד אפשר לומר כיון דאביי סבר שם דלעולם י"ל דמ"מ בעריות חייב ואפ"ה חייב בפורש באבר חי שהיה לו לפרוש בהנאה מועטת ופריש בהנאה מרובה ודאי דעל מציאות זה לא פליג רבא רק דהוא סובר דמשום מעט הנאה שיש יותר בפורש באבר חי מבאבר מת לא הוי מחייב אי מ"מ בעריות פטור דקרא לא חייב חטאת אלא בביאה גמורה באיסור שיש בזה הנאה גמורה כן צריך לפרש ע"כ שיטת הש"ס ולפ"ז לא היה צריך רבא להוכיח מהפסוק שמשמש מת פטור דה"א דלעולם חייב ואפ"ה אסר רחמנא בל"ת לפרוש באבר חי שהוא הנאה גמורה אלא יפרוש באבר מת שיש בזה הנאה מועטת אבל מ"מ אין בזה חטאת כיון דגם במ"מ ליכא חיוב חטאת רק לאו בעלמא כמו לענין קירוב וחיבוק ונישוק דעריות לשיטת הרמב"ם אבל ממתניתן דחייבה חטאת אפרישה באבר חי מוכיח שפיר ולכן א"ש ג"כ דאצטריך קרא דשכבת זרע דמדאסרה תורה לפרוש באבר חי אכתי לא הוי מוכח דמ"מ פטור מחטאת:

ד"ה והאי לבדו. וי"ל דתרתי שמעת מניה: פירוש דהוי מ"ל ומת אשר שכב עמה לבדו ולא האיש ולכן דרשינן האיש לבדו ולא הנערה והיינו לרבות בא על הקטנה דאף דהיא אינה במיתה מ"מ הוא מיחייב וכן המ"ל ומת האיש לבדו ולא אשר שכב עמה ומדכתיב ג"כ אשר שכב עמה דייקינן אשר שכב עמה לבדו ימות והיינו עמה מהנערה בתולה דאירי בה קרא משא"כ כשבא עליה אחד בתחלה אפילו שלא כדרכה דלא הוי עוד בתולה ולכן שפיר דייקינן תרתי מלבדו אף דלענין קטנה פירשו בחנק מות לבדו ולענין בא עליה שלא כדרכה פירושו בסקילה:

דף סז.

במתניתן אמר יש יראה במקום פלוני: מכח זה לכאורה אכתי לא הוי מסית עד שיסית אותו שיעבוד אותה ע"ז וא"כ צ"ל דמה דקאמרינן בסיפא אלך ואעבוד שייך ג"כ לזה למה שאמר המסית ונטר ליה עד לבסוף כיון דאשמעינן ביה דין לעצמו דגם בנלך ונעבוד חייב וכמו שפי' רש"י לעיל (דף ס"א ע"ב) אכן לפי מה שביאר המהרש"א כאן האי אלך ואעבוד הניסת אומר א"כ אין זה ענין לכאן אבל הרמב"ם לא כתב כן אלא דהמסית אומר אותו אכן לפ"ז הסוגיא הנ"ל צ"ע לדעתו וע' מש"כ המהר"ם שם:

אמר לשנים הן עדיו: מכאן ק"ל אמה שכתב הרמב"ם (פי"ח מה' עדות) דאם הוזמו העדים בעמנו הייתם עם ההורג או ההרוג אין זה הזמה אלא הכחשה ועיין שם בלח"מ דכ' דדעת הטור לא משמע כן והשתא לדעת הרמב"ם איך אמרינן הכא דאמר לשנים הן עדיו וסוקלים אותו הא ודאי לא שייך עדות שהסית בלא ניסת ואם הוזמו העדים בעמנו הייתם א"כ יש בכלל עדות הזמה זה דגם הניסתים עמנו היו ואין זה הזמה אלא הכחשה א"כ הו"ל עדות זה אי אתה יכול להזימה ול"ש עדות וכמו כן הוקשה לי ג"כ אמימרא דרב יוסף לעיל (דף ט' ע"ב) גבי פלוני רבעו לאונסו אכן לאחר עיון מצאתי קושיא זו באורים ותומים (סי' ל"ח) ע"ש שהאריך ליישב וכל מה שיישב שם לא שייך אקושיא ממתניתן דכאן וצ"ע:

והוא אומר לו האיך נניח: הא דצריך לזה אף דאמרינן לקמן (דף פ' ע"ב) דמסית א"צ התראה מ"מ צריך לומר כן כי היכי דלהוי התראה קצת וכמש"כ התוס' לעיל (דף ח' סע"ב ע"ש) א"נ י"ל כיון דאמרינן לעיל (דף ס"ג ע"א) אלמלא ו' שבהעלוך כו' ע"ש שמוכח דשתוף לא מקרי עע"ז וגם רשב"י דפליג לא קאמר רק דנעקר מן העולם ולא שיהיה חייב מיתה כשאר עע"ז רק דבכל עע"ז חייב מיתה ולא אמרינן שמא לשתוף נתכוין כיון שהתרו בו וקבל עליו התראה וכמו דלא חיישינן שמא היה לבו לשמים אבל במסית שאין מתרים בו א"כ למה יהיה חייב דלמא הסיתו דוקא לעבוד ע"ז בשתוף ולא שיכפור לגמרי באלהי ישראל ולכן צריך לומר לו בלשון זה האיך נניח את אלהינו שבשמים לידע אם כוונתו להניח את אלהי השמים לגמרי: אכן ק"ק האיך ימות המסית בלא התראה שמא שוגג היה שסבר שמותר לעבוד ע"ז דהא בכה"ג העע"ז גופא מקרי שוגג ומביא חטאת כדאמרינן לעיל (דף ס"ב ע"א) ואפילו כי אמרינן ליה האיך נניח אכתי לא ברור לנו דלאו אומר מותר הוא ועיין מש"כ התוס' לעיל (דף מ"ב סע"ב) דהא דצריך קרא דבעינן התראה היינו למ"ד חבר צריך התראה דלא משום להבחין בין שוגג למזיד הוא ולפ"ז אפשר לומר דגם הכא לא קאמרינן אלא דלא צריך התראה שהצריכה התורה גם במקום דלא שייך להבחין בין שוגג למזיד אבל עכ"פ צריך שיהיה ברור לנו דלאו שוגג הוא:

במתניתן האוחז את העינים פטור: וכן קאמר אביי לקמן ומדמי ליה לפטורי שבת דפטור אבל אסור ומזה משמע דפטור לגמרי ולית ביה אפילו מלקות אכן לעיל (דף ס"ה ע"ב) קאמרינן לרבנן דהאוחז את העינים חייב מלקות משום מעונן ומה"ט כ' הרמב"ם בפי' המשניות דפטור ממיתה דוקא אבל חייב מלקות. והנה הכ"מ (פי"א מה' עכו"ם) רצה

לבאר דעת הרמב"ם דבאוחז עינים דמכשף ליכא מלקות וכן כתבו בלחם משנה שם אבל מהרמב"ם בפירוש המשניות מוכח דזה אינו ולכן ע"כ תירוץ קמא דכ"מ עיקר:

ברש"י ד"ה המדיח עיה"נ. ואשמעינן סיפא דמדיח ש"ב דרישא: פי' דאי לאו דסיפא פירושא דרישא הוא לא הוי קשה כ"כ דכמה פעמים משכחינן בש"ס דרישא אתיא כחד תנא וסיפא כאידך תנא כדאמרינן במגילה (דף ט' ע"ב) ובשאר דוכתי אבל כיון דלפרושי דרישא אתיא ושם תנא המסית והמדיח גבי הדדי ע"כ ליכא למימר דתרי תנאי היא ובהכי א"ש ג"כ למה דמקדים תירוץ רבינא קודם לר"פ לפי פי' רש"י דרבינא מתרץ הקושיא מהסיפא ורב פפא מהרישא ולפ"ז י"ל דודאי אי לאו תירוץ ר"פ הוי סגי גם בתירוץ רבינא לחוד כיון דממדיחי עיה"נ גופא ל"ק אהדדי רק מנביא אמדיחין א"כ י"ל דרבי היא ונסב לה אליבא דתנאי כדאמרינן (שם) רק כיון דיש לנו תירוץ ר"פ לא נצריך להכי אבל ודאי בתירוץ ר"פ לחוד לא סגי כיון דממדיחין גופא קשיא אהדדי:

ד"ה מכשפה א' האיש. דכתיב איש או אשה: א"ל דא"כ מאי פריך לר' יהודה לקמן ליהוי אוב וידעוני ב' כתובים הכ"א דאכתי מנ"ל דלכך כתיב תרוייהו להורות דדוקא הני בסקילה ושאר מכשפים לא דלמא אתי להורות דדוקא בהני חייב גם איש ובשאר מכשפים לא די"ל דזה באמת בכלל הקושיא הוא דנימא לקולא בתרוייהו כיון דלא ידעינן אי כתיבי תרוייהו משום סקילה או משום השוואת איש לאשה לכן נימא דבשאר מכשפים איש פטור וגם אשה אינה בסקילה כיון דספק הוא לענין מאי הוי ב"כ ובדנ"פ הולכים להקל גבי ספק וא"ל ג"כ למה הוצרך רש"י להך דרשה ולא פי' בקיצור דאתיא הכי מאיש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם דילפינן מניה בקדושין (דף ל"ה ע"א) דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה די"ל דה"א דמכשפה כתיב להורות דבזה לא ישוה איש לאשה לכן צריך קרא דכתיב גבי מכשף גופא והשוה הכתוב בו אשה לאיש והיינו לר' יהודה אבל לרבנן אתיא מלא תחיה או מכל שוכב או מלא יחיה דהשוה בו הכתוב שניהם וכמו שכתב המהרש"א וא"ל לרבנן ל"ל איש ואשה גבי אוב וידעוני די"ל ג"כ דהוי מצריך למיכתב אשה כיון דאורחיה הוא וכמו דכתיב מכשפה וא"כ הוי ממעטינן איש לכן צריך לכתוב גם איש אכן הא קשיא לרבנן עיקר קרא דאיש או אשה כי יהיה בהם ל"ל וכקושית ר' יהודה למה יצאת דהא לא צריכים להורות סקילה וי"ל כמו דלריה"ג ע"כ בעל אוב ליכא בכלל מכשף דהא בעל אוב בסקילה ואעפ"כ ניחא ליה למילף לא תחיה מלא תחי' ולחייב מכשף בסייף וכמו"כ י"ל דגם לר"ע ובן עזאי לא הוי ב"א בכלל מכשף ורק ר' יהודה ס"ל דהוי בכלל ולכן צריך קרא דב"א וידעוני לגופא לחייבם סקילה:

בתוספות ד"ה רבינא. ואין זו שיטת הש"ס: ראיתי מקשים מגמרא דסוף פסחים (דף קכ"א ע"א) דקאמר ג"כ חד אמר וחד אמר ומפרש בש"ס שם חד תני אפגול וחד תני אנותר ולפענ"ד לא דמי להתם דהתם עכ"פ כל א' מתרץ קושיא בפ"ע דמה דמקשה הש"ס מ"ט היא קושיא כוללת לפגול ונותר ולכן כל תירוץ בפ"ע קאי אבל הכא דמקשה מרישא וסיפא דמתניתן דאתיא כר"ש אמתניתן דמדיחין דאתיא כרבנן א"כ כל תירוץ בפ"ע לא מתרץ מידי דאף אי מרישא לא מוכח דאתיא כר"ש מ"מ מסיפא מוכח וכן איפכא ואכתי קשה סתירת המשניות ולכן כתבו התוס' שפיר שאין זה סוגית הש"ס ועיין ביצה (דף ל"ח סע"ב):

בא"ד. ורב פפא הא לא מסתבר ליה: וכן צ"ל דגם המקשן הא לא מסתבר ליה מדלא מקשה הכי וא"כ מעיקר תירוץ רבינא הוא לתרץ ולדייק הכי ולכן גם אי הוי ס"ד דהמקשן לומר לא זו אף זו קתני כדאמרינן בשאר דוכתי מ"מ לא הוי ס"ד לתרץ כתי' רבינא דאכתי היה קשה מהרישא דהמסית זה הדיוט:

דף סז:

בגמרא ולמה יצאו להקיש עליהם: ק"ק הא ודאי לא קשה למה יצאו דכולי קרא דכי יהיה בהם אוב לא לכתוב כלל דהא צריך לכתוב באבן ירגמו אותם דמיהם בם דמניה ילפינן לעיל (דף נ"ג ע"א) דבכ"מ שנאמר דמיהם בם היינו סקילה וע"כ הפי' הוא דירגמו אותם דמיהם יכתוב במקום אחר וא"כ איך מתרץ להקיש עליהם דאכתי קשה כיון דבלא"ה ע"כ צריך למיכתב באבן ירגמו אותם דמיהם בם א"נ לכתוב זה גבי מכשפים ואכתי אוב וידעוני למה יצאת וי"ל דאי לא אתי להורות סקילה גבי מכשף הוי מצי למיכתב באבן ירגמו במקום דכבר נאמר דמיהם בם אבל כיון דאתי להורות סקילה גבי מכשף א"כ ע"כ הוי צריך למיכתב דמיהם בם ג"כ גבי מכשף למילף מניה דמיהם בם דעלמא דפירושו סקילה וגם איש או אשה הוי צריך למיכתב להורות דשוה איש לאשה וכמו שפי' רש"י לעיל וכיון דבלא"ה הוי צריך למיכתב ממש כולי קרא גבי מכשף אין זה יתורא כ"כ הא דכ' ליה בלשון אוב וידעוני:

לר' יהודה נמי ליהוי אוב וידעוני: ק"ק לר"ל דאמר לעיל (דף ס"ה ע"א) דלכך מיחייב באוב וידעוני תרתי אף דשניהם בלאו א' נאמרו משום דחלוקין הם במיתה א"כ ע"כ צריך למיכתב תרתי אוב וידעוני לחלקן במיתה כי היכי דליחייב ב' חטאות ואף דלר"ל ג"כ פטור אידעוני משום דלית ביה מעשה מ"מ איכא נפקותא גבי ידעוני דאית בי' מעשה כגון המקטר לשד וכמ"ש הרמב"ם דלר"ל מיחייב תרתי בכה"ג אאוב וידעוני ולר"י אינו

חייב אלא א' ואי לא חלקן קרא גבי מיתה גם לר"ל לא הוי מיחייב אלא א' ודוחק לומר דקושית הש"ס הכא הוא לר"י דוקא דא"כ לר"ל לית לן תנא דסובר ב"כ הבאים כא' מלמדין והש"ס פריך סתמא בכמה דוכתי למ"ד מלמדין וי"ל דגם לר"ל לא הוי צריך למיכתב קרא תרוייהו גבי עונש והוי מצי למיכתב אוב או ידעוני גבי אזהרה לחלק:

שאני ר"ח דנפיש זכותיה: ק"ק איך סמך ר"ח עצמו על הנס ובפרט לתלות בזכותו מה שאין דרך הגדולים כדאמרינן בש"ס חזקיה שתלה בזכות עצמו תלו לו בזכות אחרים אלמא שלא כדין עשה ורש"י נראה שרצה לתרץ זה ולכן פי' דר"ח לא החליט לגמרי שינצל אלא שאם תוכל לו ידע שמה' יצא הדבר ויקבלו אכן פי' זה לא שייך לפי מה דאתמר סוגיא זו בחולין (דף ז' ע"ב) דקאמר לה בפי' לא מסתייע לך אין עוד מלבדו כתיב גם בלא"ה י"ל מאי מקשה מר"י אר"ח דלמא ר"ח פליג באמת אר"י ולמה לא מקשה תיכף אמימרא דר"י מהך דר"ח ושביק ליה עד דנקיט ליה למעשה דר"ח והדר מקשה ולכן היה נ"ל שאפשר לפרש דבאמת לאו ממימרא דר"ח פריך אר"י דבזה י"ל דפליגי אלא מגוף המעשה פריך לפי שיטת ר"י למה באמת לא הזיקה בכישוף לר"ח ואהא מתרץ דשאני ר"ח דנפיש זכותיה ולכן לא יכלה לו אבל ר"ח עצמו לא סמך על זה אלא סבר דכשוף לא מסתייע נגד רצון הקב"ה או נגד הטבע שמקרי פמליא של מעלה כמו שפי' הרשב"א הובא בע"י בחולין שם:

האי מכניף ליה: א"ל דא"כ כשוף היכי משכחת ליה דמיחייב דהאי מכניף ליה אינו רק חובר חבר שהוא בלאו כדאמרינן לעיל (דף ס"ה ע"א) די"ל דלא קאמר רק דברים שיש לה חיות אין יכול לבראות אבל שאר שינוי טבע כהך דלקמן אשקיי' הואי חמרא זה יכול ולכן אמרינן במתניתן דמלקט קשואין חייב דאין זה הכנפה אלא בריאה ממש ואפילו הוי הכנפה י"ל דלא פטור הכנפה ממיתה רק בדברים שיש להם חיות אבל בשאר דברים אפילו אהכנפה מיחייב מיתה:

ברש"י בד"ה סמכו ענין לו. הא ילפינן לה בהאי פרקין: קשה הא גבי שוכב לא כתיב כלל דמיהם בם וביבמות (דף ד' ע"א) פי' דגבי אשה הנשכבת מבהמה כתיב וכי מה ענין זה לשוכב ועוד מה שכ' דילפינן לה בהאי פרקין מדמיהם בם ז"א דמתהרוגו יליף ליה לעיל (דף נ"ד ע"ב) ועוד דבברכות (דף כ"א ע"א) כ' רש"י גופא דמתהרוגו ילפינן וא"כ סתר גם דברי עצמו. והנ' לפענ"ד דרש"י גריס לעיל (דף נ"ד) כגירסת הסמ"ג הביאה המהרש"א שם דמתהרוגו ומדמיהם בם יליף ולכן הביא רש"י כאן חד קרא ובברכות אידך קרא:

ד"ה ינאי איקלע. ולא גרסינן ר' ינאי: ולגירסות הישנות דגרסי ר' ינאי י"ל דהוא לא ע"י כישוף עשה שהוא בפה בלא מנא אלא ע"י מנא שהוא רק מעשה שדים וזה מותר לכתחלה כמ"ש הר"ן:

בתוספות ד"ה וכי מפני. מלא תחיה כל נשמה דבסייף: פי' דלמא ר"י אית ליה ג"כ הגז"ש והא דצריך לילף מדהוציא מן הכלל היינו דאיכא סברא לילף מלא תחיה כסברת ריה"ג וג"כ מלא יחיה כסברת ר"ע ואי לאו קרא ה"א דנילף מלא תחיה לקולא ולכן גם מסמוכים לא הוי מצי למילף אכן ק"ק דאיך אפשר לומר כן דא"כ גז"ש מאי אהני ולענין מה נמסר. וביותר קשה אמה שכתבו התוס' תדע דאטו כו' כרבנן דרשינן סמוכים וע"כ הוי הפי' דא"כ ל"ל גז"ש דלא תחיה ולילף מסמוכים א"כ מה תירצו התוס' אלא ע"כ משום דאיכא גז"ש כו' הא היא גופא קשיא דגז"ש ל"ל ועוד ק"ל אי לכ"ע דרשינן סמוכים א"כ מ"ט דמ"ד דפליגי לעיל (דף נ"ו ע"ב) אר"ש וסברי דב"נ אין מוזהרים על כישוף הא ר"ש יליף ליה שם (דף ס' רע"א) מהך סמוכים דבן עזאי ע"ש:

דף סח.

בגמרא א"ל שלך קשה משלהן: ק"ק הרי אין זה תשובה על שאלתו ששאל באיזה מיתה יהיה נידון וכי מה יודע עדיין בזה אם גם יודע לו ששלו קשה משלהן גם י"ל מעיקרא מאי בעי ר"ע בזה לידע באיזה מיתה ימות גם מאי כולי האי ששלו קשה משלהם ורש"י פי' מפני שלבו פתוח כאולם אכן לפי הידוע א' המרבה וא' הממעיט ובלבד שיכוון את לבו לשמים וא"כ מה בין לבו פתוח או לא גם למה שאל ר"ע דוקא כן ונ"ל דבלא"ה י"ל דהכא משמע דמשום כך קלל ר"א לר"ע שלא ימות מיתת עצמו מפני שפירש ממנו ולא עמד עוד בפניו ואלו בפסחים (דף ס"ט ע"א) תניא דא' לו ר"א בשחיטה השבתני בשחיטה תהא מיתתך אלמא דמשום כך היה ואותו מעשה ודאי היה קודם לזה דסמוך למיתתו דהא באותו הפעם עדיין למד לפניו אכן גם שם שייך להקשות דא"ל בשחיטה תהא מיתתך והרי בגמרא אמרינן שסרקו בשרו במסרקות של ברזל ובזה המיתוהו. אכן נ"ל דבזה הכל א"ש דבאמת מכח אותה מעשה הי' לו לידון בשחיטה כדקאמר לו אכן כאשר נוסף עליו גם זה שפירש מר"א ור"א קאמר להו תמה אני אם ימותו מיתת עצמו בזה שאל ר"ע שלו מהו פי' אם עי"ז נשתנה גם מיתתו משחיטה שהיא סייף לחמורה ממנה וע"ז השיב לו ר"א דשלו קשה משלהן מפני שניתוסף עליו גם עון זה ולכן באמת לא היתה מיתתו בסייף רק בחמורה ממנה:

אמרו לו הכדור והאמוס: הא דשאלו לו עתה שאלות אלו משום דראו שהיה סמוך למיתתו ורצו לראות אם תצא נשמתו מתוך אמירת טהור או מתוך אמירת טמא כדי לידע אם טהור יהיה לע"ה אף שנידוהו וכאשר באמת יצאה נשמתו בטהרה וכן נראה מאבות דרבי נתן (פ' כ"ה) דשנוי ג"כ מעשה זה וקאמר שם והיה משיב על טמא טמא ועל טהור טהור עד שיצאה נשמתו בטהרה מיד קרע ראב"ע את בגדיו ובכה ויצא ואמר לחכמים רבותי באו וראו בר' אליעזר שטהור הוא לע"ה לפי שיצאה נשמתו בטהרה ע"כ:

ואמר הותר הנדר: מזה נראה שהיה בנדויו עד שמת וכן נראה ממה שישבו לפניו בריחוק ד' אמות וא"כ ממה שהניח תפילין ע"כ מוכח דמנודה מותר וכבר הקשה בת"י בנדה (דף ז' ע"ב) דבמ"ק מבעיא ליה הך אי מנודה מותר בתפילין והניח בתיקו ולמה לא פשיט ליה מהך דר"א והניחו בקושיא ע"ש. ולפענ"ד י"ל דבטור י"ד (סי' של"ד) הביא ב' דעות אי פסקינן לחומרא דאסור או מותר ודעת הרי"ף והרא"ש להתיר מספק וכן כתב בש"ס שם ולפ"ז י"ל דמר"א לא הוי מצי למיפשט דדלמא ר"א גופא ספוקי מספקא ליה ולכן הניח מספק ולא הוי דומיא דכולי אחריני דפשיט במ"ק שם מקרא ולפ"ז ע"כ מוכח כדעת הרי"ף דלדעת הי"א דמספק לא יניח שפיר קשה כקושית התוס' דהוי מצי למיפשט מהך דר"א שהניח א"כ ע"כ פשיטא ליה דמותר ובספרי ע"ל בנדה שם כתבתי עוד ישוב בקושית התוס' ע"ש. שם ד"ה איסור סקילה: ואפילו יצא לר"ה הוצרך לפרש כן דאל"כ למה קרי ליה להטמנת חמין יותר איסור סקילה דהא גם בהטמנה ליכא איסור סקילה אלא משום שמא יחתה או שמא יגיס בקדרה וכה"ג איכא גם בתפילין שמא יצא בו לר"ה ולכן פירש דגם אם יצא ליכא רק איסור שבות:

בתוספות ד"ה האיך מניחין. ופי' הקונטרס התם דמדליק בד': הא דלא קאמר רבי התם בפ' הכי משום דלא קאי רק אדברי ר' נתן וכיון דר' נתן לא הזכיר בתקיעה ד' מה היתה משמשת גם רבי לא מפרש אבל בתקיעה ג' דקאמר ר' נתן דלהדליק היתה בהא פליג רבי ואמר דמשום תפילין היתה אך דאכתי יש להבין אימתי היה לחלוץ תפילין לר' נתן אי בתקיעה שניה הו"ל לאפרושי בהדי אידך ואי בתקיעה ד' כש"כ דהו"ל לומר ד' לחלוץ תפילין כמו דקחשיב בג' תקיעות הראשונות ולמה לא הזכיר כלל מחליצת תפילין אכן י"ל כיון דר"מ ור"י ס"ל בעירובין (דף צ"ו ע"ב) דשבת זמן תפילין הוא א"כ י"ל דגם ר' נתן כוותייהו ס"ל וא"כ לא חלצו תפילין כלל בע"ש ובהכי מתורץ מה שהקשה במהר"ם אקושית התוס' דלמא ר"א כר"נ ס"ל ולפ"ד א"ש כיון דר"נ לא הזכיר כלל מחליצת תפילין א"כ משמע דלית ליה חליצת תפילין בע"ש כלל:

ד"ה וטהרתן. אלמא מדלא חייץ בטבילה: ראיתי מקשים ממתניתן דפ"י דמקוואות דקאמרינן בפי' שם דמהני טבילה כמו שהן ודוחק לומר דאתיא כר"א אכן י"ל דגם רבנן מודו בזה דלא פליגי אלא כשנקרעו דאז לא חשיב מה שבתוכו חיבור לו כיון שנקרע וא"כ חוצץ אבל מתניתן דמקואות יש לאוקמי כשהן שלמים דאז חשיב כל מה שבתוכו כאלו נתפר עמו דהא מחובר לו ע"י תפירת כל סביביו:

בד"ה היה מכה בבשרו. דמשום תורה קעביד: ע' בטור י"ד סי' ק"פ שהביא דעה אחרת בזה דלא אסור רק גדידה אבל הכאה לא ור"ע רק הכאה עביד ובספרי ע"ל יבמות (דף י"ג ע"ב) הארכתי בשיטת הפוסקים בזה אם מותר לחבול על אדם גדול ע"ש:

דף סח:

במתניתין משיביא ב' שערות: נסתפקתי איזה שיעור יש בסריס שאינו מביא ב' שערות רק סימני סריס מאימתי נעשה בן סורר ומורה וגם אם נאמר דבי' תלוי בשנים כמו לענין חיובו בשאר מצות מ"מ עדיין יש להסתפק עד אימתיכיון שהשיעור דעד שיקיף לא שייך גביה. שוב ראיתי דברייתא שלימה שנינו ביבמות (דף פ' ע"א) דסריס אינו נעשה בן סו"מ מפני שאינו בכלל עד שיקיף אכן תמהתי על הרמב"ם (פ"ז מה' ממרים) שהשמיט דין זה ועיין בספרי ע"ל שם שכתבתי ישוב לדעת הרמב"ם:

בגמרא ועוד בן ולא איש קטן במשמע: והכי דרשינן ג"כ בב"ק (דף מ"ד ע"א) ע"ש והקשה בכאן ב' קושיות כנגד הב' תשובות שהשיבו דכנגד מה שאמר כדקתני טעמא קאמר דאיכא ג"כ טעמא לחייבו דעל שם סופו נהרג וכנגד מה דקאמר ותו היכי אשכחן דענש הכתוב דפירושו אפילו היכא דאיכא טעמא לחייבו כגון גבי רוצח משום ישמעו וייראו לא אשכחן דחייב כמו שפי' הר"ן נגד זה מקשה דבן ולא איש קטן משמע והכא קאמר קרא בפי' ולכן בלא דאיכא טעמא לחייבו לא הוי שייך להקשות מבן ולא איש דאכתי יקשה היכי אשכחן דענש הכתוב:

מאי כי יהיה לאיש בן ש"מ לכדר"ח: ק"ק דא"כ לרבה דסבר קטן אינו מוליד וא"כ ל"צ לדרשה דר"ח ליכתוב קרא כי יהיה בן לאיש וא"ל דהא ודאי רבה ג"כ מודה דבדורות הראשונים היו מולידים בני ח' וכדאמרינן בש"ס לקמן רק דלענין גר קטן קאמר דאי אתה צריך לחזור אחריו כיון דמילתא דלא שכיחא הוא וכמו שכ' הר"ן וא"כ צריך קרא דבן לאיש גם אליבא דרבה לדרשה דר"ח היכא דהי' מהמיעוט והוליד כשהוא קטן דא"כ מנ"ל להש"ס דר"ח פליג ארבה דלמא סבר ג"כ כוותיה דקטן אינו מוליד בסתמא וקרא איירי כמו לרבה היכי דאיקרי והוליד אך דזה ודאי אינו דכבר כ' הר"ן דהיכי דהולידו

בני ח' אין להם עוד דין קטנים אלא דין גדולים דבנים הרי הן כסימנים ולכן כיון דקאמר ר"ח דקטן שהוליד אין בנבסו"מ ויליף מלאיש בן ולא לבן בן ע"כ ס"ל דאפשר שיהי' לו בן כשהוא בן ולא איש וא"כ ע"כ ס"ל דקטן מוליד פי' דהיכי דהוליד לא נעשה גדול עי"ז דאל"כ שפיר קרינן ביה לאיש בן ופליג ע"כ ארבה דס"ל דקטן אינו מוליד פי' וכשמוליד אין לו עוד דין קטן אלא גדול וא"כ לרבה ע"כ לא שייך לאוקמא קרא דלאיש בן גם להיכא דאולידו בני ח' שנים ושפיר ק' דלכתוב קרא כי יהיה בן לאיש אכן נ"ל דבלא"ה קשה אהא דדייק דלכתוב קרא כי יהיה בן לאיש אי פירושו סמוך דוקא הא גבי מופלא סמוך לאיש דאתיא מדכתיב איש כי יפליא ומניה דרשינן כי יפליא סמוך לאיש ולמה לא כתיב שם כי יפליא איש או אשה לנדור נדר כדדייקינן הכא אכן י"ל דודאי אין זה דיוקא אי כתיב בתחלה או בסוף ורק הכא קאמר אי לא אתיא רק לדרשה דר"י א"ר ולא לדרב חסדא למה כתיב בקרא לישנא דאיכא למיטעי ולדרוש מניה דרשה דר"ח ביותר הל"ל כי יהיה בן לאיש דמשמע רק דרשה דריא"ר אלא ודאי מדכתיב הכי באמת כוונת הכתוב דנדרוש גם דרשת ר"ח וזה שייך כאן אבל באיש כי יפליא דליכא למיטעי ולדרוש דרשה אחריתי בזה אין קפידא איזה כתיב קודם ולכן גם לרבה דיליף מקרא דקטן אינו מוליד ליכא למיטעי ולדרוש כדרשת ר"ח ולכן אין קפידא אי כתיב לאיש קודם או בן:

בתוספות ד"ה בן. במופלא סמוך לאיש לענין נדרים: פי' למאן דס"ל התם מופלא סמוך לאיש דאורייתא ואין לתרץ דליכא למימר הכי דהא פשיטא דקטן פטור שלא בא לכלל מצות דז"א דהא השיב בש"ס על זה דיש לנו ג"כ טעם לחייב קטן כיון דנהרג על שם סופו ולזה הוצרך לילף מוכי יהיה לאיש בן אכן השתא מקשים התוס' דאכתי מקרא זה לא מוכח מידי דתוקמי סמוך מבן י"ב שנה וי"א עד בן י"ג שהביא ב' שערות ולא נימא בן הסמוך לגבורתו של איש דמשמע עד שיקיף זקן התחתון דזה משמע גבורתו של איש אלא בן הסמוך לאיש ואהא תירצו התוס' דלאיש משמע לשון גבורה של איש דהיינו היקף זקן התחתון אכן ע"ז הקשו דא"כ ל"ל טעמא דמתניתן דשלא בא לכלל מצות דבשלמא בל"ז לא יקשה תיכף אתירוץ דר"י א"ר הכי די"ל דאצטריך להך טעמא כי היכי דלא נחייב קטן מטעמא דנהרג על שם סופו ונוקי קרא דכי יהיה למופלא סמוך לאיש אכן לאחר שהקשו התוס' דבאמת נימא הכי דמאי אולמא הך טעמא דמתניתן מהך טעמא דנהרג על שם סופו ותירצו דלאיש משמע לשון גבורה הקשו שפיר א"כ טעמא דמתניתן ל"ל ואהא תירצו דאף דמלאיש משמע שחייב עד זמן גבורה של איש ולא עד שיביא ב' שערות דוקא מ"מ ה"א דכבר התחיל זמן חיובו קודם שהביא ב' שערות מעת שיקרא מופלא סמוך לאיש ואהא קאמרו דאף דהוי יותר מג' חדשים וא"כ לא שייך

למדרש בן ולא אב מ"מ שייך למדרש כן בזמן גדלות. והנה ודאי שהיו יכולים לתרץ ג"כ דהא הך קרא לאו יתורא הוא דדרשינן מניה בן ולא אב אלא ממשמעותא דרשינן הכי אלא דעדיפא מזה משני דגם אי הוה דרשינן סמוך לגבורתו של איש הכי ג"כ הוי מצינן למידרש בן ולא אב וכן צ"ל ע"כ מדלא כתבו התוס' תיכף הכי מקושיא קמייתא שהקשו אימא שנה שלפני גדלות איך אפשר לומר כן דא"כ בן ולא אב ל"ל ובזה לא שייך מה שתירצו לבסוף כיון דלפי קושיא זו לא יתחייב רק בקטנותו וע"כ צ"ל כמ"ש וע' במהרש"א שהאריך בביאור דעת התוס' והנראה לפע"ד כתבתי:

בתוספות ד"ה קטן אי אתה. מההיא דמערימין על מעשר שני: פי' דאי רק מדרבנן אבל מדאורייתא לא א"כ מדאורייתא אין מעשר זה פדוי ונאכל בלא פדיון חוץ לירושלים אכן בזה אפשר לומר דלא רצה למיבעי למ"ד זה די"ל דסובר כמ"ד ביבמות (דף פ"ט ע"ב) דיש כח לחכמים לעקור דבר מן התורה אפילו בקום ועשה ולכן אף דמדאורייתא אין לו זכי' מ"מ יש כח ביד חכמים לומר דיש לו זכייה ושבמעשר פדוי הוא ולכן ניחא ליה להקשות למ"ד דגם מדרבנן אין לו זכייה לאחרים וכה"ג תירצו גם התוס' בכתובות (דף י"א ע"א) דר"ה סובר כמ"ד הנ"ל ע"ש:

בא"ד. א"נ במעשה ידיו: ק"ק כיון דהשתא לפי הך שיטה קיימינן דקטן אין לו זכייה מן התורה כלל דאי יש לו לא נצרך לאוקמא במעשה ידיו דוקא ואי אין לו א"כ שכר מלאכתו מאן מזכי ליה:

בא"ד. ואין נתינת קטן כלום: אף דתנן בשבועות (דף מ"ב ע"א) דנשבעין לקטן ומוקמינן ליה התם בטוענו משום אביו זה דוקא למאן דאית ליה שם דהוי כמשיב אבדה ופטור ולא לרבנן דפסקינן כוותייהו וכן החליט גם הרמב"ם בפ"ה מה' טוען דלעולם אין נשבעין על טענת קטן אכן הרב המגיד בפ"ב מה' שכירות הביא בשם הרב ר"י מיגש דשבועת שומרים נשבעים לקטן מן התורה א"כ בלא"ה מתורץ קושית התוס' דיש לאוקמא בנשבע לו שבועת שומרים שחייב לו מדאורייתא:

בא"ד. אבל ע"פ עד א' נשבעין: אכן לא כן דעת הרמב"ם בה' טוען הנ"ל דכתב בפי' שם דגם בהעדאת עד א' אין נשבעין לקטן ולכאורה מוכח כדבריו מדמקשינן בשבועות (דף מ"ב) שם מהך דאין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן אהך דאבל נשבעין לקטן ומאי קושיא לוקמא הך דאבל נשבעין בהעדאת ע"א ואף דגם לשיטת הר"י מיגש הנ"ל יש להקשות כן דלוקמי בשבועת שומרים בזה י"ל דדחיק ליה לאוקמא רישא במלוה וסיפא בשומרים דוקא אבל אי נוקמי סיפא גבי העדאת ע"א שפיר איירי במלוה ג"כ דומיא

דרישא אע"כ דגם בהעדאת ע"א אין נשבעין וע' בר"ן במה שכ' ליישב קושית התוס' דלקמן ובתירוצו מתורץ גם קושיא זו אף שלא הזכירה בדבריו:

בא"ד. כגון שנתגיירה אמו כשהיא מעוברת: ק"ק דלכאורה יש להבין אמה שכ' התוס' לעיל גרים האיך מטבילים אותן אלא כיון דזכייתו וידו באין כא' שאני דאכתי קשה איך זכין לו ע"י מילה הא אז עדיין אין לו יד דאינו גר עד שימול ויטבול ולא שייך לענין מילה באין כא' אך דז"א דהא הזכייה היא דוקא שזוכה בדין יהודי וזכייה זו לא באה לו רק בטבילה שהיא לבסוף ואז באה לו ג"כ היד והתוס' נקטו טבילה מפני שהיא לבסוף וכה"ג כ' בשיטה מקובצת בכתובות (דף י"א) בשם הרשב"א אמה דאמרינן שם דגר קטן מטבילין ע"פ ב"ד דזכין לאדם שלא בפניו דלמה לא נקט ג"כ מלין אותו ע"פ ב"ד מהך טעמא ותירץ דנקט טבילה שהיא לבסוף ובה הוי הזכייה אכן קשה דלפ"ז מאי תירצו התוס' דגם אי קטן לית ליה זכייה מ"מ משכחת דהוי גר מן התורה כשנתגיירה אמו כשהיא מעוברת דמה בכך דהא אכתי לא הוי גר עד שימול אף שטבל כבר אגב אמו וכן מוכח ממה שכתבו התוס' גופייהו ביבמות (דף מ"ז רע"ב) בד"ה מטבילין ע"ש וא"כ אין לו זכייה עד שימול ואכתי קשה איך זכין לו מן התורה וצ"ע:

בא"ד. וקדושיו קדושין ובניו חולצין ומיבמין: ק"ק הא כשקדושיו קדושין ובניו מיבמין כבר נעשה גדול וכיון שגדל שעה א' ולא מיחה שוב אינו מוחה דבגדלותו הוא מקבל כמ"ש התוס' גופייהו לקמן וא"כ איך משכחת לעולם דעקרו רבנן דבר מן התורה בקום ועשה דהא כשהוא קטן אכתי אינו במצות מן התורה וכשנעשה גדול אז אין גירותו מצד זכיית בית דין אלא מצד עצמו שקבלו עתה ושפיר הוי גר מן התורה:

בא"ד. היינו קבלה: ולפ"ז לא נעשה גר ודאי עד שיגדל ולא מיחה ומה שאמר ר"ש דגיורת פחות מבת ג' כשרה לכהונה היינו לכי גדלה וכדאמרינן בכתובות (דף י"א ע"א) לענין כתובת מאתים:

דף סט.

בגמרא ואמר רחמנא איש: ולא כתיב ואם אין לו גואל וכמו שפירש רש"י וא"ל דרב חסדא דסבר קטן מוליד האי איש מאי עביד ליה די"ל דדריש ליה למעט גיורת דבב"ק (דף ק"ט ע"ב) דרבינא מבעי' ליה שם אי נדרוש להכי ופשיט ליה דאצטריך לדרשה דרבה וכיון דלר"ח לא מצרכינן להכי שפיר י"ל דדריש לי' למעט אשה או דסבר דאורחא דקרא הוא:

איש אתה צריך לחזור: אף דהתוס' כתבו לעיל דלאיש משמע לשון גבורה דהיינו משיקיף זקן התחתון והכא כתיב לאיש וא"כ ע"כ נמעט מני' גם איש שהביא ב' שערות ולא הקיף זקן וזה ודאי מולידו ואיך שייך למדרש דרשה זו כלל די"ל דהתוס' לא כתבו כן אלא גבי בן סורר ומורה דהוי מצי למיכתב איש כדאמרינן בגמרא והביאו ראיה מוהאיש לאיש דהוי מצי למיכתב ג"כ איש וכתיב לאיש דמשמע מזה דלאיש דוקא משמע לשון גבורה אבל הכא דע"כ צריך לכתוב לאיש דהלמ"ד הוא היחס לא שייך למידרש לאיש לשון גבורה:

ת"ל ואיש: ק"ק שבשלמא לדעת הרמב"ם (בפ"ג מה' איסורי ביאה) דקטן מביא קרבן י"ל דאצטריך קרא דחייב בקרבן אבל לדעת הראב"ד שם דאינו מביא וגם היא אינה לוקה א"כ קרא ואיש לרבות קטן למאי אתי וצ"ע:

בן ולא אב היכי דמי: א"ל דהא משכחת לה כשהפילה אשתו לאחר מ' יום ואף שהולד אינו בן קיימא אז מה בכך הא גם כשמתרץ דלאחר ג' חדשים מקרי ראוי להיות אב אף שגם אז עדיין אינו ב"ק דז"א דודאי לא מקרי אב אלא כשהולד ב"ק רק לפי ס"ד השתא דבעינן שיהי' עתה אב לא משכחת אלא לאחר ט' חדשים ולפי מה דמתרץ שראוי להיות אב היינו שרואין עתה שראוי להיות אב לאחר ט' חדשים שיהיה לו ב"ק אז אבל עתה באמת אינו אב עדיין ולכן א"ש הא דלפי האמת יליף ר' כרוספדאי מבן ולא אב דכל ימיו של בסו"מ אינם רק ג' חדשים ולמה לא יליף מ' יום דוקא דהא לאחר מ' יום כבר ראוי להיות ניכר שיהי' אב כגון אם הפילה אבל לפ"ד א"ש דאם הפילה לא מקרי עוד ראוי להיות אב:

זיל בתר רובא: א"ל אהא דאמרינן ביבמות (דף ק' ע"ב) מי שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשאה וילדה כו' ע"ש דלכל מילי דיינינן ליה כספק ולמה לא אזלינן שם בתר רובא די"ל לפי מה דאמרינן שם (דף ל"ז ע"א) רוב היולדת לט' עוברה ניכר לשליש ימים והאי מדלא הוכר לשליש ימי' איתרע לה רובא גם כאן א"ש דהכא מסתמא אמרינן דאזלינן בתר רובא ויולדת לט' הוי אבל התם דלא הוכר עוברה הוי ספק דאיתרע לה רובא:

ובדיני נפשות מי אזלינן בתר רובא: קשה דמי ס"ד דלא אזלינן גבי בן סורר ומורה בתר רובא דא"כ כי מייתי ב' שערות בן י"ג שנה למה נעשה בן סורר ומורה ניחוש שמא כבר הביא קודם לכן ונשרו דהא בדורות הראשונים הביאו סימנים והולידו בח' וא"כ כבר עבר הזמן הראוי לקרותו אב אע"כ דאזלינן בתר רובא והמולידים בח' הם מיעוטא כמ"ש הר"ן וא"כ ע"כ דאזלינן בבן סורר ומורה בתר רובא וא"ל דבכה"ג היכי דליכא למישכח

דין תורה בענין אחר ודאי אזלינן בתר רובא והכא לא קמבעי אלא היכי דמשכחת דין תורה בלא דאזלינן בתר רובא וכמ"ש הר"ן דהא גם הכא משכחת דין תורה שיעשה בן סורר ומורה ודאי כגון שהביא סימנים בח' דודאי נעשה אז ג' חדשים בן סורר ומורה דקודם לכן ודאי לא נעשה גדול דאין ראוי להוליד ואכתי מנ"ל דגם בן י"ג שהביא ב' שערות נעשה בסו"מ אי לאו דאזלינן בתר רובא וי"ל דודאי בכה"ג אזלינן בתר רובא ולא מוקמינן דין תורה דבן סו"מ במיעוטא דב"ח אלא ברוב דבי"ג אבל הכא דמצינו לאוקמא ברובא ומיעוטא דהיינו דבין בשעת רובא בין בשעת מיעוטא לא נעשה בן סו"מ בכה"ג שפיר מסתבר שלא נלך בתר רובא דוקא אלא גם בתר מיעוטא:

ואי ס"ד לא אמרינן זיל בתר רובא: ק"ק דהא ר"מ הוא דאית לי' לעיל (דף מ' ע"א) דעדותן קיימת דרק אסיפא דא' אומר בג' וא' אומר בה' פליג ואומר דעדותן בטלה דהיינו לענין שעות ומדכתיב דין זה בסיפא דהך דשנים בחודש משמע דבהכי מודה וכן אמרינן ביבמות (דף ק"א ע"ב) והך עדותן בטלה היא ר"מ כנראה בפסחים (דף י"א ע"ב) וא"כ לר"מ דסבר דחיישינן למיעוטא היכי דאפשר כדאמרינן בחולין (דף י"א ע"ב) לדידי' קשה אימא דאכחושי אכחשי אהדדי ולמה עדותן קיימת ובשלמא מהך דר' כרוספדאי ל"ק אליבי' די"ל דר"כ אליבא דידן קאמר דפסקינן כרבנן ולר"מ באמת אינו נעשה בסו"מ עד ב' חדשים ושליש וכן מהך מתניתן דבת ג' שנים ל"ק אליבי' דהא לפי האמת דמוקמינן בקבלה עלויה בלא"ה א"ש. ולפי הס"ד דש"ס באמת י"ל דלא אתיא כר"מ דבלא"ה כבר כתבו התוס' לעיל (דף ס"ו ע"ב) דלא אתיא אליבי' אבל מהכא קשה וי"ל דיש כאן ב' מיעוטים המיעוט אינם טועים בקביעא דירחא והמיעוט עדים שבאים לב"ד הם עדי שקר דודאי מחזקינן אותן בחזקת כשרים שלא ישקרו ובמיעוטא דמיעוטא מודה ר"מ כדאמרינן ביבמות (ריש פ' האשה שהלך) ומ"מ מייתי שפיר ראיה דאזלינן בתר רובא כיון דלדידן בכ"מ לא חיישינן למיעוטא ואי משום והצילו העדה ניחוש גם במיעוטא דמיעוטא ניחוש דהא שייך ג"כ הך טעמא דוהצילו העדה גם א"ל מאי מייתי ראיה משם דלמא התם דאיכא חזקה בהדה דוקא דמוקמינן העדים אחזקת כשרות דהא נגד זה גם אותו שהעידו עליו יש לו חזקה זו:

ברש"י ד"ה וכי יזידון. ולא כתיב וכי ירשיע: ואף דתנא דבי חזקיה גופא יליף מהך וכי יזיד לעיל (דף מ"א רע"א) דבעינן התראה מ"מ גם אי הוה כתיב וכי ירשיע ג"כ הוי משמע הכי לפי ב' פירושי רש"י שם אכן בלא"ה הוי מצי רש"י לפרש דדריש דרשה דהכא דאיש מיותר דס"ד ברציחה איש ולא אשה וגם למעוטי קטן ל"צ דאינו ב"ע בכ"מ ולכן ע"כ אתיא להך דרשה לכתוב גם לשון יזיד ולדרוש איש מזיד אך דלפ"ז ק' לר"ח דסבר קטן

מוליד הך איש מאי עביד לי' דבשלמא הא דלא כתיב ירשיע י"ל דלא דייק הכי דמאי נפ"מ בזה אבל הך יתורא דאיש קשה אליבי':

בד"ה הקיף. ונפקא לן מדתנא דר"י בן: א"ל דאכתי למ"ד בנדה (דף ל"ח ע"א) דשפורא גרים א"כ אפשר להיות שליש ימי' לב' חדשים ושליש אפילו ביולדת לט' ועכ"פ ליכא כאן ט' חדשים דאפילו כשנתעברה בר"ח ניסן כשהגיע ר"ח כסליו כלו הט' חדשים ואין כאן רק ב' חדשים ושני שלישים וכש"כ כשנתעברה סוף ניסן די"ל דר' כרוספדאי לא ס"ל כהך תנא אלא כשמואל שם דסובר כחסידים הראשונים דיולדת לט' אינה יולדת למקוטעין ולמ"ד דשיפורא גרים אי סבר ג"כ הך דרשה בן ולא הראוי לקרותו אב באמת אינו בן סו"מ אלא בב' חדשים ושליש או שני שלישים:

דף סט:

בגמרא ואמאי אימא אילונית היא: ה"ה דהוי מצי להוכיח ג"כ הכי מהא דתניא לעיל (דף ס"ו ע"ב) ומתו גם שניהם עד שיהיו שניהם שוים פי' בני עונשים לפי פי' רש"י ול"ל קרא להכי פשיטא דפטור דלמא אילונית היא ובזה לא שייך כתירוץ הש"ס לענין קרבן דהא ומתו גם שניהם בא"א לגבי מיתה כתיב אכן ניחא לי' להביא ראיה ממתניתן ולפי האמת דקבלה עלוי' גם כאן א"ש:

בבא עליה אבי': נקט אבי' דוקא דכל קורבות דמצי למשכח בקטנה בלא אישות הם בתו בת בתו בת בנו בת אשתו בת בנה בת בתה וכולהו לתא דשם אב הם:

דקבלה עלוי': לפ"ז הא דקמבעי' ליה לעיל (דף ס"ו ע"ב) הבא על הקטנה מאורסה לר"מ מהו לגמרי ממעט לה או מסקילה כו' צריך לפרש דמבעי' לי' היכי דקבלה עלה דאי לא"ה לר"מ פטור לגמרי דחייש דלמא אילונית היא כיון דחייש למיעוטא א"כ אין כאן חיובא דא"א כלל:

כי אולדה הרן לשרה בתמני אולידה: הקשה מהרש"א דא"כ לידוק מני' דבז' וד' חדשים אולידו דהא איכא ח' דעיבורא דשרה גם הקשה המהרש"א למה נקט אברהם גדול מנחור שנה וכן נחור מהרן ולא ח' חדשים כזמן העבור ומה שתירץ שאין דרך להתעבר ולילד בפחות משנה הוא דוחק קצת דהא מצינו דפליגי ב"ש וב"ה במפלת לאור שמונים וא' אלמא דיכולה להתעבר תיכף ללידתה לכן נ"ל דבאמת שנה דקאמר ל"ד אלא מדרוב שנה הוא לא דק ושנה קרי' לי' ולא היו אלא ח' חדשים דקשיש אברהם מנחור וכן נחור מהרן וא"כ כשהוליד הרן לשרה כשהי' אברהם בן ט' וד' חדשים הי' הרן אז בן ח' וכשנולדה שרה הי' אברהם בן י':

אלא מהכא ובצלאל: הא דלא מייתי קרא דבצלאל ברישא היינו משום דדרך הש"ס הכי דבתחלה מייתי אותן שיש להשיב עליהם ואח"כ אותן שאין להשיב אכן לעיל צ"ב למה הקדים הך דבת שבע לקרא דאברהם הכתוב בתורה וי"ל דהוי ניחא לי' למייתי מבת שבע דהתם הוי ג' שילדו בזא"ז לח' שנים ומהרן אינה ראיה כ"כ דלא הוי אלא א' אבל מב"ש דהוי ג' וג' פעמים בכ"מ הוי חזקה:

ברש"י ד"ה פסלה מן הכהונה. מיהו מיתה לא מיחייבו כגון שלא התרו בהן: הא דלא פי' בקיצור כגון שהיא היתה שוגגת או אנוסה וכן הוי משמע לכאורה מדנקט פסלה מן הכהונה ואי ברצון למה אשמעינן דוקא לענין כהונה לשמעינן אפילו גבי ישראל ולאוסרה על בעלה משום דהמסוללת בבנה לרצון משמע אך מה שכתבו לא מיחייבו כגון שלא התרו בהן צ"ב דהא הבועל פשיטא דאינו חייב דקטן הוא ואינו ב"ע:

בתוס' ד"ה דל תרתי שני. ותימה גדולה פי': אכן מלבד קושית התוס' עוד יש לתמוה אפירוש זה דכ' מימי נדות וטהרה דימי טהרה מאן דכר שמי' הא אז מותרת לשמש ורק ז' ימים טמאה לזכר והם כמו נדת דותה ודוחק לומר דימי טהרה דקאמר הם ז' נקיים הא זה ל"צ דין תורה רק גבי זבה וזה לא שכיח ברוב נשים וגם רש"י לא הזכיר כלום מימי זיבה גם ק' לפי פי' זה דהא לקמן גבי בצלאל קאמר ג"כ הכי דל תרתי שני דתלתא עבורא והרי אז עדיין לא נתנה התורה ולא היה דין נדות כלל ולכן נלע"ד דכוונת רש"י הוא כיון דאמרינן בנדה (דף ח' ע"ב) אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה וגם אית לן דסתם וסת הוא מל' יום לל' יום וא"כ אין אשה ראויה להתעבר רק מל' יום לל' יום וזה ודאי דוחק לומר דבכל פעם שנעשה א' בן ח' אשתו היתה סמוך לוסתה שהיתה ראויה להתעבר מיד ולכן צריכין אנחנו חדש לתלות דהיינו אם גם היתה אשתו בתחלת נדה אז שלא היתה ראויה להתעבר עד כלות חדש שלם דהיינו ימי נדה וטהרה עד סמוך לנדה אחרת מ"מ שפיר משכחת שהי' נולד לו ולד עכ"פ ח' חדשים אחר כלות לו ח' שנים והיינו מש"כ רש"י חדש של ימי נדות וטהרה וזה שייך בכל זמן גם קודם שנתנה התורה. א"ע ראיתי ברש"י יבמות (דף ס"ד ע"ב) דכתב רש"י בפי' כוונתו כזה ע"ש והוא נלע"ד הנכון בישוב קושית התוס' ומתורצים קושית התוס' כנ"ל. ועוד יש לפרש הך וטהרה משום דאיכא חד מ"ד שם דסמוך לטבילה דהיינו סמוך לטהרה נתעברה וזה ג"כ מחדש לחדש אחר שפסקה מנדתה ופי' רש"י אליבא הב' מ"ד וגם גבי בצלאל שייך זה אף דלא הי' טבילה אז דהכל תלוי בפסיקה מנדה דהא ילדו גם אז:

בא"ד. לכך נראה: לולא פי' רש"י ותוס' זה היה נלפענ"ד לפרש בפשטות דלכאורה קשה עדיין אש"ס דילן כיון דלעיל אמרינן דרוב נשים לט' יולדות ואלימא טעם זה שאפילו

להחמיר ולדון דנ"פ אמרינן כן א"כ בודאי הי' לנו לומר הכא דהני ג"כ לט' ילדו והיו מולידים בני ח' פחות חודש ולכן נ"ל דבאמת סבר הכי רק כדי להמציא החשבון רצה לומר כמ"ד שיפורא גרים בנדה (דף ל"ח ע"א) ולדידיה משכחת יולדת לט' בז' חדשים ושני ימים כגון נתעברה סוף אדר וילדה תחלת מרחשוון או לח' חדשים כגון נתעברה באמצע אדר וילדה באמצע מרחשוון או לט' חדשים כגון נתעברה תחלת אדר וילדה סוף מרחשוון ולכן נקטינן מסתמא הממוצע בין שניהם כי זה ודאי שכיח יותר מתחלה וסוף ובאמת נקטינן אליבא דמ"ד דיולדת לט':

בד"ה אלא דרך חכמתן. וקרא קחשיב שם וחם ויפת: וא"ל דלמא חם הי' גדול מיפת וחשיב חם ויפת דרך גדולתן כיון דליכא הפרש כולי האי בחכמתן דהא קאמרינן לקמן יפת הגדול שבאחיו היה ואכתי קשה אליבא דהך מ"ד ולכן הנכון מה שפי' הרמב"ן בפ' נח דבאמת יפת הגדול ושם השני וחם הקטן כדכתיב בקרא ולכן כדחשיב שם ברישא מפני חכמתן חשיב חם אחריו שהי' אחריו באמת ואח"כ חשיב יפת הנשאר עוד לו לחשוב:

דף ע.

במתניתן ומעשר שני והקדש שלא נפדו: א"ל מאי קמ"ל בזה כיון דלפי מאי דתנן לקמן במתניתן אינו חייב עד שיגנוב משל אביו והני לאו של אביו הם דמ"ש ממון גבוה הוא כדאמרינן ריש מס' מעשר שני וגם הקדש לאו ממון אביו הוא די"ל כיון דטעמא דיגנוב משל אביו דוקא ולא משל אחרים הוא משום דשכיח לו ממשיך טפי וזה שייך גם במ"ש והקדש גם א"ל אהא דקתני מ"ש שלא נפדה וזה איירי ע"כ שגנב הממון וקנה בו מ"ש זה דהא בענין אחר אינו חייב וכמו שפי' רש"י לקמן (ע"ב) וא"כ איך קונה המ"ש הא (ריש מס' מ"ש) תנן מ"ש אין מוכרין אותו די"ל דאיירי בעברו ומכרו לו גם צ"ל דמאי דקתני אכל טבל כו' קאי איין דוקא ונקט אכל משום דשתיה בכלל אכילה לכן ניחא ליה למינקט אכל שהוא לישנא דרישא:

בגמרא ויין עד ארבעים יום: היינו משום דעד ארבעים יום לא מקרי יין כמו שפירש רש"י בברכות (דף כ"ז ע"א) והראב"ד ריש פ"ו דעדיות פי' משום דמאז משתכר וא"כ הכא מאז ממשיך בתריה והרמב"ם פ"ז מה' ממרים כ' סתמא דמיין מגתו פטור ולא ידעתי למה השמיט ד"מ יום דיהיב בש"ס דהכא וביותר יש לתמוה דלפי הנראה מהש"ס דכאן פטור אאכל בשר מליח אפילו בפחות מג' ימים דהא אמרינן ובכל שהוא לא ממשיך ופי' רש"י דלילה א' מפיג טעמו והוא כ' שם בסתמא דדוקא ג' ימים בעינן נגד סוגיא דלפנינו ואף

אי הי' מפרש דפשיטות הש"ס לאו פשיטות גמור הוא עכ"פ ה"ל לפסוק להקל כדין כל שאר ספיקות בדיני נפשות והוא פסק להחמיר וצ"ע:

וחד אמר רבעו: א"ל דא"כ למה לא הרג נח לחם כדין בא על הזכור דנהרג בן נח עליו כדאמרינן לעיל (דף נ"ח ע"א) דהא מהפסוק נראה דידע נח שעשה לו חם כן כדכתיב וידע נח את אשר עשה לו בנו הקטן והרי ב"נ נהרג בעד א' ובדיין א' ואפילו קרוב כדאמרינן שם (דף נ"ד ע"ב) די"ל דאף דידע נח שחם עשה זה מ"מ לא היו עדים בדבר רק שחם גופא הגיד לאחיו ופרסם הדבר כמש"כ הרמב"ן בפ' נח והואיל דבר זה ליקלל עליו אבל לא ליהרג:

ברש"י ד"ה יין האיטלקי. אינו חייב בחצי לוג: לפ"ז אין שיעור לדבר בכמה מתחייב מיין אחר אכן הרמב"ם לא ס"ל חילוק זה כלל וכתב דגם בשאר יין חייב בחצי לוג ע"ש:

בתוספות ד"ה חי מזוג ולא מזוג. ומפ' ר"ת דחי הוא מול"מ: א"ל הא ברישׁ פ' המוציא יין משמע דכוס ברכת המזון צריך מזיגה כדרך שתייתו לפי' ר"ת מזיגה זו כראוי לא היתה עד ברכת הארץ אבל בתחלת ברכת המזון היתה חי דהיינו מזוג ולא מזוג וכן כתבו התוס' בשבת שם:

ד"ה י"ג ווין. לא קחשיב ויפת: לא ניחא להו למימר דבכולהו הוי לשון וי בפתח הוי"ו משא"כ בויפת דהוי"ו בקמץ ואין זה לשון וי דבקריאת הספרדים גם הוי"ו קמוצה כמו פתוחה נקראת וכן היתה קריאת התוס':

דף ע:

בגמרא ואיהו אסיק בשר ויין: ק"ק לפי מה שמבואר בטוש"ע א"ח (סי' תי"ט) ע"פ הירושלמי דמצוה להרבות בסעודת ר"ח א"כ איך ס"ד דלא יחשב סעודת מצוה במה דאסיק בשר ויין דמה בכך שלא אכל סעודת עבור מ"מ הרי אכל סעודת מצוה דר"ח דהא בר"ח היו עושין הסעודה שהוא ביום ל"א וגם למה השמיענו המשנה דוקא אכל בחבורת עבור החדש דהוא סעודת מצוה כפולה להשמיענו רבותא טפי דאפילו בסעודת מצוה דר"ח גרידא פטור ואפשר לומר דסעודת ר"ח לא קיים רק כשעשאה ביום כמו סעודת פורים דהא גם החדש אין מקדשין אלא ביום וכיון דסעודה זו עושין בלילה לא יצאו בה ידי סעודת ר"ח ואף דהרמב"ם סבר דעשאו אותה ביום כנ"ל י"ל דמ"מ ל"ק לדידי' די"ל דס"ל דהך סעודת ר"ח שהוזכר בירושלמי היינו סעודת עיבור דכאן וכמו שפי' הר"ן אבל בסעודת ר"ח ליכא מצוה כלל נגד דעת שאר הפוסקים וכן נראה מדהשמיט דין זה דסעודת ר"ח וגם מדכתב בפ"ג מה' ק"ה כאשר הביא שם סעודת העבור וזהו סעודת

עבור החדש שהוזכרה בכל מקום ובאמת לא מצינו אותה אלא הכא ואי לא כלל גם הך דהירושלמי בהדי' לא שייך לשון בכ"מ ולשיטת רש"י י"ל דבלילה לא יצא בסעודת ר"ח ולפ"ז לא יקשה מידי אכן לפי מה שכתב המג"א בסי' הנ"ל נראה דס"ל דיצא בלילה בסעודת ר"ח ולדידי' קשה כנ"ל וצ"ל דאיירי שכבר אכל סעודת ר"ח בלילה או שיאכל אח"כ ביום ולכן מה דמסיק סעודת עיבור בבשר ויין ליכא מצוה:

כי תנן נמי מתניתן להשלים: רש"י פי' לשיעור כזית והרמב"ם כתב מתניתן סתמא ולא כתב דלהשלים הוא ולא ידעתי למה גם גבי עוף לא הזכיר השלמה ועד כמה יוכל להשלים ויהי' חייב עליו ונראה עד רובו אכן גם דעת רש"י צ"ע קצת דכ' דבכזית פטור אם השלים משקצים ורמשים ומשמע בפחות מכן חייב דלא קרינן ביה אינו שומע בקולו של מקום ומ"ט האיכא השלמה ע"י בריה דחייב אפילו בפחות מכזית ועוד דהא אנן קיי"ל דחצי שיעור אסור מן התורה כר"י וא"כ גם בהשלים בפחות מכזית פטור משום אינו שומע בקולו של מקום. אכן י"ל דרש"י רצה לפרש סתמא גם בלא דהוי בריה וגם לר"ל דס"ל ח"ש מותר מן התורה ובזה הוי השלמה לפטור בכזית דוקא ואף דגם ר"ל מודה דאסור מדרבנן כמבואר רפ"ח דיומא והרי אפילו באיסור מדרבנן מקרי אינו שומע בקולו של מקום כדאמרינן לקמן דבר עבירה ת"צ מכ"מ ע"כ הרישא באיסור מדאורייתא איירי דאל"כ סיפא מאי קמ"ל:

דף עא.

בגמרא אלימא חייבי כריתות ומיתת ב"ד: אף דבכתובות (דף כ"ט ע"ב) משמע דאינה ראויה לקיימה הוא חייבי לאוין ולא חייבי כריתות שאני אינה ראויה לו מאינה ראויה לקיימה והא דלא נקט באמת ג"כ חייבי לאוין בהדי' דהא אליבא דר' יהודה ור"י ס"ל כר"ע דאין קדושין תופסין בחייבי לאוין ושוה בזה לח"כ ולמיתות ב"ד כדאמרינן לעיל (דף נ"ג ע"ב) די"ל דרצה למינקט גם אליבא דרבי יצחק דתני כדתנן ולדידיה לא מוכח דס"ל לרבי יהודה הכי גם א"ל דילמא אינה ראויה דקאמר ר"י היינו שפחה ונכרית דלא תפסי בה קידושין ובזה ליכא למימר סוף סוף אבו' אבו' נינהו דהא בספ"ג דקידושין קאמרינן דולד הבא מן השפחה אין קרוי בנך אלא בנה וא"כ יש לו דין גר ואינו אביו די"ל דבהכי ע"כ לא אייריר' יהודה דא"כ מ"ט דת"ק דמחייב:

בקולנו מדקול בעינן שוין: א"ל דהתינח למ"ד יש אם למסורת אבל למ"ד יש אם למקרא הרי נעשה כאלו כתיב יו"ד אחר הלמ"ד דהא הציר"י מושכת אותה וכמש"כ רש"י בקידושין (דף י"ח ע"ב) גבי חיר"ק דבבגדו בה וגבי קמץ דונשל במכות (פ"ב) וא"כ ודאי

דה"ה ג"כ בציר"י די"ל דר' יהודה לשיטתו דסבר יש אם למסורת בפסחים (דף פ"ו ע"ב) ובזה א"ש מה דקשה לכאורה מ"ט דפליג אר"י ולא דריש דרשא דקולנו ולפ"ז י"ל דאיהו ס"ל יש אם למקרא ועיין לעיל (דף ד' ע"ב):

במתניתן איננו שומע בקולנו ולא חרשים: הא דלא ממעטינן מזה היכי שהבן סורר ומורה חרש דלא שייך ג"כ איננו שומע בקולנו משום דההוא בלא"ה פטור כיון דאין יכולים להתרות בו ולא נשתנה בזה משאר חייבי מיתות והא דלא ממעטינן כשהוא אלם דאז אינו ראוי לומר ושאינו מקבל התראתם דגם זה פטור בלא"ה כדין שאר חייבי מיתות כיון שאינו יכול לקבל התראה ובעינן בחייבי מיתות שיקבל עליו התראה כדאמרינן לעיל (דף מ"א ע"א) ואף דאיכא נפקותא גבי מלקות דבן סורר ומורה דהא דבעינן שיקבל עליו התראה לא הוזכר רק גבי חיוב מיתה ובאורים ותומים סי' ל"ח החליט דגבי מלקות לא בעינן שיקבל עליו התראה כבר כתבו התוס' בתמורה (דף ז' ע"א) דגם גבי מלקות בעינן וכן ג"כ דעת הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות סנהדרין וכן מוכח בפי' לקמן (דף פ"א ע"ב) ע"ש וצע"ג על בעל אורים ותומים:

ברש"י ד"ה משל אחרים. ואפילו לא אכלן ברשות הבעלים עצמן: החידוש הוא דאף דבזה לא מבעית ולפ"ז אם ברשות הבעלים עצמן אכל מוכח דס"ל לרש"י דבעית וא"כ הא דאמרינן דברשות אביו בעית היינו ג"כ הך בעית שלא יבין שהוא גנב לו ולפ"ז אם גנב משל אביו ואכל בשל אמו יתחייב דהא לא בעית כיון שלא אכל ברשות הבעלים שגנב משלהם אכן ממה דאמרינן בגמ' וכש"כ משל אחרים ואכל ברשות אביו דלא שכיח ליה ובעית מוכח דשייך בעית גבי אביו גם בלא גנב משלו והיינו משום מורא דאביו וטעם זה שייך ג"כ גבי אמו ולפ"ז תרי גווני בעית איכא:

בד"ה מדמי סעודה דאיהי נמי שייכא בהם מדינא: זה ק"ק דמאי שייכות יש לה בה דכיון דחייב לזונה א"כ אם גנבו אלו המעות מכ"מ חייב לזון אותה וא"כ לא פסדה מידי וביותר הל"ל שכבר נתן לה הבעל דמי מזונות שתזון את עצמה ובלא דמי המזונות יש לאשה ג"כ מעות שצריך ליתן לה בכל שבת מעה כסף לצרכה כדאמרינן בכתובות סוף פרק אעפ"י:

ד"ה מתרין בו. דהא התראת עדים ועוד זו ספק התראה: הרמב"ם (סוף ה' ממרים) לא הזכיר רק סתם התראה והרי לפי מש"כ רש"י בעינן ב' התראות התראה דאב ואם והתראה דעדים דלא גרע משאר חייבי מיתות דבעו התראה. אכן זה א"ש דב' הטעמים שכתב רש"י דלא סגי בהתראת אב לא שייכי לדעת הרמב"ם דטעם דהתראת עדים לא שייך אלא לר' יוסי דסובר במכות (דף ו' ע"ב) אבל לפי מה שאמר רבא שם דמתרה

שאמרו אפי' מפי עצמו ואפילו מפי שד וכוותיה פסק הרמב"ם בהלכות סנהדרין (פי"ב) סגי בהתראת אב לחייבו מיתה וגם טעם ב' דרש"י לא שייך אלא למ"ד התראת ספק לא שמה התראה אבל למ"ד במכות (דף ט"ז ע"א) דשמה התראה וכוותיה פסק הרמב"ם פט"ז מהלכות סנהדרין גם טעם זה לא שייך ולכן סגי עכ"פ בהתראת אב. ועוד נ"ל דהרמב"ם לא הי' מפרש הך ומתרין אותו דקאי אאב דהא גם ומלקין אותו לא קאי עלי' ורש"י לקמן (ע"ב) הוצרך לפרש בזה לפי דרכו. אכן דעת הרמב"ם דהאי ומתרין אותו קאי אמתרה סתם ולא אתי לאשמועינן אלא דבעי התראה בפני שנים כשאר חייבי מיתות ולכן לא כתב רק סתם התראה ולא הזכיר כלום מהתראת אב וכן נראה ג"כ ממה שכתב בפי' המשניות:

בתוספות ד"ה על מנת. בשנתן לה בעלה דהא ר' אלעזר: אי מוקמינן בשנתן לא בעינן למימר לר' אלעזר לשיטתו דווקא דהא בשנתן גם רב דפליג אר"א מודה ואי רצו התוס' לתרץ לר' אלעזר לשיטתו הוי מצי לאוקמי אפי' כשמכר. אכן בלא"ה יש לתרץ עוד דמשכחת שיש ממון לאשה שאין הבעל אוכל פירות מהם וא"כ אין לו בהם רשות כגון שחבל הבעל לאשתו שצריך לשלם לה נזק וצער ובושת והן שלה ואין הבעל אוכל פירות מהם כמש"כ הרמב"ם (פ"ד מה' חובל ומזיק) א"נ כשנגנב ולד בהמת נכסי מלוג שלה שהכפל שלה ואין לבעל פירות כדאמרינן בכתובות (דף ע"ט ע"ב) א"נ כשכתב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן שאין לבעל אז בהן כלום כדאמרינן שם (ריש פרק הכותב לאשתו) א"נ כשמכרה טובת הנאת כתובתה כדאמרינן בב"ק (דפ"ט ע"א) א"ר הלכתא טובת הנאה לאשה ואין הבעל אוכל פירות א"נ בבן סורר ומורה הבא מן הפנויה או שגרש לה בעלה שאין עוד לו בנכסי' כלום וק"ק שלא הזכיר בש"ס מכל הני גווני דהא נחית לתירוצי למינקט איבעית אימא:

דף עא:

בגמרא ש"מ תרתי: ק"ק דאימא דוקא לולא סומין הוא דאתי וי"ל דודאי כשהוא אומר בננו זה יש במשמעתו תרתי דהיינו שיאמר זה הוא אותו שלקה בפניכם דאל"כ מה לשון זה שייך כאן לענין מאי מיחדין אותו ועוד שמעת מניה שצריכין שיורו עליו באצבע דאל"כ לא שייך לומר זה רק דהמקשן הכי קא קשיא דלעיל פריך ש"מ בעינן קרא כדכתיב פי' דאל"כ דלמא רק למצוה הוא דאתי ולא לעכב ומתרץ שאני הכא דכולה קרא יתירה הוא ואהכי פריך האי מבעי ליה זה ולא סומין וע"כ להכי לחוד הוא דאתי דאל"כ דלא

אתי להכי לחוד א"כ לאו קרא יתירה הוא ומנ"ל לילף ולא סומין לעכוב ואהכי מתרץ דודאי קרא יתירא הוא דהוי מצי למכתב בננו הוא ולכן שמעת מניה תרתי:

ת"ש אם משנגמר דינו ברח: א"ל כיון דהמקשן ע"כ לא ידע לחלק בין נגמר דינו ללא נגמר א"כ איך קאמר לעיל לימא מסייע לי' אדרבה תקשה מסיפא די"ל דבאמת המ"ל ולטעמיך ולא קאמר כדאשכחן בכמה דוכתי אך זה קשה מאי פריך ת"ש אר' חנינא בלא ר' חנינא תקשי מתניתן רישא וסיפא אהדדי וי"ל דבלא"ה א"ל דבכ"מ מניחין דינו כמו שהיה ולכן בהקיף זקן עד שלא נגמר דינו כיון דקודם לכן היה פטור גם עתה פטור משא"כ בנגמר דינו שהיה חייב מקודם ונשאר בחיובו אם מדקאמר ר' חנינא הטעם דהואיל ונשתנה דינו נשתנה מיתתו ולא קאמר ג"כ שנשאר בפטורו של קודם לכן כיון דעדיין לא נגמר דינו אלמא דס"ל דאי משום הא לא אירי' אלא טעם פטורו הואיל ואשתני א"כ גם בנגמר דינו ליפטר ומתרץ דשאני בנגמר דינו דלא שייך אשתני דינו דנעשה כמי שנידון כבר:

ואמאי נימא הואיל ואשתני אשתני: ולא ניחא לי' למימר הא דאמר ר"ח ב"נ שבירך את השם איירי שבירך ע"י כינוי וס"ל כר' מיישא אליבא דרבנן לעיל (דף נ"ו ע"א) דב"נ חייב וישראל פטור ולכך פטור דאלו עביד השתא לאו בר קטלא הוא משא"כ בעשה כן בישראל דא"כ ל"ל למימר הואיל ואשתני דינו אשתני מיתתו תיפוק ליה מטעם דאלו עביד השתא לאו בר קטלא הוא:

דינו ומיתתו בעינן: א"ל דא"כ כי פריך לעיל מאם משנגמר דינו ברח ליתרץ ג"כ הכי דתרתי בעינן והתם ליכא אלא חד די"ל דע"כ צריך להאי סברא דנגמר דינו גברא קטלא הוא דאל"כ יקשה למה פטור בב"נ שהרג חבירו ונתגייר דאי משום דאי עביד השתא לאו בר קטלא הוא הא גם בנגמר דינו הוי הכי ואעפ"כ חייב ולכן ע"כ צריך לחלק בהכי דנגמר דינו גברא קטילא הוא:

ברש"י ד"ה ואם משנגמר דינו. ושוב אין לנו לחפש בזכותו ולהצילו: ואף דבספ"ק דמכות אמרינן דבברח מחוצה לארץ לארץ סותרין את דינו משום זכותא דארץ ישראל היינו משום שזה עדיין לא מקרי גברא קטילא כשהגיע לו זכות דא"י דאפשר שיגן בעדם וממה שכתב רש"י דאין לנו עוד לחפש בזכותו ולהצילו נראה שסובר דהא דאמרינן דהקיף זקן התחתון עד שלא נגמר דינו פטור דאלו עביד השתא לאו בר קטלא הוא לאו מכח קרא או הלכה אלא רק מכח סברא אמרינן הכי להצילו משום והצילו העדה ולכן בנגמר דינו שגברא קטילא הוא לא מהדרינן עוד להפך בזכותו ולהצילו. ובזה א"ש מה דקשה לפי האמת דקאמר ר"י לתנא דסרחה ואח"כ בגרה תידון בסקילה משום דשינוי

גוף בלי שינוי דין ומיתה לא מקרי שינוי לשנות דין מיתתו מ"ש מהקיף זקן עד שלא נגמר דינו דפטור ועיין במהרש"א שפי' בדברי התוס' בד"ה קלה שזה היתה קושיתם במה שכתבו והא דאמר ר"י לתנא. אכן לפ"ז א"ש דהטעם דפטרינן במתניתן היינו דלהצילו אמרינן סברא זו הואיל ואשתני משום והצילו העדה אכן בסרחה ואח"כ בגרה דלא שייך לפטרה לגמרי דעכ"פ איכא חנק א"כ לא שייך משום והצילו העדה ולכן לא אמרינן סברא זו כלל כמו בנגמר דינו:

ברש"י ד"ה יין ושינה לרשעים. כל זמן ששותין וישנין אינן חוטאים: הא דקאמר לצדיקים רע להם היינו ודאי לע"ה שממעט מזכיותיהם וא"כ הא דקאמר לרשעים הנאה להם הוא ג"כ לע"ה והא דאמרינן לעיל (דף ע' ע"א) אל תרא יין כי יתאדם אל תרא יין שמאדים פני רשעים בעוה"ז ומלבין פניהם לעוה"ב היינו שע"י היין בא להם הלבנת פנים שעל ידו קבלו שכרם בעוה"ז ולא שהיין בעצמו מלבין אדרבא הוא גורם שלא יחטאו:

בתוספות ד"ה ב"נ שבירך. וע"ק דסוגיא דהכא דלא כחד: ולא ניחא להו למימר דהברייתא באמת אתיא דלא כר"י אלא כרחב"ג שם דא"כ מאי פריך מניה לר"ח כיון שהוא ע"כ לא סבר אלא כר"י. אכן אפשר לומר בישוב קושיות התוס' כיון דר"ח ג"כ ס"ל דקלה בחמורה מישך שייכא א"כ רוב ז' מצות דהיינו גזל ואבר מן החי וסירוס וכלאים הם במלקות לישראל ומלקות ודאי דקיל ממיתה ובכלל מיתה דב"נ הוא דמלקות במקום מיתה עומדת כדאמרינן לעיל (דף י' ע"א) וכן בשפיכת דמים לא אשתני מיתת ב"נ ממיתת ישראל וכן בא"א מיתת חנק הקל הוא בכלל סייף החמור ולכן שפיר שייך עונש לב"נ ארוב ז' מצות שעבר גם לאחר שנתגייר אפילו לר"ח ושפיר יכול ר"ח לסבור כרחב"ג אך לר"י ע"כ גם בקלה בחמורה פטור דכקטן שנולד דמי ולכן המקשה שהקשה מעשה כן בישראל ונתגייר ואכתי לא ס"ד הא דקלה בחמורה מישך שייך א"כ לפי ס"ד זו ע"כ ר"ח לא סבר כרחב"ג אלא כר"י לכן פריך שפיר מהברייתא עשה כן בישראל ונתגייר דליכא למימר דהברייתא אתיא כרחב"ג דא"כ אכתי ר"ח דלא כרחב"ג מצי סבר מדפטר ב"נ שבירך השם ואכתי כתנאי אמר למילתי' ולכן פריך שפיר:

ד"ה קלה בחמורה. והא דאמר ר"י לתנא: עיין בפי' המהרש"א ולענ"ד י"ל דדעת התוס' להקשות מדר"ח אדר"י דודאי מודה ר"ח להא דר"י דנידון בסקילה דאל"כ אכתי קשה לימא מסייע ליה ומה מתרץ הש"ס וכן מוכח דעת הרמב"ם שפסק להא דר"ח וגם פסק דסרחה ואח"כ בגרה תידון בסקילה כר"י וע"כ דלא פליגי והשתא הקשו התוס' מ"ש דהתם תידון בסקילה והכא בדינא דר"ח לא דיינינן במלתא קמייתא ותירצו דבאמת נגד שינוי הגוף בסרחה ואח"כ בגרה איכא ג"כ שינוי מיתה גבי ב"נ שבירך את השם אבל

איכא ג"כ התם אישתני דינא דליכא הכא ולכן התם דוקא אשתני ולא הכא אכן ממה שכתב רש"י בד"ה תידון בסקילה נראה שסובר דר"י פליג אדר"ח וא"כ קשה ממנ"פ או דמסייע ליה ברייתא לר"ח אי תני תידון בחנק או דקשיא עליו מינה אי תני תידון בסקילה וי"ל דבאמת תני תידון בחנק ואעפ"כ לא קשיא תו לימא מסייע ליה די"ל דהיא גופא אתי לאשמעינן שלא נטעה לתנות תידון בסקילה כר"י דאז גם הכא נידייני' במיתה קלה וקמ"ל דלא:

בא"ד. מדקאמר כ"ש הכא: פי' דבשלמא אי איירי בשינוי מיתה שייך שפיר כש"כ דהתם איכא ג"כ שינוי הדין בהדייהו אבל אי איירי בשינוי הגוף מאי כש"כ שייך כאן דלמא שינוי הגוף עדיף משינוי מיתה ודין:

בא"ד. דמכ"מ קטלא אשתני: א"ל דא"כ דאיכא ג"כ שינוי מיתה אכתי איך קאמר כש"כ הכא דאשתני לגמרי מאי לגמרי איכא הכא הא התם ג"כ תרי אשתני איכא שינוי הגוף ושינוי מיתה די"ל דפשיטא ליה דשינוי הדין עדיף משינוי הגוף וכן מוכח דהא ר"י סבירא ליה תידון בסקילה ולפמש"כ לעיל גם ר"ח סובר הכי אלמא דלא אשתני ובב"נ שבירך את השם פטור לגמרי אלמא דגם לפי האמת עדיף שינוי הדין משינוי הגוף גם א"ל דא"כ דקלה בחמורה מישך שייכא מקרי ג"כ אשתני קטלא איך מתרץ לעיל אעשה כן בישראל ונתגייר דהאי דינו אשתני מיתתו לא אשתני הא לא משכחת אלא ע"י קלה בחמורה מישך שייך כדאמרינן בש"ס והאי מקרי אשתני מיתתו די"ל דכדמתרץ אלא קלה בחמורה מישך שייך באמת חזר ממה שתירץ מיתתו לא אשתני ואף דרש"י לא פי' כן לשיטתו אזל דגם כאן לא פי' כפי' התוס' אלא דהאי אשתני שינוי הגוף קאמר גם א"ל דא"כ דשינוי הדין דוקא מקרי אשתני ולא שינוי הגוף מאי מקשה לעיל מאם משנגמר דינו ברח הא התם ליכא רק שינוי הגוף משא"כ בדר"ח דהוי שינוי דין ומיתה י"ל דבאמת הוי מצי לתרץ הכי אלא דבלא"ה משני שפיר:

דף עב.

בגמרא ומלסטם את הבריות: ק"ק למה קרי ליה זכאי בתחלתו כשגנב מאביו ולבסוף כשגזל את הבריות מקרי חייב מ"ש לאו דגניבה מלאו דגזילה י"ל דבאמת משום איסור לאו מקרי זכאי לגבי דין מיתה והא דקאמר ומלסטם את הבריות היינו שיהרגם דאיכא חיוב מיתה וכן פי' הרמב"ם בפי' המשניות והא דדיינינן ליה בסקילה אף דרוצח גופא אינו אלא בסייף היינו משום שיבא גם לידי איסור סקילה כגון שיגזול את הבריות או יהרגם בשבת והא דאמרינן לעיל (דף ע' רע"א) שהכל מצויין אצלה בעבירה ופי' רש"י

ומרגלת לבריות לעבירה בשביל אתנן התם ג"כ תבא לידי איסור סקילה כשתרגיל את הבריות לעבירה כשתהיה נערה המאורסה:

הגונב כיס בשבת: ק"ק מאי קשיא ליה דלמא באמת הכיס גופא צריך להחזיר שאין זה תשלומין אלא חזרה כדין פקדון והתשלומין דאיירי ביה בברייתא היינו הכפל שזה תשלומין מעליא הוא ופטור גם לרבא כמו בשיבר וכן משמע ג"כ מדנקטה הברייתא גונב דוקא ולא גוזל:

קשיא סתמא אסתמא: א"ל כיון דהברייתא ראשונה ע"כ דרשה סמוכים כמו שפי' רש"י וביבמות (דף ד' ע"א) אמרינן דר"י לא דריש סמוכים רק במשנה תורה א"כ מאי מקשה דלמא ברייתא ראשונה כרבנן ושני' כר"י די"ל דמ"מ פריך שפיר לרבנן כיון דדרשי אין לו דמים לאם זרחה השמש כש"כ דצריכין למדרש גם דמים לו לאם זרחה דכתיב בהאי קרא גופא וא"כ סתרי אהדדי:

ברש"י ד"ה אין לו דמים. דק"ל חייבי מיתות שוגגין: ק"ק דא"כ תקשי לרב דימי אליבא דר"י דסבר שם בכתובות (דף ל"ד) דחייב והוא לא אקשי שם אלא מהא דתנא דבי חזקיה:

בתוספות ד"ה מסתברא. וא"ת מאי קמ"ל תנינא: ודאי ארב ל"ק מאי קמ"ל דהא קמ"ל טובא דאפילו נטל פטור דלא שמעינן ממתניתן אלא הקושיא היא ארבא למה ליה למימר דבשיבר סובר כרב פשיטא מתניתן היא ולפ"ז מה שתירצו התוס' קמ"ל רב אפילו שיבר אח"כ האי רב צ"ל רבא:

בד"ה אפילו נטל. אלמא קודם יאוש לא קני: עיין במהרש"א ולא זכיתי להבין דעתו דאי דין תורה איירי ביש לו דמים א"כ גם הך דגונב אחר גנב איירי הכי ומאי קשיא להו להתוס' ולפענ"ד י"ל דוודאי אקרא לא קשיא ליה איך משכחת דין כפל לרב די"ל דמשכחת בבן שגנב מאביו אבל אהתם מקשה שפיר דגם אי בגנב שני ליכא מיתה כגון שהוא בן אצל אביו מכ"מ אביו גופא קננהו בדמים וזה דוחק להו לאוקמי מתניתן ומיעוטא דמבית האיש ולא מבית הגנב כגון שאביו גופא גנב מאביו דהיינו מאבי אביו של הגנב השני ובזה א"ש ג"כ הא דלא הקשו התוס' איך משכחת דין כפל גם לרבא דאף דקרן בעי לאשתלומי כשהוא בעין מטעם פקדון הא הכפל תשלומין הוא וקננהו בדמים אבל לפ"ז ניחא ג"כ דמשכחת בבן אצל אביו:

בא"ד. דמיתתו זו היא התראתו כדלקמן: עיין במהרש"א שנדחק איך יתרץ רב לאידך ברייתא דסברה דמחתרת ג"כ בעי התראה. ולפענ"ד לק"מ דהתוס' לא נקטו רק חד מהנך דינים שאין בהם מיתה אבל ודאי משכחת טובא כגון בגנב מן השדה ודייר וסוהר דליכא

דין מיתה כמו שכתב הרמב"ם (פ"ט מה' גניבה) וכן בשהיו עדים שם וכן ביום ליכא דין מיתה להראב"ד שם וי"ל דבהכי איירי:

ד"ה לא קבלינהו. כדאמר בפרק הפועלים: פירוש דרבא גופא אמר שם הכי ולא ניחא להו למימר דרבא רצה להחמיר על עצמו לצאת גם ידי דעת אביי דמשמע שם דלא סבר הכי מדאוקי לברייתא כיחידאי כר"מ ושלא אליבא דהלכתא ולא אוקי באוקימתא דרבא דרק ידי רב שייך לומר שרצה לצאת שהיה רבו וכן משמע מדקאמר הואיל ונפיק מפומיה דרב משמע שמפני כבודו של רב נהג כן:

דף עב:

בגמרא ס"ד אמינא מידי דהוה אהרוגי ב"ד: הא דלא קאמר בקיצור דמסברא לא הוי מוקמינן רק לחול דליכא רק איסור רציחה ולא גבי שבת דאיכא איסור שבת ג"כ היינו משום דביומא (דף פ"ה ע"א) יליף ר"ע דפקוח נפש דוחה שבת כיון דדוחה עבודה דלהחיות אפילו מעל מזבחי ועבודה דוחה שבת דכש"כ דלהחיות דהיינו פקוח נפש דוחה שבת ומה"ט ילפינן ג"כ לעיל (דף ל"ה ע"ב) דרציחה דוחה שבת אי לאו קרא דלא תבערו והנה בכלל להחיות איכא ג"כ להציל את הנרדף בנפשו של רודף א"כ שפיר נילף בק"ו דדוחה מיתת הרודף שבת מדדחי עבודה שדוחה שבת ולכן קאמר דסד"א דאינו דוחה מ"ד אהרוגי ב"ד דאיכא ג"כ הך ק"ו ואעפ"כ לא דחי א"כ ה"א דגם לגבי רודף לא נימא הך ק"ו. וק"ק דא"כ ל"ל לא תבערו לעיל הא מדאצטריך אין לו דמים דדחי שבת מכלל דמיתת ב"ד אינו דוחה וע"ק לר"א בר"ש דאית ליה לקמן (דף ע"ג ע"ב) דאף מחלל שבת ניתן להצילו בנפשו הא האי גנב שנמצא במחתרת בשבת שדייניו ליה כרודף של בעה"ב הוא רודף לחלל שבת ג"כ דרציחה אב מלאכה היא ומהיכי תיתי שלא יהיה נידון להצילו בנפשו ול"ל אין לו דמים לשון רבים:

השתא בחול לא קטלינן ליה: ק"ל הא אי לא הוי כתיב אלא דם לו הוי מוקמינן למסתבר טפי דהיינו לשבת דווקא ובהא הוי מחלקינן בין זרחה השמש ללא זרחה אבל אכתי בחול לא הוי ידעינן דהכא ע"כ צ"ל ג"כ באין לו דמים דמוקמינן בין בחול בין בשבת ג"כ והשתא בשבת קטלינן בחול מבעי' ול"ל דמים אע"כ דאי לא הוי כתיב רק דם הוי מוקמינן לחול דווקא וא"כ ה"ה כאן אפכא. וי"ל דבשלמא באין לו דם שפיר הוי מוקמינן לחול דווקא אבל שבת ה"א דלא מחללין לכן כתיב אין לו דמים אבל השתא דגלי קרא דהיכי דזרחה השמש עליו שרוצח הוא ניתן להצילו בנפשו אפילו בשבת מקשה שפיר השתא בחול לא קטלינן בשבת מבעיא דא"ל דילמא לא הוי מוקמינן רק לשבת דמכ"מ

הוי מוכח דגם בחול לא קטלינן דאי ס"ד דבחול קטלינן דיש לו דין רודף א"כ גם בשבת ליקטל כמו באין לו דמים. עוד י"ל דהכי קא פריך השתא בחול לא קטלינן בשבת מבעי' דע"כ עיקר קרא לחול קדריש דאי ס"ד לשבת לכתוב איפכא בברייתא בין בשבת בין בחול דהא עיקר קרא מסברא לשבת מוקמינן ורק מיתורא דדמים מרבינן חול ולכן מתרץ דלא נצרכה אלא לפקח עליו את הגל ובזה הוי שבת חדוש טפי ולכן נקט חול ברישא אך דזה לא מוכח אלא מדדריש דמים לו ברישא אבל אי הוי דריש אין לו דמים ברישא לא הוי מוכח דלפקח עליו את הגל אתי דאי מדנקט בין בחול ברישא ה"א איידי דברישא דברייתא נקט חול ברישא דהתם לענין אין לו דמים צריך למינקט הכי דחול פשיטא טפי נקט ג"כ הכי בסיפא גבי דמים לו אבל השתא דנקט דמים לו ברישא ואעפ"כ קתני בין בחול בין בשבת שפיר מוכח דלענין מפקח את הגל איירי דבכ"מ סיפא בתר רישא ולא רישא בתר סיפא גרירא. ובהכי א"ש מה שי"ל בברייתא למה דדרשה קרא המאוחר דדמים לו ברישא והדר קרא דאין לו דמים המוקדם ולפ"ז ניחא דרצתה לאשמועינן דלענין מפקח את הגל איירי:

והוכה בכ"א ומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו: ק"ק לכתוב והומת דשמעינן תרווייהו. ונ"ל דהרמב"ם בפ"ט מהל' גניבה כתב כסוגיין דיכול להמיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ומשמע דלכתחילה יכול להמיתו כן אכן לא כן ד' הר"ן ריש שמעתין שכתב דלכתחילה ימיתו בסייף ואם אין יכול להמיתו בסייף ימיתו בכ"מ. ונ"ל דלהר"ן יצא זה מדכתיב והוכה והדר ומת ולא כתיב והומת כי קושיין אע"כ דגלי קרא דלכתחילה והוכה דהיינו מיתה שיש בה הכאה שהוא סייף כשאר רוצח והדר ומת בכ"מ שאי"ל ולכן לא כללם קרא יחד:

אבל אחר לא קמ"ל: ק"ק כיון דרודף הוא מהיכי תיתי שלא ימיתו אחר הא לקמן ילפינן מאין מושיע לה דרודף כל אדם מותר להורגו. וי"ל דלכאורה אין זה רודף גמור דהא אינו הורג בעה"ב אלא מפני שיודע שהבעה"ב יהרוג אותו אם ירצה לילך עם הגניבה א"כ הלא נרדף הוא ולא רודף ולמה מותר להורגו רק דכבר כתב הר"ן דהכתוב דנו כרודף כיון דהוא הוא המתחיל במחלוקת של עסקי נפשות ולכן אכתי לא הוה ידעינן אלא דהוא מותר להורגו דבו גלתה התורה ואין לך בו אלא חדושו אבל אחר לא להכי קמ"ל קרא דדנינן ליה כרודף גמור ואפילו אחר. ובהכי א"ש מאי דקשה לכאורה דהתוס' הקשו לקמן ל"ל קרא דרוצח ניתן להצילו בנפשו תיפוק ליה מוהוכה בכל אדם ותירצו ע"ש. אכן לכאורה אכתי קשה אפכא ל"ל קרא דאין לו דמים תיפוק ליה מרוצח ולפ"ז ניחא

דמהתם לא ידעינן אלא מי שהוא רודף גמור ולהכי אשמועינן קרא באין לו דמים דגם זה רודף מקרי וכמו שפי' הר"ן:

וכל ב' כתובים הבכ"א אין מלמדין: ולמ"ד מלמדין כבר כתבו התוס' לעיל (דף מ"ה ע"ב) דאיכא ג"כ עיר הנדחת ונסקלין וה"ה דהוה מצי להביא שם ג"כ קרא דוהוכה דהכא:

מחתרתו זו היא התראתו: מדקאמרינן לקמן אמר לך רב הונא כו' כתנא דמחתרת משמע דלפי ברייתא קמייתא כולהו בעי התראה דאל"כ לא הוי צריך למימר דכתנא דמחתרת ס"ל דכש"כ דלאידך תנא א"ש אכן לא כן דעת הרמב"ם שפסק כתנא דברייתא קמא ולא הזכיר שום התראה משמע דס"ל דלא צריך וכן מוכח ממה שכתב המהרש"א לעיל בתוס' ד"ה אפילו נטל. אכן מה שכתב שם דברייתא קמייתא דלא כרב אינו מן הצורך די"ל דרב סובר דהך ברייתא סברה כברייתא דלקמן דרודף שהיה רודף דסברה לפי תירוץ האיבעית אימא דרודף בעי התראה וא"כ ע"כ דין דבא במחתרת איירי עם התראה ובלא"ה א"ש מה דקאמר רב התם ל"ש אלא לפני יאוש דהתם איירי בלא התראה:

אר"ה קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו: ק"ק כיון דהא דרוצח ניתן להצילו בנפשו ילפינן לקמן מכאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש א"כ היה לנו למעט מאיש קטן כמו בכ"מ:

שאני התם דמשמיא קא רדפי: ובירושלמי מתרץ דאינו יודע מי רודף את מי שמא אמו הרודפת והוא הנרדף דשמא ימות הוא ע"י קושי הלידה ולכן אין נוגעין בשניהם:

והתורה אמרה שופך דם האדם: ק"ק דא"כ מקרא זה אתיא דרודף ניתן להצילו בנפשו ולקמן לא משכח לילף כן אלא מכאשר יקום איש על רעהו ועוד הא קרא זה דשופך דם האדם נדרש לעיל (דף נ"ז ע"ב) לב"נ נהרג על העוברים ולענין דמיתתו בחנק ועוד אי מקרא זה אתיא ינהוג דין רודף גם בבני נח וצ"ל דלא מייתי קרא זה הכא אלא לאסמכתא בעלמא אבל באמת עיקר קרא לדרשות דלעיל אתיא:

ההיא ריבר"י היא: א"ל דבחבר איירי דא"כ ל"ל לומר והתורה אמרה שופך דם האדם הא לא ניתן זה אלא להבחין בין שוגג למזיד וגבי חבר ל"צ לזה אע"כ בע"ה איירי וכמו שפירש רש"י וא"כ מוכח דר"י בר"י לא מצריך שיתיר עצמו למיתה אפילו בע"ה ומזה קשה על התוס' לעיל (דף מ"א ע"א) דמשמע שמסופקים בזה אי בעי ר"י שיתיר עצמו למיתה ע"ש:

ברש"י ד"ה יצא ראשו. וא"ת מעשה דשבע בן בכרי: עיין מה שכתב הר"ש בזה ספ"ח דתרומות:

דף עג.

במתניתן ואלו הן שמצילין אותן בנפשן: הא דחשיב הני דווקא ולא ג"כ שאר עריות ותני ושייר ליכא למימר כיון דואלו קתני וכדאמרינן בקידושין (דף ט"ז ע"ב) י"ל דואלו לאו דווקא וכמש"כ רש"י במכות ריש פרק אלו הן הלוקין ע"ש. א"נ י"ל דהכא ליכא למיטעי דלא תני ושייר כיון דקתני בסיפא אבל הרודף אחר בהמה כו' מכלל דבשאר עריות מצילין:

בגמרא אין ה"נ ואלא ניתן להצילו מנ"ל אתיא מק"ו: לכאורה לא מתרץ בזה ברייתא קמייתא דהא בפירוש קתני דמלא תעמוד על דם רעך נפקא ולא רצה לתרץ כאן רק לפי הך ברייתא דילפינן מל"ת על דם רעך רואה את חבירו טובע בנהר מנ"ל דין רודף אך דלפ"ז ק"ק מאי פריך לקמן וכי עונשין מן הדין דילמא הך ברייתא אתיא כר"ש דס"ל לקמן (דף ע"ד ע"א) דעונשין מן הדין אלא ע"כ אליבא דידי' פריך ולכן נ"ל דבאמת מל"ת על דם רעך נפקא והך ק"ו הוא רק גילוי מלתא בעלמא דנכלול גם רודף בקרא דלא תעמוד דאי לא"ה ה"א דרק לרואה א"ח טובע בנהר אתיא וא"ל דאכתי מאי פריך וכי עונשין מן הדין הא היכי דלא הוי רק גילוי מילתא עונשין מן הדין כדאמר אביי לקמן (דף ע"ו ע"א) די"ל דפריך לרבא דפליג על זה ובלא"ה יש לחלק בין גילוי מילתא דהכא להתם:

וכי עונשין מן הדין: ק"ק הא ע"כ לאו משום עונש נגענו בזה אלא מטעם דהקפידה התורה להציל את הנרדף דאל"כ איך אמרינן לעיל דקטן הרודף ניתן להצילו בנפשו אף דרודף לא בעי התראה הרי מ"מ קטן בכ"מ לאו בר עונשין הוא:

והא מהכא נפקא מהתם נפקא: ק"ק לפי מה שכתב הב"י בח"מ (סי' תכ"ו) בשם הירושלמי דאפילו בספק נפשות צריך להכניס את עצמו כדי להציל את חבירו א"כ מאי פריך הא ודאי צריך לזה לא תעמוד על דם רעך דמוהשבותו לו לא הוי ידעינן למימר הכי ולפי שיטת הפוסקים שהשמיטו דין זה א"ש די"ל דסברו דהש"ס דילן באמת פליג על הירושלמי אבל לדעת הב"י קשה וי"ל דהקושיא היא דבאמת והשבותו לו ל"ל אבל לא תעמוד על דם רעך לכתוב וכמו שפירש גם המהרש"א בתוס'. אך דלפ"ז קשה לפי מה שמשמע מפירוש רש"י בהא דמתרץ אבל מיטרח ומיגר אגורי אימא לא קמ"ל דממשמעות דל"ת על דם רעך דריש כן א"כ אכתי והשבותו ל"ל ובפשטות י"ל דאי מל"ת לא ידעינן אלא דמחוייב להציל נפש אבל להשיב תועה בדרך שאינו פקוח נפש לא ולהכי מצרכינן והשבותו אך דלפ"ז הקושיא הנ"ל על הב"י במקומה עומדת דהא שפיר מצרכינן והשבותו וי"ל דלהב"י מפרשינן פירוש הגמרא כמו שפירש הר"ן דמיתורא דל"ת דרשינן מיגר אגורי ולא ממשמעות ולכן שפיר מצרכינן לפי התירוץ והשבותו ובאמת הקושיא

היה והשבותו ל"ל ורש"י דלא פירש הכי י"ל דסובר באמת כדעת הרי"ף והרמב"ם ושאר פוסקים שלא הביאו הך דין דב"י:

נעבדה בה עבירה: מפירוש רש"י נראה שמפרש הכי שנבעלה קודם לכן אכן דעת הרמב"ם לא נראה כן אלא דקאמר דהיכא דנעבדה בה עבירה דהיינו שהערה בה כבר אע"פ שלא גמר ביאתו לא ניתן עוד להצילו בנפשו כיון שכבר עבר אלא מביאין אותו לב"ד דכן כתב בפ"א מהל' רוצח ולפי הנראה מכאן יצא לו כן ולפ"ז אפשר לדעת הרמב"ם אפילו היכי שנבעלה מקודם לכן בעילת זנות לא מקרי ע"י כן פגומה:

אבל נער דלא קא פגים ליה: פירוש דפגם הוא שנעשה זונה בבעילתו והולד ממזר וכמו שפירש רש"י לקמן (ע"ב) ותרווייהו לא שייכי גבי זכר ואף שכאן פירש רש"י הפגם גבי נערה המאורסה דפגים לה בבתולי' ומגנה על בעלה לא בא רק לפרש לענין מאי קרי לנ"ה נפיש פגמה טפי משאר עריות:

ברש"י ד"ה אבל הרודף. ושבת נמי תיתי בגז"ש: א"ל דאכתי לא ליתני רק ע"ז דכיון דע"ז אין מצילין א"כ מהיכי תיתי שיצילו מחלל שבת הא ליכא למילף חיובו מגז"ש די"ל דתני בכל הני דחשיב סדרא דקרא נקיט דרוצח דחשיב כתיב בפרשת משפטים מכה איש ומת מות יומת וזכור כתיב מיתתו בפרשת קדושים ואיש כי ישכב את זכר וגו' ונערה המאורסה כתיב בפרשת כי תצא והוצאתם את שניהם וכן רודף אחר בהמה כתיב בפרשת משפטים כל שוכב עם בהמה מות יומת והמחלל את השבת בפרשת שלח לך רגום ירגמו וע"ז בפרשת שופטים והוצאת את האיש ההוא וגו' ואף דכתיב ע"ז ג"כ בפרשת משפטים זובח לאלהים יחרם הך לא איירי רק בד' עבודות שלא כדרכה ולא בע"ז סתם כמבואר לעיל וגם לא כתיב שם מיתה בפירוש כמו בפרשת שופטים ולכן שפיר נקיט מחלל שבת ג"כ כיון דבדרך סדורו לפי המקראות קדים לע"ז:

ד"ה היקש הוא. וכל היקש וגז"ש כו' לפי שלא נתנה למידרש מעצמו: עיין במ"ל (פ"ב מהל' קרבן פסח) שהוכיח שם דעת רש"י דהיקש אדם דן מעצמו ואין להקשות מדברי רש"י דהכא דכתב לפי שלא נתנה למידרש מעצמו ומשמע דאהיקש וגז"ש קאי דודאי לענין הא הוי כמפורש בקרא דאי לאו דכתבם התורה ב' הדברים שהוקשו סמוכים זה לזה לא הוי נוכל להקישם אבל השתא דכתיבי שפיר נקיש אותן מעצמנו ולכן לענין היקש ל"צ רש"י לפרש כלום ורק לענין גז"ש ולכן כתב שלא נתנה למידרש דמשמע דאגז"ש לחוד קאי אכן בסוכה (דף ל"א ע"א) כתב רש"י בפירוש דאין אדם דן היקש מעצמו והתוס' כתבו עליו דתימא גדולה היא ע"ש ובספרי ע"ל שם שהארכתי ליישב שיטת רש"י:

בתוספות ד"ה הרי זה. וכן בההיא דלעיל פרק ד' מיתות: לפי מה שכתבתי לעיל שם מזה אפשר אין ראיה כ"כ ע"ש:

בא"ד. דללמד אפסולי המוקדשין נמי קאתי לפטור מן המתנות: עיין בבכורות (דף ל"ג ע"א) דדריש שם ג' דרשות מצבי ואיל ולא ידעתי למה מסופקים התוס' בזה וגם למה נקטו הך דרשא דווקא:

בד"ה להצילו בנפשו. ל"ל קרא בטובע בנהר: ק"ק הא איצטריך קרא למיטרח ומיגר אגורי כדאמרינן לקמן וזה לא מוכח רק מיתורא דלא תעמוד דמוהשבותו לו נפקא וכמו שפירש הר"ן וא"ל דאכתי והשבותו לו ל"ל דא"כ דזה קושית התוס' מאי מתרצי דאי מהכא ה"א עשה הא לענין והשבותו לו לא שייך זה דג"כ לא הוי רק עשה אכן לפי מה שכתב המהרש"א דבוהשבותו הוי לאו ג"כ דלא תוכל להתעלם קאי עליו א"ש. א"נ י"ל דקושית התוס' כפשטי' דלא תעמוד על דם רעך ל"צ כיון דידעינן הצלת חבירו מק"ו מדניתן להצילו בנפשו א"כ מיתורא דוהשבותו לו ג"כ ידעינן מיגר אגורי:

בא"ד. קמ"ל התם דעובר בלאו: לפי מה שכ' הרמב"ם (פ"א מה' מאכלות אסורות) דהיכי דאיכא עשה עם ק"ו עונשין מן הדין א"כ הכא דהוי ק"ו בהדי עשה יחשב זה כמו לאו אכן בזה יש לחלק כיון דהך הוי ק"ו מכח עשה לא מיחשב כמו ק"ו ועשה ובלא"ה כבר הוכחתי במ"א מהא דאמרינן מנחות (דף ה' ע"ב) מן הבהמה להוציא את הטריפה והלא דין הוא גם דעת הרמב"ם אינו כן דאמרינן בעלמא הכי רק התם גבי סימני טהרה. ועיין מש"כ בספרי ע"ל מכות (דף י"ד ע"ב) בביאור שיטת הרמב"ם:

ד"ה חייבי כריתות. וא"ת תיפוק ליה מדאיתקוש כל העריות: ק"ק הא אי מהיקש אתיא צריך נערה אלגופא דממנה נלמד ההיקש וגם נער צריך לזכר אלגופא דזכר אינו בכלל ההיקש וכמו שהוכיחו התוס' ביבמות (דף נ"ד ע"ב) וא"כ מנ"ל למעט ע"ז ובהמה ושבת דאתיא מנער ונערה כדאמרינן בש"ס. ועוד קשה אמה שהקשו התוס' אבל קשה הא בהמה לא איתקש כו' פירוש דא"כ אין ראיה מבהמה ועדיפא ה"ל להקשות כיון דבהמה אינו בכלל ההיקש בלאו הכי לא מתרצי מידי דהא אי מהיקש אתיא שאר עריות באמת לא צריך מיעוט לבהמה. והנראה דקושית התוס' אינה דחטא ומות לא לכתוב דבאמת מות צריך לכנ"ל אבל חטא דאתיא לחייבי כריתות לא לכתוב כיון דכתיב מות דהיינו עריות דחייבי מב"ד נילף שאר עריות מהיקשא ואכתי מיותר נער ונערה לדרשה דכולהו הוי בכלל מות וכן בהמה הוי בכלל ולכן שפיר צריך מיעוט לבהמה כן נלענ"ד ברור בכוונת התוס':

בד"ה נער ונערה. ומיהו בסמוך משמע דמחד דריש דקאמר: אכתי שייך תירוצם דבאמת זכר ונערה המאורסה מחד קרא נפקא אכן הא דאפילו קטנה במשמע זה אתי מנער אחרינא דכתיב בפרשה:

דף עג:

בגמרא וחד למעוטי בהמה ושבת: ק"ק הא זה ע"כ קאי למ"ד עונשין מן הדין דלמ"ד אין עונשין לא צריך קרא למעט ע"ז דמהיכי תיתי לרבויי וא"כ באמת מנ"ל דקרא למעט ע"ז אתי דילמא באמת חד למעוטי בהמה וחד למעוטי שבת וע"ז מרבינן מק"ו וכמו לר"ש:
סד"א תיתי שבת מחלול וחלול מע"ז: פירוש כיון דגמרינן הך גז"ש דחלול חלול לענין שאר מילי לקמן (דף פ"ג) ה"א דגם לענין הא גמרינן לכן איצטריך מיעוטא וא"ל דאכתי השתא דכתיב מיעוטא גבי שבת נילף אפכא ע"ז משבת דלא ניתן להצילו בנפשו ואף דאיכא ק"ו לחיוב דהא ר"ש גופא סבר דג"ש עדיף מק"ו וכמו שכתבו התוס' בחולין (דף קט"ז ע"א) ע"ש די"ל דשאני הכא דלא נמסרה הגז"ש בפירוש להכי לא דחינן ק"ו לגבה:
איידי דכתב רחמנא נער כתב נמי נערה: ופירש רש"י איידי דכתיב נער להביא את הזכור. אכן ק"ק הא לזכור לא צריך דבכלל שאר עריות הוא ולמעט בהמה אכתי לא לכתוב רק נערה ולא נער דמדרבי רחמנא נערה המאורסה ג"כ ממעטינן בהמה וכמו לת"ק ולר"ש ונ"ל דוודאי לא שייך למעוטי מנער ונערה אלא כל מה שדומה להם וכיון דבנערה שייך פגם ולא בזכר וכמבואר לעיל וכן גבי ע"ז שייך פגם וכמו דאמרינן לקמן פגם גבוה לא כש"כ ובבהמה ושבת לא שייך פגם כלל לכן ממעטינן מנערה ע"ז דהיינו בהך פגם דווקא ניתן להצילו ולא בפגם אחר דהיינו ע"ז וכן מנער דאין בו פגם נמי אין למעט אלא מה שלא שייך בו פגם ג"כ דהיינו בהמה ושבת ולכן הכא דרצונו למעט בהמה ע"כ צריך לכתוב נער דמזכר דווקא ממעטינן בהמה. ובזה מתורץ מה שהקשו התוס' בד"ה חד ותימא דבהמה ושבת היכי ממעט מחד וטפי ה"ל למעט ע"ז ושבת ולפ"ז א"ש דבהמה ושבת דתרווייהו אין בהם פגם שפיר ממעטינן מנער אבל לא ע"ז ושבת דבא' יש פגם ובאחד לא:
משום דמסרה נפשה לקטלא: א"ל דאכתי ל"ל קרא למעט ע"ז ושבת מהיכי תיתי לרבויי כיון דהך טעמא לא שייך בהם די"ל דמהא יליף ר"י הך טעמא ואי לאו קרא באמת ה"א דהטעם הוא משום פגם והוה מרבינן ע"ז מק"ו ושבת מגז"ש א"נ י"ל דר"י סבר בהא כר"א בר"ש דלעיל דלא דריש הני מיעוטי לע"ז ושבת רק חד למעוטי בהמה והאי גם לר' יהודא מצריך צריכי כיון דדמי לעריות:

ממונא לא משלם עד גמר ביאה: ק"ק דא"כ מאי פריך בכתובות (דף ל"ה ע"ב) אי כר' נחוניא בן הקנה קשיא אחותו אי כר' יצחק קשיא ממזרת הא כרת וכן מלקות ותשלומין לאו אחדא מילתא הם דכרת ומלקות חייב מתחילת ביאה דהיינו משעת הראה וקנס לא הוי רק אגמר ביאה וכ"ת כיון דעכ"פ אמקצת ביאה חייב כרת ומלקות א"כ אין לחייב עוד אביאה זו ממון א"כ ה"נ נימא הכי כיון דבמקצת ביאה היה דין מיתה דניתן להצילו בנפשו לא יתחייב עוד אסוף ביאה זו ממון וכן קשה אהא דאמרינן שם (דף ל"ו ע"ב) דבא על חייבי מב"ד פטור מקנס דלמה יפטר דהא מיתה ותשלומין אינו אדבר אחד וכיון שהם אב' דברים מיחייב בתשלומין אף שכבר נתחייב מקודם כדאמרינן ערכין (דף ו' ע"ב) דהיוצא ליהרג אם הזיק חייב והת"ק לא פליג שם רק דאינו גובה מן היורשים אבל משום קים ליה בדרבה לא מיפטר אף שחיוב התשלומין בא לבסוף וי"ל דסמיך אקושיא הניחא למ"ד זו נשיקה אלא למ"ד הראה מא"ל ומה שתירץ רב חסדא כגון שבא עליה שלא כדרכה לא שייך שם דאכתי יקשה דלמ"ד הראה זו נשיקה למה חייבי מב"ד פטורין מקנס:

אלא למ"ד הראה זו הכנסת עטרה מא"ל: ק"ק דמאן שמעת ליה דאית ליה הכי ביבמות (דף נ"ה ע"ב) רב דימי אמר ר' יוחנן והרי הוא ס"ל בחולין (דף פ"א ע"ב) דחייבי מיתות שוגגין ודבר אחר חייבין וא"כ לדידיה בלא"ה לק"מ ממתניתן דאלו נערות כיון דלא מיקטל שפיר משלם ממון. וי"ל דקושית הש"ס הכא הוא לרבין אמר ר' יוחנן דס"ל ג"כ ביבמות שם דהראה זו הכנסת עטרה והוא גופא ס"ל בכתובות (דף ל"ה ע"א) דחייבי מיתות שוגגין גם לר' יוחנן פטור מתשלומין ולדידיה מקשה שפיר:

ברש"י ד"ה במקפדת על פגמה. משום עבירה דלא חמיר מע"ז ושבת: ק"ק הא גם משום פגם לא חמיר מע"ז דהא קאמרינן לקמן פגם גבוה לא כש"כ. וי"ל דוודאי כל כמה דלא גלי לן קרא דאין מצילין מסברא איכא פגם טובא בע"ז אבל לבתר דכתיב מיעוטא א"כ אין כאן פגם דרחמנא מחל על פגמו אבל מכ"מ עבירה איכא ובהכי א"ש ג"כ מאי דכפיל רש"י למילתיה בד"ה אפגמא קפיד רחמנא מדלא כתיב בהאי קרא אלא מידי דפגמה עכ"ל ומאי בעי עוד בזה הא כבר כתב דמשום עבירה לא חמיר מע"ז ושבת. ולפ"ז י"ל דבאמת הא דקפיד רחמנא אפגמא אתי שפיר מדלא כתיב בהאי קרא אלא מידי דפגמה אך הא דבעינן מקפדת על פגמה אכתי לא אתי מזה דאימא גם כשאינה מקפדת מכ"מ התורה הקפידה על פגמה כיון דעכ"פ פגם איכא וכעובדא דהאשה שגלתה ראשה בשוק וחייב ר"ע לאשר גילה לה ד' מאות זוז אף שלא הקפידה על פגמה וקלונה מפני שהיא בת אברהם יצחק ויעקב (ב"ק פרק החובל) וה"נ י"ל כאן אך דזה מוכח מע"ז דאף דרחמנא

מחל על פגמו מכ"מ הרי פגם איכא והיה לנו להצילו בנפשו אע"כ הכל בהקפדה על הפגם תלוי ולזה שפיר הביא רש"י ראיה מע"ז:

בד"ה אפגמא רבה. שהולד ממזר ונעשה זונה: זונה לחוד לא מהני דגם מחייבי לאוין נעשה זונה כדאמרינן ביבמות (דף ס"א ע"ב) ואף דממזר הבא על בת ישראל הולד ממזר וא"כ משכחת חייבי לאוין ג"כ דהולד ממזר ונעשה זונה מכ"מ האי לאו מכח איסור הוא שנעשה הולד ממזר אלא מפני שהולד הולך אחר הפגום. אכן לפ"ז צ"ל דר' יהושע דסבר ביבמות ס"פ החולץ דאין ממזר רק מחייבי מב"ד ולא מח"כ וכן ר"ע דסבר שם דאפילו מחייבי לאוין הוי ממזר הם ע"כ לא ס"ל טעם דפגם כרבנן אלא טעם דמסרה נפשה לקטלא דזה לא שייך רק גבי עריות דיהרג ואל יעבור ולא גבי חייבי לאוין:

בתוספות ד"ה חד למעוטי. אי לאו כתיב: צ"ב מה בעו התוס' בזה ונ"ל דרצו לתרץ מה דבעי לאתויי שבת הא כיון דממעטינן ע"ז שבת ממילא ממועטת ורש"י כתב דכדי נסבה אכן התוס' רצו לפרש דהכי קאמר דחד למעוטי שבת ובהמה דהיינו אי לא הוי כתיב רק חד הוי מוקמינן להכי והוי מרבינן ע"ז וממילא שפיר צריך מיעוטא לשבת ואהא הקשו דא"כ האיך ס"ד למיגמר בהמה ושבת מחד קרא ובשלמא לשיטת רש"י דפי' דכדי נסבה ואגב גררא איידי דתנן במתניתן א"ש הא דנקט שבת אחר בהמה ולא אחר ע"ז דלישנא דמתניתן נקט דקתני בה ג"כ שבת אחר בהמה כסדר הכתובים במקרא וכנ"ל ולכן רק לשיטתו דלא רצו לומר דכדי נסבה הקשו שפיר ובזה א"ש מאי דקשה לכאורה אמה שהקשו עוד דאיך יחלל שבת להציל חבירו מחלול שבת דאין זה מקלקל דאיכא תיקונא גברא דלכאורה לת"ק ל"ק מידי דהא באמת לא צריך מיעוט לשבת ורק כדי נסבה לפי לישנא דמתניתן ולר"ש ל"ל הך טעמא דאיכא תיקונא גברא דהא ר"ש אית ליה מקלקל בחבורה חייב בשבת (דף ק"ו ע"א) ולפ"ז ניחא דבאמת גם לת"ק הקשו לפי מאי דס"ל דמיעוט גמור הוא לענין שבת ולא כדי נסבה:

בא"ד. ואיך יחלל שבת להציל חבירו מחלול שבת: א"ל דגם ארוצח ליקשו הכי די"ל דברוצח איכא הצלת הנרדף בהדי עבירה דרציחה ולכן שפיר דחינן הא מקמא הא ואף דהתוס' ס"ל לעיל דאין מצילין ומצילין אותו בנפשו דקתני היינו מצילין אותו מן העבירה ולא מצילין הנרדף מכ"מ הרי בהדי הצלה מן העבירה איכא הצלת הנרדף ג"כ. ולכן ל"ק גם כן איך מצילין אותו מאיסור א"א דקיל בחנק והורגין אותו שהיא עבירת סייף דהתם ג"כ איכא הצלת הנרדפת ג"כ אבל א"ל דשאני גבי רוצח דהתורה גלתה בפירוש דא"כ אכתי לא מקשו מידי דנילף גם שבת מניה ועוד הרי גבי א"א לא גלתה התורה בפירוש:

ד"ה ממונא לא משלם. הא לאו פרכא היא דאהכי חייב רחמנא: עיין ביבמות שהקשו התוס' על זה דא"כ מאי פריך הניחא למ"ד כו' הא גם למ"ד הראה זו הכנסת עטרה א"ש. והמהרש"א הקשה למה דלא מקשו התוס' כן גם אתי' קמא ותירץ דזה ודאי אין סברא דמשום קים ליה בדרבה מניה ישלם קנס אגמר ביאה שכבר היא בעולה ע"ש. אכן לפי מה שהוכיחו התוס' מנערה המאורסה דבהכי חייב רחמנא ושפיר מקרי בתולה לכאורה נסתר תירוץ זה:

בא"ד. תדע מדלא ילפינן הראה מנ"ה: א"ל דא"כ היאך אמרינן בקידושין (דף י' ע"א) ואי נמי לכה"ג דקא קני בתולה בביאה מאי ופירש רש"י דאי סוף ביאה קונה נמצאת בעולה משעת הראה שלא לשם קידושין ואסירא ליה דכתיב בתולה מעמיו יקח עכ"ל. ומאי קמבעי' ליה הא כיון דע"י אותה בעילה נעשית בעולה שפיר קרינן בה בתולה וכמו שהוכיחו התוס' כאן די"ל דזה שייך דוקא לענין חיוב דקנס ונ"ה דהתם לא בעי הכתוב רק שיבא עליה בעודה בתולה והרי בא עליה אף שבגמר ביאה כבר היא בעולה אהכי לא קפיד רחמנא רק שיבא תחלת ביאה אבתולה ואז יחוייב אגמר ביאה אבל התם לענין קידושין דכתיב בתולה מעמיו יקח דמשמע בשעת לקיחה דהיינו בשעת קידושין תהיה בתולה והרי כאן בשעת קידושין שהיא בגמר ביאה כבר בעולה היא:

בד"ה במפותה. שאינה מוחלת הקנס: ק"ק דא"כ מאי פריך ריש פרק נערה שנתפתתה פשיטא דלאביה דאי לעצמה הרי מחלה ע"ש דילמא לעולם ה"א דלעצמה ובהתנה בפירוש שאינה מוחלת הקנס ושאר דברים וצ"ע:

בא"ד. כגון שלא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב: ק"ק כיון דע"כ איירי במפותה לרב פפא גם הך סיפא דבתו דאי באנוסה בלא שמתחייב בנפשו תיפוק ליה דניתן להצילו בנפשו וא"כ מ"ש בתו דנקט אפילו באחותו ג"כ פטור בכה"ג שלא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב ובמפותה כיון דלעצמה והרי מחלה ואפילו בנערה שנתגרשה מן הארוסין דעלמא נמי ואיך תליא זה במתחייב בנפשו דבתו דוקא ואי הך דבתו איירי באנוסה דוקא א"כ גם באחותו פטור כה"ג דניתן להצילו בנפשו ועכ"פ יקשה מ"ש בתו דנקט:

בא"ד. דהא רב פפא איתליה חידוש הוא: ק"ק הא רב פפא לא אמר אלא כרבה שם בכתובות (דף ל"ב ע"ב) ורבה גופיה לא אמר הכי אלא לר"מ כמו שכתבו התוס' שם ומאי קשיא לרב פפא ממתניתן דהא מתניתן ע"כ ליתליה דמיקטל ומשלם קנס מדפטרה מקנס בא על חייבי מיתות ב"ד:

דף עד.

בגמרא אביי אמר ביכול להצילו באחד מאבריו: הרמב"ם (פ"א מהל' נערה בתולה) כתב דהבא על אחת מחייבי כריתות בין ע"י אונס בין ע"י פיתוי ולא התרו בהם שאינם נלקים משלמין קנס ע"ש ולפי סוגיא דלפנינו ק"ל כיון דפסק שם דחייבי מיתות שוגגין פטורין מן התשלומין ופסק ג"כ בפ"א מה' רוצח דחייבי כריתות ניתן להצילו בנפשו א"כ לדידיה קשה ג"כ קושית הגמרא דכאן ותירוץ קמא דהגמרא לא שייך דהוא פסק בפ"א מה' איסורי ביאה דהעראה זו הכנסת עטרה וגם תירוץ רב פפא לא שייך דכתב בפירוש בין באונס בין במפתה ולא משכחת במתניתן שלא יהרגנה כתי' רבא דהרמב"ם לא פסק כר' יהודה וא"כ לא משכחת אלא בבא עליה שלא כדרכה מקודם כתי' רב חסדא או ביכול להצילו באחד מאבריו כתי' אביי ולפ"ז ה"ל להרמב"ם לפרש זה בפירוש כיון דמבואר בגמרא הכי ולא לסתום בסתמא שמשלם קנס דמשמע בכל גווני:

ור' יונתן בן שאול היא: מלשון זה משמע דרבנן פליגי אר"י בן שאול ומטעם זה הקשה הלח"מ בפ"ט מה' מלכים על הרמב"ם דפסק כוותיה ע"ש. ולפענ"ד אדרבה מוכח מכאן דאדרבה כ"ע ס"ל הכי דלכאורה קשה מי דחק לאוקמי ביכול להצילו באחד מאבריו דווקא הא לעיל קאמרינן בברייתא דיש לה מושיע אין מצילין אותו בנפשו א"כ לוקמיה ביש לה מושיע אע"כ דכ"ע אית להו הך דריב"ש וא"כ הך יש לה מושיע גופא יש לפרש הכי דיכול להושיע בהצלת אחד מאבריו ועכ"פ ליכא נפקותא בין ב' אוקימתות הללו כיון דתרווייהו כ"ע ס"ל. אלא דקשה מאי מוכיח ריב"ש מהך דלא יהיה אסון דניתן להצילו באחד מאבריו לא ניתן להצילו בנפשו דילמא התם איירי ביש לו מושיע לגמרי וזה לא ניתן להצילו ברוצח כמו בנערה המאורסה דכתיב קרא בפי' דהא רוצח מנערה המאורסה אתיא:

קסבר עונשין מן הדין: א"ל דאכתי אזהרה מנ"ל דאזהרה ליכא למילף מק"ו דהא במכות (דף י"ז ע"ב) קאמרינן לר"ש דאין מזהירין מן הדין די"ל דאזהרה לא מצרכינן לרודף לחוד דבכלל אזהרה דעע"ז הוא ולא מצרכינן ילפותא אלא לענין עונש דבזה לא שייך דהוא בכלל עונש דעע"ז דאינו עד לאחר שעבר:

חוץ מע"ז וג"ע ושפ"ד: עיין בר"ן שמסופק בבא על הבהמה אי ניתן להצילו בנפשו ודעתו לפי המסקנא דניתן אכן לכאורה צ"ע כיון דהא דכל העריות ילפינן מנערה המאורסה ע"כ לאו משום דח"כ הן כמוה דא"כ נרבה גם משאר ח"כ ומיתת ב"ד וגם לאו משום דניתנו להצילם בנפשם הוא דזה לא שייך בבהמה ואי משום דילפינן עריות מנערה המאורסה בהיקשא דר' יונה א"כ לא נרבה זכר ובהמה דהם אינם בכלל היקשא לפי

חד תירוץ של התוס' ביבמות (דף נ"ד ע"ב) וצ"ל דלפי הך תירוצא באמת בבהמה יעבור ואל יהרג:

והא תניא אמר ר' ישמעאל: ק"ק לפי מש"כ התוס' לעיל (דף ס"א ע"ב) בשם י"מ דהא דאמר יהרג ואל יעבור היינו בסתם ע"ז וע"ז דהתם איירי בע"ז שהכל עובדים מאהבה ומיראה דומיא דהתם ע"ש ובה אמרינן יעבור ואל יהרג א"כ מאי פריך מהא דר"י ומנ"ל לומר דר' ישמעאל פליג אהא דלמא ר' ישמעאל איירי בע"ז כה"ג דעובדין מאהבה ומיראה וכבר הקשו התוס' גופא קושיא כה"ג והוצרכו לשנות דעדיפא מניה משני וזה לא שייך כאן דמי עדיפא לעשות פלוגתא חדשה בין התנאים:

ת"ל וחי בהם. א"ל כיון דבג"ע ושפ"ד ע"כ גם ר"י מודה דיהרג ואל יעבור מהני טעמי דאמרינן לקמן דהרי ר"י באמת לא קאמר רק ע"ז א"כ מאי קאמר מוחי בהם אכתי נילף ע"ז בק"ו דלעיל מנערה המאורסה דבזה לא שייך אין עונשין מן הדין דאין זה עונש דאיך שייך עונש קודם שעבר עבירה די"ל דלא שייך ק"ו הנ"ל לדידן כיון דע"ז לא ניתן להצילו בנפשו ועריות ורוצח נתנו א"כ הרי בלא"ה קיל ע"ז מהם:

לכך נאמר בכל מאדך: ק"ק למה מצרכינן בכל מאודך מהיכי תיתי שלא יתן כל ממונו דהא גם בכל נפשך לא בעינן אלא מדכתיב וחי בהם וזה לא שייך לענין ממון ואי משום דיש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו והוי בכלל וחי בהם א"כ בשאר מצות דלא קאי עליהם בכל מאודך דלא איירי רק בע"ז כמו בכל נפשך לא יחוייב ליתן ממונו כדי להציל עצמו מעבירה וזהו נגד דעת הר"ן פ' לולב הגזול שפסק כוותיה הרמ"א ביו"ד (סי' קנ"ז) ע"ש:

הרי זה בא ללמד ונמצא למד: ק"ק הרי בא ללמד ג"כ לענין יהרג ואל יעבור והתוס' לעיל הרגישו בזה ופירשו דאף למד קאמר אכן הול"ל הכי והלשון משמע דהעיקר הוא מה שנמצא למד וגם הכא נקט הך דרשה דיהרג ואל יעבור לבסוף משמע דלאו עיקר דרשה הוא. והנראה בזה דודאי היכי דהוקשו ב' דברים להדדי מבלי דפרט הכתוב לענין מה הוקשו ומי הוקש למי בזה אמרינן אין היקש למחצה והוקשו בכל דרכי ההיקש ולכל הצדדים אבל היכא דפרט הכתוב מה נקיש ולענין מה נקיש כגון הכא דכאשר יקום איש ע"כ לענין הך דינא דאיירי ביה קרא הוקש וזה לא שייך לענין אונס דלא ידעינן ברוצח ג"כ אע"כ דקאי אהך דואין לה מושיע דסיפא דקרא דאיירי בניתן להצילו בנפשו ובזה רוצח ללא ללמד אתי אלא נמצא למד ואף דמקשינן נערה המאורסה ג"כ לרוצח לענין יהרג ואל יעבור היינו משום דאין היקש למחצה אבל ע"כ עיקר היקש דקרא לאו היינו הך כיון דלא איירי בקרא שם מהך דיהרג ואל יעבור וכן הוא ג"כ בהך דמשכבי אשה

דהביאו התוס' לעיל דודאי עיקר ההיקש לאו לענין העראה איירי דהא מזה לא איירי קרא שם אלא מביאה גמורה ואיך יאמר על זה משכבי אשה אע"כ אתי לחייב אשה בשלא כדרכה ובזה נמצא למד וכן גם בהיקש דצבי ואיל דגם שם עיקר ההיקש ודאי לאו לענין מתנות אתי דביה לא איירי קרא שם רק לענין זביחה ובזה ג"כ נמצא למד:

ברש"י ד"ה ויכול. הנרדף או דרואהו להציל בא' מאבריו: ע' במ"ל (סוף ה' חובל) שכ' בשם הרא"ם דהנרדף עצמו א"צ להצילו בא' מאבריו וזה דלא כדעת רש"י דכאן אכן הסוגיא דהכא מוכח כדעת רש"י דאל"כ אכתי יקשה למה בלא יהיה אסון ענוש יענש הא ניתן להצילו בנפשו ע"י הנרדף:

ד"ה סבר לה. ומזרעך לא תתן להעביר למולך: לפי מש"כ התוס' לעיל דלכך לא ילפינן ג"כ הני דפ' הנשרפין לקמן משום דהכא חלול במקום מיתה עומדת א"כ ע"כ לאו מהך קרא דמזרעך לא תתן יליף דהתם לא כתיב מיתה אלא מקרא דאם העלם יעלימו דפ' קדושים דשם כתיב חלול במקום מיתה אכן גם לשיטת רש"י יש ליישב מה שהקשו התוס' דא"כ נילף גם הני דפ' הנשרפים מגז"ש זו די"ל ע"כ לא מרבינן כיון דכולהו הם חייבי כריתות ומיתה בידי שמים א"כ אי ס"ד דמרבינן הני ל"ל חטא לחייבי כריתות דעריות נילף מהני דליכא בהו פגם ואעפ"כ נתנו להצילם בנפשם ח"כ דעריות דאית בהו פגם לכ"ש דהא הך תנא סבר עונשין מן הדין אבל השתא דלא מרבינן אלא שבת לא שייך להקשות דא"כ מות לחייבי מיתות ב"ד ל"ל נילף בק"ו משבת דהא אצטריך למיתות ב"ד דקילי מסקילה א"נ אי לאו מות הוי מרבינן אפילו חייבי לאוין ג"כ כמבואר לעיל:

בד"ה סברא הוא. דאיכא תרתי איבוד נשמה ועבירה: הא דבעינן הך טעמא דאיכא עבירה ג"כ היינו דאי רק משום דמאי חזית דדמך סומק טפי אין לנו לחייבו שיהרג דהוא יאמר שמקפיד על אבוד נשמתו טפי ולכן בעינן דאיכא עבירה ג"כ והיינו דבכה"ג לא התירה התורה משום וחי בהם כלל כיון דממנ"פ איכא איבוד נשמה ונשארה עבירה דרציחה:

דף עד:

בגמרא תשעה ישראל וכותי א' מהו: פי' דקס"ד דטעמא דעשרה בעינן משום דסברא הוא דבהני מקרי פרהסיא ואף דפשיטא ליה ג"כ דישראל בעינן לגבי קדוש השם מ"מ אפשר דכותים משלימים מנין העשרה כיון דאיכא פרהסיא ואיכא ישראל ופשיט ליה דמגז"ש דתוך תוך ילפינן דעשרה בעינן ולכן דוקא בעינן ישראל וזה שכ' רש"י אתיא תוך דעשרה בעינן וכולהו ישראל דזה חידש לו דמתוך ילפינן דעשרה בעינן:

ברש"י ד"ה בן נח. מוזהר על ע"ז: הא דנקט רש"י ע"ז דוקא ולא סתם ז' מצות דהא בכולהו שייך משום קידוש השם נ"ל שרצה לפרש מהיכי תיתי שמצות ק"ה דכתיבי גבי ישראל תנהוג גם גבי ב"נ טפי משאר המצות ולהכי מפרש דס"ד דבכלל אזהרת ע"ז היא כיון דהטעם דק"ה הוא לפרסם יחוד השם וכמו שכתב הרמב"ם בחבורו וביותר ביאר כן בס' המצות וזה היפך ע"ז לכן שפיר שייך חילול השם לגבי ע"ז ובהכי א"ש מאי דפריך מז' מצות נצטוו ב"נ ואם איתא תמני הוויין ומאי קושיא דלמא לא קחשיב אלא הני דנצטוו ב"נ קודם מתן תורה אבל לא קידוש השם דלא שייך רק משעת מ"ת ואילך דקודם שנצטוו ישראל מהיכי תיתי בב"נ אבל לפ"ז א"ש דבכלל ביזרייהו דע"ז הוא:

בתוס' ד"ה אפילו לשנויי. וק' דבסוף פ"ק דביצה: ק"ק מאי ק"ל הא רק ר"י קאמר התם אף לא מנעל לבן ופי' הרמב"ם דבאתריה דר' יהודה לא היו רגילים לנעול מנעל לבן וכיון דת"ק לא קחשיב הך משמע דבאתריה היו רגילין ללבוש לבנים וא"כ מאי קשיא להו להתוס' מכל הני דלמא התם נמי איירי באתריה דלבשו לבנים:

ד"ה והא אסתר. ושוב נתגייר עמה לקיימה ביהדות: א"ל תיפוק ליה דלא שייך גבי' איסור לבועל כלל דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי די"ל דמה שאסור לבועל נקרא דיני אדם ולא שייך בזה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי וע' בתוס' לעיל (דף ע"א ע"ב) וא"ע ראיתי שכבר הרגישו בזה בתוס' ישנים ביומא (דף פ"ב ע"ב) ע"ש וע' במרדכי שהתיר באמת מטעם זה:

בא"ד. אלמא אפילו גבי כותי שייך ונטמאה לאסור לבעל וה"ה לבועל: לפענ"ד י"ל דאדרבה משם ראיה לשיטת ר"ת דאי ס"ד דשייך ונטמאה לגבי בועל אחר שנתגייר א"כ מאי מתרץ מהו דתימא כי אמר ונסתרה והיא נטמאה כו' לאפוקי כותי דבלא"ה אסירא ליה הא גם גבי כותי שייך לענין אם נתגייר אח"כ אלא ע"כ דאי נתגייר לא אסירא ליה והיינו משום דביאתו ביאת בהמה והא דאסורה לבעל היינו משום דגבי בעל בהקפדה דידיה תליא מילתא והרי מקפיד ומה"ט בעינן מיעוט דשכבת זרע בסוטה (דף כ"ו ע"ב) דלא תיתסר בשקינא לה דרך אברים אבל בבהמה דאין דרכו להקפיד ולקנאות דלא נחשדו ישראל על הרביעה כדאמרינן (ר"פ אין מעמידין) בע"א לא נאסרה גם לבעל והא דנאסרה לתרומה ע"י ביאת נכרי היינו משום דילפינן בסוטה (שם) מקרא דבת כהן כי תהיה אלמנה אבל לעולם בעיקר הדבר י"ל דאין ביאת נכרי חשובה ביאה:

בא"ד. משום דהנאה חשיב כמעשה כדדריש בפ' המניח: לכאורה איפכא שמעינן מהתם דאמרינן בפי' דהנאה יש לשניהם אבל מעשה איהו דוקא הוא דקעביד וצ"ל דהתוס' כוונו למה שכתבו שם דלכך חייבת מלקות וחטאת אף דאינה עושה מעשה

משום דהנאה חשובה כמעשה אך דלפ"ז יקשה לפי האמת איך קאמר הכא אסתר קרקע עולם היתה הא ההנאה חשובה כמעשה וי"ל דלא שייך לומר הנאה היא כמעשה אלא הנאה הבאה לה ברצונה היינו שנבעלה ברצון אבל כשנבעלה באונס הנאה זו באה לה בעל כרחה ואיך יחשב זה לה כמעשה כיון שאינה רוצה בה ולכן הכא גבי אסתר שהיתה אנוסה לא שייך דהנאה יחשב מעשה אבל לענין מלקות וחטאת שהיא מזידה או שוגגת שפיר מיחשב ההנאה מעשה כיון שרוצה היא בהך הנאה דכיון דברצונה באה לה מיחשב כאילו עשתה מעשה להביא הנאה זו עליה. ולפ"ז גבי יעל שלא היתה אנוסה כמו שהוכיחו התוס' שפיר י"ל דהקושיא היא דלא מיחשב קרקע עולם כיון שנהנית והנאה חשיבא כמעשה ואהא מתרץ דטובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים וא"כ לא נהנית כלל ומיהו לפ"ז גם גבי אסתר א"ש דגם בה שייך הך טעמא ורק לפי שיטת המקשן שמקשה על יעל דוקא ולא על אסתר שייך לחלק חילוק הנ"ל בין אונס למזיד ושוגג:

בא"ד. וא"ת כשנתרצית אסתר לאחשורוש: ע' במהרש"א שהקשה דעדיפא מניה ה"ל להקשות מפני מה הניחה להיות נבעלת באונס לאחשורוש ולא גרשה מתחלה וראיתי ביומא (דף פ"ב) שהקשו התוס' באמת כן אכן הא דלא רצו התוספות להקשות כן הכא י"ל כיון דמצינו לפעמים דפליגי תנאי אאנשי כנה"ג ואפילו אדברי נביאים אחרונים כדאמרינן בקדושין (דף מ"ב ע"ב) שמאי אומר משום חגי הנביא שולחיו חייב ולית הלכתא כוותיה וביבמות (ס"פ הבא על יבמתו) פליגי תנאי אי אשה מצווה על פריה ורביה או לא וא"כ י"ל דמרדכי ואסתר כהך מ"ד דחייבת ס"ל ולכן ע"כ היתה צריכה להנשא למרדכי משום פריה ורביה ולכן עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי כדאמרינן (פ"א דמגילה) וע"ש בתוס' אבל השתא שנכנסה ברצון וע"כ נאסרה למרדכי כמו שאמרה וכאשר אבדתי מבית אבי אבדתי ממך שפיר הקשו התוס' דה"ל לגרשה דאיכא תועלת גדול הא' שלא תהא נבעלת ברצון באיסור והב' שתהיה מותר לחזור למרדכי:

בד"ה בן נח. אי לא דכתיב וחי בהם: אפשר לומר דודאי לא מסתבר לומר דיהיה חייב למות ולא לעבור אמצות הכתוב כיון דאונס הוא ואינו עובר מדעתו אין כאן איסור כלל והא דאצטריך וחי בהם היינו מדכתיב בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך ואי לאו וחי בהם הוי מוקמינן בכל המצות כמו בכל מאודך דכתיב שם ואירי בכל המצות וכדעת הר"ן הנ"ל ולכן גבי ב"נ דלא כתיב בכל נפשך גם וחי בהם לא מצרכינן:

בא"ד. דלא נילף שאר מצות מרוצח ונערה המאורסה: ברוצח דהוי הטעם דיהרג ואל יעבור משום מאי חזית דדמא דידך סומק טפי ודאי מסתבר דגם בב"נ יהרג ואל יעבור

דהא טעם זה שייך ג"כ גביה ולכן ע"כ אין כוונת התוס' דמרוצח ילפינן דא"כ גם גבי ב"נ נילף ואפילו בצינעה ואכתי מאי קמיבעיא ליה אלא ודאי מרוצח לא ילפינן דשאני רוצח דטעמא רבה הוא והתוס' לא נקטו רוצח אלא אגב גררא דנערה המאורסה דילפינן מניה ולכן לא נקטו ג"כ ע"ז דגם מע"ז לא שייך למילף שהיא מצוה החמורה בתורה ואין אנו צריכים למש"כ המהרש"א דמשום ר"י לא נקטו ע"ז:

דף עה.

בגמרא הא בצינעה הא בפרהסיא: א"ל לפמש"כ הרמב"ם (פ"ה מה' יסוה"ת) דמי שדינו ליהרג ואל יעבור ועבר חילל את השם ואם עשה כן בפני עשרה מישראל חילל את השם ברבים משמע דשייך ק"ה גם בצינעה י"ל דזה שייך דוקא אי בלאו ק"ה המצוה ליהרג א"כ כשעובר מחלל את השם אבל הכא גבי ב"נ דאין דינו ליהרג רק מכח ק"ה וק"ה לא שייך לענין זה רק בפרהסיא דאי בצנעה מאי ק"ה איכא דלענין שלא לעבור עבירה לא שייך דאין כאן עבירה כיון דאונס הוא:

ימות ולא תספר עמו מאחורי הגדר: הנימוקי יוסף כתב הטעם בזה דמיקרי ביזרייהו דעריות והוצרך לחלק בין הך דהכא לקוואקי ודימוניקי דלעיל דלא מקרי ביזרייהו דע"ז ולפענ"ד אפשר לומר דלענין דברים הללו לא רצו לסמוך עוד אדברי הרופאים דכבר הוחזקו לשקר דבתחלה אמרו אין לו תקנה עד שתבעל ואח"כ חזרו מדבריהם והש"ס לא שקיל וטרי אלא למה לא התירו חכמים בתחלה לבא עליה ובהכי א"ש מאי דקאמר משום פגם משפחה דלכאורה לא שייך זה לענין תספר מאחורי הגדר דאיזה פגם משפחה שייך בזה אלא ע"כ לא קאי רק אבא עליה דמעיקרא:

משום פגם משפחה: הא דלא קאמר משום פגמה דאיהי יכולה למחול אבל במשפחה לא שייך מחילה דדלמא איכא חד במדינת הים דלא מחיל ליה:

מים גנובים ימתקו: א"ל דכאן משמע דביאה על הפנויה נקרא מים גנובים ולעיל (דף נ"ו ע"ב) אמרינן מהו דתימא הא עדיפא ליה דכתיב מים גנובים ימתקו משמע דדוקא גבי אשת איש שייך כן ולא גבי פנויה די"ל דאף דגבי פנויה שייך ג"כ מים גנובים מ"מ כשהיא א"א ניחא ליה טפי כיון דגדלה העבירה ולפי גודל העבירה רבתה הנאתו:

ברש"י ד"ה ואם איתא. ולא גר תושב: פי' ונעמן גר תושב היה כדאמרינן לקמן (דף צ"ו ע"ב).

ברש"י ד"ה ובת כהן. אבל בועלה לאו בשריפה: פי' דרצה לתרץ למה נקט בתרי לישני ולא כלל ותני הבא על אשה ובתה ובת כהן רק דאי הוי מתני הכי הוי משמע דגם הבועל בשריפה כמו בבא על אשה ובתה ולכן פרט ותני ב"כ לחוד:

בד"ה הבא על האשה. אלא בחמותו דשרפה כתיב בה: פי' דזה ודאי פשיטא ליה להגמרא דלא איירי באשה ובתה רק דהא צריך להסביר דלמא איירי באשה ובנשא בתה ואהא קאמר דא"כ הי"ל לפרש בפי' הכי אע"כ דאיירי באופן דתרוייהו לאיסורא דהיינו בחמותו ואם חמותו ואהא פריך הניחא אבל לא דמלשון המשנה מוכח דמיירי בתרוייהו לאיסורא ואי אפשר לפרש בענין אחר וע' במהרש"ל ומהרש"א שנדחקו בביאור דעת רש"י והנראה לפענ"ד כתבתי:

דף עה:

בגמרא אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה: עיין במהרש"א שהקשה ל"ל למילף מכח זמה זמה נילף בקיצור מהנה הנה מה להלן בשריפה אף כאן בשריפה ולכאורה א"ל עפ"י מה שפי' המהרש"א גופא בתוס' ד"ה מניין אמה שכתבו דכיון דיליף מאי דכתיב בהדיא לא שייך למיפרך דהיינו משום דכתיב זמה כמו דכתיב שריפה בפירוש גביה דמי וזה לא שייך אי הוי אתי דין שריפה מכח הגז"ש דהנה הנה וא"כ הוי מצינו למיפרך כקושית התוס' אכן ז"א דבלא"ה קושית התוספות צ"ב הא הגז"ש מופנה מב' צדדים ולמדין ואין משיבין לכ"ע כדאמרינן בנדה פ' ג' אכן כבר כתבו התוס' גופא לקמן דאין הגז"ש מופנה מב' צדדים אך דזה לא שייך רק לענין הגז"ש דזמה דהיא אינה מופנה כיון דנדרשת הכא גם לשאר מילי אבל לא לענין הג"ש דהנה הנה דלא נדרשת רק להך מילתא דהא לאביי קיימינן דיליף בתו מאנוסתו מק"ו לקמן וא"כ אי הוי אתיא שריפה מהנה כקושית המהרש"א ממילא לא יקשה כקושית התוס' אכן י"ל הא דלא ילפינן כן היינו כיון דשריפה גופא לא מייתינן מחמותו לבת אשתו בגז"ש דזמה אלא בת אשתו מייתינן בגז"ש זו לחמותו דכתיב בה דין שריפה דהכי אמרינן בברייתא מה להלן בתה ובת בתה וב"ב אף כאן כו' ולא אמרינן אפכא מה כאן שריפה אף להלן שריפה והיינו כיון דאין להכניס שריפה במשמעות לשון דזמה אבל עריות שפיר יש במשמעות לשון זה ולכן אמרינן דזימה דחמותו אתיא לרבות עריות הללו דכתיב בהו ג"כ זימה וא"כ כתיב בהו שריפה בפי' ולכן כדמייתינן שאר דידיה לשריפה דה"נ מייתינן מזימה דכתיב גבי חמותו דהא דין שריפה דבת אשה גופה רק התם כתיבי א"נ י"ל בקושית המהרש"א

דלא ניחא ליה למילף מבת אשתו דא"כ ה"ל למד מלמד דלא אלים כ"כ דהא בקדשים אין למדין כלל ולכן יליף מגז"ש דזמה מחמותו גופא דלא ה"ל רק חד למד:

ומה בעונש עשה למטה כלמעלה אף באזהרה נמי למעלה כלמטה כך היא גירסת רש"י: אכן גירסא הישנה שהביאה המהרש"א היתה כמו בברייתא לעיל ומה בעונש למעלה כלמטה וכן הוא גירסת הר"ן ג"כ וכן נראה מדלא הוזכר בש"ס דמהפכינן לישנא דברייתא כמו שמזכיר ברישא תני למעלה כלמטה. והמהרש"א כ' דגירסא זו אין ליישבה בין לאביי בין לרב אשי ולא ידעתי למה לא פירש שפיר מה בעונש עשה למעלה דהיינו אם חמותו ואם חמי' כלמטה דהיינו בתה ובת ובתה וב"ב דילפינן מגז"ש דזמה זמה ומכח זה ילפינן גם עונש דלמעלה אף לענין אזהרה נמי למעלה כלמטה. ולרב אשי כבר יישב הר"ן גירסא זו:

אי מה היא אם אמה אסורה: הא דלא מקשה הך קושיא תיכף לעיל אהא דמפרש מניין לעשות שאר הבא ממנו כשאר הבא ממנה היינו משום דמהא לחוד לא קשיא דהתם דורות שוות הן משא"כ הכא ולא מצינו שהשוה הכתוב זכרים לנקבות אלא בדורות שלמטה אבל אחר דמפרש סיפא דהך ברייתא דילפינן למעלה מלמטה שפיר פריך דבצירוף ב' הסברות דהשוה הכתוב זכרים לנקבות ולמעלה ללמטה נימא דאף אם אמו אסורה ואף דהקושיא מכלתה דמקשה לקמן היא ג"כ מדורות שלמטה מכ"מ לא שייך להקשות אותה ברישא לעיל כיון דלא שוה לגמרי להא דלעיל דרק השוה הכתוב זכרים לנקבות אמרינן לעיל ולא כהך דכלתה דנשוה נקבות לזכרים ולכן גם התוס' לא הקשו קושיתם בד"ה אמר קרא רק אהא דמקשה מכלתה ולא אקושיא קמייתא דמקשה מאם אמו משום דהך לא דמי לדודתה:

ולמ"ד סקילה חמורה מהך קושיא לא נידונה: ק"ק דהא סקילה לא שייך למילף להך מ"ד די"ל מה לאם אמה שנידונית בשריפה משום דהיא מיתה קלה לכן שוותה לאמה משא"כ באמו שהיא בסקילה לא שוותה לה אם אמה אבל לדונה בשריפה ודאי נוכל למילף מכח ק"ו דמה אמה דקיל שהיא בשריפה אפ"ה אם אמה ג"כ בשריפה אמו שחמור דבסקילה אינו דין שאם אמו בשריפה וכיון ששריפה נוכל לילף ולא סקילה א"כ לא שייך קושית הש"ס ושפיר קשה דנילף שריפה להך מ"ד דסקילה חמורה:

בתוספות ד"ה אמך היא. ותרתי ש"מ: ע"כ לא שייך תרתי ש"מ אלא אי ב' הדרשות מיעוטי נינהו דהיינו לר' יהודה אבל לרבנן דילפי לעיל מאמך היא להשוות אמו שאינה אשת אביו לאמו שהיא א"א א"כ אמך היא ריבויא ואיך שייך לומר תרתי ש"מ ולולא פי' רש"י דאמך היא בהווייתה תהא הייתי אומר דבין לר' יהודה בין לרבנן דרשא דלעיל

מיתורא דאמך אתיא דהיינו משום אמו אתה מחייבו וכן להשוות אמו שאינה א"א לשהיא א"א דבתרוייהו לא שייך לדרוש מהיא רק מאמך משא"כ דרשא דהכא דרק מהיא אתיא דהיינו היא אמך דבה איכא שם איסור אם ולא באמה דהיינו אם אמו. ובהכי א"ש מה דקדריש לקמן מאשת בנך היא למעוטי כלתה ולעיל (דף נ"ד) דריש מניה זו היא כלתו זו היא אשת בנו ולפ"ז א"ש דדרשא דלקמן מאשת בנך נדרשת דהיינו דממעטינן מבנך בנה ודרשא דלעיל מהיא אתיא כמו שפי' רש"י שם:

בד"ה איכא למיפרך. ולכן למדין ומשיבין: א"ל דאכתי לרב יהודה אמר שמואל דסבר בנדה (דף כ"ב ע"ב) דגז"ש שאינה מופנה כלל אין למדין לכ"ע מופנה מצד א' למדין ואין משיבין לר' ישמעאל א"כ ממנ"פ במאי אירי כאן אי הך גז"ש אינה מופנה כלל ל"צ להנך פירכות דהא אין למדין כלל ובלא"ה ל"ק כקושית הש"ס ואי מופנה מצד א' הרי למדין ואין משיבין לר' ישמעאל ואיך יתרץ רבא אליבא דר' ישמעאל די"ל דבאמת אינה מופנה כלל דהא מצרכינן אותה להנך דרשות וכמו שכתב הר"ן ואעפ"כ ל"ק למה צריך להנך פירכות הא בלא"ה אין למדין די"ל דרבא כרב אחא בריה דרבא משמיה דר' אלעזר ס"ל דאית ליה שם דגז"ש שאינה מופנה כלל למדין ומשיבין וכן אביי ע"כ כוותיה ס"ל מדצריך למיעוטא דאמך היא:

דף עו.

בגמרא אי מה היא כלתו אסורה: לכאורה אין דומה דרשא זו להנך דלעיל דשם מרבינן מגז"ש דהנה הנה וזמה זמה זכרים לענין דינים דכתיב גבי נקבות זמה בהדייהו דהיינו שאר הבא ממנו מהבא ממנה דבהבא ממנה דהיינו בת בתה ובת בנה כתיב זמה וכן לענין אם אמו דבאם אמו כתיב זמה אבל איך שייך זה לענין כלתו דלא כתיב זמה לגביה וגם לא הנה לאייתי זמה לגביה ואפשר לומר דאין גז"ש למחצה והכל ילפינן מניה א"נ י"ל כיון דכלתו כתיב בפ' אחרי בין הנה דבת אשתו ובת בנה להנה דבת בנו כמאן דכתיב הנה בהדי כלתו דמיא ובהכי א"ש מה דיקשה לכאורה דאכתי מה הוא אשת אביו אסור אף היא אשת אבי' אסורה לו דהיינו אשת חמיו ובאמת אפילו שניה מדרבנן ליכא כמבואר ביבמות (דף כ"א ע"ב) וכמו שהקשו התוס' לענין דודתו ובזה לא שייך תירוצם דהא בא"א איכא מיתה ולפ"ז ניחא דאשת אב כתיב קודם בת בנו ובת בתו וא"כ לא קאי הנה עליו. א"נ י"ל הא דלא קשיא ליה מאשת אב היינו משום דכתיב ערות אביך היא גביה וזה משמע ודאי מיעוטא בין לאביי בין לרבא ולא קשיא ליה מאם אמה וכלתו משום דאמך היא ואשת בנך היא דכתיב גבייהו נדרש לעיל (דף נ"ד ע"א) לדרשא

אחריתי ולא מסתבר ליה להמקשן וגם לרבא לומר דתרתי שמעת מניה כאשר נאמר ע"כ לאביי וכנ"ל אבל לענין אשת אב שפיר ידע דערות אביך היא מיעוטא משמע ולכן א"ש דלא תקשה מאחות אביו ואחות אמו דנימא גם באחות אביה ואמה הכי דבתרווייהו כתיב אחות אביך היא אחות אמך היא ולא מצרכינן לתירוץ התוס' לא לגבי הני ולא לגבי דודתו דבה כתיב ג"כ דודתך היא. ולא ידעתי למה לא הקשו התוספות מאחות אביו ואחות אמו דכתיב בקרא קודם דודתו ואתי הכל שפיר אך דלענין אשת אב לא שייך זה רק למ"ד דלעיל (דף נ"ד ע"א) דערות אביך ערות אביך ממש קאמר אבל למ"ד שם דערות אביך זו אשת אביך וערות אשת אביך לאחר מיתה קאמר א"כ גבי ערות אביך דלא כתיב מיעוטא דהיא נימא דנאסר גם באשת אביה מחיים:

ועוד מה הוא חלקת בו בין בתו לכלתו: פי' כיון דכלתה רצינו למילף ממה שענש הכתוב אאמה ובתה ואאמו ובתו וכיון דענש אכלתו ה"ה ג"כ אכלתה וא"כ אי נחשב לדון מנה ומנה מה שילפינן כלתה מכלתו ומה כלתו בסקילה אף כלתה בסקילה א"כ נחשב אוקי באתרה אי נוקי כלתה כדין כקרובי' דהיינו אמה ובתה דבשריפה אבל אי נחשב לדון מנה ומנה דכלתה ילפינן מדענש הכתוב אאמה ובתה ומה הם בשריפה ה"ה נמי כלתה דהיינו לאידך גיסא דהש"ס דלעיל דקאמר אלא מה הוא לא חלקת בו בין אמו וכלתו א"כ נגד זה חשיב אוקי באתרה אי ילפינן מקרובי' ומחלקינן בין דין קרובי' דהיינו בין בתו לכלתה ומוקמינן באתרה דהיינו בדין כלתו וזהו דקאמר מה הוא חלקת בו בין בתו לכלתו ומפי' רש"י לא משמע כן ולכן הוצרך לדחוק קצת בפירושו:

אזהרה לבתו מאנוסתו מניין: א"ל לדעת הרמב"ם (ריש ה' אישות) דבא על הפנויה שלא לשם אישות לוקה מלא תהיה קדשה א"כ הרי איכא אזהרה בבא על בתו פנויה דלא גרעה משאר פנויה די"ל דא"כ יהיה לא תהיה קדשה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ולא ילקו כלל א"נ לפי מה שמשמע מדבריו (פ"ג מה' נערה בתולה) גם דעתו דמשום ביאה אחת לחוד ליכא משום לא תהיה קדשה:

ברש"י ד"ה ועוד מה היא לא חלקת. והא לא אפשר כיון דס"ל: עיין במהרש"ל ובמהרש"א אכן אחר כל דבריהם אכתי ק"ל כיון דלענין שריפה שייך למיפרך אמו בסקילה ואם אמו בשריפה א"כ לא פריך מידי במאי דקאמר ועוד מה היא לא חלקת דע"כ אוקי באתרה לענין סקילה קאמרינן דהא לענין שריפה ל"ל משום הך פרכא דאמו בסקילה א"א בשריפה ובשלמא אהא דפריך הכי לעיל למ"ד דון מנה ומנה ל"ק דהא שריפה לא נוכל לילף משום הך פרכא דקאמר מה להיא שכן אמה בשריפה וא"כ נילף סקילה דז"א דהא הך פרכא שייך ג"כ לענין סקילה וא"כ פריך ממנ"פ שפיר אי נאמר הך

פרכא לא שייך למילף מידי ואי לא נאמר אותה א"כ שפיר לילף מתרווייהו ומאי חזית דנילף מהך אדרבה נילף מהך ולכן לא ילפינן מידי אבל הכא דהך פירכא דאמו בסקילה אאב"ש לא שייך רק אי נידון בשריפה א"כ שפיר נימא דאדרבה מטעם זה נוקי באתרה לענין סקילה דווקא. ולולא פי' רש"י היה אפשר לפרש דקושית הש"ס דועוד מה היא לא חלקת אינה אדילפת מהך נילף מהך אלא אמאי דקאמר לעיל קאי דקאמר דלענין שריפה לא נוכל לילף משום דמה היא לא חלקת בין אמה לא"א אף הוא לא תחלק וא"כ יהיה דינו בסקילה והשתא דקאמר דגם לענין סקילה לא נילף דמה היא לא חלקת בין א"א לבתה אף הוא לא תחלק וא"כ יהיה דינו בשריפה ולכן בכל צד איכא פירכא ולא נילף כלום אכן רש"י לא פי' הכי וגם לישנא דהש"ס לא משמע דועוד מה היא לא חלקת פירכא הוא:

ד"ה גלוי מילתא בעלמא הוא. אינה קרובה לו אלא משום בתו: והתוספות בכריתות (דף ג' ע"א) ביארו יותר דכתבו דבשלמא באחותו משכחת אחותו בת אביו או בת אמו בלא אחותו בת אביו ובת אמו א"כ לא שייך למימר דמכחה אתיא אבל בת בתה לא משכחת לעולם בלא בתו:

ד"ה ואוקמי אדינא. השתא איהי דלא עבדה מידי: בזה יש ליישב ג"כ מה שהקשו התוס' לעיל (דף ס"ו ע"ב) בד"ה עד שיהיו דבועל ב"כ יפטר לגמרי כיון שאין שניהם שוין דסברא הוא שלא לאוקמי עד שיהיו שניהם שוין ורק היכי ששייך לפטור גם אותה כשאינם שוין אבל הכא בב"כ דאיהי פשיטא דמיחייבא מגזירת הכתוב אי איהו יפטר לגמרי יקשה השתא איהי דלא עבדה מידי מיקטלא איהו מיפטר:

בתוספות ד"ה אמר אביי ק"ו. ומיהו קשה מפ"ק דכריתות: לפע"ד י"ל דבאמת אביי יליף אזהרה לבתו מבת בתו ומיחשב עי"ז כאלו כתיב בתו בפי' רק דאכתי עונש לא שמענו בין בבתו בין בבת בתו אלא ע"י גז"ש דזמה זמה והיינו דקאמר אביי שם שהרי בתו מאנוסתו א' מגופי תורה ולא למדו אותה אלא בגז"ש ופי' רש"י שם לשריפה נראה שכיון לזה לפרש כן דרק לענין עונש קאמר אביי דלא למדה אלא בגז"ש ולא מייתי הך דרבא עליה אלא משום הך דזמה זמה לשריפה והנה הנה דעי"ז נגמר בגז"ש דזמה דע"י הנה הנה נעשה כאלו כתיב זמה גבי בתו ובת בתו ולכן נקט אביי הך גז"ש דבתו דווקא משום דרבותא הוא דאפילו גז"ש כזה שהיא גז"ש קאמרינן ונקט ג"כ בתו ולא בת בתו משום דלדידיה גם בתו מיחשב כאלו כתיב בפי' א"כ נקט העיקר איסור דהיינו בתו ובת בתו ובת בנו בכלל ובהכי א"ש ג"כ מה דקשה אדברי רש"י בכריתות שם שפירש אהך דהנה הנה לאיסורא וא"ת ק"ו הוא אין מזהירין מן הדין והרי אליבא דאביי מייתי בש"ס שם הך

מילתא והוא אית ליה הכא דגילוי מילתא בעלמא הוא ולפ"ז ניחא דהך לאיסורא דמייתי שם באמת לא קאי לאביי רק לרבא דלית ליה הך סברא מדאצטריך קרא לאיסורא ולכן שינה רש"י לכתוב אין מזהירין מן הדין ולא אין עונשין מן הדין כמו בש"ס דהכא משום דהכא קאי אמה דאמר אביי אבת בתו ענש אבתו לא כש"כ וס"ד דעונש מדין ק"ו אתיא ליה לכן פריך וכי עונשין מן הדין אבל התם דאזלא לפי מה דאמר בפי' דעונש אתיא בגז"ש ולא פריך רק לענין איסורא ל"ל קרא נילף בק"ו והיינו לרבא דווקא דיליף איסורא מגז"ש דהנה דלאביי באמת לית לן קרא ע"ז אלא מכח גילוי מילתא מיחשב כאלו כתיב בפי' ולרבא מתרץ רש"י שפיר דאין מזהירין מן הדין ועיין בספרי ע"ל כריתות (דף ה' ע"א) מש"כ שם:

בד"ה תני אבוה דר' אבין. ותימא א"כ ב"ב וב"ב מנ"ל דבשריפה: לפענ"ד י"ל ע"פ מה שיש להקשות עוד אהא דאבוה דר' אבין אכתי בתו מאנוסתו גבי ישראל מנ"ל דהא קרא רק גבי ב"כ כתיב ומה"ט רצתה הגמרא לעיל (דף נ"א ע"א) לדחות הך דרשא דאבוה דר' אבין דקאמר מאי אריא ב"כ אפילו ב"י נמי וגם לפי מה שמיישב זה עכ"פ פשיטא ליה דקרא רק גבי ב"כ כתיב דקאמר סד"א קרא לאפוקי מדרבא וא"כ מנ"ל לאבוה דר"א אכתי בת ישראל ולכן נלע"ד לפי מה שהקשו התוס' לעיל בד"ה מנין לעשות וא"ת מה לשאר הבא ממנה כו' וי"ל כיון דיליף מאי דכתיב בהדיא כו' ע"ש. והנה קושית התוספות שייך להקשות ג"כ אבתו מאנוסתו דיליף רבא מהך גז"ש ושם לא שייך לכאורה תירוץ התוס' דאיך שייך לומר דלא שייך לאקשויי כיון דהגז"ש אתיא להורות דמאי דכתיב גבי האי מיחשב כאלו כתיב גבי האי ג"כ הא האי גופא דהיינו בתו מאנוסתו לא כתיבי כלל ולא אתיא רק בגז"ש אפילו אזהרה דידיה וצ"ל דלענין זה גם רבא מודה לאביי דמיחשב בתו מאנוסתו כאלו כתיב בפי' אכן אבוה דר"א י"ל דלית ליה הך סברא ולכן מצריך דרשא דבת איש כהן דהיינו דאית ליה הגז"ש ג"כ לענין בת בנו ובת בתו דלא שייך להקשות מה לשאר הבא ממנו כקושית התוס' די"ל כתירוצם אבל לענין בתו דלא שייך כן לכן יליף כהן מבת איש כהן וממילא ילפינן בת ישראל מגז"ש דליכא למיפרך מה לבתה שכן אם אמו אסורה תאמר בבתו דהשתא י"ל בת איש כהן יוכיח דאם אמו מותרת ואעפ"כ בתו מאנוסתו ואי משום חומרא דכהנים שאר הבא ממנה יוכיח ולכן שפיר ילפינן מבנייהו לפי האמת גם בת ישראל ומכ"מ פריך לעיל שפיר מאי אריא ב"כ אפילו ב"י נמי משום דהתם אליבא דרבא אזלא דלית ליה הך סברא דבת איש כהן ויליף מגז"ש לחוד בתו מאנוסתו אבל מכ"מ לאבוה דר"א י"ל כן דס"ל הך גז"ש ואעפ"כ צריך לדרשא דבת איש כהן:

בא"ד. ועוד קשה דהאי איש אצטריך: גם בזה י"ל לפע"ד כיון דלפי מה שמבואר לעיל (שם) ע"כ פליג ברייתא דאבוה דר"א אהך ברייתא דלעיל דממעטינן שם מהך דאת אביה היא מחללת פרט לזו שאביה מחללה דלא איירי קרא בבתו מאנוסתו ואף דלפי תי' אביי כאן אליב' דאבוה דר"א אית ליה הך דרשא ג"כ היינו דוקא לענין סיפא דקרא דהיינו בת כהן נשואה דדרשינן היכי אמרינן היא באש תשרף ולא הוא היכא שהיא מחללת אותה ולא כשהוא מחללה ותנא דברייתא דלעיל דריש הך דהיא מחללת אכל מה דכתיב בקרא וכיון דכן ע"כ פליג אבוה דר"א ארישא דהך ברייתא דלעיל (דדרשתו היא אליבא דר' ישמעאל כמבואר בירושלמי ונתני שם בשם תני חזקיה) ולעיל אמרינן דהך איש דממעטינן מניה כשנבעלה לפסול לה אתיא כרבנן דפליגי אר"מ א"כ י"ל דהך דאבוה דר"א גם אסיפא דברייתא פליג וסבר כר"מ ולכן לא מצריך איש אבל רבנן באמת לא ילפי מהכא רק מגז"ש דרבא וגם לרבי דדריש לעיל (דף ס"ו ע"ב) מלא תחל אם תחלת ביאתו בזנות ע"ש ג"כ לא מצרכינן מיעוטא דאיש לעיל ע"ש. ודע שאין להקשות אדברינו הנ"ל הא גם לר"מ מצרכינן דרשא דהאיש לענין נשאת ללוי וישראל דהא גם הך חשיב בברייתא דלעיל למעט מכי תחל לזנות אי לאו דרשא דאיש דז"א דלכאורה יקשה לר"מ ממנ"פ כיון דסבר דנבעלה לפסול לה בחנק א"כ ע"כ דריש כי תחל אי תחלת אתחלתא בזנות בסקילה אידך בחנק א"כ מ"ט נשאת ללוי וישראל מחייבת אכן נראה דזה תלוי אי נדרוש הך כי תחל לשון חלול או לשון תחלה דאי לשון חלול א"כ קאמר קרא כי נתחללה בזנות זה בסקילה אידך בחנק וא"כ גם נשאת ללוי ולישראל ממועט אבל אי נדרוש לשון תחלה א"כ קאמר קרא אי תתחיל בזה לזנות היא בשריפה אבל אי כבר התחילה בזנות אחר היא בחנק ומזה לא שייך למעוטי רק נבעלה לפסול לה דנעשית זונה בבעילתו וא"כ איכא זנות אבל לא נשאת ללוי וישראל ולכן הש"ס דרצה למעט גם נשאת ללוי וישראל דריש כי תחל לשון חלול אבל ר"מ י"ל דדריש כרבי (דף ס"ו ע"ב) כי תחל לשון תחלה ולא שייך למעט רק נבעלה לפסול לה ולכן לרבי ור"מ לא מצרכינן דרשה דאיש כלל:

דף עו:

בגמרא ה"ק איזהו עני רשע ערום זה המשהה ק"ק מה ערמה יש כאן דאין חכמה ותחבולה בזה שאינו רוצה להשיאה כדי שיהי' לו שפחה לשמשו ועוד איך שייך שהוא משהה אותה בוגרת תקדש איהי לנפשה דהא בוגרת אין לאביה רשות לקדשה ולעיל ע"א בד"ה זה המשהה פי' רש"י שמתאוה להפקירא ומזנה ונראה שרצה לתרץ זה דהיינו

מתוך שאינו משיאה גם היא לא תנשא דבהפקירא ניחא לה אכן לפי האמת דמתרץ איזהו עני רשע ערום ל"צ עוד לזה אלא משום דאביה נותן לה עצה לפי דרכו כשרוצה להנשא שלא תנשא לאותן האנשים שעי"כ תהי' לו לשפחה וזה ערמתו ולכן א"ש הא דהביא מימרא בתרא דת"כ משום ר הוי זהיר מן היועצך לפי דרכו דדמי להך מימרא קמייתא:

מיתיבי האוהב את אשתו כגופו: א"ל כיון דטעמא דריא"ר לעיל הוא משום למען ספות הרוה את הצמאה וזה לא שייך רק בגדולה וקטן וכמו שפי' רש"י וא"כ מאי פריך דלמא והמשיאן סמוך לפרקן איירי בקטנה לקטן דלא שייך למען ספות הרוה וגם ריא"ר לעיל למה קאמר והמשיא אשה לבנו קטן דוקא ולא ג"כ המשיא קטנה לגדול די"ל דהא ל"צ למימר דכבר אמר הכי בריש פ"ב דקידושין אסור לאדם לקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדל ולכן א"ש ג"כ דע"כ לא איירי בקטנה לקטן דא"כ תקשה אמימרא דריא"ר בקידושין ולכן פשיטא ליה ג"כ דהאי סמוך לפרקן אבנו קאי וכמו שכתבו התוס' דאבתו ליכא למימר דאסור לקדשה כשהיא קטנה ולפ"ז מה שכתבו התוס' משמע הכא דאבנו נמי קאי האי נמי אינו מדוקדק לפי הנ"ל:

אותו ואתהן: עיין ביבמות (דף צ"ה) דדריש ר"י אליבא דכ"ע ור' יוסי אליבא דב"ש דרשא אחריתי מזה:

במתניתן באבן או בברזל: הא דנקט הני תרתי דוקא ולא ג"כ בעץ דכתיב ג"כ בקרא משום דבכלל אבן הוא ג"כ עץ דשיעורן שוה ולא נקט ברזל אלא משום דממית בכל שהוא ולא בעי שיעורא א"נ י"ל לפי מה שכתבו התוס' במכות (דף ב' ע"ב) בשם ר"ת ומה הסוקל אינו נסקל פי' דנידון בסייף כשאר רוצח ע"ש אכן באמת מנ"ל נימא לפי האמת שם ק"ו איפכא ומה הבא לסקל ולא סקל מיתתו בסקילה הסוקל לא כש"כ וצ"ל דליכא למימר הכי דבפי' רבתה תורה או השליך עליו בצדי' וימות דהוא סקילה וכן באבן יד הכהו לדין רוצח ולפ"ז י"ל דהך אתי מתניתן לאשמועינן דבכל מיתות שהמיתו נידון בסייף ונקט באבן שהוא סקילה או בברזל שהוא סייף וכבש לתוך המים שהוא חנק כדאמרינן בדין ד' מיתות לא בטלו או לתוך האור שהוא שריפה ובכולם נידון בסייף דוקא:

בגמרא מפני מה לא נאמר יד בברזל: עיין במהרש"א שהקשה אפי' רש"י בחומש שפי' דמפני שלא נאמר בברזל אשר ימות בו כדכתיב באבן ובעץ מזה יליף דברזל לא בעי שיעור והכא משמע ממה שלא נאמר יד בברזל אתיא והן אמת דבירושלמי בסוגיא זו דריש ג"כ ממה שלא נאמר אשר ימות בה אך היא גופא תקשה למה נקיט רש"י דרשת הירושלמי ושבק דרשת הש"ס שלנו. ונ"ל דבלא"ה קשה ג"כ אדרשת שמואל דאי משמע מיד דכתיב גבי אבן ועץ דשיעורא בעינן ל"ל קרא דאשר ימות בה כלל גבייהו לכן נ"ל

דבאמת עיקר דרשא מדלא כתיב ביה אשר ימות בה אתיא והיינו דקאמר רבי לפיכך לא נתנה תורה בו שיעור פי' שיעור דאשר ימות בה אלא דא"כ אפשר למיטעי דמיחייב אהכאת ברזל אפילו לא היתה ההכאה כדי להמית כגון שהכהו בחתיכת ברזל קטנה שלא הי' בה כדי להמית להכי כתיב כלי ברזל ולא כתיב בי' יד לומר לך דמכ"מ לא מיחייב בכל שהוא אלא כשהרגו ע"י כלי ברזל וכלי שמפני קטנותו אין לו בית יד דהיינו ע"י מחט שנקרא כלי וטבילה בעי כשנטמא ובהכי גלי רחמנא דעכ"פ בעינן הכאה כדי מיתה דהיינו ע"י מחט דברזי' מברז וא"כ שמואל דיליף מדלא נאמר יד והירושלמי דיליף מדלא כתיב אשר ימות תרווייהו חדא דרשא הוא ולא פליגי. ובזה מתורץ ג"כ מה שהקשו התוס' אפי' רש"י דא"כ אפי' קוץ נמי דז"א דקוץ בלא בית יד לא מקרי כלי עץ כמו מחט דמקרי כלי ואי יש לו בית יד א"כ באמת הוא בכלל עץ יד ומיחייב עליו וביותר מוכרח שיטת רש"י דגם בירושלמי נקט בפי' ע"י מחט ושיטה זו שכתבנו לשיטת רש"י דרבי מדלא כתיב אשר ימות דרש מוכח ג"כ מלשון הרמב"ם (פרק ג' מה' רוצח) ע"ש:

ברש"י ד"ה ולר"ע. כגון לקח את אשה: נראה דאין כוונתו לומר דאשה דקרא היא אשתו אלא קרא איירי באמה ואם אמה אחר שנשא בתם לאשה וכן פי' ביבמות (דצ"ד) ובפירושו על התורה ועיין במהרש"א:

בד"ה ר"ע סבר. אלא אסור ארור שוכב עם חותנתו: מזה נראה דכוונתו דליכא לאו וכרת רק הך איסור אכן לא כן דעת התוס' ביבמות דצ"ד ע"ש ובמה שכ' המהרש"ל והמהרש"א שם אכן לשיטת רש"י לכאורה קשה דאי מארור שוכב עם חותנתו אתיא א"כ גבי אם חמותו ואם חמיו דלא שייך איסור זה ליכא איסור כלל לאחר מיתה ואכתי קושית הגמ' שם ביבמות במקומה עומדת דליתני לר"ע אם חמותו ואם חמיו אלא ע"כ מוכח לכאורה כדעת התוס' דנשאר לאו וכרת וזה שייך גם לענין א"ח וא"ח. והנה א"ע ראיתי ברמב"ן ורשב"א פרק נושאין על האנוסה שהרגישו בזה וכתבו דגם א"ח וא"ח הוי בכלל שוכב עם חותנתו. אכן לפענ"ד די בזה ליישב דעת התוס' וגם הרמב"ם ז"ל לפרש הך איסורא בעלמא דקאמר הכא היינו לאו וכרת אף שדחוק בלשון קצת כדי שלא נצטרך לדחוק יותר ולפרש דא"ח וא"ח בכלל שוכב עם חותנתו הוא ועיין מש"כ בספרי ע"ל שם ד"ה אלא לרבא. עוד פליג הרמב"ן שם על הרמב"ם שכתב דבבתה ובת בתה ובת בנה ג"כ ליכא שריפה כיון דלא אתיא אלא מחמותו א"כ לא עדיף מניה אבל הוא סבר דאיכא שריפה ע"ש ולפי דעתו שפי' כפי' רש"י דבחמותו ליכא רק איסורא בעלמא וא"ח וא"ח הוי בכלל חותנתו הוצרך לזה כיון דבתה וב"ב וב"ב ודאי ליכא בכלל חותנתו א"כ אי ליכא שריפה ליכא איסורא כלל ויקשה קושית הש"ס ביבמות דליתני בתה ובת בתה

וב"ב לר"ע אבל להרמב"ם לשיטתו דסובר כשיטת התוס' דבחמותו ג"כ כרת איכא וזה שייך גם גבי ב"ב וב"ב לכן שפיר פירש דהם גם כן אינם בכלל שריפה:

דף עז.

בגמרא אינו דין שחייב בהם את המצמצם: א"ל הא אין עונשין מן הדין די"ל דממון עונשין כמו שכתבו התוס' בב"ק (דף ב' ע"א) נגד משמעות המכילתא ע"ש:
אדרבה תסתיים דר' זירא הוא דאמר: ק"ק מאי ראיה דלמא לעולם גם בלא אדליק שרגא מחייב ר"ז וכן ג"כ בכפה עליו גיגית ואי משום דא"כ ליתני רבותא טפי דאפילו בלא אדליק שרגא מחייב הרי לפי מה שכתבו התוס' לעיל בד"ה סוף חמה דלמ"ד אשו משום חציו מחייב בהביאו למקום שסוף חמה לבא שם וכיון דר' זירא נקט האי מאן דעיילי לחברי' פי' שהוא הביאו שם א"כ גם אי הוי תני דבלא אדליק שרגא מחייב אכתי ה"א דבכפה עליו גיגית פטור כיון שכפתו שם במקום שהי' כבר שלא שייך חיובא דאשו משום חציו אבל הכא מחייב לא משום מצמצם אלא משום אשו משום חציו וכיון דכן אפשר דנקט ר"ז דאדליק שרגא לאשמועינן דדוקא משום מצמצם חייב דבמצמצם כי האי כ"ע מודו אבל לא משום אשו משום חציו דלית לי' וזה מדוייק בלישנא דנקט האי מאן דעיילי לחבריה דוקא ולא ג"כ האי מאן דכפית לחברי' אלא לאשמועינן דאעפ"כ לא מחייב רק משום מצמצם אבל אי הוי נקיט בלא אדליק שרגא ה"א דמשום מצמצם סבר כרבא דפוטר והא דמחייב היינו משום אשו משום חציו לכך נקט אדליק שרגא דבזה ודאי כ"ע פוטר משום מצמצם ומדלא מפטיר גם בלא אדליק מטעם אשו משום חציו שפיר מוכח דאשו מח"צ לית ליה אבל לעולם לפי האמת י"ל דבין בלא אדליק בין בכפה עליו גיגית מחייב ר"ז משום מצמצם. וא"ל דאין למטעי בהכי דטעמו בלא אדליק משום אשו משום חציו דאין שייך בזה כיון דההבל פיו שממיתו עדיין אינו בעולם וכמו שכתבו התוס' לענין ארס נחש דאף אי נדמה הך דהבל פיו לארס מכ"מ המ"ד תסתיים דר"ז הוא דאמר פטור ע"כ לא ס"ד לחלק בהכי דא"כ בלא"ה לא מוכיח מידי מלא אדליק שרגא דאף אי מיפטר התם מ"מ י"ל דהכא חייב דהתם עדיין אין המזיק בעולם משא"כ כאן א"נ דהתם עדיין לא מתחיל הבלא משא"כ הכא וכמו שמתרץ באמת אע"כ המ"ד תסתיים לא ס"ד לחלק בכך וא"כ מאי מייתי ראיה מדנקט ר' זירא אדליק שרגא דוקא ולכאורה ראיה מזה לשיטת א"נ של התוס' דגם למ"ד אשו משום חציו פטור בכח כחו מן המיתה ורק ממון מיחייב:

ברש"י ד"ה רב אחא. דגרמא בעלמא הוא: אף דבגמרא מפקינן כן ממיעוטא דהוא מ"מ מצרכינן גם להך טעמא דגרמא בעלמא דמהוא לחוד אכתי לא הוי ידעינן איזה דין דאיכא ברוצח ממעטינן לנזקים לכן מצרכינן גם להך טעמא דבלא"ה גרמא לאו מילתא היא בכ"מ מכ"מ גם בהך טעמא לחוד לא סגי דה"א דאף דבשאר מקומות לאו מילתא היא מכ"מ הכא לענין נזקים נילף בק"ו מרוצח לכן מצרכינן גם מיעוטא:

בתוספות ד"ה רוצח שלא. הי' בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון: הא דלא מייתי ראי' ממתניתן הקודמת דשני קדרים או מרישא דהך מתניתן דהי' בעל קורה ראשון משום דבכל הני לא המזיק גרם הנזק אלא הניזק ובזה ודאי פטור המזיק דאין לך אונס גדול מזה ולכן אין ראיה גם כן מפטור אונס גבי ש"ח וש"ש דהתם השומרים עצמם לא הזיקו:

בא"ד. המעביר חבית ממקום למקום: הא דלא הקשו התוס' גם מר"מ דפוטר בש"ח וש"ש דלר"מ ודאי י"ל דבאונס דדמי לגניבה ואבידה חייב והא דפטור התם משום דהתם אונס גמור הוא דנתקל אונס הוא וכמו שמוכיח הש"ס מדפוטר ש"ש אבל לר' יהודה הקשו משום קושיא בתרייתא דכיון דלדידי' ע"כ צ"ל דפוטר באונס דגניבה ואבידה א"כ למה חייב בנפל מן הגג ברוח שאינה מצויה ולכן הוצרכו גם בקושיא זו להביא מה דקאמרינן בש"ס כמאן אי כר' יהודה דרק לר' יהודה קשה קושיא זו דלר"מ י"ל דמיחייב באמת באונס דדמי לגניבה ואבידה:

ד"ה בנזקין לא חייב לך. כש"כ בנזקין: אף דלענין חיוב דאונס קיל רוצח מנזקים מכ"מ הכא דקיימינן לענין גרמא בנזקים דדמי למצמצם דרוצח ואתיא מני' וכיון דברוצח פטור משום דגרע ממצמצם כש"כ בנזקים דמהיכי תיתי לחייבו בנזקים כיון דמרוצח לא אתיא ולכן גם למ"ד מצמצם חייב בנזקים פטור הכא מטעם זה. עיין במהרש"א:

בא"ד. ותדע דתנן שם וכו' ומיהו יש לדחות: ודאי זה לא עלה על דעת התוס' לפרש מתניתן דלסטים חייבין אאבידה דבהמה דאין זה במשמעות דמתניתן כלל וגם קאמרינן בש"ס שם משעה שהוציאוהו ברשותייהו קיימי ע"ש דזה לא שייך רק לענין נזקים. וביותר יקשה על רש"י דהביא באמת שם ראית התוס' ולא דחי מטעם המיהו יש לדחות שכתבו התוס' אלא דהכי קדייקי כיון דבלאו הכשה לא מחייבי בהזיקם א"כ ע"כ לאו ברשותייהו קיימי א"כ מהיכי תיתי שיתחייבו אאבידת בהמה כיון שלא ברשות הלסטים קיימי ועל זה דחו התוס' ומיהו יש לדחות דמתניתן להתחייב בנזקים איירי ובהא לא מיחייב בפרצוהו לחוד משום דליכא רק גרמא דגרמא דגורם לצאת והיציאה גורמת להזיק אבל לענין בהמה דהוי גרמא אחד לצאת דמי לכפתוה לסטים עד שיצאה דהוי ג"כ גרמא אחד למיחייב:

בד"ה סוף חמה. וצריך לומר דהיינו למ"ד אשו משום ממונו: אכן קשה אכתי מאי דקאמר ואי לאו כחו הוא תזיל לתחת דלפ"ז לימא בקיצור דאי לאו כחו הוא לא ליחייב למ"ד אשו משום ממונו וצריך לומר דרצה לומר השתא אפילו למ"ד אשו משום חציו. אכן ק"ל איך נסתפקו התוס' בזה שכתבו וצ"ל דסבר כמ"ד אשו משום ממונו הא רב פפא הוא מרא דשמעתא דלקמן והוא ע"כ סבר דלא מיחייב בלא כחו דאפילו בכח כחו לא מיחייב גלות דדמיא למיתה כדמוכח ממה דאמרינן במכות (ד"ח ע"א) ועוד אמר ר"פ מאן דשדיא פיסא ע"ש:

בא"ד. דאתיא ההיא סוגיא כמ"ד אשו משום ממונו: ולמ"ד אשו משום חציו צ"ל דלא דייק ממתניתן הא הפילה כשרה כמאן כר' נתן אלא סבר דטעמא דמתניתן משום שלא הוי כוונה ונקט נפלה דהפילה בלא כוונה הוי ג"כ כמו נפלה וכן משמע בפי' רש"י ותוס' שם דרק רבא הוא דדייק ממתניתן אכן תמוה לפענ"ד דהא שם ע"ב מקשינן ומי אמר ר' יוחנן הכי והאמר ר"י הלכה כסתם משנה כו' ע"ש והרי הוא מ"ד אשו משום חציו בב"ק (דף כ"ב ע"א) ולדעת התוס' דכאן ע"כ לא דייק הא הפילה כשירה ומאי מקשה לר' יוחנן לשיטתו. וצל"ע:

בא"ד. והשתא תיפוק ליה דלאו כחו הוא: א"ל דדלמא אצטריך הך טעמא היכי דנפל לצדדים דהוי כח כחוש ומיחייב אי לאו דלא דרך ירידה הוא די"ל דלצדדים דכח כחוש הוא לא שייך אלא היכי דזרק למעלה דאי אפשר שהלך למעלה ביושר בלא נטיית צדדים וא"כ מכח הלך לצדדים אבל לא בנפל מעצמו מלמעלה למטה דאז נפל ביושר ולכן הוצרכו התוס' לתרץ דגם כאן ע"י המשכה למעלה נופל למרחוק ולא ביושר וזה מכחו הוא:

בא"ד. ולא דמי לחצי נזק צרורות: ק"ק חנ"צ איך שייך לכאן דהא באמת הוי מיחייב גם שם נזק שלם אי לאו דהלכתא גמירי לה דח"נ ותו לא כדאמרינן בב"ק (ר"פ כיצד) ובכתובות ס"פ אלו נערות וכיון דהכא לאו הלכתא גמירי נשאר בדין נזק שלם ואפשר דבאמת כוונו התוס' לזה דלכך לא דמי לחנ"צ. ועיין במהרש"א:

בד"ה כפה עליו גיגית. וא"ת מ"ש פרע: ק"ק אי קושית התוס' לרבא הא באמת פוטר גם בפרע ואי קושיתם לרבי זירא דלמא באמת מיחייב גם בתריס ובדקא דמיא ואי קושיתם דא"כ יפלוג בפי' א"כ לקשו בקיצור כפתו ומת ברעב שהביא הגמרא לראי' דפוטר רבא וגם למה פרטו התוס' כאן דוקא פרע מעזיבה להקשות מינה ולא ג"כ מכפה עליו גיגית דאיירי ביה. והנלפענ"ד לפי מה שכתבו בראש הדיבור ולא דמי לסוף חמה לבא ולכאורה מה בעו בזה וי"ל דרצו לתרץ דלמה צריך להביא הש"ס ראיה דרבא פוטר מהא דכפתו

ברעב משום דדמי להא דכפה ופרע לית ראיה מהא דסוף חמה וסוף צנה לבא דהוא הדבר בעצמו של פרע עליו מעזיבה ואהא תירצו דלא דמי לסוף חמה וצנה לבא ועל זה הקשו השתא דאכתי לייתי מהא דתריס דהא זה דמי לגמרי לפרע המעזיבה כמו ששם סילק המחיצה שחצצה בינו לבין המזיק ה"ה כאן ודמי יותר למת ברעב ונקטו ג"כ בידקא דמיא בהדי' אף דהך רב פפא אמר ולא רבא אפשר שגרסו גם שם רבא א"נ משום דלפי תירוצם חילקו גם בין הכא לבידקא דמיא באופן דגם ר' זירא דמחייב כאן אפשר דפוטר בבידקא דמיא ולמה שכתבנו דאפשר דהתוס' גרסו רבא יש ראיה קצת ממה שהקשינו לעיל איך נסתפקו התוס' אי ר"פ סובר כמ"ד אשו משום ממונו הא מוכח ממכות דמזה נראה דגם באידך מימרא לא גרסו ר"פ:

דף עז:

בגמרא הרי יצא מב"ד זכאי: אין לפרש דכבר יצא זכאי דהא השתא הוא דדיינינן ליה ואי כבר יצא זכאי ודאי דאין מחזירין לחוב אלא הכי קאמר כיון דאי בשעת שהיו מצויין סמנין לרפאותו הוי דנינן ליה הוי פטרינן ליה כיון דלא היה כאן כדי להמית דאפשר לרפאותו ולכן גם עתה מיפטר ונ"ל שיצא קרינן בציר"י והנה לא ראיתי להרמב"ם שהביא הך דינא דזרק ליה חץ וסמנים בידו וסמנים בשוק ונזדמנו בידו ומה שהשמיט כפתו לפני יתושים הקשה הר"ן ותירץ דבכלל אחרינא דכפתו ומת ברעב וסוף חמה לבא הוא וזה לא שייך בהני דינים דסמנים דבכלל מאי איכא למימר דהוי הך דין דסמנים בשוק ונזדמנו בידו ולא ראיתי מי שהרגיש בזה:

מהו דתימא התראת ספק הוא: א"ל דא"כ למ"ד התראת ספק שמה התראה בפסחים (דף ס"ו ע"ב) תקשה מהך ברייתא די"ל כיון דפליגי תנאי בהתראת ספק כדאמרינן במכות (דף ט"ו ע"א) א"כ מוקי לברייתא כמ"ד דלאו שמה התראה והוא סבר כמ"ד שמה התראה אי נמי י"ל דאפילו מאן דאמר דשמה התראה מודה כאן דלאו שמה התראה כיון דעדיין ספק הוא אם יוכל לבא לידי איסור וכמו שכתבו התוס' בכתובות (סוף פרק קמא). ובהכי א"ש מה שנ"ל ביישוב קושית המהרש"א שהקשה מאי פריך מאי קמ"ל דלמא אתי לאשמועינן דהוי כחו ולא כח כחו. אכן נ"ל לפמש"כ התוס' לעיל דלמ"ד אשו משום חציו אפילו בכח כחו מיחייב א"כ לכאורה קשה מאי פריך לקמן למימרא דכי האי גוונא כחו הוא דלמא לעולם לאו כחו הוא והא דמיחייב היינו משום דאשו משום חציו וצ"ל דקושית הש"ס היא למ"ד אשו משום ממונו ולפ"ז י"ל דהכא פריך איפכא למ"ד אשו משום חציו דלדידי' ליכא למימר דאתי לאשמעינן דלאו כח כחו הוא דאיך

אשמעינן זאת מכאן דהא גם אי כח כחו הוא מחייב וא"ל דהא ר' יוחנן הוא דסבר אשו משום חציו וא"כ אי הקושיא אליבי' אזלא מאי מתרץ מ"ד התראת ספק היא הא הוא סובר התראת ספק שמה התראה דלפי מה שכתבנו גם לר' יוחנן י"ל כן. אכן ק"ל למ"ד אשו משום חציו קשה למה מיצה מן החרס עליו הזאתו פסולה וכמו שהקשו התוס' לעיל מ"ש נפלה סכין מן הפילה וכן קשה מהמקדש ונפל קידוש על ידו ולכאורה גם מזה ראיה לשיטת עוד יש לפרש של התוספות דלעיל דגם למ"ד אשו משום חציו שאני כחו מכח כחו. עוד י"ל ביישוב קושיית המהרש"א דלכאורה קשה דאכתי בשוגג גולין ל"ל למיתני דממזיד נהרגין שמעינן וכדי שלא נצטרך לדחוק דנקטי איידי מזיד נ"ל לומר כיון דלקמן מחלקינן בשוגג בין נפל לתוך ד' אמות לחוץ ד' אמות ולכאורה זה נגד משמעות הברייתא דקתני סתמא בשוגג גולין. אכן י"ל כיון דקתני גבי במזיד נהרגין א"כ הוי דומיא דבמזיד וכיון דמיתה ע"כ ליכא רק היכי דנתכוין שיפול עליו והיינו ע"כ במקום הראוי ליפול כן בשוגג אין גולין ג"כ רק היכא דנפל במקום הראוי ליפול ולכן נקטי ג"כ בשוגג גולין להשמיענו דדוקא דומיא דבמזיד נהרגין בשוגג גולין ולכן פריך שפיר בשוגג גולין ל"ל דליכא למימר דאתי להשמיענו דנחשב כחו דזה הוי ידעינן גם אי הוי במזיד נהרגין לחוד או בשוגג גולין לחוד ואהא מתרץ דבמזיד נהרגין אצטריכא לי' דכן נקט ג"כ בשוגג גולין בהדי' לאשמועינן דדוקא בכה"ג שנפל במקום הראוי ליפול בשוגג גולין:

מצא איתמר: מכאן ק"ל על מה שכתב הרמב"ם פי"ב מה' פרה דבספק אם מהחרס נמצה עליו הזאתו פסולה והיינו מלשון ונמצה דמו וכמו שכתב בפירוש המשניות למסכת פרה וכיון דפסק הך דרבא דזרק צרור בכותל וחזרה לאחורי' דחייב א"כ לדידיה קושית הש"ס דכאן במקומה עומדת ואפשר דכוונתו נמצא עליו אך אין זה במשמעות לשונו:

ברש"י ד"ה סתם משחקין בכדור. ומקרבי לכותל בשעה שזורקין: ק"ק דמשמע מקריבתו לכותל הדבר תלוי אם יפול רחוק או קרוב א"כ איך נתן שיעור סתמא בין רחוק ד"א לקרוב ד"א לכותל מבלי שיעיד ג"כ כמה יהיה קריבת הזורק לכותל גם לעיל בד"ה כגון אלו המשחקין סיפר רש"י ז"ל סדר השחוק שהאחר מקבלו ומכה בו את הזורק אם יוכל לכוונו והוא ללא צורך לכאורה מה שאינו מדרך רש"י לספר דברים של מה בכך ובפרט בדברים של שחוק. ולכן נ"ל דפירוש רש"י הכי הוא דרצה הש"ס ליתן טעם למאן דאמר מיפטר בנפל בתוך ד' אמות והרג ולכן קאמר דאיירי כאן שהרג את חבירו ששחק עמו וכיון שהשחוק הוא אם יכול לכוין את המכה בכדור א"כ מסתמא שניהם עומדים במקום אחד בשעת זריקה ובתוך שיפול הכדור לאחוריו ויגביהו האחר ינוס הזורק למען לא ישיגו עוד חבירו המכהו בכדורו ממקום שהגביהו שם ולכן כל כמה דמקרבי לכותל

שניהם מינח נייחי להזורק כי היכי דתפול הכדור הרבה לאחוריו ויצטרך לשהות יותר להגביהו ובתוך כך יברח יותר ולכן גירסת הש"ס דאזלי מיני' וגירסת רש"י דעיילי טפי לא פליגי רק דלפי גירסת רש"י מבאר הטעם למה ניחא ליה טפי אי אזלא מניה טפי ועיין במהרש"ל:

ד"ה ואחר כך נפל לשוקת. דרך נקב שפופרת: מלשון זה נראה דבעינן שיבאו דרך המשכה ממעין לכלי ואז מיקרי מים חיים אך זה לא יתכן מכח כמה משניות דפרה דקתני בכולן הממלא בכלי וגם מה שכתב רש"י דרך נקב שפופרת ק"ל דמאי מעליותא איכא בהך נקב אדרבה ריעותא היא דמטבלו מתורת כלי ואין לקדש רק למטה מהנקב:

בתוספות ד"ה סתם. אלא נראה כלשון ראשון שפירש בקונטרס: וללשון שני אפשר ליישב קושית התוס' דאף דנתכוין לזרקו ולהמיתו וקבל עליו התראה מ"מ אם יש ספק אם יגיע הכדור אליו מ"מ פטור מטעם התראת ספק כדמוכח ממאי דקאמרינן מהו דתימא התראת ספק היא מי יימר דהדרה אף שקבל עליו התראה אלא ודאי דלענין התראת ספק לא מהני מה שקבל עליו התראה וא"נ ה"ק כיון שזרק כגון אלו המשחקין בכדור וסתם המשחקין בכדור ניחא להו שיפול למרחוק א"כ לענין חוץ לד' אמות הוי התראת ודאי אבל לענין תוך ד' אמות הוי התראת ספק כיון ששחק כגון אלו המשחקין בכדור והם זורקין שיפול למרחוק ולכן מפטר כן נלע"ד לפרש דעת היש מפרשים שהביא רש"י:

בא"ד. כגון נתכוין לצד זה: וליישב קושיא זו לפירוש הקונטרס י"ל דהן אמת אי מחד טעמא פטורין תרווייהו יותר סברא לפטור נתכוין לצד זה והלך לצד אחר מלפטור נתכוין לזרוק ב' וזרק ד' אבל לפי מש"כ הרמב"ם (פ"ו מה' רוצח) מפטר נתכוין לזרוק ב' וזרק ד' מטעם דקרוב למזיד הוא ונתכוין לזרוק לצד זה והלך לצד אחר מטעם אונס וא"כ איך שייך יותר סברא בזה מבזה דאפשר יותר יש טעם לפטור זה מטעם קרוב למזיד מלפטור זה מטעם אונס:

בא"ד. וי"ל דהוי פטרינן ליה מבלא צדיה: א"ל הרי כבר כתבו התוס' לעיל דנתכוין לצד זה והלך לצד אחר יש יותר סברא לפטור מנתכוין לזרוק ב' וזרק ד' א"כ איך הוי ממעטינן ליה מבלא צדיה ג"כ אדרבה הוי מוקמינן קרא דוקא לדבר שאינו חדוש כ"כ י"ל דבאמת מחלקינן ביניהם משום דכתיבי ב' קראי לפטור ואי שוין הן ל"ל לב' קראי מפסוק אחד נפקא אבל אי לא כתיב דאשר לא צדה באמת הוי ממעטינן תרווייהו מבלא צדיה ולא הוי מחלקינן ביניהו דסברא זו דהלך לצד אחד יש יותר לפטור כיון שלא זרק

לצד הנרצח אינה פשוטה כ"כ וכבר כתבו התוס' בשבועות (דף כ"ב ע"ב) דפעמים שאין הסברא פשוטה כ"כ וצריך קרא להשמיענו הסברא:

בא"ד. והתנא רצה להזכיר הפשוט יותר תחלה: עיין בתוס' במ"ק (דף ח' ע"א) שהביאו הרבה ראיות שכן דרך הש"ס:

בא"ד. ואם תאמר ואמאי אצטריך בפרק אלו הן הגולין מבשגגה לפטור: וכלשון הזה נקטו ג"כ בב"ק ע"ש. וקשה דהא במכות לא מבשגגה אלא מבלי דעת יליף פרט למתכוין ומבשגגה יליף פרט לאומר מותר ואפשר לומר לפי מה שהביא הריטב"א שם פי' אחר דאומר מותר היינו ג"כ נתכוין להרוג בהמה והרג אדם רק דהקשה ע"ז א"כ היינו פרט למתכוין ותירץ דהא מיירי שנתכוין לגוף זה רק שסבור שהוא בהמה ונמצא שהוא אדם והא מיירי שלא נתכוין לגוף זה כלל אלא לזרוק לצד הבהמה וזרק לצד האדם והנה התוס' לפי תירוצם השני ע"כ לא סברו כפירוש זה דא"כ לא משני מידי א"נ כסבור בהמה ונמצא אדם הא ע"כ חד מינייהו בנתכוון לצד זה והלך לצד אחר איירי אבל בהקושיא הקשו התוס' לפירוש הריטב"א דלפ"ז גם בשגגה איירי בנתכוון לבהמה והרג אדם לפי פ"ז ע"כ או מבשגגה או מבלי דעת ממעטינן היכי דנתכוון לב' גופים וא"כ ממנ"פ קשיא ולכן הוצרכו לתרץ דאיירי באדם והבהמה זה אצל זה ובתירוץ א"נ כפירוש רש"י וכפירוש עצמם שם בהך דאומר מותר דלא איירי בנתכוון לבהמה והרג אדם וא"כ שפיר י"ל דמבלי דעת דאיירי בי' מיירי בכסבור בהמה ונמצא אדם:

בא"ד. ומיהו תימא הא דפליגי: זה פשוט שמה שהקשו בזה וגם בקושיא הקודמת מנתכוון לזרוק ב' וזרק ד' ל"ק רק להך פירוש דפטור מן הגלות ובעיקר הקושיא י"ל לפי מה שכתבנו לעיל דטעם נתכוון לזרוק ב' וזרק ד' דפטור היינו משום דקרוב למזיד הוא אך דזה לא שייך רק בידע שהנרצח עומד שם בקרוב דה"ל לאסוקי דעתיה שמא יפול ממקום זריקתו והלאה ולא ה"ל לזרוק משא"כ כאן שעוסק במלאכתו כדרכו ואפשר שלא ידע כלל שיש אדם שם בזה מיקרי שוגג ולא קרוב למזיד ומחייב גלות וא"ע ראיתי בשיטה מקובצת בשם הרשב"א שתירץ קושית התוס' קרוב לזה. ושמחתי שכוונתי לדעתו ז"ל:

דף עח.

בגמרא כל נפש כל דהו נפש: עי' בר"ן שכתב דריב"ב ורבנן פליגי במשמעות לשון כל אי פירושו מקצת הדבר או כל הדבר דווקא משום דיש כל דמשמע הכי ומשמע הכי כגון כל צפור טהורה תאכלו דמשמע כל הדבר וכן כל המצוה אשר אנכי מצוה אתכם וכן

יש כל דמשמע מקצת הדבר כגון לא תחיה כל נשמה החייתם כל נקבה לא תאכלו כל תועבה. ולפענ"ד אין במשמעות דכל בכל הני שהביא הר"ן הפרש דבכולן הוא הפירוש דכל כל אחד ואחד מפרטי המין רק שנתהווה ההפרש במשמעות הלשון בין משפט המחייב ובין משפט השולל דכשאמר הכתוב כל צפור טהורה תאכלו הפירוש כל פרט ופרט מהכלל תאכלו וכן כשאמר לא תחיה כל נשמה הפירוש כל פרט ופרט מהכלל לא תחיה וכן בהחייתם כל נקבה פירושו החייתם אפילו פרט אחד מהכלל וא"כ הכא דכתיב כי יכה כל נפש אדם ג"כ הפירוש אהכאה של כל פרט ופרט מהכלל דנפש מחייב והיינו כריב"ב דסבר אפילו מקצת נפש ולכן ודאי יקשה לרבנן דסברי דבעינן כל נפש דהיינו כל פרטי נפש ביחד דאין משמעות הלשון דכל כן בכל הני שהביא הר"ן ז"ל. ולכן נלע"ד עיקר כתירוץ התוס' שהביא הר"ן דפליגי במשמעות דלשון נפש אי פירושו מקצתו או כלו בלא לשון כל. ובזה א"ש מה דיקשה לכאורה איך דרשינן כל נפש אדם להך דרשא דהכא הא איצטריך להך דדרשינן בת"כ הביאו גם רש"י בחומש מדכתיב מכה איש ומת אין לי אלא מכה איש אשה או קטן מנין ת"ל כל נפש אדם והכי אמרינן גם בנדה (דף מ"ד ע"ב) ולפ"ז אתי שפיר דדרשה דת"כ מריבויא דכל אתיא ודרשא דהכא ממשמעות דנפש:

דה"ל עדות שא"א יכול להזימה: ש"מ דב"ד שדנים על ראייתם לא בעינן שיכולים לקיים גביהם ועשיתם לו כאשר זמם דזה לא כתיב רק גבי עדים שדנים על פיהם כדכתיב שם על פי שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר ועל זה קאי ועשיתם לו. אך דלפ"ז לא יפסול ג"כ לר' יוסי במכות (דף ו' ע"א) אם ראה קרוב עדות עם הב"ד דהא דרשא זה אתיא שם ג"כ מעל פי שנים עדים וגו' יקום דבר ואם ועשיתם לו לא קאי על זה כש"כ על פי שלשה עדים דכתיב בפירוש על פי גבי'. ומזה ק"ל על מה שכתבו התוס' לעיל (דף ט' ע"ב) בד"ה לרצונו וי"מ דמהרוג ונרבע כשהם קרובים פריך דיציל וכ"ת ה"נ ה"כ מכה אביו ואמו כו' ע"ש ומאי קושיא הא שפיר משכחת שיהרג מכה אביו ובא על אביו בראוהו ב"ד דבזה לא פסיל ראיית קרובים. עוד ק"ל דלפ"ז דבראוהו ב"ד לא בעינן יכול להזימו מאי פריך לעיל (דף מ"א ע"א) אלא אשה חבירה דמקללה לריב"ם היכי משכחת לה הא שפיר משכחת בראוהו ב"ד דלא בעינן אתה יכול להזימו. ואף לפי מה שכתבנו לעיל שם דהא דפשיטא ליה דע"כ משכחת דמקטלא היינו דפריך לרב פפא דמתרץ לעיל (דף ח' ע"ב) דקמפלגי בפלוגתא דריב"י ורבנן שפיר משכחת גם שם בלא עדים כגון שב"ד של כ"ג בעצמם ראוהו רק לא התרו בה וקמיפלגי אי מקטלא וצריכין כל הכ"ג לדונה או לא מיקטלא וליכא רק ד"מ וסגי בג'. ואקושיא ראשונה י"ל לפי מה דאמרינן במכות

(דף י"ב ע"א) לכדתנא ר"ע אומר מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש כו' ע"ש דמוכח דר"ע לית ליה דהסנהדרין יכולים להעיד. ואף דבב"ק (דף צ' ע"ב) משמע דר"ע מודה בראוהו ביום דיכולים לדון ע"פ ראייתם דקמפרש פלוגתא דר"ע ור"ט בראוהו בלילה דוקא וכן משמע דעת הראב"ד שם הביאו בשיטה מקובצת דקמפרש הא דמקשה לר"ע מהא דתניא והכה איש את רעהו דהאי ע"כ גם בראוהו בלילה דומיא דעדים איירי ע"ש דמשמע אי בראוהו ביום איירי לק"מ לר"ע דמודה בו ר"ע מכ"מ כבר כתב הבעל המאור בר"ה (דף כ"ה ע"א) דגם בראוהו ביום ס"ל לר"ע דאין הב"ד יכולין לדון ע"פ ראייתם וכן כ' גם הרשב"א שם וא"כ ע"כ דהכא דמחייב בראיית ב"ד סבר כר"ט ולא כר"ע ומה"ט פסק הרמב"ם כר"ט בפ"ה מה' עדות ומכ"מ לא קשה עליו מה שהקשה הלח"מ שם דכיון דפסק כר"ע ולא כר"א לענין רוצח שיצא חוץ לתחום עיר מקלטו א"כ לדידיה קושית הש"ס במקומה עומדת האי עד עמדו למשפט מאי עביד ליה די"ל דהא דאמר ר"ע עד שיעמוד בב"ד אחר דוקא אין במשמעות דעד עמדו למשפט אלא שלא יהרגנו ב"ד תיכף בשעת ראייתם עד שידונו כדין חייבי מיתות אלא כיון דר"ע סבר דאין הב"ד הזה יכולים לדונו לעולם דאין עד נעשה דיין ע"כ צריך לומר עד שיעמוד בב"ד אחר אבל לעולם גם לר"ט איכא לאוקמי קרא דעד עמדו שלא יהרגוהו ב"ד עד שדנו אותו ודין זה באמת פסק הרמב"ם בפ"א מה' רוצח ע"ש. ובהכי מתורץ מה שהקשו התוס' בראש השנה שם בד"ה דרחמנא ע"ש וכיון דעכ"פ לר"ע לא משכחת כלל הך דין דרבא שב"ד יריינוהו ורבי יוסי ורבי במכות שם בהך דנמצא אחד מהם קרוב ופסול אליבא דר"ע פליגי ולכן פריך שפיר לר' יוסי אלא מעתה הרוג יציל דליכא לאוקמי קרא דמכה אביו בראוהו ב"ד. ואף דלהתוס' לעיל (דף ט' ע"א) בד"ה בזמן לא ניחא להו שיהיה מוכח מהא דר"י שיסבור דסנהדרין שראו את הנפש אין יכולים להרגו והרי לפ"ז ר' יוסי רק אליבא דר"ע אמר והוא בלא"ה סבר הכי מכ"מ י"ל דזה דוחק בעיניהם שנאמר דר' יוסי רק אליבא דר"ע קאמר וליה לא סבירא ליה אבל מכ"מ פריך הכא שפיר אלא מעתה הרוג יציל דע"כ גם אליבא דר"ע קאמר דהא פליגי אליבא דר"ע כדאמרינן בפירוש לעיל (שם) וקמפלגי בפלוגתא דר"י ורבי אליבא דר"ע כן י"ל לדעת הרמב"ם דפסק כר"ט אף דהלכה כר"ע מחבירו והיינו ע"כ משום דסבר דרבא פליג אר"ע. אכן א"ע ראיתי שדעת הריטב"א במכות (דף י"ב) דרבא מצי לסבור גם כר"ע ע"ש. ועיין מש"כ בספרי ע"ל מכות (דף ו' ע"א ודף י"ב):

דכתיב ובערת הרע מקרבך: הכי נקט בטריפה שהרג וטריפה שרבע ולכאורה משמע שרצה ליתן טעם למה דקטלינן ליה דאי משום דצותה התורה שימיתו אותו הא מצוה זו

א"א לקיומי בו דמת ועומד הוא כבר ולהכי קאמר דאכתי איכא מצוה לסלק המזיק מן העולם משום ובערת הרע מקרבך. אכן ק"ל דהא גבי רוצח וכן גבי רובע לא כתיב כלל ובערת הרע מקרבך עיין לקמן:

עדים שהעידו בטריפה והוזמו: א"ל איך משכחת כלל שהוזמו דהא אין נעשים עדים זוממין עד שיגמר הדין על פיהם כדאמרינן במכות (ד"ה ע"ב) והרי ע"פ עדים אין גומרין דין של טריפה כלל כדאמר רבא לעיל דטריפה שהרג וטריפה שרבע שלא בפני ב"ד פטור די"ל דמשכחת לה שלא ידעו הב"ד שהוא טריפה וגמרו דינו על פיהם:

עדי טריפה שהוזמו נהרגין: דלא בעי רבא בעדים זוממים עדות שאתה יכול להזימה ובזה נ"ל ליישב מה שהקשו התוס' (לקמן דף פ"א) בד"ה ונגמר דינו דאיך משכחת שיגמור דינו לעבירה חמורה אחר שכבר נגמר לעבירה קלה הא עדות שניה הוי עדות שאי אתה יכול להזימה דגברא קטילא בעו למיקטל די"ל דהא רבא הוא דמתרץ שם הכי ולשיטתו שפיר משכחת כגון שנגמר דינו על א"א וכדומה ואח"כ נעשה זומם על עדות שהעיד כבר קודם שהוחזק לרשע על עבירה זו או אפילו אח"כ לשיטת הרי"ף ושאר ראשונים לעיל (דף כ"ו ע"ב) דבא על עריות כשר לעדות ובזה נגמר דינו לעבירה חמורה שהעיד עליו והרי לענין עדות זוממים לא בעינן אתה יכול להזימם לרבא אכן זה שייך דוקא ליישב תי' רבא לשיטתו אבל מכ"מ אנו צריכים גם לתירוצי התוס' דאל"כ יקשה לרב אשי דהכא קושית הש"ס שם אלא איתגורי אתגר א"נ משום דשם יליף מקרא דיחזקאל הך דנידון בחמורה ושם כתיבי ע"ז וא"א ונידון בחמורה:

ושור של אדם טריפה פטור: הרמב"ם (בפרק י' מה' נזקי ממון) פסק כן בפשטות לפטור ולא חילק בין בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד והראב"ד שם השיגו דבפני ב"ד חייב משום ובערת הרע מקרבך וכוונתו כיון דכל הטעם לפטרו הוא משום דהבעלים פטורים כהאי גוונא גם הוא פטור אף דבשור הוי יכול להזימו בין בשור שהוא טריפה כמש"כ התוס' בין בשור של אדם טריפה וכיון דבפני ב"ד הבעלים חייבין משום ובערת הרע מאיזה טעם יפטור השור. ובזה נדחה מש"כ הכסף משנה ליישב דעת הרמב"ם דבשור לא שייך משום ובערת הרע דגם הראב"ד לא נתכוין לזה אלא משום דהבעלים מתחייבין בכה"ג. והנלפענ"ד בישוב דעת הרמב"ם הוא ע"פ מה שכתבנו לעיל דלכך אצטריך להביא קרא דובערת הרע לחייבו דמן הדין יהיה פטור דהתורה צותה להמיתו וזה א"א לקיים גבי טריפה דכבר כמת חשיב ורק משום ובערת הרע יש מצוה להמיתו. ואף דהקשינו על זה הא גבי רוצח ורובע לא כתיב כלל ובערת הרע מכ"מ י"ל על פי מה שכתבו התוס' לעיל (דף ב' ע"ב) לחד שיטה דילפינן גם דנ"פ מהדדי בהיקשא דמשפט אחד יהיה לכם

ולעיל (דף מ"א ע"ב) הוכחנו דשיטה זו עיקר. לכן י"ל גם בזה כיון דמסית ומדיח שהוא טריפה וכדומה חייב משום ובערת הרע דכתיב גבי' ילפינן כל שאר חייבי מיתות מני' אכן זה שייך דוקא לענין חייבי מיתות אבל לענין שוה"נ אף דאיתקש למיתת הבעלים בהיקשא דגם בעליו יומת הא לא איתקש רק למיתת הבעלים היכי ששייך בהם דהיינו אם אינם טריפה דבהכי שייך גם בעליו יומת ולא לענין ובערת הרע היכי שמתו כבר דהיינו כשהם טריפה ולכן לא שייך גבי שוה"נ כלל משום ובערת הרע ומש"כ רש"י לעיל (דף ל"ו ע"ב) והתוספות לקמן (דף פ' ע"א) ובערת הרע מקרבך לענין שוה"נ שם י"ל דלאו דוקא משום ובערת הרע אלא משום והשור יסקל קאמר מה שלא שייך כאן ולכן דעת הרמב"ם א"ש:

א"ק השור יסקל וגם בעליו יומת: מזה ילפינן ג"כ לעיל (דף ב' ע"א) דשוה"נ כ"ג בעי וכן בב"ק (דף מ"ד) דבעינן מתכוין בשור כמו בבעלים וקשה הא קרא זה רק גבי שור המועד כתיב ומנ"ל כל הני דינים גם גבי שור תם דמחייב ג"כ מיתה כדאמרינן שם (דף מ"א ע"א) וי"ל כיון דכל הני דינים קולות נינהו דמקילינן גבי שוה"נ אין סברא להקל בשור המועד יותר מבתם אי נמי י"ל דילפינן תם ממועד בגז"ש דנגיחה נגיחה כדאמרינן שם (דף מ"ה ע"ב) ע"ש:

במתניתן ר"נ אמר פטור שרגלים לדבר: הרמב"ם בפ"ד מה' רוצח פסק כת"ק שחייב וכתב הטעם שרגלים לדבר וכבר הקשה בכ"מ שם הא במתניתן נאמר הך טעם לר' נחמיה ולא לת"ק. והנה אמת שכבר איתא בירושלמי שהך טעם שרגלים לדבר ת"ק אמר אכן אכתי י"ל למה שבק הרמב"ם פשיטת מתניתן דלפנינו ופסק כירושלמי ונ"ל דהרמב"ם לשיטתו הוצרך לכתוב כן דלכאורה י"ל למה לי' לר"נ הך טעמא שרגלים לדבר הא בגמרא יליף מקרא אכן י"ל כיון דלרבנן מצרכינן קרא זה לחבישה ולא ילפי ממגדף דהוראת שעה היתה כדאמרינן בגמרא א"כ אי לאו הך טעמא שרגלים לדבר גם לרב נחמן הוי אמרינן הכי דלא ילפינן ממגדף דהוראת שעה היא אכן כיון דסברא הוא לפטור שרגלים לדבר לכן ע"כ אתי קרא לפטור וילפינן חבישה ממגדף ולא אמרינן שהוראת שעה היתה. והנה הך דהוראת שעה הוא לא מכח טעמא אמרינן וכנראה מפי' רש"י לקמן אלא כללא בעלמא אי ילפינן דינא מהוראה שנהגה לשעה במדבר דוגמת מה דאמרינן לעיל (דף מ"ה ע"א) ובתוספות שם וא"כ אי לא ילפינן ממגדף דהוראת שעה היתה גם ממקושש לא ילפינן מהך טעמא והא דלא מתרץ לקמן גבי הא דלא יליף ממקושש ג"כ הוראת שעה היתה וכמו שהזכירו בתוס' י"ל דעדיפא מניה קאמר דאפילו טעמא איכא שלא ליליף ממקושש. אכן לפ"ז קשה דרבנן אדרבנן דהכא לא ילפי ממגדף דהוראת שעה

היתה ולקמן (דף פ' ע"ב) הך סברת ר' יהודה היא לענין ילפותא דהתראה במיתה סתם ולרבנן ילפינן ממקושש ולא אמרינן דהוראת שעה היתה ואף אם נאמר דרבנן דהכא כר' יהודה לקמן ס"ל מכ"מ יקשה להרמב"ם אליבא דהילכתא דפסק הכא ולקמן כרבנן ולכן הוכיח הרמב"ם לשיטתו כהירושלמי דלת"ק הטעם דרגלים לדבר ולכן רק הכא אמרינן דלא ילפינן ממגדף דאי ילפינן א"כ לא אצטריך קרא לחבישה וע"כ אתיא לפטור היקל והכביד כר"נ נגד הסברא דרגלים לדבר ולכן סברו רבנן דלא ילפינן ממגדף ואמרינן דהוראת שעה היתה אבל לקמן דליכא טעמא שלא לילף ממקושש לא אמרינן דהור"ש היתה ושפיר ילפינן מניה ולכן אדרבה לר' יהודה הוצרך רש"י שם לפרש למה לא יליף ממקושש ע"ש ורבנן לא סברי הך טעמא. עוד יש לומר בדרך זה בישוב דעת הרמב"ם על פי מה שהקשו התוספות בסוגיא דלקמן למה לא מתרץ לרבנן אמקושש גם כן דהוראת שעה היתה וא"ל דרצה לתרץ אליבא דכולי עלמא דהא אכתי לא הוי אליבא דכולי עלמא דהא לפי מה דמתרץ מקושש בר קטלא הוא ע"כ לא סברי רבנן דהכא רק כרבנן דלקמן ולא כר' יהודה וכמו שכ' רש"י ועוד הקשה המהרש"א דלר' נחמיה כמו דיליף ממגדף אף דהוראת שעה היתה כ"כ נימא לר' נחמיה דסבר מקושש הוראת שעה היתה ואעפ"כ יליף מניה. גם י"ל לפי מה דקאמר ור"נ יליף ממגדף הל"ל אלא יליף ממגדף כיון דחזר מהך דמקושש וגם כבר הקשינו לעיל מ"ט דר"נ דיליף ממגדף הא ודאי הוראת שעה היתה אכן י"ל כל זה דלכאורה י"ל אהא דקאמר ורבנן ממגדף הוראת שעה היתה פי' כיון דמשום ספק חבשו ליכא למילף מניה אכתי נילף מבינייהו דמקושש ומגדף דכי פרכת מה למגדף שכן חדוש שחבשו משום ספק מקושש יוכיח וכי פרכת מה למקושש שכן בר קטלא הוא מגדף יוכיח ונילף חבישה לרוצח במה הצד משניהם אכן לרבנן ל"ק די"ל דסברי דמקושש נמי הוראת שעה היתה שמן הדין לא היתה מיתה ולכן איכא למיפרך מה להצד השוה שבהם שכן חדוש אבל לר"נ י"ל דסבר כרבנן דלקמן דמקושש לאו הוראת שעה היתה ולכן שפיר יליף מבינייהו ולא חזר ממה דקאמר דיליף ממקושש אכן אי הוי מתרץ לרבנן דמקושש הש"ה שפיר יקשה מ"ט דר"נ דאף אי יתרץ דר"נ סבר כמ"ד דלאו הש"ה מכ"מ יקשה דליכא למילף ממקושש דבר קטלא הוא אי סובר כמ"ד דלאו הוראת ש"ה ולכן ע"כ הוצרך להך טעמא דיליף ממגדף דהיינו מתרווייהו. אכן לכאורה אכתי יקשה להרמב"ם דפסק הכא כרבנן ולקמן כמ"ד דמקושש לאו הש"ה וא"כ אכתי קרא לחבישה ל"ל נילף מתרווייהו במה הצד אכן כבר כתבו התוס' בשבת (דף קל"א ע"ב) דמילתא דאתיא במה הצד טרח וכ' לה קרא כמו לענין ק"ו וכיון דלענין ק"ו אמרינן בקידושין (דף ד' ע"ב) דהיכי דאיכא למידרש דרשינן ולא אמרינן דטרח וכתב

לה קרא ה"ה ג"כ לענין במה הצד וא"כ אכתי יקשה כיון דהכא איכא למידרש קרא לדר' נחמיה למה נימא דאתיא לחבישה ומילתא דאתיא במה הצד טרח וכתב לה קרא לכן הוצרך הרמב"ם לכתוב טעם דרגלים לדבר לחייב כשיטת הירושלמי וא"כ ליכא למידרש לדר' נחמיה וע"כ אתיא לחבישה אף דנוכל לילף במה הצד:

ברש"י ד"ה כל דהו נפש. דאיש כי יכה אמר רחמנא: לא ידעתי אנה מצינו דממעטינן מאיש שנים ועוד דא"כ נצטרך ריבויא ג"כ לרבות שור השותפין שנגח למיתה כמו דמצרכינן ריבויא לרבות שור האשה בב"ק (דף מ"ד ע"ב) מדכתיב וכי יגוף שור איש כמו שכתבו התוספות שם. ולולא פי' רש"י היה נלפע"ד לומר כיון דלפי מאי דמסקינן בבכורות (דף י"ח ע"ב) ס"ל לרבנן דאי אפשר לצמצם אפילו בידי אדם ופסקינן כוותייהו א"כ י"ל דגם ריב"ב ס"ל כן ולכן ע"כ בבת אחת פטורין דהא אי אפשר לצמצם שיכו שניהם בבת אחת ממש אלא ודאי א' הכה ראשון והוא דפטור וא' אחרון והוא החייב אך כיון דלא ידעינן מי הכה אחרון שניהם פטורים דספק נפשות להקל:

בד"ה שהוא פטור. מדלא איפלגו בה: א"ל דילמא אתי לאשמועינן דאפילו בגוסס בידי אדם פטרי רבנן וקולא היא זו שלא מקיימים ובערת הרע מקרבך מכ"מ יותר יהיה חידוש בטריפה דאפילו בו מחייב ריב"ב דקולא גדולה היא שהורגים נפש אכן ק"ק דלפ"ז מנ"ל לרבא דבגוסס בידי שמים הכל מודים שהוא חייב דלמא רבנן ג"כ פטרי והא דלא אפליגו בה משום דאתי לאשמועינן דאפילו בגוסס בידי אדם מחייב ריב"ב וי"ל דס"ל לרבא דאין סברא כלל לפטור בגוסס בידי שמים דהא מטריפה לא שייך למילף דשאני טריפה דאתעביד ביה מעשה ורק אעיקר דבר דמיפטר טריפה לכ"ע ולא מקרי מקצת נפש עדיין לזה הוצרך רש"י להראיה מדלא אפליגו בה:

ד"ה לפיכך נחש. דכל בהמה וחיה כשור הן: פי' ובב"ק (ס"פ שור שנגח את הפרה) ילפינן לענין כל מילי שור שור משבת לחייב גם אשאר בהמה וחיה ועוף ע"ש ומזה מוכח דנחש מין חיה דאי מין שרץ הא גם לענין שבת ושאר מילי דקחשיב שם לא אתרבי שרץ וכן כתבו התוספות בפי' לעיל (דף י"ז ע"א) דמין חיה הוא אכן מלשון רש"י שכתב דלאו בכלל שמונה שרצים הוא משמע הא בכלל שאר שרצים איכא:

בתוס' ד"ה מר מדמי לה. אצטריך ליה להני טעמי: פי' דהא מצרכינן לחלק בין גוסס בידי שמים לגוסס בידי אדם לרבנן ומכח קרא דכל נפש יפטרו תרווייהו לרבנן אי לאו מטעמא דלא אתעביד ביה מעשה ולריב"ב מצריך לחלק שלא נילף גוסס בידי שמים לפטור מטריפה אף דאיכא מקצת נפש:

ד"ה ההורג את הטריפה. ומיהו נראה דהתם גרסינן רבה: ואף דמימרא דרבא בנדה (דף כ"ג ע"ב) מוכח ג"כ דרבא סבר טריפה חיה וכמש"כ רש"י ותוס' שם מכ"מ לא מצרכינן למימר דגם שם גרסינן רבה דכבר כתב הר"ן בחידושיו בשם הרמב"ן שם דאין ראיה משם דסבר רבא דטריפה חיה וזה מכח הקושיא דמקשה שם דאי סבר רבא דבתרא הוא טריפה חיה למה פסקינן בש"ס חולין (דף נ"ח ע"א) הלכתא דסימן לטריפה י"ב חודש ומכח קושיא זו גופא ג"כ ראי' לדעת התוס' דכאן דבתמורה רבה גרסינן. וקושיא זו נלפע"ד שהיא ג"כ קושית התוס' בתמורה (דף י"א ע"ב) בד"ה ר"ח שכתבו ומיהו צ"ע כו' דבפ' החולץ אמר רבא גבי ספק טרפה כו' ע"ש. ובאמת מימרא זו שהוזכר בשם רבא לא נמצאת בשום מקום כמו שהעיר כבר בעל בה"ז שם אלא נ"ל שחסרון יש בדבריהם שם שמה שכתבו מספק טרפה הוא כקושית הר"ן ומה שכתבו דבפ' החולץ אמר רבא כוונתם להביא ראיה דע"כ דשיטה זו דתמורה עיקר דרבא סבר טרפה חיה דהא ר' יוחנן סבר טרפה חיה בנדה (דף כ"ד ע"א) ור"ל סבר טרפה אינה חיה בחולין (דף מ"ב ע"ב) ורבא אמר בפ' החולץ (דף ל"ו ע"ב) דהלכתא כוותיה דר"ל לגבי ר"י בהני תלת דוקא דקחשיב שם א"כ ע"כ סבר דטרפה חיה דאי סבר אינה חיה עוד איכא אחריתי דהלכה כר"ל ולכן קשה להם למה פסקינן הלכתא דסימן לטרפה י"ב חודש כן נלפע"ד ברור דעתם ז"ל:

ד"ה שור טריפה. דהתם הטעם שוה לשניהם: ק"ל דבב"ק (דף מ"ה ע"א) פליגי ר' יעקב ורבנן בגומרין דינו של שור בפניו דרבנן סברי דאין גומרין אלא בפניו מכמיתת הבעלים כך מיתת השור ור"י סבר דלגבי גומרין בפניו לא אמרינן דאדם מ"ט דבר טענה הוא שור לאו בר טענתא הוא ע"ש מכלל דלרבנן אף שלא שייך הטעם מ"מ אמרינן כמיתת הבעלים כך מיתת השור וא"כ מאי מתרצים התוס' אכן קושיתם בלא"ה יש לתרץ דהא רבא גופא מחלק בין שור טרפה לשור אדם טריפה והיינו ע"כ משום דסבר דחד כמיתת הבעלים אמרינן דהיינו בשור אדם טרפה אי הבעלים עשו מעשה כזה שהרגו את רעהו כמו השור פטירי השור נמי פטור אבל בשור טרפה דהוצרכנו לומר תרי כמיתת הבעלים דהיינו אי הבעלים היו טרפה כמו השור יעשו מעשה כמו השור זה לא אמרינן ולכן לענין בלא נתכוין דהוי ג"כ רק חד כמיתת הבעלים דהיינו אי הבעלים כה"ג הרגו בלא מתכוין מפטרי ובזה גם לרבא אמרינן כמיתת הבעלים כך מיתת השור כמו בשור אדם טרפה:

דף עח:

בגמרא אחד אמדוהו למיתה וחיה: ק"ק כיון דע"כ ונקה המכה ל"צ למיתה וחיה דא"כ מנ"ל לרבנן חבישה אע"כ דאתי לר"נ לאמדוהו למיתה והיקל ואח"כ מת א"כ ל"ל ולא ימות אי לא כתיב רק אם יקום כו' ונקה המכה ג"כ ידעינן דהיקל פטור וא"כ כש"כ אמדוהו למיתה וחיה ובשלמא לפי' התוס' א"ש דהא מצריך קרא לחייבו ממון אבל לפי' רש"י קשה ולפי מש"כ לעיל דגם לר' נחמיה לא מצרכינן קרא לחבישה אלא משום דאתי במה הצד ובזה י"ל דמלתא דאתיא במה הצד טרח וכתב לה קרא א"כ אי לאו קרא לאמדוהו למיתה וחיה הוי מוקמינן קרא דאם יקום להכי ונקה המכה לחבישה כיון דליכא למידרש דרשינן אף לדבר דאתי במה הצד והוי מחייבינן בהיקל והכביד ולכן ע"כ צריך קרא דולא ימות ג"כ:

ואמדוהו למיתה וחיה פוטרין אותו: ק"ק מאי קמ"ל פשיטא דכי ס"ד שזה מהלך בשוק וזה נהרג כדאמרינן לעיל ובשלמא לפי' רש"י דלכך מצרכינן קרא למיתה וחיה דה"א הואיל ויצא מב"ד חייב נקטליה א"ש דאצטריך להשמיענו גם בברייתא דפטור לפי' התוס' דלא אצטריך קרא רק לחייבו ממון א"כ מאי קמ"ל בברייתא דפוטרין אותו ממיתה הא זה ודאי פשיטא ולכאורה קצת ראיה מזה לפי' רש"י:

ברש"י ד"ה נותן נזק וצער ליורשים. וה"ה לרפוי שבת ובושת: ולפענ"ד אפשר לומר דדוקא הני נקט דמשלם גם אם מת לפי אומד ראשון כיון דנזק כבר נתחייב כולו בשעת חבלה דמאז אם ימכרנו לעבד נפחת דמו וכן צער הוא ג"כ בשעת חבלה דוקא אבל ריפוי ושבת שאמדוהו לימי חליו והוא מת בתוך אותן הימים א"כ לא הוצרך לכך ולא צריך לשלם כל מה שאמדוהו מתחלה ליורשים ואף דאמרינן בב"ק (דף צ"א ע"א) דאמדוהו והבריא משלם כל האומד היינו משום דאמרינן דרחמנא חס עלי' משא"כ ם מת וכן בושת המשלם לפי הזמן שילך בשוק כדמוכח מהירושלמי הביאו הרא"ש בפ' החובל דאם הכהו על ראשו במקום שאינו נראה פטור מבושת א"כ גם זה לא משלם לפי האומדנא אם מת ולא הלך בשוק:

ד"ה נתכוין להרוג. התראת ספק הוא: ואפילו למ"ד התראת ספק שמה התראה הכא מודה כיון שיש ספק אם יוכל לבוא כלל לידי איסור וכמ"ש התוס' לקמן:

בד"ה אנפלים לא מיחייב. דכמו דקטיל דמי: ואף דרוב ילדים הנולדים לא הוי נפלים מ"מ לא אזלינן בתר רובא דהמיעוט דנפלים הוי מיעוט דשכיח כמש"כ התוס' בנדה (דף מ"ד ע"ב) ע"ש:

בתוספות ד"ה לא הוי יודע. דמחלל שבת בפרהסיא ככופר בעיקר: א"ל א"כ למה לא היה משה רבינו יודע דמגדף במיתה הא מגדף הוא ג"כ שוה לע"ז לענין פושט ידו בעיקר כדאמרינן לעיל (דף מ"ט ע"ב) די"ל דמ"מ לא מיקרי כופר בעיקר כמו שבת א"נ דדוקא לענין שבת דכתיב בי' מיתה היה יודע דמיתה חמורה אית ביה דומיא דע"ז אבל לענין מגדף לא נאמר אכתי מיתה כלל לגביה לא:

ד"ה וחד אמדוהו. ליהוי כחייבי מיתות שוגגין: עיין במהרש"ל שהקשה למה לא הקשו התוספות קושיתם אברייתא דלקמן דקתני אומדין אותו אומד שני לממון. וי"ל לפי מה שכ' התוס' לקמן (דע"ט ע"א) בד"ה ומפקא מדרבנן דאיכא תנאי דפליגי אתנא דבי חזקי' דמניה ילפינן דחייבי מיתות שוגגין פטורין בכתובות (דל"ה ע"א) רק דפריך שם מהך ברייתא דחזקי' לר' יוחנן משום דחשיב עיקר א"כ י"ל דאברייתא לא הוקשה להתוס' די"ל דאתיא כמ"ד חייבי מיתות שוגגין חייבין אבל ארש"י הוקשה להם למה פי' אליבא דהלכתא כך ולכן גם לפי' רש"י לא הקשו רק בלשון קצת קשה משום די"ל דרש"י פירש כן ע"פ ברייתא דלקמן. וביישוב עיקר קושית התוס' לפי' רש"י י"ל כיון דגם התוס' לא הקשו אלא משום דהא דפטור ממיתה לא מן הדין אלא משום דיצא מב"ד זכאי דאי מן הדין פטור א"כ לא המית כלל ולא חשבינן לי' לחייבי מיתות לפוטרו ממון והרי רש"י כתב לקמן בד"ה לחיים אין אומדין אותו למיתה דאמרינן מחמת חולי אחר שבא עליו הכבידה המכה א"כ אין לו דין מיתה כלל ולא שייך לפוטרו מכח חייבי מיתות שוגגין:

דף עט.

ברש"י ד"ה הא נתכוין. דלא תימא ר"ש פוטר אכולהו: עיין במהרש"א שהקשה דאכתי לא לימא אפילו נתכוין להרוג ומטעם זה תירץ דלא כפי' רש"י גם בלא"ה קשה דא"כ די"ל דר"ש פוטר אכולהו קאי א"כ מעיקרא מאי קשיא לי' דלמא ר"ש פוטר ונ"ל דמעיקרא מקודם שידעינן דמדיוק דרישא מוכח דנתכוין להרוג את זה והרג את זה מיחייב לא הוי מצי לתרץ אי הוי תני ר"ש פוטר ה"א דקאי גם אנתכוין להכות על מתניו דמהיכי תיתי לומר כן כיון שת"ק נקט חייב בכל א' בפני עצמו א"כ פטור דר"ש ג"כ הו"ל למיתני בכל אחד בפני עצמו או דה"ל לכללינהו גם בחיוב דת"ק אבל השתא דמתרץ דגם מדיוקא דרישא מוכח דלא כר"ש ואעפ"כ נטר ר"ש לפלוג עד הסיפא והיינו ע"כ משום דרצה למיתני פטור חדא אכולהו קאמר שפיר דה"א אי הוי קתני ר"ש פוטר דגם אנתכוין להכות על מתניו קאי אך דאכתי מנ"ל דר"ש גם אדיוקא דרישא פליג דלמא באמת לא קאי רק אסיפא דקתני בפי' אך דזה מוכח מכח אפי' דקתני ולכן ע"כ נקט אפילו נתכוין

דאל"כ הי' קשה כקושית הש"ס דליתני ר"ש פוטר וא"ל דבאמת ליתני הכי דאהא מתרץ רש"י דה"א דגם אנתכוין להכות על מתניו פליג:

בד"ה לא צריכא. והא ליכא למילף מני' כרובא דמיא: ק"ק מהיכי תיתי לומר דחד יהיה כרובא משום קבוע הא הרוב שכנגדו גם כן הוא קבוע וי"ל דכיון דמשום קבוע אמרינן דהא' נחשב כה' והט' נחשבים ג"כ כה' הרי שגורעין מהרוב ומוסיפין אהמיעוט משום להקל בדיני נפשות א"כ דלמא מטעם זה אמרינן ג"כ דהמיעוט יש לו דין רוב ונפ"מ לענין איסורא לפי שיטת רש"י בקדושין (דף ע"ג) דספק דאורייתא מן התורה לחומרא א"כ בתשע חנויות מוכרות בשר נבילה וא' שחוטה אמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי ואסור אבל אי להקל אמרינן דבקבוע המיעוט יחשב כרוב יהי' מותר:

בא"ד. ואמאי פטור הא רובא דישראל נינהו: א"ל דא"כ לעיל (דף ס"ט ע"א) דטרח להביא ראיה דהולכין בדנ"פ אחר הרוב להחמיר תיפוק ליה מדאצטריך קרא דוארב לו לזורק אבן לגו די"ל דודאי ברובא דאיתא קמן הולכין אחר הרוב דכן מוכח מדדנין לחיוב ע"פ רובא דסנהדרין והכא ג"כ הוי רובא דאיתא קמן ולעיל לא איירי רק לענין רובא דליתא קמן וכן חלקו גם התוס' לעיל (דף ג' ע"ב) ע"ש:

בא"ד. ורבנן אית להו נתכוין לזה והרג לזה חייב: א"ל דאכתי מנ"ל לרבנן להוכיח דקבוע כמחצה על מחצה דמי מדפטור זורק אבן לגו דלמא הטעם דלא נתכוין לזה שהרג ובאמת יוכיחו מזה דנתכוין לזה והרג לזה פטור די"ל דרבנן סברי דונתת נפש תחת נפש ממש קאמר ודלא כרבי דאמר ממון וא"כ ע"כ מוכח מזה דנתכוין לזה והרג לזה חייב בא וכדאמרינן לקמן:

בתוספות ד"ה א"נ פלגא ופלגא. פטרינן לי' מטעמא דלאו שמה התראה: עיין בשט"מ בב"ק ובכתובות שתירץ ע"ז בשם הר"א מגרמיזא דאי לאו דספק נפשות להקל לא הוי חשבינן לי' לספק אלא לודאי כיון דספיקא לחומרא ואז אפילו התראת ספק לא הוי:

בא"ד. אבל הכא בזורק אבן לגו: א"ל דמה בכך דבהכי כ"ע אית להו דלא שמה התראה דאכתי לימא הטעם משום התראת ספק וכמו שהקשו התוס' למ"ד דהתראת ספק לאו שמה התראה די"ל דהכי קאמרי דודאי משום התראת ספק אין חילוק בין יודע בודאי שיכול לבוא לידי איסור ללא יכול דמנ"ל דבכה"ג לא יחשב התראה כיון דלית לי' להך מ"ד דרשה דמכות (דף ט"ו ע"א) לענין התראת ספק רק אהא שהקשו למ"ד שמה התראה מאי מהני דספק נפשות להקל הא גם שם הוי ספק נפשות ואהא תירצו וחילקו בכך דהכא הוי ספק נפשות מעליא ולכן פטור גם למ"ד ה"ס שמה התראה:

בד"ה וכל קבוע כמחצה. וי"ל דיש לפרש לר"ש: בזה אכתי קושיתם לתנא דבי חזקי' לא מתורצת וע"כ צ"ל כמו שהביא בשט"מ בב"ק ובכתובות בשם גדולי ראשונים דתנא דבי חזקי' יליף כן מוקם עליו ומתכוין מוארב לו והם מתרצים גם לר"ש כן והא דלא ניחא להו להתוס' לתרץ גם לר"ש הכי אף דע"כ לתנא דבי חזקי' צ"ל כן. י"ל דלכאורה קשה לר"ש דאית לי' גז"ש דרבי נתינה נתינה לפי תי' הש"ס ל"ל הך גז"ש הא ע"כ איירי קרא לענין ממון דלענין מיתה ליכא למימר כיון דאית לי' לר"ש מוארב לו דנתכוין לזה והרג לזה פטור ועיין במהרש"א ומהרש"ל דלהמהרש"ל י"ל אבל להמהרש"א קשה. אכן לפי תי' התוס' דכאן א"ש דהא לפי האמת רק משם יליף ר"ש דנתכוין לזה פטור וקרא דוארב לו אתיא לקבוע ולכן ע"כ ליכא לתרץ לר"ש דיליף קבוע ונתכוין תרווייהו מקרא דוארב לו דא"כ יקשה גז"ש דנתינה נתינה ל"ל והא בש"ס מתרץ דסבר לי' כרבי אבל לתנא דבי חזקי' דלית לי' גז"ש דנתינה נתינה דהא ס"ל דפטור ממון שפיר י"ל אליבי' דיליף תרווייהו מוארב לו וכתירוץ הראשונים:

בד"ה ומפקא מדרבנן. ומאי קושיא הא איכא תנאי הכא: פי' דרבא גופא קשה אהדדי דהכא קאמר דמפקא מדרבי ורבנן והתם מקשה הוא גופא ומי איכא למ"ד ואפשר לומר דלא מקשה שם אלא לר' יוחנן דמסתמא לא חולק אחזקי' שהי' רבו כמש"כ הרא"ש בפ' גיה"נ אמתניתן דשולח אדם ירך לנכרי לתרץ דעת הרי"ף אלא דלישנא ומי איכא למ"ד לא משמע כן:

בא"ד. אבל לענין דמי נהרג דוקא פליגי: אף דמהיקשא דבי חזקי' יש לפטור גם לענין הנהרג מ"מ הכא גלי קרא ונתת נפש תחת נפש דס"ל לרבי דממון הוא מגז"ש דנתינה נתינה וא"ל דהא בגיטין (דף מ"א ע"ב) בעי למימר לרבי דהיקשא וגז"ש היקשא עדיף וא"כ איך יליף הכא מגז"ש דחייב ממון אדרבא מהיקשא הל"ל דפטור ואפילו לפי דמסיק שם דלכ"ע גז"ש עדיף כבר כתבו התוס' דהיינו דוקא לענין גז"ש דלה לה כיון דעיקר שטר מזה אתיא אבל בעלמא היקשא עדיף כמסקנת הש"ס דפרק איזהו מקומן די"ל דזה שייך דוקא הכא דגז"ש אתיא למילתא אחריתא ג"כ רק דמכח אין גז"ש למחצה נילף ג"כ הך מלתא שסותר להההיקש בהא אמרינן דהיקש עדיף אבל הכא דהגז"ש לא אתיא רק להך מילתא בזה לא שייך למימר דהיקשא עדיף דא"כ גז"ש לענין מאי נמסר ואף דשם לא אתיא ההיקש רק להך מילתא ואעפ"כ דחינן אותו מכח אין גז"ש למחצה היקשא שאני דאדם דן מעצמו ולא נמסר מסיני ובזה אמרינן דגלי לן גז"ש דלא נילף היקשא:

בא"ד. לקמן משמע דאיכא תנאי: אכן לפי מה שפירש רש"י שם דהך מ"ד הם ר' יוחנן ור"ל לק"מ דאף דמסקינן שם דר"י אית לי' תנא דבי חזקי' וסבר חייבי מיתות שוגגין

פטורין מ"מ רק לרבנן אליבא דר"י סבר הכי אבל לרב דימי אליבא דר"י ע"כ לית לי' תנא דבי חזקיה והרי סתמא דהש"ס בחולין (דף פ"א ע"ב) הוא ג"כ כרב דימי אר"י דחייבי מיתות שוגגין חייבין:

בא"ד. דהיינו תנא דברייתא דרבי חגא מדרומא: אכן בב"ק כתבו התוס' דאית לי' שפיר תנא ד"ח ומה שנקטו הכא הוא שיטת רש"י שם וכפי שיטה זו הוא ג"כ דעת הרמב"ם דפסק כר"ש משום דרב אדא בר אהבה ור' חגא מדרומא דאייתי מתניתא בידיי' סברי כר"ש לפי פי' רש"י בב"ק שם וכן כתב הרב המגיד בפ"ד מה' חובל ומזיק ובזה מיושבת השגת הראב"ד שם ובפ"ד מה' רוצח והכ"מ נדחק שם בה' רוצח בישוב דעת הרמב"ם ולא הזכיר כלום מהך תירוצא דה"ה שהיא ודאי שיטה היותר מחוורת לדעת הרמב"ם:

בא"ד. והא דלא מותיב מדר' יוחנן גופא: י"ל מדר"י גופא לא הי' יכול להקשות כיון דרב דימי אר"י לא קאמר אלא חייבי מיתות שוגגין ודבר אחר והאי ד"א יש לפרש על מלקות ובהכי מיחייב דמיתא אריכתא היא כדאמרינן בכתובות (דף ל"ח ע"ב) אבל מיתה וממון גם לר"י מיפטר וא"כ ל"ק ממתניתן אבל כיון דתנא דבי חזקי' יליף פטור ממון במיתה בשוגג מהיקשא דמכה בהמה ואין היקש למחצה כמו דלא חלקת בין שוגג למזיד לענין ממון ה"ה ג"כ לענין פטור ממלקות וכיון דלפי תי' ר"י מוכח ממתניתן דבא על בתו כחזקי' דחייבי מיתות שוגגין פטורין מממון ה"ה ג"כ ממלקות לתנא ד"ח ולכן פריך שפיר מתנא ד"ח וסמך עיקר קושייתו על מתניתן דלקמן ובהכי יש ליישב ג"כ הא דלא מקשה ממתניתן דלעיל (דף ע"ב ע"א) ע"ש:

דף עט:

במתניתן אמר להן ר"ש: הא דמפרש ר"ש טעמא לענין חומרא דשריפה מסקילה ולא ג"כ לענין חומרא דחנק מהרג י"ל דלפי המבואר לעיל (ד"נ) טעמא דרבנן דסקילה חמורה משריפה מדנתנה למגדף ועע"ז שהם פושטים ידם בעיקר וטעמא דר"ש אף דפושט ידו בעיקר עדיף מ"מ ע"כ גלי קרא דשרפה חמורה מדהוציא הכתוב ארוסה ב"כ מכלל ארוסה בת ישראל אבל לרבנן אין זה ראיה דסברי דנשואה יצאה לשריפה ולא ארוסה וטעמא דרבנן דסייף חמור מחנק מדניתן לאנשי עיה"נ שהם עע"ז וטעמא דר"ש דסבר חנק חמור מדסבר דמדיחי עיה"נ בחנק וכח המדיח עדיף מכח הנידח אבל לרבנן אין זה ראיה דסברי מדיחי עיה"נ בסקילה ולא בחנק ולכן דוקא לענין חומרא דשריפה מסקילה הוצרך ר"ש לפרש טעמי' כיון דטעמא דרבנן טעמא דמסתבר הוא וע"כ גם ר"ש ס"ל רק דלדידי' ע"כ מוכח מב"כ נגד סברא זו לכן קאמר ראיתו מב"כ ורבנן דלא ס"ל כוותי'

בב"כ לא הוצרכו להשיב על טעמא דר"ש אלא אמרו טעמם הפשוט אבל לענין חנק והרג דלא יש יתרון לטעם ר"ש וטעם דרבנן זה על זה אלא כל אחד לטעמי' אזיל לפי מה דסבר במדיחי עיה"נ לא הוצרך ר"ש לפרש טעמי' וגם רבנן לא להשיב עליו:

בגמרא הכא ברוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים אחרים: עיין ברמב"ם (פ"ד מה' רוצח) שכתב ע"ז שכולן פטורין ממיתה ואוסרין את כולן ולכאורה מניין לו זה דאוסרין את כולן והכ"מ כ' שם דאתיא מהא דחובשין את הרוצח ביש ספק אם יקום ויתהלך בחוץ ואין זה ענין לכאן גם כבר העיר הלח"מ בפ' י"ד מה' סנהדרין למה הוצרך הרמב"ם להביא הך דינא דנתערב רוצח באחרים כשרים דכולן פטורין הא בגמ' קאמר דזה פשיטא ונ"ל דבלא"ה קשה עוד לישנא דר' יהודה דקאמר כונסין אותו לכיפה ופירש רש"י דמאכילין אותו לחם צר ומים לחץ ואח"כ שעורים ואין זה במשמעות לשונו דה"ל לפרש כך כמו דמפרש לקמן (דף פ"א ע"ב) ולכן נ"ל דהרמב"ם הי' מפרש הך מכניסין אותה לכיפה כפשוטו שאוסרין אותו שם לעולם כדי להרחיק את הרוצח שלא יוכל להזיק עוד ולכן גם לענין השור כתב בה' נזקי ממון רק דכונסין אותן לכיפה עד שימותו שם ולא שממיתין אותו ע"י לחם צר ומים לחץ. והנה בירושלמי פרק זה איתא דר' יוחנן סבר דרוצח שנתערב באחרים כשרים איירי ואח"כ הביא גם אוקימתא דשמואל ור"ל והנה לר' יוחנן ע"כ גם הך מכניסין אותו לכיפה לענין שוורים איירי וחסורי מחסרא וכנראה בירושלמי שם ומדפטרי רבנן לר' יוחנן דוקא בנתערב באחרים מעליא ולא אשמעינן חידוש טפי דאפילו באחרים שלא נגמר דינם כולם פטורים דהא ודאי אין ממיתין אותן כיון שאין גומרין דינו של אדם אלא בפניו ע"כ היינו משום דאז אין פוטרין אותן לגמרי אלא מכניסין אותן לכיפה היינו שאוסרין אותן וידוע דהלכה כר' יוחנן לגבי ר"ל ולגבי שמואל ולכן פסק הרמב"ם כוותי' וכרבנן ולכן הביא מעלי' הך דינא דנתערב באחרים כולן פטורין דהיינו דין המתניתן אבל באחרים שלא נגמר דינן אוסרין את כולן כדמוכח מדיוקא הנ"ל:

ברש"י ד"ה והא דתנא ד"ח. ורבי מחייב לי' ממון: מזה משמע דרבי בכ"מ אית לי' דנתכוון לזה והרג לזה פטור ממיתה וכן מוכח ממה שכתבו התוס' לעיל דר"ש יליף מזה דפטור דסבר כרבי וא"כ ק"ק מה שכתבו התוס' לקמן (ר"פ הנחנקין) בד"ה ה"א אפילו נפלים תימא א"כ היכי כו' ע"ש דע"כ קושיתם למ"ד נתכוון לזה והרג לזה חייב א"כ מאי מתרצי דה"א דגזה"כ הוא דלישלם ממון ולא ליקטל כמו לרבי הא לרבי לאו גזה"כ הוא אלא מדינא הוי הכי. וי"ל דהכי קאמרי דלפי מה שכתבו לעיל (ע"א) גם רבי ס"ל היקשא דתנא ד"ח לענין ממון אחר רק דבדמי נהרג מחייב דגזה"כ הוא א"כ כמו דלרבי משלם

ממון מגזה"כ היכי דה"ל ליפטר לגמרי כ"כ ה"א דמשלם הכא ממון היכא דמדינא הוי מיחייב מיתה לרבנן או היכא דהוי מיפטר לגמרי לתנא ד"ח:

בתוספות ד"ה מכה אדם. מוקי להאי קרא למכה אביו: אף דלתנא ד"ח אתיא מכה אביו מאם אינו ענין דנפש כמבואר לקמן (ר"פ הנחנקין) וא"כ לא מוכח דקרא גבי מכה אביו איירי כמו שכתבו התוס' באמת לקמן בלשון וצ"ל דאע"ג כו' מ"מ לא ס"ד להתוס' לפרש הכי דיתורא דנפש דכתיב בפ' אמור נוקי באא"ע למכה אביו דכתיב בפ' משפטים ולכן סברו התוס' דחזקיה ס"ל ג"כ דקרא דמכה אדם למכה אביו אתיא וא"כ שפיר אתיא נפש באא"ע לקרא דסמיך לי'. אכן ק"ל דלפ"ז דלחזקי' ג"כ קרא במכה אביו איירי א"כ בלא דרך ירידה שהקשו התוס' קשה מנתכוון לאינו מתכוון דאיך שייך זה במכה אביו דאי לא נתכוון לחבול באביו אלא באחר היינו שוגג כיון דבאחר אין חיוב בחבלה כלל ואי נתכוון להכות אחר מכת מות וחבל באביו א"כ דייק בש"ס מניה דרבנן פליגי אחזקי' דלמא רבנן ג"כ מודו בהא דרק לענין רוצח גלי רחמנא ונתת נפש תחת נפש דחייב נתכוון לזה והרג לזה ולא לענין מכה אביו שהוא שם אחר והתראה אחרת דאטו נתכוון לקצות אילן בשבת ממחובר והרג בהכאה זו את האדם מחוייב לרבנן וה"ה גם כאן לא מיחייב ואפשר דהתוס' באמת הוו מצו להקשות גם מזה ולא נקטו דרך עלי' אף דהוי סיפא דמילתא דתנא דבי חזקיה כיון דהקושיא יותר פשוט מזה ובתירוצי התוספות מתורץ גם כן מלא נתכוון:

בא"ד. וי"ל דהיקשא לאו מהאי קרא נפקא: לכאורה לישנא דתנא ד"ח מוכח כן דנקט מכה אדם קודם מכה בהמה ולכאורה מכה בהמה ה"ל להקדים כיון דהוא עיקר ומני' ילפינן מכה אדם ועוד דמוקדם בקרא אבל אי מקרא דואיש כי יכה יליף א"ש דשם מכה אדם כתיב ברישא:

בא"ד. ומיהו בפ' הנחנקין משמע: לכאורה בפי' מוכח שם כן ולמה נקטו התוס' בלשון משמע וי"ל דאף דקאמר שם דהיקשא דמכה אדם ומכה בהמה לתנא ד"ח אתיא מ"מ יש לפרש דהכי קאמר כמו דתנא ד"ח דריש קרא דמכה אדם דרוצח לפטור חייבי מיתות שוגגין דרוצח גם לענין מכה אדם דאביו ס"ל דאתיא להכי דהיינו לפטור ח"מ שוגגין דמכה אביו רק דלישנא דהש"ס יהיה דחוק לפ"ז וגם הוי מצרכינן טעמא למה דצריך ב' קראי גבי אביו וגבי רוצח והיינו דכתבו התוס' דבריש פ' הנחנקין משמע:

בא"ד. ומיהו קשה דבמסקנא: עיין במהרש"א שהקשה דהא מסקנא זו שלא אליבא דתנא ד"ח אזלא ולפענ"ד פי' התוס' כך הוא דכיון דתירצו דרק בתחלה דדייק חבורה באביו מדלא כתיב ומת ולכן מוקי במכה אביו אבל במסקנא דאית לי' קרא דנפש למכה אביו

מוקמינן מכה אדם ברוצח אעפ"י דלא כתיב ומת בו. ועל זה הקשו הא ע"כ גם לפי המסקנא מוקמינן קרא דמכה אדם מסברא למכה אביו כדמוכח להך מ"ד דסבר מותר להקיז דם לאביו ובהכי ודאי לא פליג תנא ד"ח אי לפי המסקנא אמרינן דסתם מכה הוא מיתה או לא:

בא"ד. וצ"ל דמיירי בין במכה אביו: א"ל דהא השתא אליבא דתנא ד"ח קיימינן ולענין מאי איירי במכה אביו דהא ליכא למימר דאתיא להיתר היקז דם לאביו דהא לקמן משמע דדוקא מאן דפליג אתנא ד"ח סבר כן די"ל דאתיא כי היכי דנוקמי יתורא דנפש דכתיב באותה פרשה עליו דאי לא הוי כתיב באותה פרשה מכה אביו ג"כ מהיכי תיתי לאוקמי יתורא אמכה אביו דוקא דלמא אאיש אחרינא וא"ל ג"כ באמת למה לא דרשינן לתנא ד"ח ג"כ היקשא למקיז דם לאביו כיון דקרא בתרתי איירי די"ל דדוקא לענין משמעות דקרא דאיירי בתרתי איכא הוכחה וכמש"כ התוס' אבל לא לענין היקשא דאי נדרוש היקש לענין רוצח מנ"ל לדרוש ג"כ לענין מכה אביו דב' היקשים שאינם שוין לא שייך למידרשינהו מחד קרא ולכן חזקי' ע"כ יליף היתר הקזה מואהבת לרעך כמוך כאידך תנא דלקמן ר"פ הנחנקין ובהכי א"ש מאי דקשיא לכאורה מ"ט דמ"ד דפליג אתנא ד"ח לענין חייבי מיתות שוגגין הא היקש אדם דן מעצמו דהשתא י"ל דסבר כאידך מ"ד דלא יליף היתר הקזה מואהבת לרעך ולכן צריך היקשא להך דרשא ולא לתנא ד"ח:

בד"ה בין שוגג למזיד. אבל באלו נערות מוכחא סוגיא כמו שפירשתי: ולפענ"ד אפשר ליישב שיטת האומרים בהיפך לפי מה שכתבו התוס' גופא בכתובות (דל"ז ע"א) דודאי דרך עלי' קיל מדרך ירידה רק דלענין אי יש לו כפרה בממון בהרג במזיד ה"א דיותר סברא בדרך ירידה כיון דמצינו לו כפרה בשוגג ג"כ ולא בדרך עליה דאין לו כפרה בשוגג ואהא קאמר שם דהך דרשה ג"כ מתנא ד"ח נפקא כמו דלא מחלקינן לענין ממון אחר בהדי מיתה וגלות בין דרך עליה לירידה ה"ה ג"כ לענין פדייה וכמש"כ רש"י שם אבל לענין ממון אחר בהדי מיתה או גלות משום ב' רשעיות ודאי יותר סברא לפטור בדרך ירידה מבדרך עליה משום דבדרך ירידה איכא כבר עונש דגלות ודמי לב' רשעיות משא"כ בדרך עליה דליכא גלות וגם משום דד"ע אונס הוא כמש"כ התוס' שם וד"י שוגג ועיקר פטור ממון ממזיד אתיא ויותר קרוב שוגג למזיד מאונס ולכן לענין פטור ממון אחר ילפינן דרך עליה מדרך ירידה:

בתוספות ד"ה בשור שלא נגמר דינו. אמר ימותו כולן: אף שיש לפרש האי ימותו כולן שמניחין אותן למות ולא שימיתו אותן בידים וכהך מכניסין אותו לכיפה דר"י ומתניתן

ר"י היא מ"מ אפשר דלא ניחא להו להתוס' לאוקמי מתניתן דשם כר' יהודה שלא אליבא דהילכתא:

בא"ד לא חש למידק: אכן ממה שהבאנו לעיל בשם הירושלמי דר' יוחנן באמת מתרץ כן דבנתערב באחרים כשרים איירי ע"כ אין מלשון פטורים ראיה נגד דעת ריב"ם אכן מהא דרבא לקמן ל"ק על ר"ת דהא שם ג"כ ליכא רק חד בר חיובא ואעפ"כ קתני פטורין דהתם אין לא' צד חיוב יותר מחבירו שייך שפיר לשון פטורים משא"כ הכא דהאחד חייב ודאי והאחרים ודאי פטורין לא שייך רק לשון פטור על האחד:

בא"ד. משמע דבההוא ענינא דאוקמי: ולשיטת ריב"ם י"ל בזה דאדרבה מזה ראיה לגירסתו דלשיטת ר"ת דאיירי בבהמה כמו באדם לא הול"ל אלא באדם כ"ע לא פליגי כי פליגי בשור רבנן סברי כו':

בא"ד. בנגמר דינו הי' אומר ת"ל: פי' בזה מתרץ ר"ת קושית הריב"ם דלכך התם כולם ימותו דלא שייך נכבשינהו דגזירה שמא יבואו י' כהנים בב"א אבל הכא לא שייך כן ואף דהתם בזבחים מסיק דעיקר טעם שמא יקח מן הקבוע וזה שייך גם כאן מ"מ ר"ל י"ל דלא ס"ל רק טעם ראשון ולא איכפת לי' במאי דפריך שם אלא מעתה במגיסא אסירי ולכן נקטו התוס' לקמן תירוץ דגזירה שמא יבואו עשרה כהנים:

בא"ד. אלא ודאי אתי לאיחלופי באדם ועביד היכרא: והא דעבדינן הכנסת כיפה ולא חיישינן דאתי לאיחלופי באדם לעשות גם בו הכנסת כיפה י"ל דודאי בבהמה אין חילוק בין הכנסת כיפה למיתה בקופיץ דכיון דאין כאן דין סקילה דעליה אמרה תורה דכמיתת הבעלים כך מיתת השור ולא ממיתין לשור רק משום ובערת הרע כ"כ מותר להורגו בקופיץ כמו בכיפה וא"כ מה שהורגין בכיפה שפיר הוא היכר דליכא כך דין דובערת הרע באדם ג"כ להרגו בהכנסת כיפה דא"כ בשור ל"ל לצער בע"ח ולטנף חצירו יהרגו אותו בעריפה אלא ע"כ משום דאז ה"א דאיכא גם דין ובערת באדם להרגו בהכנסת כיפה:

בא"ד. אבל במתניתן דזבחים חיישינן לתקלה טפי: בפשטות הוי מצי לחלק לפי מה דאמרינן בכמה דוכתי דאיסור כרת חמור מאיסור לאו וא"כ הכא אם יטעה וישחוט שור הנסקל שנגמר דינו ליכא איסורא ואפילו יאכלנו ליכא רק איסור לאו אבל התם כשישחוט א' מן התערובות והוא מן המוקדשין עובר אלאו דכרת של שחוטי חוץ ולכן גזרינן התם טפי וביותר קשה כיון דמה שכתבו התוס' לקמן דהזיד במעילה במיתה לא שייך רק גבי אכילה כמו שכתבו התוס' בפסחים (דל"ג ע"א) והרי אכילה לא שייך רק אחר שחיטה ומשעת שחיטה כבר עבר אשחוטי חוץ וצ"ע:

בא"ד. לפי שאינו כדרך הנאתו: מזה משמע דבמוקדשין מועלין אפילו שלא כדרך הנאתן וצ"ע ממה שכתבו התוס' בפסחים (דכ"ו רע"א) דאין מועלין רק כדרך הנאתן ע"ש:

בא"ד. כגון רכב על גבי השור: הוצרכו לזה דבא חבירו ורכב דלכאורה שייך יותר תקלה בשוה"נ מבמוקדשין דבשוה"נ בכל פעם שנהנה עובר אבל בהקדש הראשון שנהנה מעל ויצא לחולין על ידו ושוב אין בו איסור מעילה כלל לכך הוצרכו התוס' לפרש דגם חבירו מעל דהא דאין מועל אחר מועל הוא דווקא בקדשי בדק הבית ולא בקדשי מזבח וכדאמרינן במעילה (דף י"ט ע"ב) ע"ש:

בא"ד. וסמיכה על גבי ראש גדי וטלה: הוצרכו לזה משום דהתם במתניתן דכל הזבחים קתני שוה"נ וחטאת המתה שנתערבו בין הזבחים ובשוה"נ לא שייך תערובות רק בתוך שוורים אחרים כגון שלמים ועולות דשייכי בהו שוורים אבל חטאת דלא שייך רק גבי גדיים וטלאים דמהם נעשה חטאת דפר העלם דבר ופר כהן משיח לא שכיח וגם לא מייתי רק אחד ולא שייך בהו תערובות א' באלף דקתני התם ובגדיים וטלאים לא שייך תקלה דרכיבה דאין שייך רכיבה בהם להכי הוצרכו התוס' למצוא תקלה אחרת בהם דהיינו סמיכה:

בא"ד. וחלב מוקדשין על גבי מכתו: עיין במהרש"א שהקשה דהא מחיים לא שייך חלב ולכאורה היה נ"ל דחלב גרסינן ולא חלב דאמרינן במעילה (די"ב ע"ב) דחלב מוקדשין וביצי תורין לא נהנין ולא מועלין וא"כ יש איסור דרבנן כשנהנה ממנה בהקדש ובשוה"נ מותר לגמרי וא"ע מצאתי כן בברכת הזבח בזבחים אכן אי נימא דחשבינן לתקלה גם בשעובר באיסור דרבנן בלא"ה י"ל דלעולם כוונו התוס' לחלב ואיכא תקלה בששחטו דבשוה"נ מותר ובמוקדשין אף דאין מועלין אחר שחיטה כיון שנאסרו משום שחוטי חוץ דיצאו מידי מעילה כדאמרינן במעילה (דף ב' ע"ב) לענין קדשים שמתו או נפסלו בשאר פסול דאם עלו ירדו אז אין בהם מעילה מדאורייתא מ"מ מועלין מדרבנן ואכתי עובר באיסורא דרבנן ודמי לחלב המוקדשין:

בא"ד. דהזיד במעילה במיתה: ק"ק הא רק רבי ס"ל הכי לקמן (דף פ"ד ע"א) ורבנן פליגי וסברי דרק באזהרה איכא וכוותייהו פסקינן ואיך יתכן דמתניתן דשם סברי הכי ותהיה כרבי ודלא כהלכתא:

בא"ד. אמאי לא תקינו רבנן בהו מיתה: עיין במהרש"א שהוקשה לו הא כבר כתבו התוס' לעיל דלא ממיתין דלא ליתי לאחלופי באדם ומה שתירץ לא נתברר לי דהא ליכא תירוץ אחר בזה דנימא דלא אליבא דהך תירוצא אזלי התוס' הכא. אכן דעתם נלפענ"ד דלעיל הקשו התוס' דנכבשינהו דניידי ובזה שייך דין מיתה גם באדם דין תורה דהא

אזלינן בתר רובא בדיני נפשות ורק משום שמא יקח מן הקבוע אין ממיתין לאדם שפירש וכמו שכתב המהרש"א גופי' לעיל או מטעם אחר עכ"פ כיון דמצרכינן לטעם למה אין ממיתין לאדם א"כ אין דין פטורו פשוט כ"כ ושייך שפיר למיגזר שלא יטעו ב"ד הבאים אחריהם לאחלופי באדם אבל הכא לא איירי בפירש רק בנוטל מן הקבוע וכיון דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי וספק נפשות להקל לא שייך למיגזר דיטעו גם אדם כן דדבר זה פשוט לכל דפטור ורק משום דהם איסורי הנאה מטעם ספק איסורא לחומרא נימא דיהא מוטל על ב"ד להורגם כי היכי דלא ליתי לידי תקלה אף דלא הוי תקלה כ"כ כמו גבי מוקדשין:

בא"ד. ולא תקינו להו מיתה: ק"ק הא לא אמרינן התם רק דאין צריכים להמיתן עד שידונם הב"ד כדי לסלק המזיק במהרה אבל פשיטא אם לא הומתו ע"י אחר צריכים הב"ד להמיתם דמי גרעו משור וא"כ עכ"פ ימותו שם וא"כ מה ענין זה לכאן דפטורין לגמרי:

בא"ד. אבל בשוורים אותן שיש לתלות: הוצרכו לזה דלא יקשה ל"ל דנקט דין זה באדם דוקא לנקוט אפילו בשוורים דפטורין וכש"כ אדם ותרצו דבשוורים כה"ג דהיינו אם אחד מוחזק בנגיחות ואחד לא כמו הך דאבא חלפתא חייב המוחזק בנגיחות ועיין במהרש"ל ומהרש"א שנדחקו ליישב לדעת ר"ת הא דקאמרינן ושור שנגמר דינו שנתערב בשוורים אחרים סוקלין אותן ולא אמרינן נכבשינהו דניידי ולפענ"ד לק"מ לפי מה שכתבתי לעיל דודאי לפי טעם דגזירה דשמא יקח מן הקבוע לא שייך נכבשינהו ורק ר"ל סבר לפי דעת ר"ת כתירוצו קמא דזבחים דהטעם שמא יבואו י' כהנים בב"א וזה לא שייך כאן רק דזה שייך דוקא לר"ל אבל לא לרבא דקאמר התם בפירוש הטעם דשמא יקח מן הקבוע והרי הכא רבא הוא דמתרץ הכי דאיירי בשור שנתערב בשוורים מעליא ולרבא לשיטתו ודאי גם לר"ת לא אמרינן נכבשינהו דניידי:

בא"ד. ומשום ובערת הרע מקרבך: אף דובערת הרע לא כתיב גבי שור רק גבי אדם מ"מ גם לענין שור מייתינן ליה בחולין (דף ק"מ ע"א):

בא"ד. ונבילה אסורה באכילה מוכחת כן: פירוש כיון דאיה"נ אתיא מלא יאכל את בשרו וזה דרשינן שם דעבדי' כעין בשר דשחטיה אסור א"כ לא אמרינן רק היכא דנסקל או היכא ששחטו ולא בחיים ואף דאי ילפינן איה"נ מבעל השור נקי לכאורה גם מחיים בכלל מ"מ מוכח דלא אמרינן כן דאל"כ מאי פריך שם בעל השור נקי ל"ל כיון דיליף איסור אכילה והנאה מלא יאכל הא איצטריך לאיסור הנאה מחיים דלא שייך לאסור מלא יאכל אלא ודאי דפשיטא להש"ס דשוה"נ לא נאסר מחיים:

בא"ד. דשור הנסקל אינו נאסר מחיים: (בב"ק דף כ"ט ע"ב) אמרינן ב' דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאלו הן ברשותו בור בר"ה וחמץ מו' שעות ולמעלה והקשה שם בשט"מ בשם ר"י מווינא דליחשב נמי שור המועד בהדייהו דאסור בהנאה וא"כ אינו ברשותו של הבעלים ואעפ"כ עשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו ע"ש שהניח בצ"ע ולשיטת הר"ת א"ש דכל מה שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו היינו בשעוד השור בחיים ומחיים לא נאסר לדעת ר"ת ולכאורה מזה ראיה לשיטת הר"ת ז"ל:

בא"ד. והרי רובע ונרבע שנאסר מחיים: ביאור דבריהם עיין בקדושין והא דפשיטא ליה דרובע ונרבע נאסר ג"כ אחר שנגמר דינו אף דלא כתיב רק גבי שוה"נ שהמית את האדם דמקרא דולא יאכל את בשרו אתיא איסור דלאחר גמר דין כמבואר בשמעתא דסקול יסקל י"ל דנפקא במה מצינו משוה"נ וכן כתב הריטב"א בקדושין שם. אכן ק"ק כיון דדין סקילה ברובע ונרבע מהיקשא דבהמה לאשה ודשוכב לנשכב אתיא א"כ לא יאסר רק לאחר סקילה כמו באדם דאמרינן בערכין (דף ד' ע"ב) דזו מיתתה אוסרתה ע"ש דהא אין היקש למחצה ועדיפא היקש ממה מצינו:

בא"ד. היינו משום דאסור לענות דינו: זהו כדעת הראב"ד אבל לפי דעת הרמב"ם בפי"א מה' נזקי ממון לא שייך גבי שור משום עינוי הדין ע"ש:

בא"ד שיכול למוכרו לרכוב עליו: ואף דכבר הביאו התוס' לעיל האי דב"ק דמכרו אינו מכור י"ל דהתם לא קאמרינן הכי רק לענין שאר מילי ולא לענין דלא שייך בי' עינוי הדין אבל לפי הך טעמא שמכרו אינו מכור משום דאין לו בעלים ודאי יקשה כקושית התוס' על ר"ל והיינו שכתבו שפירוש זה לא יתכן אכן בכתובות שם כתבו טעם אחר לחלק בין קדשים לחולין ע"ש:

בא"ד. מטעם כל דפריש מרובא פריש: אף שכבר כתבו דלא שייך לומר כן משום גזירה שמא יקח מן הקבוע השתא אהא קאי אמה שתירצו ליישב שיטת ר"ת דשאני ב"ח כיון שאפשר ע"י נכבשינהו דניידי וא"כ ע"כ הא דלא שרינן בזבחים ע"י נכבשינהו משום גזירה דשמא יקח מן הקבוע השתא משום דמחלקינן בין חולין לקדשים ואהא הקשו אכתי ירעו עד שיסתאבו וא"כ אין להם עוד דין קדשים ומישתרי מטעם כל דפריש:

דף פ.

ברש"י ד"ה אי הכי. דהני אחרים דמתניתן רוצחים נינהו: הא דפירש כן הוא לשמואל אבל לר"ל לא צריך להך פירושא דבפשיטות מקשה שפיר דהא לא שייך כלל הך אפילו כיון דלדידי' בשוורים איירי:

בד"ה אמר ר"י אפילו. לא מחייבינן לאידך משום הך חזקה: ואף דאמרינן בקדושין (דף פ' ע"א) דסוקלין ושורפין על החזקות מ"מ לא אלימא הך חזקה דאבא חלפתא כ"כ ליהרג האחר כיון דגם לו יש חזקת כשרות ומשום עדיפותא דחזקה דאבא חלפתא לא קטלינן ליה לאידך:

בתוספות ד"ה ואחרים. דהך ברייתא כרבי יהודה: ואף שר' אלעזר בר"ש הוזכר ג"כ בפלוגתא דהך ברייתא יש לומר דלא קאי רק אאחרים ולא אאחרים באחרים אבל זה דוחק לומר דס"ל ג"כ כר' יהודה דאסר ס"ס דא"כ יפלוג אאבוה ר"ש דס"ל בזבחים שם דס"ס בכ"מ מותר:

דף פ:

בגמרא ש"מ מותרה לדבר החמור: הטעם דמ"ד דלא הוי מותרה פירשו התוס' בכתובות (דף ל"ג ע"א) דגזה"כ הוא דבעינן שיתיר עצמו לאותה מיתה דוקא ולעיל (דף מ"א ע"א) כתבו התוס' דחבר הוי כאלו התיר עצמו למיתה או דלא בעי היתר כלל לר"י בר"י וא"כ הוה מצי לאוקמי מתניתן בחבר וכר' יוסי בר"י וי"ל דניחא ליה לאוקמי בהתרו בו סתם אליבא דהילכתא ולא כר"י בר"י דלית הילכתא כוותיה:

ת"ק יליף ממקושש: ק"ק כיון דבעי לתרץ אליבא דכ"ע הא דמותרה לדבר החמור כמש"כ התוס' א"כ מנ"ל לרבנן לידוק מזה דהתרו בו סתם מהני דלמא משום דלא ידעו באיזה מיתה הוא נהרג התרו בו במיתה חמורה שהיא סקילה דמהני ממנ"פ כיון דמותרה לדבר החמור הוי מותרה לדבר הקל וכיון דאח"כ היה נסקל שפיר ה"ל התראה ומכש"כ שי"ל כן לפי מה שכתבו התוס' לעיל (דף ע"ח ע"ב) דמסתמא סברו שהוא בסקילה כיון ששוה חטאו לעע"ז וי"ל לפי' השני שכתב הר"ן דאי התראה סתם מיתה מהני אין כש"כ דמותרה לדבר החמור מהני אבל איפכא הוי כש"כ א"כ יותר סברא לרבות התרו בו סתם ולילף ממקושש משנילף מותרה לדבר החמור אבל לפי' הראשון של הר"ן קשה בין לרבנן בין לר"י למה הוצרך הש"ס למימר אליבא דמקושש הוראת שעה היתה:

ברש"י ד"ה ש"מ. מדקתני בסקילה: הא דפי' רש"י ההוכחה מר"ש דוקא ולא מרבנן דסברי ידונו בשרפה או מסתם מתניתן קמא דתנא ידונו בקלה י"ל ע"פ מ"ש התוספות בד"ה הוי דנכרי שעשה כן בישראל ונתגייר ממיתין אותו אף שלא התרו בו א"כ לכאורה לא מוכיח מידי דלמא הך חייבי מיתות שנתערבו דמתניתן איירי בכה"ג דהיינו נכרי שבא על נערה מאורסה דישראל ונתגייר דנידון בסקילה או שבא על א"א דישראל דנדון בחנק לאחר גירותו או שהרג לישראל ונתגייר דנדון בסייף כמבואר לעיל (דף ע"ב ע"ב)

ובכולהו לא בעי התראה והאיך בעי למידק מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר הקל ואף דתני כל חייבי מיתות שנתערבו ונשרפין לא שייך בכה"ג הא לפי חד תירוצא של התוס' לעיל (דף מ"ה ע"ב) לא דייקינן האי כל דקתני ולכן מכל הני דמתניתן לא הוי מצי למידק אבל מר"ש דייקינן שפיר כיון דסבר דדנין בסקילה אותן מחווייבי שריפה שהם ע"כ ישראלים והם בעו התראה ולכן י"ל דרש"י בדיוק לשונו דוקא מר"ש נקט דיוקא:

בתוס' ד"ה אלא למ"ד. ומיהו התם מבעי' לן: עיין במהרש"א שהקשה בזה דלמא הכא טעמי' ג"כ משום דמספקא ליה וי"ל לפי מה שכתבו התוס' לעיל בד"ה ואחרים דגרסינן הכא ואחרים באחרים דכיון דר"י הוא דס"ל ס"ס אסור וא"כ אי ס"ד דמשום ספק אסר ר"י הולד ל"ל למיתני ואחרים באחרים לאשמעינן דאפילו ס"ס אסור הא גם מתערובות הראשון שמעינן כן דהא הך נתערב באחרים דקתני ע"כ אהולד קאי דאי אפרה נתערבה הל"ל וא"כ גם בתערובת הראשון הוי ס"ס כיון דהולד גופא הוי ס' אסור אע"כ דמכח ודאי אסר ר"י הולד ומקשה שפיר אכן כיון דזה לא אתיא שפיר רק לשיטת ר"ת דספק א' בגופו וספק א' בתערובות מקרי ס"ס אבל לשיטת ר"י בביצה (דף ד' ע"ב) דלא מקרי ס"ס לא לכן הוצרכו התוס' גם לתירוץ ועוד יש לחלק:

בא"ד. כ"ע מודו דחוששין: ממה שכתבו בזה עכ"פ ר"י ע"כ סבירא ליה דזה וזה גורם מותר לפי מה דפשיטא ליה להש"ס וא"כ קשה לכאורה אמה דקאמר בחולין (דף ס"ט ע"א) אי לר' יהודה איסור יוצא איכא ע"ש הא ליכא איסור יוצא לר"י אי ס"ל זה וזה גורם מותר ואפשר שלזה כוונו התוספות במה שכתבו לקמן ומיהו בפ' בהמה המקשה איבעי' להו:

בא"ד. איכא מאן דשרי לר"א: צ"ע דהוי ראיה להיפך דהא בנרבעו ולבסוף עברו חד איסורא הוי ואולי ט"ס הוא וצ"ל איכא מאן דאסר לר"א וראיתם מרבא דס"ל שם כן:

בד"ה עובר ירך אמו הוא. ועוד אשכחן בפ"ק דביצה: לפי מה דמבואר בפ' אלו טריפות אית ליה לרב אחא בר יעקב דטריפה יולדת וא"כ י"ל דגם רב כוותיה ס"ל והאי עגל שנולד מן הטרפה איירי דנטרפה ולבסוף עברה והאי דמותר היינו משום דזה וזה גורם מותר כמו דפסקינן וא"כ שפיר י"ל דס"ל לרב עובר ירך אמו ולא קשה כקושית התוס' ואולי לא ניחא להו להתו' לאוקמי ר"כ ור"א ורב בהך דטרפה יולדת שלא אליבא דהלכתא:

בא"ד כדאשכחן בהניזקין דמסיק תיובתא: ק"ק דגם אם איתא כן דמשכחת סוגיא כה"ג אכתי יקשה באמת למה מסיק בתיובתא כיון דאיכא למימר דאתיא כהאי תנא והוא סבר כאידך תנא אכן באמת לכאורה אין ראיה כלל מהך דהניזקין דהתם פריך שפיר על ר' יוחנן דסבר דהיזק שאינו ניכר שמי' היזק ממתניתן כיון דסבר ר"י הלכה כסתם

משנה ולכן אין לתרץ דמתניתן אתיא כר' יהודה והוא סבר כר"מ אבל לפי מאי דבעי למימר שם דפליגי ר"מ ור"י בהכי ועוד דהא ר"מ ור"י הלכה כר"י כדאמרינן בעירובין (דף מ"ב) ולכן אסיק ר"י בתיובתא אף דפליגי תנאי בדינו ומהך דף' השולח ל"ק דכבר הוכיחו התוס' שם דאינו ענין להך היזק שאינו ניכר דר"י אבל בהך דתמורה דמקשה לר"י מברייתא ואח"כ קאמר דתנאי היא ריה"ג ורבנן ור"י סבר כרבנן בהא ודאי מתורץ הקושיא מהברייתא די"ל דברייתא אתיא כריה"ג ור"י סבר דהלכתא כרבנן והא דבאמת אסיק מילתא דר"י בתיובתא י"ל כמו דמתרץ על תירוץ רבא שם כיון דר"א אקשי לר' יוחנן גופא שם ולא תירץ ליה מידי אלמא דלא אליבא דתנאי אמר למילתיה ולכן אסיק בתיובתא אבל לפי האמת קאי דינא דר"י ולא קשה מהברייתא ומה"ט י"ל פסק הרמב"ם הך דין דר"י דהפריש חטאת מעוברת וא"כ יצא לנו מזה דעובר (לאו) ירך אמו הוא לפי האמת וזה דלא כדעת התוספות אכן מש"כ בספרי ע"ל ליבמות (דף ע"ז ע"ב) בביאור דברי רש"י כתבתי שיטה אחרת בפסקי הרמב"ם ע"ש:

בא"ד. ופריך עליה אלא הא דאמר רבא: הא דפריך אר"י דיבמות מדיוקא דטעמא דכתיב אשר יולדו ולא אר"י דתמורה דס"ל בפירוש דעובר לאו ירך אמו הוא היינו משום דלרבא לשיטתו מר"י דשם אין ראיה דהא קאמר טעמא אחריתי לר' יוחנן אכן ק"ק מאי בעי רבא בזה לפרש לר' יוחנן טעמא אחרינא כיון דר' יוחנן ע"כ ס"ל דעובר לאו ירך אמו כדמוכח מהך דיבמות ואכתי סלקא בתיובתא ואולי ליישב דינא דר"י שם אליבא דנפשיה קאמר:

בא"ד. אלא משום דבעו לאוקמי: הא דניחא ליה לאוקמי הך מילתא דרבא דוקא ולא שאר מילי דסבר רבא ע"כ עובר ירך אמו הוא וכמו שהוכיחו התוס' י"ל עפמ"ש התוס' לעיל (דף ס"ח ע"ב) בד"ה קטן וי"ל כגון שנתגיירה אמו כשהיתה מעוברת ע"ש דמוכח כן מהא דאמרינן שם אלא בגזל הגר הכתוב מדבר והוא ברייתא כדמוכח בב"ק (דף ק"ט ע"ב) ע"ש וא"כ ע"כ כ"ע ס"ל הכי ומזה ראיה קצת לתירוצא קמא דהתוספות שם ולא כמו שחלקו שם בין זכיה דגירות לשאר זכיות:

בא"ד ולאו משום דהוי ירך אמו: ק"ק דלפ"ז מי הכריח הש"ס כאן למימר דולדה אסור משום דעובר ירך אמו הוא כיון דגם למ"ד דלאו ירך אמו הוא ולדה אסור ועוד אכתי איך תירץ ר"ת קושית התוס' דלעיל כיון דלדידיה הלכתא דלאו ירך אמו הוא א"כ מאי אולמא הך אוקימתא מאוקימתא קמייתא דתליא בזה וזה גורם וי"ל דהאי עובר ירך אמו הוא דקאמר ולא לענין כל מילי אלא לענין הך ופירושו דנעשה כמי שנגמר דינו עם אמו:

בא"ד. ופריך בגמ' פשיטא גופא הוא: אכן אכתי ק' כיון דטעמא דר"ת משום דגמר דין ב"ד היה על שניהם ליהרג וכמו שהרחיב הביאור בר"ן (שהביא שיטת הר"ת בשם ר"י)

א"כ לא שייך טעם זה בנגמר דינה ולבסוף נתעברה דהא גם לענין איסור הוי כזה וזה גורם דמותר ואעפ"כ קתני שם סתמא דאין ממתינין לה עד שתלד והיינו ע"כ מגזה"כ דגם שניהם לרבות את הולד וא"כ אכתי מאי פריך שם פשיטא גופיה הוא הא טובא קמ"ל בנגמר דינה ולבסוף נתעברה:

בא"ד. ומיהו האי דפ' הפרה קשה: בשט"מ שם כ' בשם הרא"ה וז"ל מ"ט גופיה היא כיון שכל חיותו ממנה וצריך לה שא"א לו אלא עמה כו' ולא שייכא הא דרבא בההיא דאמרינן בעלמא עובר אי ירך אמו הוא או לא עכ"ל וזהו שיטת ר"ת דכאן וסברא זו נלפענ"ד שהיא סברת הש"ס דב"ק (דף ע"ח ע"ב) דקאמר או דלמא כיון דצריך לאשתרוויי' בהדה בשחיטה כמאן דשייר בגופא דמי ע"ש ובשט"מ שם הביא בשם הרב המאירי ב' שיטות לענין פסק הלכה ונראה דתליא בפלוגתא דהתוס' והר"ת דכאן:

ד"ה הוי מותרה. וא"ת ותפשוט מהא דתניא: ק"ק כיון דתי' הש"ס דהתרו בו סתם שייך ג"כ אדיוקא מהברייתא ודאי עדיף להקשות ממתניתן מלהקשות מברייתא אאמוראי די"ל דלא שמיע ליה הך ברייתא:

בא"ד. ושם פירשתי: כבר העירותי דלדעת הרבינו יוסף שהביאו התוס' במכות (דף ב' ע"א) נסתרו ב' תירוצי התוס' דלעיל (דף מ"ה) וקושית התוס' במקומה עומדת:

בד"ה הנסקלין בנשרפין. ותירץ דלא אזלינן בתר רובא: עיין בזבחים ובחולין שתירצו התוס' עוד תירוץ אחר בשם ר"ת כיון דנהרג בלא"ה לא אזלינן בתר רובא ממיתה למיתה וכבר הארכתי במ"א מה שיש להקשות אשיטה זו אכן עתה נ"ל לתת טעם לשיטת ר"ת למה יגרע ממיתה למיתה יותר ממיתה לפטור ולפי הסברא נהפוך הוא אם לחייב את הזכאי מהני רוב כש"כ שמהני לחייב בחמורה את החייב בקלה. ונ"ל דהנה ידוע דעת הר"ן בנדרים דלכך דבר שיש לו מתירין לא בטיל דהא דמין במינו לא בטיל יליף ר"י מדם הפר ודם השעיר ורבנן סברי מכאן לעולם שאין מבטלין זא"ז וסבר הר"ן דטעמייהו דרבנן דלא שייך לומר דמין במינו לא בטיל כשהאחד איסור והא' היתר רק כששניהם היתר כהך דעולין בזה אמרינן דאין מבטלין זא"ז דזה שפיר מיקרי מין במינו ולכן בדבר שיש לו מתירין ששניהם היתר גם רבנן מודו דמין במינו לא בטיל עכ"ד וא"כ י"ל כיון דהך דרוב ילפינן מסנהדרין דמקצתן מחייבין ומקצתן מזכין וצותה התורה אחרי רבים להטות וא"כ המחייבין דמו לאיסור והמזכין להיתר ובזה שייך ביטול ברוב ולא מין במינו אבל בב' ב"א שנתערבו ושניהם חייבים רק דזה בקלה וזה בחמורה א"כ שניהם מקרי איסור והוי מין במינו וגם לרבנן לא בטיל כמו עולין ששניהם היתר דלא בטלי לרבנן מטעם מין במינו וזה מש"כ הר"ת דלא אזלינן בתר רובא לחייבו במיתה חמורה

כיון דבלא"ה נהרג א"כ הוי מין במינו ולא בטלי וא"כ לא שייך זה רק ברוב ע"י ביטול ולא ברוב בעלמא ומתורצים בזה כל הקושיות שהקשו אשיטת ר"ת הנ"ל:

בא"ד. והא דפריך בגמ': עיין במהרש"א שכ' דרק אתירוץ א"נ קאי זה ולפענ"ד נראה להוסיף דלא קאי רק אמה שכתבו התוספות דגזירה שמא יקח מן הקבוע דסלקא מיניה דלתירוץ קמא דאי אתה רשאי למושכה להחמיר עליו יש לפרש קושית הגמרא דתיפוק ליה דרובא נסקלין דגם אי שוין אכתי נכבשינהו דניידי כיון דנסקלין רובא:

דף פא.

בגמרא האי גברא קטילא הוא קמ"ל: ק"ק דאיך אפשר לומר כן הא בערכין (דף ו' ע"ב) תנן דהיוצא ליהרג מדיר ומחרים ומקדיש ואם הזיק חייב אלמא דכחי דייניו ליה לכל דבריו אכן לפי מה שכתבו התוס' בד"ה ונגמר דינו י"ל דהכי קאמר דסד"א דהאי גברא קטילא הוא והוי ליה עדות שאי אתה יכול להזימה קמ"ל דלא וכתי' ועוד י"ל דהתוס':

אימא כולהו בסקילה: א"ל כיון דע"כ לא ס"ד הך דא"כ מאי קמ"ל יחזקאל א"כ ליקשי' בפשיטות דלמא איירי בלא נגמר דינו די"ל דודאי ס"ד הכי אלא אקושיא דלמא תורה קמהדר קפריך וזה לא שייך לענין לא נגמר דינו וכמש"כ המהרש"א:

אלא מעתה אל תטמאו בכל אלה: ק"ק דלמא התם משום דכתיב כל דמשמע מקצת לדעת ר"י בן בתירא לעיל (דף ע"ח ע"א) וי"ל דר"ע ס"ל כרבנן לעיל דפליגי וס"ל דמשמעות כל הוא כולו וכמ"ש הר"ן שם והתוס' בפסחים (דף ס"א ע"ב) וא"כ ר"ע הכי קאמר הא משמעות כל הוא כולו ואעפ"כ באל תטמאו פירושו מקצת משום דמוכח קרא ה"נ בקרא דיחזקאל אף דמשמעותו כולם ביחד כיון דליכא לפרש כן ע"כ פירושו מקצת: אכן במכות (דף כ"ד ע"א) קאמר ג"כ הכי כשהיה ר"ג מגיע למקרא זה כו'. ולכאורה תמוה דקאמר מי כתיב עושה כל אלה דמשמע אי כתיב הכי משמע הכל ומייתי ע"ז ראיה מאל תטמאו בכל אלה דמשמע דאפי' בכל אלה משמע מקצת ולפי מה שכתבתי לעיל (דף ע"ח ע"א) לחלק בין כל דחיוב לכל דשלילה ע"ש גם זה א"ש ע"ש אכן בלא"ה יש לדקדק שם דקאמר התם נמי הנוגע בכל אלה הוא דמטמא דנוגע מאן דכר שמיה הא הך קרא דאל תטמאו בכל אלה גבי עריות כתיב ולכן נ"ל דאל תטמאו בכל אלה לא גרסינן אלא אל תטמאו בהם דכתיב בשמיני גבי נגיעת שרצים ולפ"ז א"ש דהתם לא כתיב כל וא"כ י"ל דגם כאן לקרא זה נתכוין ר"ע וא"ש:

ונעשה חמותו נידון באשת איש: ק"ק הא חמותו איסור מוסיף הוא דמוסיף בה איסור לאחר מיתת בעלה דאז מותרת משום א"א ואסורה משום חמותו וא"ל דאין זה מיקרי

מוסיף כיון דאין בזה הוספת איסור חדש אלא איסור חמותו גופא דהא לענין אשת אח נמי אמרינן דמיגו דאיתוסף איסורא לגבי שאר אחים משום אשת אח איתוסף נמי לגבי דידיה משום א"א גם א"ל דאין זה מיקרי מוסיף כיון דבעת שחל האיסור אינו מוסיף רק לאחר מיתה באמת לכאורה מוכח כן דאל"כ יחשב נבילה ביוה"כ איסור מוסיף דנבילה מוסיף איוה"כ לאוסרו אחר יוה"כ וא"כ מ"ט דר"ש דפליג למ"ד ביבמות (דף ל"ג ע"א) דר"ש א"מ אית ליה אלא דלפ"ז קשה אהא דאמרינן בכריתות (דף י"ד) גבי אוכל חלב של נותר ביוה"כ דנותר אחלב א"מ הוא מגו דאיתוסף איסורא לגבי גבוה דלפ"ז אם נעשה נותר ביוה"כ לא יחול האיסור נותר דהא בזה לא הוסיף איסור לגבוה דבלא"ה אסור להקריבו ביוה"כ משום עולת חול ביוה"כ וא"ל דנפ"מ אם עבר והעלהו דאז גם משום נותר ליכא דלן הוא מהפסולים שאם עלו לא ירדו וכמ"ש רש"י ז"ל אהך נותר גופי' בכריתות (דף כ"ד ע"א) אע"כ דאמרינן דהא שם נותר חל עליו שאסור לגבוה במוצאי יוה"כ וא"כ חל שם חמותו אאשת איש לאוסרה לאחר מיתת בעלה ומוסיף נמי השתא ויש לחלק ועיין מש"כ בספרי ע"ל בכריתות שם:

ברש"י ד"ה בסקילה. דכל דמיהם בסקילה: מזה ק"ק אמה שכתבו התוס' בב"מ (דף ס"א ע"ב) דמדמיו בו דמיותר דריש היקש דמלוה בריבית לשופך דמים והרי מצרכינן להך דרשה דהכא והתוס' כאן כתבו דמדכתיב והולידו בן פריץ קדייק אכן רש"י ז"ל דלא נחית לזה כיון דגזילה גזל כתיב ג"כ בהך קרא ובזה ודאי ליכא למימר דאינו חוזר ומה שהקשו התוס' אפי' רש"י ז"ל דודאי פשטות דקרא דדמיו בו לסקילה אתיא אכן מדכתיב בו יהיה דמיותר מניה דרשינן תמיד דמי העני בו יהיה וישובו אליו:

בד"ה אל ההרים לא אכל. וע"כ משום דלא עבד הני לאו צדיק הוא: פירוש כיון דנקיט עבירות חמורות שבתורה מזה משמע אבל הקלות עשה דא"כ לנקוט קלות דמקרי רשע עליהם וכש"כ חמורות ולכן פי' דבאמת משמעותן עבירות הקלות שבתורה וא"כ כש"כ דחמורות נקרא רשע ובזה מתורץ מה שהקשה מהרש"א בח"א:

בד"ה שלא נהנה. שהוא דבר גנאי לאדם הגון: אף דבסוף מס' פאה משמע דאיסור גמור הוא ליהנות מן הקופה כשיש לו מזון י"ד סעודות י"ל דאיירי בשאין לו ואעפ"כ אינו נוטל ואמרינן שם דעל זה נאמר אשרי הגבר אשר יבטח בה' וזה גנאי הוא לאדם הגון שנוטל ואינו בוטח בד':

בתוספות ד"ה איתגורי איתגר דחס רחמנא אהפסד ממונו של חבירו: ולפ"ז לר' יוחנן דס"ל שם בכתובות דהיכי דאיכא ממון ומלקות מילקי לקי ממונא לא משלם ע"כ צ"ל דממון קיל דאל"כ אכתי תיקשי איתגורי איתגר ועיין בשיטה מקובצת שם שהביא בשם

ראשונים תי' אחר על קושית התוספות דכיון דע"כ הקילה התורה לגביה דמשום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעות אמרינן דגם לזה הקילה גביה דהקיל מתרוייהו עבדינן ליה. אכן ק"ק איך נסתפק הגמרא שם אי ממון קיל אי מלקות הא בשבועות ר"פ שבועת הפקדון מוכח ממתניתן דניחא ליה לאינש דמייתי קרבן ולא לילקי וקרבן ממון הוא הרי ממון קיל ואפשר לומר דרק ממון מועט כמו קרבן קיל יותר ובכתובות מסופק אי גם ממון מרובה שיש בחבלה קיל ממלקות:

בד"ה ונגמר דינו. וי"ל דהכא מיירי כגון: א"ל דאכתי איך קאמר רבא במכות שם דבעידנא דקא מסהדי גברא בר קטלא הוא הא לעולם לא הוי בר קטלא דהא הך עמנו הייתם דכת שניה לא חשיב עדות דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה דאי מיתזמי לא מיקטל דיכולים לומר לא לחייב מיתה באנו לכת הראשונה דהא היתה יכולה לומר הא אכתי הוי מיקטל ע"פ עדותכם וא"כ לא מהני הך עמנו הייתם ולא הוי עדות מוכחשת דהני קאמרי בא' בשבת והני קאמרי בב' בשבת ואיך קאמר דפטירי משום דבלא"ה גברא בר קטלא הוא די"ל דרבא לשיטתו קאי דס"ל לעיל (דף ע"ח) דבזוממי זוממין לא בעינן אתה יכול להזימו:

בא"ד. עבר בפני ב"ד: ק"ק למה להו להתוספות לאוקמי הכי הא בפשטות משכחת כגון אותן העדים שהעידו עדות הראשונה העידו ג"כ השנייה ועל אותו יום ועל אותה שעה ואי מיתזמי אשנייה גם הראשון מיתזם עמו ולאו בר קטלא הוא מכח עדות ראשונה והוי שפיר עדות שאתה יכול להזימה וי"ל דלשון הגמרא אי אפשר לפרש הכי דקאמר ונגמר דינו וכו' וחזר ועבר וכיון דגמר דין אינו רק ביום שלאחריו ואח"כ עבר ע"כ לא היה באותה שעה אכן כבר כתבתי לעיל (דע"ח ע"א) ליישב קושית התוס' דאיירי דעדות שניה הוא שנעשה עד זומם ובזה לא צריך אתה יכול להזימה רק דכתבתי שם דאכתי תקשה לרב אשי ולמה דיליף לקמן מקרא דיחזקאל ולפי זה גם הך ניחא דהא רק אלישנא דרבא קשה קושית התוס' אבל לר"א שפיר משכחת בכה"ג דשני העדות היה בשעה אחת וכן בקרא דיחזקאל:

ד"ה נידון בזיקה ראשונה. איסור מוסיף הוא אי אית ליה אחין: אבל אי לית ליה אחין לא חשיב א"מ אף דשם איסור אשת אב א"מ הוא דלגבי הך מילתא דאיירי ביה בעי שיוסיף וכן דעת הרמב"ם (ספ"ד מה' שגגות) ובהכי א"ש מה דנקט הרמב"ם בפי' המשניות בהא דעבר עבירה שיש בה ב' מיתות דהיינו חמותו ונעשית אשת אב ולכאורה יקשה הא ע"כ לא איירי בהכי דא"כ מ"ט דר' יוסי דפליג הא א"מ הוא ולפ"ז י"ל דשפיר משכחת דלא הוי א"מ כגון כשאין לאב קרובים אלא דק"ל בין על הרמב"ם בין אהתוס' הא לעולם הוי

א"מ דהא כשנעשית א"א נעשית ג"כ אשת איש וא"כ מוסיף איסורא לגבי כ"ע וא"ל דהא שם איסור אשת אב לא הוי מוסיף בזה רק שם איסור א"א הא כבר הוכיחו התוס' ביבמות (דף ל"ב ע"ב) דאיסור מוסיף אמרינן אפילו בב' שמות וכן כתבו התוס' ישנים בכריתות (דף י"ד ע"ב) אכן לא על הרמב"ם והתוס' לבד קשה כן אלא גם על הגמ' דכריתות שם דקאמר דאית ליה ברא לסבא כו' ע"ש וי"ל הך טעמא תיפוק ליה דגם בדלית ליה ברא ה"ל אשת איש שנעשה ע"י אשת אב איסור מוסיף אכן נ"ל דממה שהביאו התו' ראיה דאמרינן א"מ בשני שמות אדרבה איכא למידק איפכא דראייתם הוא מדאמרינן שם מיגו דאיתוסף איסורא לגבי בני אחים והיינו ב' שמות אשת אב ואשת אחי אביו והנה הך לגבי בני אחים הוא גירסת התוס' וגם גירסת רש"י בלישנא אחרינא אבל בלישנא קמא גרס רש"י מיגו דאיתוסף איסורא לגבי שאר אחים ולפי גירסא זו ודאי מוכח דבשני שמות אמרינן מוסיף דהא השם האחד הוא אשת אח והאחר אשת אחי אביו אבל לפי גירסת התוס' נראה דהך בני אחים לא קאי אבני אחי אביו שנשאה ומשום אשת אב וכמו שפירש רש"י והתוס' דא"כ בני א"ח הל"ל דהא רק חדא הוא אלא קאי אבני שאר אחי אביו דלגבי דידהו הוי שם אשת אחי אביו כמו לגבי דידיה ולכן נקט בנים דווקא ולא אביהם ומשום אשת אח דלדידהו הוי ב' שמות:

בד"ה לידון נמי באיסורא. לענין קרבן קא פריך: אף דלכאורה מוכח דרק לענין מיתה איירי דהא קאי ר' יוסי אמילתא דת"ק דאיירי במיתה מכ"מ י"ל דקס"ד דר"י עכ"פ גם לענין קרבן איירי מדקאמר כיצד אמר ר"י נידון בזיקה ראשונה חמותו ונעשית א"א נידון בחמותו ולכאורה י"ל הא הך לאו משום זיקה ראשונה אלא משום דנידון בחמורה הוא והתוס' ביבמות הרגישו בזה ולכן קס"ד דר"י לענין קרבן איירי ואי לאו משום זיקה ראשונה היה חייב שתים אבל כאן דאין איסור חע"א אינו חייב אלא אחת וכן לענין לא אתרו ביה אשמועינן שפיר דאי אתרו ביה משום א"א ולא משום חמותו לא מיחייב ורבא מתרץ ליה דר"י רק לענין מיתה איירי וכמש"כ התוס':

דף פא:

בגמרא משום דלקה ושנה ב"ד כונסין: ק"ק לפי מה שכתב רש"י לקמן בד"ה והיכא רמיזא דהלכה למשה מסיני הוא הך דינא דכונסין אותו לכיפה וא"כ מאי קושיא משום דלקה ושנה דילמא כך נמסר וי"ל לפי מש"כ הר"ן דודאי ליכא מיתה מן התורה אם לא דנכתבה בפירוש או ברמז ולכן קבעי לקמן (דף פ"ב ע"ב) אמי איכא מידי דרחמנא פטרי' ואנן ניקו ונקטול מהא דלקה ושנה ומתרץ במלקות ש"כ עסקינן וא"כ האי דמקשה כאן

משום דלקה ושנה ולא ידע דבמלקות ש"כ איירי ע"כ הך מיתה לאו מהלכה למשה מסיני היא אלא מדרבנן ולכן שפיר קבעי דלמה התקינו רבנן כן:

הכא במלקות ש"כ עסקינן: א"ל דא"כ לר' יצחק דס"ל רפ"ג דמכות דמלקות בח"כ ליכא היכי משכחת הך דינא דמי שלקה ושנה ואין סברא דפליג אדבר שהוא הלכה למשה מסיני די"ל דס"ל כמ"ד דלקמן עבירות מחזיקות ולא בעי רק ג' עבירות. אכן יש להסתפק אם דוקא בג' עבירות של ח"כ הוי הדין דכונסין אותו לכיפה או אם שייך ג"כ בעבירות או מלקיות של חייבי מיתה בידי שמים:

לימא מתניתן דלא כרשב"ג: הא דפשיטא ליה דבעי מוחזק דוקא דאל"כ תיכף בפעם השני יהיה הדין דכיפה. אכן ק"ק דילמא באמת הוי הפירוש כן דמי שלקה ושנה פירוש באותה עבירה ולא קאי אמלקות כונסין אותו לכיפה והא דבעינן שנה דבפעם ראשון י"ל איסורא הוא דקטעים וי"ל:

מאי לאו דכ"ע מלקיות מחזיקות: הא דפשיט לי' זה יותר משנאמר דפליגי בעבירות או מלקיות מחזיקות היינו דלפ"ז צ"ל דלת"ק ס"ל עבירות מחזיקות וא"כ למה נקט מלקין אותו לאשמועינן רבותא טפי דבעבירה לחוד בלא מלקו' בפעם ג' כונסין אותו לכיפה ולפי התירוץ צ"ל דנקט התנא דברייתא פלוגתייהו במלקות לאשמועינן רבותא לאבא שאול דס"ל מלקיות דוקא מחזיקות א"נ י"ל דניחא ליה לאוקמי בדבר דכבר פליגי ביה דהיינו בפלוגתא דרשב"ג ורבי מלאוקמי בפלוגתא חדשה אי עבירות או מלקיות מחזיקות:

והתם מלקיות ליכא: מכאן מוכח דגם במלקות מצרכינן שיתיר עצמו אף דלא כתיב רק במיתה הרי אמרינן לעיל מלקות במקום מיתה עומדת וגם ילפינן במכות (דף ה' ע"א) מלקות ומיתה מהדדי בגז"ש דרשע רשע וכבר העירותי לעיל (דף ע"א ע"א) שמה שכתוב באורים ותומים (סי' ל"ח) דבמלקות ל"צ שיתיר צ"ע מסוגיא זו:

והדתניא התרו בו: הא דלא מקשה בל"ז תרי ברייתות אהדדי דבברייתא קמייתא מוכח דס"ל לאבא שאול מלקיות מחזיקות מדנקט במלקיות דוקא ובברייתא שניה ס"ל עבירות מחזיקות די"ל דלעולם סבר עבירות מחזיקות והא דנקט במלקות דוקא משום דת"ק נקט כן ות"ק היה יכול לומר דס"ל מלקיות מחזיקות וסבר ליה כרבי אבל השתא דתירץ דת"ק ס"ל ג"כ כרשב"ג ועבירות מחזיקות וא"כ ע"כ הא דנקט מלקות משום א"ש נקט וא"כ ע"כ א"ש ס"ל דמלקיות מחזיקות פריך שפיר והדתניא ועוד פריך אהך ברייתא גופא במאי קמיפלגי ולכן א"ש הא דנקט קושיא זו הכא אתירוץ רבינא דוקא משום דב' קושיות מקשה בזה והוי הך במאי קמיפלגי כמו ועוד:

בעדות מיוחדת: הרמב"ם פסק ככולהו משום דסבר דלא פליגי דכל דהוי עדות כשר לענין ד"מ רק לענין דנ"פ הקפידה התורה דליבעי ככל הני דקחשיב בזה אמרינן דלענין כיפה לא צריך ולכן מכל הני לא עדיף חד מחבריה ולכן פסק הרמב"ם ככולהו. אכן ק"ק למה לא קאמר ג"כ כגון דאמרו העדים באחד מן החקירות אין אנו יודעים דמפסיל עדותן מטעם דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה וכמבואר לעיל (ר"פ היו בודקים) א"נ כשהעדים הם טריפה דמיפסל עדותן ג"כ מהך טעמא לרב אשי לעיל (דף ע"ח ע"א) וכיפה פשיטא דהוי דהא עדות כשר הוא ולפי מה שהוכיח הלח"מ (פרק כ' מה' עדות) מלשון הרמב"ם דבד"מ לא בעינן אתה יכול להזימה הרי דמקרי זה עדות כמו כל הני דחשיב דהא לענין ד"מ מהני אכן מהתוס' ריש מכות יש להוכיח דעדות שאי אתה יכול להזימה לא מקרי עדות כלל אפילו לענין ד"מ וא"כ יש לחלק בין הני דקחשיב ובין עדות שאאי"ל:

ברש"י ד"ה בעדות מיוחדת. כגון שנים רואין אותו אחד מחלון זה: והרמב"ם כתב דשנים ראו אותו זה אחר זה וקשה דהא לפי המבואר בש"ס דמכות לא שייך זה רק בעריות דכל אחד ראה כל המעשה אבל ברוצח לא ראה כ"א רק פלגא דמעשה והא הך דין דכיפה לא הוי רק ברוצח כמש"כ הרמב"ם גופא וא"כ איך שייך בזה דין כיפה הא יותר גרע זה מעד אחד דעכ"פ ראה הרציחה אבל בזא"ז אין אחד מהם ראה אותה ולכן מוכח לכאורה כמש"כ רש"י דאיירי באחד רואה מחלון זה ואחד מחלון זה:

בד"ה קנאין פוגעין בו. בשעה שרואין את המעשה: מזה נראה דדעת רש"י דבכולהו בעינן בשעת מעשה דוקא דמימריה דר"ח דהבא לימלך אין מורין לו דלקמן אכולהו קאי אכן דעת הרמב"ם ושאר הפוסקים אינו כן אלא דוקא בבועל ארמית בעינן כן גם לא ידעתי כלל איך שייך באחרינא בשעת מעשה דקודם שהגביה את הקסוה אשר ע"י זה נעשית שלו וקנאה בהגבהה עדיין לא גנב ולאחר שהגביה כבר הוא לאחר מעשה וכן במקלל בקוסם דאי אפשר לכוון אותו רגע דוקא שעובר ולכן דעת רש"י ק"ל:

בתוספות ד"ה אפילו תימא רשב"ג. משום דסתם לן תנא כוותיה: ביישוב קושיא זו א"ל כיון דלפי מאי דמתרץ דמתניתן רשב"ג וקסבר עבירות מחזיקות א"כ ע"כ צ"ל דהא דנקט במתניתן מי שלקה ושנה ולא נקט בעבירות בלא מלקות לאשמועינן דגם כרבי אתיא מתניתן ולהכי נקט תרי מלקות משום דלרבי בתרי מלקות סגי ולרשב"ג ג"כ סגי דהא עכ"פ ג' עבירות איכא וא"כ אף דמתניתן אתי ג"כ שפיר כרשב"ג מכ"מ מה דנקט לקה ושנה היינו ע"כ משום רבי וא"כ קאמר שפיר דהילכתא כוותיה משום דסתם לן תנא כוותיה:

דף פב.

בגמרא לא פגעו בו קנאין מהו: ק"ק כיון דרב כהנא ע"כ עדיין לא ידע מדרשה דהך קרא דבגדה יהודה א"כ מ"ש דדוקא אבועל ארמית דקבעי ליה ולא אאחריני ג"כ ואפשר דבאמת אכולהו קאי ורב השיב לו דרק בבועל ארמית מפורש עונשו א"נ י"ל דהלשון לא פגעו בו קנאין משמע שנעשה בפרהסיא רק שלא נעשה בו דין דאל"כ הול"ל בקיצור בצנעה מהו וא"כ לא שייך למיבעי כן רק בבועל ארמית דאין בו דין רק בשעת מעשה וא"כ לאחר שפירש אין לעשות בו דין עוד אף דהיה בפרהסיא אבל באחריני דדנין בהם אף לאחר מעשה וכנ"ל לא שייך למיבעי כן דגם לאחר שפירש נוכל לדון בו דין קנאין:

כי אתי רב דימי אמר: עיין בר"ן ולפמש"כ י"ל דרב דימי ורבין באין לפשוט בעיית ר"כ דלעיל לא פגעו בו קנאין מהו:

וכתיב וירא פנחס בן אלעזר מה ראה: אף דלכאורה קאי אהך מעשה דוהנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית מ"מ מקשה שפיר דע"כ לאו להך ראיה כיון קרא דא"כ למה פרט פנחס דוקא הא כבר קאמר דהיה לעיני משה ולעיני כל עדת ב"י ולכן מפרש דהך ראיה אינה ראיה חושית אלא מפירוש האחר של לשון ראיה דהיינו ראיה שכלית וכן נראה ג"כ במדרש רבות:

א"ל קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא: ק"ק למ"ד בזבחים (דף ק"א ע"ב) דנתכהן פנחס קודם מעשה זמרי האיך היה מותר לו להרוג את זמרי הא עובר על לאו דלנפש לא יטמא ואף דבמדרש קחשיב בהדי נסים שנעשו לו שלא מתו כל זמן שנשאם פנחס מ"מ האיך היה יכול לכתחלה לסמוך על זה הא אכתי לא ידע שיעשה לו נס זה ואולי זה באמת היה שאלת פנחס למשה אף שכבר ידע הדין דקנאין פוגעין בו מ"מ היה מסופק אם יפגע הוא בו כיון שהיה כהן ומשה ידע ברוה"ק שיעשה לו נס ולכן השיב לו קריינא דאגרתא כו'. ובזה י"ל מה שהקשה הר"ן איך אמר לו משה כן הא לעיל אמרינן דהבא לימלך אין מורין לו. ולפ"ז י"ל דהיינו דוקא אם בא לימלך אם יש כאן דין מיתה אבל פנחס כבר ידע עיקר הדין דקנאין פוגעין בו ולא היה מסופק רק מפני שהוא כהן וזה שפיר היה משה יכול להורות לו ועיין מש"כ בספרי ע"ל ליבמות (דף ס' ע"א):

אין חולקין כבוד לרב: אף דלפי המבואר בברכות (דף כ' ע"א) מוכח מקרא דולאחותו דלענין שב ואל תעשה כבוד הבריות עדיף מחלול השם והכא אם לא היה הורג היה ג"כ שוא"ת עיין בשבועות (דף ל' ע"ב) בתוס' דב' התירוצים שתירצו שם שייכי ג"כ הכא:

ברש"י ד"ה זקנו דרב פרידא. הוא ר"ח ב"א והכי אמרינן בחלק: (דף ק"ד ע"א) ע"ש ברש"י ונראה שרש"י הי' גורס שם דזקנו דר"פ:

בד"ה כותית. כל המסירות את הלב במשמע: הוצרך לפרש כן דאף דאין זה חיתון דאורייתא מ"מ לא שייך למגזר בשאר אומות שיבא לידי חיתון אם לא דאיכא איסור חיתון בשאר אומות. אכן לפ"ז יקשה לת"ק דר"ש דס"ל בע"ז (דף ל"ו ע"ב) דרק ז' אומות הם בכלל לא תתחתן וכי ס"ד דיפלוג אהך גזירה דבית חשמונאי וצ"ל דלת"ק באמת גזרינן בשאר אומות בלא חיתון אטו ז' אומות בחיתון והא דפירש רש"י כל המסירות במשמע אפשר דפסק כר"ש וכן דעת הרמב"ם וזה מוכח מדעת הטור באה"ע (סי' ט"ז) דפסק כת"ק ואעפ"כ הביא דגזרו בכל האומות משום נשג"ז. ובזה י"ל הא דהרי"ף והרא"ש לא הביאו רק משום נש"א ולא הביאו כותית די"ל דפסקו ג"כ כת"ק דר"ש ולא ס"ל הך סברא דגזרינן בשאר אומות בלא חיתון אטו ז' אומות בחיתון:

ד"ה בת יתרו מי התירה. ונכנסו לכלל מצות והיא עמהם: ודאי בלא"ה הבל יפצה פי זמרי דהא קודם מ"ת ודאי לא היה איסור לישא מדינית ומשעת מ"ת ואילך באמת פירש משה ממנה כדאמרינן בשבת (דף פ"ז ע"א) אכן רש"י פירש טעם האמת דהא לא מהך טעמא פירש אלא מפני שדברה השכינה עמו כל שעה:

בתוספות ד"ה נשג"ז. זונה אם הוא כהן: וכן ג"כ דעת רש"י בע"ז שם אבל דעת הרמב"ם דבישראל איירי אבל בכהן לוקה מן התורה. וע"ל דהרמב"ם לשיטתו שפיר פירש כן אבל רש"י והתוס' לא יכלו לפרש הכי דלכאורה קשה איך שייך לגזור בישראל משום זונה הא בישראל ליכא איסור זונה. אכן י"ל לפמש"כ הרמב"ם (פ"א מה' אישות) דהבא על בת ישראל שלא לשם קידושין לוקה מן התורה משום לא תהיה קדשה א"כ שפיר שייך לגזור ביאת נכרית בלא קידושין אטו בת ישראל בלא קידושין אכן דעת הראב"ד שם דלא הוי זונה אלא מופקרת לזנות וכן דעת רש"י לעיל בד"ה זונה מופקרת ואפילו ישראלית עכ"ל והרי לדעת הראב"ד בפרק י"ב מה' א"ב לא גזרו ב"ד של חשמונאי אלא במיוחדת לו וא"כ לא הוי מופקרת לכן הוצרך לפרש דבכהן איירי די"ל דגם התוס' ס"ל הכי והא דהראב"ד לא השיג על הרמב"ם דמשמע דמודה ליה דאיירי בישראל י"ל דקמפרש להש"ס דהכא דרב אידי ורבין בהא פליגי דרבין סבר דמשום א"א ליכא דאישות ל"ל דמפקרי נשותייהו ולכן הוי משום זונה דהוי מופקרת אבל רב אידי סבר דלא מפקרי א"כ לא הוי רק משום א"א ולא משום זונה וכיון דפסקינן כמ"ד נשג"ז א"כ מדלא חשיב א"א ג"כ ע"כ דמפקר נשותייהו ולכן הוי משום זונה. אכן לפ"ז ק"ק אשיטת רש"י והתוס' למה הוצרכו לפרש בכהן דוקא ולא ג"כ בישראל דבזונה כי האי שהיא מופקרת אין חילוק בין כהן לישראל:

בד"ה ואידך נשייהו. הקשה הר' משה: קושיא זו וגם קושיתם מרבא דפ' כל האסורין גם קושיתם מפרק עשרה יוחסין כולן מתורצים לדעת הרמב"ם דהכא בישראל איירי ובכהן באמת לוקה משום זונה:

בא"ד. אא"כ יש בה לקוחין כגון גיורת: ואף דכתיב ג"כ ואיש אשר יקח את אחותו כו' והתם ודאי ליכא לפרש ע"י ליקוחין דהא בח"כ לא תפסי קידושין מכ"מ הרי אמרינן ביבמות ר"פ נושאין על האנוסה דהיכי דלא תפסי קידושין ע"כ פירוש לקיחה שכיבה אבל היכי דאיכא קידושין עד דאיכא לקיחה ע"ש. אכן לפ"ז למ"ד אין קידושין תופסין בחייבי לאוין דבלא"ה האי לא יקח לא הוי פירושו ע"י קידושין אלא שכיבה לא שייך כתי' התוס' דשפיר מצי קאי גם אכותית ואליבא הך מ"ד ע"כ צ"ל כתירוצם השני. אכן ק"ק לר' יהודה דאמרינן לעיל (דף נ"ג) דסבר כמ"ד דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין וא"כ גם אליבי' לא שייך תי' התוס' קמא וגם תירוצם השני לא שייך אליבא דהך סברא שכתבו התוס' דמשמע דאיירי קרא בההיא דשריא לישראל ואסירא לכהן הוא ממש סברת ר"ש בחולין (דף ק"א ע"א) על כן לא יאכלו בני ישראל את גיה"נ מי שגידו אסור ובשרו מותר יצא טמאה שבשרה אסור ולכן פטור אגיד של טמאה לר"ש ומדמחייב לר' יהודה שם אלמא לית ליה הך סברא אלא סבר דגם היכא דכבר אסרה התורה בלא"ה מטעם אחר מכ"מ אמרינן דניתוסף עליו גם איסור זה וא"כ גם לענין כותית י"ל כן ואכתי קשה קושית התוס' לר' יהודה והרי התוס' גופא הקשו לקמן לר' יהודה ולכאורה מזה ראיה לדעת הרמב"ם דלדידיה בלא"ה לא קשה כקושית התוס' וכדכתבינן לעיל:

בא"ד. ודוחק הוא לאוקמי שמעתא דהכא: עיין בתמורה שתירצו דרבא סבר כמ"ד נשג"א ומשום זונה באמת לוקה מן התורה אכן התוס' דהכא י"ל דלא נחתו לזה דדוחק הוא לומר דב"ד של חשמונאי גזרו הך גזירה אדבר דבלא"ה לוקה מן התורה דהיינו לענין זונה גבי כהן ודעת התוס' דתמורה יש לפרש דלא פליג כיון דע"כ גבי ישראל הוו צריכים להך גזירה גזרו גם גבי כהן:

בא"ד. אבל כותית לא וכו' וההיא דקידושין: פירוש דהתוס' דהכא אזלי לשיטתם דכתבו ביבמות פרק הבא על יבמתו דהא גיורת אסורה לכהן מקרא דיחזקאל היינו מטעם זונה וא"כ הכי קמקשו דהא לכ"ע ממעטינן כותית מזרע בית ישראל והיינו ע"כ מטעם זונה דהא מדאורייתא כותית לא אסירא רק בפרהסיא ולא בצינעא וכדאמרינן בע"ז פרק אין מעמידין ואז אסורה אף לישראל וא"כ ע"כ הא דלא התיר קרא רק מזרע ב"י ולא כותית היינו מטעם זונה וא"כ הרי מוכח דכותית הוי זונה מדאורייתא וקשיא למ"ד דלא מיחייב מטעם זונה והוי קושיא זו דומיא דקושיא הקודמת שהקשו מרבא ואהא תירצו דודאי

בלא נבעלה ודאי ליכא משום זונה מדאורייתא והא דלא מותר לכהן רק מזרע ב"י ולא כותית לאו מטעם זונה אלא מגזירת הכתוב וכבר פליגי בזה הרמב"ם והראב"ד בפ' י"ח מה' א"ב דלהרמב"ם גיורת אסורה מטעם זונה ולהראב"ד מקרא דיחזקאל ע"ש. ועיין במהרש"א כאן ובפרק אין מעמידין שנדחק לפע"ד בישוב דבורי התוס' הללו ולפע"ד א"ש ובספרי ע"ל ליבמות (דף ס"א ע"א) כתבתי ישוב לדעת הראב"ד:

באה"ד. ולד בוגרת כשר: פירוש דהירושלמי ס"ל כמ"ד ביבמות (דף ס' ע"א) דאין חלל מחייבי עשה אכן ק"ק דבתוך המ"ד דבירושלמי הוזכר ג"כ רב ורב קאמר ביבמות (שם) דהלכה כר' אליעזר בן יעקב ולפי המבואר שם ע"כ ס"ל לראב"י דיש חלל מחייבי עשה ע"ש:

דף פב:

בגמרא ואחד שבא מלאך והשחית בעם: א"ל דלפ"ז נס השני נפל לבירא דגם אם צעק לבני שבטו מ"מ לא היו עוזרים לו מפני המגפה די"ל דודאי קודם שנעשה דין בזמרי לא היה הקב"ה רוצה להביא מגפה משום דאז עדיין היה קצף גדול על ישראל וכיון שניתן רשות למשחית לא היה מבחין אבל לאחר שנהרג זמרי ששב חרון אף ה' מישראל כדכתיב פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל ב"י וגו' אז ניתן רשות למלאך להשחית בעם הכ"ד אלף החייבים ולכן אם היה צועק זמרי היה פנחס בסכנה כי הקב"ה ברוב חמלתו על ישראל לא היה מביא אז מגפה ולכן שפיר חשיב ב' נסים:

מוציאין אותו חוץ לעזרה: עיין בר"ן שהקשה למה אין מוציאין אותו ג"כ חוץ לחיל דהא אין טמא מת נכנס לשם וכש"כ מת עצמו ותירץ דחיל הוא רק מדרבנן ולכן אין מוציאין אותו חוץ לחיל. אמנם הרמב"ם בה' בית הבחירה ופרק ד' מה' ביאת מקדש דממה שכתב שם ובמה שהשיגו הראב"ד נראה דדעתו דחיל הוא דאורייתא אכן א"א לומר כן דא"כ לא פריך מידי בסוטה (דף כ' ע"ב) ע"ש דהא עזרת נשים הוא לפנים מן החיל ואין להקשות דאכתי גם לשיטת הסוברים דחיל הוא מדרבנן מאי פריך שם למה מוציאין כיון דט"מ מותר במחנה לויה הא עכ"פ מדרבנן אסור בחיל וכש"כ בעזרת נשים די"ל דהכי פריך כיון דהכא קתני דמוציאין אותו חוץ לעזרה דוקא ולא חוץ לחיל והיינו ע"כ משום דהוא מדרבנן וכתירוץ הר"ן או דנימא דרבנן לא עשו המעלה רק דלכתחלה לא יכנוס טמא אבל שלא יטמא בחיל לא ועכ"פ מוכח דבכה"ג אפילו מדרבנן מותר בחיל ולכן פריך שפיר אכן בלא"ה כבר העיר המ"ל והתוס' י"ט שם בסוטה אמאי דמתרץ שמא תפרוס נדה דא"כ למה מוציאין משום עזרה דוקא הא נדה אסורה בכל מחנה לויה ותירץ

התוי"ט דהך בעזרה דקתני הוא הר הבית דקרי ליה לפעמים עזרה והוכיח כן ממתניתן פ"ו דשבת דמכנה ג"כ הר הבית בשם עזרה ולפ"ז י"ל דחוץ לעזרה דהכא הוא ג"כ חוץ להר הבית וא"כ בלא"ה ל"ק קושית הר"ן:

לישבק דליקטול בידי שמים: א"ל דהא גם במי שלקה ושנה וגנב את הקסוה ומקלל בקוסם ובועל ארמית דמחייב מיתה בידי שמים כדאמרינן לקמן ואעפ"כ פוגעין בו וממיתין אותו די"ל דהא המ"ד הכא לישבק דליקטיל אכתי לא ידע דבהני חייב מיתה בידי שמים דהא הוא מקשה לקמן מהם אמאי דקאמר מי איכא מידי דרחמנא פטרי' ואנן ניקו ונקטול ליה:

מי איכא מידי דרחמנא פטרי': עיין בר"ן לעיל שהקשה כיון דהך קטלא ע"כ הלכה למשה מסיני הוא וכמ"ש רש"י לעיל א"כ מאי קא קשיא ליה דהא לאו רחמנא פטרי' וכל מה שתירץ אינו מספיק לפענ"ד לתרץ מה דקאמר בש"ס רחמנא פטרי' ונ"ל דלכאורה בלא"ה עוד קשה אהא דקאמר אלא מאי אינו חייב מי איכא מידי כו' דגם אי אפכא ג"כ קשה אכתי לא תירץ קושיתו דאי מיחייב בידי שמים לשבקיה דליקטול דדוחק לומר דפליגי בהך לישבקיה דליקטול אי סברא היא או לא ועוד דא"כ לימא ליה בפשיטות דהך סברא אינה ול"ל הך מי איכא מידי ונ"ל דעוד קשה אהא דקאמר ואי ס"ד מיחייב מיתה בידי שמים לשבקיה דליקטול כיון דהך מיתה הוא הל"מ וא"כ היא מן התורה והרי טובא יש כיוצא בו דהיינו כל חייבי מיתות ב"ד שהם מכלל ל"ו כריתות כגון מחלל שבת עע"ז עריות וכדומה דיש בהן כרת בלא התראה ובהתראה איכא מיתה ופשיטא דכל היכא דאין ממיתין אותו יש כרת ובמולך בפירוש כתיב בקרא כן ואם העלם יעלימו עם הארץ וגו' והכרתי אותו ואעפ"כ לא מקשינן למה יש מיתה לישבקיה דליקטול בידי שמים והיינו ע"כ משום דציווי התורה כך היא וא"כ מאי מקשה הכא כיון דהך פוצעין את מוחו בגזרין הוא ג"כ מן התורה ולכן נ"ל דודאי אי מן התורה היא באמת ל"ק הך קושיא אבל המקשן היה סובר דהוא רק מדרבנן ולכן פריך שפיר כיון דבלא"ה יש עונש מיתה מן התורה למה הוצרכו רבנן לתקן עונש מיתה כלל וע"ז השיב אלא מאי אינו חייב כו' שהוא כמו ולטעמיך פירוש לפי מאי דסברת דרבנן הוא דתיקון מיתה מי איכא מידי דרחמנא פטרי' ואנן ניקו וניקטול ליה אע"כ דהוא הלכה למשה מסיני וא"כ בלא"ה ל"ק כנ"ל לפ"ז מזה מוכח אדרבה כשיטת רש"י דהלמ"ס הוא ומתורץ קושית הר"ן. ובזה מתורץ ג"כ מה דקשה לכאורה עוד אהא דקאמר ומי איכא מידי דרחמנא פטריה דלפ"ז מאי פריך בשבועות (דף י"ח ע"א) אלא טמא ששמש דבמיתה היכי משכחת לה פירוש ולענין מאי נמסר כלל הלמ"ס והרי לפ"ז שפיר מצרכינן דאל"כ לא היינו דנין בפוצעים

את מוחו אי לאו דבלא"ה איכא מיתה גביה משום שמוש בטומאה שעליו דנין אותו במיתה בידי אדם אבל לפ"ז דהא סברא דמי איכא מידי לא אמרינן רק אי הך דפוצעים את מוחו הוא מדרבנן אבל לא לפי האמת דהוי הלכה למשה מסיני ובזה שאמרנו דלפי האמת דהל"מ הוא לא אמרינן הך סברא דמי איכא מידי א"ש ג"כ דלא תקשה האיך קתני סתמא כהן ששמש בטומאה פוצעין את מוחו הא מיתה בידי שמים לא הוי רק בעבודה תמה כדלקמן וא"כ דין דפוצעין ג"כ לא שייך רק בעבודה תמה משום מי איכא מידי אכן לפי דברינו ניחא:

ורמיזא לא יבאו לראות: הר"ן לעיל הביא דעת הרמב"ן דחייב מיתה בידי שמים מהך קרא והא דלא חשיב ליה בברייתא בואלו שבמיתה משום דהתם לא קחשיב רק אותן שהן רק במיתה בידי שמים ולא אותן שהן בידי אדם ג"כ והקשו עליו דהא קחשיב טמא ששמש ג"כ דאיכא ג"כ מיתה בידי אדם ולא תירץ כלום. ולפענ"ד י"ל דדעת הרמב"ן דודאי הברייתא לא הוי צריך למיחשב הני דברים דכתיב בהו מיתה בפירוש וע"כ לא קחשיב אלא להחשיב כל חייבי מיתות בידי שמים ביחד כמו דתני גם חייבי מיתות ב"ד ולהכי לא קחשיב רק הני דלא קחשיב עדיין במתניתן אבל גונב את הקסוה דכבר חשיב במתניתן לא וכמו שביאר הרמב"ן גופא דעתו בספר המצות אכן זה לא שייך רק לענין גונב את הקסוה דבזה לא הוצרכה הברייתא להשמיענו דין מיתה גופא כיון דכתיב בתורה בפירוש ולא יבואו לראות ואפילו רב ששת דמקשה והרי גונב את הקסוה לא נסתפק בזה דאיכא מיתה מולא יבואו לראות רק דלא ידע דבכלי שרת איירי וכמו שכתב הרמב"ן שם אבל לענין כהן ששמש בטומאה דנסתפק בגמרא אי איכא מיתה גביה או לא ולא מצי למיפשט רק מהך ברייתא דקתני ביה בפירוש טמא ששמש בזה לא שייך למימר דלא הוי צריך למיחשבי' כיון דכבר קחשיב במתניתן דהא צריך למיחשבי' לאשמעינן דאיכא דין מיתה דבלא"ה לא הוי ידעינן כלל ואין להקשות דלפי האמת מאי נפקא לן בזה אי הוי מיתה בידי שמים או לא הא קמי שמיא גליא ובשלמא התורה כתבה דין מיתה בידי שמים להודיע חומר האיסור ולהזהיר לפרוש ממנו אבל ברייתא למה הוצרכה להשמיענו וכן רב אחא ב"ה מאי קמבעי' ליה מרב ששת אי חייב מיתה בידי שמים או לא די"ל דנפ"מ לפי מאי דפריך בשבועות (דף י"ח ע"א) אלא טמא ששמש דבמיתה היכי משכחת לה ומתרץ בלא שהה והיפך בצינורא וכדרב הונא דקרובי עבודה עבודה היא ע"ש וא"כ מכח הא דטמא ששמש במיתה מוכח הך דינא דרב הונא וא"כ טובא אשמעינן בהא דטמא ששמש במיתה בברייתא ולענין איבעי' דרב אחא ב"ה מר"ש. עוד י"ל דנפ"מ אי לוקין איוצק ובולל או לא דאי אינו במיתה א"כ הא דלא קתני במתניתן

דזבחים דהיוצק ובולל כו' ג"כ המקטיר היינו ע"כ משום דבמקטיר איכא אזהרה א"כ ע"כ ביוצק ובולל ליכא אזהרה וקרא אסמכתא בעלמא הוא וכדאמרינן לקמן אבל אי במקטיר איכא מיתה א"כ שפיר י"ל דדרשה גמורה היא ואיכא אזהרה ביוצק ובולל וכמו שהוא באמת לדעת הרמב"ם (פ"ט מה' ביאת המקדש) ע"ש:

ברש"י ד"ה פטור. וכל הני דיש אחריה עבודה מימעט: אין להקשות דברי רש"י מרישא לסיפא דבתחלה כתב שחיטה וזריקה והעלאה דוקא מרבינן ואח"כ כתב דלא ממעטינן רק הני דיש אחריהן עבודה אבל אעבודה תמה כגון נסוך והקטרת קומץ ומנחת כהנים מרבינן דמיחייב די"ל כיון דכל עבודות תמות הם העלאה ע"ג המזבח בכלל העלאה הם וכן מוכח בזבחים (דף ק"ז ע"א) דפריך תיתי קמיצה וקבלת דם בחוץ דחייב משחיטה וזריקה ומתרץ דא"כ לא לכתוב זריקה ותיתי משחיטה והעלאה אע"כ גלי קרא דלא ילפינן ולכאורה יקשה דלפ"ז נימא דגם אשאר עבודות תמות לא מחייב וממתניתן דפירקין שם מוכח דזה אינו אלא ודאי דשאר עבודות תמות הם בכלל העלאה. והנה התוס' בזבחים (שם) הקשו דלפ"ז דמדאצטריך קרא לרבות זריקה מוכח למעט שאר עבודות דלא מיחייב א"כ ל"ל להש"ס למילף כן (שם דף קט"ו ע"ב) מאשר יעלה מה העלאה שהיא עבודה תמה וכן הקשו התוס' גם שם והניחו בקושיא. ולפענ"ד י"ל דהנה לכאורה הך דרשה דיליף מדאצטריך למיכתב זריקה לא שייך רק אי שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין אבל למ"ד מלמדין והיינו משום דמלתא דאתיא במה הצד או במה מצינו טרח וכתב לה קרא וכמ"ש התוס' בשבת (דף קל"א ע"ב) וכן ביאר טעמא דהך מ"ד בספר הליכות עולם א"כ ודאי לא מוכח מדאצטריך זריקה מידי די"ל דאף דאתיא במה הצד טרח וכתב לה קרא ולכן הך מדאצטריך זריקה סתם גמרא הוא דמתרץ ליה וסתם גמרא מתרץ אליבא דהלכתא דפסקינן כמ"ד ב"כ הבאים כאחד אין מלמדין ולכן מתרץ בפשיטות שפיר דאי אפשר למילף שאר עבודות כלל משום דהוי ב"כ הבכ"א ולא צריך לזה דרשה חדשה דאשר יעלה כלל אבל דרשה דאשר יעלה מה העלאה כו' היא בברייתא דת"כ וסתם ספרא הוא ר' יהודה כדאמרינן לקמן (דף פ"ו ע"ב) ור' יהודה הוא מ"ד דב"כ מלמדין לעיל (דף ס"ז ע"ב) ולכן לר"י לשיטתו לא מוכח מדאצטריך זריקה מידי וע"כ הוצרך להך דרשה דאשר יעלה ומ"מ קרא דאשר יעלה לא מיותר גם למ"ד ב"כ הבכ"א אין מלמדין דהיה נדרש בברייתא לדרשה אחרת והך דרשה דמה העלאה לאו מיתורא יליף אלא ממשמעותא ואל תטעה לומר דהכא הו"ל ג' כתובים הבכ"א שחיטה זריקה והעלאה ובג' כתובים הבכ"א מודה ר' יהודה דאין מלמדין כדאמרינן בקדושין (דף ל"ה ע"א) דז"א דג' כתובים לא מיקרי רק היכא דהוי מצי למיכתב רק חד קרא ואידך

הוי מצינו למיגמר מניה ובזה מודה ר"י כמו שפירש הטעם בספר הליכות עולם משום דכולי האי ודאי לא טרח קרא לכתוב שני כתובים מיותרים אבל הכא דלא מיותר רק חד קרא דזריקה ודאי לא מיקרי רק ב' כתובים הבאים כאחד כו':

בתוס' ד"ה היוצק והבולל. מה העלאה שהיא גמר עבודה: א"ל דא"כ ל"ל קרא דאשר ישחט למעט זורק נמעט ג"כ מאשר יעלה דהא ג"כ לא הוי עבודה תמה דשאני מליקה דהוי גמרינן בק"ו משחיטה דליחייב כדאמרינן בזבחים שם:

בא"ד. משום דאפשר לבטלה: פי' היכי דעשה מזבח בחוץ דומיא דמגיש דאיירי ע"כ גם בכה"ג דהא הגשה בקרן המזבח הוא וכיון דהוי בחוץ עבודה שאפשר לבטלה לא מיקרי עבודה ולכן ל"ק דהא איכא חטאות הפנימיות דבהן הוי הולכה עבודה שאי אפשר לבטלה דהא צריך לשחוט בחוץ ולהזות בפנים וכדאמר רשב"ל בזבחים (דף י"ד ע"א) דהא לענין הולכה בחוץ איירינן הכא והולכה בחוץ לעולם הוי אפשר לבטלה דבחוץ לא שייכי חטאות הפנימיות אכן לפי מה שכ' התוס' בקדושין (דף ל"ז ע"א) דהא דלא חשיב הולכה בכלל עבודות הנוהגות באנשים ולא בנשים משום דבכלל קבלת דם הוא דהא הולכה לא כתיב בקרא בפירוש א"כ גם הכא הוי מצי לתרץ כן:

בא"ד. מה"ט דיש אחריהן עבודה: א"ל דהא תיכף אח"כ כתבו דמהדלקה ל"ק משום דלאו עבודה היא אלמא דהדלקה לא חשיב עבודה די"ל דהטעם דהדלקה לא חשיב עבודה כתב רש"י ביומא שם משום דהשלהבת עולה מאליה א"כ דוקא לענין זר העובד לא חשיב עבודה דליחייב עליו דעבודה שנעשה דהיינו שנדלק הנר נעשה ע"י שלהבת דנדבק בו ולא ע"י המדליק אבל לענין עבודה תמה שפיר הוי עבודה דלא מקרי העבודה שלפני הדלקה עבודה דהא אכתי יעשה בהנר עבודה אחרת דהיינו הדלקה ובזה אין קפידא אם יעשה ע"י עצמו או ע"י המדליק: עם ד"ה המולח. כדתניא הניף והגיש: ברייתא זו לא נמצאת ובמנחות (דף י"ח ע"א) בד"ה לא מלח כתבו התוס' ג"כ תנופה קודמת למליחה כדתניא סוטה (די"ט) והניף והגיש קמץ ומלח ומקטיר עכ"ל ולא זו בלבד דהך והניף והגיש לאו ברייתא היא בסוטה (שם) אלא מתניתן אלא דגם שם לא הוזכרה מליחה ולכן נ"ל דהתוס' כוונו להך ברייתא דמייתי בסוטה (דף י"ד ע"ב) סדר מנחות כיצד ומפרש התם הגשה קודם למליחה והתוס' נקטו סדר עבודה בקיצור אך דלפ"ז צ"ל דמה שנקטו והניף שגרא דלישנא דמתניתן דסוטה נקטו דהנפה לא הוזכרה בברייתא שם:

דף פג.

בגמרא הא מקטיר חייב: א"ל דלמא השה הכי קאמר הא מקטיר חייב מיתה בידי אדם ע"י שפוצעין את מוחו בגיזרין דז"א דממנ"פ פריך שפיר אי אמרינן הסברא מי איכא מידי א"כ בלא"ה מוכח דחייב מיתה בידי שמים ואי לא אמרינן א"כ שפיר מוכח מהא מקטיר חייב דא"ל דלמא בידי אדם קאמר דמנ"ל לחלק בין הקטרה להני עבודות לענין מיתה בידי אדם כיון דבתרווייהו ליכא רק אזהרה ולא מיתה:

ואלו שבמיתה: עיין בר"ן שהקשה למה לא תני ג"כ טבול יום שאכל תרומה וא"ל דתני ושייר וכן צ"ל ע"כ דהא שייר ג"כ נכנס לקדשי קדשים וחסר מסממני הקטורת ועוד אחרינא דאית בהו מיתה והרמב"ם חשב אותן בפ' י"ח מה' סנהדרין ולפ"ז ל"ק ג"כ מה שהקשו אשיטת רמב"ן דבגונב את הקסוה איכא מיתה למה לא קחשיב אותן בהדי חייבי מיתות ולפ"ז י"ל דשייר ג"כ הא וא"ל איך יש לומר דתני ושייר דהא אלו קתני וכה"ג פריך בקדושין (דף ט"ז ע"ב) ואסיק מכח זה ר"ל בתיובתא די"ל דא"ש עפמ"ש התוס' ביבמות (דף פ"ד ע"ב) דהיכי דתני אלו לפרושי ענינים דתני ברישא א"נ היכא דתני שני ענינים אלו שיש ואלו שאין אמרינן שפיר דשייר ע"ש הרי דסברת התוס' דדוקא היכא דלא הוי צריך למיתני ואלו כגון גבי מעניקים דהוי מצי למיתני עבד עברי וכו' מעניקין להן הוא דאמרינן דע"כ האי ואלו פירושו דליכא רק אלו אבל היכא דואלו יש לו פי' בלא"ה כגון לפרוש ענינים בזה לא אמרינן דלמיעוטי אחריני אתי אלא אמרינן תני ושייר וא"כ הך ואלו שבמיתה דקאי אמתניתן דתני חייבי מיתות ב"ד וכמו שכ' הרמב"ן בשרשים כנ"ל ג"כ לאו מיותר דכיון דקאמר אלו הן הנסקלין ואלו הן הנשרפין ונהרגין ונחנקין קתני ג"כ חייבי מיתות בידי שמים בלשון ואלו דהא בא לחלק חייבי מיתות שבתורה כל אחד למיתה הראוי לו ובזה א"ש מה דקתני במכות (דף י"ג) ואלו הן הלוקין וכתב רש"י ואלו ל"ד דתני ושייר לוקין טובא ולכאורה יקשה אם יש לומר כן דאלו ל"ד היכי אסיק ר"ל בתיובתא מכח קושיא מואלו אבל לפ"ז א"ש דכיון דאמרינן ריש מכות דתנא אמתניתן דסוף פ' ואלו הן הנחנקין קאי א"כ לאחר דתני בסנהדרין ואלו הן אכל חייבי מיתות ב"ד קתני במכות ואלו הן הגולין ואח"כ ואלו הן הלוקין וקמפריש ואזיל מה שהתחיל בסנהדרין וא"כ לא ממעטינן מהך ואלו מידי ושפיר אמרינן דתני ושייר:

דכתיב ולא יחללו את קדשי ב"י: א"ל הא מצרכינן הך חלול לדרשת דשמעון אחי עזרי' בזבחים (דף י"ג ע"ב) ע"ש וגם לדידן להא דדרשינן שם (דף ג' ע"ב) דכבר כתבו התוס' שם דהך מקדשי ב"י נפקא אכן לפי דעת המהרש"א בתוס' ד"ה חלול דמהך דולא יחללו את קדשי ב"י דרשינן פסול נותר ופסול טומאה א"כ קשה איך למד גז"ש חלול חלול

מתרומה הא לא הוי מופנה כלל לא גבי טבל ולא גבי תרומה דמצרכינן למעט תרומה טמאה כדדרשינן לקמן פרט לזו שמחוללת ועומדת וגו"ש שאינה מופנה כלל אין למדין ממנה כדאמרינן (בפ"ג דנדה) וי"ל כמו דדרשינן מלא יחלל שם ב' חלולים והיינו משום דהוי מצי למיכתב לא תחל וכאמרינן לעיל (דף ע"ו ע"א) כן דרשינן ג"כ בתרומה ומיותר חד חלול בתרומה לגז"ש וגז"ש המופנה מצד א' למדין ממנה:

ונילף חלול חלול מנותר: ק"ק הא לענין מיתה או כרת ליכא נפקותא לדידן דדין שמים הוא וקמי שמיא גליא וגם לענין מלקות ליכא נפקותא דאתרוייהו לקי ולא הוי נפקותא רק לענין קרבן דאשגגת כרת מייתי קרבן ואשגגת מיתה לא וא"כ מאי מקשה דנילף מנותר הא קרבן קולא הוי משום דאי לא מיחייב מייתי חולין לעזרה וכמו שכתבו התוס' בחולין (דף י' ע"ב) וא"כ שפיר ילפינן לחומרא מתרומה דליכא קרבן:

פגול ונותר: לא ידעתי למה לא קחשיב ג"כ קדש פנים דקחשיב לקמן ע"ב גבי טמא ששמש וגם לגבי בעל מום:

ברש"י ד"ה ולא משום טומאה. דזרות וטומאה מחד קרא נפקא אזהרה דידהו: ק"ק דהתינח לדרשה דסתם גמרא אבל לדבי ר' ישמעאל דיליף פסול דשמוש זר מק"ו וכן רב משרשיא שם והם ע"כ לא ס"ל דמוינזרו נפיק כדמוכח בגמ' שם מהא דקאמר אי מוינזרו חילול בגופו כתיב בו מנ"ל כן ודוחק לי לומר דהם יחלוקו אדין זה ועוד דהא הך מתניתן ע"כ ר' ישמעאל היא דקתני זרות בהדי אחריני דבמיתה בידי שמים ורק ר"י סובר כן לקמן (דף פ"ד) בברייתא דלר"ע ור' יוחנן בן נורי הוא במיתת ב"ד וחכמים דמתניתן דלעיל הם ג"כ ר' ישמעאל וצריך לדחוק עוד דקסבר כוותי' בחדא ופליג עלי' בחדא:

בא"ד. וכיון דזרות וטומאה מחד קרא נפקא: לקמן הקשה הר"ן דל"ל מיתה גבי זר נילף בהך היקשא מטמא ששמש ותירץ ותו הקשה איפכא ל"ל מיתה גבי טמא נילף בהך היקשא מזר ותירץ דניחא לי' לאתויי בגז"ש כדי ללמד אבעל מום משום דאי אתיא בהיקשא ה"ל דבר הלמד בהיקש שאין חוזר ומלמד בגז"ש ע"ש אכן אכתי ק"ל אהך מקשן הו"ל להוכיח בפשיטות דאיכא מיתה גבי טמא כיון דע"כ ידע מהך היקשא כדמוכח מהך ולא משום טומאה דקתני במתניתן ובזה לא הוי שייך תירוץ הר"ן וי"ל דסמיך אקושיא אחריתא דאם נאמר דיליף מהיקש מזר יקשה בעל מום מנ"ל:

ד"ה אבל ערל. שמתו אחיו מחמת מילה: וכן כתב ג"כ לקמן (דף פ"ד) והא דהוצרך לפרש דוקא בכה"ג ולא ג"כ בערל שלא מל במזיד נ"ל דבריש ה' מילה כתב הרמב"ם דאין חייב כרת עד שימות ודעת הראב"ד שם דבכל יום עומד באיסור כרת ונ"ל דפליגי היכי דמל אחר שכבר נעשה גדול דלהרמב"ם לא מיחייב דאיסור כרת לא חל רק אם מת

בלא מילה ולהראב"ד הוי זה כמו שאכל חלב פעם אחת או לא עשה פסח פ"א דאעפ"י שאח"כ כל שנותיו לא עבר עוד על עבירות הללו מ"מ חייב כרת על אותו פעם שעבר כן יש לבאר פלוגתתם לפענ"ד אף שבכ"מ לא משמע כן וא"כ י"ל דדעת רש"י ג"כ כדעת הראב"ד וא"כ האי ערל ע"כ בכה"ג שלא מל מחמת אונס דאי במזיד לא מל הרי חייב כרת לעולם אף כשמל אח"כ וא"כ למאי נפ"מ האי דקאמר דערל אין בו מיתה הא בלא"ה איכא כרת משום מילה:

ד"ה טהורה אין. וקאי אדשמואל דאמר טמא שאכל תרומה טהורה: ק"ק מנ"ל דאדשמואל קאי דלמא קאי אברייתא דכן משמע לשון הש"ס דלפרושי הברייתא קאתי כולה סוגיין וי"ל דאברייתא לא יקשה די"ל דהך ברייתא אתיא כמ"ד דאין איסור חל על איסור ולכן לא חל איסור טומאת הגוף אאיסור טומאת תרומה ואפילו איסור חמור לא הוי דמאן לימא לן דאיסור טומאת גוף חמיר דבמיתה דלמא טומאת תרומה חמירא דלית לה טהורה במקומה וכעין מה דאמרינן בחולין (דף ק"א ע"ב) אבל אשמואל פריך שפיר דהוא ס"ל איסור חל על איסור כדמוכח שם (דף קי"ג ע"ב) לפי חד תירוץ הש"ס ולכן ע"כ טעמו מומתו בו כי יחללוהו ופריך שפיר ובלא"ה מלישנא דשמואל גופא מוכח כן דקאמר מניין לכהן טמא שאכל תרומה טהורה שהוא במיתה שנאמר וכו' וכיון דשמואל לא אתי לאשמעינן הך דין גופא שהוא במיתה רק הדרשה דמיחייב ממנה א"כ ל"ל להשמיענו פרט הדין דתרומה טהורה ורה לימא סתמא מניין לכהן טמא שאכל תרומה שחייב אלא ודאי דגם הך דלא מיחייב רק אטהורה רצה לילף מקרא זה ולכן ע"כ טעמו מומתו בו כי יחללוהו ולא מטעם אין איסור חל על איסור:

בתוספות ד"ה ולא משום טומאה. וא"ת תיפוק לי': ק"ל אמה דמקשה בשבועות אלא טמא ששמש במיתה היכי משכחת לה לפי מה דאמרינן בנזיר (דף נ"ו ע"ב) אמר ר"א משום ר"י כל טומאה מן המת שנזיר מגלח עלי' כהן מוזהר עלי' וכל כו' וכן פסק הרמב"ם בפ"ג מה' ביאת מקדש הלכה ג' ודין זה הוא הלכה למשה מסיני גבי טומאת מקדש כמבואר בירושלמי שהביא הכ"מ שם וא"כ פשיטא מדלא נאמר זה רק לענין טומאת מקדש דלענין שימוש בטומאה מקרי טמא כל שנטמא טומאה דאורייתא וא"כ שפיר משכחת דטמא ששימש יהי' במיתה היכי דלא מחוייב משום ביאת מקדש כגון שנטמא בטומאה שאין נזיר מגלח עלי'. ודוחק לומר דקושית הש"ס לר"מ דפליג שם ואמר דלא תהא זו קלה מן השרץ דאם יש סברא לומר כן גם ר"ת בשבועות שם לא מקשה מידי מהא דנ"מ במלקות די"ל ג"כ דקושית הש"ס לר' יצחק דס"ל מלקות בחייבי כריתות

ליכא ועכ"פ יקשה אקושית התוס' דהכא ואמה שכתבו הראב"ד והרמב"ם בפ"ד מה' ביאת מקדש לענין טמא וטבול יום ששמשו וצ"ע:

באה"ד. כדאמר לעיל מי איכא מידי: לפי מש"כ לעיל דקושיא זו דמי איכא מידי רק לפי מאי דס"ד דהא דממיתין אותו הוא רק דרבנן אבל לפי האמת דהוא מדאורייתא לא שייך להקשות כן א"כ גם כאן א"ש ולא צריך לומר דתוספתא זו פליגא אמאי דמוכח בכ"מ דלא חייבין אביאה ריקנית:

באה"ד. ושמא ההיא פליגא: כבר העירותי במקום אחר דבזה י"ל דפליגי ג"כ ר' אליעזר ורבנן בפ"ג דפרה אי עבודת פרה צריך ריחוץ ידים ורגלים:

ד"ה חלול. לא היתה גז"ש אלא היקשא: ק"ק הא בזבחים (דמ"ח ע"א) מסקינן דלכ"ע היקש עדיף מגז"ש ואף דבגיטין אמרינן אפכא כבר הקשו התוס' שם ותירצו ולא מיבעי' דקשה לפי תירוץ שני של התוס' שם אלא דגם לפי תירוץ הראשון שם דרק לענין אין גז"ש למחצה אמרינן דהיקש עדיף ג"כ תיקשי דהא גם הכא הגז"ש דתרומה אינה מיותרת דצריך למילי טובא כדלקמן:

באה"ד. דלא בעי למילף טמא ששימש מנותר ולפענ"ד י"ל דהגמרא סברה דע"כ מהאי לא יחללו את קדשי בנ"י ליכא למילף גז"ש דאיך נאמר מה חילול דהתם בכרת אף כאן בכרת דהא שם איכא ג"כ במשמע טבל שהוא במיתה וא"כ חלול דהתם לאו כרת דוקא הוא וע"כ דיליף ממקדש ה' חלל דכתיב בנותר לחוד וע"ז מתרץ שפיר חלול דרבים מחלול דרבים עדיף וקרוב לזה כתבו התוס' גם רפ"ב דזבחים ע"ש:

באה"ד. וצ"ל דאע"ג: בריש פ"ב דזבחים (די"ז ע"א) תירצו התוס' עוד אקושיא זו דלא שייך למילף רק מאותו דכתיב העונש גבי לשון חלול כמו בכל הני דלקמן ולא מלא יחללו דהתם לא כתיב עונש דכרת:

דף פג:

בגמרא מנין לטמא ששימש שהוא במיתה: א"ל דהא קרא דתרומה מצרכינן לגופא ולגז"ש דטבל כנ"ל וגם הך חלול דטמא ששימש מצרכינן לגופא דמחלל עבודה כדאמרינן בזבחים (דט"ו ע"ב) די"ל דאכתי חד חילול מיותר לגז"ש דהוי מצי למיכתב לא יחלו וכתיב לא יחללו אכן אכתי קשה דהא מצרכינן ב' חלולים לדרשא דלוי שהביאו התוס' לעיל אחד פסול טומאה ואחד פסול נותר ובשלמא לגירסת מהרש"א א"ש אבל לגירסת מהרש"ל קשה וכמדומה שזה הוא מה שהקשו התוס' והניחו בתימא שם בזבחים בסוף ד"ה אלא למעוטי ע"ש ואף שכתבו הא אצטריך חלול לשון רבים

דמשמע דמקשו דחלול לשון רבים לא מיותר לדרשא מדצריך כאן כדי שנאמר חלול דרבים מחלול דרבים עדיף ולא נילף מנותר ע"כ לא לכך כוונו דהא הך דרשה דלוי אתיא מדכתיב ולא יחללו ולא לא יחלו והך לשון רבים הוא מדכתיב יחללו ולא יחלל וא"כ לא מקשו מידי אלא ע"כ דכוונתו בחלול לשון רבים דב' חלולים צריך לגז"ש והיינו קושיתנו. ונלפע"ד ליישב קושיא זו דהנה הר"ן הקשה כאן ל"ל קרא דוהזר הקרב יומת למיתה בזר תיפוק לי' דהא זר אתיא מהך קרא דוינזרו דאתיא טומאה מני' כדאמרינן בזבחים שם וא"כ ולא יחללו אתרווייהו קאי ונילף תרווייהו מתרומה וכן הקשה אפכא דהשתא דאית לן קרא בזה ל"ל גז"ש בטמא נילף בהיקשא מזר ונ"ל דע"כ הוצרכה הש"ס להביא הני דרשות לקמן פליגי ר"י ור"ע וריב"נ דלר' ישמעאל זר ששימש במיתה בידי שמים ולר"ע בסקילה ולריב"נ בחנק וא"כ הך ברייתא דהכא דקתני זר בהדי הני דבמיתה בידי שמים ע"כ ר"י היא ולכן לר' ישמעאל לשיטתו ע"כ הוצרך הש"ס קרא אזר וטמא למיתה דהא ר' ישמעאל לית לי' דהך וינזרו אזר נמי קאי אלא ילף אזהרה לזר מוזר לא יקרב אליכם כמבואר שם אבל לוי ג"כ לשיטתו קאי דהוא מ"ד דרשא דוינזרו שם וא"כ לא מצריך גז"ש דחלול לטמא ששימש דאתיא מהיקשא מזר ולכן שפיר יליף מב' חלולים חלול טומאה וחלול נותר ומתורץ ג"כ קושית התוס' אכן כ"ז לא שייך רק אי דרשא דלוי דבב' חלולים הכתוב הדבר מקרא דוינזרו אתיא וכגירסת המהרש"ל שהיא גם גירסת התוס' שם כדמוכח אבל לפי גירסת המהרש"א דדרשה זו מטבל אתיא א"כ מיותר חד חלול דקרא דוינזרו לגז"ש ושפיר קשה כקושית הר"ן ל"ל גז"ש נילף מהיקשא דזר וע"כ צ"ל כתירוצו דצריך הגז"ש כי היכי דנילף בעל מום מניה דאי הוי טמא דבר הלמד בהיקש לא היה חוזר ומלמד בגז"ש. ולפ"ז יש לתרץ מה שהקשו התוס' לקמן בד"ה אלא מטמא ששימש תימה דה"ל למילף מנותר טפי כו' ע"ש ולפ"ז א"ש די"ל דרבי ס"ל ג"כ הך גז"ש דחלול בטמא ששמש מתרומה וא"כ ע"כ ילפינן בעל מום מטמא ששמש דאי מנותר יקשה כקושית הר"ן דגז"ש ל"ל נילף מהיקש שם אדרבה מנותר ה"ל למילף שכן קדש פנים: ק"ל דהוי לי' למיחשב ג"כ שכן אינן פירות משא"כ בתרומה דהא פירות קחשיב ג"כ לעיל לענין טבל ועוד ה"ל למיחשב חוצה לארץ דטמא ששמש ונותר נהגו במשכן ובבמה משא"כ בתרומה וכדחשיב לעיל וביותר קשה דהא השתא הוי הנך דנותר נפישין מהנך דתרומה וא"כ מאי מתרץ חלול דרבים עדיף דלפי מה שנראה מהתוס' לעיל (דנ"ב ע"א) בד"ה הנך נפישין נגד נפישין לא אמרינן עדיף:

תנהו ענין לטבול יום ששימש: ק"ק הא מצרכינן למילף עבודות שאינן תמות מהך קרא כדאמרינן לעיל (ע"א) אזהרה ליוצק ובולל מנין ת"ל ולא יחללו וי"ל דהמ"ל ולא יחלו

וכתיב ולא יחללו כנ"ל ואף דאכתי מצרכינן חד חלול לגופא דמחלל עבודה וא"כ אכתי איך ילפינן גז"ש מני' הא לא מופנה די"ל דמכ"מ גבי תרומה מיותר חד חלול לגז"ש ולא בעינן מופנה רק מצד אחד ואף דצריך הך דתרומה ג"כ לגז"ש דטבל מכ"מ כיון דמיותר לגז"ש מקרי מופנה וילפינן כל הגז"ש דנוכל למילף מינה:

ויליף חלול חלול מתרומה: א"ל דנילף מנותר די"ל כנ"ל דחלול דרבים מחלול דרבים עדיף ואף דלעיל כתבנו דתירוץ זה לא שייך רק היכי דשוין אבל היכי דעדיף נותר לא ולענין טבול יום הרי עדיף נותר בחד מתרומה דבציר ליה מקוה דטבול יום אין מקוה מטהרו אלא ביאת שמש מ"מ י"ל כיון דלפי מש"כ התוס' בד"ה ויליף חלול טבול יום הוא ג"כ בכלל טמא לענין תרומה א"כ ילפינן מטבול יום דתרומה דשוה לו לענין ביאת שמש והוי שוין נותר ותרומה ושפיר אמרינן חלול דרבים מח"ד עדיף:

ופרועי ראש דכתיב: עיין במהרש"א שהקשה בשם הכ"מ למה צריך קרא דיחזקאל הא מקרא מלא כתיב ולא תמותו ואי הך ולא תמותו לענין אבל קאי א"ש אבל התוס' באלו מגלחין הוכיחו דע"כ לענין אבילות אסמכתא הוא מדלא חשיב ליה גבי הנך דבמיתה וכן הקשה הר"ן לעיל סוף פ' כה"ג דליחשיב קרועי בגדים בהדי הנך דבמיתה לדעת הרמב"ם דהוא במיתה ולפמש"כ לעיל דע"כ צ"ל תני ושייר גם זה א"ש ומתורץ קושית הכ"מ ג"כ שהקשה אותה כבר הר"ן לעיל שם. עוד י"ל בישוב קושיא זו דהנה הרמב"ם (בפ"א מה' ביאת מקדש הלכה ח') כתב דפרועי ראש לא מיחייבי רק בשעת ביאה משום דילפינן משתויי יין והראב"ד השיג וסובר דגם שלא בשעת ביאה מיחייב ונ"ל דהרמב"ם מוכיח דדוקא בשעת ביאה דהיינו לשימוש דאביאה ריקנית ודאי לא מיחייב כנראה גם מכס"מ שם מיחייב מדקתני בברייתא ופרועי ראש ובודאי דאשימש דקתני ברישא קאי כמו אחריני דקתני בהדייהו וא"כ הרי קתני בפי' דדוקא אשמוש מיחייב ולא בלא שמוש והיינו כהרמב"ם אכן דלא תקשה באמת מנ"ל להברייתא כן נ"ל דלזה הוצרך לקרא דיחזקאל דמקרא דתורה סתמא כתיב ולא פרט בי' עבודה דוקא ולכן מצינו לפרושי כדעת הראב"ד אבל בקרא דיחזקאל כתיב אחר שתויי יין בבואם אל החצר הפנימית הרי בפירוש דלא תלה הכתוב רק בביאה גבי שתויי יין וכן בתורה וא"כ ה"ה גבי פרועי ראש דאיתקש ליה ולכן שפיר צריך לאתויי הכא קרא דיחזקאל לתרץ למה דלא מיחייב רק אשמוש דוקא ולכן לא קאמר ר"ח על זה דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו כדקאמר אערל דדבר זה ודאי אתיא מתורת משה רק דמשם הוי מרבינן מיתה לכל כהן אפילו אינו עובד וגמירי דדוקא עובד מיחייב ולכן אתי יחזקאל ואסמכיה אקרא כדאמרינן לעיל (דף כ"ב ע"ב):

איתקש פרועי ראש לשתויי יין: בתוס' זבחים (די"ח ע"א) הקשו ל"ל מיתה גבי שתויי יין נילף בגז"ש דחוקה חוקה ולכאורה מאי קשיא להו דאי הוי אתי בגז"ש לא הוי מצינו למילף פרועי ראש מניה דה"ל דבר הלמד בגז"ש דאין חוזר ומלמד בהיקש ולפי מש"כ לעיל א"ש דעיקר מיתה בפרועי ראש באמת כתיבי ולא מייתי היקש אלא לפרש דקרא רק בעבודה איירי א"נ י"ל דקושית התוס' למ"ד שם (דנ"א ע"א) דדבר הלמד בגז"ש חוזר ומלמד בהיקש:

ברש"י ד"ה לימא מר במיתה. עד שיביא כפרה: ואף שרוב הטומאות לא צריכים כפרה דהא רק ד' מח"כ הם זב וזבה יולדת ומצורע מכ"מ מוכיח שפיר דהא קרא בהני איירי דכתיב איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב. אכן זה לא שייך רק למ"ד ביבמות (דע"ד ע"ב) דבזב בעל ג' ראיות ומצורע מוחלט דבר הכתוב אבל למ"ד דבעל ב' ראיות ומצורע מוסגר לא מוכח מהא כלל גם לא ידעתי למה שבק רש"י דרשת הש"ס שם לעשות לו דרשה חדשה דהא שם יליף מאיזהו דבר השוה בזרעו של אהרן דקרא בתרומה איירי:

ד"ה בן נכר כהן מומר לע"ז: ק"ק למה לא קחשיב גם בן נכר בהדי ערל בברייתא דלעיל ואדרבה יותר ה"ל להקדים בן נכר דמוקדם בקרא וי"ל לפמש"כ לעיל דעת רש"י הא דפי' דערל הוי ערל שמתו אחיו מחמת מילה דאי הוי ערל גמור אין נפקותא במה דקאמר דאינו במיתה דבלא"ה הוא בכרת מטעם שלא מל ולכן הר"ת שהשיג על רש"י בזבחים (די"ח ע"ב) וכתב דבסתם ערל איירי לא השיג כאן ולכן א"ש ג"כ דלא קחשיב בן נכר דהוא בלא"ה בכרת מטעם עע"ז ושאינו עובד כבר נשנה במתניתן סוף מנחות ע"ש:

בתוספות ד"ה פרט לזו. דמשכחת לה בתרומה שלא הוכשרה: פי' אבל בקדשים לא שייך לומר כן דחיבת הקודש מכשירתן כדאמרינן בחולין (דל"ג ע"א) אכן גם הא צריך לפרש דוקא שתחב לו בבית בליעתו דאל"כ נכשר ברוק שבפיו ועיין סוף פ"ג דמכשירין ואף אם נחשב הכשר זה שלא לרצון מכ"מ כיון שמשקין היוצאים מן הטמא משקים טמאים הם לא בעי רצון דמשקים טמאים מכשירים שלא לרצון כמבואר בכמה מקומות ועוד הוי מצי התוס' ליישב דמשכחת כגון שנטל התרומה באותן דברים שהם לא יד ולא שומר שנשנו בפ"א דעוקצין כגון שרשי קולחי כרוב וכדומה מה ששייך לענין תרומה דאז לא נטמאת התרומה דלא מטמא ולא מיטמא ולענין קדשים לא משכחת בכה"ג אלא דגם לענין קדשים הוי שייך בכגון שתחבו בכוש או בקיסם:

ד"ה ולטבול יום. וטהרה לטבול יום: ואף דהך קרא לענין קדשים איירי כדמוכח שם אבל לענין תרומה לא מקרי טבול יום טמא דהא אמרינן וטהר טהר גברא והרי יותר מדמינן בגמרא הכא טמא ששמש לתרומה מלקדשים י"ל דטעמא דהש"ס משום דחלול דרבים

מרבים דרבים עדיף אבל כיון דקושית התוס' דולא יחללו גבי טבול יום לא ליכתוב א"כ ליכא כאן חלול דרבים ודמי יותר לקדשים מלתרומה דבתרומה הם רק ג' דבציר ברבים ובקדשים הם ד' קדש פנים פיגול נותר ועיין שם ביבמות דמייתי בש"ס קרא דוכל בשר אשר יגע בכל טמא והתוס' תמהו דה"ל למייתי קרא דטומאת הגוף ונ"ל דודאי לענין טומאת הגוף אין סברא לאוקמי לקדשים יותר מלתרומה דהא גם בתרומה טמא אסור וכיון דע"כ התירה התורה לטבול יום או תרומה או קדשים אין סברא להתיר תרומה ולאסור קדשים יותר מלומר אפכא אבל מקרא דטומאת בשר פריך שפיר כיון דהתם כתיב ב כל טמא א"נ ודאי גם טומאת מחוסר כפורים רבתה התורה לטמא הבשר ואיך אפשר לח"כ לאכול קדשים הא נטמא בנגיעתו ולכן ע"כ קרא גבי קדשים אסר מח"כ וגבי תרומה התיר ועיין מש"כ בספרי ע"ל שם:

בא"ד. נפקא לן שפיר מח"כ מוטהרה מכלל שהיא טמאה: לפי מש"כ לעיל דלא מרבינן התם דמח"כ יותר טמא לאכול קדש מלאכול תרומה משום דבקדש כתיב והבשר אשר יגע בכל טמא א"כ לפ"ז י"ל דאי לאו קרא דטומאתו בו לא הוי מדמינן ביאת מקדש לאכילת קדש אלא לאכילת תרומה דמותר בו מחכ"פ אף דטבול יום אסור ואכילת קדש שאני משום דהתם כתיב בכל טמא ואף דלענין מח"כ ילפינן לקמן דעובד חייב אלמא דילפינן מדגלי רחמנא דאסור באכילת קדש י"ל דהיינו השתא דכתיב קרא לאסור מח"כ במקדש ג"כ אז מוכח שפיר דגם בקודש לא הוי טעמי' מכל קדש אבל בלא"ה לא:

בא"ד. ואין לתרץ נמי: עיין במהרש"א ובסוף דבריו הניח בצ"ע דא"כ דמח"כ יותר סברא לאסור מטבול יום מנ"ל דקרא דולא יחללו גבי טבול יום איירי דלמא במח"כ ולפע"ד י"ל דהך קרא ודאי לא שייך לאוקמי במח"כ כיון דקאי אלנפש לא יטמא דכתיב ברישא ובטומאת מת לא שייך מח"כ וכמו שכתבו גם התוס' בתירוצם:

בד"ה רמז לטבול יום. הוי מצי למילף מבינייהו: ודאי אכתי מצריך קרא למיתה דלא מצינו לילף מיושב דביה גופא ליכא מיתה וקושית התוס' אינה רק דחלול לא הוי צריך למילף ר"ס מניה אכן י"ל דלעיל הקשינו הא קרא לא מיותר דצריך חד לגופא דמחלל וחד לדרשא דלעיל דיוצק ובולל מנין וא"כ אכתי גז"ש מנ"ל. ולפ"ז י"ל דבאמת ילפינן חילול מיושב ומחד מהנך ומיותר קרא שפיר לגז"ש והא דמצריך ר"ס להביא קרא דולא יחללו הייני משום דנקט הדרשה היותר פשוטה דכה"ג אשכחן טובא בגמ' כמש"כ התוס' במ"ק (ד"ז ע"א) ע"ש אבל לעולם עיקר דרשה דמחלל במה הצד אתיא:

בד"ה ויליף חלול. משום דטמא וטבול יום מחד קרא נפקא: כן כתב ג"כ רש"י בזבחים (דט"ז ע"א) אכן אדבריו שם ק"ק דהא כתב כן אם אכתי לא ידעינן דקרא דולא יחללו

גבי ט"י איירי וא"כ גם בתרומה לא נאסר ט"י דהא לא גמרינן בתרומה רק מט"י שעבד וי"ל דלא כתב כן דאיירי גם בט"י רק לפי האמת דמוכח דקרא דולא יחללו גבי טמא דט"י איירי דפסול בתרומה כמו טמא דאיירי בי' קרא דתרומה והא דכתב גם בט"י היינו לפי האמת:

בא"ד. כדנפקא לן מוינזרו כל דאקרי טמא: ק"ק דאכתי איך בעי למילף לקמן בעל מום מתרומה בגז"ש דחלול הא בתרומה גופא בעל מום לא פסיל:

בד"ה אין בגדיהן. לא הוי ילפינן ממכנסים דלא כתיבי התם: אכן ק"ק דהא בכלל מחוסר בגדים דקתני בברייתא ודאי ג"כ מכנסים בכלל וא"כ ה"ל להש"ס להביא ג"כ קרא אמכנסים דולא ישאו עון ומתו ועוד ק"ל דא"כ דמכנסים לא הוי בכלל אין בגדיהם עליהם אם כן מנ"ל דמחוסר מכנסים מחלל עבודה דמקרא דומתו לא ידעינן רק דהוא במיתה ולא דמחלל ועיין בתוס' זבחים (דף י"ח ע"א):

דף פד.

בגמרא דכתיב ומן המקדש לא יצא: בזבחים (דף י"ז) יליף עוד מדרשות אחריני וגם הרמב"ם לא הביא הך דרשה רק ק"ו דתנא דבי ר"י אף דסתם גמרא מייתי הכא קרא דולא יחלל דנ"ל דוחק מאי דמתרץ דדבר דאתיא מן הכלל אין דנין אותו בגז"ש:

אלא מטמא ששמש: ק"ל דאדרבה נימא דילפינן מנותר דדמי ליה בד' דהיינו קדש פנים פיגול נותר ולפמש"כ התוס' גם חלול יחיד ואי משום דיותר דמי לטמא ששמש היא גופא קשיא דנימא אפכא ונילף טמא ששמש מבעל מום דג"כ בכרת דדמי ליה בה' דהיינו פסול הגוף קודש פנים פיגול נותר ולתרומה לא דמי רק בד' דהיינו גוף טמא מקוה ברבים ובזה אין לומר דאדרבה נילף מתרומה דחלול דרבים מחילול דרבים עדיף כדלעיל דזה לא שייך רק כשהם שוים ולא בזה דנפיש בעל מום מתרומה דהכא איכא ד' והכא ה' ועוד הא כתבו התוס' דפסול הגוף דעבודה מפסול הגוף דעבודה עדיף מדניליף חלול יחיד מחלול יחיד א"כ עדיף נמי מדניליף חלול רבים מחלול רבים:

א"ק בו ולא במעילה: ק"ק לרבי בו ל"ל כיון דלא צריך לא למעט בעל מום ולא למעט מעילה:

אף כאן בידי שמים: ק"ק לרבי דס"ל לעיל (דנ"ב ע"ב) נאמר מיתה בידי שמים כו' ע"ש דלפרושי לר' יונתן קאתי וא"כ ע"כ ס"ל כר"ש דסייף קיל מחנק וכן הוכיחו התוס' שם (דנ"ג ע"א) וטעמא דר"ש מפרש בש"ס שם (דף נו"ן ע"ב) משום דמדיחי עיה"נ בחנק ומאן דס"ל הכי ע"כ ס"ל הסברא דאין לך הדיוט גדול מזה כדמוכח לקמן (דפ"ט ע"ב)

והוא סברת ר"ע דכאן וא"כ ע"כ רבי ס"ל כר"ע דזר בסקילה ולפי מש"כ הר"ן כנ"ל איכא היקשא דזר וטמא ששמש להדדי והוי מצי הש"ס למילף טמא ששמש בהיקשא מזר רק דצריך לכתוב בטמא ששמש בפי' כדי שנלמוד בעל מום מניה והרי רבי הוא דיליף בעל מום מטמא ששמש ומנ"ל דילפינן טמא ששמש בגז"ש מתרומה דבמיתה ב"ש נילף בהיקשא מזר דבסקילה דהא בגיטין (דמ"א ע"ב) רצה הש"ס לומר דרבי ס"ל גז"ש והיקש היקש עדיף ואף דמסיק דכ"ע דגז"ש עדיף מכ"מ לפמש"כ התוס' לא אמרינן הכי רק התם אבל בכ"מ היקש עדיף. אכן בזה י"ל דרבי באמת לא יליף זר מקרא דטמא רק מקרא אחרינא וכדתנא דבי ר' ישמעאל בזבחים (די"ז ע"א) אבל דברי הר"ן צ"ע כיון דפריך דנילף טמא ששמש מזר בהיקשא ולפי מה שכתבנו פשוט הוא דקושיא זו ל"ק לרבי כיון דלדידי' זר בסקילה וע"כ לא קשיא לרבי א"כ מאי מתרץ כי היכי דנלמוד גז"ש דבעל מום מניה הא רק רבי יליף בעל מום מטמא ששמש ולרבי בלא"ה כקושית הר"ן ל"ק:

אף כאן בחנק: ק"ק כיון דר' יוחנן בן נורי סבר דנביא שהדיח בחנק וא"כ ע"כ ס"ל הסברא דאמרינן לקמן (ספ"ט) דסתם מיתה שבתורה אינו אלא חנק וא"כ גז"ש מנביא שהדיח ל"ל דבחנק בלא"ה ג"כ ידעינן כן מדכתיב סתם מיתה וי"ל דאי לאו גז"ש ה"א דילפינן זר בגז"ש דחלול חלול מתרומה דבמיתה בידי שמים דהך דלא יחללו קאי אזר כמו אטמא וכקושית הר"ן דלעיל לכן ע"כ צריך גז"ש דיומת להורות ע"י גז"ש דהוא בחנק:

ור"י סבר דנין הדיוט מהדיוט: א"ל כיון דרבי ישמעאל ע"כ יליף מדלא דמי א"כ מנ"ל לילף מכל הקרב דוקא לילף ממסית וכדומה דכתיב ג"כ גביה ומת והוא במיתת ב"ד די"ל דודאי היכי דנוכל לילף לקולא ילפינן כן דרק במיתה ביד"ש הוא ולא במב"ד ורק לר"ע מקשה מטעם זה דלילף מכל הקרב וכיון דר"ע נתן טעם דמדמי ליה ילפינן הוצרך ג"כ טעם לר"י אבל כיון דלר"י שוין הן ודאי ילפינן לקולא:

ואין דנין הדיוט מנביא: ק"ק דהכא משמע דנביא חמיר מהדיוט ולכך לא ילפינן מניה ולקמן (דף פ"ט ע"ב) בהא דקאמר שם דאין דנין הדיוט מנביא משמע דקיל יותר וי"ל:

ברש"י ד"ה לא יבא. והיינו אזהרה מדברי קבלה בעלמא ולא לקי עלי': אכן הרמב"ם (פ"ו מה' ביאת מקדש) כ' דלקי משום דהוי כזר והכס"מ כ' שם דלוקה משום דהוי אזהרה מדברי קבלה ולוקין אקבלה אבל אי אפשר לומר כן דבהדיא אמרינן בבכורות (דט"ו ע"א) דמכח הילכתא איסורא איכא לאו ליכא וכן כתב בפי' הר"ן בפ' כלל גדול דאין לוקין אהלכה למשה מסיני וכן מוכח ג"כ דעת הריטב"א בפ"ג דמכות במה שטען שם אמה שלוקין על חמש הלכות שחיטה וי"ח טריפות ע"ש ולכן נ"ל דטעמא דהרמב"ם כיון דיחזקאל ע"כ לא חידש איסור זה ובדאורייתא לא כתיב ואעפ"כ קרי ליה אזהרה

בברייתא דלעיל ע"כ ההלכתא כזר משוי ליה ויחזקאל אסמכי' אקרא אבל אהלכתא אין לוקין:

ד"ה ולא לישיבה. דכיון דלא נבחר ה"ל כזר: כן דעתו ג"כ בזבחים שם ועל זה הקשה שם דא"כ מאי מתרץ דה"ל ג' כתובים הבאים כא' הא יושב הוי בכלל זר גופיה ועוד הקשה דא"כ חלול עבודה נמי לא נילף דהא גם בחלול כתיבי קראי טובא. ולפענ"ד עוד יש להקשות דבברייתא שם יליף עכוב מדכתיב העומדים שנה עליו הכתוב לעכב ול"ל כיון דילפינן מזר ולכן י"ל דבאמת עכוב משם אתיא ולא מדהוי זר דזה לא שייך רק היכא דכתיב כהונה וכמו שכתב גם הר"ן בשמעתין והא דמקשה אימא מה זר במיתה אף יושב במיתה היינו במה מצינו נילף כן וכפי נוסחת רש"ק בפי' רש"י שם ומה שהקשו התוס' שם דגבי ערל ואונן נמי היה לו להקשות צ"ל לפ"ז דחדא מנייהו נקט ובתירוץ הגמרא מתורצים גם אלו. ובזה מיושב ג"כ מה שהקשה הבה"ז בזבחים שם על מה שפסק הרמב"ם דיושב אינו לוקה וכתב הכס"מ שם משום דלא הוי רק עשה והקשה הוא דהא בגמרא מוכח דבכלל זר הוא ולילקי משום לאו דזר ולפ"ז י"ל דדעת הרמב"ם ג"כ הכי דליכא משום זר וכדעת הר"ן:

בד"ה בו ולא במעילה. גז"ש דחטא חטא מתרומה: הוצרך לזה דע"כ רבנן גמירי לגז"ש דאל"כ ל"ל בו למעוטי וא"כ יקשה גז"ש למאי אתי וע"כ הוצרך לפרש דלאזהרה אתי אכן דעת הרמב"ם (ריש ה' מעילה) דאזהרה למעילה מלא תוכל לאכול בשעריך אתיא ומכ"מ לא מיותר גז"ש דחטא חטא דצריך למילי טובא במעילה (דף י"ב ע"ב) ע"ש:

בתוספות ד"ה וכל דבר. דילפינן שתויי יין חוקה חוקה: לזה ודאי לא דמי דהא דאמרינן דדבר הבא מכלל אין דנין בגז"ש היינו משום דלא שייך למילף בגז"ש אלא היכי דהתיבה שנמסר לגז"ש כתיב בפירוש ולא היכי דאתיא מכללא אבל הכא לענין חוקה הגז"ש כתיבא בפי' רק דדין הנלמד בגז"ש אתיא מכללא ובזה לא איכפת לן דהא שפיר ילפינן בגז"ש דין דלא כתיב בו רק אתי מעלמא כגון דבר הלמד בגז"ש דחוזר ומלמד בגז"ש רק דלענין הנהו דכתיב בהו ולא יחללו שכתבו התוס' עוד לא שייך חילוק זה ושם יש לחלק דהתם לא מיקרי אתיא מכללא דהא הך ולא יחללו בהדבר גופא כתיב דהיינו בטמא ששמש דילפינן מתרומה בגז"ש אבל לענין אונן דהך חילול דנילף בגז"ש לא כתיב גבי כהן הדיוט כלל רק גבי כה"ג ומכללא אתיא לכהן הדיוט לכן שפיר מקרי אתיא מכללא ולא ילפינן בגז"ש רק דעל זה הקשו עדיין מהא דתורם מרעה על היפה דתרומתו תרומה דילפינן בתמורה (דף ה' ע"א) מלא ישאו עליו חטא דנילף חטא חטא מתרומה דבמיתה ותירצו דהתם הוי ג"כ דבר הבא מן הכלל וע"ז הקשו מ"ש בין ולא יחללו להתם דהא

התם הוי ג"כ בהך מילתא גופא ולפענ"ד יש לחלק דבשלמא בולא יחללו לא מקרי החלול אתיא מכללא כיון דקאמרה התורה דלא יעבדו בטומאה למען לא יחללו א"כ בפי' כתיב דאם יעבדו יחללו דהיינו מה שציותה התורה שלא יעבדו כי אז יחללו אבל התם דכתיב אם ירימו את חלבו ממנו לא ישאו עליו חטא א"כ הא דישאו חטא אם לא ירימו את חלבו לא אתיא רק מדיוקא בזה שפיר מקרי דבא מן הכלל:

בא"ד. ועל זביחה הראוי דייקינן: הכא גבי ולא יחלל לא שייך לומר כן דנילף ולא יחלל דפירושו מיתה מתרומה והדר נילף מכללא כהן הדיוט דכיון דבכה"ג ליכא מיתה לא שייך למילף מתרומה דולא יחלל פירושו מיתה:

ד"ה גמר חטא. אבל קדשי בדק הבית דקדושת דמים לא: לכאורה י"ל דזה תליא אי אמרינן דון מינה ומינה או דון מינה ואוקי באתרה דר"י בזבחים י"ל דסבר דון מינה ומינה ולכן בעינן הכל כתרומה אבל רבי הכא י"ל דסבר דון מינה ואוקי באתרה ובלא"ה רבי ס"ל כן במנחות (דף ק"ז ע"א) וכיון דכן לא ילפינן מתרומה רק עיקר הלאו וכיון דידעינן דהזיד במעילה לוקה אוקי באתרה כמו דאיכא מעילה בקדשי בדק הבית בשוגג כמו כן לוקין במזיד וכיון דפליגי תנאי בהכי בכמה דוכתי בש"ס לכאורה לא יקשה כקושית התוס' וע' מש"כ התוס' בפסחים (דף ל"ג ע"א):

בא"ד. וקצת יש לדחות: לפי מה שהביאו התוספות במכות (דף כ"א ע"ב) בד"ה החורש בשור דלקי אחמור בדק הבית משום מעילה יקשה ממתניתן דשם אתירוץ זה וגם מה שהקשו שם (דף כ"ב ע"א) בד"ה אלא הכא ל"ק לפי תירוץ זה ופשוט הוא שקושיתם שם לפי מסקנתם הכא:

דף פד:

במתניתן ואלו הן הנחנקין: עיין בר"ן שהאריך לבאר קדימת פרק כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב לפני הך פירקא ויש ליישב גירסת הספרים דנקדים פרק זה משום דלאחר שסיים לבאר הסוגי' ג' מיתות הקודמים מבאר ג"כ אותן שהם בחנק ולאחר שסיים ד' מיתות מבאר אותן שאין עונשין ע"י מיתה רק ע"י שאין להם חלק לעוה"ב וכמ"ש רש"י ריש פ' חלק ואיידי דתני דעיה"נ אין להם חלק לעוה"ב מפרש שאר דיני עיה"נ שלא פי' עוד ואחר כך תני מסכת מכות ואף דמתניתן דכיצד עדים נעשים זוממין קאי אמתניתן דזוממי בת כהן ובועלה והרי לפ"ז מפסיק עוד מתניתן דפרק חלק אין זה זרות דהא ריש מסכת שבועות קאמרינן דמתניתן דשבועות קאי אמה דסליק במכות חייב על הראש שתים וגם שם מפסיק עוד במשנות רבות ע"ש:

בגמרא אלא למ"ד חנק חמור מא"ל: ק"ק לפי דעת ר"ת בחולין (דף י"א ע"ב) דממיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב א"כ אפשר דמכה אביו איירי בהורגו דא"כ איך מיחייב חנק דלמא לאו אביו הוא ואי משום דאזלינן בתר רובא הא גם אי לא אזלינן מ"מ חייב סייף משום רוצח והרי ממיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב ובמקום אחר הארכתי בישוב דעת ר"ת על מכונה:

חנק חמור מא"ל: ק"ק הא מ"ד דחנק חמור הוא ר"ש ולפי מה דמוכח לעיל (דף ע"ט ע"ב) סבירא ליה לר"ש כרבי ורבי מפקא מתנא דבי חזקיה וכמימרא דרבא שם וא"כ ר"ש ע"כ לא ס"ל לדחזקיה וקשה לדידיה קושית הש"ס דלקמן היקשא ל"ל וע"כ צ"ל דאתיא היקשא למכה אדם לרפואה פטור וא"כ ע"כ מוכח דמכה אביו ואמו לאו היינו הכאת מיתה דא"כ איך שייך דלרפואה פטור ולפי תירוץ קמא דהתוס' לעיל ד"ה ומפקא מדרבנן א"ש אבל לתירוץ בתרא קשה לכאורה:

וכתיב או באיבה: הוצרך גם לפסוק זה דאי מקרא קמא ה"א דאדרבה הכא גלי קרא דמיתה הוא ומשם ילפינן בכל מקום אבל מדהוצרך הכתוב גם גבי או באיבה לכתוב וימות מוכח דדוקא באותן דגלי קרא מיתה בפי' הוא מיתה הא בשאר הכאה בלא מיתה:

ה"א אפילו נפלים: זה ודאי דבכלל אדם אין נפלים בכלל מדצריך ר' ישמעאל לעיל (דף נ"ז ע"ב) קרא דבאדם לרבות עוברים וא"כ לכאורה קשה ל"ל דכתיב מכה איש ועי"כ הוצרך לכתוב ג"כ כל מכה נפש לרבות קטן לכתוב קרא מכה אדם ולא בעי נפש דבזה הוי קטן בכלל ולא נפלים אכן לפי מה שחילקו התוס' בד"ה הוי אמינא בתירוץ א"נ בין עובר לנפלים א"ש:

ואימא אע"ג דלא עביד ביה חבורה: ק"ק דא"כ יתחייב מכה או"א גם לאחר מיתה דהא לא ממעטינן לקמן (דף פ"ה ע"ב) אלא משום דלא שייך חבורה לאחר מיתה וא"כ גם במקלל ידעינן לאחר מיתה דהא לא הוי ממעטינן שם רק מדילפינן ממכה ול"ל קרא דאביו ואמו קלל לריבויא אע"כ מוכח דמכה היינו חבורה דוקא שלא שייך לאחר מיתה וי"ל דקושית הש"ס לר' יאשיה דהוא יליף שם מומקלל אביו ואמו ולא מבעיא ליה לטומטום ואנדרוגינוס דנפקא מאיש איש ולא ס"ל דדברה התורה כלשון ב"א ולפי מה שכתבו התוספות רפ"ב דמנחות לכ"ע אית להו דדברה התורה כל' ב"א היכא דליכא למידרש בענין אחר וא"כ שפיר י"ל דאע"ג דלא עביד חבורה וקרא דמקלל מוקמינן אז לטו"א ולא ילפינן מאיש] דאמרינן דברה תורה כלשון ב"א:

דהא אי נמי הכחישה באבנים חייב: הא דפשיטא ליה בבהמה כ"כ דלא נימא דקרא אתי למעוטי דלא מיחייב בבהמה עד דעביד חבורה ה"ט דכיון דמה שמשלם בבהמה

הם תשלומי נזק אין סברא שיחלק הכתוב בין נזק דאית ע"י חבורה לאין בו חבורה דהא עכ"פ הזיק ולכן מסברא מוקי ליה לאדם דהיינו מכה או"א שאין משלם ההיזק:

אי הכי אחר נמי: א"ל כיון דלפי המבואר ביו"ד (סי' של"ו) איכא מ"ע לרפאות חבירו וא"כ באחר דליכא רק ל"ת לחוד גם אי חובל ע"י רפואתו אתי עשה ודחי ל"ת משא"כ באביו דאיכא לאו דמיתה דאינו נדחה מפני עשה דאפילו ל"ת שיש בה כרת לא נדחית מפני ע' כמבואר ביבמות (ד"ו ע"א) די"ל דלא שייך בזה דחייב דבעידנא דקעבר אלאו דחבלה לא מקיים ע' דהא ע"י החבורה אינו מרפאו:

והדתנן מחט של יד: א"ל דלמא לטול בה ע"י נכרי הוא דכיון דלו אסור ליטול הקוץ הוי המחט דבר שמלאכתו לאיסור ואסור לטלטלו אכן ק"ק הא ראוי ליטול ע"י שנים דהוי שנים שעשאוהו ואף דעכ"פ הוי פטור אבל אסור הא במקום צערא לא גזרו כמו בהמפיס מורסא בשבת להוציא ליחה דהוי פטור ומותר:

ברש"י ד"ה ובועלה. בנשואה ב"כ קמיירי: אבל ארוסה בועלה בסקילה לא הוצרך לפרש כן רק לר"ש דס"ל דגם ארוסה יצאת לשריפה דשריפה חמור מסקילה אבל לרבנן לא הוי הדין דב"כ רק בנשואה וכר"ש בלא"ה לא אתיא מתניתן כיון דסבר לקמן (דף פ"ט ע"ב) דמדיחי עיה"נ ונביא שהדיח בחנק א"כ ה"ל להמתניתן דהכא לחשבינהו אכן ק"ק דהא גם גבי נסקלין לא חשבינהו וממנ"פ ה"ל סקילה כרבנן או חנק כר"ש וא"ל דהוי בכלל מדיח דהא דין דנביא שהדיח עם מיתתו כתיב בפרשה לבדו וכש"כ דהוי ליה לחשבו מדחשיב הכא הבא על א"א ובועל ב"כ ואולי בפלוגתא לא קמיירי:

בתוספות ד"ה איש. י"ס שכתוב בהן אשה לא: נ"ל דהגורסים כן גרסו גם לעיל כל מכה נפש דהשתא א"ש מה שהקשו התוספות לעיל מגמרא דנדה דילפינן קטן מואיש כי יכה גם מה דקשה לכאורה עוד הקרא דכל מכה נפש למאי אתי ולפ"ז אתי שפיר דואיש כי יכה אתיא לקטן וכל מכה נפש לאשה והכא דגרסינן אשה לא גרסינן ג"כ כל מכה נפש ורק גירסת הש"ס דלפנינו דגרס קטן לא וגם כל מכה נפש והך ע"כ אי אפשר לומר כן אבל קצת קשה דכל נפש אדם אצטריך לפלוגתא דריב"ב ורבנן לעיל (דף ע"ח):

בא"ד. בהדיא ממעטין אשה: ק"ק איך אפשר לומר כן דבאשה אינו במיתה א"כ איך שייך קרא דואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש דהוא אסון באשה ונפש תחת נפש הוא מיתה ממש לרבנן לעיל (דף ע"ט ע"א) ע"ש וי"ל:

בד"ה הכחישה. מידי דהוי אהכהו ע"י וצמתה: עיין בב"ק (דף פ"ו ע"א) דרק לרבא פטור מנזק אבל לאביי מיחייב וא"כ אין ראיה כ"כ דבלא הדרא איירי די"ל דרב ירמיה דהכא כאביי ס"ל:

ד"ה מאן שמעית. לשון הקונטרס כתבתי: לפי שיטה זו י"ל מה שהקשו התוס' בשבת (דף ע"ה ע"א) ותימה דבסוף פ"ק דחגיגה כו' ע"ש ולפ"ז אתי שפיר דממנ"פ מתרץ הכא שפיר דפטור לר"ש אי חביל בהוצאת קוץ דאי מיחייב משום מקלקל א"כ היינו הך דמוכח ממילה וב"כ וממילא פטור במלאכה שא"צ לגופה ואי מיחייב במלאש"צ לגופה א"כ ממילא פטור במקלקל דהא י"ל דהא דצריך קרא למילה וב"כ היינו משום דמיחייב משום תיקון מילה ותיקון פתילה אף דהוי אצ"ל אכן ק"ק לפי פי' רש"י מנ"ל לר"ש להוכיח ממילה וב"כ דמקלקל חייב לידוק דמלאכה שאצ"ל חייב כיון דבתרוויהו איכא חד טעמא לפטור וע"כ בחד גלי קרא ומאי עדיף הך מהך:

בא"ד. וכ"ת לר' אבוה: עיין בב"ק (דף ל"ד ע"ב) שתירצו התוס' על זה דבאמת סוגיא דהכא לא אזלא רק לר' יוחנן אבל לר' אבהו מקלקל חייב גם באצ"ל ותירוץ זה לכאורה מוכח יותר מתירוצם דהכא דעל זה קשה כיון דאיסורי הנאה הם מה מקלקל שייך גבם הא גם קודם חבורו וביעורו לא היה שוה מידי דלא ראוי למידי ואדרבה בהבערה מתקן הוא דכל הנשרפים אפרן מותר ועושהו ראוי ליהנות מאפרו. ולפי התירוץ דב"ק מתורץ ג"כ מה שהקשו התוס' בפסחים (דף ע"ג ע"א) בד"ה לדברי האומר מיהו אכתי ק' לר"י כו' ע"ש כיון דקושיתם שם לא קאי רק לר' אבהו כנרא' שם:

בא"ד. דאיירי בטועה אלמא מחייבינן מתעסק: עיין בכריתות (דף כ' ע"א) דלחד מ"ד שם ס"ל לר"ש מתעסק פטור וא"כ למ"ד זה לא יהיה מוכח דס"ל לר"ש מקלקל בחבורה חייב:

בא"ד. דבסתמא דהתם מודו כ"ע: ק"ק הא הך מתניתן דכל הכלים ר' יוסי קאמר לה וא"כ לאו סתמא הוא ורש"י כתב שם דמתניתן ר"ש היא וזה תמוה ביותר דבפי' כתיב ר"י ואולי גירסת רש"י הי' ר"ש וא"כ ראית התוס' דהכא אינה ראיה אכן לא ידעתי למה הוצרכו התוס' להביא ראייתם ממרחק הא מסוגיא דהכא גופא מוכח דע"כ פשיטא להש"ס דמתניתן דמחט אתיא ככ"ע דאל"כ מאי פריך אלא למ"ד חייב מא"ל דלמא מתניתן באמת לא כוותיה אתיא:

בא"ד. אי לאו דס"ל מקלקל בחבורה פטור: ראיה זו לא שייכא רק לר' אבהו דס"ל דאין חילוק בין קלקול עם תיקון קצת לאין תיקון כלל אבל לר' יוחנן דגם ר"ש לא מחייב רק עם ת"ק א"כ שפיר י"ל דגם ר"י ס"ל כן והא דמותר במחט משום דהתם ליכא תיקון כלל ולפ"ז לא יהיה מוכח לר' יוחנן כלל דס"ל לר' יהודה מקלקל בחבורה פטור:

דף פה.

בגמרא מהו שיעשה שליח לאביו: לכאורה משמע דגם בדאיכא אחר קאי האיבעיא דאי בדליכא אחר דוקא אבל בדאיכא אחר פשיטא ליה דלא הותר א"כ מאי קפריך לקמן מיתיבי ומה מי שמצווה להכותו ומהברייתא דהרוצה להרוג דדלמא ההיא איירי בדאיכא אחר אע"כ דגם בדאיכא אחר פשיט ליה להתירא ומה"ט כתב הרמב"ם דהך שיעשה שליח בלשון אם הוא חזן הכנסת שדרכו להלקות דמשמע דשפיר יש אחרים רק הוא המיוחד לכך להלקות כדאמרינן במכות (דף כ"ב ע"ב):

א"ל ואחר מי התירו: ק"ק דלמא באחר ה"ט דאתי עשה דארבעים יכנו ודחי לאו דפן יוסיף אבל לגבי אביו ה"ל לאו שיש בו מב"ד ולא נדחה מפני עשה כמו ל"ת שיש בה כרת כדאמרינן ביבמות (דף ד' ע"א) וי"ל דהא לענין נידוי ליכא למימר הכי דהתם ליכא עשה אכן אהך גופא שפי' רש"י וכן הרמב"ם לקללו דהיינו נדוי דמה קללה שייך בנדוי ואולי משום איסור מקלה אביו ואמו הוא דמזה אתיא אזהרה לבזות או"א כמש"כ הרמב"ם שם (פ"ה מה' ממרים) אבל ביותר היה נראה לפרש דלקללו הוא קריאת הפרשה דוהפלה ה' את מכותך שקורין הדיינים בשעת מלקות כדאמרינן במכות (דף כ"ב ע"ב) וזהו קללה ממש דהיא אלה הכתובה בתורה כדאמרינן בשבועות (דף ל"ה ע"א) ע"ש ובזה יש לעיין אי לא מקרי קריאה זו עשה דאתיא מבקורת תהיה בקריאה תהא עיין מ"ק (דף י"ד ע"ב) בתוס' ד"ה מהו:

ל"ש בנו ול"ש אחר: ק"ק למה ליה למילף מק"ו תיפוק ליה מקרא יתירא דלא יוסיף פן יוסיף דאף אם לא יוסיף קאי רק אמולקה שלא יוסיפו לו הא איכא פן יוסיף דנחשב פן לאו בפני עצמו כדאמרינן ביומא (דף פ"א ע"א) ובכמה דוכתי ושפיר קאי גם אשאר מכה וי"ל דהך פן יוסיף מוקמינן מסברא לאזהרה אמכה אביו דמצינו לו כבר עונש ואכתי לשאר מכה אדם מישראל לא ידענו אבל השתא דאיכא ק"ו איכא גילוי מילתא דקרא דלא יוסיף לא בלבד אמולקה קאי אלא גם אשאר הכאה. ובזה מתורץ מה שהקשו התוס' בד"ה הא בבנו הא אין מזהירין מן הדין דהשתא לאו מן הדין מזהירים אלא מקרא יתירא דפן יוסיף אלא דאי לאו ק"ו לא הוי מוקמינן קרא לאביו והק"ו לא אתי רק לגלות דקרא גבי אביו מיירי גם מתורץ בזה תמיהת התוס' ד"ה הכהו הכאה דהשתא אביו לאו מקרא דלא יוסיף אלא מפן יוסיף אתיא ומלקות הוא מלא יוסיף דע"י הק"ו ידעינן דקרא גם בשאר מכה איירי:

אחר גברא קטילא הוא: ק"ק דא"כ אביו נמי ורש"י לקמן סוף הסוגיא פי' דאביו ה"ט דעכ"פ חי הוא ושייך חבלה גביה ולפ"ז גם זה א"ש אכן אכתי הו"ל לפרש כן גם הכא ועוד

קשה איך ס"ד דמשום דגברא קטילא הוא לא יתחייב המכהו הא היוצא ליהרג חשבינן ליה כחי לכל דבר כדאמרינן (סוף פרק קמא דערכין) דנודר ומעריך ומקדיש ומזין עליו מדם חטאתו ומדם אשמו וע"ק השתא דאכתי לא ידע מהך דרשה דהמקויים שבעמך גם אי הוה גברא קטילא מנ"ל דלאחר מיתה פטור דהאי קרא דמכה סתמא כתיב ועוד מאי מקשה מהא דרב ששת דביישו ישן ומת דהתם דין הוא שיתחייב מפני שמתביישין בניו אבל מה ענין בזה להתחייב במלקות עליו מדין מכה ונ"ל דכיון דמתרץ דבהכהו הכאה שאין בה ש"פ איירי ע"כ לפי מאי דס"ד השתא הוי איירי בהכאה שיש בה ש"פ דמשלם חמשה דברים ולא לוקה וזה ידוע דנזק שמין כפי מה דשוה למכור בשוק כדאמרינן בב"ק (פ' החובל) ובערכין (ס"פ קמא) אמרינן דהיוצא ליהרג לא נידר מפני שאין לו דמים וא"כ הכי מתרץ דבאחר ה"ט דלא מיחייב מפני דאין כאן ממון דגברא קטילא הוא וא"כ אין כאן נזק ושבת ורפוי בלא"ה אין כאן ולכן אין משלם ואהא מקשה דהא אמר ר"ש דביישו ישן חייב משום דמתביישין בניו וזה שייך ג"כ כאן ואכתי ישלם בושת וגם צער שהוא נכלל בכלל חייב דאמר ר"ש וכמו שכ' הר"ן ולהכי צריך לתרץ דלענין מלקות איירי ולהכי א"ש דלענין לא צריך לפרושי טעמא הא דמיחייב דהך טעמא דגברא קטילא לא שייך רק לענין ממון ובהכי א"ש ג"כ דלא תקשה ממאי דמסקינן הכא דגברא קטילא הוא אמה דאמרינן לעיל (דף פ"א ע"א) מ"ד גברא קטילא הוא קמ"ל:

אמר רב מרי בעמך במקויים שבעמך. לכאורה לפי המסקנא לא קאמרינן עוד הדרשה דעושה מעשה עמך וצריך עיון דהא ביבמות (דף כ"ב ע"ב) נקיט בש"ס בפשטות לדרשה קמייתא דעושה מעשה עמך וכן לעיל (פ' ד' מיתות) והרמב"ם נקיט ב' הדרשות יחד בפרק ה' מה' ממרים וגם זה ק"ל איך אפשר לדרוש ב' דרשות מחד קרא גם לכאורה הל"ל אלא אמר רב מרי. והנלפע"ד דרב מרי לא בא לחזור מהך דרשה דעושה מעשה עמך אלא לפרושי אתי דמדכתיב בעמך דרשינן ג"כ המקויים שבעמך וא"כ לא מיחייב אלא בעושה מעשה מקויים שבעמך אבל כיון דנגמר דינו להריגה לא מקרי עוד עושה מעשה מקויים שבעמך ולא מיחייב אבל מקויים שבעמך לחוד לא בעינן ולכן לא מיפטר ג"כ כשהכה או קלל אדם טרפה דלא הוזכר דינו לפטור בשום מקום ובהכי מתורץ ג"כ מה שהקשו התוס' לקמן (ע"ב) בד"ה שיכול הואיל ע"ש וכן נראה דעת הרמב"ם שהרכיב ב' ביחד:

בתוספות ד"ה ור"ש האמר כדאיתא שלהי פרק כירה לאו בפי' אמרינן שם כן דמשום כלאחר יד הוא דא"כ יקשה דלימא טעמא ממלאכה שא"צ לגופה אלא דבאמת התם סתמא קאמרינן דפטור ויש לפרש באמת הטעם דמלאכה שא"צ לגופה היא:

בא"ד. וכן מוכח בההיא דהמכבד עיין מש"כ התוס' בזה בפסחים ובשבת:

בא"ד. דהא ר"ש מחייב מקלקל בהבערה: ק"ל דא"כ משום מלאכה שא"צ לגופה נמי לא ליפטר דהא אדרבה במלאכה שא"צ לגופה מפרשינן טעמא בחגיגה משום מלאכת מחשבת ולא במקלקל ומה שק' מסוגיא דכאן דאמרינן מלאכה שא"צ לגופה גם לענין חובל כבר הקשו התוספות בשבת ותירצנו לעיל:

בא"ד. והא דשרינן לבעול לכתחלה: פי' דמזה קשיא לכאורה אהא דכתבו התוס' דבהבערה כיון דמקלקל חייב ולא בעי מלאכת מחשבת ה"ה ג"כ אין מתכוין דא"כ גם בחובל הדין כן ואיך קאמרינן בכתובות (דף ה' ע"ב) דלר"ש מותר לבעול לכתחלה בשבת משום דבר שאין מתכוין דליתחייב עליו מדאורייתא כמו גבי נתכוין לכבות עליונות והבעיר תחתונות דמיחייב לר"ש אי לאו משום דהוי מלאכה שא"צ לגופה ואהא תירצו דגם התם ה"ט משום דא"צ לגופה ודלא כמהרש"א דכתב דקושית התוס' דליהוי שגגת סקילה כמו לקמן גבי מכבה:

ד"ה הא בבנו. ואע"ג דאין מזהירין מ"ה: לפ"ז לא יהיה באביו מלקות לעולם בהכהו הכאה שאין בה חבורה ואין נראה כן מדעת הרמב"ם (פ"ה מה' ממרים) ואולי י"ל דהשתא דידעינן מק"ו דקרא גבי אביו ג"כ איירי שפיר לוקין ג"כ אכן לדעת הרמב"ם בלא"ה לא מצרכינן לתי' התוס' עפמ"ש בספר המצות שורש י"ד דהיכא דכתיב העונש בפי' שפיר ילפינן האזהרה מק"ו ע"ש. ועוד י"ל קושית התוס' לדעת הרמב"ם עפמש"כ בפ' ב' מה' מאכלות אסורות דהיכי דאיכא ע' בהדי ק"ו שפיר ילפינן אזהרה מק"ו ע"ש בהרב המגיד והכא פשיטא דאיכא ג"כ עשה דכבד את אביך ואת אמך ודאיש אמו ואביו תיראו שלא להכותם בהדי ק"ו ורק התוס' לשיטתם הקשו שפיר דלא ס"ל להך כללא כמו שהוכיח המ"ל שם מתוס' ס"פ כל שעה. ובמה שכתבנו בזה דאיכא ע' שלא להכותם מתורץ ג"כ מה שהקשינו לעיל דליתי ע' ולידחי ל"ת דהשתא איכא ל"ת ועשה בין בהכאה בין בקללה וידוע דאין ע' דוחה ל"ת ועשה דהא גם באחר איכא עשה דואהבת לרעך כמוך שלא להכותו ושלא לקללו:

בא"ד. ה"מ להלקותו: ק"ל דאיך אפשר לומר כן דאזהרה שאין לוקין עליו מזהירין מ"ה דא"כ איך אמרינן במכות (דף י"ז ע"ב) הא אפילו למ"ד עונשין מ"ה אין מזהירין מ"ה ופי' רש"י דהוא ר' יצחק והוא ע"כ ג"כ ס"ל דאין מזהירין מ"ה מדאיכא קרא יתירא גבי אזהרה וכן כתבו התוס' גופא שם (דף י"ד ע"א) דהוא ר' יצחק והרי ר"י ס"ל שם דמלקות בח"כ ליכא ואעפ"כ אמרינן דאין מזהירין מ"ה אלמא דאמרינן כן אפילו לענין אזהרה שאין לוקין עליו ואפילו אי הך מ"ד דקאמר בש"ס שם לאו ר"י הוא אלא ר"ש גופיה

תנא דברייתא שם דהוא ג"כ ס"ל דעונשין מ"ה וגם ר"א בנו כדאמרינן לעיל (דף ע"ד ע"א) ג"כ תקשי דכיון דסברי דעונשין מ"ה, ע"כ מיותר להו אחותו דסיפא דאחותו בת אביו ובת אמו אתיא בק"ו דל"ל דמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא ס"ל דא"כ מנ"ל דאין מזהירין מ"ה מיתורא דקרא הא גם לענין אזהרה איכא למימר הכי וע"כ היכא דאיכא למידרש לא אמרינן כן ומיותר להו אחותו ע"כ לדר"י וגם הם כר"י ס"ל דמלקות בח"כ ליכא ולכן עכ"פ קשיא לשיטת התוספות זו גם צ"ל דמודה ר"י דבחייבי מיתות ב"ש לוקין דהא באוכל טבל ס"ל לר"ש דלוקין כדמוכח (ר"פ אלו הן הלוקין) אף דטבל במיתה ולפי מה שהוכחנו ע"כ ר"ש כר"י ס"ל וצ"ע:

בא"ד. היכי אתי בנו מק"ו מאחר: פי' דנימא דיו לבא מה להיות כנדון אף דבבנו לעולם הוי שלא במקום מצוה ובשלמא במקום מצוה גם באחר חייב מ"מ אין סברא דבדבר זה בעצמו דהיינו במסרבין לצאת יתחייב הבן ואחר יפטר דכיון דחיובא דבן לא אתיא רק מאחר נימא דיו:

ד"ה והאמר ר"ש. דמה ענין ישן ליצא ליהרג: והנראה לפענ"ד דלפי לישנא קמא בב"ק שם אזלא בעיית הש"ס אי משום כסופא הוא אי משום זילותא לענין ביישו ישן ומת והנה כמו כן שייכי ג"כ טעמים הללו בביישו ישן ולא נודע לו משום כסופא ליכא ומשום זילותא איכא וזה גופא הוא ג"כ גבי היוצא ליהרג דמשום כסופא ליכא כיון דיוצא ליהרג אין לך כסופא גדולה מזו ומשום זילותא איכא וכיון דס"ל לר"ש דביישו ישן חייב א"כ ע"כ משום זילותא הוא וה"ה היוצא ליהרג וא"כ טובא קמ"ל ר"ש דממתניתן ה"א דלא מיחייב רק בשנודע לו אח"כ דאיכא כיסופא וזילותא ולהכי קמ"ל דבכל ענין ביישו ישן חייב אפילו היכא דליכא כסופא ולהכי פריך מר"ש דוקא:

בא"ד. ור"ת גריס והאמר ר"ש ביישו חייב: עיין במהרש"א שמקשה לפי פי' זה המסקנא דמקויים שבעמך למה מיחייב נילף הכאה מקללה. ולא ידעתי איך שייך למילף כלל לענין ממון הכאה מקללה דהא הך דין דבעמך לא כתיב רק גבי מלקות דקללה ומניה ילפינן במה מצינו או בהיקש מלקות דהכאה אבל לגמור ממון דהכאה ממלקות דקללה אין זה לא מ"מ ולא היקש:

בד"ה הכהו הכאה. הא פן יוסיף לאו שנלמב"ד הוא: כבר העירותי לעיל מה שנלפע"ד בישוב קושיא זו. עוד נלפע"ד לומר עפ"מ שכתבו התוספות במכות (דף ד' ע"ב) דהיכא דאיכא הוכחה למלקות לוקין גם אלאו שניתן לאמב"ד ע"ש וה"נ מוכח לכאורה דלוקין אלאו זה דפן יוסיף לפי מה דאמרינן בכתובות (דף ל"ב ע"ב) חובל בחבירו נמי מכדי כתיב כאשר עשה כן יעשה לו כן ינתן בו ל"ל דבר שיש בו נתינה ע"ש אלמא דמצרכינן

קרא להורות שאין לוקה רק משום ממון וא"כ ע"כ מוכח דלוקין אלאו דפן יוסיף דאל"כ כן ינתן בו ל"ל:

בא"ד. כדאיתא בספרי ובירושלמי: פי' דשם כתיב בפי' דאזהרה מפן יוסיף אתיא משא"כ בסוגיא דלפנינו:

דף פה:

בגמרא לכל אין הבן נעשה שליח: לדעת הרמב"ם (פ"ה מה' ממרים) אייר זה אפילו בלא עשה תשובה אכן לא כן דעת התוס' ביבמות (דף כ"ב ע"ב) כאשר כבר העיר בלחם משנה שם ולכאורה יש להוכיח כדעת הרמב"ם מהא דאמרינן במכות (דף י"ב ע"א) ותסברא והאמר רבה בר"ה וכן תנא דבי ר' ישמעאל כו' ע"ש ולכאורה מאי קושיא הא הך דתנא דבי ר"י לא אייר רק בעשה תשובה ודלמא אידך בריית דמייתי אייר בלא עשה תשובה וכן משמע מסתמא דהא ע"כ אייר ביצא במזיד לחוץ מעיר מקלטו דאל"כ אסור לגואל הדם להרגו אע"כ מוכח לכאורה כדעת הרמב"ם דר"י אייר אפילו בלא עשה תשובה אכן א"ע ראיתי בריטב"א במכות שם שדעתו ג"כ כדעת התוס' שרצה ליישב זה וכתב דהתם עושה מעשה עמך מקרי כיון דבשוגג בא מעשה לידו ע"ש ולכאורה שיטה זו מוכרחת דאל"כ יקשה אכתי למה הוצרכה הגמרא לדחוק ולאוקמי הברייתות שם הא בבנו והא בבן בנו לימא דפליגי בפלוגתא דהנך ברייתות לקמן אי מקשינן הכאה לקללה או לא ושני הברייתות דמכות אייר בלא עשה תשובה ולכן מאן דסבר מקשינן הכאה לקללה פטור משום אינו עושה מעשה עמך ולאידך מ"ד פטור אע"כ מוכח לכאורה כדעת הריטב"א דזה מקרי עושה מעשה עמך. אכן באמת אין מזה ראיה די"ל דניחא להגמרא לאוקמי הברייתות בתרי טעמי ואליבא דחד תנא מלאוקמי אליבא דתרי תנאי וכן מוכח לכאורה דאל"כ יקשה אכתי לימא דפליגי הנך ברייתות בפלוגתא דר"ש ורבנן כדאמרינן ג"כ במכות (ד"ט) דלר"ש דחנק חמיר אם התירה התורה לגואל הדם לעבור על איסור הרג ולהרוג הרוצח אכתי לא התיר' לעבור על איסור חנק דחמיר ולכן אין הבן נעשה גואל הדם לאביו אבל אידך ברייתא אתיא כרבנן דלדידהו הורג אבי בסייף והרי סייף התירה התורה לגואל הדם אלא ע"כ דלא ניחא להש"ס לאוקמי ברייתא אליבא דתנאי וע' מש"כ בספרי ע"ל במכות (די"ב ע"א):

אלא ש"מ בהיקשא פליגי ש"מ: ולפ"ז חד מהנך ברייתות והך ברייתא דלעיל דהיוצא ליהרג ובא בנו והכהו אליבא דר"ש וכן ברייתא דיבמות (דף ק"א ע"א) סברי דמקשינן הכאה לקללה וכן סבר' גם מתניתן דהכא מדלא תני חומר במכה מבמקלל וכדאמרינן

בגמ' אבל אידך ברייתא ובריייתא דלעיל ת"ר אביו ואמו קלל וכן ברייתא דמכות (דף ט' ע"א) סברי דלא מקשינן:

יש דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך: הרמב"ם (פ"ט מה' גניבה) פסק דגנבו והתעמר בו כשהוא ישן ומכרו כשהוא נעור חייב אכן אם היה ישן גם בעת המכירה פטור ובהך דאשה לעוברה לא הביא כלל הך דאוקמה באפי זיקא ומזה נראה דדעתו דודאי אין בעיית הש"ס אי מיחשב עימור בדרך זה דזה פשיטא דחשיב עימור דהא גם לענין עימור שאין בו שוה פרוטה דמיחייב לת"ק דר"י כתב הרמב"ם דמשכחת ליה כגון שנשען עליו אלמא דזה חשיב עימור דהאיבעיא היא לדעת הרמב"ם בישן אי מיקרי זה גניבה ומכניס לרשותו כיון שלא נודע לו עד לאחר מכירה ואז כבר יצא מרשותו וכן באשה לעוברה הוי כה"ג ואהא פריך תיפוק ליה דבלא"ה פטור דליכא עימור ומשני דשפיר משכחת עימור ביה כגון ישן דזגא עליה ואשה דאוקמה בפני זיקא ולא דאיבעיא ליה אי מקרי זה עימור או לא ומה דכתוב בגמ' יש דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך או דהרמב"ם לא גריס ליה כלל או דמפרש ליה דהש"ס קרי להך דגניבה ומכירה עימור משום לישנא דמקרא דכתיב והתעמר בו ולכאורה מוכרחת שיטה זו דאי איבעית הש"ס לא הוי רק אי מקרי זגא עליה או אוקמה באפי זיקא דרך עימור בלא ישן ובלא מעוברת הוי מצי לאיבעיא הכי:

ת"ל וגונב איש: א"ל דלא לכתוב איש גבי לא ימצא ולא בעי ריבוי דוגונב י"ל דאצטריך להא דדרשינן בספרי ובמכלתא למעוטי קטן דלא מיחייב ואף דלעיל (דף נ"ב ע"ב) כתבו התוספות לפי פי' המהרש"א וגם הר"ן דלא אצטריך קרא למעט קטן אלא משום דהנשכב חייב ה"א דגם הוא מיחייב וזה לא שייך הכא מכ"מ י"ל דאצטריך הכא קרא למעט קטן לפי מה שכתבו התוס' בפסחים (דף צ"א ע"ב) דאצטריך קרא למעט קטן היכא דנתגדל בין ב' פסחים ה"נ י"ל דצריך קרא היכא דנתגדל בין גניבה למכירה דה"א כיון דהחיוב לא בא רק בעת שמכר ובאותה שעה גדול היה ה"א דליחייב ולכן כתיב כי ימצא איש גונב עד שיהיה איש בשעת גניבה וכן ל"ק אחר דמרבינן מנפש אפילו אשה וקטן ל"ל איש דגבי וגונב דכבר נדרש במכילתא למעט בן שמונה והוי דומיא דהא דאמרינן לעיל (דף פ"ד ע"ב) דאצטריך קרא דמכה איש דמכל מכה נפש הוי מרבינן אפילו בן שמונה גם א"ל ל"ל וגונב איש לרבות אשה הא כבר מרבינן ומת הגנב ההוא אפילו אשה שגנבה אשה די"ל דכיון דצריך לכתוב איש למעט ב"ש כתיב ג"כ וגונב גביה: ברש"י ד"ה מכה שעשה שלא בעמך. והאי תנא סבר דלא מקשינן: מזה מוכח לכאורה כפי' בתרא דרש"י לעיל דבהיקשא ילפינן הכאה וקללה מהדדי דלפי' קמא דבמה מצינו ילפינן יקשה מ"ט

דמ"ד דלא יליף אכן לכאורה קשה דאי תנא דהך ברייתא לא יליף הכאה מקללה א"כ איך קאמר ברישא מה מכה וכו' אף מקלל וכו' אי לא ילפינן מהדדי ואי ילפינן במה מצינו א"כ הך דשלא בעמך כבעמך נילף כן ואזלא ליה הק"ו ונ"ל דכיון דפליגי תנאי לקמן בהך מילתא אי מקשינן הכאה לקללה או לא רצתה הברייתא לפרש הא דמצרכינן קרא לרבות מקלל לאחר מיתה בין אי מקשינן הכאה לקללה בין אי לא מקשינן ולכן קאמר ברישא דאי מקשינן א"כ ה"א דנילף מהכאה ואי לא מקשינן א"כ במכה עשה בו שלא בעמך כבעמך וה"ל ק"ו ולכן א"ש הא דלא קאמר הואיל וכתיב בעמך כמו שהקשו התוספות דכל כוונת הברייתא לומר דבין אי מקשינן הכאה לקללה בין אי לא מקשינן לעולם מצרכינן קרא דאביו ואמו קלל:

בד"ה גרי אריות. והרי הם כנכרים גמורים: מכאן קשה אמה שפי' רש"י ביבמות (דף כ"ד ע"ב) אגרי עריות כגון כותים ע"ש דהא אסיקנא שם הלכה כדברי האומר כולם גרים הם והכא אמרינן דנכרים גמורים הם ועיין בתוס' ר"פ אלו נערות ועיין מש"כ בספרי ע"ל בתוס' שם:

ד"ה שיכניסנו ברשותו. אין מציאה בכ"מ אלא בעדים: לקמן ילפינן מונמצא בידו פרט למצוי ופי' רש"י שם דהך דבעינן עדים מכי ימצא נפקא ולפע"ד בלא"ה י"ל דודאי אין כוונת המכילתא דכ"מ דכתיב מציאה הוא בעדים דהא או מצא אבידה ונשבע על שקר וכן אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם ודאי לאו היינו בעדים אלא ע"כ דכוונת המכילתא דוקא היכא דכתיב מציאה בכ"מ כזה דהיינו בלשון נפעל ולכן עיקר קרא דונמצא בידו קאי אפרט למצוי אלא מדכתיב בלשון נפעל ולא כתיב ומצא בידו מזה שמעינן ג"כ דבעינן עדים:

ד"ה הגנב. וההיא דרשינן ליה בספרי: כצ"ל ולכאורה נראה דרש"י מייתי הך דרשה דספרי הכא כי היכי דלא תקשה האיך מרבינן אשה אדרבה נימא דההוא ולא היא ממעט אשה לכך כתב רש"י דהך מצרכינן בספרי למעט עבדים ולאו יתורא הוא למעט מניה אשה אך דעל זה יקשה דהא לפי ש"ס דילן ממעטינן לקמן עבדים למר מאחיו ולמר מבני ישראל וא"כ אכתי נימא דההיא למעט אשה קאתי אלא ע"כ דאין סברא לומר כן דההיא ממעט אשה ולכן נראה דרש"י מייתי ליה הך דרשה דספרי דלכאורה אין הדרשה פשוטה לרבות מהגנב דכתיב גבי גונב אשה הגונבת ואהא הביא רש"י ראיה דגם ההוא נדרש כן למעט עבד הנגנב:

בד"ה ועדיין. ברשות הנגנב עצמו: ועיין בהרב המגיד שהביא שיטות שפירשו ברשות הגנב:

בתוספות ד"ה ומה מכה. וי"ל דהיא גופא ילפינן השתא: ק"ק דהא י"ל גם ק"ו איפכא דמה מקלל דבסקילה לא עשה בו שלא בעמך כבעמך מכה דבחנק לא כש"כ וכיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי לא ילפינן בק"ו כלל כמבואר בתוס' חולין (דף כ"ד ע"ב) בהא דכשר בפרה פסול בעגלה ע"ש:

בא"ד. ומיהו קשה לבסוף: יש לעיין אי יחשב זה קולא לגבי מכה דלא מיחייב לאחר מיתה כיון דאי אפשר כלל ואין זה מכה עוד וכמו דלא יחשב קולא דמכה לא הוי רק בפניו ומקלל אפילו שלא בפניו ועיין בר"ן:

בד"ה ושורו כישראל לאו לגמרי כישראל כו': וזה לכאורה קושיא גדולה אפירוש רש"י וכן הקשה גם הר"ן אפירושו ודעת רש"י נ"ל דבתוספתא פ"ד דב"ק כתוב בפי' כמו שכתב דשורו של ישראל שנגח שור של כותי ושל כותי שנגח של ישראל תם משלם ח"נ ומועד משלם נ"ש ואף דבדברי ר"מ שם דפליג שם כתוב עכו"ם נראה שט"ס הוא וצ"ל כותי דהא בב"ק מפורש דר"מ בכותי איירי ולכן אף דסוגיא דב"ק (דף ל"ח ע"ב) פליג אהך תוספתא מכ"מ נ"ל לרש"י דהך ברייתא דהכא סברה ג"כ כתוספתא מדקתני סתמא ושורו כישראל דמשמע דהוא לגמרי כישראל דלפי' התוס' הוי חציו כישראל וחציו כעכו"ם וכמו כן הוי מצי למינקט ושורו כעכו"ם כמו דנקט ושורו כישראל:

ד"ה עד שיכניסנו. מצרכינן תרי קראי לרבויי: לכאורה י"ל דבאמת בלא קרא ה"א דידו בכ"מ דוקא הוא היכי דאפשר לפרושי כן אבל השתא דגלי קרא בהני תרי דבכלל ידו גם גגו וחצירו איכא ילפינן גם ידו דהכא משם וא"ל דאדרבה מדמצרכינן ב' קראי בגט ובגניבה ה"ל ב' כתובים הבכ"א ואין מלמדין דז"א דהא תרווייהו מצריך צריכי כדאמרינן בגיטין ר"פ הזורק ע"ש אכן מסוגיא דב"מ (דף נ"ו ע"ב) מוכח דז"א דמסקינן שם דכל היכא דכתיב ידו ידו ממש ורק היכא דלא אפשר ידו פי' רשותו והיינו משום דכדמרבינן גבי גט וגניבה גם רשותו לא מרבינן דהוי בכלל ידו' רק מריבויא דהמצא תמצא ומריבויא דונתן מרבינן רשותו אבל ידו לעולם ידו ממש הוא גם שם ולכן ליכא למילף משם מידי ודלא כמו שנראה מפי' רש"י שם (דף י' ע"ב) בד"ה משום ידה אתרבאי דרשותה בכלל ידה הוא דכבר השיגו הרשב"א בשיטה מקובצת שם מדחשיב ליה בב"ק דס"ה לכלל ופרט וכלל אלמא דגם שם ידו דוקא הוא ולכן הקשו התוספות שפיר:

בא"ד. ואיפשר דאם הגביהו אפילו ברשות הבעלים חייב: אין כוונתם שיתחייב הכא אפילו ברשות בעלים משום דקנאו בהגבהה כמו דחייב גם גבי גניבה מהך טעמא דהא טובא יש לחלק בינייהו דהתם בבהמה קאי ובהמה שפיר נקנית בהגבהה אבל הכא הוי אדם ואי אפשר לקנאו בהגבהה דהא עבד עברי אין נקנה בחזקה דהוי הגבהה בכלל

כדאמרינן בקידושין (דף ט"ו ע"א) אלא כוונתם דכיון דהגביהו ברשות הבעלים א"כ כשהוא בידו הוי ברשותו והוי כמו שהכניסו לרשותו ואהא חילקו דכיון דמכרו לקרובים ג"כ ע"כ איירי שהכניסו לרשותו כבר דאל"כ בלאו מכרו לקרובים לא מיחייב ואעפ"כ מכרו לקרובים פטור דבעינן שיוציאנו מרשות אחיו לגמרי כש"כ הכא דאף דכשהגביהו הוי ברשותו מכ"מ כשהניחו אח"כ הכניסו לרשות הבעלים דזה לא מהני:

דף פו.

בגמרא אלא מעתה כי ימצא: ק"ק לפי מה דאמרינן במכות (דף ח' ע"א) ומצא דומיא דיער מה יער מידי דאיתא מעיקרא כו' ע"ש ה"נ נימא הכי דמצא דומיא דאשה בעולת בעל דהוי ג"כ מידי דאיתא מעיקרא ועיין שם בריטב"א:

לאפוקי עבדים לא משמע להו: לשיטת הספרי שהביא רש"י לעיל דמפיק ליה עבדים מההוא ג"כ צ"ל דמאחיו לא דריש כרבנן וב' דרשות דמבני ישראל אתי למיעוט אחר מיעוט לענין חציו עבד וחציו בן חורין כר' יהודה אלא דלכאורה קשה מאחיו לרבנן למאי אתיא וי"ל כיון דדרשינן אחיו במצות א"כ צריך לרבות גר ועבד משוחרר דהוי ממעטינן מבני ישראל וכמו שהקשו התוס' ואהני ריבויא לרבות גר ועבד משוחרר ואהני מיעוטא למעט עבד וחצי עבד ובזה מתורץ קושית התוס' בד"ה בני ישראל:

אף כאן בנפשות: פירש רש"י דהכתוב מדבר בחייבי מב"ד ולפ"ז הל"ל בדיני נפשות ולא בנפשות סתמא ועוד דלפי מה שכתב רש"י גופא לקמן מוכח דדבר הלמד מענינו היינו מענין דלמעלה ודלמטה והרי ענינו דלמטה דהיינו לא תענה ולא תחמוד ליכא דיני נפשות ועוד לפ"ז גם במה הכתוב מדבר בממון דקאמר לקמן צריך לפרש כן היכי דחייב ממון וזה אינו דהתם אין העונש ממון אלא מלקות דבגוזל מתנות עניים דכתיב למעלה מלא תגנובו איכא מלקות היכא דלא יכול להשיב עוד כדאמרינן במכות (דף מע"ז ע"ב) וכן אלא תכחשו ולא תשקרו דכתיב למטה אין עונשו ממון ועוד דבמכילתא דשנויה ברייתא זו קאמר בראשון הך דדבר הלמד מענינו ואח"כ קאמר ועוד דג' מצות כתיבי ב' מפורשים ואחד אינו מפורש מה המפורשים דהיינו לא תרצח ולא תנאף עונשים מב"ד אף לא תגנוב כן משמע דדרשה ראשונה דמכילתא מדבר הלמד מענינו לאו היינו דבחייבי מב"ד הכתוב מדבר ולכן נלענ"ד דהכי פירושו כיון דיש לפרש לא תגנוב בגונב נפשות או בגונב ממון א"כ קאמר מה להלן בנפשות הכתוב מדבר דלא תרצח ולא תנאף ולא תענה ולא תחמוד בכולם העבירה נעשית באדם ולא בממון אף לא תגנוב כן וכן לא תגנובו למד מענינו דבכולם העבירה נעשית בממון ולא בנפשות דגוזל מתנות עניים

העבירה נעשית בממון וכן לא תכחשו ולא תשקרו דהיינו אזהרה לוכחש בה ונשבע על שקר כמבואר בת"כ שם העבירה נעשית בממון אף לא תגנובו כן:

כרבנן דאמרי דבר ואפילו חצי דבר: לפי מה שחילקו התוס' בב"ק (דף ע"א ע"ב) בשם רב אלפס בין שני חזקה דפליגי רבנן אר"ע וס"ל דכולי דבר מקרי ובין אחד אומר בגבה ואחד אומר בכריסה דמודו דאמרינן דבר ולא חצי דבר משום דגבי עדות דשני חזקה הוי עדות כל אחד בפני עצמו לענין תשלומי פירות א"כ ק"ק הכא דלא הועיל עדות דעדי גניבה לעצמם כלום וא"כ מודו רבנן כמו בא"א בגבה וי"ל דגם הכא מהני שצריך להחזיר הנגנב ולא יכול לומר עבדי הוא שקניתי אותו. אכן ק"ק דלפ"ז הא מסקינן בב"ק שם לר"ע דכיון דעדי גניבה הוי עדות בפ"ע לענין לשלם ולא צריכים לעדי טביחה מקרי כולי דבר ומודה ר"ע וא"כ ה"נ דמהני עדות גניבה לעצמו להחזיר הגנב מ"ט דחזקיה אליבא דר"ע דפוטר וי"ל דבשלמא התם דבעו עדי גניבה לחייבו כפל וזה גופא מחייבין אותו עדי טביחה רק שמוסיפין עוד תשלומי ג' בעדותן א"כ שפיר אמרינן כיון דבאותו דבר שנתכוונו להעיד נגמר עדות גניבה בלא עדי טביחה א"כ כל עדות בפ"ע הוי כולי דבר אבל הכא דע"כ אייריי דנתכוונו עדי גניבה להרגו שבאו עם עדי מכירה כאחת ואמרו שהתרו בו דאל"כ איך ס"ד דמקטלי עדי גניבה אי לא נתכוונו למיתה וכיון דלענין עדות מיתה שנתכוונו לא מהני עדות גניבה מידי רק עם עדי מכירה ולא מהני רק לענין דבר אחר שלא נתכוונו לו דהיינו להוציא הנגנב מרשותו בזה הוי לר"ע חצי דבר ומיפטר ולרבנן דבר שלם ומיחייב כמו גבי שני חזקה דגם שם לענין עיקר מלתא שנתכוונו להעיד עליה דהיינו לחזקה הוי חצי דבר ולענין דבר אחר שלא נתכוונו לו דהיינו לשלם פירות הוי כולי דבר:

ברש"י ד"ה של בית פלוני. שחשובין היו: זה הטעם צ"ל שהוא ג"כ בנדה (דף י"ז ע"א) גבי כגון של בית פלוני שמשמשין מטותיהן בפני עבדיהן ושפחותיהן ושם לא פי' רש"י כלום:

בא"ד. ולא שמתיחדין: פירוש דאי דמתיחדים הרי עברו על לאו שבתורה דיחוד עריות דאורייתא הוא ולא הוי שתיק הש"ס מלפרסם שמם. אכן ק"ק דבסוף מס' עדיות תנן ועוד אחרת היתה שם וקרבה בן ציון בזרוע ופירש הרמב"ם שם וגם הברטנורא דחס התנא על כבוד הבריות שלא להזכיר שם המשפחה הפסולה והרי הך משפחה פסולה דנטמעה בכשרות עברה ג"כ אדאורייתא ואעפ"כ לא הזכיר התנא שמה וי"ל דהך משפחה לא הרשיעה כ"כ כיון דע"פ בן ציון נתקרבה ומסתמא עשה עצמו כב"ד ורק בן ציון גופא אינש אלמא הוי:

ד"ה עדי גניבה. ולא משכחת לה דמיקטל: עיין בר"ן שהביא דעת הרז"ה דיש לפטור גם אותו מטעם דבר ולא חצי דבר אבל לפי דעת הר"ן לא שייך לפטור רק עדות שאי אתה יכול להזימה וכנראה גם דעת רש"י. אכן לפ"ז ק"ק מה שכתב רש"י דלא משכחת רק בכת אחת דגם בלא כת אחת משכחת לפי מה דמבואר לעיל (דף ע"ח ע"א) דבראיית הב"ד לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה ולפ"ז שפיר משכחת דמיקטל כגון שעדים העידו על הגניבה והב"ד ראו את המכירה דלענין גניבה לא בעינן אתה יכול להזימו דהא לא מיקטל עליה ובמכירה לא בעינן מפני דהב"ד ראו אותה:

בתוספות ד"ה מונמצא בידו קאמינא. כי ימצא חלל פרט למצוי: ממה שפירש הרמב"ם בפירוש המשניות רפ"ט דסוטה וגם הברטנורא שם (וגם מחבורו נראה כן אלא שבמקום שהרגוהו צ"ל שיהרגוהו) נראה שמפרש פרט לממציא את עצמו ע"ש ולפ"ז לק"מ די"ל דהך דרשה שפיר דרשינן אבל לא פרט למצוי:

בא"ד. וי"ל כדפירש בקונטרס: פירוש דהתוספות סברי דהכא הוי ב' דרשות דונמצא מיותר וגם מידו ולכן ל"ק מכי ימצא חלל דאף דהתם ליכא יתורא מכ"מ ממשמעות דבאדמה קדריש וכן ל"ק מומצא דערכין דאף דלא כתיב בידו מכ"מ התם קרא יתירא הוא אבל בוכי ימצא איש שוכב עם אשה דהתם לא כתיב בידו וגם כי ימצא לא מיותר לא דרשינן מידי:

בד"ה יצא עבד: וקשה דא"כ גר ומשוחרר נמי: בב"ק פירש רש"י עוד פירוש אחר דאין לו אחוה כיון שאינו מותר לבא בקהל ולפי פירוש זה לא קשה קושיא דהכא. אכן גם על פירוש זה קשה דא"כ ממזר וכרות שפכה דאין מותרין לבוא בקהל נמי. ולכן נ"ל דודאי כשאמרה תורה הקפידה על תרי גווני אחוה דהיינו שיהא לו אחוה עם אחיו ושיהא מותר לבא בקהל דהא גם לענין ישראל הכי פירושו ולא דבעינן אחיו מאביו דוקא ולכן נקיט רש"י הכא הך פירושא ובב"ק אידך פירושא דתרווייהו כי הדדי הוי ולא קשה לא מגר ולא מממזר:

ד"ה מתוך. אין הטעם תלוי באמירתם: נלפענ"ד הא דהוצרך לומר מתוך שיכולי' לומר היינו לפמש"כ לעיל דלא מקרי לר"ע עדות שני' כולי דבר אלא כשהועיל עדות הראשונה לדבר שהיתה כוונתם להעיד עליו כגון גבי עדי קידושין ועדי גניבה קודם עדי טביחה והנה לפ"ז הכא דהעידו על בן סורר ומורה שגנב משל אביו ואכל אין הוכחה אצלם כלל אי אמלקות או אמיתה קא מסהדי דאי כבר נלקה מקודם אז באו לחייבו מיתה ואי לא לא באו רק לחייבו מלקות ואף דע"י התראה ניכר אי מתרו למיתה או מלקות י"ל דאתרו למיתה ואעפ"כ הוי מלקות בכלל למ"ד מותרה למיתה הוי מותרה למלקות בכתובות

(דף ל"ג) ולכן אי הוי כוונת העדים להעיד על מיתה לא מקרי עדות שניה לר"ע כולי דבר אף שהראשונים העידו להלקותו ונלקה על פי עדותם מכ"מ כיון דלא היה כוונתם לכך רק להמיתו לא הוי רק חצי דבר ולכן צ"ל שאומרים העדים גופא דכוונתם היה להלקותו ואז מיחשב עדות השניים להמיתו כולי דבר:

דף פו:

בגמרא ה"ל לאו שניתן לאזהרת מב"ד: א"ל לפי מה דאמרינן במכות (דף י"ג ע"ב) לחד תירוץ דטעמא דאין לוקין אלאו שניתן לאמב"ד משום כדי רשעתו וזה לא הוי רק באתרו ביה לקטלא אבל באתרו ביה למלקות דליכא מיתה לכ"ע לוקין אלאו שניתן לאמב"ד וא"כ מאי קמוכיח דלמא ר' יוחנן סובר כך ולכן סובר דלוקין אף דס"ל נהרגין דהא הכא ע"כ איירי באתרו ביה למלקות דאל"כ איך לוקין די"ל לפי מה שהוכיחו התוס' שם ע"כ הך דמחמר דחשיב לאו שניתן לאמב"ד דשבת (דף קנ"ד ע"א) אתיא כתירוץ בתרא דרבא דס"ל לר"ע דאפילו באתרו ביה למלקות לא לקי והרי ר"י הוא דאמר כן גבי מחמר ולכן ר"י לשיטתו ע"כ מוכח דס"ל אין לוקין. גם אין להקשות אכתי מאי מוכיח בב"ק (דף ע"ד ע"ב) לר"א מדסבר עדים שהוכחשו לוקין דע"כ סובר אין נהרגין אם הוזמו אח"כ דאל"כ אין לוקין מטעם דה"ל לאו שניתן לאמב"ד ע"ש ואכתי מאי מוכיח דלמא ר"א ס"ל כתירוץ קמא די"ל דהא הטעם דבאתרו ביה למלקות ס"ל לר"ע דלוקין אלאו שניתן לאמב"ד היינו משום דאז לא יכול לבא לידי מיתה עוד דהא לא ה"ל התראת מיתה אכן זה לא שייך רק היכי דבעו התראה אבל התם דבעדים זוממים קיימינן דלא בעו התראה א"כ לעולם יכול לבוא לידי מיתה והוי לעולם כמו אתרו ביה לקטלא דפוטר ר"ע דפסקינן כוותיה:

אלא אר"פ בעדי מכירה: עיין מה שהקשה מהרש"ל ומה שתירץ המהרש"א דבאמת חזקיה ס"ל ג"כ כרבנן והא בהא תליא דאי לוקין אין נהרגין ואי נהרגין אין לוקין מטעם שניתן לאמב"ד קשה דאכתי מ"ט דחזקי' דס"ל לוקין ואין נהרגין לימא איפכא כמו ר"י וגם אר"י קשה לימא איפכא כחזקיה כיון דאין טעם להאחד אלא משום דס"ל אידך ולפי מש"כ הר"ן דפליגי במשמעות דקרא אי ומת הגנב ההוא קאי גם אגניבה אי רק אמכירה א"ש אבל לפמש"כ המהרש"א קשה ולכן ע"כ צ"ל לשיטת רש"י דהכא אמרינן לחזקיה דהוא סבר חצי דבר לא כר"ע וא"כ עדי גניבה לעולם לא מיחייבי מיתה ולכן לוקין ומדלוקין מעידין עדי מכירה אדבר שלם ונהרגין אבל ר"י ס"ל דדבר ואפילו ח"ד וא"כ עדי גניבה באו אמיתה ולכך אין לוקין וא"כ ודאי קשה כקושית המהרש"ל כיון דחזקיה ע"כ ס"ל דלוקה כדמוכיח בגמרא דאי איהו לא לקי אינהו היכי לקו אכן לפי

מש"כ לעיל דטעמא דלא חשיב לחזקי' לאו דלא תגנוב לאו שניתן לאמב"ד היינו כיון דלדידיה לא משכחת מיתה רק היכי דעדי גניבה גופא מעידין על המכירה והכא דלא העידו רק על הגניבה לא הוי מיתה לכך לא ה"ל לאו שניתן לאמב"ד דלא חיישינן שמא אח"כ יבואו עוד ויעידו ג"כ על המכירה אבל לר"י דס"ל דנהרג גם אם באו עדים אחרים על המכירה שפיר ה"ל לאו שניתן לאמב"ד וא"כ שפיר הוכיח רש"י דע"כ חזקי' ס"ל כר"ע דא"ל דלמא סבר כרבנן וטעמא דלוקין משום כאשר זמם דאי ס"ל כרבנן א"כ שפיר ה"ל לחזקי' ג"כ לאו שניתן לאמב"ד כיון דגם ע"י עדי מכירה אחרים נהרג כמו לר"י וא"כ באמת אינו לוקה ולא הוי כאשר זמם אע"כ מדסבר חזקי' דהוא והם לוקין ע"כ ס"ל כר"ע דבר ולא ח"ד ומתורץ קושית מהרש"ל:

ר' יוחנן אומר נהרגין: הרמב"ם (פ' כ"א מה' עדות) פסק כר"י ולכאורה ה"ל לפסוק כחזקי' שהוא רבו של ר"י אכן אי דעת הרמב"ם כדעת רש"י דגם לפי תירוץ רב פפא סובר ר"י כרבנן וחזקי' כר"ע א"ש דפסק כר"י דהלכה כרבנן וגם אי דעתו כדעת הרז"ה והר"ן דלפי האמת כ"ע כרבנן ס"ל מכ"מ אין קושיא עליו למה פסק כר"י נגד חזקיה דגם בפ"ח מה' מאכלות אסורות פסק כר"א דלא תאכל איסור הנאה במשמע אף דלכאורה ה"ל לפסוק כחזקיה נגד ר"א שהוא תלמיד דר"י ומטעם זה פסק באמת הרי"ף והרא"ש כחזקיה כמש"כ הרא"ש בפרק גיה"נ על מתניתן דשולח אדם ירך לנכרי הרי דגם שם לא חש הרמב"ם להכי לפסוק אפי' כתלמיד דר"י נגד חזקיה אכן הרא"ש כ' שם דהלכה בכ"מ. כחזקיה נגד ר"י ע"ש:

ברש"י ד"ה דלא לקי. משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מב"ד: עיין מה שהקשה המהרש"א והנראה לפענ"ד ליישב דודאי אי יהרג גם ע"י עדות אחרים בזה חשיב לאו שניתן לאזהרת מב"ד רק דלחזקיה מסופק כיון דע"י עדות אחרים שמעידין על המכירה אינו נהרג ולא נהרג רק אי עדי גניבה גופא מעידין על המכירה אי אעפ"כ יחשב לאו שניתן לאמב"ד או לא וזה מוכיח מחזקיה דע"כ הוא מ"ד לוקין דכיון דלדידיה אין נהרגין לעולם לא יבואו לידי מיתה כיון דכבר הוזמו על הגניבה א"כ הם עצמם ע"כ לא יעידו עוד על המכירה להרגו וגם ע"י עדי מכירה אחרים לא נהרגים דהוי חצי דבר ולעולם אין סופן למות על עדות זו ולכך לא הוי אזהרת מב"ד וכיון דהם לוקין ע"כ הוא נמי לוקה וא"כ ע"כ לא חשיב זה לאו שניתן לאמב"ד משום שמא יעידו עדי גניבה על המכירה גופא ולכן פריך שפיר:

בד"ה אינהו היכי לקי. לאו שאין בו מעשה הוא: א"ל אכתי מאי קמדייק דלמא קסבר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו דז"א דהא אליבא דר"י הוא דדייקינן הכא כן אינהו היכי

לקי (לפי פירוש הרז"ה והר"ן) והרי ר"י בפירוש אית ליה דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו במכות (דף ט"ו ע"א) וגם לחזקיה קדייק שפיר דע"כ הוא לקי מדאינהו לקי דע"כ גם חזקיה אית ליה לשב"מ אין לוקין עליו דבמכות שם מוכח דטעם דמ"ד דלוקין יליף במכות שם מדבא הכתוב גבי נותר ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו הא לא"ה ה"א דאין לוקין דגבי מלקות לעשות כתיב כדאמרינן שם רפ"ג והרי בתמורה (דף ד' ע"ב) אתיא הך סמיכת דוהנותר ללא תותירו לחזקיה ליתן בוקר שני לשריפתו וא"כ לא מוכח מזה דלשב"מ לוקין וקיים ליה הכללא דאין לוקין ולכן פריך לחזקיה ג"כ שפיר. אכן אכתי קשה איך מתרץ רש"י דה"ל לאשב"מ אף דהכי מתרצינן במכות (דף ב' ע"ב) מכ"מ היינו אי לאו והצדיקו אבל השתא דכתיב והצדיקו שפיר לקו מלא תענה כמו שכתבו התוספות שם (דף ד' ע"ב) ואיך כתב רש"י דאין לוקין משום דהוי לאו שאב"מ וי"ל לפי מה דאמרינן בב"ק (דף ע"ד ע"ב) תסתיים דר"א הוא דאמר אין נהרגין כו' ע"ש דאלמא ר' יוחנן דס"ל שם דנהרגין ע"כ ס"ל דאין לוקין והיינו ע"כ משום דס"ל כרבנן דר"מ שם דלא לקי אלא תענה. אכן אכתי קשה לפ"ז לא ה"ל לרש"י לפרש הטעם משום דלשב"מ הוא אלא משום דצריך לא תענה לאזהרה לעדים זוממים וכדמפרשינן שם טעמא דרבנן ועיין ברמב"ן בספר המלחמות והר"ן בחידושיו שתירצו קושית רש"י דאי לא לוקה על עדותן א"כ עדותן לא הועיל כלום וגם משום לא תענה ליכא:

ד"ה ושנים אומרים בפנינו אכל. ואין הראשונים יכולים לומר: ק"ק הא אכתי יכולים לומר לחייבו ממון לשלם לאביו באנו שהעידו עליו שגנבו ובשלמא לעיל גבי עדי גניבה ועדי מכירה ל"ק דאף אי לא יכלו עדי גניבה לומר להלקותו באנו כגון לר"י אכתי לימא להוציא את האיש אותו שהעידו עליו שגנבו מיד בעליו באנו דהא כיון דהוזמו כל המעשה שקר היה ואין כאן איש שרצו להוציאו ואף דאיכא נפקותא אם יש לאיש אחד עבד והם אומרים שהוא גנבו מכ"מ לא בהכי איירי וכן כתב כבר הרמב"ן בספר המלחמות אבל הכא קשה דלימא העדים שלהוציא הממון שגנב באו וצ"ל דגם הראשונים צריכים להתרות בו למיתה ולכן לא יוכלו לומר כן מדאתרו ביה אבל זה לא שייך לפי מש"כ התוס' לעיל בד"ה גניבה דלחזקיה הראשונים לא בעו התראה כיון דלא מקטלי דהרי הכא לחזקיה קיימינן:

ד"ה אחד יושב על פתח. שלפנים מן החיל לפני עזרת נשים: ק"ק דלפ"ז הל"ל פתח עזרת נשים ולא פתח הר הבית ולא ידעתי למה לא פירש רש"י כפשוטו שהוא על פתח שער הבית מזרחי שהוא שער שושן וחוץ לחיל וא"ל כיון דאמרינן לעיל (דף ט"ז ע"ב) דמצאן בבית פאגי והמרה עליהם אף שהוא בירושלים פטור משום דבעינן אל המקום

אשר יבחר ה' וכיון דמקום לשכת הגזית שהיו יושבים בה סנהדרי גדולה היה מחנה לויה דבמחנה שכינה שהוא מעזרת ישראל ולפנים לא היה רשות לישב אלא למלכי ב"ד בלבד כדאמרינן ביומא (דף ל"ד ע"א) אלמא דלמחנה לויה קרי המקום אשר יבחר ה' וכיון דהלכה הוא דהולך אל הג' בתי דינים א"כ הכל הם בכלל וקמת ועלית אל המקום וא"כ הכל צריכים להיות במחנה לויה דוקא והשתא כיון דקאמר דשני היה יושב על פתח העזרה וע"כ היינו מבחוץ דאי מבפנים הא אין ישיבה בעזרה א"נ על פתח הר הבית הוי ג"כ מבחוץ והרי אין זה מחנה לויה לכן פירש רש"י דפתח הר הבית היינו שער עזרת נשים דהוי ג"כ פתח הבית כמש"כ התוס' יו"ט פ"ג דסוטה דכל מחנה לויה הר הבית קרי לה:

בד"ה נמצא חומרו. עד שיהא בן ארבעים: הכי אמרינן בסוטה (דף כ"ב ע"א) וא"ל דא"כ איך ישב בסנהדרין דהא ע"כ ישב עמהם דאל"כ למה עלו עמו לשאול די"ל דעלו לברר הדין א"נ י"ל דזה לא הוי רק בהוראה שמורה ביחידות אבל לישב עמהם בדין שרי קודם מ' שנה:

בתוספות ד"ה גניבה אתחלתא. לפוסלו בעדות באנו: א"ל לפי מה שתירצו התוס' לעיל (דף מ"א ע"א) בד"ה א"נ דא"כ הל"ל פלוני בא על נערה המאורסה וא"כ ה"נ נתרץ הכי דא"כ דלפוסלו בעדות באו הל"ל פלוני גנב ממון דמפסיל ג"כ לעדות וליכא מיתה די"ל דהתוס' לא תירצו שם הכי רק משום דממה שמעידין גם על האשה מוכח שפיר דלקטלה באו דאל"כ לשתקו מינה ולא יעידו רק על הבועל אבל הכא דלא הוי מצי למישתק מעיקר העדות רק דהוי מצי למיחלף בעדות דליכא מיתה ובזה לא אמרינן דמינכר מלתא דלמיתה באו וכן מוכח שם גופא דאל"כ יקשה אכתי כי אמרו פלוני בא על נערה המאורסה והוזמו איך פוטרין מטעם דיכולים לומר לפסלו בעדות באנו נימא להו היה לכם לפוסלו בדבר דאיכא לאו ולא מיתה אע"כ היכי דלא הוי הוכחה מדהוי מצי למישתק מעדותן רק מדהוי מצי לשנות בעדותן אין זה הוכחה לענין שלא יוכלו לומר לפוסלו בעדות באנו:

בא"ד. א"כ לחזקיה נמי ליקטלו: עיין במהרש"א שהקשה דאמה דאמרינן לעיל וכ"ת דקסבר חזקיה דלא לקי הוי מצי התוס' להקשות כן. ולפענ"ד י"ל דהא דמקשו התוס' דאי איירי בהתראה לחזקיה נמי ליקטלו לא שייך רק אי חזקיה כרבנן ס"ל דאי כר"ע פטור מטעם דבר ולא חצי דבר וכמש"כ המהרש"א גופא דהתוס' סברי דלפי אוקימתא דרב פפא לא מוקמינן עוד חזקיה כר"ע אלא כרבנן אכן זה לא שייך רק לפי האמת אבל לפי

מה דס"ד דטעם דחזקיה כר"ע ע"כ פטור לחזקיה מקטלא גם היכא דאתרו ביה למיתה ולכן לעיל לא היו יכולים התוס' להקשות קושיתם אבל הכא הקשו שפיר:

בד"ה עבדי מכרתי. וא"ת אי לאו למקטלי' וא"ת אי דלא אתרו ביה וכו': ולפענ"ד י"ל דודאי העדים אתרו ביה ואמרו דלמקטליה אתו דדלמא לא יטעון עבדי מכרתי אבל מכ"מ אנן לא נוכל למקטל אותן כיון דהם לא רצו לחייבו רק מספק דדלמא יטעון עבדי מכרתי ויפטר ומספק גם אותן לא נוכל להרוג דה"ל ספק נפשות דלהקל:

בא"ד. וי"ל דאתו לקיים המקח: אין לפרש שבאו לקיים המקח שלא יחזור בו המוכר דהא כיון דהוזמו א"כ לא היה כאן מכירה כלל ואיך שייך שבאו לקיים המקח אלא ה"ק שיאמרו שכוונת עדותם היה שישאר הנגנב ברשות הקונה אותו דכיון שהם העידו עליו שמכר את הנפש ע"כ צריך הוא לומר דעבדו מכר אף שכל הדבר שקר הוא דהא אין נאמן להכחיש העדים ועי"ז ישאר האיש אשר אמר עליו שמכרו ושעבדו היה ברשות הקונה אותו אף שהוא לא מכרו לו וזה מה שמרויחים בעדותן:

בא"ד. וכי ה"ג הוי מצי לשנויי: וא"ל דדלמא רצה לאוקמי שם גם כר' יוסי דס"ל במכות (דף ז' ע"ב) דאינו נהרג עד שיהיו פי שני עדיו מתרים בו וא"כ לא שייך לאוקמי דאתרו ביה אחריני ואינהו לא ידעי די"ל דגם השתא דאוקמי באשה חבירה וכר"י בר"י אכתי לא הוי ככ"ע דהא פליגי רבנן עליה כנראה לעיל (דף ט' ע"ב) ואפילו ר' יוסי גופא פליג עליה כנראה במכות שם וא"כ שפיר כתבו התוספות כמו דאוקמי כריבר"י ולא כר' יוסי כמו כן הוה מצי לאוקמי כר"י ולא כר"י בר"י:

בד"ה קמ"ל רמיזא. אבל הכא ברמיזא גרועה איירי א"נ דיני נפשות שאני: א"ל דאיך אמרינן בכתובות (דף ל"ג ע"א) ונתרו בהו מעיקרא ונרמוז בהו רמוזי דהתם לא שייכי ב' תירוצי התוס' דהתם לא רמיזא רק פעם אחד וגם איירי לענין דנ"פ ג"כ שם כנראה די"ל כבר כתב השיטה מקובצת בב"ק בשם הרשב"א דהתם הוי רמיזא מעליא כיון דכבר אמרו להם מעיקרא מה שרומזים להם לבסוף:

דף פז.

בגמ' בין דם לדם בין דם נדה: בנדה (דף י"ט ע"א) יליף מזה דאיכא דם טהור באשה וק"ק מנ"ל דלענין אשה קאי דלמא איירי לענין טומאה דבחולין (דף ל"ג ול"ד) פליגי תנאי במיני דמים אי מכשירים לקבל טומאה או לא וכן דלמא פליגי לענין דם שבשלו או שמלחו דחייב לשיטת הרמב"ם וזעירי ס"ל במנחות (דף כ"א ע"א) דאינו עובר אלמא דלדעת הרמב"ם יש פלוגתא בזה ודלמא בהא פליגי וי"ל:

מ"ט דר' מאיר גמר דבר דבר: ק"ק הא גבי צבור גופא דלא מחייבי רק אדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת לא אתיא רק מהיקשא לדידן דמצרכינן עליה לעריות כמבואר בהוריות (דף ח' ע"א) וא"כ ה"ל דבר הלמד בהיקש שאין חוזר ומלמד בגז"ש ואף דהלמד הוא חולין ובחולין למדין למד מלמד הא המלמד קדש הוא ואכתי קשיא למ"ד בזבחים (דף נ"א ע"א) דבתר מלמד אזלינן וכה"ג הקשו התוס' לעיל (דף מ"ב ע"ב) ע"ש ודוחק לומר דר"מ ס"ל כרבי שם דמפיק צבור מגז"ש דעלי' וה"ל דבר הלמד בגז"ש שחוזר ומלמד בגז"ש וי"ל לפמש"כ התוס' בזבחים (דף מ"ח ע"א) דבכה"ג לא מקרי דבר הלמד בהיקש שאין חוזר ומלמד כיון דבלא היקש ג"כ ידעינן דחייב על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת דהא הכל הוי בכלל כי יפלא ממך דבר וכן גבי צבור הוי הכל בכלל וההיקש לא בעי רק למעט ע"ש:

עד דאיכא תורה ויורוך: עיין בר"ן דגם ר"י מודה דחייב בדבר שזדונו כרת רק דמרבה מתורה ויורוך גם מידי אחריני וק"ק כיון דר"י ע"כ ג"כ ס"ל לגז"ש דדבר דבר גבי זקן ממרא דמצרכינן להא דדרשינן לעיל (דט"ז ע"א) וכן להא דדרשינן בהוריות (דף ד' ע"א) לתירוץ רב אשי שם ובכולהו ודאי לא פליג ר"י א"כ מנ"ל דתורה ויורוך אתי לרבות גם שאר דברים שאין חייבים על זדונם כרת דלמא גז"ש דדבר דבר גם להך דר"מ אתי ותורה ויורוך לא אתי למעט רק דאבתו מאנוסתו לא מיחייב דהתם אף דהוי זדונו כרת וש"ח מכ"מ תורה ויורוך לא הוי ומה"ט לא הביא גם הרמב"ם בתו מאנוסתו בה' ממרים דהיינו משום דפסק כר"י וכמש"כ הר"ן:

ואי להאי גיסא קא שרי חמץ בפסח: ק"ק הא אמרינן בר"ה (דף כ"ה ע"א) בין שקדשו ב"ד בזמנו בין שקדשו שלא בזמנו אין לנו מועדות אלא אלו וכן דרשינן אתם אפילו שוגגין אפילו מוטעין אפילו מזידים וא"כ גם לפי דעת הזקן ממרא דהב"ד טעו ע"כ צריך לשמוע לב"ד ואיך שייך להתיר חמץ בפסח ע"י הוראתו וכעין מה שהקשו התוס' וי"ל ע"פ מש"כ התוס' (שם דכ"א ע"א) דלא שייך אתם אפילו שוגגין רק לענין קביעת החדש ולא לענין קביעת שנה אף דלא כתיב גבי חדש רק גבי מועדים והביאו ראיה מחזקיה ע"ש וצ"ע לפי מש"כ שם לשיטת הרמב"ן:

ברש"י בד"ה דברי ריבות. ה"ל למיכתב דברי ריב: ק"ק הא בכולהו ע"כ דריש ממשמעות דקרא בלא יתור ולמה פירש רש"י הכא דמכח יתורא קדריש מדהוי מצי למיכתב דבר ריב וי"ל דכיון דכל היכא דכתיב לשון יחיד דריש לשון יחיד כגון ממך זה יועץ דבר זה הלכה למשפט זה הדין ורק גבי דם דין ונגע דריש רבים משום דכתיב ב' פעמים בין דם לדם בין דין לדין בין נגע לנגע וא"כ גבי דברי ריבות דלא כתיב כן לא ה"ל לדרוש רק חד

ולמה קדריש מדברי חכמים וערכין והקדשות ומריבות סוטה ועגלה ומצורע ולכן פירש רש"י דהתם ג"כ מכח יתורא קדריש רבים מדהוי מצי למיכתב דבר ריב ומבשעריך דריש רבים משום דבכולהו כתיב כמו שפירש רש"י גופא לקמן:

בד"ה זה לקט שכחה. שהן לעניים שכתוב: היינו לפי מה דדרשינן בפ"ה דמעשר שני מלגר וליתום ולאלמנה זה לקט שכחה ופיאה ומ"ע וא"כ הא דכתיב שם ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך הוי ג"כ לקט שכחה ופאה בכלל:

ד"ה וקמת. מבית דין שיושבין במקום הקבוע להם: הכי קאמרינן בשבת (דף י'):

בד"ה מלמד שבית המקדש. שאין ירושלים גבוה ממנה: ק"ק מנ"ל דירושלים גבוה דלמא רק בית המקדש ששם היו יושבין סנהדרין וי"ל דלרש"י הוקשה קושית התוספות לעיל (דף י"ד ע"ב) דאיך דרשינן המקום דהכא אביהמ"ק הא גבי מעשר הוי ירושלים ולכן סובר רש"י דבאמת הוי ירושלים והא דממעטינן מצאן בבית פגאי והמרה עליהן היינו מדכתיב קרא בתרא מן המקום ההוא אשר יבחר ה' וזה מדויק בלישנא דמתניתן דלעיל דקאמר באין לב"ד הגדול שבלשכת הגזית שממנו יצאה תורה לכל ישראל שנאמר מן המקום ההוא אשר יבחר הרי דנקטה מתניתן קרא בתרא משום דקרא קמא איירי בירושלים דקאמר קרא מן שעריך תעלה לשם ומדכתיב עוד קרא יתירא דאל המקום וגו' דרשינן מניה דבתוך המקום דהיינו ירושלים יורוך מן המקום אשר יבחר ה' והיינו בית המקדש ואף דהך מלמד שהמקום גורם דממעטינן מניה מצאן בבית פאגי מאל המקום קדריש היינו משום דבכל מקום נקט הש"ס דרשה הפשוטה קודם כמש"כ התוס' במ"ק (דף ז' ע"א) אבל לעולם עיקר דרשה לא אתיא רק ממן המקום ההוא דאל המקום בירושלים איירי והא דמוכח דבית דמקדש גבוה היינו כיון דכתיב ועלית א"כ ירושלים גבוה משאר א"י וביהמ"ק בירושלים על הר הבית היה וגבוה מכל העיר כדאמרינן פ"ה דסוכה לא היה חצר בירושלים שאינה מאיר מאור בית השואבה משום דבית המקדש גבוה מכל ירושלים א"כ פשיטא דביהמ"ק גבוה מכל א"י. זהו נלפע"ד כוונת רש"י הכא ובזה מובן גם מש"כ בזה בזבחים (דף נ"ד ע"ב) ע"ש:

ד"ה שהיו אומרים. דתניא שואלין בהלכות הפסח: גם לעיל (דף י"ב ע"ב) אמרינן כן דא"ל רבא לר"נ מכדי מפורים לפסחא תלתין יומין הוי כו' ע"ש וכבר העירו התוס' וגם בר"ה דאמתניתן דעדיות ה"מ לאקשויי ולפענ"ד י"ל דאמתניתן לא היה אל להקשות די"ל דמתניתן כרשב"ג דאית ליה בפסחים (דף ו' ע"א) דב' שבתות בלבד דורשין דהיינו מר"ח ניסן וא"כ בכל אדר ליכא עדיין חששא דאתי לזלזולי בחמץ אבל אר"נ פריך שפיר דהא אנן כרבנן ס"ל וא"כ איכא חששא ועוד הרי ר"נ איירי ביום שלשים של אדר ובאותו יום

גם לרשב"ג דורשין דאי ליכא עבור ע"כ באותו יום הוא ר"ח ניסן דאדר הסמוך לניסן לעולם חסר:

בד"ה הלכתא. ולטבילת מים חיים: א"ל הא זבה לא צריכה מים חיים די"ל דרש"י בשיטת הי"מ קאי שהביא בנדה (דף ס"ד ע"א) ובשבת (דף ס"ה ע"ב) ע"ש. ובספרי ערוך לנר בנדה שם הארכתי לפרש שיטת רש"י בענין זבה שצריכה מ"ח:

בד"ה עשירי ר"י אמר. דהיכא דלא ראתה ג' רצופין: אבל אי ראתה ג' רצופין לא הוי י"ב תחלת נדה עד אחר שספרה ז' נקיים ובזה רש"י לשיטתו אזיל שכן פירש בפ"ב דערכין אבל לדעת הרמב"ם לעולם הוי אחר י"א דזיבה ז' דנדה בין ראתה בין לא ראתה. עיין בטור יו"ד ריש הל' נדה:

בד"ה ור"ל אמר. על שומרת יום כנגד יום חייב כרת: הך לא משכחת רק היכי דשמשה בלילה שאחר עשירי דאי ביום י"א הרי עבדה שימור קצת ולא מיחייבה גם לר"י אפילו בתוך י"א יום בלא ראתה לבסוף כמבואר בנדה (דף ע"א ע"א) ואי ראתה אחר ששמשה ודאי גם לר"ל חייב כיון דסותר את הטבילה אף דלא בעי שימור וכן מה שכתבו התוס' דנגעה בככר של תרומה ע"כ איירי דנגעה בלילה שאחר עשירי וקדש אשה ביום י"ב דביום י"א הוי מגען ובעילתן תלוין גם לר"ל שמא תראה עוד ותסתור טבילתה כמבואר שם:

בתוספות ד"ה דאי להאי גיסא. וכיון דאם עברוהו כ"ע מודו: פי' דאם הם אמרו שלא לעבר והוא אמר לעבר ע"כ ב"ד הגדול מודים לו דלפי דעתו מעובר א"כ לא קא שרי חמץ בפסח ועיין בת"ח שיישב תמיהת התוס' ולפענ"ד תי' תמוה שהוא הביא ממה שהקשה רבא והרי ר"נ השיב לו דמידע ידע דבחושבנא תליא מילתא הרי שבדיעבד לא חיישינן משום אתי לזלזולי בחמץ לבטל העבור:

בד"ה ורשב"ל אמר. וא"ת ולרשב"ל: ואפשר לומר דרשב"ל באמת לא מוקי לברייתא דלעיל כר"מ דהלכה הוא רק דוקא בדיני נדה דזדונו כרת אלא בשאר מצות דהלכה למשה מסיני הם ובלא"ה לר' יהודה לא דרשינן הנך דרשות דלעיל כמש"כ התוס' לקמן (דפ"ח ע"ב):

דף פז:

בגמרא ד"מ בפלוגתא דשמואל ורבי אבהו: הא דנקט הך פלוגתא דוקא לאשמועינן דאפי' במנין הדיינים אי פליג אסנהדרין הוי זקן ממרא אכן ק"ק למה צריך למינקט פלוגתא דאמוראי בזה הא בכה"ג הוי ג"כ פלוגתא דתנאי לעיל (ד"ו ע"א) אי פשרה ביחיד

או בג' דוקא וי"ל כיון דהנפקותא הוא לענין אם קדש אשה באותן מעות אי מקודשת או לא וא"כ המיקל הוא מאן דאית ליה דבעינן ג' ועי"ז עשה הממון גזל והתיר א"א לעלמא וא"כ בפשרה לא שייך זה דהא אליבא דר"מ קיימינן ור"מ הוא דאית ליה דבצוע בג' אבל בפלוגתא דשמואל ור"א קאמר שפיר דהלכה כשמואל כמש"כ התוס' לעיל (דף ג') בשם בה"ג ולכן הז"מ דהיקל כר"א לשווי' המעות גזל ולהתיר א"א פסק שלא כדין ולא מצרכינן לפ"ז למה שכתב רש"י עוד דנ"מ גם איפכא אי לאחר שקדשה זה קדשה ג"כ אחר דזה נפקותא רחוקה היא ואי משום דאל"כ יקשה דר"א היאך מוקים להך ברייתא דהא י"ל דר"א באמת לא מוקים ברייתא כר"מ וכמו שכתבנו לעיל לר"ל ליישב קושית התוספות א"נ מוקי מחלקותם בדין אחר מדיני ממונות:

דתנן ר"א בר"ש אומר לעולם אין הבית טמאה: ק"ק דלמה הביא ראבר"ש דפליג בסיפא ולא רבי ישמעאל דפליג ברישא וס"ל דעל אבן אחד טמא וי"ל לפי מה שכתבתי דהש"ס טרח בכ"מ להמציא דהז"מ פסק שלא כהלכתא א"כ אם פסק כר"ע להקל דעל אבן א' טהור הרי פסק כהלכה ואי כר"י דטמא לאו הורה לעשות הוא אבל אי פסק כר"א בר"ש וטהר ב' אבנים שלא בקרן זוית ופסק להקל ודלא כהלכתא דהלכה כר"ע ומזה ראיה לכאורה לשיטת רש"י והרמב"ם דהכרת הוי משום כניסת מקדש דלשיטת התוס' לענין ככר של תרומה אדרבה ר"י הוי קולא טפי לענין קידושין ראשונים והל"ל רבי ישמעאל ור"ע:

מ"ט דר"א בר"ש: הא דנקט דוקא בהך פלוגתא מ"ט ואיך שייך טעם דר"א בר"ש לכאן י"ל משום דכל הני פלוגתות דלעיל פליגי בדרשות דקרא וטעם דפלוגתא דר"י ור"ע מפורש בת"כ הביאו הר"ש שם (פי"ב) דנגעים דפליגי ג"כ בקרא וטעם דר"א בר"ש לא מפרש וא"כ לכאורה ה"א דר"א בר"ש לאו מקרא קאמר רק מהלכה למשה מסיני וא"כ יקשה הרי כבר הוי הך פלוגתא דנגעי בתים בכלל דבר זו הלכה דנקט לעיל לכך צריך למינקט טעמא דר"א בר"ש דמקרא הוא ולא הלכה:

ברש"י ד"ה ולוי אמר. בשופעת מתוך שבועיים: הכל פי' רש"י אנקבה דוקא ולא ידעתי למה לא פי' ג"כ אזכר ובנדה (דל"ה ע"ב) מייתי בש"ס באמת הנפקותא גם לענין זכר ע"ש ואפשר משום דלא הוי נפקותא כ"כ ביולדת בזוב ע"ש:

בד"ה לילה ויום. ור"א לחומרא ור"י לקולא: א"ל הא בזה פסק ז"מ לקולא אם פסק דלא כהלכתא דהא ר"א ור"י הלכה כר"י ז"א דהא זה א' מד' דברים דאמרינן בנדה (דף ט' ע"ב) דהלכה כר' אליעזר ולכן א"ש למה דנקט הך פלוגתא דוקא ולא איזך פלוגתא דפליגי במתניתן דנדה כמה הוא קישויי' אי חמשים יום או חדש או ב' שבתות כיון דהתם ר"מ

הוא מ"ד דמיקל טפי ובריית דהכא ר"מ היא ולר"מ לא משכחת דיפסוק זקן ממרא לקולא ודלא כהלכתא:

ד"ה בפלוגתא דשמואל. דה"ל קדשה בגזל: ק"ק הא אמרינן בקידושין (דנ"א ע"ב) דקדשה בגזל לאחר יאוש בעלים מקודשת ופסק ג"כ הכי בשו"ע אה"ע והכא דהוציאו ממנו בדין ודאי נתייאש ולמה מקרי זה גזל דאינה מקודשת בו וכן קשה אמה שכתב רש"י לקמן גבי השקאת סוטה דלר"א הוי גזל שאינה מקודשת בו ע"ש ולמה הרי מסתמא נתייאשו הבעלים:

בד"ה ונתת נפש. ואי אתי אינש אחרינא: גם הכא הוצרך רש"י לפרש דהחיוב הוא ע"י קידושי שניים דאי בקידושי ראשונה והז"מ התיר לאחר לבא עלי' שאין הקידושין כלום כדין הורה דהלכה כרבנן דאינה מקודשת והמהרש"א שכתב לעיל דבפלוגתא דתנאי לא פי' רש"י דהוי נפקותא גם לאידך גיסא במכ"ת לא עיין בזה:

בד"ה בעשרים ושלשה. כשאר חובל בחבירו: ק"ק איך חייבין אהכאת שליח ב"ד אף שלא הי' כדין הא אין שליח לדבר עבירה כמבואר בקידושין (דמ"ב ע"ב) ולכאורה י"ל לפמש"כ התוס' שם דהיכא דהשליח שוגג חייב המשלח א"כ הכא דהשליח ב"ד שוגג חייבין שולחיו. אכן אכתי קשה לפי מה שכתב הנימוקי יוסף פ' מרובה (דע"ט) וכן הריטב"א דגם בשוגג אין שליח לדבר עבירה וחייב השליח וכן הוכיח להלכה הש"ך בח"מ (סי' שמ"ט) ע"ש א"כ אכתי קשה איך הם חייבין אהכאת שליח. אכן גם בזה י"ל כיון דלפי המבואר בש"ך שם ודאי רש"י סובר כהתוס' לפי פירושו במתניתן דפ' מרובה דהמשלח חייב כשהשליח שוגג א"כ רש"י לשיטתו פי' שפיר דהם חייבין לו ממון ומכ"מ ל"ק מאי הוי נפקותא לענין שיטת שאר הראשונים דסברי דהמשלח פטור דהתם הוי נפקותא לענין השליח גופא אי חייב לשלם או לא אכן אכתי קשה לפי מה שהוכיח הש"ך שם דהשליח ג"כ פטור לשיטת הנ"י כיון שהוא שוגג א"כ קשה איך משכחת הכא נפקותא לענין ממון וי"ל בדוחק לפי מה דאמרינן לקמן דאם עשה ז"מ כהוראתו ג"כ חייב א"כ משכחת דהז"מ גופא נעשה שליח ב"ד והכה אותו. אכן אכתי קשה דאיך יתחייב הז"מ על זה תשלומין כיון דמיקטל אין אדם מת ומשלם וממנ"פ לר"מ ליכא כאן מיתה כיון דליכא רק היכא דאיכא ממון למיהוי דבר שזדונו כרת ואי איכא מיתה ליכא ממון וצ"ע:

בתוספות ד"ה דין בתו מאנוסתו. בכולהו משכח פלוגתא: ק"ק הא לעיל (דף ע"ו ע"ב) יליף אביי מק"ו מבת בתו דאבתו ענוש כרת ורבא ס"ל דאין עונשין מן הדין ולכך יליף מגז"ש אבל לעולם הק"ו גם לרבא בדוכתי' קאי וא"כ מה בכך שהזקן ממרא לא ס"ל

הגז"ש דלא נתקבלה לו מכ"מ איכא איסורא מכח ק"ו דאדם דן ק"ו מעצמו ואכתי איך הורה לעשות ולהתיר בתו מאנוסתו ועוד י"ל למה נקט דוקא בתו מאנוסתו ולא ג"כ אם חמותו ואם חמיו דאתיא ג"כ מהך גז"ש כמבואר לעיל ר"פ הנשרפין ועוד הקשה אאמ"ו נר"ו אהא דכתבו התוס' בהוריות (דף ד' ע"א) בד"ה בדבר שאין הצדוקים מודים דבתו מאנוסתו מקרי כל דבר ולא מחייבי ב"ד דהרי רב אשי יליף שם ב"ד מזקן ממרא והרי בזקן ממרא גופא חייב אהוראת ב"ד מאנוסתו כדמוכח סוגיין דהכא. ונלפע"ד דהנה ביבמות (דף ז' ע"א) מסיק בש"ס דאצטריך עלי' למתסר ערוה ליבם משום דה"א דאתקשו כל העריות לאשת אח וכמו דאשת אח שרי' במקום יבום ה"נ שאר עריות לכך אצטריך עלי' ורבא קאמר שם דאעריות ל"צ לגופא קרא דאין עשה דוחה ל"ת שיש בה כרת כי אצטריך קרא להתיר צרה שלא במקום ערוה ע"ש והשתא אי ליכא גז"ש לבתו מאנוסתו ולא אתיא רק מק"ו א"כ כיון דאין עונשין מן הדין ליכא כרת ולא הוי רק לאו גרידא ולפי תירוץ רבא מתיבמת אי נפלה בתו מאנוסתו ליבום והשתא י"ל דבהא קמיפלגי דב"ד סבר כרבא דאית לי' גז"ש א"כ הוי בתו מאנוסתו ל"ת שיש בה כרת ולא מתיבמת אבל הזקן ממרא לא סבר הגז"ש וא"כ ליכא רק איסור מק"ו וזה נדחה מפני עשה דיבום ולכן התירה להתייבם והתיר אסור כרת ולכן לא קשה הרי הוי כולי דבר דז"א דודאי בעיקר בתו מאנוסתו מודה דאסורה מק"ו ולא התיר רק להתייבם משום דס"ל כרבא והכא ג"כ רב פפא אליבא דרבא מתרץ כן ולכן לא הוי מצי למינקט אם חמותו ואם חמיו דבהכי הוי כולי דבר דהתם לא שייך ק"ו ומכ"מ ל"ק אמה שכתבו התוס' בהוריות דצדוקים לא מודו בבתו מאנוסתו הא ק"ו הוא גם אי לא ס"ל גז"ש די"ל דצדוקים לית להו דרשה בא' מי"ג מדות כמו שפי' רש"י בחולין (דף ד' ע"א) לענין כותים ע"ש:

בד"ה עקביא בן מהללאל. ואע"ג דעקביא מחמיר: וכן פי' רש"י עיין במהרש"א שכתב שהכריחו התוס' לזה מאי דפריך לקמן תדע שהרי לא הרגו את עקביא. ופירושו תמוה לפענ"ד דאם כן מאי תירצו התוס' דזימנין דהוי קולא דאכתי מאי מוכיח בפי' זה ממה דלא הרגו את עקביא דלמא בכה"ג לא הורה עקביא היכא דהוי לקולא אבל הדבר פשוט דהש"ס מוכיח מר' יהודה דהוזכר שם בעדיות (פ"ה) גבי פלוגתא דעקביא ב"מ ורבנן ולר' יהודה מיחייב גם בדבר שאין זדונו כרת רק שיהיה עיקרו מד"ת ופירושו מד"ס וכמו שכתב הר"ן והרי באותן ד' דברים הוי מה שהיה מתיר שער בכור ולדעת הרמב"ם אפילו אאיסור דרבנן מיחייב ועוד בכל הני דפליגי שם שייך קולא כגון גבי משקין את הגיורת ומשוחררת הוי קולא כמו לקמן גבי השקאת סוטה לענין אם קדש אשה במעות כתובתה וכן לענין שער פקודה הוי קולא לענין אם נכנס למקדש ונתחייב חטאת וקדש בו את

האשה כדלקמן גבי הקדשות וא"כ כיון דבכולהו משכח קולא למה הוצרכו התוס' לתרץ גבי דם הירוק דוקא אבל כוונת רש"י והתוס' נלפע"ד דזה ודאי גם לר"מ הלכה כרבנן דיחיד ורבים הלכה כרבים א"כ ע"כ הזקן ממרא פסק כעב"מ וב"ד כרבנן ולפ"ז לא הוי קולא גבי זקן ממרא רק חומרא ולכן פירשו דחומרא הוי כגון היכא דמשלים דם ירוק ושיטה זו נוכיח לקמן עוד דבכל מקום טרח הש"ס ורש"י לאוקמי ב"ד אליבא דהלכתא וז"מ שלא אליבא דהלכתא וזה דהוקשה להתוס' כאן דז"מ יפסוק כהלכתא אי הורה לעשות. ובעיקר קושיתם נלפענ"ד דלכאורה י"ל עוד למה נקט הש"ס דפליגי בפלוגתא דעב"מ ורבנן ה"ל לאתויי פלוגתא דב"ש וב"ה במימי תלתן ומימי בשר צלי דמוקדמת שם במשנה קודם פלוגתא דעב"מ ורבנן והרי לקמן גבי לקט שכחה מייתי הש"ס דפליגי בפלוגתת ב"ש וב"ה ונ"ל דבנדה (דל"ג ע"א) אמרינן תניא אר"מ אם הן יושבות על כל דם כו' ע"ש ובתוס'. הרי לפי המבואר בתוס' שם ס"ל ר"מ בדם ירוק כעב"מ לפי דעת ר"י והרי הכא ר"מ הוא תנא דהך ברייתא וא"כ שפיר מוקי דזקן ממרא סבר כרבנן להקל וב"ד סבר כעב"מ להחמיר דכן הוי הלכה לדעת ר"מ ולא מצרכינן להנפקותא שהביאו התוס' בהשלמה דדם ירוק לדם אדום ולכן א"ש דלא נקט פלוגתת ב"ש וב"ה דא"כ יקשה כקושית התוס' דהרי זקן ממרא כדין פסק כב"ה אם הקיל והורה לעשות:

ד"ה בפלוגתא דר"י ורבנן. ולא יתכן דאיירי כי האי גוונא: וליישב דעת רש"י י"ל דהא דכתב דאם נכנס למקדש חייב פי' דהוי נפקותא דמלקין אותו דכל ח"כ מלקין אותן ואי פטור א"כ צריך לשלם כדין חובל ובזה הממון קדש אשה והוי ממש הנפקותא כמו שפירש"י בפלוגתא שלפני זה גבי מלקות בג' או בכ"ג וכן יש לפרש מה שפי' רש"י לקמן בד"ה ר"מ אומר נותן דמיו נפקותא לענין האוכלו בטומאת גופו דחייב כרת א"נ י"ל דהוי נפקותא לענין חטאת שהפריש אמה שנכנס למקדש וקדש בה את האשה דאם טמא הוא חטאתו חטאת ואינה מקודשת ואם טהור הוא לא הוי חטאת אלא חולין ומקודשת אכן מדברי הרמב"ם נראה דס"ל דגם בדבר ששגגתו עולה ויורד חייב. וא"כ גם דעת רש"י כן:

בד"ה ר"י אומר כיהה. אין להביא ראיה לת"ק: פי' בזה מתרצים מה שהקשו דאי כהה וטמא היינו לת"ק דלפ"ז דלא כתיב ר"י אומר י"ל באמת דר"י אסף הדיעות וקבע הלכה כת"ק אבל בנזיר (דס"ה) תירצו התוס' קושיא זו בענין אחר דהנפקותא דת"ק טמא מספק ור"י טמא ודאי ע"ש:

בא"ד. ומיהו בירושלמי: פי' דלפי מה דמסקו לכך גרסינן קיהה דאל"כ מאי פריך בנזיר דלמא כיהה וטמא הא כל כיהה טהור ועל זה כתבו דמיהו בירושלמי משמע דיש כיהה ובזה לא ידעתי למה כ' המהרש"א דלשון ומיהו מגומגם:

דף פח.

בגמרא מנין לפריחה בבגדים שהיא טהורה: אף דבנדה (דף י"ט ע"א) קאמר דנגע טהור ליכא לפרש בכולו הפך לבן דהאי בוהק מקרי ולאו נגע איקרי ואיך מפרש לי' בבגדים בכולו הפך די"ל דבוהק לא שייך רק לענין דמטמא במראה לובן וזה מקרי בוהק כמו שפי' רש"י שם אבל לא בבגדים דמטמאים במראות ירקרק ואדמדם:

דתנן המעריך פחות מבן חודש: צ"ל דתניא דברייתא היא ולא משנה אכן לא ידעתי למה לא נקט פלוגתת דמתניתן דערכין כגון המעריך נכרי וכדומה שם:

אר"כ הוא אומר מפי השמועה: ק"ק דא"כ איך משכחת מה דדרשינן לעיל בברייתא דבר זו הלכה ומפרשינן דהלכות אחד עשר הוא ואיך משכחת פלוגתא בהל"מ אם לא במפי השמועה וצ"ל דר"כ ס"ל כרבי יהודה לקמן דלא ס"ל הנך דרשות דברייתא דלעיל כמש"כ התוס' לקמן וכפי מש"כ הר"ן פסק הרמב"ם כרבי יהודה:

מאי לאו דהוא אמר מפי השמועה: הא דמשמע ליה הכי דוקא ולא דשניהם מפי השמועה או שניהם מדעת עצמם או כפי מה דמתרץ דהם אומרים מפי השמועה י"ל כיון דהך לישנא הוא דנקטה מתניתן דכך לימרי' וא"כ למה יאמר דעתו מקודם קודם דעת ב"ד הל"ל כך דרשו חברי וכך דרשתי ולכן משמע ליה דהוא מפי השמועה קאמר והם מדעתם וכיון דשלו קדום בזמן דנתקבל לו מרבותיו לכן מקדים לדידי' ואהכי מתרץ דלעולם י"ל דהם אומרים מפי השמועה והוא מדעתו ואעפ"כ מקדים לדידי' ברישא משום דהכי קאמר כך דרשתי מדעתי כבר ועכשיו שמעתי שחברי לא דרשו כן מפי השמועה:

בעל שמחל על קינויו: בסוטה (דף כ"ה) פליגי אמוראי אי יכול למחול קודם סתירה או אחר סתירה דוקא ומדברי רש"י משמע כאן דקודם סתירה דוקא והכי קדייק התם דאל"כ משכחת דיש לה היתר ע"ש אכן לפענ"ד קשיא על זה דהא קדייק התם ממתניתן דקתני ומוסרים לו שני תלמידי חכמים דאי אמרת יכול למחול קינויו למחול וליבעל ומתרץ דבעינן ת"ח ולימרו ליה הך דינא וא"כ מאי קדייק מהך דאין לו היתר דהא קאמר התם כן אי אמרת דאין מוסרין לו ת"ח ומהימנינן ליה כמו נדה והרי אז לפי דעתו אין לה היתר דלא יודע הדין דיכול למחול והנה התוס' כתבו כאן דלאחר שנמחקה המגילה אין יכול למחול וזה לכאורה נגד סוגיא דשם דתליא בסתירה ולא במחיקת המגילה. אכן מה שכתבו התוס' הוא בירושלמי דשמעתין:

ברש"י ד"ה אדם שפרחה בכולו. והכניסו למקדש: אף דבעירובין (דף ק"ד ע"ב) קאמר שמואל המכניס שרץ למקדש פטור משום דאין לו טהרה בטבילה וה"נ בגד מנוגע אין לו טהרה מכ"מ הרי מסקינן שם דהך דשמואל תנאי היא והלכה כר"ע מחבירו ולכן גם

הרמב"ם לא פסק כוותי' דשמואל ולכן שפיר כתב רש"י לענין הלכה דגם המכניס בגד חייב למ"ד טמא:

ד"ה ר"מ אומר נותן דמיו. ובהקדש במזיד קידש: פי' לר"מ לשיטתו הוי הכי דהוא ס"ל כן בקידושין (דנ"ב) וכיון דאליבא דר"מ קיימינן א"כ צ"ל דהזי"מ פסק כרבנן דקידושיו קידושין ולא הוי לקולא ולא משכחת רק בקדשה שני ולכן כתב רש"י דגם בראשון הוי נפקותא לענין קדשה אחר במזיד א"נ לענין אשם מעילות ולכן הוצרך רש"י להך א"נ אף דלכאורה נראה יותר דוחק מהפי' הראשון:

בד"ה חולין לעזרה הוא: א"ל דאכתי היאך התיר ז"מ לגמרי כיון דעכ"פ אסור מטעם חולין בעזרה והרי הורה לעשות בעינן די"ל דס"ל כמ"ד חולין בעזרה לאו דאורייתא אכן אכתי קשה לפי מה שכתב רש"י בפסחים (דכ"ב ע"א) דאכילת חשנב"ע לכ"ע הוי דאורייתא א"כ האיך הורה להיתר ולשיטת התוס' שם דלא ס"ל הכי א"ש:

בד"ה י' כהנים: כדמפרש בפ' י' כהנים: הך עשרה כהנים קמא נראה דלא גרסינן דהא לא בעינן רק תשעה וכהן כדאמרן לעיל וגם בש"ס לא קאמר רק עשרה בני אדם ולא כהנים:

בד"ה נותן על מקומו. וטהור לכנוס למקדש: קשה דהא הכא קושית התוס' לעיל בד"ה בפלוגתא דר"י ורבנן במקומה עומדת דלא שייך כתירוצם בככר של תרומה דהא טהרה זו היא טהרה של מחוסר כפורים ומחוסר כפורים מותר בתרומה כדאמרינן בנגעים (פי"ד) ג' טהרות במצורע וגם א"ל דהנפקותא בנגע בקודש וקדש בו אשה דהא בקודש אפי' הוא טהור אינה מקודשת כדאמרינן בקידושין (דנ"ב ע"ב) המקדש בחלקו בין ק"ק ובין קדשים קלים אינה מקודשת וצ"ע וי"ל דהנפקותא כגון דנכנס למקדש או אכל קודש והוצרך להביא חטאת ובאותו חטאת קדש אשה דאי היה מחייב אותו א"כ הוי מקדש בקדשים ואינה מקודשת ואי לא מחייב הוי חולין ומקודשת ואפילו שחטו בעזרה ה"ל מקודשת למ"ד חולין שנשב"ע לאו דאורייתא בקידושין (דף נ"ו) ע"ש:

בד"ה שלש אינו לקט. שאין דרך להפקירו: הכא לא נקט רש"י טעם דספרי דקמייתי לקמן דאתיא מולגר ליתום ולאלמנה אכן מפי' הר"ש והרמב"ם במתניתן שם משמע דגם לקט מדרשה זו אתיא וכן משמע קצת בספרי גופא:

דף פח:

בגמרא כדי שלא ירבו מחלוקת: הא דמדמי הך לדלעיל י"ל דב' טעמים י"ל בז"מ הא דחייב הא' משום כבוד ב"ד וכמש"כ הרמב"ם בפי' המשניות והב' משום ריבוי מחלוקת בישראל ובב' טעמים אלו תלי' הך דינא דלעיל דאי מטעם כבוד ב"ד א"כ אם הוא אומר

מפי השמועה והם ג"כ מפי השמועה או מדעתם אין פוגם בכבודם כיון דע"כ מוטל עליו לומר כפי מה ששמע מרבו וכמו שהשיב עקביא ב"מ לבנו אני שמעתי מפי המרובים והם שמעו מפי המרובים אני עמדתי בשמועתי והם בשמועתן אבל טעם דריבוי מחלוקת שייך גם בזה וכן תלי בזה אי יכולים למחול או לא דאי משום כבודם יכולים למחול ואי משום ריבוי מחלוקת לא וכיון דקתני דאין יכולים למחול ע"כ הוי טעמא משום ריבוי מחלוקת וא"כ גם בהוא אומר מפי השמועה והם מדעתם ג"כ נתחייב:

לזה שסמוך לעירו: הרמב"ם השמיט זה ועיין בכס"מ ולפענ"ד דס"ל כיון דבמתניתן לענין ז"מ לא קתני לי' דמתניתן פליג אברייתא ולכן פסק כמתניתן גם מה שהקשה הלח"מ מנ"ל להרמב"ם דגם הב"ד באין עמו לשאול פשוט הוא דמלשון באים קדייקי וכמו שפי' גם רש"י במתניתן:

רבו מחלוקת בישראל: עיין בחגיגה (ד"ז ע"א) בפלוגתא דסמיכה בי"ט דהביאו התוס' הירושלמי דמתחלה לא היה רק פלוגתא א' בסמיכה ושמאי והלל פליגי בד' והקשו הם עלי' דהא בשבת לא חשיב רק ג' ולא ידעתי מאי ק"ל דהא בסמיכה ג"כ פליגי וא"כ שפיר הוי ד':

והאיכא לולב דעיקרו מד"ת: עיין בר"ן שהביא ב' פירושים בהך דפירושו מד"ס הא' במנין כמה יקח מכל א' מהד' מינים והב' מה הם הד' מינים אכן לפי פי' השני קשה לכאורה א"כ איך שייך בזה יש בו כדי להוסיף דזיל קרי בי' רב הוא דד' מינים אמרה תורה ולא חמש וא"כ לא מיחייב ז"מ על' וי"ל דמשכחת כגון דמספקא לי' בא' מהמינים ומתוך ספק לוקח לשניהם ויש בזה משום בל תוסיף אף כשעושה מכח ספק כדמוכח ממה שכתבו התוס' בר"ה (דכ"ח ע"ב) דלרבי יהושע בספק ז' ספק ח' לא יתבינן בסוכה. אכן לפי מה שכ' הרשב"א בסוכה (דל"א) דבמה שעושה לצאת ידי ספק לא שייך בל תוסיף ע"כ סבר הכא כפי' קמא דהר"ן דמוסיף במנין המינים וזה שייך אליבי' דהוא ס"ל שם כן דבמוסיף במנין א' מהמינים עובר אבל תוסיף אבל התוס' לשיטתם דס"ל בר"ה שם דבזה לא עובר אבל תוסיף וא"כ ע"כ לא שייך פי' קמא דהר"ן רק פי' בתרא שפיר הוכיחו דבמה שעושה מכח ספק ג"כ שייך בל תוסיף דאל"כ לא משכחת בלולב כאן דפירושו מד"ס ויש בו להוסיף דליחייב ז"מ עלי':

ברש"י ד"ה ואליבא דר' יהודה. ולא נהירא לי: ולכאורה פי' האית דאמרי תמוה מאד וי"ל דלפי המבואר במנחות (דל"ד ע"ב) למ"ד אין צריך לדבק אם הדביק עור על ד' בתים של ראש כשר לשל יד ולמ"ד צריך לדבק לא כשר ע"ש וא"כ לכאורה יקשה מאי מקשה לקמן אי הכי תפילין נמי אי עביד ד' בתים הא שפיר משכחת בשל יד כגון שהניח פ'

חמישית אצל בית ש"י ולא בתוכו על זרועו וכשהן כך ודאי דלא הוי מוסיף דהאי לחודא קאי והאי לחודא קאי ואח"כ הדביק עור א' על שניהם כשהם בזרועו וה"ל כולו בית ש"י א' כמו שמכשירין שם מה"ט הדביק עור על ד' בתים ש"ר ומתוך כך פסיל להך של יד כיון שנוסף בו פרשה חמישית וא"כ שפיר משכחת גם בשל יד אכן זה לא שייך דוקא רק למ"ד אין צריך לדבק דלמ"ד צריך א"כ גם אחר שהדביק על שתיהן האי לחודא קאי והל"ק כדאמרינן התם דלא מכשר להו עי"כ וא"כ הכא נמי לא פסיל להו עי"כ והנה במתניתן נקט חמשה טוטפת דוקא דקאי אראש כמו שפי' רש"י וע"ז קאי ג"כ הך ואין לנו אלא תפילין כמו שנראה מקושית רש"י על הי"מ וא"כ לכאורה קשה למה לא נקט סתם חמש פרשיות דקאי גם אשל יד וצ"ל דסבר כר"י דאמר צריך לדבק וא"כ לא משכחת בשל יד וזהו דקאמר לפי פי' הי"מ ואנו אין לנו אלא תפילין פי' הך תפילין דקתני במתניתן דהיינו של ראש ואליבא דר"י דאמר צריך לדבק דאלו אליבא דר' יוסי דס"ל אין צריך לדבק משכחת באמת גם בשל יד ולכן מקשה בסיפא שפיר אי דעביד ד' בתים דהא ע"כ בשל ראש איירי דאמתניתן קאי וכמו שפי' רש"י אבל פי' קמא דאליבא דר"י דאמר תורה ויורוך בעינן היה נראה דוחק להי"מ דמאי ואנו אין לנו אלא תפילין אליבא דר"י שייך בזה דהא ר' אושעי' גופא קאמר כן דבעינן עיקר מד"ת ופירושו מד"ס וא"כ אליבא דנפשי' ג"כ אין לנו אלא תפילין ומטעם זה הוצרך רש"י להוסיף ו' ולגרוס ואליבא דר"י ולפרש דהש"ס קאמר כן דר"א אליבא דר"י קאמר ולא שזה מדברי ר"א אבל הי"מ גרסי כגרסא דלפנינו אליבא דר"י ופירושו שפיר דמדברי ר"א הוא:

ד"ה האי לחודא קאי. דכיון דלא נקשר אינו חיבור: משמע מזה דאם נקשר אף שקשר עליון לאו דאורייתא מכ"מ לא אמרינן האי לחודא קאי והאי לחודא קאי וא"כ ק' הא שפיר משכחת גבי ציצית שהכניס חמשה חוטין ולא קשרן ואז היתה כשרה ואח"כ כשהיה לבוש בהטלית קשרן ופסיל להו אע"כ מוכח לכאורה דלמ"ד קשר עליון לאו דאורייתא לא מהני קשירה ולא כלום ולא מקרי הוספה לפסול הטלית אף כשקשרן ולפ"ז צ"ל דמש"כ רש"י כיון דלא נקשר לאו דוקא הוא אלא כיון דלא נתחייב לקשרן:

בתוספות ד"ה ואין לנו אלא תפילין. מקרא דכי יפלא: לפי מש"כ הר"ן דברי ר"י דס"ל ג"כ כר"מ בכולהו לבר בבתו מאנוסתו לא ס"ל כוותי' א"כ דריש לכולהו לבר ממשפט דדרשינן אבתו מאנוסתו ולפי שיטת הרמב"ם דס"ל כדעת הי"מ שהביא הראב"ד בהשגות דהא דבעי ר"י עיקרו מד"ת ופירושו מד"ס מטעם דבעינן תורה ויורוך לא בעי רק בעשה דלא פרט הכתוב בפי' ולא בהני דחייבין אזדונו כרת דכתיבי בפי' י"ל דאפילו משפט קדריש ר"י שפיר דהא הרמב"ם פסק כרבי יהודה ואעפ"כ הביא דחייב אהוראה

בא' מן העריות אם היא ערוה או לא והיינו ע"כ בתו מאנוסתו אכן מה שכתבו התוס' דהנך דרשות דלעיל לא דריש כבר הקשה הר"ן דאיך תליא זה בהדרשות הא בפי' כתיב בין דם לדם בין דין לדין בין נגע לנגע והרי לר"י לא מיחייב אלא אתפילין ולכן כתב ע"פ התוס' דלר"י רישא דפרשה דכי יפלא לאו בדין ז"מ איירי אלא בדין איך יתנהגו בהוראה להוציא הדין לאמיתו וכהברייתא דלעיל דמתחלה לא היו מרבין מחלוקת דג"כ לא איירי לענין דין ז"מ אך איך יתנהגו כשנפל מחלוקת בין הסנהדרין וכיון דע"כ צ"ל כן א"כ שפיר י"ל דדריש להדרשות דלעיל דלפי הדרשות נכללו כל האזהרות והדינים שבתורה בקרא דכי יפלא ובזה צותה התורה דכי יפלא ממך דבר בכל האזהרות והדינים וקמת ועלית לשאול את פי ב"ד הגדול והתורת חיים והט"א בר"ה באבני שוהם שכתב דתלמיד טועה כתב דברים האלה לא ראו דברי הר"ן:

בד"ה אי סבירא לן. והכי נמי אמרינן בריש לולב הגזול: לכאורה אין משם ראיה כ"כ דהתם הכי קאמר כיון דצריך אגד והוא אגדו במין חמישי ה"ל ה' מינים דהא התם לא שייך לומר האי לחודא קאי דא"כ פסול משום דאין כאן אגד כלל וכיון דהתם ע"כ האגד שייך להמצוה ה"ל ה' מינים משא"כ לענין מאי דקאמר התם אי אייתי מינא אחרינא האי לחודא קאי והאי לחודא קאי דלענין הוספה מין אחר שפיר שייך לומר כן אעפ"י שהוא עמו בתוך אגד א' ולפ"ז לא יקשה קושית התוס' אגמרא דסוכה גופא אבל מכ"מ מהכא קשיא:

בא"ד. שפוסלו ומבטל מצות שעל ראשו: בלולב לא שייך כן דכבר יצא משהגביהו כמש"כ התוס' אבל בתפילין הוי כל היום מצותו כן כ' הר"ן ואף דבלולב ה"ל כל היום מצותו לפי מנהג אנשי ירושלים מכ"מ התם כולי חדא מצוה היא משא"כ בתפילין דחל המצוה מחדש עליו כל היום תדע דמי שהניח תפילין שחרית מברך עליהן לערב משא"כ בלולב דאין מברך עליו שנית ומציצית ל"ק אף דה"ל ג"כ כמו תפילין דכל היום מצותו מכ"מ גבי ציצית לא משכחת לי' כלל שפוסלו כשהוא לבוש בו בהכשר ע"י הוספה אי קשר עליון דאורייתא דאי קשר חוט חמישי על הד' הקשורים כבר בזה לא מיפסל דהאי לחודא קאי והאי לחודא קאי כיון דלא נקשר עמהם ואי התיר את כולן וקשר עמהם חמישי זה לא מקרי פוסל ע"י הוספה דפסול מעיקרא הוא וכמש"כ הר"ן בשם הראב"ד לענין לולב אבל בלולב שפיר משכחת לדעת התוס' שהכניס מין חמישי תוך האגד ולכן הוצרכו לתירוצם גבי לולב אבל לדעת הראב"ד גם בלולב לא מקרי זה הוספה דלגבי מין חמישי אין כאן אגד דתעשה ולא מן העשוי. ואין להקשות דהא ע"כ אי אמרינן קשר עליון דאורייתא לא בעינן דוקא שיקשור כל החוטין ביחד אלא גם אי יקשור הד' חוטין כל

אחד לעצמו ג"כ הוי קשר דכן מוכח ממה דמוכיח במנחות (דל"ט ע"א) ש"מ קשר עליון דאורייתא דאל"כ ל"ל דהתיר קרא כלאים בציצית וממאי דלמא לעולם קשר עליון לא הוי דאורייתא פי' שיקשור כולם ביחד ומכ"מ צריך קרא להתיר כלאים בציצית שיקשור אותם אחד אחד דהך קשר הוי מדאורייתא אע"כ דאי אמרינן קשר עליון הוי דאורייתא כשר ג"כ כשיקשור אותן א' א' וזה גופא דמוכיח דכשר וא"כ אכתי מאי מקשה מציצית הא שפיר משכחת דקשר ד' חוטין כל א' לעצמו ואח"כ כשהי' לבוש בו קשר עמהן עוד חוט חמישי די"ל דאף דכשר בכה"ג מטעם קשר עליון מכ"מ לא מקרי זה הוספה דאמרינן לענין החוטין האי לחודא קאי והאי לחודא קאי:

בא"ד. דמדאגבהי' נפקא בו: הכי אמרינן בסוכה (דמ"ב ע"א) ובס' ע"ל שם (דף ל"ד ע"ב) הבאתי קושיא ששמעתי להקשות אהא דמקשה שם כן הא שפיר משכחת דלא נפק כגון שלא הוציא רק לולב לבדו בלא אתרוג והוציאו להביאו בבית אחר שיש שם אתרוג דרך ר"ה והוי שפיר טרוד במצוה עדיין ולא יצא בו. ולפענ"ד אפשר ליישב ע"פ מה דקאמרינן שם (דל"ד ע"ב) דבעינן שתהא לקיחה תמה והביאו התוס' שיטת בה"ג דלא בעינן דמגבה להו הד' מינים בהדי הדדי אלא אי מגבה כל חד וחד לחודא שפיר דמי וכן פסקו גם הרי"ף והרמב"ם אלא שהרמב"ם בעי שיהיו כל הד' מינים לפניו עכ"פ ואז יוצא גם כשנוטלם א' א' והרי"ף סתם בזה ולא כתב כן והר"ן הביא דעת הרמב"ן שם דלא בעינן שיהיו לפניו דוקא ולפ"ז י"ל לדעת הרמב"ן דשפיר פריך הא מדאגבהי' נפיק ביה דאף שעדיין לא נטל אתרוג מכ"מ לא טריד עוד במצות נטילת לולב שהוציאו כיון שבו יצא כבר והאתרוג יכול לטול אח"כ לבדו בלא לולב לדעת הרמב"ן ומזה לכאורה ראיה לשיטתו:

דף פט.

בגמרא האמר ר"ז בית חיצון שאינו רואה את האויר פסול: הב"י בא"ח (סי' ל"ב) הביא בשם בעל התרומה לחד שיטה דהא דבעינן ד' בתים של ראש מעור א' אם תפורים יחד מקרי ג"כ עור א' וכן כתב המג"א שם ס"ק נ"ב דכן דעת התוס' ובעל אגודה ולפענ"ד יש להוכיח מסוגין נגד הך שיטה דלכאורה קשה מאי מקשה מתפילין היכי משכחת לה דאו דגרוע ועומד הוא או דהאי לחודא קאי והאי לחודא קאי הא שפיר משכחת לה כגון שהניח תפילין בד' בתים וכשהיו בראשו הדביק בהן בית חמישי דהא גם בלולב הוי משכחת בכה"ג כפי מש"כ התוס' לעיל אי לאו דמדאגבהי' נפיק ביה משא"כ בתפילין דכל היום מצותו כמש"כ הר"ן וכנ"ל אכן זה אינו כיון דבעינן גבי תפילין של ראש מעור

א' ובעור א' לא שייך הוספה בעודן בראשו ואי הדביק חוץ לאותה עור א"כ האי לחודא קאי והאי לחודא קאי דהוי כמי שנותן מין חמישי בלולב חוץ לאגד למ"ד לולב צריך אגד. אכן אי ס"ד דבתפרן מקרי ג"כ עור א' א"כ שפיר משכחת בתפר בהן בית חמישי בעודן בראשו ול"ל דאייתי הך דר' זירא אע"כ מוכח לכאורה כדעת הפוסקים ובראשם רש"י במנחות שם שפירשו דעור א' דוקא בעינן ותפירה לא מקרי עור אחד וא"ע ראיתי שבשו"ת בגדי כהונה הרגיש גם כן בזה:

אמר לו ר"י וכי נאמר יראו וייראו: ק"ק למה צריך ב' טעמים הא דלא כתיב יראו וייראו לחוד מספיק לומר שאין ממתינן עד הרגל גם כבר הקשה הרא"מ בפ' שופטים דהלא לר"ע קושית ר"י במקומה עומדת דהלא לא כתיב יראו וגם הקשה עוד מ"ש דדוקא גבי זקן ממרא ממתינין לר"ע ובבן סורר ומסית ועדים זוממים דכתיב ג"כ ישמעו וייראו אין ממתינין אלא שולחין בכל המקומות ונ"ל דר"ע דריש לי' הכי מדכתיב בבן סורר ומסית וכל ישראל וע"ז והנשארים ושינוי זה מפרש בש"ס גופא משום דלאו כ"ע חזו לסהדותא. אכן בזקן ממרא ג"כ שינה קרא לכתוב וכל העם ומזה משמע לי' לר"ע מדכתיב עם ובה"א הידיעה דזה קאי על העם הידוע שיהיה נאסף בירושלים בשעת הרגל דומה למה דכתיב הקהל את העם האנשים והנשים והטף אלמא דקרא אותן קרא העם בשעת אסיפה ברגל דומה למה דאמרינן בחגיגה (דכ"ו ע"א) דקרא אותן קרא בשעת אסיפה ברגל חברים ולכן סובר ר"ע דדוקא בז"מ ממתינין עד הרגל והא דכתיב ישמעו משום דצריך הכרזה ג"כ כדאמרינן בברייתא לקמן ד' צריכים הכרזה רק דבז"מ לא בעי רק הכרזה במקום שנדון ובג' אחרים שולחין בכל המקומות רק דר"י סבר דודאי אי הוי כתיב יראו וייראו ע"כ היו ממתינין ומענין את דינו. אכן כיון דלא כתיב רק ישמעו דאיכא לפרושי כר"ע וגם ששולחין בכל המקומות למה מענין את דינו אכן לר"ע משמע ליה מהעם רגל דוקא לכן ע"כ גלי קרא דמענין את דינו אכן דבעי הכרזה ג"כ מודה וזה דעת הרמב"ם בפ"ג מה' ממרים:

המסית ובן סורר ומורה: לפי סדר התורה ה"ל לחשב בן סורר ומורה אחר ז"מ וע"ז והא דחשיב אותן לפי סדר זה משום דמסית ובסו"מ תרווייהו בסקילה וז"מ אחריהם דבחנק וע"ז לבסוף או משום דבלישנא דקרא ע"ז אחר ז"מ ועוד דבכלל ע"ז הם ג"כ חייבי מלקות וממון כמש"כ הרמב"ם (פי"ח מה' עדות) שם המתנבא מה שלא שמע לפי מה שנראה מדברי הרמב"ם בפ"ט מה' יסודי התורה נהרג אכל דבר שבא להוסיף או לגרוע או לשנות בא' ממצות התורה וזה ע"כ בכלל מתנבא מה שלא שמע ולא קשה לפי"ז איך נהרג מתנבא מה שלא שמע מי יוכל להתרות בו או להעיד עליו על זה דלמא שמע ולפ"ז

א"ש דבמה שנוגע במצות התורה יכולין להתרות בו בודאי אבל לפי מה דאמרינן לקמן דמתנבא מה שלא שמע הוא כגון צדקי' בן כנענה בזה ודאי יקשה מנא ידעינן וכן קשה אמה שלא נאמר לו דמאן לימא לן דלא נאמר גם לו כמו לחבירו ואי משום דאמרינן לקמן מאן מתרי ביה וקאמר חברי נביאי וא"כ ה"נ י"ל כן דא"כ מאי מקשה לקמן אמימרא דרב חסדא דוקא מאן מתרי בו הא בלא"ה מוכח ממתניתן דחברי נביאי מתרי ביה וי"ל דזה ודאי פשיטא לי' דחברי נביאי יכולים להתרות בו בדבר שנאמר להם כי בזה יודעים שלא נאמר לחבריהם דזה י"ל דבכלל נבואתם הוא וכן במה שלא שמע י"ל כן כגון דלא נאמר היפוך הנביא השקר כגון גבי צדקיהו דלמיכיהו נאמר היפך נבואתו אבל שנאמר דנבואת אמת שנאמר לא' נאמר לכולהו כההיא דהכובש את נבואתו זה לא הוי ס"ד עד דמתרץ לי' מכי לא עשה ד' דבר עד אשר אם גלה סודו אבל לעולם לא שייך עדות והתראה בהנך דמתניתן רק ע"י הנביאים ובזה מיושב מה שהקשה המהרש"א למה לא דנו לצדקי' בן כנענה ולחנניה בן עזור במיתה ולפ"ז א"ש דלא היו שם בכל א' רק עד א' דהיינו מיכיהו גבי צדקיהו וירמי' גבי חנניה:

הוי לי' למידק כדר' יצחק: ק"ק אכתי איך קרי ליה מתנבא מה שלא שמע הא ודאי שמע כן דהא אמרינן דרוח נבות אטעיתי' ועוד איך קאמר דהוי לי' לדייק דאין ב' נביאים מתנבאים בסגנון אחד הא הוא באמת התנבא בסגנון אחר דהנביאים אמרו עלה והצלח ונתן ד' ביד המלך והוא אמר כה אמר ד' באלה תנגח ארם עד כלותם גם בפסוק שם גופא י"ל דלאחר שאמר מיכיהו ג"כ טוב על המלך אמר לו עד מתי אני משביעך כי לא תדבר אלי רק אמת בדבר ד' הא ניבא לו ככל נביאיו ומאן לימא לן דלא אמת דבר לו ונ"ל דהא אמרינן בשמעתין דיהושפט אמר לאחאב כי כל נביאיו נביאי שקר הם מפני שמתנבאים בסגנון א' והנה אמת דגם לצדקיהו נאמר הנבואה באותו סגנון כמו לשאר הנביאים דהיינו בלשון עלה והצלח. אכן כיון ששמע דברי יהושפט דהוכיח מזה דשקר הם דוברים שינה לשונו ואמר בלשון שלא שמע באלה תנגח ארם והיינו דאמרינן מתנבא מה שלא שמע כגון צדקי' אכן אם נבואתו היה אמת לא יקרא בשביל זה מתנבא מה שלא שמע מפני ששינה הלשון אבל הי' לי' למידק כדדייק יהושפט דכל נבואתו שקר דאין ב' נביאים מתנבאים בסגנון א' ומדלא דייק ש"מ דשקר הוא דובר ושידע הוא עצמו בו ולכן קרי לי' מתנבא מה שלא שמע וכיון דמיכיהו בתחלה אמר ג"כ הך לישנא דנביאים עלה והצלח ונתן ד' ביד המלך בזה הורה דשקר הוא דכבר ידוע הי' מפני יהושפט דאין ב' נביאים מתנבאים בסגנון אחד ולכן אמר לו אחאב עד מתי אני משביעך אשר לא תדבר אלי רק אמת בשם ד':

אתא איהו בשוק התחתון: פי' דקדייק כן דהנבואה האחת נעשה ע"י האחרת אף דמרוחקין זה מזה בכתוב משום דשניהם בזמן א' היו דבשניהם כתיב בראשית מלכות צדקיהו ואף דבנבואת חנניא כתיב בשנה הרביעית בחודש כבר פי' הרד"ק דהך בשנה הרביעית לאו היינו למלכות צדקיהו רק שנה הרביעית לשמיטה וכפי פי' זה נראה שסבר דרשה זו ועיין במהרש"א:

ברש"י ד"ה לא בב"ד שביבנה. אם נשאלו לב"ד: פי' משום דבעינן שימרה דוקא על הב"ד הגדול כשיושבין בלשכת הגזית כדאמרינן לעיל (דף י"ד ע"ב) מצאן בבית פאגי והמרה עליהן אין המראתו המראה:

ד"ה והאיש אשר לא ישמע. וקרי ביה לא ישמע: לפי לשון הש"ס משמע דאין כאן רק ב' קריאות דהיינו ישמע וישמיע ומישמע דריש מוותר ועובר על דברי נביא וכן דעת התוי"ט אכן דעת רש"י אינה כן דמוותר אתיא מישמע וכובש מישמיע ועובר על דברי עצמו מדקרינן ג"כ ישמע לשון נפעל ומהוראת הנפעל פעולה השב אל עצמו כמו ועמשא לא נשמר מחרב יואב דפירושו לא שמר את עצמו וזה שכתב רש"י קרי ביה לא ישמע שהוא עצמו אינו נשמע לשון נפעל פי' שאינו שומע אל דברי עצמו:

בתוס' ד"ה קשר עליון. וליתא אלא דמסקינן התם: הנה לא על רש"י לבד קשה כן אלא גם על לשון הש"ס דקאמר אי ס"ל קשר עליון ל"ד דמשמע דיש להסתפק בזה וכבר העיר על זה הר"ן ולפענ"ד י"ל דהנה המג"א בא"ח (סי' י"א ס"ק ג') הביא דעת הבעל העיטור לעשות ב' נקבים זה בצד זה ולהטיל הציצית בתוכם והקשה עליה מהא דמוכיח בגמרא ש"מ קשר עליון דאוריי' דאל"כ כלאים בציצית ל"ל דשרי רחמנא הא ק"ל התוכף תכיפה א' אינה חיבור ואי ס"ד דעושין ב' נקבים זה בצד זה ה"ל ב' תכיפות דמקרי חיבור ועוד היאך קאמר בש"ס התוכף תכיפה א' אינה חיבור הא ה"ל ב' תכיפות וי"ל דבסוף פ"ט דכלאים פליג ר' יהודה את"ק וס"ל דב' תכיפות לא הוי חיבור עד שיהיו ג' תכיפות ע"ש והר"ן הביא כאן שיטת הר"ר דוד דקשר א' בעינן לכ"ע גם אי קשר עליון דהיינו ב' קשרים זה עג"ז לאו דאורייתא הן והתוכף תכיפה א' דקאמר התם היינו אותו קשר דבעי מטעם גדול אף אי קשר עליון ל"ד והר"ן הקשה על שיטה זו דהא ה"ל ב' תכיפות התכיפה דציצית בטלית והקשר הא' דחשיב ליה בש"ס תכיפה א' ה"ל תכיפה שני אכן י"ל דראית הש"ס הוא לר"י דס"ל דב' תכיפות לא הוי חיבור ולכן קאמר כיון דלא הוי אלא תכיפה א' דהיינו קשר א' לדעת הר"ר דוד א"כ אין זה חיבור וה"ה די"ל ג"כ הכי לדעת הבעל העטור דראית הש"ס דקשר עליון דאורייתא הוא לר' יהודה ולכן אף דהוי ב' תכיפות לא הוי חיבור אי לאו דקשר עליון דאורייתא והא דקאמר הא ק"ל תכיפה א'

אינה חיבור אף דה"ל ב' תכיפות זה קאי אקשר הא' כדעת הר"ר דוד ומתכיפות דתוך הטלית לא איירי כלל וכיון דלא מוכח כן רק לר' יהודה א"כ לרבנן שפיר י"ל דקשר עליון ל"ד והיינו דמספקא להש"ס אי ס"ל ק"ע דאורייתא או לא וכיון דתלי זה בפלוגתא דר"י ורבנן שפיר כ' רש"י דפלוגתא שהבהש היא במנחות:

ד"ה ולא בב"ד שביבנה. דא"כ משכחת ליה לריב"ז: לפי מה שכתבו התוס' לעיל (דף ל"ז ע"ב) בד"ה מיום שחרב דלצורך שעה שבו ב"ד ללשכת הגזית גם אחר שישבו בחנות והא דמוכיח מריב"ז משום דהתם רציחה היה וכיון דגלו משום דנפישי רוצחים לא היו חוזרים משום רציחה ע"ש מתורצת קושיא זו:

בא"ד דאעבירה דקודם שגלתה סנהדרין דנין: אף דלכאורה מוכח דז"א דא"כ משכחת לריב"ז דהיה בסנהדרין כגון דהוא לא קיים לאחר החורבן רק ימים מועטים וא"כ תחלת שנות ארבעים אחרונים שלו התחילו זמן מועט אחר שישבו סנהדרין בחנות ואז היה דן על עבירות שקודם לכן די"ל דלא היה נראה להש"ס לומר דריב"ז מת מיד אחר החורבן וכל עשר תקנות שלו דקחשיב בפ"ג דר"ה התקין בזמן מועט אכן כיון דזה אין ראיה גמורה למידק מניה ולכן כ' התוס' דדוחק הוא לומר כן:

בא"ד. ור"ת אומר דמיירי שנגמר דינו: לכאורה מה שהקשו התוס' דמאי איריא ב"ד שביבנה אפילו ב"ד שבחנות נמי אכתי לא מיושב בזה דהא גם בב"ד שבחנות אין ממיתין אותו עד הרגל וי"ל:

ד"ה הכובש נבואתו. אלא מכין אותו עד שתצא נפשו: בהכי א"ש הא דנקט דוקא הכובש נבואתו ולא ג"כ אחרינא דבמיתה ביד"ש דהיינו המוותר על דברי נביא ונביא שעבר על דברי עצמו משום דבהם לא הוי קום ועשה כמו בהכובש דאף מוותר על ד' נביא מצינו בשוא"ת כגון שנביא מצוה לו שלא לעשות דבר והוא עושה אותה ובזה ליכא מלקות דרק לקיים מכין עד שתצא נפשו אבל בהכובש הוי לעולם לקיים:

דף פט:

בגמרא והא יונה דהדרי ביה ולא אודעוה: עיין במהרש"א שהקשה מנ"ל שלא אודעוה ונדחק בישובו ולפענ"ד נראה מהכתובים כן דלאחר שאמר הכתוב שהרע ליונה מאד על שלא נתקיימה נבואתו קאמר שישב יונה מחוץ לעיר לידע מה יהיה בעיר וכי מה רצה לדעת עוד אי כבר נאמר לו שנחם הקב"ה על הרעה אלא ודאי שלא נאמר ליונה דבר רק שהוא ראה שעבר העת המיועדת של מ' יום ולא נעשה דין ומזה הוכיח או שהאריך הקב"ה אף להם או שנחם לגמרי על הרעה ולכן בתפלתו אמר הלא זה דברי בהיותי על

אדמתי כי אתה אל חנון ורחום ארך אפים ונחם על הרעה הרי שהזכיר לב' המדות דארך אפים ודנחם על הרעה משום דהיה מסופק אם אריכת אפים הוא מה שלא נעשה דין בהם או דנחם הקב"ה על הרעה וגם הקב"ה אמר לו אח"כ רק ההיטב חרה לך ולא פי' לו רצונו ולכן ישב יונה מחוץ לעיר לדעת אם עוד יעשה דין בהם ולא היה רק אריכת אפים או לגמרי מחל להם הקב"ה ורק אח"כ הודיעו הקב"ה כי נחם על הרעה כשאמר ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה ומזה שפיר הוכיח הש"ס כאן דהדרי ביה ולא אודעוה ליונה שם אחרי דברו של שטן: כבר הקשה המהרש"א וגם הת"ח אהנך דרשות הא רש"י כ' כהך מ"ד דאחר סמוך ואחרי מופלג והרי הכא כתיב אחר והיה מופלג דיצחק בן ל"ד שנה היה בשעת עקידה וקטרוג השטן היה ביום הגמלו וכן יש להקשות איפכא דאויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה גם היא פי' רש"י שנתבשר שנולדה רבקה בת זווגו והרי זה היה סמוך דרבקה בת ג' שנה היה כשנשאה יצחק בן ארבעים שנה וי"ל דהכלל זה דאחר ואחרי לא שייך רק היכא דכתיב בלא לשון ויהי כגון גבי אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה דשם פי' רש"י דסמוך הוא וכן גבי אחרי דרך מבוא השמש דפ' ראה דפי' שם רש"י דמופלג הוא אבל היכא דכתיב בלשון ויהי אחר או אחרי לא הוי כללא זה והדבר צריך ישוב אם שייך זה בכל המקומות:

משל למלך בו"ד: לכאורה אין המשל דומה לנמשל כלל דגבי המלך בו"ד הוצרך לתשועת הגבור להציל את נפשו מהמלחמות שעמדו עליו ולכן אמר נא הושיעני מה שלא שייך בהקב"ה גם כשאמר הקב"ה לאברהם שיעמוד לו בנסיון זה תלה הטעם כדי שלא יאמרו הראשונים אין בהם ממש וכי לא די בזיון וקצף אם לא יעמוד בנסיון זה וינצח למה הוצרך הטעם שיאמרו הראשונים אין בהם ממש. ונ"ל ע"פ מה שכתבתי כבר במ"א דהמלחמה בקריעת י"ס דקאמר קרא ה' איש מלחמה ובגמרא דבים סוף נגלה הקב"ה כגבור איש מלחמה היה שהוצרך הקב"ה לעשות נס לאינם ראוין עדיין לכך כטענת השר הים הללו עע"ז והללו עע"ז והוצרך הקב"ה לנצח משפטו אין עול בו להציל את ישראל וכן היה גבי אברהם שאבד הקב"ה את המלכים מפניו ונגף לפרעה ואבימלך בעדו וכהנה מהנסים שנעשו לו וח"ו יהיה זה עול במשפט השם אם לא היה אברהם ראוי לכך ע"י צדקתו ואם לא יעמוד אברהם בנסיון זה יאמרו הראשונים אין בהם ממש כמאמר שטן על איוב החנם עבד איוב את ה' וא"כ לא היה אברהם ראוי להאביד שונאיו מפניו וח"ו עביד קוב"ה דינא בלא דינא וזה בדמיון המלחמה שקמה נגד הקב"ה ולכן קאמר שלא יאמרו אין ממש בראשונים דדוקא בזה תלי מה שהוא מלחמה נגד הקב"ה אבל לא במה שלא ינצח במלחמה זו כי זה לא יתן תפלה במשפט אלהים אם יש ממש בראשונות

וראוי היה להנסים שנעשו לו ומפני שהנסיון זה היה גדול כ"כ עד שכל צדקת אברהם וגם יושר משפטי ד' היה תלוי בו לכן י"ל שהמתין הקב"ה בנסיון זה עד שהיה יצחק בן ל"ז שנה דוקא דהנה שנות אברהם היו קע"ה כמבואר בכתוב אכן אמרינן במדרש זרע יעבדנו יסופר לאדני לדור מכאן שאין מונין לשנותיו של אדם אלא משעה שנמול ודוגמת זה אמרינן לקמן (דף ק"י סע"ב) וגם אמרינן במדרש לא מאיצטגנינות שלך אברם אין לו בן אברהם יש לו בן הרי שנעשה אברהם אז כשנמול בריה חדשה וגם היה אז גר שנתגייר דכקטן שנולד דמי א"כ התחילו שנות אברהם משנת צ"ט שלו שנמול אז והי' א"כ ע"ו שנה וכשנולד יצחק היה אברהם בן ק' שנה א"כ כשיצחק הי' בן ל"ז שנה נשלמו לאברהם ל"ח שנה שהוא חצי ע"ו ואמרינן בגמרא כיון שעברו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא וכיון שעברו ליצחק ל"ז ויום א' בשנת ל"ח שלו עברו לאברהם רוב שנותיו ולכן בטוח היה שלא יחטא עוד ולא יסרב בציווי הקב"ה כמו שלא סירב עד רוב שנותיו ולכן המתין הקב"ה לנסותו עד הזמן ההוא להקל מעליו הנסיון הגדול הזה ולחזקו בחסדו לעמוד בנסיונו ועיין במש"כ בההקדמה לשו"ת בנין ציון עוד בביאור המאמר:

קדמו לשטן בדרך א"ל הנסה דבר אליך תלאה: יש לפרש מה שהזכיר לו שהחי' לכל באי עולם ע"פ מה שיישבתי במ"א הא דאיתא במדרש שכשצוה הקב"ה לאברהם על המילה אמר עד כאן היו באין אלי עוברי דרכים שמא משמלתי יפסקו ממני שאיך נאמר שמפני שלא יבואו אליו ב"א ימנע מלקיים ציווי הקב"ה אכן הענין כך שכל מגמת האבות ובפרט של אאע"ה וכל עסקו היה להכניס בני אדם תחת כנפי השכינה ולהורות להם שיש בורא לעולם יחיד ומיוחד וכאשר העיד עליו הכתוב ויקרא שם בשם ה' אל עולם וכן ואת הנפש אשר עשו בחרן ומטעם זה לא צוה להם הקב"ה עדיין המצות שבין אדם למקום שהיה די להם במצות שבין אדם לחבירו שעי"ז נתקרבו לב"א להורות להם מציאות השם ואחדותו ולכן נתירא אברהם שע"י שיקיים מצות מילה ישבת ממנו חברת ב"א הן מפאת שימנעו עי"ז עוד לכנוס תחת כנפי השכינה אם יצטרכו למול והן מפאת שע"י התקיימו המעשה הזה הזר בעיניהם יהיה נבדל מהם וימנעו מלבוא עוד אליו וטעם זה שייך ג"כ גבי עקידה אם ישחוט אברהם את בנו ימנע זה ב"א עוד מלכנוס תחת כנפי השכינה כשיראו שהקב"ה שואל מהם עבודות קשות כזה לשחוט בן יחיד אשר אהב והן מפאת זה הן מפאת שנאתם לאברהם שיחשבוהו לאיש אכזר לא יחפצו עוד ללמוד ממנו דרכי ה' ולעבדו בלבב שלם וגדול הרעה שיצמח עי"ז שגם אשר כבר נדבקו בו יפרשו ממנו וכל מעשה אברהם מעודו עד היום ההוא כאין ותוהו יחשב וזה שקטרג השטן

וא"ל הנסה דבר אליך תלאה האם היה לך הקב"ה אם הוא אוהבך כמו שתחשוב לנסותך בדבר הזה כי הנה יסרת רבים וידים רפות תחזק כושל יקימון מליך ורבות הטובות אשר בהם רצית והחיית לבני אדם להכניסם תחת כנפי השכינה ועתה בא להלאותך ולהרוס את כל אשר טרחת לבנות כל ימי חלדך וע"ז השיב אאע"ה אני בתומי אלך ואקרא שוטה כל ימי ולא לעשות רשע לפני המקום ח"ו א"ל השטן הלא יראתך כסלתך פירוש כסלה לשון מכשול כמו שפירש המהרש"א וא"ל הלא לא להשבית אותך מיראתך אומר לך לחדול מלקיים ציווי הקב"ה אלא אדרבה לחזק אותך בעבודתו כי הלא יראתך כסלתך ומכשולך ועי"ז יצמח לך הרעה הגדולה ביראתו ועבודת ה' להשבית ב"א מלכנוס עוד תחת כנפי השכינה ולהוציא את אשר כבר נכנסו ועל זה השיב אברהם זכר נא מי הוא נקי אבד איך אובד בצדקי כיון שכל מגמתי נקי מכל חטא ופשע הוא רק לקיים ציווי הקב"ה ודאי הוא בחסדו יטה לטובה עלי ולכן עד אגוע לא אסיר תומתי ממני ובספרי מנחת עני (דף צ"ד ע"א) בארתי בהמאמר ע"ש:

ור"ש מיתה כתיבא ביה: ק"ק אף דר"ש גז"ש לית ליה מכ"מ ה"ל למילף דנביא שהדיח בסקילה ממסית מכח סמוכין דסמיך דין נביא לדין מסית וכעין מה דילפינן לעיל (דף ס"ז ע"ב) מכשפה דבסקילה משוכב עם בהמה מכח סמוכין ועד כאן לא פליג ר"י התם אלא דלא דריש סמוכין חוץ מבמשנה תורה אבל הכא דבמ"ת הוא לכ"ע דרשינן סמוכין וזה ודאי חשיב סמוכין אף דבשתי פרשיות הוא כמו דחשיב סמוכין ביבמות (דף ד' ע"א) לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך דכתוב ג"כ בב' פרשיות:

ואין דנין הדיוט מנביא: עיין לעיל (דף נ"ג ע"א) מה שהקשיתי שם אתוספות ד"ה קמיפלגי בפלוגתא מסוגיא דהכא ומעתה נלפע"ד לתרץ ע"פ מה דאמרינן שם כל מיתה שנאמרה בתורה סתם אי אתה רשאי להחמיר אלא להקל עליה וא"כ לכאורה מאי פריך הכא ולגמור ממסית כיון דאיכא ג"כ למיגמר מנביא אי אתה רשאי להחמיר אלא להקל וצ"ל דסמיך אקושיא אחריתא דאין דנין הדיוט מנביא ולפ"ז כי מתרץ דכיון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה לא מצרכינן עוד להך סברא דאין דנין מסית רבים ממסית יחיד אלא דגם כי הדדי הוי מכ"מ ילפינן להקל וכן אי אמרינן הך סברא לא מצרכינן עוד להך תירוצא דאין לך הדיוט גדול מזה אלא כיון דהכא איכא סברא דאין דנין מסית רבים ממסית יחיד והכא איכא סברא דאין דנין הדיוט מנביא שקולין הן ואזלינן להקל והוא דעת ר' ישמעאל הכא וגם לעיל מכח הך סברא דאין דנין הדיוט מנביא ששקול נגד אין דנין יומת מימות אזיל לקולא ומיחייב רק מיתה בידי שמים ולא סקילה והא דקאמר ור"ש כיון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה אף דקושטא הוא דמטעם אי אתה רשאי

להחמיר חייב חנק ולא סקילה מכ"מ נקט לר"ש האמת דע"כ הוא ס"ל כך דהא אמרינן (לעיל דמ"ד) זר ששימש בחנק לר"ע הוא ר"ש אליבא דר"ע ומדלא יליף מיתה ב"ש כר' ישמעאל ע"כ ס"ל הך סברא דאין לך הדיוט גדול מזה ולכן נקט לר"ש האמת דמעיקרא דדינא ליכא למיפרך אדרבה אין דנין הדיוט מנביא דאין זה נביא לר"ש כיון שהדיח אבל לעולם לר' ישמעאל דלית ליה הך סברא כמבואר לעיל מכ"מ ס"ל שפיר דמדיחי עיה"נ בחנק כר"ש דאי אתה רשאי להחמיר אלא להקל:

ברש"י ד"ה דלמא הדרו ביה. והאיך מתרים בו התראת ספק: ק"ק התראת ספק מאן דכר שמיה הא אפילו למ"ד התראת ספק שמה התראה ודאי לא ילקה כאן כיון דעדיין נשאר הדבר בספק דלמא הדרו ביה גם לענין מאי בעי התראה הא המלקות לא הוי רק לקיים המצוה כמו עשה סוכה ואינו עושה ולזה לא בעי התראה וצריך לדחוק דהך התראת ספק באמת הכוונה שהמעשה הוא בספק ועיין חולין (דף פ"ו) ברש"י ד"ה שאינו סופג שכ' רש"י דהתראת ספק היא וע"כ ג"כ כוונתו כן שהרי האיסור ספק:

בתוספות ד"ה אליהו בהר הכרמל. לא שאמר לו הקב"ה אלא: לא ידעתי איך נסתפקו התוס' בדבר המפורש בירושלמי פ"ג דתענית דקאמר שם ויהי כעלות המנחה ויגש אליהו ואליהו מקריב בחוץ בשעת איסור הבמות אמר ר' שמלאי הקב"ה אמר ליה שנאמר וכדברך עשיתי עכ"ל הרי בפי' שעל פי הדבור ממש היה וכן דעת הרמב"ם פ"ט מה' יסודי התורה ע"ש:

דף צ.

בגמרא תרגמה רב חסדא ונתצתם: הרמב"ם (פ"ה מה' עכו"ם) פסק דנביא שהדיח בין שאמר העכו"ם אמר עבדוה או שאמר בשם הקב"ה כן ה"ז נסקל וכבר הקשה הר"ן בשמעתין כיון דע"כ פסק כרב חסדא מדמחייב חנק בעיקר הגוף דשאר מצות בפ' ט' מה' יסודי התורה א"כ ה"ל לאתויי דגם בעשה ול"ת מיחייב ולמה השוה דין נביא שהדיח למסית דעלמא והלחם משנה יותר תימה עליו דהוא פסק שם דבע"ז אם אמר היום תעבוד ולמחר בטלה מיחייב חנק והרי לפי המבואר בסוגיין לכ"ע בע"ז בקיום מקצת וביטול מקצת מיחייב סקילה לרבנן. ונלפע"ד דהר"ן הקשה למה בשאר מצות קיום מקצת וביטול מקצת פטור מי גרע מדברים דעלמא דמיחייב ותירץ כפי גירסת הספרים דגרסי פטור עד דמתידע ליה פירוש דבע"ז ביטול מקצת חייב אע"ג דלא מתידע ליה משום דזה ודאי שקר הוא דע"ז לא יהיה מותר מאת הקב"ה אפילו לשעתו וכן עקירת כל הגוף דשאר מצות אבל ביטול מקצת דשאר מצות כיון דזה מותר לפעמים

לשעתו כאליהו בהר הכרמל לכן פטור עד דמתידע ליה. והנה לפי המבואר בפ' ה' מה' עכו"ם לא מיחייב מסית עד שיאמר בלשון אלך ואעבוד או נלך ונעבוד ומשום מדיח לא מיחייב עד שיאמר לרבים עבדו ע"ז ויעשו כן ולכן י"ל דהרמב"ם סובר דודאי נביא המדיח לא מיחייב אלא או כמסית או כמדיח דעלמא ולכן כתיב קרא גבי' דנלך ונעבוד אלהים אחרים כמו דכתיב גבי מסית ומדיח והשתא בה' ע"ז איירי בכה"ג שהנדחים עשו כמותו ונהרגין על פיו ולכן הוא נביא המדיח דבסקילה לרבנן ומה שכ' בין שניבא בשם העכו"ם כן בין שאמר בשם הקב"ה היינו בין ביטול מקצתו בין עקירת כל הגוף דאם אמר בשם הקב"ה הוא לעקור מצות ע"ז מן התורה וכמו שפי' רש"י אבל בשם העכו"ם לא שייך לומר כן ולכן בשם העכו"ם לעולם הוי ביטול מקצת וקיום מקצת ובשניהם הוי בסקילה כיון שיש לו דין נביא שהדיח אבל בה' יסודי התורה דכתבו דאמר הנביא תעבוד ע"ז היום לבד א"כ אין זה מסית כיון שלא אמר בלשון נלך ונעבוד וגם לא מדיח כיון דאמר רק ליחיד לשון תעבוד וגם כיון דלא עשה על פיו א"כ מצד נביא שהדיח אין כאן מיתת סקילה אבל מכ"מ חנק יש כאן דהא ודאי דבר סרה על ה' כמימרא דר' יוחנן דבע"ז אפילו מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו דודאי לא צוה לו ה' ולכן נביא שקר הוא ויחנק. והנה לפ"ז דלא מיחייב משום נביא שהדיח רק כשהוא מדיח אכן מה דמתרץ ר"ח ונתצתם אף דזה לא הוי מדיח הכי פירושו כיון דהוא לא מקשה רק כיון דלרב חסדא כולי קרא בע"ז איירי איך משכחת עשה ול"ת ומתרץ דגם בע"ז משכחת עשה ול"ת ולא שיש לו דין ע"ז דבסקילה אלא דין נביא שקר דעלמא דבחנק כמו דכ' הרמב"ם לענין תעבוד ע"ז היום לבד דמקרי דבר סרה על ה' ויחנק אף דקרא זה כתיב גבי נביא המדיח דבסקילה וא"כ ג"כ ה"ה הכא עשה ול"ת דע"ז דמיקרי עקירת הגוף דשאר מצות ויחנק כנביא שקר דמקרי ג"כ דבר סרה על ה' דאע"ג דלא מתידע ודאי כן לא צוה הקב"ה ולכן כ' הרמב"ם דאפילו נתן אות בעקירת הגוף דשאר מצות יחנק אף דלא כתוב בתורה וכן בגמ' בפי' כן אכן זה אתיא ליה ממימרא דר' יוחנן בע"ז דאין שומעין לו אם נתן אות אפילו לעקור מקצת משום דודאי לא צוה השם כן א"כ ה"ה ג"כ בעקירת הגוף דשאר מצות דודאי ג"כ לא צוה הקב"ה ולכן מקרי דבר סרה על ה' וכיון דלענין דינא אין נפקותא בין ע' ול"ת דע"ז לע' ול"ת דעלמא דבכולהו בעקירת כל הגוף בחנק ובעקירת מקצת פטור ור"ח לא מתרץ ונתצתם רק לפרש כולי קרא דבע"ז איירי לכן שפיר השמיט הרמב"ם דין עשה ול"ת דע"ז וכתב סתמא דבעקירת כל הגוף דשאר מצות חייב ובעקירת מקצת פטור:

הגיעה התורה לסוף דעתה של ע"ז לפיכך נתנה התורה ממשלה בה: פי' דידעה התורה שע"י כח טומאת ע"ז יעשה כישוף ויכול לעשות אותות ומופתים לכן נתנה תורה לו ממשלה לכתוב דגם אם יעשה אותות אל תשמע לו אכן ר"ע פליג וס"ל דודאי לא יעשה הקב"ה אותות לנביא השקר אלא הנך אותות דאמר קרא ובא האות והמופת הם שנתן כאשר היה נביא אמת אכן לכאורה קרא קשיא לר"ע דקאמר כי מנסה ה' אלהיכם אתכם ואי נתן האותות לקיים נבואתו הראשונה האמיתי איזה נסיון הוא זה וי"ל:

ברש"י ד"ה אבל עוקר הגוף. והיינו מה שלא שמע: א"ל דא"כ לר"ש דין נביא שהדיח ל"ל כיון דאינו רק בחנק ובודאי לא גרע ע"ז משאר מצות די"ל דכתוב משום קיום מקצת וביטול מקצת דפטור בשאר מצות ובע"ז מיחייב ואגב זה כ' רחמנא גם דינא דעוקר כל הגוף וכן צ"ל ג"כ לרבנן דס"ל דבסקילה ל"ל קרא לנביא שהדיח מהיכי תיתי יגרע משאר מסית ומדיח דבסקילה והכא לא שייך אפילו לומר דאצטריך משום קיום מקצת וביטול מקצת דזה ג"כ במסית מיחייב דהיינו היום עבדוה ומחר בטלוה וצ"ל דכתב רחמנא כן משום ללכת בה לרבות מצות עשה ומצות ל"ת דבזה לא הוי מסית אפילו אי קאי אע"ז כרב חסדא וכש"כ אי קאי אשאר מצות וכדרב המנונא דלא הוי מסית ומשום הך טעמא כתב רחמנא כל הדין דנביא שהדיח:

בד"ה ד"ה פטור. אפילו מחנק: עיין במהרש"א שנדחק והגיה בדברי רש"י מפני הקושיות שהוקשו לו דדברי רש"י סותרים זא"ז וי"ל דהכי פירש דברי רש"י דודאי אי הוי אפשר לומר דפרשה דכי יזיד דבר איירי במקצת דבר ה"א דבאמת אפילו אמקצת דבר חייב חנק דהוי אמרינן דבפרשת נביא שהדיח איירי בעוקר כל הגוף דשאר מצות ומקצת דבר הוי בכלל אשר יזיד לדבר דבר ולא הוי אמרינן דאיירי בדברים בעלמא כגון צדקיה בן כנענה דוקא אבל כיון דדרשינן דבר ולא חצי דבר א"כ ליכא לרבות מקצת דבר דשאר מצות ולכולי דבר דשארי מצות לא מצרכינן קרא דכי יזיד דבכלל ללכת בה דפ' נביא שהדיח הוי לכן ע"כ צ"ל דכי יזיד לאו אעוקר ד"ת קאי אלא אדברים בעלמא כן נראה בכוונת דברי רש"י:

ד"ה ר"ש פוטר וה"ה לרבנן. הא קמ"ל דרישא דקתני: א"ל דלמה נקט ר"ש פוטר לאשמועינן דחייב דרישא הוא חנק ליתני בקיצור ברישא חייב חנק ולא בעי ר"ש די"ל דאי הוי נקיט הכי ה"א דברייתא ר"ש היא אבל לרבנן בעוקר כל הגוף דשאר מצות ג"כ בסקילה כרב המנונא לכן נקט ר"ש פוטר לאשמועינן ג"כ דרישא ד"ה הוא:

ד"ה ובועלה. כלומר וכל הבועלים: פשוט הוא שרש"י רוצה לפרש בזה הא דקאמר חוץ מזוממי בת כהן ובועלה דאיך שייך בועלה בזה דהא לא איירי השתא רק מזוממין ולכן

פי' דהך ובועלה הוי דבר לעצמו ופי' דין הבועלים וא"א לפרש דזוממין לא דנין כמיתת הבועל רק כשבאו לחייב גם את הבועל עמה ולהכי נקט ובועלה דכבר הוכיחו התוס' ריש מכות דגם אי לא בעי רק לחייב אותה לבדה ג"כ הם בחנק וכפי' רש"י בלא"ה צריך לפרש הא דקאמר לפי שכל המזוממין שבתורה זוממיהן ובועליהן כיוצא בהן דכאן א"א לפרש בענין אחר:

פרק אחד עשר לא הארכתי בלימוד הישיבה ולכן לא העליתי מחידושים על הכתב רק מעט מזעיר:

דף צ:

בגמרא וכי אהרן לעולם קיים: עיין פירש"י ולענ"ד י"ל דהכי קאמר שהרי במנחה נאמר בפרשת צו והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו ונאמר ובניו מפני שהוא מצוה לדורות וכאן נאמר רק לאהרן ולא לבניו ולכן מקשה וכי אהרן לעולם קיים ולמה לא נאמר לבניו ג"כ וכי תימא שמצוה בו יותר מלבניו והלא לא נכנס לא"י ולא קבל כלל:

אלא מלמד שעתיד לחיות וישראל נותנים לו תרומה: פירש רש"י לעולם הבא וק"ק איך שייך תרומה לעוה"ב שאין בו לא אכילה ולא שתיה. וי"ל לפי מה דאמרינן ביומא (דף ה' ע"ב) כדבעי שם כיצד ילבישו בגדי כהונה לעתיד לבא דהיינו כשיבוא משיח והשיב כשיבא אהרן ובניו ומשה עמהם וזה נראה כשיבא משיח אף דאז עוד עדיין ליכא תחיית המתים מכ"מ יחיו משה ואהרן ובניו להורות העם הדרך אשר ילכו בה כימי צאתם מארץ מצרים ואז יתנו לו תרומה דאז עולם כמנהגו נוהג כדאמר שמואל אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד:

כל הנותן תרומה לכהן ע"ה: נראה דרב יהודה פליג ארשב"נ אר"י שהוא סבר משום כל המחזיק בתורת ה' לבד יש ולפי מה שכתבו התוס' חולין (דף ק"ל) אם אין כאן כהן המחזיק יכול ליתן גם לכהן ע"ה אבל רב יהודה פליג ואמר דהוא כאלו כופת לפני ארי שמא יטמא א"כ אסור ליתן לו ור' יוחנן מוסיף שגורם לו מיתה ולכן לא יתן לו ודבי ראב"י מוסיף לא בלבד מיתה גורם לו אלא משיאו עון אשמה מה שגם המיתה אינה מכפרת:

מה ארי ספק דורס ואוכל: עיין פירש"י ולענ"ד י"ל ע"פ מה שכתבו התוס' פסחים (דף מ"ט ע"ב) בשם ר"ת דמה שמביא שם ג"כ ארי דורס ואוכל שאין ממתין עד שתמות כן ע"ה לא ממתין עד שתתפייס הרי שמפרש דורס ואוכל שאינו ממתין עד שיהא ראוי

לאכילה וכן יש לפרש גם כאן ספק דורס ואוכל שאינו ממתין עד שיטהר עצמו ואוכלה בטומאה ספק אינו דורס ואוכל וממתין עד שיטהר ויהיה ראוי לו:

דף צא.

בגמרא דבי ר"י תנא ק"ו מכלי זכוכית: עיין פירש"י ולענ"ד יש לומר דשייך ק"ו דר"י עוד להא דמייתי מב' יוצרים והכל אחד כיון דתחיית המתים יהיה בגוף ונפש ומהך דב' יוצרים לא יהיה מוכח אלא תחיית הגוף עם רוח חיים שבו להחיותו כנפש הבהמה אבל שתחיה נשמתו ולהעלותו למעלת האדם אכתי לא שמעינן מזה ולהכי מייתי מכלי זכוכית שנעשה ע"י שנופחין בתוכו ברוח בו"ד א"כ כש"כ שיחיה האדם בנשמתו שתהיה לו מאת הקב"ה ע"ד ויפח באפיו נשמת חיים:

ברש"י ד"ה עכשיו. מטיפה קטנה: נראה דרש"י רצה לתרץ סתירה דלעיל אמרה ברתיה מן המים צר מן הטיט לא כש"כ הרי שבריאת אדם היה מן המים וכאן אומר שאין מים ולכן מפרש מפני שהיא טיפה קטנה קרא ליה אין מים וכ' אי נמי כל העולם כולו יצר בתוהו שהוא גם כן ליישב סתירה זו דלעיל איירי מבריאת אדם ששם היה מים אבל הכא איירי מבריאת העולם שלא היה מים שנברא בתוהו:

דף צא:

בגמרא הרכיב חיגר ע"ג סומא: ולפ"ז הגוף הוא דוגמת סומא ומא והנשמה בדוגמת חגר ובזה מפורש קרא דגבי תחיית המתים עור ופסח הרה ויולדת יחדו דהיינו שהתחיה תהיה בגוף ובנשמה:

דף צב.

ברש"י ד"ה לאחר שיחיו. בין לעולם הבא אלא הבשר מתקיים עליהם: עיין במהרש"א שכתב שיש גמגום בדברי רש"י מאי לעוה"ב ומאי לע"ל שיחיו שנית עכ"ל. ולענ"ד דברי רש"י מדוייקים דיש לדקדק ג"כ מה שכתב רש"י ד"ה שעתיד לימות המשיח דמאי בעי בזה ולמה לא פירש כפשוטו דקאי על עת תחיית המתים אכן א"ש דא"כ מאי קמ"ל דאין חוזרין לעפרן פשיטא דאל"כ מאי תחיית המתים מהני אם שוב ימותו וגם איך קאמר צדיקים אינן חוזרין לעפרן הרי כל המתים שיחיו נמי לא ימותו עוד שמה תהיה התחיה להם אם אחר זה ימותו שנית ולכן פירש דקאי על הצדיקים שיחיו לעת ביאת המשיח כדאמרו רז"ל דצדיקים גדולים יחיו מיד לעת ביאת המשיח וכדאמרינן לעיל

שאז יותן הארץ לאבות הקדושים ותרומה יותן לאהרן וכדכתבנו לעיל וכיון דלימות המשיח יהיה העולם כמנהגו באכילה ושתיה כדאמרינן לעיל ועמדו זרים ורעו צאנכם וכו' ע"כ תהיה התחיה אז שיחיו בגוף מבשר ודם ולא תחיה רוחני כמו לעת תחיית המתים שאף שתהיה בגוף ונשמה עכ"ז גם הגוף יהיה רוחני שהרי אז אין אכילה ושתיה והחיים לעת המשיח יאכלו ולכן שפיר קמ"ל דגם אותם הצדיקים לאחר שיחיו בגוף של בשר לא יחזרו לעפרן אלא הבשר מתקיים עליהם מעת שיקומו לימות המשיח עד שתהיה עת התחיה לכל לעתיד לבא ואז גם להם יתחלף הגוף של בשר לגוף רוחני אבל לא יחזרו לעפרן אעפ"י שיחיו שנית בהתחלף גופם:

דף צג.

בגמרא א"ר תנחום ב"ח בשעה שיצאו חנניה מו"ע מכבשן האש: מאמר זה יש לפרש בהמשך מה דאמרינן לעיל ת"ר בשעה שהפיל נבוכדנצר חנניה מו"ע לכבשן האש אמר לו הקב"ה ליחזקאל לך והחיה מתים בבקעת דורא כיון שהחיה אותן באו עצמות וטפחו לו לאותו רשע על פניו אמר מה טיבן של אלו אמרו לו חביריהן של אלו מחיה מתים בבקעת דורא כו' וי"ל למה בעת הזאת דוקא היה הצווי ליחזקאל להחיות מתים ולמה ע"ז דוקא שבח נבוכדנצר אתוהי כמה רברבין ותמהוהי כמה תקיפין וגו' גם מה דקדקו לומר חבירי הן של אלו מחיה מתים. והנה בפשיטות י"ל שספר, הכתוב שראו בכבשן עוד איש רביעי כדכתיב ענה ואמר הא אנא חזה גברין ארבעה ורוה דרביעאה דמה לבר אלהין ויש להבין למה עשה הקב"ה הנס בדרך הזה להראות להם המלאך המציל ויש לבאר דהנס בשעת הצלת חמו"ע היה בפרסום להראות הצלתם לכל דלכך צף הכבשן ונפרץ כמבואר שם וידוע דהעע"ז היו רגילים לתלות כל הנסים בכשוף ולכן אם לא ראו בעין עזרת ה' היו תולים בכישוף ולכן הראה להם הקב"ה המלאך המציל בתמונת בר אלהין שיכירו שהקב"ה הוא המציל כמו שאמר נבוכדנצר שלח מלאכי' ושזיב לעבדוהי אכן זה היה פגם כבוד חמו"ע כאלו היה זכות שלשתם לא די עד שהוצרך מלאך להצילם כמו שאמרו צדקיה ואחאב לקמן שבקשו להפיש זכותם שיושלך עוד שלישי עמהם ועוד אמרו אין הקב"ה יכול להציל רק באמצעות השליח לכן צוה הקב"ה ליחזקאל להחיות מתים וא"כ כש"כ שיש בידו כח להחיות חיים וגם אמרו לו חביריהן של אלו שאינו רק יחיד מחיה מתים כש"כ שהם בחיים יכולים להציל עצמם ממות. וי"ל עוד ע"פ מה דפליגי לעיל ר"א ור"י מתים שהחיה יחזקאל שר"א אמר אמרו שירה ה' ממית בצדק ומחיה ברחמים ור' יהושע אמר אמרו ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל ויש

לבאר דפליגי בהא דרב ושמואל דלרב המתים שהחיה היו בני אפרים שמנו לקץ וטעו ולשמואל היו בני אדם שכפרו בתחיית המתים ולפ"ז לשמואל היו רשעים ולרב לא היו רשעים ולכן י"ל דבזה פליגי הני תנאי דלר"א היו בני אפרים לכן לא אמרו רק ה' ממית ומחיה ממית בדין ומחיה ברחמים אבל לשאול לא ירדו שהרי לא חטאו רק שטעו אבל ר"י סובר שהיו רשעים שכבר ירדו לשאול ולכן הוסיפו מוריד שאול ויעל הרי מזה מוכח שאפילו הרשעים שבישראל יש להם תקנה וזהו פירוש המאמר שבשעה שיצאו חמו"ע מתוך כבשן האש באו כל אומות העולם וטפחו על פניהם שהם ניצולו ועי"ז קטרגו האומות על ישראל שעזבו ברית קדש לכן לבטל דעה הנפסדת שיש ממוצע בינו ובין הברואים אמר הקב"ה ליחזקאל החיה מתים בבקעת דורא שעי"ז ידעו גם הרשעים שיש להם תקנה כמו שניבא הנביא מיד כשאפתח קברותיכם תדעו כי אני ה' דהיינו שם אלהים אבל לא תדעו עדיין שהכל נעשה על ידי ושגם אתם נתחייתם על ידי אבל אח"כ אתן רוחי בכם וחייתם חיי נפש לעלות בשכל במעלה יותר ואז יוסיף לכם ידיעה שתדע כי אני ה' דברתי כבר ק מקודם שתחיו:

דף צד:

בגמרא אמרו לו והלא ממון עשרת השבטים מעורב בו: קשה דבתחילה שאלו לבזות או לחלק ואח"כ שאלו והלא ממון עשרת השבטים מעורב בו דשאלה זו היה להם לשאול בתחילה אם מותר להם ליקח השלל וי"ל דידוע הכלל דכל דפריש מרובא פריש ובקבוע כמחצה על מחצה דמי וזה ודאי דרוב שלל סנחרב היה מאומות אחרות הרבות שכבש ושל ישראל היה רק המיעוט ולכן מתחילה לא הוקשו להם איך יקחו והלא ממון עשרת השבטים מעורב בהם שסברו דבטיל ברוב וכל דפריש מרובא פריש אכן זה שייך דוקא אם לחלק שאז יאסף כל השלל יחד אל מקום אחד ומשם יטול כל אחד חלקו ושייך כל דפריש מרובא פריש אבל אם לבזות שכל אחד נוטל מהגזלנים עצמם שם הוי קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. ועוד יש חילוק שאם לחלק אז הוי לכל אחד חלקו ביאוש ושינוי רשות דהבעלים כבר נתייאשו ושינוי רשות הוא אצל האוסף השלל כדי לחלק ואז כל אחד מקבל חלקו ביאוש ושינוי רשות והותר לו אבל לבזות שהוא נוטל מהגזלן עצמו אז לא הוי רק יאוש כמו באוונכרי בסוכה (דף ל') ועל כן רק כשאמר הנביא להם לבזות שאלו והלא ממון עשרת השבטים מעורב בהם:

דף צה.

בגמרא אותו היום נשתייר מעונה של נוב: לא מבואר למה אותו היום דוקא ולפענ"ד יש ליתן טעם לזה שהרי העון היה על שנהרגו כהני נוב כמו שפירש"י ועיקר החטא היה ביטול העבודה ע"י שנהרגו הכהנים כמש"כ המהרש"א והנה ביטול העבודה היה בפרט בערב פסח כי לקרבנות של שאר ימות השנה הספיקו גם מעט כהנים אבל בע"פ שבזמן איזה שעות בין הערבים הוצרכו הכהנים לזרוק דם ולהקטיר החלבים לכל ישראל לזה ודאי הוצרכו הרבה כהנים ואולי ע"י הריגת כהני נוב נתבטלו ישראל כמה דורות להקריב הפסח ובזה נתגדל עון הריגת כהני נוב עד שנשאר עוד ממנו בימי חזקיה והנה אותו היום ערב פסח היה שהרי בלילה שאחריו נהרגו כל חיילי סנחרב כדכתיב ויהי בלילה ההוא והלילה היה ליל פסח כדאיתא במדרש וכן יסד הפייט ולכן אם באותו יום היה לוחם על ירושלים היה מנצח שאז בע"פ היה מתעורר ביותר עונה של נוב אבל כשעבר היום נצולו ישראל שאז באה ליל שמורים לישראל ונסתתמו המקטרגים:

אמר תנן אין רוכבין על סוסו: אם גם מפני מהירותו של אבישי הוצרך לפרד הקל ברגליו יותר מסוס מכ"מ יפלא דלא היה לדוד פרד עד שהוצרך לרכוב על פרדו של מלך ונ"ל ע"פ מה דאמרינן בירושלמי פ"ח דכלאים ואין רוכבין על הפרד מק"ו מכלאי בגדים ופריך מוירכיבו איש על פרדו דבני דוד כשנהרג אמנון ומתרץ אין למדין מן המלכות ופריך תו מוהרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי ומתרץ האי בריה ששת ימי בראשית הוי ע"ש ולכן אבישי דצדיק היה לא רצה לרכוב על שום פרד רק על אותו של דוד דבריה היה ששת ימי בראשית:

דף צה:

בגמרא אר"י אמר רב אלמלא לא נשתייר אביתר לאחימלך בן אחיטוב לא נשתייר מזרעו של דוד שריד ופליט: מזה משמע שנתקיים בדוד כליות זרעו כמו שצוה עליו הקב"ה לכפר על עון נוב כדאמרינן לעיל עד מתי יהיה עון זה טמון בידך וכו' רצונך יכלה זרעך או תמסר ביד אויב. וא"כ קשה איך אמרינן לעיל עוד היום בנוב לעמוד דמעונה של נוב נשתייר יום זה בימי חזקיה ונ"ל דתרי גווני כפרה הוי צריכי כפרה לדוד ע"י שנענשו אחימלך ושאול ובניו על ידו וכפרה על כל ישראל שלא מיחו ביד שאול בהרגו כהני ה'. והנה מה שאמר הקב"ה לדוד רצונך שיכלה זרעך זה היה לכפר על עון עצמו אבל עדיין היה העון טמון בידי ישראל והוצרך לימרק על ידי צרת סנחריב דהיה זה מדה כנגד מדה כמו שנשאו פני המלך והיתה אימתו עליהם להרע בימי שאול כן היה כאן

נשיאת פני המלך והתחזקם בממשלתו גבי חזקיה לטוב דכל מלחמת סנחרב לא היה רק כנגד חזקיה לבדו כמו שאמר אל ישיא לכם חזקיה וגו' אל תשמעו אל חזקיה כי כה אמר מלך אשור עשו אתי ברכה וצאו אלי ואכלו איש גפנו ואיש תאנתו והיה כל צרתם על התחזקם במלך חזקיהו וזה היה כפרה להם על נשיאת פני שאול והתחזקם במלכותו להרוג לכהני נוב וזה מה שכתב רש"י על אותו היום נשתייר מעונה של נוב שהיה להם לישראל על שנהרגו כהני נוב ישראל דייקא:

אמר ר' אבהו אלמלא מקרא כתוב וכו' אתא קודשא בריך הוא ואידמי ליה כגברא סבא: עיין מש"כ בביאור האגדה התמוה בספרי מנחת עני (דף צ"א ע"א):

דף צו:

בגמרא אימת אתי בר נפלי א"ל מי הוא בר נפלי א"ל משיח ואמאי קרית ליה בר נפלי על שם ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת וכו': י"ל אמאי קרי' ליה בר נפלי בלשון רמז ולא משיח וגם מה ענין השם של בר נפלי וי"ל דודאי ידע הגדול השואל שאין איש מי שיודע עת ביאת המשיח דהקב"ה ליבא לפומיה לא גלי ורצה להראות שאין כוונת שאלתו על העת אלא לידע איך יהיה ענין שפלות העולם לעת שיבא ולכן היה שאלתו אימת אתי בר נפלי מלשון נפילה שהוא האיש שיבא בעת שהגיע הדור ע"י הצרות שעברו עליהם על מצב השפל והנבזה. והנה בפסוק ביום ההוא אקים את סכת דוד הנופלת וגדרתי את פרצותיהן גו' ובניתיה כימי עולם פסוק זה יש לבאר דהנה הטבע נותן שכל דבר טוב כשיעלה ויוסיף על שלימותו לא יהיה כן בעת שלימותו אלא בתחילה ירד למטה ממעלתו ויפסד ואח"כ יעלה למעלה כמו בחטה הנזרעת שהיא מתחילה אוכל ואם ירצו שתוליד עוד כמותה בתחילה תזרע ותפסד וכן ענין האדם בעוה"ז כשיעלה במעלתו לבא לידי חיי עוה"ב שאחר תח"ה בתחילה יפסד ויכלה בארץ ואח"כ יחיה ויוסיף במעלתו. ובזה יש ליתן טעם למה בתחילה היה נבנה ביהמ"ק ונחרב דודאי עיקר מעלת ביהמ"ק הוא מקדש שלעתיד מקדש ה' כוננו ידיך והוא אחד מז' דברים שנבראו קודם בריאת העולם אבל למען יראה במעלה זו בארץ בתחילה הוצרך להבנות ולהפסד ואח"כ יוסיף במעלה הרבה על מה שהיה כשיצא לע"ל וזה הפי' ביום ההוא אקים את סכת דוד הנופלת פירוש ע"י שהיתה נופלת בתחילה אקים אותה אבל לא יהיה לה קימה בלבד באותה מדריגה כמה שהיתה אלא ובניתיה כימי עולם כמו שהיה נבנה לפני בימי עולם שהוא קודם בריאת העולם. ובזה יש ליתן טעם למה בעקבות משיחא יהיה שפלות הדור כ"כ גדול ויתמעטו הצדיקים ות"ח ותורה מונחת בקרן זוית שקודם

שתבא המעלה העליונה יהיה הפסד מהשלמות שהיתה וכמו שאמרנו שהמקדש רק נחרב בערך לפי חק הטבע להקימו לבנין עולם כן גם משרתי ה' והנושאים עול התורה והמצות יתמעטו כדי שיקומו לגורלם ונהנים מזיו השכינה ועטרות אור הקב"ה בראשם וזהו שרמז בשאלתו אימתי אתי בר נפלי פירוש מתי יבא משיח שיצא בשלימותו ע"י הנפילה המוקדמת אימתי יבא כמה תהיה נפילת התורה כשיבא ולזה השיב כשימעטו ת"ח וצרות רבות וכו' כשיהיה כן אז מקויימת הנפילה אשר עליה נאמר אקים את סכת דוד הנופלת ובניתיה כימי עולם:

דף צז:

בגמרא ומי נפישי כולי האי והאמר חזקיה: בלא זה לא היה יכול להקשות אמימרא דרבא די"ל דרבא איירי באספקלריא שאינה מאירה והך דחזקיה באספקלריא המאירה וכן אמימרא דרבא לא היה יכול להקשות בל"ז די"ל דאביי איירי באספקלריא שאינה מאירה וחזקיה במאירה ומהא דקאמר אם אלף הן וכ' ל"ק אמה דקאמר אביי לא פחות מל"ו די"ל דה"ק פחות הוא דליכא הא יותר איכא אבל לאחר דפריך מדאביי אדרבא ותירץ פריך שפיר מחזקיה ממנ"פ ועיין במהרש"א:

דף צח.

בגמ' אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או בדור שכולו חייב ומפרש רבא דכתיב וירא כי אין איש כו': והטעם לזה פירשתי בספרי מנחת עני (דף צ"ו) כי כל זמן שיש צדיקים שמוכיחים ומלמדים העם להטיב דרכם מי שלא שמע להם הוא מזיד אבל כשאין איש ממי ללמוד אז כולם שוגגים ומקויים בהם ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל העם בשגגה וזה היה כוונת אהרן שאם לא עשה להם העגל ומרדו בתוכחתו לא היה להם תקנה שהיו חוטאים כולם במזיד אבל כשעשה להם תלו החסרון בו ונדונו כשוגגים כמו שאמר משה חטא העם הזה חטאה גדולה וחטא הוא שוגג ורק המסיתים נידונו כמזידים ונהרגו והתנצלות זה היה ישר בעיני ה' שנתמנה לכה"ג ובזה מיושב מה דאמרינן לעיל (דף צ"ז) אין בן דוד בא עד שמתהפך כל המלכות למינות וסימנך כולו הפך לבן טהור הוא וזהו ג"כ מטעם זה שאם נתהפך הכל למינות שאין מאמין בתורה אז לבאי עולם אין להם ממי ללמוד וכל מעשי רשעתם הוא כשוגג להם כמו שהדין בנגע צרעת שפרחה במקצת טמא פרחה בכולו טהור:

אמר ר"י אם ראית דור שנתמעט והולך חכה לו שנאמר ואת עם עני תושיע ועיניך על רמים תשפיל: בפירוש זה י"ל דכבר אמרינן לעיל א"ר חנינא אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל שנאמר כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך וכתיב והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה' הרי עם עני פירושו עניים ולכן מבואר למה מתנגד העניים עם הרמים ולא עם הנדיבים וכו' אבל בזה מיושב שהעם עני הם העניים ברוחם ולא העניים בממונם. ועפ"ז יש לפרש סיפא דקרא דכתיב גאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמוך כבוד פירוש רוממות ושפלות הם בהצטרפות שאצל נמוך אפילו מה שגבוה מעט ממנו הוא גבוה ואצל גבוה יותר הוא נמוך ולכן דוקא גאות אדם תשפילנו ע"ד הרודף אחר כבוד כבוד בורח ממנו אבל שפל רוח ע"י עצמו יתמוך כבוד ולכן אם ישפל אדם ע"י גאותו זה הוא בדרך הטבע אבל אם ישפל אפילו מי שאינו עושה מעשה ע"י עצמו זה אצבע אלהים היא וזהו מה שאמר ר"י אם ראית דור שנתמעט והולך פירוש שמעצמו נעשה שפל ועניו מבלי שנתגאה חכה לו שנא' ואת וגו' ועיניך על רמים תשפיל פירוש על אותם רמים שאתה משפיל ולא שהשפילו את עצמם ע"י גאותם וזהו סימן שבן דוד בא שהוא בעת שיכלו גסי הרוח מישראל:

דף צט.

בגמרא ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר: וכן בשבועות (דף י"ג) הביא על זה בפסוק הכרת תכרת ויש פלוגתא אם הכרת וכו' מיירי בעשה תשובה או הכרת בעוה"ז תכרת בעוה"ב וכו' וכבר הבאתי לעיל (דף פ"ג ע"א) הפלוגתא שבין הרמב"ם והראב"ד דמי שלא מל כל ימיו דהרמב"ם סובר שלא עבר רק בעשה ורק באם מת כשהוא ערל נתחייב כרת והראב"ד סבר דבכל יום עומד באיסור כרת ומלבד מה שהבאתי לעיל ראיה לשיטת הראב"ד מפירוש רש"י עוד ק"ל על הרמב"ם מסוגיא דהכא דלשיטת הרמב"ם מה דכתיב ואת מצותו הפר הכרת ע"כ לא קאי רק על שעת מיתתו וא"כ היאך קאמר שאם עשה תשובה יוה"כ מכפר דממנ"פ אם לא מל הרי לא עשה תשובה ואם מל הרי לא היה עליו איסור כרת כלל והיאך שייך כרת כל זמן שעונה בה:

דף ק:

אשה רעה צרעת לבעלה: דימה האשה רעה לצרעת כי האשה רעה שתים רעות עושה שכמו שהצרעת לא לבד שהוא צער להמנוגע גם מרחיקו מחברת בני אדם כי בדד ישב מחוץ למחנה ע"פ ציווי התורה כן גם האשה רעה מלבד הצער שסובל האיש ממנה

גם מבאיש ריחו ומרחיק מביתו חברת אוהביו ולכן לא קאמר יגרשנה מביתו ונרפא מצרעתו אלא יגרשנה מביתו ויתרפא מצרעתו כי גם אחר הגירושין עוד צריך לרפואה להעביר שם רע שהוציאה עליו בקטטה כשהיתה בביתו:

דף קא.

בגמרא אמר רבב"ח כשחלה ר"א נכנסו תלמידיו לבקרו אמר להן חמה עזה יש בעולם וכו': רש"י נדחק בפירוש בעולם דקאמר גם מאי האי דס"ת קרי' לו ומה שהשיב ר"ע על זה לכך אני משחק אינו תשובה למה שאמרו הם דודאי הם ג"כ ידעו דלא עביד קב"ה דינא בלא דינא ושע"י יסורים ירבה שכרו לעוה"ב ואעפ"כ צערו משום צערא דהשתא וא"כ מה זה שהשיב ר"ע וצחק גם מה שאמר ר"א על זה לר"ע כלום חסרתי מן התורה כולה לא נמשך לכאורה מתשובת ר"ע ונ"ל ע"פ אידך מעשה דמייתי לקמן ת"ר כשחלה ר"א נכנסו ד' זקנים לבקרו וכו' נענה ר"ט ואמר טוב אתה לישראל וכו' נענה ר"ע ואמר חביבין יסורין וגם שם קשה איך שייך מה שאמר ר"ע לדברי שאר הזקנים. ונ"ל דלעיל אמרינן כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך וכי מאחר שלא שם רפואה למה וכו' אם תשמע לא אשים ואם לא תשמע אשים ואעפ"כ כי אני ה' רופאך הרי שלצדיק אין חולי כלל וע"כ כשנחלה צדיק הוא לכפר על עונות הדור כדאמרינן בכמה דוכתי דצדיק נתפס בעון הדור ולכן כשחלה ר"א ונכנסו הזקנים לבקרו אמרו טוב אתה לישראל פירוש כיון דצדיק גדול הוא ודאי חליו הוא לכפר על עונות ישראל ולכן אמרו טוב אתה לישראל בעוה"ז ובעולם הבא פירוש בעולם הזה אתה מגין עליהם מן הפורעניות וגם לעולם הבא ע"י יסורין שאתה סובל אתה ממרק עונותם שלא יהיה להם עונש לעוה"ב כן היה סברת הזקנים אכן דעת ר"ע היה שבאין לכפר על עצמו אף דצדיק גמור הוא אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא כמו שאמר לעיל ולכן אמר חביבין יסורין שמכפרין עליך כמו שפרש"י ומביא ראיה ממנשה וזה ג"כ פי' מאמר הראשון דר"א כשנכנסו לבקרו אמר להם דחמה עזה יש בעולם פירוש שפשפש במעשיו ומצא עצמו נקי מכל פשע ואעפ"כ נחלה ודאי שכעס הקב"ה על עולמו והוא בא לכפר עלי' ע"י יסורין והיינו דקאמר חמה עזה יש בעולם ולכן באו התלמידים ואמרו אפשר ס"ת בצער ולא נבכה פירוש איש שהוא כס"ת מלא מדברי אלהים חיים וזך מכל פשע כס"ת הוא בצער ולא נבכה זה ודאי בעבורנו הוא ולכן נצער על צער הצדיק הבא לו ע"י עונותינו והיינו דדעת התלמידים הי' כדעת הזקנים לקמן אבל ר"ע היה דעתו שבאין לכפר עליו כמו שאמר לקמן ולכן שחק שלטובה גדולה הם לו היסורים למען יהיה שכרו

משלם לעוה"ב ועל זה שפיר אמר ר"א כלום חסרתי מן התורה כולה פירוש משום דכבר פשפש במעשיו ולא מצא ור"ע תלה היסורין בכפרה על עונותיו ועל זה השיב ר"ע דאדם אין צדיק בארץ ובצדיקים מדקדק הקב"ה כחוט השערה:

דף קא:

ויאמר להם רב לכם מעלות ירושלים הנה אלהיך ישראל: לכאורה דברים אלו סותרים זה את זה דאם פיתה אותם שלא לעלות לירושלים משום דרב הדרך איך אמר משום דהנה אלהיך ישראל דמשמע שלא יעלו משום דהע"ז שהקים הוא עיקר ונ"ל כיון שכל מגמת ירבעם היה לבטל ישראל מלעלות לרגל שלא תשוב המלוכה לרחבעם כדאמרינן כאן בש"ס והיה מתירא שהצדיקים לא שמעו לו ולכן התנכל ואמר לצדיקים רב לכם פירוש הדרך מעלות ירושלים ופטורין אתם מלעלות לרגל כמש"כ התוס' בפסחים (דף ג' ע"ב) אבל לרשעים אמר הטעם משום הנה אלהיך ישראל ולפי שאמרינן לקמן שהושיב רשע אצל צדיק לכן קאמר רב לכם מעלות ירושלים פירוש שלשניהם יחד אמר כן ולכן קאמר בלשון רבים אבל לרשע לבדו פירוש הטעם משום הנה אלהיך ישראל ולכן קאמר בלשון יחיד:

דף קב.

מלמד שחדשו דברים שלא שמעה אוזן מעולם: לשון זה צריך ביאור דהל"ל שלא אמרם אדם מעולם ונ"ל ע"פ מה דאיתא בשמות רבה כי כל מה שהחכמים עתידים לחדש הכל קבלו נפשותם ממה ששמעו בהר סיני ולכן הכא דקאמר שמלה חדשה שחדשו דברים אף שהם לא חדשו רק שמעו מסיני ע"ז קאמר דברים שלא שמעה אוזן מעולם פירוש שהיו חכמים גדולים כ"כ עד שחדשו דברים שלא שמעו באזנם מסיני אלא שחדשום בחכמתם באמת:

מלמד שתפס הקב"ה לירבעם בבגדו: יש לפרש ע"פ מה דאמרינן לעיל והוא מתכסה בשמלה חדשה מה שמלה חדשה אין בו דופי אף תורתו של ירבעם לא היה בו דופי וכן מלמד שחדשו דברים הרי שכינה התורה בלשון שמלה כמש"א שמלה לכה קצין תהיה לנו שנדרש על ת"ח ואמרינן בגמרא אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד מפני שהתורה מצילתו מחטא והיינו דקאמר אחר הדבר הזה מלמד שתפס הקב"ה לירבעם בבגדו פירוש שדריש דבר מלשון דבור בתורה ואמר אחר שלמד תורה הרבה והיה להקב"ה בקדושתו עוד קצת אחיזה בו להחזירו למוטב מצד בגדו דהיינו תורתו ואעפ"כ

לא שב מפני גסות רוח שהיה בו. ובמה דאמר ומי בראש ג"כ י"ל דהא הקב"ה כבר אמר לו אני ואתה ובן ישי הרי שהקדים אותו לבן ישי וביותר י"ל למה דהקב"ה באמת אמר לו אח"כ בן ישי בראש גם מאי האי ומי בראש דקאמר ירבעם ונ"ל דלעיל (דף צ"ט ע"א) מייתי ב' מימרות האחד מימרא דרחב"א אמר ר"י דכל הנביאים לא נתנבאו רק לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלהים זולתך והב' מימרא דר"א דבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד וקאמר בש"ס דפליגי אהדדי. אכן י"ל קצת דלא פליגי ע"פ מה דמקשה בפרק יוה"כ דחד אמר ב"ת זדונות נעשה להם כשגגות וחד אמר נעשה להם כזכיות ואהא קאמר דל"ק כאן בתשובה מאהבה כאן בתשובה מיראה וה"נ י"ל הך חילוקא לענין הנך מימרות דבתשובה מאהבה כיון שזדונות נעשות להם כזכיות א"כ העונות רבות שעשו כולם נעשו זכיות והמצות שלהם ג"כ קיימין א"כ ודאי עדיפי מצדיקים שיש להם ג"כ עונות ובפרט כי להם נחשבות אפילו שגגות כזדונות דהקב"ה מדקדק עם צדיקיו כחוט השערה אבל בב"ת מיראה שלהם עדיין נשארות שגגות רבות גריעי מצדיקי ולהם נאמרו נביאות הנביאים והיינו דקאמר שתפסו הקב"ה בבגדו וא"ל חזור בך פירוש בלי טעם אהבת השכר ויראת העונש אלא מכח תורתו ואהבת השם ואז יהיה ב"ת מאהבה ועדיף מבן ישי שהוא צדיק גמור ולכן ואתה ובן ישי נטייל בג"ע הוא קודם לבן ישי אבל הוא שאל ומי בראש הרי שלא רצה לשוב מאהבה רק אם יצמח לו שכר שיהיה בראש וא"כ אינו ב"ת מאהבה ולכן קאמר ליה הקב"ה בן ישי בראש ולכן אמר ליה לא בעינא:

דף קג:

אר"י משום ריב"ק גדולה לגימה שהרחיקה שתי משפחות מישראל שנאמר על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים: מה שלא הזכיר סוף הפסוק ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור לקללך ועוד שבספרי דריש ממה דאמרינן לקמן שהשיאו להם עצה לחטוא עם בנות מואב. אכן כל זה יש ליישב אם נדקדק בפסוק על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ואשר שכר עליך וכו' דשני טעמים ל"ל גם כבר הקשה האלשיך הא גם אדום לא קדם בלחם ובמים ועל מה הוא מותר לבוא בקהל. אבל י"ל דשני הטעמים צריכים זה לזה דלכאורה קשה מה הוא החטא של עמון ומואב שלא קדמו הא בני ישראל לא היו נצרכים כלל ללחמם ומימם הא הכתוב מעיד המאכילך מן במדבר המוציא לך מים לא חסרת דבר וא"כ אולי עו"מ חשבו שלא יהיה להם צורך לזה אכן התינח אם ידעו מזה אבל אם לא ידעו שלא יחסר להם דבר ודאי יש להאשימם ולפ"ז אחר שידעו

שישראל חוסים תחת כנפי השכינה איך חשבו שקללת אדם יזיק להם אחרי שה' חפץ בהם וכן אפכא עבור אשר שכרו את בלעם בן בעור לבד אין להאשימם שדלמא רצו לקללם בחשבם שה' שונא אותם אבל א"כ לא ידעו מירידת המן וכו' והיה להם לקדם בלחם ובמים וגם מה שאמר ר' יוחנן גדולה לגימה שאחרי ששכרו את בלעם בן בעור היה להם לקדם אמנם עיקר אשמת מואב היה שכל כוונתם היה להחטיא את ישראל שאעפ"י שלא קדמו להם עם הצטרכות לחיי נפשם קראו אותם לזבחי אלהיהם וגרמו שנצמדו ישראל לבעל פעור שאחרי שהראו שאינם גומלי חסדים וגם שיראו מפניהם ולפ"ז לא היה להם לאהוב חברת ישראל למה קראו לישראל לזבחי ע"ז שלהם והתקרבו אליהם אלא ודאי שעשו כן מרוע לבבם שעשו נגד טבעם רק למען החטיא את ישראל ולכן היה עונש של עמון ומואב להרחיקם מקהל ישראל דהוי מדה כנגד מדה הם הרחיקו עצמם מישראל ולא קרבו להם אלא למען החטיאם לכן ירחקו מישראל משא"כ במצרים ובאדום כמו שביארתי בספרי מנחת עני (דף קכ"ד):

דף קד.

אמר רבא אמר ר"י מפני מה לקו ישראל באיכה מפני שעברו על שלשים ושש כריתות שבתורה: רש"י פירש שאיכה בגימטריא ל"ו והא דנקט כריתות דוקא מבואר עם מה דאיתא במדרש שאלו את בן עזאי אמרו לו רבינו דרוש לנו במגילת קינות אמר להם לא גלו ישראל עד שכפרו ביחידו של עולם ובמילה שניתנה לעשרים דורות ובעשרת הדברות ובחמשה חומשי תורה כמנין איכה שהוא ג"כ במספר ל"ו. והנה זה מובן שכל יסודי ומצות התורה הם מעיקר ושורש אחד והאחד מביא לידי אחר שהאדם שמכיר יחוד הבורא הוא נכנס בבריתו פנימי וחיצון ועושה מצותיו ולהיפוך בכופר המצות ירד ממדריגה למדריגה עד שיכפור גם היחוד אבל בכוונת בן עזאי י"ל ע"פ מה דאמרינן לעיל כד מטא נבוזראדן להיכלא הוי קא זיחא דעתי' נפקא בת קול ואמרה עמא קטילא קטיל היכלא קליל קלית קימחא טחינא טחינת שנאמר קחי רחים וטחני קמח פירוש שנאמר לנבוזראדן תדע שלא בגבורתך עשית כך אלא ע"י חטא ישראל נתתי לך רשות להחריב ביתי ועמי שכבר פרחה הקדושה מישראל ומהיכל ועפ"ז עיקר החורבן לא נעשה ביום מוגבל אלא מעט מעט המשיך מעת שחטא ישראל וזהו שדרש בן עזאי שהם רצו שידרוש להם במגילת קינות מה שנאמר בהם מצרות שנעשו לישראל והוא השיב ראו עיקר נרמז בתיבת הפתיחה של איכה שעברו כל עיקרי ויסודי התורה אחת אחת עד שכפרו

באחדות הבורא ועל זה יש לקונן יותר מכל הצרות וזה מה שאמר ר' יוחנן שישראל לקו באיכה שהפתיחה בעצמה הוא תוכן וטעם הצרות שעברו על מצות התורה:

דף קה:

א"ר שמואל ב"נ אר"י מאי דכתיב נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא טובה קללה שקלל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שברכם בלעם הרשע אחיה השילוני קלל את ישראל בקנה וכו' אבל בלעם ברכם כארז וכו': בפירוש מאמר זה י"ל שבני אדם חושבים שמי שנתן לו הקב"ה התרוממות בעושר וכבוד הוא המתברך ומי שחי בשפלות והכנעה הוא המקולל אכן הענין בהיפוך שהכנעה בחיי העוה"ז טובה מן התרוממות בארבעה דברים א) בענין לימוד תורה ע"ד שאמרו חז"ל לא בשמים היא לא תמצא תורה במי שמגיס דעתו וכנגד זה אמרו לא תמצא תורה אלא במי שמשפיל עצמו שלכך נמשלה התורה למים שעוזב מקום גבוה ונוזל אל מקום נמוך ב) לענין גידול בנים לתורה ולמצות שהתרוממות של האבות בקל יביא הבנים לבעוט בתורה ובמצות כמו שאמר ישעיה בשם הקב"ה בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי ע"י שגדלתי ורוממתי אותם תחת שהיה להם ליתן לי הודאה על זה הם פשעו בי משא"כ בבני עניים אשר על זה אמרו חז"ל הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה ג) לענין חיזוק האמונה שעל העושר נאמר וישמן ישורון ויבעט שמנת עבית אבל מי שחי בהכנעה לבו נכנע לעבודת ה' ד) לענין הוית האדם שבהכנעה אין עומד כנגדו לשברו כי בכל מאורעות שבאות לעולם ידע להכניע עצמו עד יעברו עליו ושוב מקים עצמו אבל מי שרגיל לחיות בהתרוממות ועושר אם יבואו מאורעות שמאבדים עשרו אינו יכול להרגיל עצמו בהכנעה ונשאר נשבר ונדכה. וזה ענין המשל לקנה אשר במים שיש לו הד' מעלות אשר פרטנו שעומד במקום מים זה מעלת התורה שנמשלה למים וגזעו מחליף הוא נגד ברכת הבנים שאם נקטף האב מעוה"ז יגדל ע"י הבנים הדומים לו ושרשיו מרובין הוא נגד חיזוק האמונה שיחזק בה כמו הקנה מוחזק בשרשיו בארץ ואפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו הוא כנגד המעלה שלא יהיה נשבר ע"י המאורעות הבאות לעולם כי הוא יכוף ראשו עד יעברו ושוב יזקיף עצמו אמנם הכל בהיפך בארז במי שרוצה לדמות לו בגבהו שאינו עומד במקום מים של תורה שלא ימצא במי שמגיס דעתו ואין גזעו מחליף שבניו מתוך שרירות העושר לא ילכו בדרכיו אחריו ולא יקויים בו מי שמעמיד בן צדיק כאלו לא מת ושרשיו מועטין שהוא בעצמו בעודנו חי לא ישרש באמונה בחזקה והוא בסכנה להעקר ולהפך למינות ע"ד וישמן ישורון ויבעט וגם אם כל

הרוחות שבעולם כל זמן שעשרו בידו לא יפילו אותו לארץ כיון שנשב בו רוח דרומית מיד עוקרתו והופכתו על פניו דאמרו רז"ל מקום העושר הוא בצפון כנאמר מצפון זהב יאתה ולכן אם מנשב רוח דרומית הוא מנשב נגד רוח צפונית ומעביר משם העושר וע"כ נשיבת רוח דרומית הוא משל לאבידת העושר וזהו מה שאמר אם גם כל הרוחות שבעולם שהם המאורעות הבאות לעולם אין מזיזות אותו ממקומו שינצח אותם בעשרו וישאר שמח וטוב לב אבל כשמנשב רוח דרומית שמנשב נגד הצפון ונאבד עשרו אין לו תקומה שנפל מבלי להוסיף לקום וע"כ טוב להדמות להקנה מהדמות לארז ולכן נאמנים פצעי אוהב מנשיקות שונא טובה קללת אחיה השילוני מברכת בלעם:

דף קו.

א"ר חייא ב"א אמר רב סימאי ג' היו באותה עצה בלעם איוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון ביסורין יתרו שברח זכו בני בניו לישב בלשכת הגזית: למה איוב מפני ששתק נידון ביסורין יש לבאר מדרש תמוה בשעה שהתרעם איוב על היסורין הראה לו סוכה של ג' דפנות ובפירוש י"ל שמי ששותק מלתת עצה טובה הוא מדה כנגד מדה שנידון ביסורים דיסורין מעוררין קול צעקה שלא לרצונו והוא העונש שלא פתח פיו לעמוד לימין חבירו בעצה טובה ולכן גם איוב ששתק מלתת עצה טובה לפרעה שישלח ישראל מפני שתיקתו נידון ביסורין. ועפ"ז יובן הפסוק אשמרה דרכי וכו' נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר כלומר שדוד היה רוצה לשתוק לגמרי שלא לחטוא בפיו ועי"ז החשיתי מטוב אבל כאבי נעכר דמי ששותק מטוב נידון ביסורין והנה לאיוב לכאורה היה התנצלות על ששתק שהיה ירא שלא ימית אותו פרעה אם יאמר נגדו עם העצה שהיה בלבבו וכמו שבאמת יתרו ברח מטעם זה ואפשר שהוא ייראו לברוח אכן אין זה תירוץ שאין לעשות עול מיראת אנשים שבני אדם אין להם ממשלה רק כשהם בעוה"ז אכן העוה"ז אין סתום מכל צד שצד אחד פתוח לצאת ממנה ולא יעכבוה אנשים והנה ידוע שיש פלוגתא אי סוכה בעי ג' דפנות או ד' דלמ"ד ד' דפנות ס"ל סוכה דירת קבע בעינן ולמ"ד ג' ס"ל סוכה דירת עראי בעינן גם ידוע דסוכה מרמז על עוה"ז על דרך צא מדירת קבע ושב בדירת עראי שימי שנותינו על הארץ הם כמו ישיבת עראי ולכן איוב שלא שם לבו לזה שימי שבתנו על הארץ הם כמו דירת עראי ושתק מיראת אדם הראו לו סוכה של ג' דפנות ובעוה"ז נידון ביסורין:

דף קז.

וארי' אמר רב בקש דוד לעבוד ע"ז שנאמר ויהי דוד בא וכו': ועיין בפי' רש"י וכל הרואה ישתומם שקדוש עליון משיח ה' יעלה על לבבו לעבוד ע"א כאשר הצר לו ולכן כבר נדחקו גדולי המפרשים להוציא הדבר מפשוטו. המהרש"א פירש מה שנאמר שרצה לברוח לחוצה לארץ וביערות דבש פירש שרצה להעמיד לאבשלום לדיין דהוי כאילו הקים אשרה וכדומה. אכן כל דברים אלו דחוקים ויוצאים מגדר הפשט של דברי רז"ל. וביותר יש לתמוה שגם חושי הארכי אף שהיה מתנגד לבקשת דוד (וכפי הנראה הוציאו חז"ל זה ממה שכתוב והנה לקראתו חושי הארכי) עכ"ז גם הוא לא הגדיל הדבר מצד עצמו שאמר לדוד יאמרו מלך שכמותך יעבוד ע"ז דמשמע דכל הקפידה אינה רק מה שיאמרו ולא מצד העון עצמו וגם מה זה שאמר מלך שכמותך כאלו אין זה נחשב לעון גדול רק למלך שכמותו ולא לכל הפחות שבישראל כמוהו אכן מלבד כל הקושיות הללו שקדמוני כבר המפרשים בהן קשה לי מאד מה שלא ראיתי מי שהעיר עליה שדרשת חז"ל שעד הראש הוא ע"א כפי הנראה נסתרת מן הכתוב שבצדו שהרי נאמר אשר ישתחוו שם לאלהים ושם זה ודאי קודש הוא לא בלבד ע"פ התרגום והמסורה אלא שגם נקודתו מורה על זה כמו שכתב רש"י בפסוק זובח לאלהים יחרם דאם ניקוד הלמ"ד של לאלהים בצירי ולא כתוב אצלו אחרים הוא קדש וא"כ איך אפשר לפרש בא עד הראש על ע"ז כיון שכתוב בצדו אשר ישתחוו שם לאלהים אבל יבואר זה ע"פ מה דאמרינן בכריתות (דף ג') שגגת ע"א היכי דמי אלימא דעמד בבית ע"א וסבר בית הכנסת הוא והשתחוה הרי לבו לשמים וכתב רש"י דאי נמי בבית ע"א השתחוה לשמים לאו איסורא עבד וליכא חטאת עכ"ל וכ' הבאר שבע וקשה לי על פירושו נהי דחטאת ליכא איסורא מיהו ודאי עביד מפני החשד שנראה כמשתחוה לע"א דהא גדולה מזו אמרו בפ"ב דע"א ישב לו קוץ בפני ע"א לא ישחה ויטלנו מפני שנראה כמשתחוה לע"א וכש"כ בבית ע"א עצמה ונראה דרש"י גופא נשמר מזה בפרק כלל גדול שפירש הרי לבו לשמים ואין כאן חיוב עונש ולא פירש דאין כאן איסורא ואפשר לפרש פירוש רש"י דהכא דמה שפירש לאו איסורא עבד ר"ל שיהיה חייב עליו עונש כרת אבל איסורא ודאי איכא וכו' ש"מ בהדיא דיחיד אסור להתפלל בבית ע"א משום חשדא כנ"ל עכ"ל הב"ש. הן אמת דלכאורה נראה סתירה לזה ממה דאמרינן בסנהדרין דבעו מניה מר"א אם ב"נ מצווה על קידוש השם ופשיט ליה מנעמן דכתיב לדבר זה וגו' והוא נשען על ידו והשתחויתי וכתיב ויאמר לו לך לשלום ואם איתא לא לימא ליה ע"ש ואי ס"ד דהיכא דלבו לשמים אין כאן משום משתחוה לע"א איך פשיט מנעמן מדהתיר לו אלישע להשתחוות דאין ב"נ מצווה

על קידוש השם הרי לבו לשמים אבל באמת אדרבא משם ראיה להיפוך דכבר הקשה שם הר"ן הרי בעושה להנאת עצמו אין צריך למסור נפשו ותירץ וז"ל שנעמן לא היה ידוע לכל שהיה כופר בע"א והרואה אותו שהיה משתחוה עם המלך היה סבור שישתחוה ממש לע"א והיה חלול השם בדבר עכ"ל. הרי בפירוש שבאמת לא היה שם איסור ע"ז רק חשדא והיוצא מזה להלכה דהמשתחוה לפני ע"א ואפילו בבית ע"א ולבו לשמים אין בזה איסור ע"א רק שאסור משום חשד ובפני עשרה מישראל איכא ג"כ משום חלול השם. והנה זה בכל אדם אבל במעשה דדוד היו שני ענינים מתנגדים שבכל צד יש חילול השם אם יעבוד ע"ז לעיני העם יש משום חילול השם ואם לא יעבוד ובחסידותו יהרגנו בנו יהיה ג"כ חילול השם כמו שפירש"י ד"ה יאמרו מלך שכמותו חסיד שכמותו הרגו בנו ויהיו מתרעמין על מדותיו של הקב"ה ונמצא שם שמים מתחלל בפרהסיא עכ"ל ומאחר שלכל צד יש חילול השם הכריע דוד שמוטב שיעשה מעשה שהוא לבדו מחלל השם ולא יהיה חלול השם בפי כל העם וכמו שכתב רש"י מוטב אעבוד ע"א ואחלל את השם אני לבדי ולא יחללו אותו כל העם עכ"ל. ובזה יובן ענין המאמר אריא"ר בקש דוד לעבוד ע"ז שנאמר ויהי דוד בא עד הראש פירוש שדוד רצה להראות בפני העם כאלו עובד ע"ז למען יחשבו אותו לרשע ולא יחללו ש"ש בפרהסיא ולכן כשבא עד הראש במקום שהעמידו שם פלשתים ע"א רצה להשתחוות שם לא ח"ו לשם ע"א דלזה מעיד הכתוב אשר ישתחוה שם לאלהים כי לבו יהיה לשמים הוא ישתחוה להקב"ה ובזה אין איסור ע"א כנ"ל רק יש איסור משום חשדא וזה היה מגמתו להעלות חשד זה על עצמו בעיני העם שלא יתרעמו על מדותיו של הקב"ה כן היה כוונת דוד וכשהמתיק סודו עם איש עצתו חושי הארכי רעו והנה לקראתו היה מתנגד לו ויאמר לו ראה שלא הועלת כלום שאתה רוצה להבאיש ריחך בעיני העם שלא יתרעמו על מדותיו של הקב"ה שיחשדו אותך אבל הלא יאמרו מלך שכמותך יעבוד ע"א בתמי' הלא הם מכירים חסידותיך ויבינו האמת שמה שאתה משתחוה אף שהוא במקום ע"א שלא לפני ע"א אתה משתחוה אלא לפני הקב"ה אבל דוד השיב הלא גם לצד אחר יאמרו מלך שכמותו יהרגנו בני אם באמת אני חסיד האיך יהרגנו בני אלא ודאי ישפטו שטעו בי ושבאמת השתחויתי לע"ז שיותר יתלו החסרון בי מלהאמין שהקב"ה לא יעשה משפט ולכן אעשה המעשה שיהיה להם פתחון פה להאמין שרשע אני למען לא יתחלל ש"ש ואז השיב לו חושי לא תצטרך להראות כרשע ואעפ"כ לא יהרהרו ישראל אחר מדותיו של הקב"ה דלמה לא דרשת סמוכין שאז לא היית לוקח יפ"ת ועכשיו שלקחת ידעו ישראל שמפני שאבשלום הוא בן סורר ומורה הנולד מיפ"ת הוא רודפך ולא מפני שרשע אתה ח"ו. ומה שדוד באמת

לא דרש סמוכין בזה י"ל ע"פ מה שנ"ל לבאר דרך דרוש מה שנאמר (שמואל ב' ט"ז) ויאמר אחיתופל אל אבשלום בוא אל פלגשי אביך אשר הניח לשמור הבית ושמע כל ישראל כי נבאשת את אביך וחזקו ידי כל אשר אתך וגו' ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל איש בדבר האלהים כן כל עצת אחיתופל גם לדוד גם לאבשלום. והלא כמו זר יחשב שישראל קדושים ששונאי זימה הם יחזקו עם אבשלום ע"י מעשה מכוער כזה ומה שפירשו הראשונים שעי"ז ידעו שלא יתכפר עם אביו לענ"ד אינו מספיק וכי זה יותר מעורר שנאה ממה שכבר עשה שרדף את אביו ומבקש את נפשו ולמה בעצה זו מסיים ודבר אחיתופל אשר יעץ וגו'. אמנם יש לפרש ע"פ מה דיש להקשות על מה דאמר חושי מ"ט לא דרשת סמוכין הרי פרשת יפ"ת ופרשת בן סורר ומורה לא סמוכין הן דמפסיק פרשת כי תהיין לאיש שתי נשים ואין לומר דגם זה סמוכים כמו שהביא רש"י בפרשת כי תצא דהנושא יפ"ת סופו לשנאתה לכך נסמך כי תהיין דז"א דדרשה זו היא דעת ר"ש בספרי אבל לת"ק שם וכן הוא בקידושין הך שנואה היינו שנואה בנשואיה וקאי על חייבי לאוין א"כ לא איירי ביפ"ת והיאך קרי ליפ"ת ובן סורר ומורה סמוכים אמנם אם יש לדרוש סמוכים גם ביש הפסק ביניהם תלי בפלוגתא דתנאי דאמרינן יבמות (דף ד') נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו ר' יהודה אוסר ואמר רב גידל אמר רב מ"ט דר"י דכתיב לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו כנף שראה אביו לא יגלה ממאי דבאנוסה כתיב דמעלוי' דקרא כתיב ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף וסמיך ליה לא יקח איש ורבנן אי הוי סמיך ליה כדקאמרת השתא דלא סמיך ליה דכתיב לא יקח איש את אשת אביו בינתים בשומרת יבם הכתוב מדבר ע"ש הרי דלר"י דרשינן סמוכים גם ביש הפסק ביניהם ולרבנן לא ובזה תלי אם מפותת אביו מותרת לו או לא והנה אחיתופל ידע שמה שמחזק ישראל להיות ידם עם בן שמורד באביו הצדיק לא יהיה רק המחשבה שיחשדו לדוד שאין תוכו כברו דאל"כ היאך בן רודף אביו כמו שאמר דוד עצמו ע"פ פירושנו הנ"ל אכן נתייירא שמא יורה להם אחד כמו שדן חושי הארכי דמדנשא דוד יפ"ת ולא דרש סמוכין היה לו בן סורר ומורה וזה יבאיש את אבשלום בעיני ישראל לכן נתן לו עצה בוא אל פלגשי אביך לעיני כל ישראל וידוע דפלגשים הם בלא קידושין ודינם כמפותה וכוונתו דבזה יראה הלכה דמפותת אביו מותרת לו וא"כ ע"כ לא דרשינן סמוכים ביש הפסק ביניהם כרבנן וא"כ אין לידון שבן יפ"ת יהיה בן סורר ומורה ומה שנתנו ה' שהבן רדף את אביו מפני שמעשיו אינם מתוקנים וזהו דאמר ושמע כל ישראל כי נבאשת את אביך פירוש שאתה שוה לאביך שאם ידונו מעשיך נבאשים גם מעשיו כן ועי"ז וחזקו ידי כל אשר אתך אכן הלא יש לדון

היאך יאמינו לאבשלום דלמא מעשה זה בעצמו הוא שלא כדין וסוררת היא לכן מסיים ועצת אחיתופל כאשר ישאל בדבר אלהים גם לדוד שדוד עצמו היה מחזיק אותו לרבו ולכן אם ישמעו שאחיתופל הורה כן ודאי יאמינו ובזה מתורץ למה לא דרש דוד סמוכים דאמרינן וה' עמו דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא וכיון דפסקינן כרבנן דר"י א"כ ביש הפסק לא דרשינן סמוכין וחושי הארכי דדרש סמוכין או דהוי ס"ל כר' יהודה או דהוי ס"ל כר"ש דשנואה היינו אשת יפ"ת ובשניהם אין הלכה כן ומה שאעפ"כ אירע לדוד כן שבנו רודפו הנה דוד ידע האמת שכבר נתנבא לו נתן הנביא כן כה אמר ה' הנני מקים עליך רעה מביתך רק מפני שלא היתה הנבואה מפורסמת לא רצה לפרסם וקבל עליו דין שמים באהבה ולמען שלא לחלל ש"ש בעיני ישראל שלא ידעו זאת בקש להראות כרשע בעיניהם כאילו עובד ע"ז אבל הקב"ה חשבה לו לטובה ובהפיל שונאו לפניו הוציא כאור צדקו וכשמש בצהרים. כן העליתי בסוף ספרי ע"ל למכות וכריתות:

דף קח.

א"ר יוחנן דור המבול ברבה קלקלו וברבה נידונו ברבה קלקלו דכתיב וירא ה' כי רבה רעת האדם ברבה נידונו דכתיב נבקעו כל מעינות תהום רבה: וי"ל איך שייך זה דוקא לתיבת רבה ויש לבאר ע"פ מה דאמרינן בסוכה (דף נ"ב) דרש רב עוירא ואיתימא ריב"ל שבע שמות יש לו ליצה"ר הקב"ה קראו רע שנאמר יצר לב האדם רע מנעוריו משה קראו ערל שנאמר ומלתם את ערלת לבבכם דוד קראו טמא שנאמר לב טהור ברא לי אלהים מכלל דאיכא טמא שלמה קראו שונא שנאמר אם רעב שונאך האכילהו לחם ישעיהו קראו מכשול שנאמר ואמר סולו וגו' הרימו מכשול מדרך עמי יחזקאל קראו אבן שנאמר והסירותי לב האבן מבשרכם יואל קראו צפוני שנאמר ואת הצפוני ארחיק מעליכם ולבאר מה ענין השמות הללו ליצר הרע נאמר שבשבע בחינות קשה היצה"ר שהוא בעצמו מקור כל החטאים והעונשים בני אדם שהוא הרע. (ב) שהיצה"ר עומד נגד הטוב שלא יכול לשלוט באדם כמו בערלה שעומדת לפני הבשר ולכן נקרא ערל. (ג) שאפילו המחשבות הקדושות הנטועות בלב האדם מטמא ולכן דוד קראו טמא. (ד) שלא בלבד שמריע לאדם כשפורע אבל הוא כמו השונא שאוהב ורודף לאדם. (ה) וגם מי שנשמר ממנו ועומד כנגדו נעשה לו מכשול בדרך ומתנכל לו עד שאין להנצל ממנו ולזה ישעיה קראו מכשול. (ו) היצה"ר אין נקל להסירו מהדרך כי כבד וקשה הוא כמו אבן. (ז) היצה"ר אי אפשר להכירו בכל עת כי לפעמים נראה לאדם כאלו מיעצו טוב ולכן צריך בחינה להכיר הצפון המסית בו וזהו שקראו יואל צפוני. והנה עונש דור המבול

בא בב' בחינות דהיינו שנפתחו ארובות השמים ונבקעו מעינות הארץ דיש ב' מיני יצר הרע יצרא דע"ז שהוא יצה"ר של השכל ויצרא דעריות שהוא יצר הרע דהגוף השכל הוא כח נפש חיים הבא מן השמים והגוף הוא חלק הארץ ודור המבול בשניהם חטאו כמו שאמרו רז"ל שחטאו בע"ז וכפרו בהקב"ה באמרם מה שדי כי נעבדנו ועוד חטאו שהשחיתו את דרכם בגזל ובעריות לכן נענשו מדה כנגד מדה שבא להם העונש מן השמים ומן הארץ אכן יצרא דעריות פוחת והולך כשאדם בא לידי זקנה ושבע התאוות אבל יצרא דע"ז מוסיף והולך דזקני ע"ה כל זמן שמזקינין דעתן מטורפת ומטפשת עליהם וזהו פירוש מאמר דר' יוחנן הם חטאו ברבה פירוש שמוסיף והולך חטאם שהיו כן מפני שיצר לב האדם רק רע כל היום שלא היה רק חטא בגוף אלא בשכל ולכן נענשו שנבקעו מעינות תהום שג"כ ענין שלהם להיות רבה דהיינו להיות מוסיף והולך:

דף קט:

בסודם אל תבא נפשי אלו מרגלים בקהלם אל תחד כבודי זה עדת קרח: י"ל למה ייחס מרגלים לשמעון ולוי דוקא וגם למה קרי לזה בסודם ולזה קרי בקהלם ויש לבאר דמחלוקת שכל מגמתו הוא להפר השלום והסדר יפעל בב' אופנים או בהסתר ע"י עצת הקושרים או בגלוי ע"י הקהל בפומבי במרגלים התנהגו בחטאם ע"י עצה רעה שהביאו להם הנשיאים שהוציאו דבה רעה על א"י אבל בעדת קרח חטאו ע"י מרידה בפומבי ובהקהל כל עדת ישראל ובאופן הזה היו גם הב' חטאים שעליהם ענשם יעקב שמעון ולוי שבחמור בשכם היו המלחמה בפומבי כמו שאמר יעקב להבאישני ביושב הארץ בכנעני ובפרזי ביוסף חטאו ע"י התנכלות עצה כדכתיב ויתנכלו אותו להמיתו וזהו פירוש בסודם אלו מרגלים שהיה בהתנכלות בקהלם זהו עדת קרח שהיה בפומבי ונותן טעם כי באפם הרגו איש זה נגד מרידה בפומבי וברצונם עקרו שור זה יוסף שנקרא בכור שורו הדר לו ועקרו אותו ע"י עצה רעה:

דף קי.

דרש רבא מאי דכתיב שמש ירח עמד זבולה לאור חציך יהלכו מלמד שעלו שמש וירח לזבול אמרו לפניו אם אתה עושה דין לבן עמרם נצא ואם לאו לא נצא עד שזרק בהם חצים אמרו להם לכבודי לא מחיתם לכבוד בו"ד מחיתם: והלא נראה תמוה ששמש וירח הנבראים יבקשו להכריע לבוראם ויתרו בהתראה שאם לא יעשה רצונם לא ישמשו עוד שמושם ומה גם שהקב"ה לא כעס עליהם על זה רק באשר שתלו תלונתם בכבוד

משה ולא בכבודו. אכן ע"פ דברינו בספרי מנחת עני יפורש שהרי קרח ועדתו נתנו טעם למחלקותם על משה במה שאמרו כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה' לומר אחרי שה' בתוכם והוא מנהיגם לא צריך למיצוע להנהגה אכן השקר נראה לכל ע"י השמש והירח כי הלא ה' הוא אור העולם והוא הנותן אור לשמש והשמש נותן אור לירח וכמו שבחר בהם להיות אמצעים לאור הגשמי המאיר על ידו כן בחר ג"כ באמצעי הרוחני להשפיע אור הקדושה שיוצא ממנו והוא משה ורק על זמן העתיד כשיתוקן העולם עליו נאמר לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר לך והיה לך ה' לאור עולם וזה מה שטענו השמש והירח אם אתה עושה דין לבן עמרם נצא ואם לאו לא נצא ובזה לא מרדו בהקב"ה כי אמרו שאם אתה עושה דין לב"ע אז ראינו שצדק קרח בטענתו בתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה' ועל כן גם לאורנו לא יצטרך העולם כי הלא אתה אור העולם ולכן הקב"ה הקפיד רק במה שתלו הדבר במשה כי הלא גם בו מרדו והיה להם לומר אם אתה עושה דין במורדים בך ולזה ירה בהם חצים:

דף קיא:

במתניתן ותרומות ירקבו מעשר שני וכתבי קדש יגנזו: י"ל למה בתרומה ירקבו ובמע"ש יגנזו ולכאורה היה נ"ל דבתרומה שאינה בת פדייה לא שייך קדושתה רק בפירות שהם בני הרקבה אבל מע"ש ששייך ג"כ בממון כשפדאו חוץ לירושלים ובזה לא שייך הרקבה ולכן קאמר דיגנזו וא"כ בפירות מע"ש באמת הדין דירקבו אכן מהרמב"ם לא נראה כן דכתב בפירוש דמע"ש ומעות מ"ש וכתבי קדש יגנזו הרי דפרט מ"ש וא"ע ראיתי שהתוי"ט ג"כ הקשה זה ותירץ דבמ"ש לא ירקבו דלמא אתי למיכל מניה אבל בתרומה לא שייך זה דכהנים זריזים הם אכן גם זה דוחק דכבר הוכחתי במ"א דטעם דכהנים זריזים לא שייך רק לענין עבודתן והגע עצמך וכי לא גזרינן הגזירות דדלמא אתי למיכל גם גבי כהנים עיין ביומא (דף י"ד ע"א) ובפסחים (דף י"א ע"א) ועוד דאכתי ניחוש שמא יאכל אותה ישראל ומאן לימא לן דביד כהן תרקב הא בעלי' כבר הומתו בתוך אנשי עיה"נ ולכן אכתי אין אצלי לדעת הרמב"ם טעם מבואר להחילוק שבין תרומה למ"ש ואפשר לומר כיון דע"כ גבי מעות מ"ש הוצרך לומר יגנזו לא מחלקינן בדין מ"ש ואמרינן בכ"מ דמ"ש יגנזו:

בגמרא ת"ר יצאו הן ולא שלוחן: ק"ק ל"ל קרא תיפוק ליה דלא הוי שלוחם כלל דאין שליח לד"ע כדאמרינן בקידושין (דף מ"ב ע"ב). וי"ל לפמש"כ התוס' שם דהיכי דהשליח שוגג חייב המשלח קמ"ל דהכא אפילו בכה"ג לא מהני שליחות. אכן אכתי ק"ק לפי

מה שהוכיח הש"ך בח"מ (סי' שמ"ח) דעת הראשונים דכשהשליח שוגג שניהם פטורים דא"כ דגם בכה"ג אין שלד"ע מהיכי תיתי דשליח מהני דא"ל דה"א דאיירי כשהשליח מזיד וה"א דמהני לעצמו דאם הוא בכה"ג שיש לו כל דיני המדיח יקשה באמת למה לא יהני בעד עצמו הא התורה לא מעטו רק מדין שליחות ולזה ל"צ קרא דאין שלד"ע וי"ל דלעולם אייריי בשגם השליח היה לו דין מדיחין רק שלא אמר בשם עצמו אלא שפלוני אמר לי לומר לכם נלכה ונעבדה ובזה מיעט קרא דלא מהני שליח ולא דלא מהני מטעם שליחות אלא דלא מהני מכח עצמו כיון דאמר בלשון שליחות:

לאמר שצריכים עדים והתראה: פירוש בין המדיחים בין הנדחים צריכים עדים והתראה אף דקרא במדיחין כתיב מכ"מ אמרינן דנדחין כמדיחין כמו דאמרינן גם לעיל לענין אנשי עיה"נ אין להם חלע"ה דיליף ג"כ מקרא דכתיב גבי מדיחין ואעפ"כ ילפינן גם נדחין מניה וראיתי בלח"מ (פ"ד מה' עכו"ם) שכתב דדעת רש"י דנדחין לא בעי התראה ובמכ"ה אולי נעלמו ממנו דברי רש"י לקמן בד"ה היכי עבדינן דכתב היכי נעשין רובא נדחין הואיל דצריכין עדים והתראה לכל אחד ואחד עכ"ל. והנה הרמב"ם שם כתב והיאך דין עיה"נ ב"ד הגדול שואלין ודורשין וחוקרין עד שידעו בבירור שהודחה כל העיר או רובה וחזרה לעכו"ם אח"כ שולחין להם ב' ת"ח להזהירם ולהחזירם אם חזרו ועשו תשובה מוטב ואם לאו מרבין להם ב"ד ודנין אותן כל מי שבא עליו ב' עדים שעבד עכו"ם אחר שהתרו בו מפרישין אותו נמצאו העובדין מיעוטא סוקלין אותן נמצאו רוב עושין אותה עיה"נ והראב"ד השיג עליו וז"ל טוב הדבר שתועיל להם התשובה אבל לא מצאתי תשובה מועלת אחר התראה ומעשה עכ"ל ומזה נראה דגירסת הראב"ד בדברי הרמב"ם היה דקודם ששולחין להם ב' ת"ח ג"כ מתרין בהן ולכן השיג שפיר מה תועיל התשובה אחר התראה וע"כ כתב הלח"מ דלפי גירסת ספרינו דאין כאן רק התראה של ת"ח אין מקום להשגת הראב"ד ואכן אכתי קשה לגירסת הספרים ישנים שהיה להראב"ד ובודאי שהיא עיקר בדברי הרמב"ם אלא שהגיהו מכח השגת הראב"ד אבל נראה דגם לפי גירסת הראב"ד דעת הרמב"ם א"ש דלכאורה קשה ל"ל קרא דלאמר דצריכין עדים והתראה לכל אחד ואחד פשיטא מי יגרעו אנשי עיה"נ משאר חייבי מיתות ב"ד דצריכים עדים והתראה והן אמת דלעיל (דף מ"א ע"א) הקשו התוס' מנ"ל התראה באנשי עיה"נ דמכולהו חייבי מיתות לא נפקא דקילי שכן ממונם פלט והניחו בתימה ולפ"ז י"ל דלהכי מצרכינן באמת הכא קרא להתראה ומהכא נפקא התראה לעיה"נ. אכן באמת זה אינו מספיק דאכתי למה מצריך קרא דבעינן עדים דמהיכי תיתי שימיתו אותו בלא עדים ומשמע דעיקר קרא דלאמר אעדים קאי שיאמרו העדים כך אמרו נלך ונעבדה ובלא"ה

כבר כתבתי לעיל מה שנלפע"ד בישוב קושית התוס' דשפיר ילפינן התראה לעיה"נ משאר ח"מ ב"ד וא"כ אפילו להתראה ל"צ קרא. והנלפענ"ד דכבר כתב הרמב"ם שם לפני דין הנ"ל דאם עושין בהם דין עיה"נ אזי מתרין בהן וסוקלין אותן כיחידים וא"כ ה"א דאם התרו בהם סקילה כיחידים וראו בהם עדים ואח"כ נמצאו' שהיו רוב העיר עושין בהם דין עיה"נ לזה כתב קרא דלאמר דלעשות בהן דין עיה"נ צריך עדים והתראה וזה שכתב הרמב"ם דלאחר שהתרו בהם ושמעו הב"ד שרוב העיר עבדו ע"ז אזי שולחין להם ב' ת"ח לעשות בהם דין עיה"נ אם חזרו בהם מוטב פירוש שאין עושין בהם דין עיה"נ להרוג טף ונשים וכל שללם אבל ודאי הם חייבים מדין יחידים אם באו עדים שהתרו בהם בתחלה ועבדו ע"ז אלא שבהלכה זו לא איירי הרמב"ם רק מדין עיה"נ כמו שמתחיל בלשונו הטהור והאיך דין עיה"נ ועל זה כ' דאם לא חזרו בהם מפרישין אותן אם לא מצאו רק המיעוט סוקלין אותן ואם היו רוב עושין בהם דין עיה"נ ומיושב בזה השגת הראב"ד וגם א"ש למה צריך קרא לעדים והתראה דהיינו גם לאחר שהתרו והעידו עליהם דין יחידים צריכין ג"כ עוד עדים והתראה לעשות עיה"נ:

מאי לאו אע"ג דמדיחין מאותה עיר כו' ש"מ חולקין עיר אחת לב' שבטים: הרמב"ם פסק דעיר מקלט אינה נעשית עיה"נ והראב"ד השיג עליו כיון שנתחלקו לשבטים שפיר קרינן בהו שעריך והכס"מ יישב דעת הרמב"ם דאף דמתחלה היו של שבטים מ"מ כיון שנתנום לעיר מקלט לא מיקרי תו שעריך. ונלפענ"ד להביא ראיה לדעת הרמב"ם מסוגיא זו דהרי"ף נסתפק בהא דאמרינן לקמן דלמהוי כבני מתא צריך שיהיה בעיר י"ב חודש אבל להיות מיתבי מתא סגי בל' יום ולכן חמרת וגמלת שלנו בעיר ל' יום מקרי מיושבי עירם ומשלימין לרוב אי חמרת וגמלת יכולין להיות ג"כ מדיחין אי בעינן שיהיו המדיחים בני מתא דוקא והא ליכא או יושבי העיר והא איכא ופשיט מסוגיא דלפנינו דמאי פריך ש"מ חולקין עיר אחת לב' שבטים דלמא אתי ומאותו שבט למעט חמרת וגמלת שלנו בעיר ל' יום דיושבי עירם מקרי אע"כ דהם לא נעשו מדיחין עד שיהיו בעיר י"ב חדש וסיים על זה וזה ראיה ברורה וצריך לפרש דבריו דאכתי למה לא קאמר בחמרת וגמלת שהיו בעיר י"ב חודש אלא דזה לא שכיח שילינו שם כ"כ אם לא שדרים שם וזה אי אפשר אי אין חולקין עיר לב' שבטים. אכן אכתי קשה הא משכחת ברוצח שהדיח בעיר מקלטו אם אינו מאותו שבט שהעיר בתחומו והוא צריך להיות שם יותר משנה אע"כ מוכח כדעת הרמב"ם דעיר מקלט אינו נעשה עיה"נ אלא דאכתי ק"ק כיון דהרמב"ם לא כתב רק ערי מקלט אינן נעשין עיה"נ פי' משום דנתנו לעיר מקלט לא קרינן בהו שעריך דהא מה"ט אמרינן ספ"ב דמכות דאין מעלין שכר דירה בערי מקלט

דלכם כתיב אבל במ"ב ערי לוים אף שקולטין ג"כ כדאמרינן שם מכ"מ ערי לוים הם ומה"ט מעלין שכר ללוים ולכן ערי לוים שפיר נעשין עיה"נ וא"כ אכתי מאי פריך הש"ס ש"מ חולקין עיר אחת לב' שבטים הא אכתי משכחת ברוצח שגלה לעיר לוים ולקמן (דף קי"ב ע"א) כתבתי תירוץ לזה:

לא דנפלה ליה בירושה א"נ דיהבה ניהליה במתנה: הא דלא קאמר ג"כ שקנה בית ואחוזה שם י"ל כיון דמכר חוזר ביובל לא מיחשב ע"י קנין אחוזה שם כבני העיר כיון שלא יתקיים לו רק עד היובל ואף דבב"ב (פ"ק) אמרינן דקנה בה בית דירה הוא כאנשי העיר מיד י"ל דהיינו בח"ל א"נ בזה"ז שאין יובל נוהג אבל ירושה אינה חוזרת ביובל כדאמרינן בבכורות (דף נ"ב ע"ב) ואף דקיי"ל כרבנן דר"מ שם דס"ל דמתנה כמכר וג"כ חוזרת מכ"מ נקט דיהבה נהליה במתנה כיון דעכ"פ לר"מ משכחת גם בכה"ג אבל מכ"מ כיון דירושה הוא עיקר טפי דשייך גם לרבנן נקיט ליה ברישא ובהכי א"ש ג"כ למה דלא מתרץ אקושיא דבסמוך מקרא דערים ט' מאת ב' השבטים האלה ג"כ דיהבוה להם במתנה א"נ שמכרוהו להם דכיון דמכר ומתנה חוזרים ביובל לא היו יכולים ליתן אותה ללוים כיון שחוזרת ביובל:

ברש"י ד"ה יצאו אנשים. שאין להם חלע"ה: מלשון זה משמע דלשון יצאו מקרבך קדריש לאין להם חלק לע"ה אכן הברטנורא פי' דמלשון בליעל יליף בנים שאינם עולים בתחית המתים והא דרש"י לא רצה לפרש כן י"ל משום דלקמן בברייתא דריש הך בליעל לדרשא אחריתי:

בד"ה וידיחו את יושבי עירם. דכתיב מקרבך מקרב אותו שבט עצמו: הא דנקט רש"י שבט דוקא משום דלאותה עיר ל"צ דההיא מוידיחו את יושבי עירם נפקא כדאמרינן בברייתא לקמן ואף דהך מקרבך מצריך להא דדרשינן בברייתא ולא מן הספר נ"ל דבברייתא לקמן יש ט"ס וצ"ל בקרבך ולא על הספר ואתי כן מנעשתה התועבה הזאת בקרבך אכן ז"א דגם לעיל (דף ט"ז ע"ב) הביא בש"ס הך דרשה דמקרבך ולא מן הספר ב' פעמים ודוחק הוא להגיה בכל המקומות ולכן נ"ל כיון דבמתניתן לא הביא הך דינא דמן הספר ובברייתא לא הביא הך דרשא דבעינן מאותו שבט רק שיהיה מאותה עיר דבהכי פליגי מתניתן ובריייתא דמתניתן סברה דמקרבך אתיא לאותו שבט ובריייתא סברה דאתיא ללא מן הספר ואף דבמתניתן לעיל (דף ב' ע"א) קאמר דאין עושין עיה"נ על הספר אי טעמא כדקאמר בש"ס שם (דף ט"ז) מקרבך ולא מן הספר סברה מתניתן שם כברייתא דהכא ופליגא אמתניתן דהכא. אכן י"ל ג"כ דלא פליגא אלא דטעמא דמתניתן שם כדמפרש שם אליבא דר"ש כדי שלא ישמעו עכו"ם ויחריבו את א"י ואף דבש"ס נקט

הך טעמא דמקרבך משום דבכ"מ הדרשה הפשוטה נקט אף דלפעמים לא הוי העיקר טעמא כן כמש"כ התוס' במ"ק (דף ז' ע"א) ובהכי א"ש הא דקאמר שם ותיפוק ליה מקרבך ולא מן הספר ותירץ ההיא ר"ש היא דדריש טעמא דקרא. ולכאורה אכתי לא מתורץ בזה ותיפוק ליה מקרבך דהא מזה נמי אתיא ול"ל טעמא דנפשיה כיון דכתיב קרא גם יקשה כיון דאתיא מטעמא דמקרא דמקרבך ל"ל ולפ"ז א"ש דלר"ש דדריש טעמא דקרא באמת אתיא מקרבך למאותו ם שבט ובזה מתורץ ג"כ הא דהביא הרמב"ם פ"ד מה' עכו"ם טעמא דלא על הספר משום שמא ישמעו עכו"ם ויחריבו והקשה הכס"מ עליו הרי זה טעמא דר"ש ולמה לא הביא טעמא דברייתא דמקרבך ולא מן הספר ולפ"ז א"ש דהרמב"ם פסק הך ולא מן השבט שם כסתם מתניתן דהכא ופסק ג"כ ולא מן הספר כסתם מתניתן דלעיל ובריית‍א דהכא ולכן ע"כ הוצרך לפסוק כטעם דר"ש שמא יחריבו את א"י:

בד"ה עד שיודח רובה. קרי ביה מרובך: הך דרשה לא שייך רק למ"ד בירושלמי דגורעין ומוסיפין באמצע תיבה ואכתי יקשה לאידך מ"ד שהביאו התוס' לעיל (דף ד' ע"ב) ומזה מוכח לכאורה כפי' קמא דמיושבי העיר קדריש:

בד"ה היה רחובה חוצה לה. שצריך לעשות לה רחוב בתוכה: זה אתיא מאל תוך רחובה ולהרמב"ם יש פי' אחר בהך דכונסין אותה לתוכה שכתב דבונין חומה סביבה עד שהיא בתוכה:

ד"ה לא. ע"י בת יורשת נחלה: אף דבת יורשת נחלה לא הותרה להנשא אלא לבן שבט אביה ע"פ מצות הכתוב הרי מצוה זאת לא היתה רק לאותו דור כדאמרינן סוף תענית ואפילו בדור ההוא משכחת כגון שבשעה שנשאה לא היתה עדיין בת יורשת שהיה לאביה בנים ומתו בלי זרע:

דף קיב.

בגמרא קשיא: הבאר שבע הקשה מזה על הרשב"ם בב"ב (דף נ"ב) שכתב דדוקא כשמקשה ממתניתן ובריית‍א שייך תיובתא אבל כשמקשה מאמורא קאמר קושיא דהרי הכא מקשה מקרא דעדיף ממשנה ובריית‍א ואעפ"כ קאמר בלשון קשיא ולא תירץ כלום ואני תמה עליו שמעולם לא עלה זה על דעת הרשב"ם כנראה למעיין שם דהרשב"ם לא בא רק להשיג על ר"ח שפסק כשמואל משום דלא סליק רק בקושיא ולא בתיובתא ועל זה כתב דחילוק זה בין קושיא בין תיובתא לא שייך רק כשמקשה ממשנה ובריית‍א דבזה יש להוכיח אי לא קאמר רק בלשון קושיא שאין הקושיא חמורה כ"כ אבל כשלא

מקשה רק מאמורא כמו התם שמקשה מרבא אשמואל לא שייך לומר תיובתא כי אין אמורא אחד איתותב מחברי' אבל מכ"מ קושיא איכא דע"כ מוכח דלא ס"ל כוותי' וכיון דהקושיא היא קושיא חמורה דמוכח דרבא דבתרא הוא פליג אשמואל לכן פסק הרשב"ם שם דלא כשמואל אבל זה ודאי גם רשב"ם מודה דמצינו קושיא היכא דמקשה מברייתא ג"כ כדמוכח לעיל (דף ע"ב ע"א) דמסיק רב בקושיא אקושיא דמקשה ממתניתן וכמו שפירש רש"י שם כיון שאין הקושיא חמורה כ"כ וכן מסיק ר"פ בקושיא בפסחים (דף י"ח ע"ב) אף דמקשה מברייתא עליה וכן בכמה מקומות בש"ס וכיון דהכא הקושיא דמקשה מקרא דערים ט' ג"כ אינה קשה כ"כ כמש"כ הר"ן שפיר קאמר לשון קושיא:

איבעיא להו הודחו מאליהן מהו: הרמב"ם פסק דהודחו מאליהן דנין אותם כיחידים וכבר העירו כל נושאי כליו למה פסק כן ומה שכתבו דפסק לקולא לא ידעתי מה קולא שייך בזה דמטעם ספק היה לנו להורגם בסייף שמא עיה"נ היא ולהציל טפם ונשיהם וממונם שמא יחידים הם אבל לא לדונם בסקילה חמורה מספק. והנלע"ד דלכאורה יש לדקדק בלשון האיבעי' דכיון דאמר וידיחו ליכא לפרושי הכי אבל נ"ל כיון דלעיל (דף מ"ה ע"ב) שקיל וטרי בש"ס אי בעינן קרא כדכתיב או לא פי' היכא די"ל דכוונת הקרא הוא אם תהיה הדבר כך וכך תעשה כן ואי לא לא אבל מ"מ בעיקר הדין לא ישתנה וא"כ ה"נ י"ל כן דקרא קאמר אם יצאו בני בליעל שמדיחין אותן אז יהיו מאותה העיר ומאותו שבט ושאר הדינים שצוה הכתוב בהם אבל מ"מ אי גם הודחו מאליהן דלא איירי קרא מזה ג"כ נעשו עיה"נ או דלמא בעינן קרא כדכתיב דוקא וידיחו בעינן וא"כ כיון דהרמב"ם פ' כמ"ד דבעינן קרא כדכתיב כדמוכח מהא דפסק דבעינן רחוב ושאין לו בוהן אין לו טהרה עולמית לכן פסק ג"כ הכא דהודחו מאליהן אין להם דין עיה"נ:

נמצא אתה מענה את דינו של אלו: א"ל דאכתי ליעיינו בדין דכל אחד לחוד עד שיראו אם יתחייב ואכתי לא לגמור דינם עד שיראו אם הם רוב ואז ליגמרו דינם ביחד ביום אחד די"ל דאף דעיינו כל הצורך מכ"מ מינשי טעמייהו לאחר זמן כדאמרינן לעיל (דף ל"ה ע"א):

אלא מרבין להם בתי דינים ומעיינין בדיניהם הרמב"ם פסק כתירוץ זה וכבר הקשה הרמ"ה הביאו הכס"מ למה דפסק כר"ל ולא כר"י ומתרץ שם דהרמב"ם לא גרס ר"י בכולהו שמעתין. אכן לפענ"ד י"ל דגריס שפיר ואעפ"כ פסקו א"ש דלכאורה י"ל מ"ש דמקשה אר"ל ממימרא דר"ח בר"י אמר ר' אושעי' ליקשיה ממשנה שלמה ריש מסכתין דקתני דאין עושין עיה"נ אלא ע"פ ב"ד של ע"א ועוד מהו לשון אלא דקאמר אלא מרבין להם כו' לא הל"ל אלא הכי קאמר מרבין להם ב"ד. ולכן נלפע"ד דלא אר"ל בלבד קא

מקשה אלא גם אר"י דכיון דס"ל דדנין וסוקלין עד רוב א"כ לעולם לא משכחת עיה"נ אפילו כשעבדו כל בני העיר עכו"ם אלא בחצי יושביה ואם יש בה אפילו רק צדיק אחד שלא הודח לה נעשה דין עיה"נ רק במיעוט יושביה אבל עכ"פ לא בכל העיר ולא ברוב א"כ קשה ממה דקאמר ר"ח בר"י א"ר אושעיא דאי אתה מוציא כל העיר כולה לשעריך הא לעולם לא משכחת עיר כולה ואפילו רובה שיעשו עיה"נ וא"כ קשה לר"י מהא דר' אושעי' וגם לר"ל ולכן קאמר סתם גמרא אלא פירוש דאין עושין לה כרב יהודה ולא כר"י ולא כר"ל אלא הכי עושין מושיבין ב"ד ומעיינין בדיניהם וא"כ פסק הרמב"ם שפיר כסתם גמרא:

אם נשתהו שם ל' יום הן בסייף וממונם אבד: מדאמרינן דאפילו לחוב משלימין לרוב אם נשתהו שם ל' יום כש"כ דמשלימין לזכות ולכן לא הוצרכה הברייתא לנקוט דין זכות דמתניתן דחמרת וגמלת מצילין והא דנקטה הברייתא הדין לחוב ולא לזכות י"ל דאתי לאשמועינן דבלא נשתהו שם ל' יום ממונם פלט ולא אמרינן דהוי כנכסי צדיקים שבתוכה ולכן הרמב"ם נקט כולה כלשון הברייתא דבו נכלל גם דין המתניתן ומפרש יותר ולכן א"ש מה שהקשה הכס"מ עליו ע"ש:

הא למהוי מבני מתא: עיין בר"ן ונ"ל דאף דבעינן מדיחין משבט הנדחין לא בעינן רק משבט רוב הנדחין ואף אי משלימים הנדחין למיהוי רוב משבט אחר מכ"מ נעשו עיה"נ דאל"כ אכתי יקשה קושית הר"ן מאי פריך מאותו שבט היכי משכחת לה הא משכחת בחמרת וגמלת שנשתהו שם ל' יום משלימין הרוב דמקרי מיושבי העיר והם אינם מאותו שבט אלא ודאי לא בעינן המדיחין רק משבט רוב הנדחין ויש לעיין אם רוב נשים מעיר אחת הודחו אם עושין העיר לעיה"נ ולכאורה יש להוכיח דלא דא"כ משכחת מאותה העיר שלא מאותו שבט כגון שהדיחו נשים שרובם אינם משבט המדיחים. אכן י"ל דנשים נחשבים לשבט בעליהן א"נ י"ל דעדיפא מניה משני בש"ס דנפלי ליה בירושה וגם הר"ן לא קאמר אלא משום דחמרת וגמלת אוקימתא פשוטה הוי דאיירי ביה מתניתן ובזה י"ל גם כן מה שהקשינו לעיל דלוקמא בערי לוים:

אמר ר"ש מפני מה אמרה תורה: רש"י כתב דר"ש לטעמיה דדריש טעמא דקרא ועי' בתוי"ט שהעיר מה שייך בזה ר"ש לטעמיה כיון דליכא נפקותא לדינא לכ"ע דרשינן טעמא דקרא ולענ"ד דשפיר איכא נפקותא דכיון דמאת כל אשר בה מרבינן אפילו נכסי צדיקים שבתוכה א"כ לכאורה צריך טעם למה נכסי חמרת וגמלת שבתוכה פולטין כדאמרינן לעיל אכן לפי טעם דר"ש א"ש דלא קנסה התורה אלא הדרים בתוכה וכשלא נשתהו ל' יום לא מיקרו דרים בתוכה כיון שאינן מיושבי העיר אכן גם לדידן דלא

דרשינן טעמא דקרא א"ש הא דלא מרבינן נכסי אנשי עיר אחרת שבתוכה מכל אשר בה דממעטינן משללה ולא שלל עיר אחרת וכמו שכתב הרמב"ם מסוגיא דלקמן ופירש דשללה של העיר לא שייך אלא במה שהוא של יושבי העיר דהא אין להעיר שלל אלא ליושביה ובהכי א"ש מה שכתב הרמב"ם דלכך נכסי צדיקים שבתוכה יאבדו כיון שישבו שם דהיינו כיון שישבו שם הוי בכלל שללה ומרבינן שפיר מכל אשר בה והכס"מ הבין דהרמב"ם נקט טעמא דר"ש ולכך הקשה בתוס' חדשים עליו למה דנקיט כר"ש הא לא פסיק כוותיה ולפענ"ד לא כר"ש כתב אלא ליתן טעם למה דמאבדין נכסי צדיקים יותר מנכסי אנשי מדינה אחרת שבתוכה דממעטינן משללה ולא שלל עיר אחרת ואף דשללה צריך לולא שלל שמים י"ל דב' שללה כתיב ואת כל שללה תקבוץ ואת כל שללה כליל:

כגון דקביל עליה אחריות: א"ל הא בפסחים (דף ה' ע"ב) אמרינן דחמץ של נכרי שקבל ישראל עליו אחריות מקרי שלו וחייב לבערו אפילו אי לא הוי כתיב לא ימצא למ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי דפסקינן כוותיה די"ל דרב חסדא ס"ל כאיכא דאמרי שם דס"ל דאי לאו קרא דלא ימצא לא מיחשב כשלו כיון דהדר בעינא לבעלים אפילו למ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי ולכן הכא דליכא קרא לא מיחשב כשלו:

אמר ר"ח בהמה חציה של עיה"נ: לכאורה קשה לפי מה דמסקינן ביצה (דף ל"ח ע"א) דבדאורייתא אין ברירה א"כ מ"ט דעיסה מותרת אף דכמאן דפליגא דמיא דהא לא אמרינן דהוברר למפרע דהך פלגא לאו של עיה"נ הוי כיון דאיסורא דאורייתא הוא. גם קשה לפי מה דאמרינן שם (דף נ"ז ע"ב) דבהמה של ב' שותפים שאני מחבית של ב"ש משום דבבהמה ינקי מהדדי א"כ ל"ל הכא טעמא גבי בהמה משום דכמאן דלא פליגא דמיא וכמו שפירש רש"י דבשחיטת סימן דעיה"נ נעשית מתה תיפוק ליה דאי אפשר להפריש חלק דעיה"נ משום דינקי מהדדי גם כבר הקשה הר"ן לפי פירש"י דאי פשיטא ליה דשחיטת בהמת עיה"נ חשיבה כמתה מאלי' א"כ מאי קמבעי' ליה תו לקמן בהמת עיה"נ ששחטה מי מהני לה שחיטה לטהרה מידי נבילה ונ"ל כיון דזה ודאי דאיסור עיה"נ חל על כל אשר בה להיות אסור בהנאה ע"י גמר דין של הב"ד וכמו דאמרינן ספ"ק דערכין לענין שוה"נ זו מיתתה אוסרתה וזו גמר דינה אוסרתה ולכן גבי עיסה דאפשר למפלגה אמרינן דהב"ד לא גמרו דין רק על החצי של עיה"נ לאחר שתחלק העיסה ותברר חלקה ולא שייך בזה ברירה דמקודם שנחלקה אין כאן איסור כלל ולכן אי הוי שייך גם בבהמה לומר כן דהב"ד לא גמרו דין רק על החצי של עיה"נ גם בבהמה היתה מותרת חצי האחרת שאינה של עיה"נ אבל כיון דבבהמה משעת שחיטה נעשה בה דין עיה"נ דהא זה פשיטא ליה להש"ס דלפי חרב מקויים בשחיטה א"כ משעה שמתחיל לשחוט

ושחט סימן של עיה"נ הרי כבר קיים בה דין עיה"נ ולא שייך בזה לומר עוד דהב"ד לא גמרו דין רק על חצי האחרת כיון דכבר עשה בה דינא דלפי חרב ומאז נאסרת בהנאה ויינק חצי האחרת ממנה בעודה בחייה ונעשית גם היא אסורה בהנאה אף אי שחיטת סימן דעיה"נ מקרי שחיטה ליטהר מידי נבילה ולכן לא מוכח עדיין מזה מאי דקמבעי' ליה לקמן אי מקרי שחיטה לטהרה מידי נבילה או לא ועיין ביצה (דף כ"ב ע"א) במאי דקאמר ר"ח שם. שוב זמן רב אחר שכתבתי זה מצאתי בשו"ת שאגת אריה (סי' פ"ט) שהקשה על הרמב"ם כיון דפסק דבדאורייתא אין ברירה האיך פסק דעיסה מותרת והניח בקושיא ולפי מה שכתבתי אתי שפיר:

מהו שתהני בה שחיטה לטהרה מידי נבילה: לא ראיתי להרמב"ם ז"ל שהביא דין זה ולא ידעתי למה השמיטו דכיון דספק דאורייתא הוא ה"ל לפסוק להחמיר דנעשית נבילה גם ק"ל אמה שכ' רש"י בזבחים ס"פ חטאת העוף דלא מצאנו שחיטה בבהמה טהורה דלא תהני לטהר מידי נבילה והרי הכא מבעי' ליה בשחיטת בהמה טהורה דעיה"נ וספיקא לחומרא. גם ק"ל אמה שכתבו התוספות בחולין (דף ק"מ ע"א) וז"ל וצ"ע בבהמת עיה"נ אם עבר והקריבה כו' ע"ש ובמה שכתב המהרש"א ואיך ס"ד דכשרה למזבח כיון דהכא מספקא ליה ולא איפשוט אי בהמת עיה"נ שנשחטה לא הוי נבילה וצ"ע. אכן זה יש לתרץ דמה דמסופק הכא היינו בבהמה שהיא חולין אבל ספק התוס' הוא אם עבר והקדישה אחר שכבר נעשית בהמת עיה"נ אי מקרי גם בזה שלל שמים להיות הקרבן כשר:

בעי ר"י שיער נשים צדקניות מהו: גם בזה ק"ל על הרמב"ם שכ' וז"ל שיער הראש בין של אנשים בין של נשים מותרת בהנאה אבל של פיאה נכרית ה"ה מכלל שללה ואסורה עכ"ל ומ"ט לא חילק וכ' דפיאה נכרית של נשים צדקניות המחוברת לגופן מותרת דכגופן דמיא ואי נימא דשל רשעיות אסורה כה"ג דכגופן דמיא כיון דגופן אסורות כש"כ דה"ל לחלק בין צדקניות לרשעיות:

ברש"י ד"ה למהוי כבני מתא. כיון ששהה ל' יום נקרא מאנשי העיר: מאנשי נשי העיר נ"ל שט"ס הוא וצ"ל מי ושבי העיר דהא אמרינן כמה יהיה בעיר ויהיה כאנשי העיר י"ב חודש וגם בברייתא הנודר הנאה גרסינן בב"ב (דף ח' ע"א) הנודר הנאה מאנשי העיר אם יש אדם שנשתהה שם י"ב חודש וכו' אלמא דאנשי העיר שוין לבני העיר ולא ליושבי העיר:

ד"ה אמר רב חסדא ובנקבצין. דוקא מופקדים ביד אחרים: ונ"ל שהוצרך לזה כיון דבכלל נכסי רשעים דקתני בברייתא לכאורה הוי ג"כ ירושות שלא נכנסו מעולם לתוכה אבל

פקדונות של אנשי עיה"נ לא שייך אלא במה שהיה כבר בידם והפקידום ביד אחרים דכן הוא לשון פקדון וא"כ מאי קא מקשה לקמן ואי אין נקבצין לתוכה הא אמרה חדא זימנא דלמא אשמועינן דאפילו פקדונות שהיו כבר בתוך העיר מותרין מה דלא אשמועינן בברייתא ולכן פי' רש"י דודאי גם בכלל נכסי רשעים דברייתא לא הוי רק מה שכבר היה בתוכה דאי לא"ה לא קרינן ביה שללה:

ד"ה כגופן דמיא. וכשם שאין שורפין מלבושין שעליהם: מזה נראה דפשיטא ליה לרש"י דמלבושי צדיקים שעליהן אינן אובדין וכדמוכח מהש"ס דכאן ולפי"ז צ"ל דמה דכתב ספ"ק דערכין דצדיקים שבתוכה יוצאין ממנה ערומים וכן כ' ג"כ בכריתות (דף כ"ד ע"א) דלאו דוקא קאמר ערומים ממש בלא מלבושין שעליהן אלא משאר נכסים יוצאים ערומים:

דף קיב:

בגמרא קדשי בדק הבית יפדו: לפי פירוש הרמב"ם שאחר שנפדו שורפין אותן צ"ל דמתקנת ב"ד הוא שיפדו אותן ממעות צבור דאל"כ מי ירצה נפדות אותן כיון דהולכים לאבוד וצריכים שריפה:

ר"ל אמר ממון בעלים הוא: לכאורה איכא נפקותא בין טעמא דר"ל לדר"י לענין קדשי צדיקים שבתוכה דאי משום זבח רשעים ליכא ומשום ממון בעלים איכא ולפי"ז ק"ק מאי פריך לקמן ר"ל מ"ט לא אמר כר"י דלמא רצה לאוקמי היו בה קדשים דברייתא בין דרשעים בין דצדיקם כדמשמע פשטא דלישנא דהיו בה דקתני וי"ל כיון דלפי"ז צ"ל דר"י ס"ל דיותר סברא לאוקמי ככ"ע מלאוקמי בכל גוונא בין רשעים בין צדיקים ור"ל ס"ל אפכא ואין סברא דפליגי בסברות הפוכות כאלו:

בק"ק ואליבא דריה"ג: ק"ק דלוקמי בחטאת דלא שייך ירעו דכיון דהומתו הבעלים ה"ל חטאת שמתו בעלי' דלמיתה אזלה ואי דוחק הוא לאוקמי קדשי מזבח בחטאת דוקא לוקמי כר"א דס"ל דאשם ג"כ למיתה אזלא בפ"ג דתמורה ואף דאכתי לא הוי עולה דהוי ג"כ בכלל ק"ק הא אכתי כשמוקי לה כריה"ג לא הוי כללא דוקא דהא הוי בכור דהוא ג"כ בכלל קדשים קלים ואעפ"כ ה"ל ממון גבוה גם לריה"ג כדאמרינן בב"ק (דף י"ד ריש ע"א) ע"ש וי"ל דניחא ליה לאוקמי כריה"ג דאוקי גם מתניתן דב"ק כוותי':

שללה פרט לכסף הקדש וכסף מעשר: עיין בר"ן שהקשה איך שייך זה לדברי ר"ש וי"ל דלת"ק נכסי קדשי מזבח דאינן בכלל שלל עיה"נ מדדרשינן שללה ולא שלל שמים אבל ר"ש דדריש מבהמתה מה שנאכל בתורת בהמתה ומזה יש למעט כל הקדשים

בין תמימים בין בעלי מומים דכולן אינן נאכלין בתורת בהמתך כמו בכור ומעשר ולכן לדידיה לא מצרכינן למעוטי ק"מ משללה וא"כ שללה למאי אתי ואהא קאמר פרט לכסף הקדש וכסף מעשר:

זבח רשעים תועבה: לכאורה נראה דדרשה זו דאתיא מקרא דמשלי אינה דאורייתא אכן דעת התוס' בחולין (דף ה ע"ב) נראה שאינה כן מדהקשו שם ל"ל קרא לאינו שב מידיעתו שאינו מביא קרבן על שגגתו תיפוק ליה מזבח רשעים תועבה וצ"ל שהם סוברים דהלכתא גמירי לה ואתא שלמה ואסמכה אקרא וכדאמרינן לעיל ס"פ הנשרפים לענין ערל אכן דעת הרמב"ם י"ל שאינה כן אלא דלאו דאורייתא הוא מדהוקשה לו קושית התוס' וכה"ג כתבו התוס' גופא לענין קרא דמרבה הונו בנשך ומרבית (בבא מציעא דף ע' ע"ב) ע"ש. ובהכי יש ליישב מה שהקשה המ"ל (פי"ד מה' אבל) אהא דאמרינן בירושלמי קדשי עיה"נ ר' יוחנן אמר מועלין בהן ור"ל אמר אין מועלין בהן וכיון דפסק הרמב"ם דקדשי עיה"נ ימותו וגם ס"ל דחטאות המתות לא נהנין ולא מועלין א"כ מ"ט דר"י דאמר מועלין בהן והניח בצ"ע ולפי"ז י"ל דר"י ור"ל לשיטתם אזלי דודאי בחמש חטאות דהלכתא גמירי לה דימותו לא נהנין ולא מועלין כיון דמן התורה לא ראוים עוד להיות ק"מ אבל בקדשי עיה"נ דמדאורייתא ראוים הם להקרבה דלא נאסרו בכלל עיה"נ דממעטינן משללה ורק מדרבנן לא יקרבו מזבח רשעים תועבה לכן מועלין בהן מדאורייתא זהו סברת ר"י דס"ל דהא דלא יקרבו הוא מכח זבח רשעים תועבה אבל ר"ל דס"ל דק"מ דבריי' בקדשים קלים איירי שהם ממון בעלים ואם כן מדאורייתא נאסרו בכלל שלל עיה"נ בהנאה ולא ראויים עוד להקרבה ועל זה קאמר התם בירושלמי שפיר שאין מועלין בהן:

לא שנו אלא תרומה ביד ישראל: ק"ק לפי מה דאמרינן בפסחים (דף מ"ו ע"ב) דטובת הנאה ממון ועיין ספ"ב דקידושין א"כ איך אמרינן לב' הלשונות דתרומה ביד ישראל לא חשיבא כממוני' כיון דטובת הנאה ממון ובשלמא הא לא קשיא לפי מה דאמרינן בפסחים שם דפליגי תנאי בהואיל אי בעי מיתשיל עליה א"כ ליחשב כממונא תרומה ביד ישראל מטעם הואיל אי בעי מיתשיל עלי' די"ל דרב חסדא לטעמיה דלית ליה התם הואיל גבי האופה מיו"ט לחול והואיל זה תליא בהואיל אי בעי מיתשיל עלי' כמבואר שם (דף מ"ח ע"א) אבל מטובת הנאה ממון קשיא לכאורה. והנה הרמב"ם לא הביא במעשר שני דעיה"נ אוקימתא דלקמן דאיירי בנפל מחיצות רק כ' סתם דיגנזו וכבר הקשה הלח"מ למה השמיט אוקימתא דהש"ס. ולכאורה היה נ"ל לפי מה שהקשו התוס' בפסחים שם למ"ד הואיל אי בעי מיתשיל עלי' למה אין יוצאין במצה של מ"ש למ"ד

ממון גבוה הוא ועוד הקשו מהקדש למה אין עוברין על חמצו מטעם הואיל ותירצו בתי' קמא דלא אמרינן הואיל מטעם דכתיב לה' ועוד תירצו אהקדש דבא ליד גזבר וא"כ בתירוצא בתרא ע"כ לא ס"ל דדרשה דלה' מהני דלא אמרינן וא"כ אכתי קשה ממ"ש וצ"ל לפי תירוץ דרב אסי דאמר למ"ד מ"ש ממון גבוה אין יוצאין במצה של מ"ש סבר כרב חסדא דלא אמרינן הואיל ורב חסדא הכא דתלי המחלוקת בממון גבוה או ממון הדיוט לשיטתו אזיל דלא אמרינן הואיל ולכן לדידיה מקשה שפיר דלמ"ד ממון גבוה הוא לישתרי מ"ש דעיה"נ אפילו באכילה דל"ל דאסור מטעם הואיל אי בעי מיתשיל ולכך נחשב כממונו דהא רב חסדא לית ליה הואיל ואין לומר דאכתי מאי ק"ל לר"ח דילמא מתניתן אתיא כמ"ד דאית לי' הואיל כיון דפלוגתא דתנאי היא בפסחים שם דז"א דא"כ יקשה אר"ח למה לא פסק כסתם משנה ועוד דמ"ד דאית ליה הכי שם הוא ר' אליעזר ומתניתן בלא"ה לא אתיא כר"א כדאמרינן לקמן מתניתן דלא כר"א אבל להרמב"ם לשיטתו דפסק בפ"א מה' יו"ט כרבה דאית ליה הואיל בלא"ה לא קשה ממ"ש קושית הש"ס ולכן לא הוצרך לאוקימתת הש"ס דנפל מחיצות אלא דאכתי ק"ל על הרמב"ם דפסק גם מימרא דרב חסדא דתרומה ביד ישראל תנתן לכהן שבעיר אחרת ובהא ודאי קשה דנימא הואיל אי בעי מיתשיל וליתסר וצ"ע:

הא קלטוה מחיצות: עיין במכות (דף כ' ע"א) דמבואר שם דלר"י אמרינן דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין ויש לו לכל מילי דאורייתא דין מ"ש חוץ מלענין קליטה דרבנן דאינו קולט וא"כ לכאורה לימא דמתניתן ר"י היא ואירי בדבר שנגמרה מלאכתו ונכנס לירושלים ונגמר דינו שם דממון הדיוט הוא כיון דכמו שהורם המעשר דמי וראוי לאכילה שם והמחיצות לא קלטוהו כיון דעדיין לא הופרש ויש ליישב:

ברש"י ד"ה לעולם בבעלי מומין. שאין אומרים בהמת עיה"נ: עיין בתמורה (דף ח' ע"א) דשם נראה דאין נאכל בתורת בהמתך היינו משום דאין נמכר באטליז ולכאורה צ"ע למה לא פי' רש"י גם הכא כן ותי' אאמ"ו נר"ו דבבכורות (דף ל"א ע"א) הקשו התוס' אמה דמפרש התם טעמא דאין נמכרין באטליז משום בזיון קדשים והרי מדמפיק הכא מקרא דבהמתה משמע דמדאורייתא הוא ותירצו ע"ש וכן כתבו שם (דכ"א ע"ב) ובזבחים (דף ה' ע"ב) . וי"ל דזה היה קשה גם לרש"י ולכן פי' דהא דאמרינן דאינו נאכל בתורת בהמתה לאו היינו שאינו נמכר באיטליז דמדרבנן הוא אלא מפני שיש לו שם לווי ונקרא על שם בכור ומעשר אכן לכאורה מנ"ל זה דנקראו עדיין על שם בכור ומעשר כשהם בעלי מומין כיון דחולין גמורים הם ואינם צריכין פדייה ועל זה מייתי בתמורה מתניתן דאינן

נמכרין באטליז משום בזיון קדשים דמוכח מניה דעדיין נקרא שם קדושה דבכור ומעשר עליו אף כשהוא בעל מום:

ד"ה אבל בגבולין. ל"א אבל בגבולין דאין לה היתר אכילה: לכאורה לפי לשון זה לא אמרינן דבגבולין ממון גבוה הוא ואעפ"כ פטור מן החלה כיון דאין ראוי לאכילה לא קרינן ביה עריסותיכם וכן צ"ל שסברו התוס' שכתבו בקידושין (דנ"ג ע"ב) דר' יהודה שהוא רבנן דהכא ס"ל דגם בגבולין ממון הדיוט הוא וכן נראה ג"כ דעת הר"ן בסוכה (דף ל ע"א) שהניחו התוי"ט בצ"ע וכן דעת הרשב"א בחידושיו ע"ש אכן לפ"ז צ"ב מאי מקשה ארב חסדא מעיה"נ וצ"ל כמו דלא מקרי עריסותיכם כיון שאסור באכילה כמו כן לא מיקרי מ"ס בגבולין שללה כיון שאסור באכילה ובהנאה והיינו דפריך מעיה"נ אחלה:

ד"ה אלא בעיר אחרת. לישתרו נמי באכילה: פי' ע"י פדיון דאי לאו הכי אי אפשר לאכלו בגבולין אכן לדעת הרמב"ם דס"ל דקדשי בדק הבית צריכין שריפה אחר פדיי' צריך לפרש דהקושיא היא שיעלה אותו לירושלים ויאכל אותו שם:

דף קיג.

בגמרא ר"א אומר כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת: לר"א צ"ל דלית ליה דרשה דשללה למעט שלל גבוה ולכן גם מזוזה הוי בכלל שלל עיה"נ ובעי עמה שריפה אבל לדידן דדרשינן שללה למעט שלל גבוה לא מעכבא מזוזה שיש בה דין עיה"נ וזה שכ' רש"י ואנן בעינן שללה וליכא דהא שלל שמים הוא עכ"ל וא"כ ודאי דקשה מה שהקשה בת"ח לעיל (ע"א) דמ"ט דאין שורפין מזוזה לר"א ליתי עשה ולידחי ל"ת דלא תעשון כן ולכאורה היה נ"ל דכיון דכתיב עשה לאבוד ע"ז דכתיב ואבדתם את שמם א"כ דרשינן שמם ולא שם שמים וה"ל עשה דלאו הבא מכלל עשה עשה ולכן אינו דוחה ואפילו לדעת הרשב"א הביאו הש"מ בכתובות (דף מ' ע"א) דלאו הבא מעשה נדחה מפני עשה צ"ל דכשיש לאו אצלו אינו נדחה כדמוכח מהא דאמרינן ביבמות (דף ק' ע"א) בשלמא מן הנשואין לא אתי עשה ודחי ל"ת ועשה ע"ש אכן הא ק"ל מה בכך דלא יכולים לקיים כל שללה כשיש מזוזה אחת שם אי לא בעינן קרא כדכתיב א"כ נימא דקרא דוקא איירי היכא דאיכא לקיים כל שללה כשלא יש שם דבר הקדוש אבל כשיש שם דבר קדוש באמת לא בעינן כל שללה והרי לעיל (דף מ"ה ע"ב) אמרינן דפליגי תנאי אי בעינן קרא כדכתיב ור"א ס"ל שם דלא בעינן קרא כדכתיב דס"ל נתן על מקומו ודיו ע"ש ואף דמסוגיות הפוכות היא ובנזיר ס"ל ר"א אפכא דבעינן קרא כדכתיב מכ"מ קשה מרבי אליעזר דהכא אסוגיא דלעיל איך אפשר לומר דר"א לא ס"ל דבעינן קרא כדכתיב וצ"ע. שוב נלע"ד שבמה שכ'

רש"י ואנן בעינן שללה וכו' רצה ליישב קושית הת"ח דהיינו ודאי אי משום לאו לחוד הוי אמרינן עשה דוחה ל"ת והא דאמר ר"א אין נעשית עיה"נ היינו טעמא כיון דבקרא דלא תעשון גלי קרא שאסור לשרוף מזוזה א"כ שלל שמים הוא ור"א דריש רק היכא שיש לקיים כל שללה שאין בה רק שללה אז נעשית עיה"נ אבל כשיש בה גם שלל שמים אין נעשית עיה"נ כלל וממילא מתורץ ג"כ מה שהקשינו לר"א הא לא בעינן קרא כדכתיב די"ל דהא דרש כל שללה דוקא אם הכל שללה וא"כ מיעט קרא בפי':

מר סבר עוד לכמו שהיתה: כן פסק גם הרמב"ם וק"ל כיון דזה פשוט דטעם דרשה זו דעוד לא מצרכינן אלא אי אית לן דרבי אבין דאי לית לן דרבי אבין בלא"ה דרשינן אין בכלל אלא מה שבפרט. והנה במ"ק (דף ג' ע"א) אמרינן אתמר החורש בשביעית ר"י ור"א חד אמר לוקה כו' מ"ד לוקה לית ליה דר' אבין כו' לא דכ"ע לית ליה דר' אבין כו' ע"ש ולפי המבואר שם לא מצרכינן טעמא דמכדי זמירה בכלל זריעה וכו' למאי הלכתא כתבינהו רחמנא אלא למ"ד אין לוקין ואי לית ליה דר' אבין והנה הרמב"ם (ריש ה' שמיטה) פסק דאין לוקין וביאר הטעם דמדכתיב זמירה ובצירה וא"כ ע"כ פסק כמסקנת הש"ס דכ"ע לית ליה דר' אבין וא"כ למה מצריך הכא טעמא דעוד הא בלא"ה ממעטינן גנות ופרדסים כיון דלית לי' דר' אבין א"כ אין בכלל אלא מה שבפרט ועוד ק"ל לפמש"כ רש"י שם דר' אבין לא קאמר אלא דכלל בעשה ופרט בל"ת לא דרשינן במדת כלל ופרט וכלל אלא במדת כלל ופרט דאין בכלל אלא מה שבפרט והרי הכא אדרבה אמרינן דמאן דלית לי' דר' אבין ס"ל הכי דאין בכלל אלא מה שבפרט ואף דהתם הוי כלל ופרט וכלל והכא לא הוי רק כלל ופרט כש"כ הוא דאי כלל ופרט וכלל דרשינן במדת כלל ופרט למעט הכל כש"כ בכלל ופרט הוה לן למידרש הכי גם יש להבין במאי פליגי ב' לשונות של רש"י הכא למה אמרינן ללשנא קמא דלריה"ג דאית לי' דר' אבין מרבינן גנות ופרדסים אפילו לל"ת דדרשינן במדת דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד וללישנא בתרא לא אמרינן הכי אלא דגנות ופרדסים הם בעשה דוקא ובתים בל"ת. ונ"ל דהנה התוס' הקשו שם על פי' רש"י וגרסו ע"פ הירושלמי אפכא דכ"ע אית להו דר' אבין ומ"ד לוקה שפיר דלא אמרינן אין בכלל אלא מה שבפרט אלא דרשינן במדת דבר שהיה בכלל כן כ' הריטב"א בפי' לדעתם ומ"ד אינו לוקה הטעם משום דיצא זמירה ובצירה והריטב"א הסכים עם פי' רש"י וגירסתו אכן הרמב"ם י"ל דסבר כפירוש התוס' וגרסתם ושפיר פסק כמ"ד דאית לי' דר' אבין ואעפ"כ מצריך הטעם דיצא זמירה ובצירה הא דאין לוקין ולכן מצריך גם הכא דרשה דעוד ובזה י"ל דפליגי ב' לשונות של רש"י הכא דלישנא קמא סבר כשיטת התוס' במ"ק דלר' אבין אין דנין במדת כלל ופרט לומר אין בכלל

אלא מה שבפרט אלא במדת דבר שהיה בכלל ולכן ל"ק מה שהקשינו לעיל עליו אבל לישנא בתרא סבר כשיטת רש"י במ"ק דלר' אבין דנין במדת אין בכלל אלא מה שבפרט ולכן לא מרבינן לל"ת אלא מה שבפרטה אבל העשה ודאי קיימת דלגבי' אין פרט לומר אין בכלל אלא מה שבפרט ולפי שיטה זו מתורץ ג"כ מה שהקשה הראב"ד הביאו הר"ן דלריה"ג ל"ל עוד כיון דבלא עוד ג"כ מרבינן גנות ופרדסים ולפי"ז א"ש דבלא עוד לא הוי מרבינן גנות ופרדסים רק לע' וכמו שפי' רש"י לפי שיטה זו אבל מדרשא דעוד מרבינן גו"פ גם בכלל ל"ת דלא תבנה וכמו שכתב רש"י שלא תבנה לעולם לשם דבר לא לבנין בתים ולא לגנות ופרדסים לא תבנה עוד עכ"ל ולהכי מצרכינן עוד גם לריה"ג והא ל"ק לפי שיטה זו כיון דלריה"ג אמרינן בהקושיא דאית לי' דר' אבין ולכן נשאר העשה לחוד לגו"פ והל"ת לבתים וא"כ כי מתרץ דגם ר"ע ס"ל דר"א מה בכך דכתיב ג"כ ל"ת עוד דלכמו שהיתה אינה נבנית הא גבי עשה לא כתיב ואכתי נימא דעוד לא ממעט רק ל"ת בגו"פ אבל לעולם הע' לענין גו"פ כדקאי קאי דז"א דע"כ דעוד דכתיב גבי ל"ת אתי למעט גו"פ מעשה דלל"ת לא צריך דמהיכי תיתי לרבות גו"פ בכלל ל"ת כיון דאית לן דר' אבין אכן הראב"ד דהוקשה לו כן צ"ל דס"ל ג"כ כלישנא קמא דרש"י הכא שהוא שיטת התוס' דמ"ק ולכן הוצרך לגרוס אפכא דכ"ע לית לי' דר' אבין וכמש"כ הר"ן ולפי"ז י"ל עוד דהרמב"ם סבר שפיר כגירסת רש"י במ"ק רק שגם הכא גרס כגירסת הראב"ד ולכן ג"כ לא קשיא עליו מה שהקשינו לעיל וכמובן אלא שזה אינו נ"ל כיון דלפי מה שהוכחנו שיטת רש"י שם סבר ע"כ כלישנא בתרא דהכא וגרסת הראב"ד לא מצרכינן ללישנא זה א"כ אי יסבור הרמב"ם כשיטת רש"י דמ"ק וגרס הכא כגרסת הראב"ד תפס החבל בשני ראשין לכן ודאי עיקר כמו שכתבנו דהרמב"ם סבר כשיטת התוס' דמ"ק וכלשנא בתרא דהכא. ובזה א"ש מה דקשה לכאורה עוד על הרמב"ם דכ' דהבונה עיה"נ לוקה מל"ת דלא תבנה עוד ולא כ' ג"כ דעובר אעשה דוהיתה תל עולם כדרכו בכ"מ והרי הכא קרי לי' הכלל בפ"ע הרי דוהיתה תל עולם עשה הוא ולפ"ז א"ש דדוקא ללישנא בתרא דרש"י אמרינן דהוי והיתה תל עולם עשה גמור לענין גו"פ וממילא ג"כ לענין בתים אבל ללישנא קמא דדרשינן במדת דבר שהיה בכלל אמרינן דהל"ת גלי על הכלל שנכתב בלשון עשה שלוקין עליו א"כ הוי ל"ת ולא נשאר עשה כלל וכיון דהרמב"ם פסק כלישנא קמא כדהוכחנו שפיר השמיט הך עשה דוהיתה תל עולם ואף דהרמב"ם פסק דאין לוקין אנגות ופרדסים היינו מדכתיב עוד וכר"ע אבל לעולם עיקר דרשת הקרא ע"כ גם לר"ע כך הוי במדת דבר שהיה בכלל דאל"כ עוד ל"ל והראיה לזה דגם בריש ה' שמיטה לא הביא הרמב"ם רק עשה דושבתה הארץ שבתון ועשה דבחריש ובקציר תשבות והשמיט

עשה דשבת שבתון יהיה לארץ דקרי בש"ס לעשה בכלל ולפ"ז א"ש כיון דאית לי' דר"א דדריש דדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל נכללה העשה בל"ת:

ברש"י ד"ה כלל בעשה. ולומר בנין בכלל היה ולמה יצא: א"ל הא צריך להוציא ללאו דמוהיתה תל עולם אין לוקין די"ל דלשון בנין לא הל"ל אלא הל"ת ג"כ בלשון כלל כמו העשה כגון לא תוקם עוד וכדומה: מה שאמרתי לסיום המסכתא בק"ק קארלסרוהע יום ד' י' א"ש שנת תקפ"ד לפ"ק: במדרש שה"ש בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך אמר שלמה אם אשאל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות הוא נותן לי אלא הרי אני שואל את החכמה והכל בכלל הה"ד ונתת לעבדך לב שומע א"ל הקב"ה שלמה חכמה שאלת לך ולא שאלת עושר ונכסים ונפש אויבך חייך החכמה והמדע נתון לך ועי"כ עושר ונכסים אתן לך מיד ויקץ שלמה והנה חלום א"ר יצחק חלום היה עומד על כנו חמור נוהק והוא יודע מה נוהק צפור מציץ והוא יודע מה מצוצו מיד ויבא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה' וגו' אמר רבי אלעזר מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה א"ר יודן ללמדך שכל מי שמלמד תורה ברבים זוכה ושורה עליו רוח הקודש שכך עשה שלמה שלמד ושרתה עליו רוה"ק ואמר ג' ספרים משלי וקהלת ושה"ש ע"כ. אמרינן במ"ק (דף כ') בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא והקשו התוס' שם א"כ מאין להם לישראל הא אמרינן דאין מזל לישראל ותירצו דלפעמים ע"י זכות רב נשתנה המזל אכן ע"ז הקשו מר"א בן פדת שהראו לו בחלום שאם ירצה מזונות יצטרך להפוך הקב"ה עולמו לתוהו ובוהו והוא ודאי צדיק גמור היה ונלענ"ד ליישב קושית התוס' ע"פ מה שהובא בילקוט ראובני כי מן י"ה של שם הוי"ה ב"ה נשפעים בנים ומהו' חיי ומהה' מזוני והנה ענין בנים לי"ה נ"ל הוא ע"פ מה דאמרינן בסוטה כי כשיש שלום בין איש לאשה הקב"ה מטיל שמו ביניהם דהיינו י' לאיש וה' לאשה וא"ל נוטל שמו ונשאר אש ועיקר תכלית איש ואשה הוא להעמיד תולדות ואם לאו נשאר אש יצר הרע א"כ בנים נשפעים מצד הקדושה דאיש ואשה שהוא י"ה וחיי מו' נ"ל לבאר בזה מה שאמרינן בפרקי ר"א וישם ה' לקין אות שחקק אות ו' על מצחו והמפרשים תמהו למה אות ו' דוקא ולפ"ז א"ש כי הוא הרג להבל ופגם באות ו' של שם הוי' ב"ה אשר ממנו נשפע חיים ולכן כשמחל לו הקב"ה חקק אות ו' על מצחו להודיע שכבר תקן את אשר עוות ומזוני הנתלים בה' כבר כתב הילקוט בעצמו שמרומז בפסוק המאכילך מן במדבר ה' מאכילך וא"כ רק להאומות באים בני חיי ומזוני מכח מזל ולא מצד הקדושה של שם הוי"ה ב"ה אבל ישראל אשר אינם תחת המזל מקבלים השפע מהקב"ה גופא ומשמו הגדול וזה הענין מה דאמרינן סוף הענין

ג' מפתחות הם ביד הקב"ה ולא נמסרו לשליח של חיי ושל גשמים ושל תחית המתים דשל חיי הוא לפקוד עקרות דהיינו בני ושל תחה"מ הוא חיי ושל גשמים הוא מזוני והם באים משפע שם הקב"ה לישראל בלא אמצעות מזל ושליח אכן זה דוקא בזמן שבהמ"ק קיים וישראל שרויים על אדמתם שאז נשלם ה' במלואו אבל כשאין בהמ"ק קיים ידוע מה דאמרינן בגמרא שאין שמו שלם ואין כסאו שלם ולא נשאר רק י"ה ולכן תמה ר"י כשראה דאיכא סבי בבבל דלמען ירבו ימיכם על האדמה כתיב וגם לענין מזונות אמרינן בגמ' דכשבהמ"ק קיים ישראל נזונים מהעיקר והאומות מתמצית ועכשיו הוי איפכא דעתה גם לישראל לא בא רק מכח מזל כיון דאזיל השפע של ו"ה והמזל מתנגד לישראל דע"פ המזל לא יהיו ישראל כשכבר ראה אברהם באצטגנינות ע"פ המזל כי לא יהיו לו בנים ולכן ר"א בן פדת שהיה לאחר החורבן שפיר השיבו לו כי יצטרך הקב"ה להחזיר העולם לתוהו ובוהו אולי ישתנה מזלו ומתורץ מה שהקשו התוס'. ועפ"ז נ"ל לבאר ג"כ גמרא דכתובות (דף ח' ע"ב) ר"ח בר אבא מקרי דדרדקי דרשב"ל הוי שכיב ליה ינוקא כו' דור שהאבות מנאצים להקב"ה כו' הכי קאמינא לי' חשיב את לאתפוסי אדרא ע"ש ולכאורה איך רמז לי' רשב"ל דלא קאמר ליה רק שמתו בעון הדור ולא בעון עצמו ונ"ל דבגמרא דברכות אמרינן דג' דברים מכפרין עונותיו של אדם והא' כשמתו בניו ומייתי ע"ז קרא דמשלם עון אבותם אל חיק בניהם וי"ל למה הכא בכתובות מייתי קרא אחרינא דוירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו ונ"ל דהדבר כך הוא דאם האבות חוטאים באיזה עבירה שיהיו לפעמים מתים בניהם לכפר עליהם כדקאמר קרא דמשלם עון אבותם אבל אם מתים בלא עון אבותם אלא בעון הדור בזה לא נענשים רק אם עון הדור הוא ע"ז או כפירה בהשגחת הקב"ה דזה הוא מדה כנגד מדה דעי"ז מסלק הקב"ה השגחתו ואזיל השפע של י"ה שהם בנים ולכן מתים הבנים לא שנענשים על עון אחרים אלא מכח המזל וזהו מקרא דוירא ה' וינאץ דאיירי בזה כדקאמר ותשכח אל מחוללך וגו' הם קנאוני בלא אל וגו' והנה ר"ל רצה לנחם לרחב"א דלא מתו בניו בעונו רק בעון הדור ולכן דייק לו דור שהאבות מנאצים להקב"ה ומייתי לו קרא דוירא ה' וינאץ דאיירי בעון ע"ז ומה שדומה לה מכפירה השגחה פרטית כי זה עיקר עון ע"ז כמו שביאר הרמב"ם ריש ה' ע"ז וזה ג"כ בזמן שאין בהמ"ק קיים כי אז לא נשאר מהשם הוי' ב"ה רק השפע מי"ה שהם בנים ולכן נענש הדור במיתת בנים אבל בזמן שבהמ"ק קיים שהשם במלואו אז מי שעובד ע"ז או כופר בהשגחת הקב"ה פוגם בכל השם והוי עונשו בבני חיי ומזוני ולכן אחאב וחיאל שושבינו נענשו בזה בחיי דשניהם מתו אחאב במלחמה וחיאל אצל מזבח הבעל בהר הכרמל כדאיתא במדרש ובני דבני חיאל מתו וגם בני אחאב כולם נהרגו ומזוני

שהיה רעב בימיהם על הארץ: ובזה נבוא לבאר המשך המאמרים דסוף מסכת סנהדרין דקאמר תניא לא עיר אחרת על שם יריחו כו' תניא באבירם בכורו לא היה לו ללמוד כו' מלמד שהיה מקבר והולך מאבירם ועד שגוב וכבר הוקשה לרש"י המשך המאמרים עוד י"ל דקאמר בשגוב צעירו היה לו ללמוד מה היה לו ללמוד עוד אחר שכבר מת ונ"ל דהנה ידוע דטעות עובדי ע"ז אף שחכמים גדולים היו בהם הי' כמו שביאר הרמב"ם ריש ה' ע"ז שחשבו שרצון הקב"ה הוא ח"ו בעצמו לעבוד את הכחות שהציב למשול בעולם ושהם משגיחים על כל פרטי בני אדם ולא הוא וע"כ חשבו שכל מצות ע"ז שכתב בתורה כתב משה לעצמו ח"ו ולא דבר כן ה'. והנה יש לבאר עוד מ"ט לא יבנו גם עיר אחרת על שם יריחו ונ"ל דבירושלמי פ"ק דשבת הובא בילקוט קאמר הטעם דוהיתה תל עולם דיריחו דעיה"נ עשאה פי' מפני גודל כח הטומאה דכישוף וע"ז שהיה שם כדקאמר ויריחו סוגרת ומסוגרת ומפרש בש"ס ע"י כישוף עשאוהו כעיר הנדחת וכיון שבעיה"נ הקפידה התורה שלא ישאר ממנה דבר בעולם אשר יקרא שמו עליו כדאמרינן לקמן ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו וכאשר נבאר לכן גם שם יריחו לא יקרא עוד אכן חיאל ואחאב שכפרו באזהרת ע"ז א"כ ליכא דין עיה"נ אצלם וא"כ לא האמינו גם בזה שהזהיר הקב"ה שלא לבנות יריחו על שם עיה"נ ולכן תלה חיאל מיתת בניו במזל ולא לעונש על עברו את מצות ה' והיינו דקאמר תניא לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו והיינו מטעם עיה"נ וא"כ היה לו לאותו רשע להוכיח ע"י מיתת בניו שיש לפרוש מע"ז ועל זה קאתי ברייתא אחריתי באבירם בכורו לא היה לו לאותו רשע ללמוד פי' לפרוש מע"ז דזה היה יכול לתלות בטבע אבל בשגוב צעירו אחר שמת גם זה היה לו ללמוד שמת ע"י קללת יהושע בדבר ה' על שבנה עיר אחרת על שם יריחו ושיש לה דין עיה"נ אשר ע"כ יש ממש באזהרת ע"ז ושפי ה' דבר כן ואעפ"כ לא למד אכן לכאורה עדיין לא היה לו ללמוד דהא גם מיתת שניהם היה יכול לתלות בטבע ע"כ מייתי ברייתא שלישית דמלמד שהיה מקבר והולך מאבירם עד שגוב פי' בגדול החל ובקטן כלה ולא מת בכל בניו הקטן לפני הגדול ממנו וכולי האי ודאי אין לתלות בטבע אלא ודאי מאת ה' היתה זאת ואעפ"כ נשתרש בחטאו ולא שב: ולבאר זה יותר מייתי מימרא אחריתי אחאב שושביני' הוי כו' א"ל השתא לווטתא דמשה לא מקיימא כו' מיד ויאמר אליהו התשבי. וגם בזה יש לדקדק דקאמר השתא לווטתא דמשה דאיך תליא זה במה דאקדים ליה דלמא כי מילט יהושע הכי קלייט וכי אי לא מילט יהושע הכי לא הוי קשיא ליה השתא לווטתא דמשה כו' שנית למה נקט דוקא הך קללה דמשה ולא כל הנך קללות שבפרשת בחקותי שלא נתקיימו ג"כ אז והרי הם היו מפי ה'. ולפי

דרכנו י"ל דיש ליתן טעם שתהיה העיר תל עולם ולא תבנה עוד אכן א"ש ע"פ הירושלמי הנ"ל דפליגי תנאי למה דהחרים יהושע את כל רכוש יריחו לחד מ"ד הא דעיה"נ עשאה וכמבואר לעיל ולחד מ"ד עשה כן כיון דנלכדה בשבת והרי מעשה שבת אסור בהנאה ולפי ב' הטעמים שייך ג"כ שלא לבנות עוד דאי עיה"נ עשה הרי מצות עיה"נ היא להיות תל עולם ואי משום דנלכדה בשבת ג"כ יש טעם שלא לבנות עוד דמה שנהרסה ונפלו חומותיה בשבת אין בזה חילול שבת דמקלקל הוא ופטור אכן אמרינן בשבת (פרק במה מדליקין) דהסותר ע"מ לבנות במקומו הוי מתקן וחייב וא"כ אי יבנו במקומו הוי למפרע ההרוס מתקן ונעשה חלול שבת בידי שמים ולכן נאסר לבנות עוד כי היכי דלהוי מקלקל לעולם אכן הנפקותא בין ב' טעמים אלו הוא לבנות עיר אחרת על שם יריחו דאי משום עיה"נ עשאה איכא איסורא אבל אי משום מעשה שבת לא שייך טעם שכתבנו שלא לבנות אלא בבונה יריחו עצמו מחרבותי' ולא בעיר אחרת על שם יריחו וכיון דחיאל נענש על עיר אחרת על שם יריחו מוכח ע"כ כאותו טעם דעיה"נ עשאה א"כ מוכח דלא בדה אותם משה מלבו אלא מפי ה' צוה על אזהרות ודינים: